

«NEW YORK TIMES» BIRINCHI RAQAMLI BESTSELLERI

TOMAS HARRIS

QO'ZICHOQLAR SUKUNATI

SHIDDATLI... HAYAJON VA QO'RQUVA SOLUVCHI... ZAVQU...
OTKIR SYUVETLI DETEKTIV VA ZAMONAVIY PSIXOLOGIK TRILLER

TOMAS HARRIS

QO'ZICHOSQLAR SUKUNATI

KBK: 84(7 Angl)44

H - 27

Harris, Tomas

Qo'zichoqlar sukunati: detektiv roman/Tomas Harris. Tarjimon: S.Samandarova - Toshkent: Yangi asr avlodi, 2023. - 432 b.

ISBN 978-9910-9721-7-1

Amerikalik yozuvchi Tomas Harrisning «Qo'zichoqlar sukunati» o'tkir syujetli detektiv asari xalqaro bestseller hisoblanadi. Zamonaviy psixologik triller janriga oid mazkur kitob o'n sakkiz yoshdan oshgan kitobxonlarga mo'ljallangan.

Voqealar rivoji o'quvchiga yovuz jinoyatchilarning ichki olami, qarashlari, o'ziga xos jihatlarini tanitadi. Seriyali qotilliklar sodir etgan noma'lum shaxs ortidan tushgan jasur va qat'iyatli kursant qiz Kleris Starling qo'lga kiritgan dalillar yechimi va mantiqiy xulosalari, umuman olganda igna bilan quduq qazishdek murakkab izlanishlari oxir-oqibatda, o'z samarasini beradimi? Kasbi tikuvchi bo'lgan qotil erkak nega faqat aynan ayollarni qurbon sifatida tanladi? Kursant qizning tushlariga bot-bot kirib bezovta qiluvchi, bolalikdagi ruhiy olami og'riqlaridan meros – tun zulmatidagi qo'zichoqlarning zorlanib ma'rashi barham toparmikan?

Asarning shiddatli, qo'rqinchli, kutilmagan burilishlarga boy zavqli mutolaasi orqali ana shu savollarga javob topishingiz mumkin.

UO'K: 821.111(7)-31

KBK: 84(7 Angl)44

ISBN 978-9910-9721-7-1

© Tomas Harris, «Qo'zichoqlar sukunati». «Yangi asr avlodi», 2023-yil.

Federal Qidiruv Byurosining seriyali qotilliklar bo'yicha tergov-surishtiruv olib borish bilan shug'ullanuvchi xulq-atvor psixologiyasi bo'limi Kvontikodagi¹ FQB akademiyasi binosining eng quyi qavatida joylashgan bo'lib, ushbu qavatning yarmi yer ostiga kirib ketgandi. Hogan nishabligidagi o'q otish maydonchasidan o'sha bo'limgacha tez-tez qadam tashlab yurib kelganidan yuzlari bo'g'riqib ketgan Kleris Starling qabulxonaga kirdi-da, u yerda hech zog' yo'qligini ko'rib, xiyol taajjubga tushdi. Boya o'q otish maydonchasida bosqinchilar to'dasini qo'lga olish amaliyoti ado etilayotganida o'qdan himoyalaniish uchun Kleris yerga qapishib yotishga majbur bo'lgandi. O'sha paytda sochlariga maysalar yopishib qolgan, egnidagi akademiya kursantlarining maxsus formasi esa ko'k-yashil dog'-dug'lar bilan qoplangandi. Kleris qabulxonada hech kimsa yo'qligidan foydalanib, eshik oynasidagi o'z aksiga qaradi, to'zg'igan sochlarini tartibga keltirgan bo'ldi. Ko'rkam ko'rinish kasb etish uchun o'ziga ortiqcha oro berishi shart emasligini u yaxshi bilardi. Ayni damda uning qo'llaridan porox hidi anqib yotar, lekin ularni yuvishga fursat bo'lmagandi, chunki Kroufordning imzosi chekilgan chaqiruv qog'ozida «Hoziroq yetib keling!» deb aniq-tiniq yozilgandi.

Bo'lim boshlig'i Jek Krouford qog'ozlar betartib qalashib yotgan xonasida kimningdir stoliga suyangancha telefonda gaplashib turardi. Butun yil davomida Klerisda ilk marotaba uning yuziga tikilib qarashga imkon tug'ildi, ammo ko'rgan manzarasi uni anchayin tashvishga soldi. Ilgarilari Krouford ustalik bilan raqib jamoasining yo'lini to'sib qo'yish san'atini mukammal egallagan yengilmas va matonatli beysbolchi

¹ Kvontiko - Merilend shtatining Kvontiko shahrida dengiz piyodalari korpusi joylashgan; FQB akademiyasi ham o'sha korpus hududida joylashgan.

maqomi bilan oliygohni tugatgan, qomati raso o'rta yashar muhandisga o'xshardi. Hozir esa ozib-to'zib ketganidan egnidagi ko'ylagining yoqalari osilib yotar, qizargan ko'zlari ostida esa qoramtir halqalar paydo bo'lgandi. Gazetalardagi yangiliklarni kanda qilmay o'qib boruvchilar uchun Federal Qidiruv Byurosining xulq-atvor psixologiyasi bo'limi ayni paytda muammolar girdobida qolgani ravshan edi. Starling miyasidan Kroufordning ichkilikka mukkasidan ketgan bo'lishi mumkinligi haqidagi xayollarni quvdi, negaki mazkur bo'limda faoliyat yurituvchilarning bunday noma'qul xatti-harakatlar qilishini tasavvuriga sig'dira olmasdi.

Nihoyat, Krouford telefondagi suhbatga «Yo'q!» degan qat'iy javob bilan nuqta qo'yib, qo'ltig'iga qistirib olgan hujjatlar solingan jildni olib ochdi.

- Xayrli tong, Kleris M.Starling, - dedi u.

- Salom, - deya javob berdi Kleris va odob bilan tabassum qildi.

- Umuman olganda, hech qanday jiddiy hodisa yuz bergani yo'q. Shoshilinch chaqiruvim bilan sizni bezovta qilib qo'ymadim, degan umiddaman.

- Yo'q, bezovta bo'lmadim.

«Aslida bezovta qildingiz», xayolidan o'tkazdi Starling.

- O'qituvchilaringizning aytishi bo'yicha fanlar bo'yicha erishgan ko'rsatkichlaringiz ancha yaxshi ekan, guruhdagi eng a'lochi besh nafar kursant orasidan o'rin olgan ekansiz.

- Qaniydi, shunday bo'lganida. Sizga ko'rsatkichlarimiz to'g'risida doimiy ravishda xabar berib turishadimi?

- Yo'q, mening o'zim siz haqingizda tez-tez surishtiraman.

Starling uning gapidan hayratga tushmay qolmadi: u Krouford ham boshqa xodimlarni ishga olishga mas'ul hamkasblaridek qo'rs, ikkiyuzlamachi va loqayd, degan xulosaga kelib bo'lgan edi. Kleris birinchi marta Kroufordni u Virjiniya universitetiga kelib, ma'ruza o'qigan kezda uchratgan edi. Klerisning Federal Qidiruv Byurosi akademiyasiga o'qishga kirishga qaror qilishida Kroufordning kriminologiya bo'yicha

olib borgan qiziqarli ma'ruza va seminarlari muhim rol o'ynagandi. Saralash bosqichidan o'tgach, Kleris unga ikki enlik maktub yozgan, lekin hanuzgacha javobini olmagan, Kvontikoda o'tgan uch oylik tayyorgarlik mashg'ulotlari mobaynida ham Krouford unga zig'ircha e'tibor bermagandi. Starling do'stlaridan iltifot kutadigan yoki ularga bosim o'tkazadigan odamlar toifasidan bo'lmasa-da, uning o'zini befarq tutishidan xunob bo'lib, qilgan ishidan bir qadar pushaymon ham bo'lgandi. Endi esa Krouford bilan yana uchrashgach, hali ham uni yuksak darajada hurmat qilishini afsus-nadomat bilan ich-ichidan tan oldi. Ayni paytda bu odamning boshiga ish tushgani kundek ravshan edi. Kroufordning o'tkir aql-idroki va bilimidan tashqari o'ziga xos iste'dodi bilan ham o'zgalaridan ajralib turishini Kleris avval boshdanoq payqagan, uning kiyimlar rangi va mato fakturasiga jiddiy e'tibor berishi, hat-toki egnidagi FQB agentlarining bir xil uslubda tikiladigan formasida ham yaqqol namoyon edi. Hozir ham u avvalgidek ozoda kiyingan bo'lsa-da, xuddi po'st tashlayotgan mavjudotdek ko'rksiz edi.

– Bitta o'ta mas'uliyatli ish chiqib qoldi va xayolimga darhol siz keldingiz, – dedi Krouford. – Aslini olganda, buni ish emas, qiziqarli topshiriq deb atasak to'g'riroq bo'ladi. Anavi kursidan Berrining hujjatlarini olib tashlab, o'tirib oling. Arizangizda akademiya-dagi o'quv kursini tugatganingizdan so'ng bizning bo'limimizda ishlashni xohlashingizni yozibsiz, shunaqami?

– Xuddi shunday.

– Kriminologiya va sud tibbiyotini o'rgangansiz, ammo operativ ishlar bo'yicha hali tajribangiz yo'q. Biz kamida olti yillik amaliy ish tajribasiga ega xodimlarni ishga qabul qilamiz.

– Otam politsiya bo'limi boshlig'i bo'lib ishlagan. Politsiyachilar hayotini juda yaxshi bilaman.

Krouford xiyol jilmayib qo'ydi.

– Psixologiya va kriminologiya asoslarini chuqur bilasiz, deb bermalol ayta olaman, axir, ixtisosligingiz shu fanlar-ku,

to'g'rimi? Amaliyotni ruhiy kasalliklar shifoxonasida o'tagan ekansiz. U yerda qancha muddat ishlagan edingiz?

– Ikki yil yoz oylarida amaliyot o'taganman.

– Advokatlik guvohnomangizning amal qilish muddati tugamaganmi?

– Yo'q, muddati tugashiga yana ikki yil bor. Uni universitetimizga kelib, seminar o'tmasingizdan oldin, ya'ni shu yerga kelishga qaror qabul qilishimdan avvalroq olgandim.

– O'qishni bitirganingizdan so'ng esa ishsizlar safiga qo'shildingiz, to'g'rimi?

Starling tasdiq ma'nosida bosh irg'adi.

– Shunday bo'lsa ham omadim chopdi: kichik ilmiy xodim lavozimi uchun tanlovdan o'tishim kerakligini vaqtida tushunib yetdim va meni universitetda olib qolib, laboratoriyada sud-tibbiyot ekspertizasi bilan shug'ullanishim uchun imkoniyat yaratib berishdi. Keyin esa FQB akademiyasida tinglovchilarga o'rinar ochildi.

– Menga akademiyaga o'qishga qabul qilinganligingiz haqida maktub yozgandingiz, shunaqami? Unga javob yozmadim, shekilli. Ha, to'g'ri, yozmaganman. Lekin yozishim kerak edi.

– Maktubimga javob yozishdan boshqa muhimroq ishlarigiz ham bo'lgandir-da.

– O'OJPD haqida eshitganmisiz?

– Ha, bu «O'ta og'ir jinoyatlar profilaktikasi dasturi». Ushbu dastur haqida »Huquqni muhofaza qilish organlari byulleteni« jurnalida o'qiganman. Maqolada ma'lumotlar bazasi ustida siz ishlayotganingiz, lekin dastur hali ishga tushmaganligi to'g'risida yozilgandi.

Krouford boshini irg'ab qo'ydi.

– Biz so'rovnoma tuzib chiqdik. Unga seriyali qotilliklar sodir etgan zamonamizning eng mashhur jinoyatchilarini kiritdik, – Krouford shunday deya unga yumshoq qoplamali qalin qog'oz taxlamini uzatdi. – Bunda tergovchilar va tirik qolgan qurbonlar uchun alohida bo'lim ajratilgan. Agar

kimdir tirik qolgan bo'lsa, albatta. Moviy rangli qog'ozlar so'rovnomadagi savollarga javob berishga rozi bo'lgan qotillar uchun mo'ljallangan, pushti ranglilarida esa tergovchi qotildan so'raydigan savollar to'plami yozilgan. Shu tariqa tergovchi qotilning nafaqat javoblarini, balki savolga nisbatan munosabatini ham qayd qilib boradi. Xullas, bir dunyo qog'ozbozlik.

Qog'ozbozlik... Kleris Starling o'zida ishga nisbatan qiziqish uyg'onganini va zimmasiga muhim vazifani yuklamoqchi ekanliklarini ich-ichidan sezdi. Ehtimol, unga yangi kompyuter tizimiga yaqin orada olingan ma'lumotlarni kiritishdek zerikarli ishni topshirishar. Albatta, qanday lavozim yoki vazifa berilishidan qat'i nazar, qisqa muddat ichida mazkur bo'linga ishga kirish imkoniyati paydo bo'lganining o'ziyoq uni entiktirib yuborgandi. Shu bilan birga, Kleris ayol kishi kotibalik lavozimida ish boshlaganida nima bo'lishini juda yaxshi bilardi: ular peshonasiga yopishtiriladigan «kotiba»lik tamg'asidan to hayotining so'ngigacha qutula olishmaydi. Oлдига imkoniyat o'z oyog'i bilan yurib kelgan bo'lsa ham u to'g'ri va oqilona tanlov qilishi lozim.

Krouford unga qandaydir savol bergandek va javob kutayotgandek sukut saqlab o'tirardi. Kleris fikrini jamlab, savolni eslashga urindi.

– Qanday testlarni topshirgansiz? Minnesota ko'p profilli testimi yoki Rorshaxmi?

– Ha, MKTni topshirganman, Rorshax testiga esa ehtiyoj bo'lmagan, – deya javob berdi Kleris. – Qolaversa, TAT imtihonidan ham o'tganman. Bender-Geshtalt testini¹ yosh bolalarga topshirtirganman.

¹ Bu yerda psixologik tekshiruv mobaynida foydalaniluvchi shaxsiyat testlari sanab o'tilgan. MKT – Minnesota ko'p profilli so'rovnomasida psixolog savollarga berilgan javoblarni o'rganib chiqish asosida shaxsiyat haqida xulosa chiqaradi. TAT – tematik appersepsiya testida test topshiruvchi o'ziga berilgan 20 ta rasmlı kartochkalar asosida hikoya tuzishi lozim bo'ladi. Bender-Geshtalt testidan o'tayotgan shaxs to'qqizta oddiy geometrik shakllar tasviri tushirilgan rasmlarni chizishi kerak.

– Sizni qoʻrquvga solish osonmi?

– Menimcha, yoʻq.

– Gapning poʻstkallasi shuki, biz seriyali qotilliklar sodir etishda ayblanib, hibsga olinganlarning hammasini birma-bir soʻroq qilib chiqishga va tekshiruvdan oʻtkazishga harakat qildik. Ularning soni jami oʻttiz ikki nafar ekan. Bu bizga ochilmay qolgan qotilliklarni sodir etgan jinoyatchilarning psixologik portretini yaratish uchun maʼlumotlar bazasini ishlab chiqishda oʻta zarur boʻlyapti. Mahbuslarning aksar qismi soʻrovnomadagi savollarimizga javob berishga rozi boʻlishdi. Oʻylaymanki, ular koʻp jihatdan oʻzlarini koʻrsatish istagi oʻlaroq talabimizga rozilik berishdi, chunki bu-siz yashay olishmaydi-da. Yigirma yetti nafari uzil-kesil rozi boʻlishdi, oʻlim jazosiga hukm qilingan toʻrt nafar mahbus hamda apellyasiya arizasi berganlar esa bu taklifni qatʼiyan rad etishdi. Bunisi ham mayliku-ya, lekin bizga foydasi eng koʻp tegadigan bir mahbusni koʻndira olmay xunob boʻlyapmiz. Shu ish bilan siz shugʻullanishingizni istayman. Ertaga u qamoqda saqlanayotgan ruhiy kasalliklar shifoxonasiga borib kelishingiz lozim.

Kleris Starlingning yuragi quvonchdan hapriqib ketdi, biroq sir boy bermadi.

– Xoʻsh, kim ekan oʻsha odam?

– Psixiatr shifokor Gannibal Lekter, – deb javob berdi Krouford.

Koʻpincha davralarda ushbu ism yangrashi bilan bir muddat sukunat choʻkadi. Hozir ham xuddi shunday boʻldi.

Kiprik qoqmasdan Kroufordga tikilib qolgan boʻlsa-da, Starlingning yuzida xotirjamlik aks etardi.

– «Kannibal Gannibal»mi? – deya soʻz qotdi u nihoyat.

– Ha, oʻsha.

– Xoʻsh... Boʻpti. Mayli. Men... menga bunday imkoniyat berilganidan behad shodman. Faqat bitta savolimga javob berishingizni xohlayman. Nega bu ish uchun aynan meni tanladingiz?

– Asosiy sabab shundaki, siz ayni bizga kerak paytda shu yerda hozirsiz, – javob qaytardi Krouford. – Menimcha, uning biz bilan uchrashish niyati yo'q. U bizning bo'lim bilan hamkorlikni bevosita rad etmagan, faqat shifoxona rahbari orqali bunga rozi emasligini bildirgan. Shunday bo'lsa ham uning oldiga bo'limimizning malakali mutaxassisi borib, so'rovnomadagi savollarga uning shaxsan javob berishini so'radi, degan mazmunda yuqoriga hisobot berishim lozim. Buning sizga tegishli bo'lmagan boshqa sabablari ham bor. Bo'limda ayni damda men bu ishni ishonib topshira oladigan hech kim yo'q.

– Ochilmay qolgan qotilliklar bilan band bo'lib qolganingizdan xabarim bor. Jumladan, Buffalo Bill¹... va Nevada shtatidagi qotilliklar... – dedi Starling.

– Ha, shunday. Eski ishlar. Hali yangi jasadlar topilgani yo'q.

– Shifoxonaga ertaga borishingiz kerak, dedingiz. Nima uchun bunchalik shoshyapsiz? Buning tergovga hech qanday aloqasi yo'qmi?

– Yo'q. Qaniydi, shunaqa bo'lganida.

– Mabodo u javob berishdan bo'yin tovlasa-chi? Shunday holatda ham sizga psixologik baholash xulosasini taqdim etishim kerakmi?

– Shart emas. Doktor Lekter haqidagi bir-biriga mos kelmaydigan chala xulosalar naq bo'g'zimga keldi. Ulardan biror naf chiqishiga ishonmayman, – Krouford kaftiga ikki dona «S» vitamini xapdorisini soldi-da, «alka-zelser»² suvidan quyib, ichib yubordi. – Bilasizmi, menga bir narsa qiziq tu-

¹ Buffalo Bill – amerikalik ovchi Uilyam Frederik Kodi (1846-1917) ning laqabi. Ushbu laqabga bir kunda rekord miqdordagi bizon (buffalo) larni o'ldirib, terisini shilgani tufayli sazovor bo'lgan. U AQSH armiyasida razvedkachi sifatida xizmat qilgan, keyinchalik shou-biznes sohasiga o'tib ketib, sayyor tomoshalarda Yovvoyi G'arbni gavdalantirgan. FQB shug'ullanayotgan qotillik ishlarining ijrochisi Jeym Gamga ham qisqa muddatda ko'plab ayollarni o'ldirgani uchun «Buffalo Bill» laqabi berilgan.

² «Alka-zelser» – zarda qaynashi, ko'ngil aynishiga qarshi qo'llaniluvchi tibbiy suyuqlik.

yuladi. Lekter psixiatr sifatida ruhshunoslikka oid jurnallar uchun bebaho ilmiy maqolalar yozadi, lekin biror marotaba o'zidagi axloqiy va insoniy me'yordan chetga chiqish holatlari haqida lom-mim demagan. Bir safar u shifoxona rahbari Chiltonning unda ba'zi tekshiruvlar o'tkazishi borasidagi taklifiga o'zini xuddi bajonidil rozi bo'lgandek tutgan. Shu tariqa ular Lekterga halokatlar va hayotdan ko'z yumayotgan odamlar tasvirlangan har xil rasmlarni ko'rsatishgan, bu vaqtda uning jinsiy a'zosiga qon bosimini o'lchash maqsadida maxsus manjet taqib qo'yishgan. So'ngra Lekter Chilton haqida o'zi nimalarni aniqlagani bayon etilgan maqolani ilmiy jurnalda nashr ettirgan va bu orqali shifoxona rahbarini masxara qilgan. Lekter talabalar hamda olimlar bilan jiddiy yozishmalar olib boradi, ularning o'ziga emas, aksincha, psixiatriya sohasiga tegishli barcha savollariga javob beradi. Agar u siz bilan gaplashishdan bosh tortsa, odatdagidek hisobot tayyorlab qo'yavering. Men uning va kamerasing qanday ko'rinishda ekanligini, nimalar qilayotganini bilishim zarur. Bir so'z bilan aytganda o'sha yerning muhitini his etishni istayman. Unga qanday gazeta va jurnallar olib kelishayotganini kuzating. Oddiy gazeta va jurnallarni emas, balki sayoz va oldi-qochdi gaplarga to'la nashrlarni nazarda tutyapman. Ularning muharrirlari Lekterni, hatto shahzoda Endryudan¹ ham ko'proq sevisadi.

– Yanglishmasam, qandaydir bema'ni jurnal o'zi yaratgan taom retseptlarini berishi uchun Lekterga ellik ming dollar taklif qilgan, to'g'rimi? – so'radi Starling. – Shunga o'xshash voqea bo'lganini elas-elas eslayman.

Krouford uning taxminini tasdiqladi.

– Ishonchim komilki, «National Tattler»² gazetasi shifoxonadagi xodimlardan biriga pul berib, ma'lumot yetkazib

¹ Shahzoda Endryu – ingliz tojining merosxo'ri shahzoda Charlzning kichik ukasi; o'sha vaqtlarda u tez-tez shov-shuvli mojarolar qahramoni bo'lgan.

² «National Tattler» – AQSHdagi sariq matbuot.

turishni buyurgan, chunki sizning tashrifingiz haqida shifoxona ma'muriyati bilan gaplashgan zahotim jurnal bundan darhol xabar topadi.

Krouford stol ustiga engashib, Klerisga tikildi: burniga qo'ndirib olgan ko'zoynagi ko'zlari ostidagi qoramtir halqalarni sal-pal xiralashtirib turardi. Uning va Klerisning yuzi orasida atigi ikki fut masofa qolgandi.

- Endi meni diqqat bilan tinglang, Starling. Tayyormisiz?

- Ha, ser.

- Gannibal Lekter bilan juda ehtiyotkorona munosabatda bo'ling. Ruhii kasalliklar shifoxonasi rahbari doktor Chilton bemori bilan qanday muomala qilish kerakligini o'zi tushuntiradi. U aytgan qonun-qoidalardan aslo og'ishmang. Qaytaraman: xohishingizga qarshi bo'lsada, qoidalardan bir qadam ham chetga chiqa ko'rmang. Lekter siz bilan gaplashishga ro'yxushlik bergan taqdirda ham u buni faqat siz haqingizda biror nimani bilib olish uchun qiladi. Ilon qush uyasiga qanday qiziquvchanlik bilan qarasa, Lekter bilan ham xuddi shunday. Suhbat mobaynida nafaqat oldinga intilish, balki gohi-gohida ortga chekinib turish, kerak bo'lsa, gaplarni takrorlash va savollarga o'zingiz javob berishingiz ham zarurligini mendan yaxshi bilsangiz kerak. Lekin zinhor-bazinhor unga shaxsiy muhim ma'lumotlaringiz yoki tafsilotlarni ayta ko'rmang. Shaxsiy hayotingiz haqidagi axborotlar uning xotirasida qolmasin. U Uill Grexemga nima qilganini aytmasam ham yaxshi bilasiz.

- O'sha voqea sodir bo'lgan paytda gazetalarda o'qigan edim.

- Uill Lekterning aslida kim ekanini fosh etib, qo'lga olmoqchi bo'lganida, u linoleum kesuvchi pichoq bilan Uillning qorniga pichoq urgan. Sho'rlik Uill mo'jiza tufayli omon qolgan. Qizil ajdarhoni ham eslaysizmi? Lekter Frensis Dolarhaydni Uill va uning oilasiga qarshi qilib qo'ygan. Lekterning sharofati bilan hozir bechora Uillning yuzi Pikasso chizgan aji-buji suratlarni eslatadi. Lekter ruhiy kasalliklar shifoxo-

nasidagi bitta hamshiraning ham abjag'ini chiqargan. Xullas, xotirjam ishingizni qilavering, faqat oldingizda kim turganini bir soniyaga bo'lsa ham unutib qo'ymang.

– U qanday mavjudot o'zi? Bilasizmi?

– Men faqat bir narsani bilaman: u yirtqich maxluq. Lekter haqida hech kim shundan boshqa aniq hech narsa ayt olmaydi. Balki, siz uni yaxshiroq o'rganishga muvaffaq bo'lasiz. Bekorga bu ish uchun sizni tanlamadim, Starling. Virjiniya universitetida dars berayotgan kezlarimda menga bir nechta mulohazaga chorlaydigan savollarni bergan edingiz. Agar hisobotingiz aniq, tushunarli va batartib bo'lsa, imzoyingiz ostida direktorga taqdim etaman. Shunday to'xtamga keldim. Yana bir narsa esingizdan chiqmasin: hisobot yakshanba kuni ertalab soat to'qqizda stolim ustida bo'lishi shart. Bo'пти, Starling. Endi ishga kirishing, – ko'zlari murdanikidek jonsiz va nursiz Krouford unga qarab jilmayib qo'ydi.

II BOB

Merilend shtati Baltimor shahridagi ruhiy kasal jinoyatchilar saqlanuvchi maxsus shifoxonaning ellik ikki yoshli rahbari doktor Frederik Chiltonning xonasidagi uzun va keng stol ustida birorta ham qattiq yoki o'tkir kesuvchi buyum ko'zga tashlanmasdi. Shifoxonaning ba'zi xodimlari ushbu stolni «ichiga suv to'ldirilgan xandaq» deb atashsa, boshqalari suv to'ldirilgan xandaq nima ekanligini ham anglab yetishmasdi.

Kleris Starling xonaga kirib kelganida doktor Chilton o'rnidan turib, unga mulozamat ko'rsatib o'tirmadi.

– Bu yerga FQBning ko'plab agentlari kelib ketgan, lekin ularning orasida bunday jozibalisi bo'lganini eslay olmayman, – dedi u kursisiga yastanib olganча.

Starling nima uchun doktorning kafti yaltirayotganini darhol payqadi va kaftini uning qo'lidan tezroq tortib olishga

urindi. Chilton hozirgina lanolin bilan moylangan sochlarini silagan edi.

– Siz Sterling xonim bo'lsangiz kerak, to'g'rimi?

– Sterling emas, Starling, doktor. Men uchun vaqt ajratishga rozi bo'lganingizdan minnatdorman.

– Federal Qidiruv Byurosi boshqa huquqni muhofaza qiluvchi mahkamalar singari go'zal ayollarni ham ishga ola boshlaganidan bexabar qolibman-ku! – u tirjayib, tamaki nuqsi urgan sarg'imtir tishlarini ko'z-ko'z qildi. Kleris bu hozirgina aytgan gapidagi istehzoli ma'noni uqtirish uchun maxsus mashq qilingan tabassum bo'lsa kerak, deya taxmin qildi.

– Byuro o'z ish faoliyatini takomillashtirishga qattiq bel bog'lagan, doktor Chilton. Ishxonamizda chindan ham katta o'zgarishlar bo'lmoqda.

– Baltimorda hali bir necha kun bo'lasizmi? Bu yerda ham bemalol vaqtingizni chog' o'tkazishingiz mumkin, bu borada shahrimiz Nyu-York yoki Vashingtondan aslo qolishmaydi. Agar shaharni yaxshi bilsangiz, albatta.

Kleris uning yoqimsiz tabassumini ko'rmaslik uchun ko'zlarini chetga oldi va bu harakati doktorning e'tiboridan chetda qolmaganligini darhol sezdi.

– Baltimor ajoyib shahar ekaniga aminman, lekin men qat'iy buyruq asosida kelganman. Bugunoq doktor Lekter bilan uchrashib, olingan natijalar bo'yicha shaxsan o'zim hisobot topshirishim lozim.

– Keyinchalik aloqalarimiz uzilib qolmasligi uchun Vashingtonga qaytib ketganingizdan keyin sizga qo'ng'iroq qilib tursam bo'ladimi?

– Bajonidil, doktor. Bundan faqat xursand bo'lamiz. Ushbu dasturga maxsus agent Jek Krouford rahbarlik qilyapti, istagan paytingizda u orqali men bilan bog'lanishingiz mumkin.

– Tushunarli, – dedi Chilton. Uning gezargan yuzida qizg'ish dog'lar paydo bo'ldi. Doktorning rangi-ro'yiga mutanosib yorqin malla-jigarrang sochlari Klerisga yanada jir-

kanchroq tuyula boshladi. – Iltimos, shaxsingizni tasdiqlovchi hujjatni bering.

Chilton uni o'tirishga taklif qilmadi, erinchoqlik bilan xizmat guvohnomasini ko'zdan kechirgunicha Kleris uning oldida tik turdi. Nihoyat, Chilton guvohnomani unga qaytarib, o'rnidan qo'zg'aldi.

– Umuman, bu ish uncha ko'p vaqtni olmaydi. Qani, men bilan yuring.

– Ishni boshlashimdan oldin menga yo'l-yo'riq ko'rsatasiz, deb o'ylagandim, doktor Chilton, – dedi Starling.

– Yo'l-yo'lakay tushuntirib ketaveraman, – doktor stolini aylanib o'tib, soatiga bir qarab oldi. – Ortiqcha vaqtim ham yo'q ekan, yarim soatdan keyin tushlik paytim bo'ladi.

Jin ursin, bu odamning aslida kimligini nega bir qarashda bilib olmading-a? Balki, u sen o'ylagandek bir pulga qimmat odam emasdir, hech qursa ishga doir biror foydali ma'lumotni bilar. Eplay olmasang ham yolg'ondakam kulib, salgina noz-karashma qilsang, osmon uzilib yerga tusharmidi, Kleris?

– Doktor Chilton, uchrashuvni o'zingizga qulay qilib, aynan shu soatda belgilagansiz hamda menga biroz vaqt ajratishga va'da bergansiz. Doktor Lekter bilan suhbatdan nimanidir aniqlashga muvaffaq bo'lsam, siz bilan maslahatlashib, uning ba'zi javoblarini muhokama qilishim zarur bo'ladi.

– Bunisi dargumon. Undan pichoqqa ilingulik biror gap chiqishiga ishonmayman. Aytgancha, butunlay xotirimdan ko'tarilibdi, tezda bitta joyga qo'ng'iroq qilishim kerak. Siz boravering, qabulxonada ortingizdan yetib olaman.

– Palto va soyabonimni shu yerda qoldirsam bo'ladimi?

– Yo'q, qabulxonaga olib borib, Elanga bering, narsalarigizni bir joyga o'zi ehtiyotlab olib qo'yadi.

Egniga shifoxonada davolanayotgan bemorlarga beriladigan pijamaga o'xshash kiyim kiygan Elan ko'ylagining etagi bilan kuldonlarni artayotgandi. U Klerisning qo'lidan paltosini olar ekan, ikki chakkasini shishirib, tilini aylantirdi.

– Rahmat, – dedi Kleris.

- Arzimaydi, - deb javob berdi Elan. - Tez-tez hojatga chiqib turasizmi?

- Kechirasiz, nima dedingiz? Tushunmadim?

- U qanday bo'lib chiqadi? Uz-u-u-u-n bo'libmi?

- Bering, narsalarimni o'zim bir joyga ilib qo'ya qolay.

- Axir, oyoqlaringiz orasida xalaqit beradigan narsa yo'q-ku. Mana bunday egilib, qarasangiz, ichaklaringizdan uning qay holatda chiqayotganligi, havo ta'sirida rangi qanday o'zgarishi ko'rinib turadi. Nima, umringizda biror marotaba bunaqa qilib ko'rmaganmisiz? Orqangizdan uzun va qo'ng'ir rangli dum o'sib chiqsa kerak-a o'shanda?

Elanning qo'lida mahkam ushlab olgan paltoni bergisi kelmasdi.

- Doktor Chilton darhol xonasiga borishingizni tayinladi, - dedi Starling.

- Yo'q, unday demadim, - dedi qo'qqisdan uning ortida paydo bo'lgan doktor Chilton. - Elan, paltoni shkaftga ilib qo'y va biz yo'qligimizda unga qo'lingni tekkizma. Hoziroq aytganimni qil! Oldinlari qabulxonada to'liq ish kunida ishlovchi kotibam bor edi, lekin byudjet qisqarishlari sababli uni ishdan bo'shatishga majbur bo'ldim. Sizni qabulimga boshlab kelgan qiz kuniga uch soatgina ishlaydi, so'ngra hamma ish Elanga qoladi. Mashinkada harf teradigan barcha kotibalar qayoqqa yo'qolib ketishgan o'zi, Starling xonim? - Chilton ko'zoynagi osha unga tikildi. - Yoningizda qurolingiz bormi?

- Yo'q, qurollanmaganman.

- Hamyoningiz va portfelingizni bir ko'rsam maylimi?

- Lekin boya hujjatlarimni ko'zdan kechirgan edingiz-ku.

- Unda faqat kursantligingiz yozilgan. Qani, narsalaringizni tekshirib ko'ray-chi.

Ortidan yopilgan zalvorli temir eshiklar zarbi va murvatlar jarangidan Kleris Starlingning vujudi titrab ketdi. Ular shifoxonaning lizol¹ hidi anqib turgan yashil yo'lagi bo'ylab

¹ Lizol - dezinfeksiya uchun ishlatiladigan qizg'ish-qo'ng'ir moysimon modda.

ketib borishar, Chilton undan bir necha qadam oldinda edi. Binoning qaysidir burchagidan eshiklarning qarsillab yopilgani quloqqa chalindi. Starling Chiltonning hamyoni hamda portfelini titkilashiga qo'yib bergani uchun o'zidan g'azablangan bo'lsa-da, ayni damda qahr-u g'azabini yig'ishtirib qo'yib, diqqatini jamlashi kerakligini teran his qilardi. Tezda hammasi joy-joyiga tushdi: Klerisning har qanday vaziyatda o'zini tuta bilish qobiliyati bu safar ham unga pand bermadi. Bu xislati hamisha uning ishonchli madakkori bo'lib kelgan, shunday kezlari u bamisoli daryoning toshqin suvlari ostida ham qimir etmay turaveradigan metin toshga o'xshab qolardi.

- Lekter oxirgi paytlarda juda ko'p muammolarga sabab bo'lyapti, - dedi Chilton yelkasi osha. - Uning nomiga keladigan bosma nashrlardagi simlarni olib tashlash uchun xizmatchilar kuniga kamida o'n daqiqa ovora bo'lishadi. Biz obunani bekor qilishga yoki hech bo'lmaganda nashrlar sonini qisqartirishga harakat qildik, lekin u shikoyat xati yozgach, sud Lekter foydasiga hukm chiqardi. Uning shaxsiy yozishmalari soni aql bovar qilmas miqdorga yetgan edi. Xudoga shukrki, gazetalar boshqa qiziqarliroq maxluqlar haqida ham yoza boshlagach, unga keluvchi maktublar oqimi kamaydi. Ilgarilari Amerikadagi psixologiya sohasida o'qiyotgan har bir magistratura bosqichi talabasi Lekterdan maslahat olishni va ilmiy maqolalarida uning ilmiy asarlariga havola keltirib o'tishni istayotgandek tuyulardi. Tibbiyotga oid ba'zi jurnallarda hali ham maqolalari chop etiladi, lekin bu shunchaki muallifning nomiga g'ayritabiiy qiziqishdan bo'lak narsa emas.

- Uning «Klinik psixiatriya» jurnalida e'lon qilingan jarrohlik operatsiyasiga ruju qo'yish haqidagi maqolasi ancha-yin qiziqarli edi. Balki, mening o'zimga qiziq tuyulgandir, - dedi Starling.

- Shundaymi? Biz o'zimiz ham shu yerda uning shaxsiyatini chuqurroq o'rganishga harakat qilib ko'rdik va bu psixiatriya fanida olamshumul burilish yasash uchun ajoyib imkoni-

yat bo'ladi, degan to'xtamga keldik, chunki bunday odamlarni tirik holda saqlash imkoniyati har doim ham berilavermaydi.

- Qanday odamlarni?

- U haqiqiy sotsiopat, bu bir qarashda yaqqol ko'zga tashlanadi. Biroq uni anglashning iloji yo'q. U shunchalar dono va tajribaliki, andozaviy testlarni yechish uning uchun cho't emas. Ey Xudo, u bizdan juda qattiq nafratlanadi! Meni qasoskor sifatida jo'natilgan odam, deb biladi. Biroq, Krouford Lekterga sizni ro'para qilish g'oyasini yaxshi o'ylabdi.

- Bu gapingiz bilan nima demoqchisiz, doktor Chilton?

- Sizdek yosh va go'zal ayol uning yuragida olov yoqishi mumkin. Byurodagi ayollar shunday deb aytishardi, shekilli. Agar xotiram pand bermasa, Lekter bir necha yillardan beri ayol kishining qorasini ham ko'rmagan. Ehtimol, farroshlardan biriga ko'zi tushgandir, lekin ayollarni odatda u yerga kiritmaymiz. Qamoqxonalarda ular faqat ortiqcha ko'ngilsizliklarga sabab bo'lishadi.

Daf bo'lsang-chi, Chilton...

- Men Virjiniya universitetini a'lo baholar bilan tugatganman, doktor. U yer yengiltak qizlar o'qiydigan maskan bo'lmasa kerak.

- Unda quyidagi asosiy qoidalarni eslatib qo'yay: panjara orqali unga hech narsa uzatmang, panjaraga qo'lingizni tekizmang. Unga yumshoq qog'ozdan boshqa hech narsa bermang. Qalam va ruchka berish qat'iyon taqiqlanadi. Uning o'zida flomasterlar bor. Unga beradigan qog'ozlaringizda hech qanaqa sim, qisqich yoki to'g'nog'ich bo'lmasligi shart. Barcha narsalar maxsus ovqat patnisi orqali narigi tomonga o'tkaziladi va xuddi shu tarzda qaytarib olinadi. Hech qanday istisnolarga o'rin yo'q. U panjara orqali nimadir berishga urinsa, zinhor olmang. Aytganlarim tushunarlimi?

- Sizni tushundim.

Ular yana ~~ildat~~ ~~eshikdan o'tishgach~~, quyosh nuri tushib turgan yo'laklar va bemorlar aralash saqlanuvchi umumiy palatalar ortda qoldi. ~~Qoldi~~ ~~na~~ ~~deraza~~ va na umumiy palatalar

bo'lgan, shiftidagi chiroqlari kemalarning motor joylashgan bo'limidagidek yo'g'on sim to'rlar bilan o'ralgan yo'lak turardi. Chiroqlardan birining ostiga yetganimizda doktor Chilton yurishdan to'xtadi. Qadam tovushlari tinishi bilan devor ortidan muttasil tomoq yirtib, qichqiraverganidan xirqiroq bo'lib qolgan zaif ovoz eshitildi.

- Lekterni egniga tiydirish ko'ylagi¹ kiydirib, tumshuqbog' taqmasdan kamerasidan tashqariga chiqarmaymiz. Hozir nima uchun bunday qilishimizni tushuntirib beraman. U jazo muddatining dastlabki yilida o'zini namunali tutdi, biz bilan hamkorlik qilishga ham tayyorligini bildirdi. Mendan oldingi rahbar davrida Lekterni atrofidagi xavfsizlik choralari ancha bo'sh bo'lgan. 1976-yil 8-iyul kuni tushda u ko'ksidagi og'riqdan shikoyat qilgan hamda dispanserga olib ketilgan. Kardiogramma olish osonroq bo'lishi uchun egnidagi tiydirish ko'ylagini sal-pal bo'shatishgan. Hamshira uning ustiga egilganida esa u mana bunaqa ish qilgan, - Chilton Kleris Starlingga eskirib ketgan fotosuratni uzatdi. - Shifokorlar bechora hamshiraning faqat bitta ko'zini asrab qolishgan. Lekin uzatuvchi qurilmalar uzilib qolmagan, undan kardiogramma tahlili olingan. Lekter hamshiraning jag'ini sindirib, tilini uzib olishgacha yetgan. Ajablanarlisi shuki, hatto hamshiraning tilini uzib, yutib yuborganida ham uning pulsi o'zgarmasdan sakson beshdan oshmay turavergan.

Starling qay biri dahshatliroq ekanini ajrata olmay qoldi: qo'lidagi fotosuratmi yoki o'ziga yeb qo'ygudek tikilayotgan Chiltonning nigohimi. Tasavvurida uning ko'zyoshlarini ichish uchun yuzini cho'qilab tashlashga tayyor, anchadan beri suv ichmagan chanqoq xo'roz gavdalandi.

- Lekterni shu yerda saqlayapman, - dedi Chilton va zirxlangan qo'sh tabaqali shisha eshik yonidagi tugmachani bosdi. Bahaybat xizmatchi ularni maxsus blokka boshlab ketdi.

¹ Tiydirish ko'ylagi - ruhiy kasallarga jazavasi tutganda kiydiriladigan, qimirlashga yo'l qo'ymaydigan maxsus ko'ylak.

Starling o'zi uchun murakkab bo'lgan qarorni qabul qildi va eshik ostonasida to'xtadi.

- Doktor Chilton, ushbu sinov natijalari bizga suv va havodek zarur. Boya aytganingizdek, doktor Lekter sizni o'ziga dushman deb bilsa, agar shu g'oya uning miyasiga o'rnatilib qolgan bo'lsa, uning oldiga yolg'iz borganim ma'qulroq emasmi? Nima deysiz?

Chiltonning chakkasi g'alati titrab ketdi:

- Mayli, nima ham derdim. Bu taklifingizni xonamdayoq berganingizda o'zim ovora bo'lib, vaqt ketkazib yurmasdan sizni navbatchi xodim bilan jo'natgan bo'lardim.

- Agar xonangizda menga ozgina yo'l-yo'riq ko'rsatganingizda taklifimni o'sha yerdayoq aytgan bo'lardim.

- Siz bilan boshqa uchrashmasak kerak, Starling xonim... Barni, bu xonim Lekter bilan suhbatlashib bo'lgach, kimdir uni olib chiqib ketsin, qo'ng'iroq qilib tayinlab qo'y.

Chilton Klerisga qiyo ham boqmasdan ketib qoldi.

Kleris barvasta gavdali, og'ir-vazmin navbatchi xodim, uning ortidagi ovoz chiqarmay harakatlanuvchi soat hamda ichiga gaz balonchasi, tiydirish ko'ylagi, tumshuqbog' va trankvilizator¹ to'pponcha solingan eshigi sim to'rtli shkak bilan yolg'iz qoldi. Devorga qoqilgan qayrilma qoziqda to'polon ko'targanlarni devorga bosish uchun mo'ljallangan «U» harfi shaklidagi quvursimon uskuna osilgan edi.

Navbatchi xodim Klerisga boqdi:

- Doktor Chilton panjaraga qo'l tekkizmaslik haqida ogohlantirdimi?

- Ha, ogohlantirgandi.

- Unda yaxshi. Shu yo'lakdagi kameralardan o'tib boraverasiz, doktorniki o'ng tomondagi eng oxirgisi. Ketayotganingizda yo'lak o'rtasidan yuring va hech narsaga e'tibor bermang. Suhbatni nimadan boshlashni bilmayotgan bo'lsangiz, pochta orqali kelgan mana bu qog'ozlarni unga olib

¹ Trankvilizator - tinchlantiruvchi dori bilan o'qlangan, masofadan turib otilganda odamni harakatsiz qilib qo'yuvchi maxsus o'qotar qurol.

borib berishingiz mumkin, – navbatchi xodim negadir uni mazax qilayotgandek tuyuldi. – Shunchaki gazeta va maktublarni patnis ichiga qo'yishingiz kifoya, o'zi kamera ichiga tortiladi. Agar patnis kamera ichida bo'lsa, shnuridan tortib oling yoki Lekterning o'zi qaytarib yuboradi. Qo'rqmang, uning qo'li sizga yetmaydi, tashqi tomonda patnis panjaradan nariroqda to'xtaydi.

Navbatchi unga simlari uzib olingan sahifalari muqovasi-dan betartib chiqib turgan ikkita jurnal, uchta gazeta va bir nechta surg'uchi ochilgan maktublarni tutqazdi. Taxminan yigirma besh-o'ttiz metrga cho'zilgan yo'lakning har ikki tomonida mahbuslarning kameralari joylashgan bo'lib, ba'zilarining devorlari kigiz bilan yopilgan, eshiklari o'rtasiga kuza-tib turish maqsadida tuynukni eslatuvchi uzun va tor deraza o'rnatilgandi. Boshqalari esa devor vazifasini bajaruvchi pan-jaralari yo'lakka qaragan odatdagi qamoqxona kameralaridan zig'ircha farq qilmasdi. Kleris Starling ko'zining qiri bilan ka-meralardagi odamlarning ko'lankasini ilg'asa-da, ular tarafga qaramaslikka tirishdi. U endi yo'lning yarmiga yetganida er-kak kishining pishillab gapirgan ovozi qulog'iga chalindi:

– Dimog'imga ayol kishining hidi urildi! Seni his qilyap-man, azizam!

Kleris uning so'zlarini eshitmaganga olib, yo'lida davom etdi. Yo'lak so'nggidagi kamera chiroqlaridan nur taralardi. U poshnalarining taqillashi o'zining yaqinlashayotganidan al-laqachon xabar berganini chamalab, kameraga uzoqroqdan nazar solish uchun yo'lakning chap tomonidan yurib bordi.

III BOB

Doktor Lekterning kamerasi bilan boshqa kameralar orasida anchayin katta masofa qoldirilgan bo'lib, uning har tomonlama o'zgacha bo'lmasi qarshisida bittagina shkafdan bo'lak hech vaqo yo'q edi. Old devor mustahkam panjaradan iborat bo'lsa ham uning ortida, odam qo'li yet-

mas masofada ikkinchi bir to'siq – poldan shiftgacha va u devordan bu devorgacha cho'zilgan neylon simli yo'g'on va mustahkam to'r o'rnatilgan edi. Starling to'r ortiga boqqanida dastavval uning nigohi ustida yumshoq muqovali kitoblar va qog'ozlar uyulib yotgan, polga qattiq mahkamlangan stol va suyanchig'i tekis kursiga tushdi.

Doktor Gannibalning o'zi karavotda yonboshlab yotgan-cha «Vogue» jurnalining italyancha nashri mutolaasiga berilgandi. U jurnalning simlari olib tashlangan sahifalarini o'ng qo'lida tutib, chap qo'li bilan o'qib tugatganlarini bir chekka-ga taxlab qo'yar edi. Doktor Lekterning chap qo'lidagi barmoqlari soni oltita edi.

Kleris Starling panjaradan bir necha qadam narida, kichikroq foyening uzunligiga teng masofada to'xtadi.

– Doktor Lekter!

Klerisning ovozi o'ziga odatdagidan boshqacharoq chiqqandek tuyulmadi. Lekter jurnaldan boshini ko'tarib qaraganida uning bir lahzalik sinchkov nigohidan Kleris vujudida qandaydir g'alati jimirlash paydo bo'lganini his qildi, lekin bu ko'proq hayajonning ta'siri ekanini sezdi.

– Men Kleris Starlingman. Siz bilan gaplashsam bo'ladi-mi? – Klerisning gapirish ohangi, o'zini tutishi, saqlayotgan masofasi – barcha-barchasi uning siymosida murojaat qilayotgan odamiga nisbatan hurmat mujassam ekanligidan darrak berib turardi.

Doktor Lekter qattiq qimtilgan lablariga barmog'ini bosgan-cha biroz o'yga soldi, so'ngra shoshilmasdan o'rnidan turib, qafasi bo'ylab oldinga tomon yurib keldi-da, xuddi oradagi chegarani o'z xohishiga binoan tanlagandek, neylon to'rga e'tibor bermasdan undan sal nariroqda to'xtadi. Uning bo'yi pastroq, terisi silliq edi; Kleris qo'llari va yelkasining harakatlaridan qayishqoq tanasi kuch-quvvatga ega ekanini payqadi.

– Xayrli tong, – dedi Gannibal xuddi o'ziga tegishli uyning eshigini ochgandek bamaylixotirlik bilan. Uning sertakalluf ovozida uzoq vaqt ishlatilmaganidan zanglab ketgan metall

buyumning jaranglashiga o'xshash g'ichirlash mavjud edi. Doktor Lekterning ko'zlari bir nechta mayda qizg'ish dog'larini hisobga olmaganida to'liq jigarrang tusda edi. Yorug'lik tushganida ko'zlarida qizil olov gurillab yonayotgandek tuyular, olov o'zidan uchqun sachratib, qorachiqalarda ham millatlayotgandek bo'lardi. Bu ko'zlar Sterlingni batamom o'ziga mixlab qo'ydi. Panjaraga xiyol yaqinroq borganida sochini uchidan tirnog'igacha jimirlab ketdi.

– Doktor, biz psixologik portret yaratish borasida bir qator muammolarga duch kelyapmiz. Shu sababli sizdan yordam so'rab keldim.

– «Biz» deganingiz bu Kvontikodagi xulq-atvor psixologiyasi bo'limi bo'lsa kerak. Demak, siz Jek Kroufordning jamoasidansiz.

– Ha, shunday.

– Hujjatlaringizni menga ko'rsata olasizmi?

Kleris bunday talabni umuman kutmagandi.

– Bilasizmi, men allaqachon ularni ko'rsatdim...xonada.

– Kimga? Fan doktori Frederik Chiltonni nazarda tutyapsizmi?

– Ha.

– Siz undan o'zining hujjatlarini ko'rsatishini so'ramadingizmi?

– Yo'q.

– Sizni ishontirib aytamanki, uning soha bo'yicha ta'lim olgani to'g'risidagi hujjatlarida o'qishga arzigulik narsaning o'zi yo'q. Elan bilan tanishdingizmi? Ajoyib yigit, shunday emasmi? Shu ikkalasidan qay biri bilan suhbat qurishni ma'qul ko'rgan bo'lardingiz?

– Agar imkoni bo'lsa, Elan bilan.

– Kim bilsin, ehtimol siz Chilton pul evaziga yollagan muxbirdirsiz. Hujjatlaringizga bir marotaba ko'z tashlash huquqiga ega bo'lsam kerak.

– Mayli, aytganingiz bo'lsin, – Kleris unga laminatsiyalangan xizmat guvohnomasini ko'rsatdi.

– Uzoqdan menga hech nima ko‘rinmayapti. Marhamat qilib, guvohnomangizni patnis orqali ichkariga kiritib yuboring.

– Kechirasiz, lekin men unday qilolmayman.

– Bunga sabab uning qattiq materialdan yasalganligida, to‘g‘rimi?

– Shunday.

– Iltimos, Barnini chaqiring.

Navbatchi xodim kelib, vaziyatni o‘rgandi va biroz ikkilanib turdi.

– Doktor Lekter, guvohnomani patnisda oldingizga kiritishga ruxsat beraman. Lekin agarda uni men aytgan paytda darhol qaytarib bermasangiz hamda uni qaytarib olish uchun atrof-dagilarning tinchini buzishimga to‘g‘ri kelsa, meni qattiq xafa qilgan bo‘lasiz. Meni ranjitsangiz, to xafaligim tarqamagunicha sizni bog‘lab, yotqizib qo‘yishadi. Quvur orqali ovqatlantirilasiz, taglik va ich kiyimlaringiz kuniga ikki marotaba almashtiriladi. Nomingizga kelgan pochталarni bir haftadan keyingina olasiz. Tushunarlimi?

– Albatta, Barni.

Guvohnoma patnis orqali kamera ichiga kiritilgach, doktor Lekter uni yorug‘likka tutdi.

– Kursant? Bu yerda sizning kursant ekanligingiz yozilgan ekan-ku. Nima, Jek Krouford men bilan suhbatlashish uchun oddiy kursantlarni yuboradigan bo‘lib qoldimi? – Gannibal mayda oppoq tishlari bilan guvohnomaning bir chekkasidan tishlab, hidladi.

– Doktor Lekter, uni qaytaradigan vaqt bo‘ldi, – deya eslatdi Barni.

– Tushundim, Barni. Hozir.

U guvohnomani patnisga qaytarib qo‘ygach, Barni patnisni tashqariga tortib oldi.

– Ha, men hozirda FQB akademiyasining maxsus kursida tahsil olyapman, – dedi Starling. – Biroq o‘ylashimcha, biz bugun FQB haqida emas, aksincha psixologiya to‘g‘risi-

da suhbatlashamiz. Suhbatimiz mobaynida mening soham bo'yicha qanchalik malakaga egaligim borasida o'zingiz xulosa chiqarib olarsiz.

- Hm... Aslini olganda... yaxshi yurish qildingiz. Barni, ofitser Starlingga o'tirish uchun kursi taklif qilish niyating yo'qmi?

- Doktor Chilton bu haqda hech narsa demagandi.

- Odob yuzasidan ham taklif qila olmaysanmi, Barni?

- O'tirishga kursi olib kelaymi? - kalovlanib Klerisga yuzlandi Barni. - Kursini oldinroq olib kelib qo'ygan bo'lardik, lekin odatda hech kim u bilan uzoq vaqt gaplashib tura olmaydi.

- Mayli. Minnatdorman, - dedi Starling.

Barni kamera qarshisidagi qulflog'liq shkafdan buklama kursi olib keldi-da, Klerisning oldiga qo'yib, nari ketdi.

- Xo'sh, - Lekter unga yuzma-yuz bo'lish uchun stoliga yonlamasiga suyanib oldi. - Miggz sizga nima dedi?

- Kim u?

- Serqirra Miggz, yo'lakning oxirrog'idagi kamerada yashaydi. Bu yerga kelayotganingizda sizga haqoratimiz gap qotdi-ku. O'shanda nima deb aytdi?

- U «Ayol hidini sezyapman», dedi.

- Tushunarli. Lekin men Miggzdek ayol hidini uzoqdan seza olmayman. Siz yuz uchun mo'ljallangan «Evian» kremidan foydalanasiz, gohida «L'Air du Temps»¹ atirini sepib turasiz. Biroq bugun ataylab hech qanaqa atir sepmay kelgansiz. Xo'sh, Miggzning gapiga nisbatan qanday munosabatdasiz?

- Uning tabiatida sabablari menga noma'lum adovat hissi mavjud. Bu yaxshi emas. U odamlarga adovat ko'zi bilan qaraydi, odamlar ham unga xuddi shunday tarzda javob qaytarishadi. Bu ko'chaning boshi berk. Oxiri sirtmoqqa olib boradi.

- Siz-chi? Unga nisbatan o'zingizda adovatni his qilyapsizmi?

¹ «L'Air du Temps» - fransuz tilidan olingan bo'lib, tarjimai «zamona ruhi».

- Uning aqli norasoligidan afsusdaman. Shuni hisobga olmaganda, u ham binoyidek odam. Atirim haqida qanday bildingiz?

- Boya guvohnomangizni olish uchun sumkangizni ochganingizda hidi dimog'imga urildi. Sumkangiz chiroyli ekan.

- Minnatdorman.

- Bu yerga eng yaxshi sumkangizni ko'tarib kelgansiz, to'g'rimi?

- Ha.

Chindan ham u klassik uslubdagi bejirim sumkasini sotib olish uchun ancha payt pul yiqqan va keyinchalik bu bisotidagi eng yaxshi buyumiga aylangandi.

- Sumkangiz oyog'ingizdagi tuflidan chiroyliroq ko'rinar ekan.

- Balki, vaqt o'tishi bilan ikkalasi ham chiroy bobida tenglashib qolar.

- Bunga shubha qilmayman.

- Devorlarga osig'liq suratlarni o'zingiz chizganmisiz, doktor Lekter?

- Sizningcha, shu yerga uylarga surat soluvchi rassomni chaqirish mumkinmi?

- Rakovina tepasidagi anavi suratda Yevropadagi shaharlardan biri tasvirlanganmi?

- Bu Florensiyaning Belveder fortidan ko'rinishi. Huv anavi yerda Vekkyu va Duomo saroyi ko'rk to'kib turibdi.

- Shularning barchasini mayda ikir-chikirlarigacha xotirangizga tayanib chizdingizmi?

- Ofitser Starling, mening xotiram - derazadan tashqaridagi manzarani eslatib turadigan yakkayu yolg'iz ilinjim.

- Anavi yerdagi nima? Iso payg'ambar tortilgan chormix tasvirimi? Lekin o'rtadagi xoch bo'sh turibdi-ku.

- Bu Golgofa tog'i. Xoch olib tashlangandan keyingi manzara. Qalam va flomaster bilan go'sht o'raydigan qog'ozga chizganman. Qurbonlikka atalgan qo'zichoq olib ketilgach, jannatga tushishi haqidagi yolg'on va'daga ishongan qaroqchi shu yerga tushgan.

- Bu voqea qanday sodir bo'lgan o'zi?

- O'sha qaroqchining oyog'i ham Iso payg'ambar¹ni tahqirlagan sheriginiki singari singan. Nima, Avliyo Ioannaning «Injil» asarini biror marta o'qimaganmisiz? Unda Duchcho¹ chizgan suratlarni tomosha qiling: u chormixga tortilish voqeasini juda aniq qilib tasvirlagan. Aytgancha, Uill Grexemning ahvoli qanday? Ko'rinishi yaxshimi?

- Men Uill Grexemni tanimayman.

- Qo'ysangiz-chi. Uning kimligini yaxshi bilasiz. Jek Kroufordning otalig'idagi yigit. Sizdan oldin o'sha bo'limda xizmat qilgan. Yuzi qanday ekan-a hozir? Juda badbashara bo'lib qolmaganmi?

- Men u odam bilan umrimda biror marta uchrashmaganman.

- Bu o'tmishda qolgan ba'zi yutuqlarni xotirlash deb ataladi. Ofitser Starling, bunga qarshi bo'lmasangiz kerak?

Kleris bir lahza sukut saqlab, qarshi hujumga o'tdi:

- Keling, yaxshisi yangi muvaffaqiyatlarga erishishga urinib ko'ramiz. Men sizga...

- E yo'q. Bunaqasi ketmaydi. Hech qachon qochirimga qochirim bilan javob bera ko'rmang. Bu g'irt ahmoqlik. Bir gapni qulog'ingizga quyib oling: qochirimni tushunib, darhol unga shu ohangda javob qaytarish suhbatdoshingizning gapini tezda tugatib, suhbat mavzusidan chetga chiqishiga hamda o'zaro kayfiyatning yomonlashuviga olib keladi. Suhbatning muvaffaqiyatli tugashi bevosita kayfiyat va muhitga bog'liq. Siz ham avvaliga hammasini binoyidek boshladingiz, hurmat bilan muomala qildingiz, javob berayotganingizda odob doirasidan tashqariga chiqmadingiz, xijolat bo'lsangiz ham Miggz nima deb baqirganini yashirmasdan aytib, oramizda o'zaro ishonch hissini paydo qildingiz. Endi esa tomdan tarasha tushgandek qo'pollik va istehzo bilan meni so'ro-

¹ Duchcho di Buoninsena (1255– 1319) – italyan rassomi, XIV asrdagi Siena rassomlik maktabining asoschisi.

vnomadagi savollarga javob berishga undayapsiz. Bunaqada hech nimaga erisha olmaysiz.

- Doktor Lekter, siz o'ta tajribali klinik psixiatrsiz. Nahotki, meni sizning kayfiyatingizni o'yinchoq qilib, o'z maqsadimga yetishadigan darajada ahmoq deb bilsangiz? Iltimos, menga ishonch bildiring. Men bor-yo'g'i so'rovnomani bir ko'rib chiqing, demoqchi edim. Undagi savollarga javob berish yoki bermaslik mutlaqo o'z ixtiyoringizda. Unga shunchaki ko'z yugurtirib chiqsangiz hech narsa yo'qotmaysiz-ku, to'g'rimi?

- Ofitser Starling, shu yaqin orada xulq-atvor psixologiyasi bo'limi chop etayotgan maqolalarga ko'zingiz tushdimi?

- Ha.

- Men ham o'qidim. FQB ahmoqlarcha menga «Huquqni muhofaza qiluvchi organlar byulleteni» jurnali jo'natilishini taqiqlab qo'yibdi, lekin baribir uni sahhoflardan topib o'qidim. Qolaversa, Jon Jey «News» va bir qator psixiatriyaga oid jurnallarni jo'natib turibdi. Ular seriyali qotillarni ikki toifaga ajratishibdi: birinchi toifaga uyushtirilgan qotilliklar, ikkinchisiga ega uyushtirilmagan qotilliklarni sodir etuvchi jinoyatchilar mansub ekan. Xo'sh, bu haqida sizning fikringiz qanday?

- Bu...menimcha, qotilliklarni bir-biridan ajratishdagi eng asosiy mezon bo'lsa kerak. Ularning o'ylashicha...

- Ular yuzakilikka qo'l urishgan, demoqchi bo'lyapsiz, bilaman. Bu holatda boshqa so'z to'g'ri ham kelmaydi. Aslini olganda, psixologiya yaxlit fan sifatida hali to'liq taraqqiy etmagan, ofitser Starling, va xulq-atvor psixologiyasi bo'limida uni frenologiya¹ darajasida o'rganishyapti, xolos. Istalgan oliygohning psixologiya fakultetiga tashrif buyurib, talabalar va o'qituvchilarga bir nazar soling: u yerda hech qanday professional odam yo'q, hammasi havaskor ishqibozlar va sohadan mutlaqo xabarsiz hamda o'ziga xos xislatlardan mosuvo

¹ Frenologiya - inson ruhiy xususiyatlari bilan uning bosh suyagi tuzilishi o'rtasida bog'lanishlar bor, deb hisoblovchi ta'limot.

kishilardir. Ular o'qiydigan oliygohlardan eng aqlli mutaxassislar yetishib chiqishiga hali ancha bor. «Uyushtirilgan» va «uyushtirilmagan» nomli toifalarni haqiqatan ham farqlashdagi eng asosiy mezon deb bilishadi, negaki undan jo'yaliroq narsa xayollariga kelmagan.

– O'zingiz bu tasnifni qanday o'zgartirgan bo'lar edingiz?

– Men mutlaqo o'zgartirish kiritish to'g'risida o'ylamagan bo'lardim.

– Darvoqe, chop etilgan maqolalar haqida gap ketar ekan, men jarrohlik amaliyotlariga ruju qo'yish, chap va o'ng yuz simptomatikasi haqida yozgan maqolalaringizni o'qib chiqqanman.

– Ha, ularmi? Ular soha bo'yicha eng yaxshi maqolalardir, – dedi doktor Lekter.

– Mening ham fikrim shunday. Jek Krouford ham maqolalaringiz to'g'risida shunga o'xshash munosabat bildirgandi. Savollarga javob berish uchun roziligingizni olishga qattiq harakat qilayotganining sabablaridan biri ham shu...

– Sabotli va matonatli Krouford roziligimni olishga harakat qilyaptimi? Hamonki, uning kuni akademiya kursantlaridan yordam so'rashga qarab qolgan ekan, demak, o'zi bo'yniga qadar ishga ko'milib qolgan.

– U chindan ham shu kunlarda juda band va u istayaptiki

...

– Buffalo Bill ishi bilan bandmi?

– Menimcha, shunaqa.

– Yo'q, yo'q, ofitser Starling». Menimcha, shunaqa» demang. Uning fikr-u xayolini Buffalo Bill tamoman egallab olganini juda yaxshi bilasiz. Hoynahoy, Jek Krouford sizni aynan shu masalada mendan gap olish uchun yuborgan.

– Yo'q, unday emas.

– Bundan chiqdi, siz suhbat mavzusini sekin-asta shu ishga burib yubormoqchi emassiz, shundaymi?

– Yo'q, mening bu yerga kelishimga sabab shuki, bizga sizning...

– Buffalo Bill haqida nimalarni bilasiz?
– Unchalik ko'p narsa bilmayman. Ochig'i, bu borada hech kim oshiqcha ma'lumot bilmaydi.

– Faqatgina gazetalarda ma'lum qilingan tafsilotlarni bilishadi, to'g'rimi?

– O'ylashimcha, shunday. Doktor Lekter, mazkur ish bo'yicha o'ta maxfiy saqlanuvchi hujjatlarni ko'rishga haqli emasman. Men faqat...

– Buffalo Bill o'z hisobiga nechta qurbonni qayd etgan?

– Politsiya hozircha besh nafar ayolning jasadini topgan.

– Barchasining terisi shilib olinganmi?

– Ha, tanalarining beldan yuqori qismi.

– Gazeta va ro'znomalardan uning laqabi nega bunaqaligi to'g'risida hech qanday ma'lumot topa olmadim. Nima uchun uni Buffalo Bill deb atashlarini bilasizmi?

– Ha, bilaman.

– Nimaga ekan, ayting-chi.

– So'rovnomadagi savollarni bir ko'rib chiqishga rozilik bersangiz, sharhlayman.

– Mayli, faqat ko'z tashlayman. Xo'sh, nega unaqa ekan laqabi?

– Hammasi bo'limimizda Kanzas-Sitida ro'y bergan qotilik bo'yicha tergov olib borilayotganida aytilgan beo'xshov hazildan boshlangan.

– Xo'sh? Xo'sh?

– U nafaqat ayollarni o'ldirgan, balki ularning... terisini ham... shilgan, go'shtini... nimtalagan. Shu bois unga Buffalo Bill degan nom berishgan.

– Qo'qqisdan Kleris Starling o'z ko'ziga qo'rqqoq bir qizaloq emas, balki esi yo'q, bema'ni odamdek ko'rinib ketdi. Dastlabki ko'rinishi hozirgisining oldida yaxshiroqdek tuyuldi.

– Qani, so'rovnomani patnisga solib, menga yuboring-chi.

Starling moviy rangli varaqlar dastasini patnisga qo'yib, kamera ichiga yubordi va sukut saqlab, nima bo'lishini kutib turdi. Lekter qog'ozlarga chaqqonlik bilan ko'z yugurtirib, e'tiborsizlik bilan yana orqaga qaytarib yubordi.

- O, ofitser Starling, nahotki shunday kuchsiz va o'tmas matoh bilan ichimdagilarni osonlikcha ochishga erishish mumkin, deb o'ylagan bo'lsangiz?!

- Aslo unday emas. O'z g'oyalaringizni biz bilan baham ko'rib, yuksak aql va bilim egasi sifatida biz olib borayotgan ushbu tadqiqotda yordam berasiz, degan umiddaman.

- Xo'sh, sizningcha, bunday qilishga meni nima unday oladi?

- Qiziquvchanligingiz.

- Aynan nimaga qiziqishim?

- Nega bu yerda ekanligingizga. O'zingizga nima bo'lganiga.

- Menga hech narsa bo'lmagan, aksincha, kaminaning ta'sirida boshqalarga bir nimalar bo'lgan, desak to'g'riroq bo'ladi. Bu gaplaringiz orqali meni o'z ta'sir doirangizda ushlab tura olmaysiz. Sizlar ezgulik va yovuzlik tushunchalarini bixevioristika¹ faniga almashgansizlar, hammani axloqiy me'yorlar to'riga o'rab olgansizlar, ofitser Starling. Axir, u yoki bu hodisaning sodir bo'lishida hech kim aybdor emas-ku. Ofitser Starling, ko'zinga qarab turib, siz yovuzsiz, deb ayta olasizmi? Men vahshiymanmi, ofitser Starling?

- Menimcha, siz vayronkorsiz. Biroq, ushbu ikki tushuncha men uchun bir xil ma'no anglatadi.

- Yovuzlik faqat vayronkorlik bilan o'lchanadimi? Unda bo'ronlar ham yovuz, agar hammasi shunaqa oddiy bo'lsa, olov va hatto do'l ham yovuzdir. Sug'urta kompaniyalari agentlari «Yaratganning irodasi» sarlavhasi ostida qog'ozga o'raydigan hamma voqea-hodisalar yovuzdir.

- Bu atayin...

- O'zim huzurlanishim uchun nurab qulab tushgan cherkovlar suratini yig'aman. Yaqinda Sitsiliyada vayron bo'lgan cherkov haqidagi ko'rsatuvni tomosha qilganmidingiz? Juda soz! Xudoning uyi deb ataluvchi bino alohida tashkil qilin-

¹ Bixevioristika - inson xulq-atvorini o'rganishga tizimli yondashuvchi fan.

gan ommaviy marosim paytida qulab, yer bilan yakson bo'lgan va o'zi bilan birga oltmish besh nafar kampirning ham hayotiga nuqta qo'yib, ularni yer qa'riga dafn etgan. Bu yovuzlikmi? Agar shunday bo'lsa, buni kim sodir etgan? Agar U chindan tepamizda turgan bo'lsa, U shunchaki bu qilmishlaridan zavqlanmoqda, ofitser Starling. Ichterlamaning ham, oqqushning ham yaratuvchisi bitta.

– Gaplaringizga nima deb izoh berishni bilmayapman, doktor Lekter, lekin bu kimning qo'lidan kelishini bilaman.

Shu tob Lekter qo'lini ko'tarib, uning gapini bo'ldi. Kleris uning qo'li juda bejirim ekanini hamda kaftida bir xil ikkita o'rta barmoqlari borligini payqadi. Biroq, bu uning nafis rasmlar chizishiga zarracha xalaqit bermasligi ayon edi. Bu polidaktiliyaning¹ eng kam uchraydigan ko'rinishi edi.

Lekter so'zlashda davom etdi, endilikda uning gapirish ohangi yumshoq va samimiy bo'lib qolgan edi:

– Siz mening shaxsiyatimni aniqlab olib, uni tarkibiy qismlarga ajratmoqchisiz, shunday emasmi, ofitser Starling? Vujudingiz shuhratparastlik va o'zingizga ishonch bilan limmo-lim. Shu qimmatbaho sumkangiz va arzon tufingiz bilan mening nazarimda qanday ko'rinish kasb etayotganingizni bilasizmi? Poklangan va obdan sayqal berilgan bo'lsa-da, baribir haqiqiy qishloqiligidan qolib ketgan birozgina didliroq ayolsiz. Ko'zlaringiz tug'ilgan kunlarda sovg'a qilinadigan arzon-garov toshlarga o'xshaydi: ularda na bir teranlik bor va na chin yorqinlik. Ular bi-ror kichik iltimosingizga rozilik olishga muvaffaq bo'lganingizdagina porlaydi. Ammo bularning barchasining ortida aql-idrok yotadi. Taqdiringiz onangiznikiga o'xshamasligi uchun shu yo'ldan ketyapsiz. Qorningiz to'yib, ovqat yeganingiz sababli ko'rinishingiz yaxshiroq holatga kelgan – su-yaklaringiz rivojlanib, chehrangiz tiniqlashgan, ammo bari-

¹ Polidaktiliya – bu mustaqil ravishda yoki boshqa tashqi nuqsonlar bilan bog'liq ravishda qo'l yoki oyoqlarda qo'shimcha barmoqning rivojlanishi holatidir.

bir ko'mir konlarida tirikchilik qilganlardan atigi bir avlod oldindasiz, ofitser Starling. Qaysi Starlinglardan bo'lasiz o'zi? G'arbiy Virjiniyadagimi yoki Oklaxomadagimi? Universitet yoki armiyadan qay biriga ketishni tanlay olmay, tanga otib ko'rishingizga to'g'ri kelgandir-a? O'zingiz haqingizda o'ta shaxsiy bir gap aytaymi, kursant Starling? Uyingizdagi xonangizda har yili soni bittaga ko'payadigan tilla munchoqlarni yashirib qo'ygansiz. Gohida ularga ko'z tashlab, seskanib ketasiz - hozir ular ko'zingizga juda ham xunuk va shilimshiq bo'lib ko'rinadigan bo'lib qolgan, to'g'rimi? «Katta rahmat» degan siyqasi chiqib ketgan iltifotlar, undan keyingi silab-siypashlar-u o'pichlar joningizga tegib ketgan, ulardan o'zingizni jirkanch darajada shilimshiq bo'lib ketgandek his qilasiz, lekin munchoqlaringiz soni ortishi baribir sizga tasalli beradi... Zerikarli! Zerikarli-i-i-i-i! Aqlli bo'lish - dahshatning o'zginasi, kursant Starling. U juda ko'p narsani chippakka chiqarib yuborishi mumkin. Bundan tashqari, didni ham unutmazlik kerak. U ham yovuz unsur. Har safar shu suhbatimizni eslaganingizda, undan qutulmoqchi bo'lib, basharasiga o'zingiz musht tushirgan ahmoq hayvonni tasavvur qiling. Siz xuddi shu munchoqlardek xunuk va shilimshiq ko'rinishga ega yana nima bor ekan, deb kechalari xayol surib chiqasiz. Yanglishmadimmi? Haqmanmi? - doktor Lekter g'oyatda mehribon ohangda gapini yakunladi.

Starling boshini ko'tarib, uning ko'zlariga tik qaradi.

- Siz ko'p narsani ko'ra olasiz, doktor Lekter. Yuqorida aytgan hech bir gapingizni inkor etmayman. Ammo istaysizmi, yo'qmi, bitta savolimga hoziroq javob berishingiz shart: ushbu yuqori kuchlanishli sezgirligingizni o'zingizga yo'naltirishga kuchingiz yetadimi? Bunaqa nurlar ostida turish juda mushkul. So'nggi bir necha daqiqada buni shaxsan tekshirib ko'rish imkoniyatiga ega bo'ldim. Xo'sh, qanday qilib o'zimga yo'naltiraman, deb o'ylayapsizmi? Bu juda oson: o'zingizga bir razm soling va nima ko'rsangiz, barchasini qog'ozga tushiring. Bunday tajribaga shaxsiyatingizdan-da

mosroq yoki murakkabroq boshqa mavjudotni topa olarmidingiz? Yoki o'zingizdan qo'rqasizmi?

- Juda qahri qattiq inson ekansiz, ofitser Starling.

- Bo'lsa bordir.

- Men ham o'zgalarga o'xshayman, deb o'ylashni sira xohlamaysiz, to'g'rimi? Chunki bunaqa o'ylar izzat-nafsingizga tegadi! Yo'q, siz boshqalarga o'xshamaysiz, ofitser Starling. Buni o'zingiz yaxshi bilasiz va bundan qo'rqasiz. Munchoqlaringiz qanaqa turda, yetti millimetrlimi?

- Ha.

- Bir maslahat beraman sizga. Do'kondan bir nechta burg'ulangan yo'lbars ko'zlarini sotib olib, ularni tilla munchoqlaringiz bilan o'zingiz istagan uslubda bir ipga tizib chiqing. Balki, yo'lbars ko'zini ikkita munchoqdan keyin qo'yarsiz, balki uchta munchoqdan keyin, u yog'i o'zingizga havola. Qarabsizki, keyinchalik o'sha yo'lbars ko'zlari sizning ko'zlaringiz rangini va sochlaringizning yorqinligini aks ettiradigan bo'ladi. Umringizda biror marotaba Avliyo Valentin kunida tabriknomalar olganmisiz?

- Ha, olganman.

- Ayni paytda «Buyuk post» bayrami nishonlanmoqda, Avliyo Valentin kuniga esa bir hafta vaqt qoldi... Xo'sh, tabriknomalar kutyapsizmi?

- Buni oldindan aniq aytib bo'lmaydi ...

- Ha, to'g'ri aytasiz ... Oldindan bilib bo'lmaydi ... Avliyo Valentin kuni bir kulgili narsani esimga soldi. Ehtimol, sizni o'sha kuni xursand qila olarman, Kleris Starling.

- Nimani nazarda tutyapsiz, doktor Lekter?

- Sizga Avliyo Valentin kuni munosabati bilan tabrikнома jo'nataman. Hali buni yaxshilab o'ylab olishim lozim. Endi meni ma'zur tutsangiz, o'z ishim bilan shug'ullansam. Ishingizda omad yor bo'lsin, ofitser Starling.

- Tadqiqotimiz haqida nima deysiz?

- Bilasizmi, aholini ro'yxatga olish islohoti olib borilayotgan paytda bir sanoqchi shaxsiyatimni aniqlashga uringan-

di. O'shanda uning jigarini loviya bilan tanovul qilib, ketidan «Amaron» vinosi ichgandim. Boring, akademiyaingizga qayting, kichik Starling xonim.

Gannibal Lekter so'nggi lahzagacha iltifot saqlab, unga orqa o'girib ketmadi, aksincha, neylon to'rdan orqaga tisarilib, befarq va odamlardan uzilgan holda qabrida tosh qotib ketgan salibchilardek boya yonboshlab yotgan karavotiga o'tirdi.

Starling xuddi katta miqdorda qon yo'qotgan odamdek kutilmaganda bo'm-bo'sh va kuchsiz bo'lib qoldi. U dir-dir titrayotgan tizzalari ahvolini oshkor qilib qo'yishidan qo'rqib, ataylab qog'ozlarni shoshmasdan portfeliga soldi. Muvaffaqiyatsizlikka uchragani uchun o'zidan g'azablandi, vujudini alam hislari chulg'ab oldi. Suhbat davomida ustida o'tirgan stulini buklab, qulflog'liq shkaf eshigiga suyab qo'ydi. Jin ursin, yana Miggzning yonidan o'tishga to'g'ri keladi. Barni undan juda uzoqda, nimaningdir mutolaasi bilan band edi. Chaqirsa, eshitmasa kerak. La'nati Miggz! Har holda bu shahar ko'chalarida to'dalanib o'tiradigan quruvchilar yoki yuk tashuvchilarning yonidan har kuni o'tishdan ko'ra yaxshiroq-ku. Kleris irodasini jamlab, yo'lak bo'ylab yurib ketdi. Yurib borar ekan, yonginasidan Miggzning pichirlashi qulog'iga chalindi:

– O'zimni o'ldirish uchun qo'limni tishladim! Qarang, qancha qon oqib yotibdi?

Barnini chaqirsa bo'lar edi, lekin qo'rqib ketgan Kleris Miggzning kamerasiga qaradi. O'ziga qarab, qo'l silkitayotgan Miggzdan yuz o'girishga ulgurmasidan yonoqlari va bo'yniga iliq tomchilar kelib tekkanini his qildi. Bu qon emas, boshqa «suyuqlik» ekaniga ishonch hosil qilganicha ildam yurib, kameradan uzoqlasha boshladi. Shu payt ortidan doktor Lekterning chaqirayotgani qulog'iga chalindi. Uning ovozi batamom o'zgarib, endilikda quloqni teshib yuboruvchi metalldek jarang sochar va «Ofitser Starling!» deya qichqirayotgani aniq-tiniq eshitilardi.

Doktor o'rnidan turib, uning orqasidan qayta-qayta qichqirardi. Kleris sumkasidan dastro'mol qidirgancha yo'lak bo'ylab to'xtamay yurib ketdi. Ortidan tag'in jarangdor ovoz yangradi:

– Ofitser Starling!

Bu paytga kelib allaqachon o'zini o'nglab olgan Kleris o'z xohishi bilan muzdek relslar ustidan yurib borayotgan odamdek shahdam qadam otib, zirhli qo'sh eshik tomon yaqinlashdi.

– Ofitser Starling!

Bu galgi chaqiruv butunlay boshqacha notalarda yangradi.

Kleris yurishdan to'xtadi.

«Ey Xudo, nega undan javob olishni bunchalik qattiq istayapman-a?»

Miggz uning orqasidan nimadir deb pichirladi, biroq Kleris unga quloq solmadi va tez orada yana Lekterning qafasi oldida paydo bo'ldi. U shunda kamdan-kam uchraydigan manzaraga duch keldi: doktor Lekter xavotirga tushgan edi. Kleris doktorning hozirgina yuziga tekkan maniy hidini tuyganini sezdi. Umuman, bu odam har qanday hidni ajrata bilardi.

– Bo'lib o'tgan noxush voqeadan juda afsusdaman. Yomon xulq va qo'pollik men uchun so'zsiz darajada xunuk.

«Balki, doktor sodir etgan qotilliklar uni mayda qo'polliklarga betoqat qilib qo'ygandir yoki mening shunday ahvolga tushganimni ko'rib, g'alati bo'lib ketgandir», degan o'y kechdi Starlingning xayolidan. U doktorga nima bo'lganini tushuna olmadi. Uning ko'zlaridagi qizg'ish uchqunlar zulmat ichidagi g'orga uchib kirgan tillaqo'ng'izlar misoli ko'z qorachiqalarining zulmatiga singib ketdi.

Nima bo'lishidan qat'i nazar, vaziyatdan foydalanib qolishim kerak. Ey Xudo!

Kleris portfelini yuqoriroq ko'tardi.

– Iltimos, men uchun shunga rozi bo'ling.

Aftidan, u kech qolgandek edi, negaki doktor yana xotirjam qiyofaga qaytgan edi.

– Yo‘q. Lekin bu yerga kelganingizdan sira ham afsuslanmaysiz, ishonavering. Sizga umuman boshqa bir narsani beraman. Sizga eng yaxshi ko‘rgan narsangizni hadya etaman, Kleris Starling.

– Nimani, doktor Lekter?

– Lavozimingizning oshishini, albatta. Hammasi ajoyib bo‘ladi... Nihoyatda xursandman... Avliyo Valentin kunining ham to‘g‘ri kelganini qarang! – qordek oppoq mayda tishlarini namoyish etuvchi tabassum uning yuziga har qanday sababga ko‘ra yoyilishi mumkin edi. Lekter shu darajada sekin gapirardiki, Kleris uning so‘zlarini arang ilg‘ab oldi. – Avliyo Valentin kuni uchun atalgan sovg‘angizni Raspaylning mashinasidan qidiring. Eshitdingizmi? Sovg‘angizni Raspaylning mashinasidan izlaysiz. Endi esa bu yerdan keting. Menimcha, Miggz bu ishini yana takrorlashga qodir emas. Aql-dan ozgan bo‘lsa ham qisqa fursatda ulgurmaydi, to‘g‘rimi?

IV BOB

Qattiq hayajonga tushgan va juda ham charchagan Kleris Starling irodasining so‘nggi kuchiga tayanganча oyog‘ida arang yurardi. Lekter u haqida aytgan gaplarining ba‘zilari chin haqiqat bo‘lsa, ba‘zilari esa ozgina rostga o‘xshab ketardi. Boya qafas oldida turganida xuddi yozgi chaylaga bostirib kirib, qo‘pollik bilan buyumlarni u yoqdan bu yoqqa irg‘itayotgan ayiq singari bir necha soniya miyasiga begona bir ong joylashib olib, o‘ylarining tit-pitini chiqarganini his qildi.

Garchi Lekterning onasi haqida aytgan gaplaridan jahli chiqqan bo‘lsa-da, endilikda qahr-g‘azabini jilovlashi zarur, axir u muhim ish bilan shug‘ullanyapti-ku.

Kleris kasalxona oldida turgan almisoqdan qolgan «pinto»siga o'tirdi va imkoni boricha chuqur nafas olishga harakat qildi. Oynalari tuman ta'sirida xira tortgan mashinasida o'zini qiziquvchan o'tkinchilarning nigohidan himoyalangandek sezdi.

«Raspayl»... Kleris bu ismni esladi. U qachonlardir doktor Lekterning bemori bo'lgan va keyinchalik uning qurbonlaridan biriga aylangan. Starling bu yerga kelmasidan avval faqatgina Lekterning ishiga oid hujjatlarni ko'rib chiqishga ulgurgandi: unga bunaqa salmoqli hajmga ega materiallarni o'rganib chiqish uchun atigi bir oqshom muhlat berilgan edi. Doktor o'ldirgan odamlardan birining ismi Raspayl edi. Tezda boshqa tafsilotlarni aniqlashga kirishmog'i lozim.

Klerisning miyasiga birinchi bo'lib bir soniyani ham behuda o'tkazmasdan darhol xulq-atvor psixologiyasi bo'limiga borib, ishga kirishish fikri keldi. Ammo u bu oshig'ich o'y o'zidagi hayajon natijasi ekanini vaqtida payqay oldi. Raspayl ishi ancha yillar oldin yopilib ketgan, ayni damda hech kimning hayoti xavf ostida emas edi. Hali uning ishni o'rganishga bermalol vaqti bo'ladi. Qolaversa, biror ishga kirishishdan oldin yetarlicha ma'lumot to'plab, tegishli odamlardan maslahat va tavsiyalar olgani ma'qulroq. Albatta, bu orada Krouford ishni undan olib qo'yib, xodimlaridan biriga topshirishi ham ehtimoldan uzoq emas. Nima bo'lishidan qat'i nazar, tavakkal qilishiga to'g'ri keladi.

Starling shaharlararo qo'ng'iroq orqali u bilan bog'lanishga urindi, biroq, ma'lum bo'lishicha, Krouford o'sha paytda Kongressning quyi qo'mitasiga qo'shimcha byudjet mablag'i so'rash uchun ketgan ekan.

Albatta, u Baltimor politsiya boshqarmasining qotilliklarni tergov qilish bo'limi bilan bu ishni batafsil o'rganib chiqsa ham bo'lar edi. Ammo ushbu qotillik federal huquqni muhofaza qilish organlarining yurisdiksiyasidan tashqaridagi jinoyat hisoblanadi va Baltimor politsiyasi bu ishni uning qo'lidan olib qo'yadi. Bunga hech qanday shubha yo'q.

Shu bois Starling Kvontikoga, derazalariga jigarrang pardalar qistirilgan va o'z uyidek qadrdon bo'lib qolgan xulq-atvor psixologiyasi bo'limiga, ichi dahshatli ma'lumotlar bilan to'la kulrang jildli hujjatlari yoniga qaytib bordi. Eng so'nggi kotib uyiga ketib, kun botganida ham Kleris jimgina Lekter haqidagi nihoyasiz kassetalarni tomosha qilib o'tirardi. Qorong'i xonada eski proyektor fonusdek miltillab turar, Klerisning ko'z oldidan so'zlar va suratlar bir-bir o'tib, sinchkov yuziga soya solardi.

46 yoshli Benjamin Rene Raspayl (bo'yi), (vazni) Baltimor filarmoniya orkestrining birinchi raqamli fleyta cholg'uchi bo'lgan; Doktor Gannibal Lekterning doimiy bemori edi. 1975-yil 22-martda Raspayl Baltimordagi orkestr konsertiga kelmagan va 25-martda uning jasi Virjiniya shtatidagi Folls-Cherch shahri yaqinidagi kichkina qishloq cherkovining ichidan topilgan. Egnida faqatgina frak¹ bo'lgan, bo'yniga esa oppoq galstuk taqilgan, boshqa kiyimlari bo'lmagan. Murdani yorib ko'rish amaliyoti natijasida Raspaylning yurakka o'tkir qurol bilan berilgan zarba oqibatida jon bergani hamda oshqozon osti bezi va bo'qoq bezlari olib tashlangani ma'lum bo'lgan.

Bolaligidanoq qoramol go'shtini qanday maydalash va pishirishga tayyorlash borasida o'zi istaganidan ham ko'proq ma'lumotlarni o'zlashtirgan Kleris Starling bu organlarning juda shirin bo'lishini darrov esladi. Baltimordagi qotilliklarni tergov qilish bo'limidagilar Benjamin Raspayl g'oyib bo'lgan kuni kechqurun Lekterning Baltimor filarmoniyasi prezidenti va orkestr dirijyori sharafiga uyushtirgan ziyofat taomnomasining asosiy qismini aynan o'sha tana organlaridan tayyorlangan ovqatlar tashkil etgan, deya taxmin bildirishgan.

Doktor Gannibal Lekter bu haqida hech narsa bilmasligini ma'lum qilgan. Doktor dasturxonni a'lo ta'mli taomlar-u noz-ne'matlar bilan to'ldirishi bilan tanilgan va pazandalik

¹ Frak – oldingi etagi kalta, orqa etagi uzun erkaklar kiyimi.

sirlari haqidagi jurnallarga bir qator maqolalar yozib bergan bo'lsa-da, surishtiruvlar mobaynida filarmoniya prezidenti va dirijyor kechki ovqatga nimalar taqdim etilgani esimizda yo'q, deb ko'rsatma berishgan. Keyinchalik, filarmoniya prezidentining anoreksiya¹ va ichkilikka mukkasidan ketish kasalliklaridan aziyat chekib, Bazeldagi maxsus sihatxonada davanayotgani oshkor bo'lgan. Lekterning Baltimor politsiyasiga ma'lum bo'lgan qurbonlari ro'yxatida Raspayl to'qqizinchi o'rinni egallagan. U ko'zi ochiqligida vasiyat yozib qoldirmagani sababli qarindoshlari o'rtasida merosga da'vogarlik yuzasidan bahs-munozara ko'pchib, to aholining qiziqishi susayguncha bir necha oy davomida gazetalarning birinchi sahifalarida mazkur mashmasha yoritib borilgan.

Raspaylning yaqinlari Lekter tomonidan davalangan va so'ngra uning qurboniga aylangan boshqa bemorlarning qarindoshlari bilan birlashib, bemorlarning kasallik varaqalari va psixiatr tomonidan yozib olingan yozuvlar saqlanayotgan tasmalarni yo'q qilishni talab qilib, sudga murojaat qilishgan. Ular bemorlar shifokorga qanday sirlarni ochishlari mumkinligini tasavvur qilib bo'lmasligini va kasallik varaqalari muhim hujjat ekanini ro'kach qilishgan. Oxir-oqibat, qarindoshlarning da'vosi sud tomonidan qanoatlantirilgan.

Sud Raspaylning advokati Everett Youni undan qolgan mol-mulkning ijrochisi etib belgilagan. Starling mashinani tekshirish uchun dastavval o'sha advokatga murojaat qilib, undan ruxsat so'rashi lozim. Ammo advokat chaqqonlik qilib, marhum mijozining obro'sini saqlab qolish uchun dillarni yo'q qilishi mumkin. Yo'q, bunday bo'lmaydi! Kleris kutilmaganda hujum qilishni afzal ko'rdi, lekin u jo'yali maslahat va tegishli vakolatga muhtoj. Bo'limda yolg'iz o'tirgan Klerisga hozir hech kim xalaqit qila olmasdi. U Kroufordning uy raqamini qidirib topdi va qo'ng'iroq tugmasini bosdi. Hali gudok ovozi eshitilmasidan go'shakning narigi tomonidan juda sokin ovoz yangradi:

¹ Anoreksiya – ishtahaning muntazam ravishda yo'qolib turishi.

– Jek Krouford eshitadi.

– Men Kleris Starlingman... Kechki ovqat mahali sizga xalal bermadim, deb umid qilaman... – go'shakning narigi tomonida hamon jimlik hukm surayotgan bo'lsa ham u gapini davom ettirish zarur edi. – Bugun Lekter menga Raspayl ishi haqida bir gap aytdi. Hozir o'zimizning bo'limdaman, ba'zi tafsilotlarni aniqlashtiryapman. Xullas, Lekterning aytishi-cha, Raspaylning mashinasida bir narsa bor ekan. Mashinani tekshirish uchun Raspaylning advokatiga murojaat qilishimga to'g'ri keladi. Ertaga shanba va bizda dars bo'lmaydi, shuning uchun sizdan so'ramoqchi edimki...

– Starling, Lekterdan olgan ma'lumotlaringizni nima qiling, degandim, eslaysizmi? – Kroufordning muloyim ovozi vahimali jarang sochardi.

– Yakshanba kuni roppa-rosa soat to'qqizda sizga hisobot taqdim etishim kerak.

– Vazifani bajaring, Starling. Hammasi aytganimdek bo'lsin.

– Xo'p bo'ladi, ser.

Gudokning uzun tut-tutlab turishi Klerisning qulog'iga nashtardek sanchilib, uning zahri butun yuziga tarqaldi, yonoqlarini kuydirib, ko'zlarini olovlantirdi.

– Hali shunaqami? Jin ursin seni, qariya! – dedi u eshiti-lar-eshitilmas. – Badbo'y chol! La'nati Miggz seni ham xuddi mendek haqorat qilsin. O'shanda ko'zlarimni lo'q qilib, basharangga qarab turaman.

* * *

Yuvinib-tarangan va egniga FQB akademiyasi nishoni tushirilgan tungi ko'ylak kiyib olgan Starling akademiya yo-toqxonasidagi xonadoshi Ardeliya Mepp kutubxonadan qaytib kelganida hisobotini ikkinchi bor boshqatdan yozayotgan edi. Ardeliyaning yum-yumaloq, shokoladdek jigarrang tusli va bama'ni yuzi Klerisga kun davomida ko'rgan eng yoqimli manzarasidek tuyuldi.

Ardeliya Mepp dugonasining yuzida zohir bo'lgan horg'inlikni darhol payqadi.

- Bugun nimalar qilding, qizaloq? - Mepp har doim go'yo-ki qanday javob nima olishi umuman ahamiyatga ega emasdek ohangda savollar berardi.

- Bir aqldan ozgan odamga xushomad qildim, ikkinchisi esa ustimga mag'zavasini ag'dardi.

- Eh, qaniydi, mening ham ijtimoiy hayotga vaqtim bo'lganida edi. Jin ursin shu akademiyani! Qanday qilib ham erkaklar bilan muloqot qilishga, ham o'qishga ulgurasan?

Starling qah-qah otib kulib yuborishdan o'zini to'xtata olmadi. Ardeliya Mepp ham uni ko'rib kulib yubordi, uning kulgisi xuddi oddiy hazil eshitgan odamnikidek qisqagina bo'ldi. Biroq, Kleris ancha vaqtgacha kulib o'tirdi, hattoki, uzoq-uzoqlardan qulog'iga o'zining qahqahasi chalinib ketgandek bo'ldi. Ko'z yoshlari orasidan Ardeliya Meppga nazar tashlar ekan, ko'ziga u tabassumiga cheksiz qayg'u in qurgan kampirdek ko'rinib ketdi.

V BOB

Ellik uch yoshli Jek Krouford yotoqxonasidagi boshini qo'yish uchun suyanchiq o'rnatilgan oromkursida o'tirib, xira nur sochayotgan pastak chiroq nurida kitob mutolaa qilardi. U kasalxona karavotlaridek baland bo'lishi uchun ostiga g'isht qo'yilgan qo'sh karavotga qarab o'tirardi. Ulardan birida o'zi uxlar, ikkinchisida esa rafiqasi Bella bemajol va harakatsiz yotardi. Uning og'zidan og'ir-og'ir nafas olib yotgani eshitilib turardi. Ikki kundan buyon Bella na joyidan qimirlaydi va na bir so'z aytadi.

To'satdan uning nafas olishi eshitilmay qoldi. Krouford darhol kitobdan boshini ko'tarib, ko'zoynagi ortidan rafiqasiga tikildi va kitobni stol ustiga qo'ydi. Shu tob Bellaning

nafas olishi tiklandi: dastlab biroz xirqiradi, so'ngra esa bir tekisda nafas ola boshladi. Krouford o'rnidan turib, qo'lini uning peshonasiga qo'ydi; keyin qon bosimini o'lchab, yurak urishini tekshirdi. Bir necha oydan buyon og'ir yotgan Bellaning qon bosimini tez-tez o'lchayverib, bu borada u usta bo'lib ketgan edi.

Krouford kechasi rafiqasini yolg'iz qoldirishni istamay, uning karavoti yoniga boshqa bir karavot olib kelib o'rnatdi. Qorong'ida qo'lini bemalol cho'za olishi uchun karavotini Bellanikidek baland qilib qo'ydi. Karavotlarning balandligi va rafiqasiga qulaylik yaratish uchun qilgan bir nechta kichik santexnik o'zgarishlarni hisobga olmaganda, Krouford yotoqxonani bemor yotgan xona emas, aksincha, iloji boricha odatdagidek ko'rinishda saqlab qolishga muvaffaq bo'ldi. Xonadagi gullar soni uncha ko'p emas; ko'z tushadigan joylarda hech qanday dori-darmon ko'zga tashlanmaydi: Krouford Bellani kasalxonadan uyga olib kelishdan oldin eshik oldidagi kiyim javonini bo'shatib, dori-darmonlar va zaruriy tibbiy asbob-uskunalar hamda jihozlarni o'sha yerga joylashtirdi. (O'shanda umrida ikkinchi bor Bellani quchog'ida ko'tarib, shu uy ostonasidan olib o'tgan va buni o'ylayverib, aqldan ozishiga sal qolgan edi).

Ochiq turgan derazalardan kirgan janubning iliq shamoli o'zi bilan birga toza va mayin Virjiniya havosini olib keldi; zulmat qa'rida qurbaqalarning churillab, bir-birini chaqirayotgani elas-elas quloqqa chalinardi. Yotoqxona yog' tushsa yalagudek toza bo'lsa ham, poldagi gilamda chang yig'ila boshlagandi. Lek bu xonada shovqin chiqaruvchi changyutgichdan foydalanishni istamas, garchi gilamni yaxshi tozalama-da, uning o'rniga supurgi ishlatishni ma'qul ko'rardi.

Jek oyoq uchida yurib, shkaf tomonga o'tdi va chiroqni yoqdi. Eshikning ichkari tomoniga ikkita planshet¹ o'rnatil-

¹ Planshet – ustiga karta yoki chiziqli qog'ozlar tortiladigan taxtachasimon moslama.

gan edi. Bittasiga Bellaning qon bosimi va yurak urish tezligini qayd etib borardi. Uning yozuvlari kunduzi kelib, rafiqasiga qaraydigan hamshiraning yozuvlari bilan aralashib ketgan. Ustunli qaydlar ko'plab sarg'ish sahifalarga jo bo'lgan va ular o'tgan son-sanoqsiz tun-u kunlardan darak berib turardi. Ikkinchi planshetga esa kunduzgi hamshira Bellaga qanday dorilar berilganini qayd qilib borardi.

Endilikda mabodo tunda zarurat tug'ilib qolgudek bo'lsa, Krouford unga har qanday dorini o'zi bera olardi; rafiqasini shifoxonadan olib kelgunga qadar hamshiraning maslahati bilan avval limonda, keyin esa o'z sonida tajriba o'tkazib, ukol qilishni o'rganib olgandi.

Sevikli rafiqasining yuziga qaragancha uning tepasida uch daqiqacha turdi. Bellaning sochlari muhayyar¹ matosidan to'qilgan bejirim ipak sharf bilan salla kabi o'rab qo'yilgandi. Bella imkoni bor paytida shuni boshiga o'rashini talab qilgandi. Endi esa Jekning o'zi buni talab qilmoqda.

Jek uning lablarini glitserin bilan ho'llab, bosh barmog'i bilan ko'zining burchagida paydo bo'lgan mayda dog'larni si-dirdi. U qimir etmasdan harakatsiz yotardi. Uni yonboshiga ag'darishga hali erta. Krouford ko'zgu qarshisida turib, o'ziga o'zi soppa-sog'ligini, Bella bilan birga yer qa'riga kirmasligini, salomatligi joyida ekanini uqtirdi. Birdan nimalar degapirayotganini anglab, bundan qattiq uyaldi, o'zidan orlandi. Oromkursisiga o'tirganida boya nima o'qiyotganini eslay olmadi, yonidagi kitoblarni siypalab, qo'lining tafti hamon so'nmagan kitobni topishga urindi.

¹ Muhayyar – tovlanib turadigan qalin shoyi.

VI BOB

Dushanba kuni ertalab Kleris Starling pochta qutisi-dan Krouford nomidan kelgan quyidagi nomani oldi:

«K.S.ga

Bo'sh vaqtingizda Raspaylga tegishli bo'lgan mashina masalasi bilan shug'ullaning. Shaharlararo qo'ng'iroqlar uchun sizga bo'limdan kredit kartochka berishadi. Advokat bilan aloqa o'rnatish yoki biror joyga ketishdan avval men bilan bog'laning. Chorshanba kuni soat 16.00 da natijalar haqida hisobot berasiz.

Direktor Lekter haqida tayyorlagan hisobotingizni oldi. Yaxshi ishladingiz.

J.K.

Sakkizinchi bo'lim maxsus agent»

Kleris Starlingning kayfiyati birdan ijobiy tomonga o'zgardi. Kroufordning uni hali sichqonchani ham tuta olmaydigan tajribasiz mushukchadek ko'rib, arzimagan ishlarni topshirayotganini juda yaxshi bilib tursa ham, bu odamning niyati unga qanday ishlashni o'rgatmoqchi ekani Klerisga ayon edi. Krouford uning muvaffaqiyat qozonishini istayapti, xolos. Bu Kleris uchun muloyim va xushmuomala munosabatdan ko'ra ko'proq narsani anglatardi.

Raspayl bundan sakkiz yil oldin o'ldirilgan bo'lsa, shuncha vaqtdan so'ng uning mashinasida qanday dalillar saqlanib qolgan bo'lishi mumkin? Starling o'z oilasida orttirgan hayotiy tajribasidan mashinalarning aql bovar qilmas darajada tez sur'atda arzonlashib ketayotganini, shu bois sud merosxo'rlarga ularni darhol sotishga ruxsat berishini, shunda olingan pul probatsiyadan oldin depozit sifatida kiritilishini bilar edi. Raspaylning qotillik ishi qanchalik murakkab va bahsli bo'lsa ham, mulk agentliklari uning mashinasini sakkiz yil davomida ushlab turgan bo'lishi mumkin emas.

Bundan tashqari, vaqt deya atalmish yana bir muammo ham bor edi. Tushlik uchun belgilangan tanaffusni qo'shib hisoblaganida Starlingning idoralar ish soatlari mobaynida shaharlararo qo'ng'iroqlarni amalga oshirish uchun bor-yo'g'i bir soat va o'n besh daqiqa bo'sh vaqti bor edi. Chorshanba kuni Kroufordga hisobot berishi kerakligini nazarda tutadigan bo'lsa, uning mashinani izlab topishi uchun hammasi bo'lib, uch kun ichida uch soat-u qirq besh daqiqa fursati bo'ladi. Qolaversa, u mashg'ulotlarga tayyorgarlik ko'rish uchun sarflaydigan soatlaridan ham shu maqsad yo'lida foydalanishi mumkin, keyinchalik kechalari o'qib-o'rganib, darslarga yetib olsa bo'ladi. Klerisning «Tergov-surishtiruv» darslaridan o'zlashtirishi a'lo darajada edi va o'qituvchilaridan umumiy mazmundagi savollariga javob olib, maslahat so'ras-hni ko'ngliga tugib qo'ydi.

Dushanba kuni tushlik paytida Baltimor okrug sudi xodimi uch marotaba Klerisga go'shakni qo'ymaslikni, kerakli odamni ulab berishini aytib, so'ngra uni butunlay unutilib yubordi. Mashg'ulotlarga mustaqil tayyorgarlik ko'rish uchun ajratilgan soatlardagina uning omadi chopib, bu safar ko'ngilchan kotibning telefoniga tushdi va u Raspaylning mol-mulki bo'yicha bari hujjatlarni olib ochdi. Kotib mashinaning sotuvga qo'yilganini tasdiqladi va Starlingga mashinaning markasi hamda kuzov raqamini, shuningdek, yangi egasining ismini aytdi. Seshanba kuni Kleris mashinaning hozirgi egasini topishga urinib, tushlik uchun belgilangan tanaffusining yarmini behuda sarflab yubordi. Undan qolgan vaqti esa Merilend avtotransport boshqarmasida avtomobilni kuzov raqami bo'yicha topishning imkoni yo'qligini, faqat ro'yxatga olish raqami yoki oxirgi davlat raqami bo'yicha aniqlash mumkinligini bilishga ketdi. O'sha seshanba kuni tushdan keyin yog'ishni boshlagan sharros yomg'ir sababli hamma bino ichkarisiga yopirildi va o'q otish poligonidagi mashg'ulotlar to'xtab qoldi. Namiqqan ust-boshlar va terdan biroz iligan konferensiyalar zalida sobiq dengiz piyoda

qo'shinlari ofitseri, o't ochish bo'yicha murabbiy Jon Brigem butun guruh oldida «Smith&Wesson-19» to'pponchasida 60 soniya ichida tepkini necha marta bosa olishiga qarab, Starlingning qo'li qanchalik darajada kuchli ekanini sinab ko'rishga qaror qildi.

U berilgan vaqt ichida chap qo'li bilan yetmish to'rt marta tepkini bosdi, so'ngra ko'ziga tushgan bir tutam sochini puf-lab, o'ng qo'lida bosishga o'tdi, boshqa bir kursant esa sanab turdi. Starling qaddini tik tutib, bor kuchini mushtiga to'pladi-da, xiralashtirilgan vaqtinchalik nishonni mo'ljalga oldi. Mashq o'rtalariga kelganida og'riqni his qilmaslik uchun boshqa narsalar haqida o'ylashga o'zini majburladi. Shu tob devordagi nishon tiniqlashdi - u Shtatlararo savdo palatasi tartibni saqlash bo'limi tomonidan murabbiyi Jon Brigemga fidoyi xizmatlari uchun taqdim etilgan tashakkurnoma edi.

Kursantlardan biri bosilgan tepkilar sonini sanayotgan bir paytda Kleris arang labining cheti bilan Brigemga savol berdi:

- Avtomobilning davlat ro'yxatidan o'tkazilgan eng so'ngi raqamini qanday topish mumkin?

...oltmish besh, oltmish olti, oltmish yetti...

- agar qo'lingizda avtomobilning faqat kuzov raqami ...

...yetmish sakkiz, yetmish to'qqiz, sakson, sakson bir...

- va markasi bo'lsa? Eng so'nggi belgi raqami bo'lmasa-chi?

- Yaxshi, - dedi Brigem. - Bir narsani barchangiz quloqlaringizga quyib olishingizni istardim: qo'lning chidamliligi uzluksiz jangovar otishmalarda eng muhim omil hisoblana-di. Guruhimizdagi ba'zi bir jentelmenlar oldimga chaqirib qolishimdan qo'rquvga tushib qolgan ko'rinadi. Ularning qo'rquvlari o'z isbotini topdi - Starling ikkala qo'lida ko'rsatgan natija o'rtachadan ancha yuqori. Nega bunday? Chunki u o'z ustida ishlaydi, doimo hammangizning burningiz ostida turadigan siqiluvchi kichkina o'yinchoqlar bilan mashq qilib, bilagini mustahkamlaydi. Aksariyatingiz umringizda biror marta... husnbuzarlaringizdan boshqa qattiqroq nar-

sani siqib ko'rmagansizlar, – u o'ziga qadrdon bo'lib qolgan dengiz qo'shini piyodalari orasida keng tarqalgan qo'pol so'zni ishlatishdan o'zini arang tiyib qoldi va o'rniga yumshoqroq evfemizmi¹ qo'llab yubordi. – Kuladigan gap bo'lgani yo'q, Starling, siz ham unchalik yaxshi natija ko'rsatmayapsiz. O'qishni bitirguningizcha chap qo'lingizda daqiqasiga kamida to'qson marta tepki bosadigan darajaga yeting. Hozir juft-juft bo'lib, navbatma-navbat bir-biringizning ko'rsatkingizni sanang. Starling, bu sizga tegishli emas, bu yoqqa keling. O'sha avtomobil bo'yicha yana qanday ma'lumotga egasiz?

– Faqatgina kuzov raqami va markasini bilaman, xolos. Besh yil oldin kimga tegishli bo'lganidan ham xabarim bor.

– Bo'пти, quloq soling. Avtomobilni ro'yxatdan o'tkazilgan raqami yoki avvalgi egasi orqali topishga urinib, ishning pachavasini chiqarib qo'yishingiz mumkin. Turli shtatlar orasida sarson-sargardon bo'lganingiz qoladi, xolos. To'g'ri, politsiyachilar gohida shunday qidiruv o'tkazib turishadi, chunki kompyuter bazasiga faqat avtomobillarning ro'yxatdan o'tkazilgan raqamlari yoki belgi raqamlari kiritiladi. Barchamiz aynan mana shu raqamlardan foydalanib ishlashga odatlanganmiz.

Moviy rang dastali mashq to'pponchalarining chiqillagan ovozi butun zalni tutib ketgach, Brigem baqirib gapirishga majbur bo'ldi.

– Undan osonroq yo'li ham bor. Shahar ma'lumotnomalarini nashr qiluvchi «R.L.Polk va K» kompaniyasi haqida bilsangiz kerak. Ular markalari va kuzov raqamlarini ko'rsatgan holda qayd qilingan avtomobillar ro'yxatini ham chiqarishadi. Bunaqa narsani boshqa hech qayerdan topa olmaysiz. Avtomobil sotuvchilari reklama qilishda ularning bergan ma'lumotlariga asoslanishadi. Buni mendan so'rash fikringizga qayerdan kelib qoldi?

¹ Evfemizmi – aytish noqulay bo'lgan so'z o'rnida ishlatiladigan pardali so'z yoki ibora.

- Siz ilgari Shtatlararo savdo palatasi tartibni saqlash bo'limida ishlagansiz, shuning uchun ishda ko'plab mashinalarni izlab topishingizga to'g'ri kelgan bo'lsa kerak, deb taxmin qildim. Sizdan minnatdorman.

- Mushuk tekinga oftobga chiqmaydi, Starling. Chap qo'lingizning salohiyatini to'liq namoyish etish ustida ishlang, mana bu shim kiygan «nozikoyimlar» uyatdan yerga kirib ketgudek bo'lishsin.

Darslarga tayyorgarlik ko'rish vaqtida tag'in telefon budkasiga qaytgan Starlingning qo'llari qaltirab, aniqlagan ma'lumotlarini yozib olishga arang ulgurdi. Raspaylning «ford» markali avtomobili bo'lgan. Virjiniya universitetidan uncha uzoq bo'lmagan masofada joylashgan avtodo'kon egasi ancha yillardan buyon sabr-toqat bilan Klerisning sharti ketib, parti qolgan «pinto»sini qo'lidan kelgancha tuzatib berib kelardi. Hozir ham u shoshmasdan Klerisning iltimosiga binoan ro'yxatga olish daftaridan «R.L.Polk va K» kompaniyasini izlashga tushdi. Nihoyat, u kerakli ma'lumotni topgach, telefon yoniga keldi va Benjamin Raspaylning avtomobilini so'nggi bor ro'yxatdan o'tkazgan odamning ism-familiyasi hamda yashash manzilini aytdi.

«Kleris Starling eng yaxshi kursant, Kleris Starling omadli va xursand. Qani, safsata sotishni yig'ishtirgin-da, shu odamga qo'ng'iroq qil. Hozir uyida bo'lsa kerak. Xo'sh, «Arkanzas shahri, Ditch ko'chasi, 9-uy» manzili qayerda ekan-a? Jek Krouford hech qachon u yoqqa borishimga ruxsat bermaydi, mayli, hech bo'lmasa u yerga kimni jo'natganini bilib olarman».

Birinchi urinishda ham, ikkinchisida ham go'shakni hech kim ko'tarmadi. Uzun gudok ovozi xuddi olisdan kelayotgandek g'alati jarangladi. Kechqurun ham o'sha raqamga qayta qo'ng'iroq qilib ko'rdi, lekin hanuz javob yo'q edi.

Nihoyat, chorshanba kuni tushlik paytidagi tanaffusda go'shakni bitta erkak ko'tardi.

- Kanadadan yana eski qo'shiqlar kelmoqda.

- Allo! Men sizga...

– Menga alyuminiy romlar kerak emas, Floridadagi vagonlarda ham yashamoqchi emasman. Xo'sh, shundan boshqa nimani taklif qilmoqchisiz?

Kleris uning nutqidan Arkanzas tepaliklarida yashovchi aholiga xos pisanda ohangini sezdi, o'zi ham istasa, xuddi shunday ohangda gaplasha olardi, lekin ayni damda vaqti juda ziq edi.

– Xo'p, ser. Agar menga yordam bersangiz, sizdan juda minnatdor bo'lardim. Men janob Lomeks Barduellni izlayapman. Ismim Kleris Starling.

– Qandaydir Starling ismli ayol qo'ng'iroq qilyapti, – deya ovozi boricha baqirdi u kimgadir. – Barduellni nima qilasiz?

– Men Min-Saut tumani «Ford» avtomobillariga xizmat ko'rsatish idorasidan bezovta qilyapman. Janob Barduellga bepul kafolatli kichik ta'mirlash xizmatini taklif etmoqchimiz.

– Barduell menman. Menga shaharlararo telefondan qo'ng'iroq qilib, nimadir sotmoqchimisiz, deb o'ylabman. Lekin kichik ta'mirlash uchun endi kech, menga yirik ta'mirlash zarur bo'lyapti. Rafiqam bilan Sautlend-Mollga borganimizda Litl-Rok degan joyga chiqdik. Bilasizmi o'sha joylarni?

– Ha.

– O'sha yerda karterga temir bo'lagi sanchilib, yo'lga neft to'kilib ketibdi. Yuk mashinasi «Orkin» firmasiga tegishli ekan. Ustida kattakon yuk qo'yadigan temiri bor mashinachi? Neftning ustidan yurib, yonlamasiga ag'anab ketibdi.

– Yaratgan Egam asrasin!

– U avtomat fotobudkaga borib urilibdi, oynalar chil-chil sinibdi. Nima bo'layotganiga tushunmagan budka egasi gandaraklab chiqdi. Uni yo'l chetiga olib o'tishdi.

– Ko'rgulik ekan-da. Unga nima bo'ldi?

– Kimga nima bo'ldi?

– Mashinaga.

– Chiqindixonadagi Baddi Sipperga ellik dollar evaziga berishimni, faqat o'zi kelib mashinani olib ketishini aytgan-

dim. Menimcha, allaqachon uni bo'laklarga ajratib tashlagan bo'lsa kerak.

– Janob Barduell, menga uning telefon raqamini bera olmaysizmi?

– Sippelni nima qilasiz? Mashinamdan mendan boshqa hech kim foyda ko'ra olmaydi. Unga kim qo'yibdi?

– Sizni juda yaxshi tushunib turibman, ser. Men faqat buyruqni bajaruvchi odamman, boshlig'im soat beshgacha o'sha mashinani topishni buyurgan. Iltimos, sizda uning telefon raqami bo'lsa, menga bering.

– Telefon raqamlar yozilgan daftarchamni baribir topa olmayman. Allaqachon qayoqqadir gumdon bo'lgan. Tevaragingda bir etak nevarang bo'lsa, ahvoling shu ekan. Markaziy idoraga qo'ng'iroq qilib, Sippelning chiqindi ombori telefon raqamini so'rang. Ularda bo'lishi kerak.

– Yordamingiz uchun katta rahmat, janob Braduell.

Chiqindi omborida mashinaning allaqachon bo'laklarga bo'linib, qayta ishlash uchun press ostiga qo'yilganini ma'lum qilishdi. Usta qaydnomadan avtomobilning seriya raqamini topib, Starlingga aytdi.

«Eh, ahmoq sichqon!»

Starling hanuz arkanzasliklarning gaplashish uslubi ta'siridan chiqib ketmagan edi.

– Boshi berk ko'chaga kirib qoldim. Mana, Valentin kuniga ajoyib sovg'a.

U boshini telefon budkasidagi muzdek tanga tashlash uskunasi ustiga qo'ydi. Shu payt kitoblarni beliga taqab ko'tarib olgan Ardeliya Mepp budkaga boshini suqib, unga bir quti apelsin sharbatini irg'itdi.

– Rahmat, Ardeliya. Yana bir kishiga qo'ng'iroq qilishim kerak. Agar vaqtida ulgursam, oshxonada senga yetib olaman, xo'pmi?

– Shu xunuk shevangda gapirishni axiyri tashlarsan, deb o'ylagandim, – dedi Mepp. – Ko'proq kitob o'qi, mutolaa senga bu borada yordam beradi. Masalan, shaxsan o'zim tug'il-

gan tumanimning rang-barang «patua»¹ shevasida umuman gapirmayman. Bugundanoq o'z ustringda ishlashni boshla, hamma menga «Qayoqdagi qiz bilan osh-qatiq bo'lib yuribsanmi?» deyapti.

Mepp uning javobini kutmasdan telefon budkasining eshigini yopdi. Starling Lekterdan qo'shimcha ma'lumot olishga urinib ko'rishni lozimligini tushundi. Balki Chilton bilan kelisha olsa, Krouford uning yana bir marta ruhiy kasalliklar shifoxonasiga borib kelishiga ruxsat berar. Shu o'y bilan Chiltonning telefon raqamini terdi, biroq kotibasidan nariga o'ta olmadi.

– Doktor Chilton ayni paytda koroner² hamda tuman prokurori o'rinbosari bilan yig'ilishda o'tiribdi, – dedi uning kotibasi. – Doktor allaqachon boshlig'ingiz bilan gaplashdi va sizga aytadigan gapi yo'q. Xayr, salomat bo'ling.

VII BOB

– **D**o'stingiz Miggz vafot etibdi, – dedi Krouford. – Starling, menga o'shanda bo'lib o'tgan barcha voqealarni to'liqligicha aytganmidingiz?

Kroufordning yuzidan uning g'oyatda charchagani sezilib turar, lekin so'zlash ohangidagi qat'iyati xuddi ovoz kelgan tomonga darhol boshini burib qarovchi boyqushdek hushyor ekanidan darak berardi.

– Qanaqasiga bunday bo'ldi? – xabarni eshitishi bilan butunlay karaxt ahvolga tushib qolgan Kleris bir amallab o'zini qo'lga oldi.

– Tong otmasidan biroz avval tilini yutib yuboribdi. Chiltonning fikricha, uni bu ishni qilishga Lekter undagan. Tunda

¹ «Patua» – (fr.patois – lahja) muayyan til tizimi doirasida nostandart hisoblanuvchi, adabiy tildan sezilarli darajada farq qiluvchi lahja yoki til.

² Koroner – o'lim holatidan keyingi dastlabki surishtiruvni olib boruvchi va o'limning qotillik natijasida sodir bo'lgan-bo'lmaganiga aniqlik kirituvchi tergovchi.

navbatchilik qilgan qorovul Lekterning Miggz bilan pichir-pichir qilib gaplashayotganini eshitib qolgan ekan. Lekter Miggz haqida ko'p narsani bilgan, tunda ham u bilan uzoq suhbat qurgan, lekin navbatchi ularning aynan nima haqida gaplashayotganini tushunmagan. Suhbatdan so'ng Miggz uzoq vaqtgacha yig'lab-siqtab o'tirgan-da, keyin birdan jimib qolgan. Menga hamma narsani miridan sirigacha aytib berganmidigiz, Starling?

– Ha, ser. Hisobotimni qaydlarim bilan solishtirganda ham deyarli hech qanday tafovut sezilmaydi.

– Chilton qo'ng'iroq qilib, sizning ustingizdan shikoyat qildi, – Krouford biroz tin olib, uning savol bermayotganidan mamnun bo'lgandek yana davom etdi. – Sizning xulq-atvorinigiz ishga to'liq mosligini aytdim. Chilton fuqarolik huquqlari buzilishi holatlari bo'yicha tekshiruvlarga chap berishga urin-yapti.

– Shunday tekshiruv o'tkazilishi kerakmi?

– Agar Miggzning yaqinlari talab qilsa, albatta o'tkaziladi. Fuqarolik huquqlarini himoya qilish bo'limi joriy yilda sakkiz mingga yaqin ishni tekshirdi. O'zlarining ro'yxatlariga Miggzni ham jon-jon deb qo'shib qo'yishlari tayin, – Krouford uning yuziga diqqat bilan qaradi. – Ahvolingiz yaxshimi?

– Bunday vaziyatda qanaqa yo'l tutishni bilmay hayronman.

– Hech narsa qilishingiz shart emas. Asosiysi, bo'lib o'tgan ishdan zarracha tashvish chekmang. Lekter shunchaki biroz ko'ngilxushlik qilishni istab qolgan ko'rinadi. Hech kim bu ishda uni ayblay olmasligini u juda yaxshi biladi, shuning uchun ham xohlaganini qiladi. Nari borsa, Chilton uni shirinliklardan mahrum qilib, kitoblari va hojatxona o'rindig'ini bir muddatga olib qo'yadi, – Krouford qo'llarini qornining ustiga qo'yib, bosh barmoqlarining uchini bir-biriga tekkizdi. – Lekter sizdan men haqimda ham nimalarnidir so'ragan, to'g'rimi?

- U sizning nima ish bilan bunchalik band bo'lib qolganligingizni so'radi. To'g'risini aytib qo'ya qoldim.

- Faqat shuni so'radimi? Menga yoqmasligidan qo'rqib, shaxsiy doiradagi biror gapini hisobotdan tushirib qoldirmadingizmi?

- Yo'q. U sizni «stoik» deb atadi, lekin bu haqda hisobotda yozganman.

- Ha, esimda. Boshqa hech narsa yo'qmi?

- Yo'q, hech qaysi gapini tushirib qoldirmadim. Sizningcha, men unga siz haqingizda gap tashib borganman va u shu sababligina men bilan suhbat qurganmi?

- Yo'q.

- Men sizning shaxsiy hayotingizga taalluqli hech bir ma'lumotdan boxabar emasman va bilgan taqdirimda ham buni hech kim bilan muhokama qilmagan bo'lardim. Agar gaplarimga ishonmasangiz, buni hoziroq aniqlashtirib olaylik.

- Sizga ishonaman. Bo'пти. Keyingi savolga o'ting.

- Nima, men haqimda shunday deb o'yladingizmi yoki ...

- Keyingi savolga o'ting, Starling.

- Lekterning Raspaylning avtomobili haqidagi qochirimi hech qanday natija bermadi. Avtomobil bundan to'rt oy oldin Arkanzas shahri, Ditch ko'chasi, 9-uydan qayta ishlash zavodiga olib ketilgan. Balki, Lekterning yoniga yana bir marta borib, u bilan gaplashsam, menga boshqa ma'lumotlarni ham aytar.

- Hammasiga to'liq javob berib bo'ldingizmi?

- Ha.

- Nega Raspayl haydagan mashina uning yagona mashinasi degan to'xtamga keldingiz?

- Uning nomi bilan faqat bu mashina ro'yxatdan o'tkazilgan. Oilasi bo'lmagan. Shulardan kelib chiqib taxmin qildim.

- Shoshmang, - Krouford barmog'ini yuqoriga ko'tarib, ko'zga ko'rinmas, ammo ikkalasining orasidagi havo bo'shlig'ida aniq ko'rinadigan eng muhim ob'yektga ishora qildi.

- Siz taxmin qilgansiz. Mo'ljal olgansiz, Starling. Bu yerga qa-

rang, – Krouford kattaroq yon daftarining bir varag'iga «Taxmin qildim» deb yozdi.

Starling Kroufordning ushbu uslubini akademiya-dagi o'qituvchilarning ko'pchiligi o'zlashtirib olganini bilar edi, lekin bu uslubni allaqachon ko'rgani haqida sir boy bermadi.

– Men sizga biror vazifani ishonib topshirsam-u, siz boshidanoq o'z taxminlaringizga suyanib o'tirsangiz, – dedi Krouford oxirgi to'rtta so'zga alohida urg'u berib, – demak, berilgan vazifaga ham, o'zingizga ham, shuningdek, menga nisbatan ham layoqatsizlik ko'rsatgan bo'lasiz, – u ibratomuz bo'lsa-da, biroz qo'polroq chiqqan o'gitidan mamnun bo'lib, orqasiga yastanib oldi. – Raspaylning mashinalar yig'ishga qiziqqanini bilarmidingiz?

– Bundan xabarim yo'q. O'sha mashinalar haligacha tasarrufchilar qo'l ostidami?

– Bilmayman. Shuni o'zingiz aniqlashtira olasizmi?

– Ha, bu qo'limdan keladi.

– Xo'sh, ishni nimadan boshlamoqchisiz?

– Ijrochidan.

– Eslagandek bo'lyapman: u xitoy millatiga mansub baltimorlik advokat, to'g'rimi?

– Ismi-sharifi Everett You, Baltimor shahar telefon ma'lumotnomasida ismi ko'rsatilgan, – dedi Starling.

– Raspaylning mashinasini tekshirib ko'rish uchun order olish haqida biror marta o'ylab ko'rmadingizmi?

Kleris Kroufordning bu safargi gap ohangidan uni Lyuis Kerroll asaridagi bilag'on ipak qurtiga o'xshatdi, ammo unga keskin javob qaytarishga jur'at eta olmadi.

– Raspayl vafot etgan va hech bir narsada uni gumondor qilishmagan, demak, uning ijrochisidan avtomobilni tekshirish uchun ruxsat olsak, bu tintuv qonuniy kuchga ega bo'ladi va uning natijalari boshqa huquqiy masalalarni hal qilishda dalil sifatida qabul qilinishi mumkin.

– To'ppa-to'g'ri, – dedi Krouford. – Endi menga diqqat bilan quloq soling. Men Baltimordagi idoramiz bilan bog'lanib,

ularni sizning tashrifingiz to'g'risida ogohlantirib qo'yaman. Shanba kuni darslardan bo'sh vaqtingizda borib kelasiz. Endi ketishingiz mumkin, Starling. Dalillarni qanday qilib qo'lga kiritish haqida bosh qotiring.

Krouford eshik tomon ketib borayotgan Klerisning ortidan qaramaslikka tirishib, buning uddasidan chiqdi va ikki barmog'ini ishga solib, chiqindi qog'ozlar uchun mo'ljallangan qutidan g'ijimlangan pushti rangli qalin qog'ozni oldi-da, stol ustiga tekis qilib yoydi. Qog'ozga chiroyli husnixat bilan uning rafiqasi haqida quyidagi misralar bitilgan edi:

«Qandayin o't ichra bu olam bo'lur jizg'anak?

*Javob yo'qdir. Ne-ne faylasuflar boshlari sa-
rak.*

*Alanga quturar. Tilsiz yov gurillab, yoyadir
palak*

*Balki u otashdir go'zal yonoqlarda mangu
mushtarak?!*

*Bellaning og'ir ahvolga tushib qolganidan
juda afsusdaman, Jek.*

*Ehtirom ila,
Gannibel Lekter».*

VIII BOB

Everett You orqa tomondagi deraza oynasiga «De Pol universiteti» yorlig'i yopishtirilgan qora «byuik» avtomobilini haydab ketayotgan edi. Sharros quyib yog'ayotgan yomg'ir ostida uning ortidan ergashib, Baltimordan chiqqan Kleris «byuik»ning haydovchi og'irligi sabab chap tomonga xiyol og'ganini payqadi. Atrofni qorong'ilik deyarli qoplab bo'lgan edi; Starlingning izquvar sifatida o'tkazgan kuni niho-yalab borar, bu ishga yana bir kun sarflashga imkoni yo'q edi. U Baltimordan chiqib, 301-shosse bo'ylab turnaqator bo'lib turib qolgan ulovlar tirbandligidan sabrsizlanib, mashinasi rulini tiqirlatib o'ynardi.

You aqlli, semiz va diqqinafas odam edi. Starling chama-lab uni oltmish yoshlarda bo'lsa kerak, deya taxmin qildi. You shu paytgacha barchasiga ko'nib kelayotgandi, bir kunning zoye ketganiga u aybdor emasdi: Chikagoda bir hafta davom etgan xizmat safaridan kechga yaqin qaytib kelgan baltimorlik bu advokat Kleris bilan uchrashish uchun samolyotdan tushib, to'g'ri ishxonasiga yetib kelgan edi.

Youning aytishiga ko'ra, Raspaylning dabdabali «pak-kard» mashinasi egasining o'limidan ancha oldin omborga keltirib qo'yilgan. Avtomobilning davlat raqami bo'lmagan – Raspayl hech qachon uni haydamagan va raqam ham ol-magan. Advokat You bu avtomobilni faqat bir marta, ya'ni mijozni o'ldirib ketilganidan keyin undan qolgan mol-mulk-larni ro'yxatga olib yurganida omborxonada, usti yopilgan holatda ko'rgan. You izquvar Starling marhum mijozining manfaatlariga putur yetkazishi mumkin bo'lgan biror narsa-ni aniqlagan taqdirida, unga «darhol va ochiqchasiga oshkor qilishga» va'da berishi sharti bilan avtomobilni ko'rsatishga rozi bo'ldi. Demak, tintuvga order olishga va guvohlarni tak-lif qilishga hojat qolmaydi.

Starling mamnuniyat bilan o'ziga bir kunga foydalanishga berilgan «plimut» rusumli xizmat mashinasini haydab borar, mashinada uyali telefonning mavjudligi esa unga alohida zavq bag'ishlardi; bundan tashqari, uning qo'lida Krouford tomonidan berilgan yangi guvohnoma ham bor edi. U yuza-siga faqat «FQB tergovchisi» degan so'zlar yozilgan guvoh-nomasining amal qilish muddati bir haftadan so'ng tugashini bilib oldi.

Ular Baltimordan taxminan to'rt mil uzoqlikda joylashgan Split-Sitidagi kichik omborlar tomonga yo'l olishdi. Yomg'ir-dan namiqqan magistral bo'ylab yoyilgan tirbandlik ichida mashinasini sekin haydab borayotgan Starling omborlar haqida biror ma'lumot topish ilinjida qo'lga telefonini oldi. To oldidan to'q sariq rangli harflar bilan «SPLIT-SITI KICHIK OMBORLARI – Kalit hamisha sizda» deb yozilgan so'zlar

chiqqunicha bir talay faktlar bilan tanishib chiqishga ulgurd.

Split-Siti kichik omborlariga Federal Savdo Komissiyasi tomonidan berilgan litsenziya Bernard Geri nomiga rasmiylashtirilgan bo'lib, litsenziya shtatdan shtatga tovarlarni tashish huquqini berardi. Uch yil muqaddam Bernard Geri o'g'irlangan tovarlarni tashishda ayblanib, suddan arang qutulib qolgan va uning litsenziyasi qayta ko'rib chiqish uchun taqdim etilgan edi.

You yaraqlab turgan yozuv ostidan burilib, darvoza oldida mashinasini to'xtatdi-da, darvoza oldidagi egniga harbiy forma kiygan, yuziga husnbuzar toshgan yigitga kalitlarni topshirdi. Yosh qo'riqchi ularning mashina raqamlarini qayd etib, darvozani ochdi va go'yo boshqa muhimroq ishga kechikayotgandek sabrsizlik bilan o'tishga ruxsat ma'nosida qo'lini silkitib qo'ydi.

Split-Siti chor tarafidan shamollar esib yotuvchi sovuq va bo'm-bo'sh joy ekan. Shoshilinch ajrashmoqchi bo'lgan er-xotinlarga xizmat ko'rsatuvchi yakshanba kungi La Guardia - Xuarez¹ yo'nalishidagi reys singari bu omborlar ham butun mamlakatni qamrab olgan telbavor Broun harakatining² timsoli bo'lib, omborlarning aksariyat qismi buzilib ketgan oilalardan qolgan har xil uy-ro'zg'or buyumlari bilan to'lgan edi. Ombordagi qutilar ilgarilari mehmonxonalarda ko'rk to'kib turgan mebellar, choynak va piyolalar to'plamlari, uniqqan ko'rpa-to'shaklar, o'yinchoqlar va yo'llari ayro ketgan taqdirning fotosuratlarini bilan liq to'la edi. Baltimor okrugi politsiyasi bularning barchasiga qo'shimcha ravishda Split-Siti suddan bankrotlik to'g'risidagi qarorlarda zararni qoplashi mumkin bo'lgan juda qimmatli mol-mulklar yashirilgan deb shubhalanadi.

¹ Xuarez - Meksikaning Texas bilan chegaradagi shahri; u yerda ajrashishni rasmiylashtirish uchun atigi bir kun ketadi; AQSHning o'zida esa bu ancha vaqtni oladi.

² Broun harakati - muallaq zarralarning muhit molekullari ta'sirida suyuqlik yoki gazlarda tartibsiz harakatlanishi. 1827 yilda Robert Broun kashf etgan.

Split-Siti bir qarashda harbiy lagerni eslatib yuborardi: o'ttiz akr¹ maydonni egallagan binolar yong'inga qarshi xavfsizlik devorlari orqali alohida shaxsiy garaj hajmidagi bo'lmalarga bo'lingan, har bir bo'lmaga eshik o'rnatilgan. Omborning ijara narxlari qimmat emas, hattoki ba'zi mol-mulk-lar bir necha yillardan buyon shu yerda saqlanib kelinmoqda edi. Xavfsizlik ham a'lo darajada ta'minlangan. Omborlar atrofi ikki qator baland panjaralar bilan o'ralgan bo'lib, devorlar orasidagi itlar kechayu kunduz hududni qo'riqlashardi.

Raspaylga tegishli 31-raqamli bo'lmaning eshigi oldida daraxt yaproqlari, gazeta parchalari, qog'oz idishlar va boshqa chiqindilar tog'dek uyulib yotar edi. Eshik har ikkala tomondan mustahkam katta qulf bilan qulflangan, chap tomondagi zulfin ham muhrlangan edi. Everett You muhrni yaxshiroq ko'rish uchun uning ustiga beso'naqay engashib oldi. Starling qo'lida soyabon va chiroqni tutib turardi, aks holda erta ko'lanka yoygan qorong'ilik ichida hech narsani ko'ra olmagan bo'lardi.

– Qulflab ketganimdan keyingi besh yil ichida hech kim kelib, eshikni ochmagan ko'rinadi, – dedi advokat. – Ko'ryapsizmi, plastik ustidagi notarius muhrining izi buzilmay turibdi. O'shanda marhumning qarindosh-urug'lari bunchalik darajada o'jarlik ko'rsatib, meros ishini shuncha yil cho'zishlari yetti uxlab tushimga ham kirmagan edi.

Starling qulf hamda muhrni suratga olayotganida You soyabonni ushlab, chiroq bilan eshikni yoritdi.

– Janob Raspaylning shaharda studiyasi bor edi, binoning ijara haqini to'lamaslik uchun uni yoptirib tashlagandim. U yoqdagi barcha jihozlarni shu yerga ko'chirtirib keldim va avvalboshdan saqlab kelinayotgan mashina hamda boshqa narsalar yoniga qo'ydirdim. Pianino, kitoblar va notalar, yana karavot ham olib kelgandik.

You qo'lidagi kalit bilan qulfni ochishga harakat qildi.

¹ Akr – Angliya va Shimoliy Amerikada 0,4047 gektarga teng yer o'lchovi.

– Havo sovuqligidan zulfinlar ham muzlab qolgan, shekilli.

U uchun bir vaqtning o'zida pastga egilish va nafas olish juda qiyin edi. Axiyri, o'tirmoqchi bo'lganida tizzalari g'ichirlab ketdi.

Starling qulflarning xromlangan standart turdagi qulflar ekanligidan xursand bo'ldi. Bir qarashda ularni ochish mushkuldek ko'rinadi, lekin po'lat burama mix va mix chiqaradigan bolg'a bilan bunday turdagi qulfdan mis silindrlarni tortib olish mumkinligini u bilar edi: otasi Starling hali yosh qiz paytida unga uylarga tushadigan o'g'rilar qulflarni qanday ochishlarini ko'rsatgandi. Ayni damda yagona muammo burama mix va mix chiqaradigan bolg'ani qayerdan topishda edi, chunki Klerisning yukxonasi hamisha har xil keraksiz narsalar bilan to'lib toshib yotadigan «pinto»si uyda qolgandi. U sumkasini timirskilab, «pinto»sining eshiklari muzlab qolganida qulflarini eritish uchun ishlatadigan maxsus purkagichini oldi.

– Janob You, mashinangizga qaytib, ozgina nafas rostlab olmaysizmi? Borib ozroq isining, men o'zim eshikni ochishga urinib ko'raman. Soyabonni ham ola keting, yomg'ir shivalab yog'yapti.

Starling ish maydonini yoritish uchun «plimut» rusumli xizmat avtomobilini eshikka iloji boricha yaqin olib keldi, yukxonadan shchup¹ olib, qulfning kalit tiqadigan joylariga moy tomizdi-da, so'ngra moyning tezroq singib ketishi uchun muz erituvchi purkagichni ishga soldi. Mashinasida o'tirgan janob You jilmayib, unga qarata bosh irg'ab qo'ydi.

«Atrofingda aqlli odamlar bo'lgani qanday yaxshi. Dushmanlik qilmasdan bemaolol ishlash mumkin», – deb o'yladi Starling.

Allaqachon chor-atrof zulmat qo'yniga singib bo'lgandi. Xizmat avtomobilining yorqin nur taratayotgan chiroqlari

¹ Shchup – yer ostidagi ba'zi narsalarni qidirish, topish va sinash kabi ishlarda qo'llaniluvchi ichi kovak, uzun uchli uskuna.

ostida Kleris o'zini ko'rgazmaga qo'yilgan himoyasiz ekspozatdek his qildi». Plimutning motori bekordan bekorga ishlab yotar, bo'shashgan ventilyatorning kamari naq qulog'ining ostida chinqirardi. U mashinasini qulflashni unutmadi, chunki motor ishlab yotgan edi. Janob You juda ham beozor odamdek ko'rinsa ham kutilmaganda temir eshikka tiralib, ezg'ilanishni istamagani uchun hushyorlikni yo'qotmadi.

Shu tob eshikka qistirilgan og'ir va moyli qulf ochilib, qurbaqa singari dirkillab sakragancha uning kaftiga tushdi. Obdan moyga bo'kkan ikkinchi qulfni ochish xamirdan qil sug'urgandek oson kechdi, biroq eshik hadeganda ochilavermadi. Starling tutqichni ushlab, to ko'zlaridan uchqun chiqib ketgunicha qattiq tortdi. You ham unga yordam berish uchun mashinadan tushib keldi, lekin eshik tutqichining juda kichkinaligi sababli uning ko'rsatgan yordami deyarli naf bermadi.

– Ehtimol keyingi hafta o'g'lim bilan birga qaytib kelarman. Yoki bir nechta ishchi chaqirsakmikin? – deya taklif berdi advokat. – Men imkon qadar tezroq uyga qaytmoqchi edim.

Lekin Starlingning bu yerga yana qaytib kelishiga ko'zi yetmasdi. Krouford uchun telefonni qo'lga olib, butun ishni FQBning Baltimordagi idorasiga ishonib topshirish ancha osonroq kechgan bo'lardi.

– Janob You, ishonang, buni tezda hal qilamiz! Mabodo mashinangizda domkrat yo'qmi?

Kleris domkratni eshik tutqichi ostiga siljitib, bor og'irligi bilan dastakni buradi. Nihoyat, eshik dahshatli ravishda chi-yillab, yarim dyuymcha tepaga ko'tarildi. U xuddi o'rtasidan yuqoriga qarab ketganga o'xshardi. Ammo asta-sekin u yana yarim dyuymga, birozdan so'ng bir dyuymga ko'tarildi va endi yana pastga tushib ketmasligi uchun uning ostiga zaxira g'ildirak qo'ysa bo'lardi. Kleris esa paytdan foydalanib, janob Youning hamda o'zining domkratini eshikning ikki tomoniga qo'yib oldi. Bir domkratdan ikkinchisiga yelib, eshikni bir yarim fut yuqoriga ko'targach, eshik butunlay harakatsiz qotib

qoldi. Starling ikkita domkratning dastagiga qanchalik kuch bilan bosim o'tkazmasin, uni ortiq siljitish mumkin bo'lmay qoldi.

Janob You kelib, Kleris bilan birga eshikning ostiga qaradi. Advokat ikki soniyadan ko'proq vaqt egilib turishga dosh bera olmasdi.

– Bu yerdan sichqonlarning hidi anqib yotibdi-ku, – dedi u. – Menga ombordagi kalamushlar uchun zahar sepib chiqamiz, deb aytishgandi. Nazarimda, bu hatto tuzilgan shartnomada ham belgilangan edi. Ular «Bizda kemiruvchilar deyarli yo'q», deyishgandi. Lekin hozir ularning ovozi baralla eshitib turibman. Siz ham eshityapsizmi?

– Ha, men ham eshityapman, – deya javob berdi Starling.

Chiroq yorug'ida u ichkaridagi karton qutilarni va bitta g'ildirakni aniq ko'ra oldi: g'ilof ostidan yon tomoni oq rangli, dami chiqib qolgan katta shina ko'zga tashlanardi.

Mashina chiroqlari hech bo'lmaganda eshik ostidagi joyni yoritib turishi uchun Kleris «plimut»ni ortga qaytardi va rezina gilamchalardan bittasini oldi.

– Nima, ichkariga kirmoqchimisiz, ofitser Starling?

– Ha, ichkarini ko'rib chiqmasam bo'lmaydi, janob You.

Advokat cho'ntagidan ro'molchasini oldi.

– Bitta maslahat bersam maylimi? Shimingizning qaytarman manjetlarini to'pig'ingizga mahkam bog'lab kiring. Tag'in kemiruvchilar ichingizga kirib ketishmasin.

– Minnatdorman, janob You. Ajoyib fikr aytdingiz. Agar eshik to'satdan pastga tushib ketsa yoki biror kutilmagan voqea yuz bersa, mana bu raqamga qo'ng'iroq qila olasizmi? Bu bizning Baltimordagi idoramiz raqami. Ular hozir siz bilan birga ekanligimni bilishadi va tez orada mendan xabar bo'lmasa, xavotirga tushishadi. Tushundingizmi?

– Albatta, bajonidil. Sizni yaxshi tushunib turibman, – advokat shunday deya unga «pakkard»ning kalitini berdi.

Starling eshik oldidagi nam yerga rezina gilamchani to'shadi va qo'lida bir dasta ashyoviy dalillar hamda kamera-

ni changallagancha uning ustiga chalqanchasiga yotdi. U shi-mining qaytarma manjetlarini janob You bergan dastro'mol va o'zining dastro'moli bilan to'pig'iga mahkam qilib bog'lab olgandi. Klerisning yuziga yomg'ir gardlari o'rnashib qoldi, mog'or va sichqonlarning hididan burni qichidi va qanchalik bema'nilik bo'lmasin, to'satdan uning esiga bitta lotincha maqol tushdi.

Akademiyadagi darslarining birinchi kunida sud-tibbiyot ekspertizasi bo'yicha o'qituvchisi taxtaga Rim shifokorining mashhur shiorini yozib qo'ygandi: «Primum non nocere», ya'ni «Avvalo, hech kimga ozor bermang». Faqat u bu gapni sichqonlar bilan to'la garajda aytmagandi. Shu tobda to'satdan otaning ovozi qulog'iga chalingandek bo'ldi. U bir paytlar qo'lini akasining yelkasiga qo'yib, «Kleris, modomiki, bo'kir-masdan o'ynay olmas ekansan, unda uyga ket», degan edi.

Starling koftasining barcha tugmalarini qadadi, bo'ynini ichiga tortib, eshik tagiga sirg'alib kirib ketdi va o'zini mashinaning orqa tomonida ko'rdi. «Pakkard» garajning chap devoriga yaqin joyda, unga tegay-tegay deb turardi. O'ng tomonga uyulgan karton qutilar mashinadan xoli bo'sh joylarni to'ldirgandi. To boshi qutilar va mashina orasidagi kichik bo'shliqqa chiqqunicha Starling chalqanchasiga sudralib harakatlanishga majbur bo'ldi. U chiroqni yoqdi-da, qutilar uyumi bo'ylab yurdi. Torgina joyni son-sanoqsiz o'rgimchak to'rlari qoplab olgan edi. Asosan to'quvchi o'rgimchaklar yasagan yopishqoq to'rlarga ilinib, qurib-qaqshab qolgan o'ljalarning mayda-chuyda qoldiqlari har joy-har joyda ko'zga tashlanardi.

Starling «O'rgimchaklarning inson hayotiga xavf tug'dirishi mumkin bo'lgan yagona turi – jigarrang bo'ri-o'rgimchak, ular esa faqat chuqurlarda yashashadi. Qolganlari chaqmaydi, chaqqan taqdirlarida ham jiddiy zarar yetkazisha olmaydi», deya o'zini o'zi yupatdi.

Orqa qanot yonida tik turish uchun joy bo'lishi kerak. Kleris to' mashinaning ostidan chiqib ketgunicha chalqanchasiga siljib bordi va nihoyat, erkinlikka chiqishiga ozgina qolga-

nida burnini oq qirrali shinaga urib olishiga sal qoldi. G'ildirak yuzasidagi qurib qolgan loy izlari yaqqol ko'rinib tursa ham unga yozilgan kompaniyaning nomini o'qish mumkin edi: «Goodyear Double Eagle». Kleris boshini urib olmaslikka tirishib, torgina joyda ehtiyotkorlik bilan o'rnidan turdi-da, yuzini qo'li bilan to'sib, o'rgimchak to'rlarini yulqishga tushdi. Qiziq, yuziga shaffof parda taqqanda ham odam o'zini xuddi shunday his qilarmikin?

Shu paytda tashqaridan janob Youning ovozi qulog'iga chalindi.

– Hammasi joyidami, Starling xonim?

– Ha, hammasi yaxshi, – deb javob berdi u.

Klerisning ovozi bu joyning ko'zga ko'rinmas ahli orasida vahima qo'zg'atdi, shekilli, qandaydir jonzot pianino ichida yugurib, baland notalar kaskadini jonlantirib yubordi. Eshik ortidagi avtomobil chiroqlari Klerisning oyoqlarini tizza qisqigacha yoritib turardi.

– Demak, pianinoni topibsiz-da, ofitser Starling? – dedi janob You.

– Uni men chalmayapman.

– O, shunaqa deng!

Ombordagi avtomobil juda katta, baland va uzun edi. Kleris janob Youning inventarlaridan bu 1938-yilda ishlab chiqarilgan «pakkard» limuzini ekanligini bilar edi. Mashinaning ustiga yungli tarafi pastga qaratilgan gilam yopib qo'yilgan edi. U chiroq yorug'ini gilamga qaratdi.

– Mashinaning ustiga siz gilam yopganmidingiz, janob You?

– Yo'q, mashinani birinchi marta ko'rganimda ham ustiga gilam yopilgan edi. Keyin shundayligicha qoldirishni ma'qul ko'rdim. Chang-to'zonga umuman toqat qila olmayman, – dedi janob You eshik ostidagi yoriqdan. – Uni Raspayl shunday qilib yashirib qo'ygan. Men faqat mashina joyida ekanligiga ishonch hosil qilib, chiqib ketgandim. Yollagan hammolarim pianinoni devorga tirab, uni qulflashgan va qutilarni

mashinaning yoniga qo'yib ketishgandi. Ularga o'sha paytda soatbay haq to'lagandim. Qutilarda asosan musiqiy notalar va kitoblar bor.

Kleris og'ir va qalin gilamning bir chekkasini tortganida chiroq nurida chang bulutlari aylana boshladi. U ikki marta aksirgach, oyoq uchida turib, gilamni baland va eski mashinaning tepasiga zo'rg'a itardi. Mashinaning orqa oynalariga parda tutilgan, eshik tutqichi esa batamom chang bilan qoplangan edi. Unga qo'li yetishi uchun Starling qutilar ustiga egilishga majbur bo'ldi. Qo'li tutqichning uch qismiga arang yetganida, dastani bosishga urindi, lekin eshik qulflog'liq bo'lib chiqdi. Orqa eshikda kalit tiqadigan joyning o'zi yo'q edi. Old eshikka yaqinlashish uchun bir nechta qutilarning joyini o'zgartirishga to'g'ri keladi, lekin ularni qayerga ko'chirish mumkin? Bo'sh joy deyarli yo'q. Kleris mashinaga razm solib, parda hamda orqa oynaning ustuni orasidagi kichik bo'shliqni payqadi.

Starling tag'in qutilar ustiga engashib, peshonasini oynaga bosdi va chirog'i bilan «pakkard»ning ichki qismini yoritmoqchi bo'ldi. Avvaliga u oynada faqat o'zining aksini ko'rди; keyin esa kaftini soyabon qilib, chiroqning yuqori qismini to'sib turdi. Ingichka yorug'lik nuri deraza oynasidagi chang qatlami osha o'rindiqni xira yoritdi. U yerda sahifalari ochiq turgan albom ko'zga tashlanardi; garchi ranglar xira nur ostida arang ko'rinsa-da, Kleris albom varaqlariga yopishtirilgan eski va qalin qog'ozga so'zlari bo'rtma harflar bilan yozilgan Avliyo Valentin kunining tabriknomalarini ilg'adi.

– Katta rahmat sizga, doktor Lekter, – Kleris ushbu so'zlarni baralla aytganida deraza rafidagi chang to'zg'ib, oynani xiralashtirib qo'ydi. U oynani artishni xohlamadi va u yana shaffof bo'lguncha kutishni ma'qul ko'rди. Chiroq nuri mashinaning polida g'ijimlanib yotgan palosni yoritib, olg'a siljib bordi va erkaklarning biroz chang bosgan lakdangan tufllisida to'xtadi. Oyoq kiyimlaridan yuqorida qora paypoq,

undan tepada esa ichidan odam oyog'i ko'rinib turgan frakli shim bor edi.

«Besh yildan beri hech kim bu eshikdan ichkariga qadam bosmagan... jim bo'l, jim bo'l, o'zingni bos, qizaloq!»

– Janob You! Janob You, meni eshityapsizmi?

– Qulog'im sizda, ofitser Starling!

– Janob You, mashinada kimdir o'tirganga o'xshaydi.

– Ey Xudoyim! Balki u yerdan hoziroq chiqqaningiz ma'quldir, Starling xonim?

– Yo'q, hali ishimni oxirigacha yetkazmadim, janob You... Siz o'sha yerda kutib turing. Faqat ketib qolmang, iltimos.

«Endi esa yaxshilab o'ylash lozim. Hammasini bir boshdan shoshmasdan o'yla. Kechalari yostig'ingga shivirlab aytadigan be'mani gaplaringdan ham muhimroq bu. Diqqatingni jamla va ishni bexato ado et. Dalillarga shikast yetkazishga yoki yo'qotishga haqqing yo'q. Menga yordam zarur. Yanglishib, behudaga hammani oyoqqa turg'azishdan-da dahshatlisi yo'q. Agar bu yerdagi mahalliy idoramiz xavotirga tushsa va politsiya bekordan bekorga kelib ketsa – hammasi tamom bo'ladi. Bu nima bo'ldiykin? Odam oyog'iga o'xshaydimi? Mashinada o'lik borligini bilganida janob You meni hech qachon bu yerga olib kelmagan bo'lardi».

U uchun «o'lik» deya ayta olishning o'zi haqiqiy jasorat edi. Kleris, hatto miyig'ida tabassum ham qilib qo'ydi.

«Youning so'nggi tashrifidan buyon bu yerda hech kim bo'lmagan. Xo'sh... Shunday qilib, qutilar mashina ichida mana bu narsa yoki odam paydo bo'lganidan so'ng olib kelib qo'yilgan. Bu esa qutilarni biror zarur narsaga shikast yetkazmasdan ko'chirishim mumkinligini anglatadi».

– Shu yerdamisiz, janob You?

– Ha. Politsiyaga qo'ng'iroq qilaymi yoki o'zingiz eplaysizmi, ofitser Starling?

– Shuni hozir aniqlashtirib olmoqchi bo'lib turibman. O'sha yerda kutib turing, iltimos.

Endi uning oldida qutilarni boshqa joyga olish muammosi ko'ndalang turardi. Kleris chirog'ini qo'ltig'iga qistirib, ularni

qimirlatib ko'rmoqchi bo'ldi. Lekin chiroq ikki marta pastga tushib ketgach, uni mashinaning ustiga qo'ydi. Shundan keyin dastavval orqasidagi qutilarni qayta tartibga solishga majbur bo'ldi. Endi olaman deganida bir nechta kichikroqlari mashinaning ostiga sirg'alib kirib ketdi. Shu payt bosh bar-mog'ining uchi jizilladi, unga zirapcha kirgan yoki nimadir chaqib olgan bo'lishi mumkin, lekin buni aniqlashga uning ortiqcha vaqti yo'q edi.

Axiyri, Klerisning sa'y-harakatlari ish berib, old tarafdagi yo'lovchi o'rindig'ining chang bosgan derazasi orqali to'g'ridagi haydovchi o'tiradigan o'rindiqni ko'zdan kechirishga imkon paydo mumkin bo'ldi. Rul chambaragi va o'tkazgich orasidagi bo'shliqda o'rgimchak to'r to'qib olgan edi. Old va orqa o'rindiqlar orasidagi bo'linmadagi oyna ko'tarib qo'yilgandi.

Kleris garaj eshigining tagiga yetmasdan oldin «pakkard»ning kalitiga moy surib qo'ymaganiga afsuslandi. Ammo kalitni teshikka tiqib, buraganida, qulf osongina ochildi. Tor joyda eshikni katta qilib ochish tamomila ilojisiz edi; u zarb bilan qutilarga urilib, sichqonlar orasida yana bir bor vahima qo'zg'adi va pianinodan notalar tovushlari yangrab ketdi. Klerisning dimog'iga mog'or va kimyoviy moddalarning chirigan hidi urildi. Bu hid tanish tuyulsa-da, lekin uning aynan qayerda xotirasiga o'rnashib qolganini eslay olmadi.

Kleris ichkariga egilib, qo'lini cho'zdi-da, haydovchi o'rindig'ini orqa o'rindiqlar bilan ajratib turgan oynani tushirib, salonga chiroq tutdi. Chiroq yorug'ida dastlab manjetli oq ko'ylak ko'zga tashlandi; undan yuqorida yuzi berkitilgan bosh, undan pastda birin-ketin oq ko'ylakning atlas qaytarma yoqasi, yaltiroq tugmalari va oldi ochiq turgan shim, chiroqni yana yuqoriga qaratganida kapalaknusxa galstuk va yoqa ko'rindi; ko'ylakning yoqa qismidan esa manekenning bo'yni chiqib turardi. Bosh o'rnida xuddi to'tiqushning qafasi ustiga yopib qo'yilgandek qora va katta qaytarma qalpoq bor edi. Kleris baxmal matodan tikilgan bo'lsa kerak, deb

chamalagan g'alati qalpoq manekenning bo'ynidan yuqoriga cho'zilgan fanera tokcha ustida edi.

Kleris old o'rindiqdan turib, chiroq tushib turgan joyni bir nechta bor suratga oldi, fotoapparatini har chiqillatganida kuchli yorug'lik ta'sirida ko'zlarini yumishga majbur bo'ldi. So'ngra mashinadan tushib, qaddini rostladi. Jiqqa ho'l ust-boshiga o'rgimchak to'rlari yopishib qolgan Starling keyingi qadami haqida o'yladi. Nima qilsa ham FQBning Baltimordagi maxsus agentini chaqirib, uning manekenga va Avliyo Valentin kuni tabriknomalariga qarashiga yo'l qo'yib bermaydi.

U bir nafas orqa o'rindiqqa o'tib, qalpoqni yechish haqida o'yladi va bu ishni ortiq paysalga solishni istamadi. Haydovchining o'rindig'i orqali qo'l uzatib, orqa eshikni ichkaridan ochdi va uni kattaroq ochish uchun bir nechta qutini siljitdi. Oradan juda ko'p vaqt o'tib ketgandek bo'ldi. Nihoyat, eshik ochilganida boyagi hid yanada kuchaydi. Kleris egilib, burchaklaridan ehtiyotkorlik bilan ushlaganicha Avliyo Valentin kuni albomini oldi va uni «pakkard»ning tepasiga qo'yib, daliliy ashyolar joylanadigan maxsus paketga soldi. Orqa o'rindiqqa yana bir shunga o'xshash paketni yoydi.

Starling mashina ichiga o'tirgan paytda «pakkard»ning prujinalari ingrab yubordi, maneken-tana esa xiyol qimirlab qo'ygandek bo'ldi, o'ng qo'li tizzasidan sirg'alib, o'rindiq ustiga tushdi. Kleris barmog'ini oq qo'lqopga tekkizdi – qo'l juda qattiq edi. O'ta ehtiyotkorlik bilan qo'lqopning uchidan tortib pastga tushirganida bilakning oq rangli qandaydir sintetik materialdan yasalganiga guvoh bo'ldi. Shimning tagida nimadir bo'rtib chiqib turardi. Bir lahza Klerisning yodiga maktab davridagi ahmoqona hazillar tushdi. Shu tob o'rindiq ostidan tirnalish ovozlari eshitildi. U xuddi erkalayotgandek baxmal matoga qo'lini ohista tekkizdi. Mato silliq va yumaloq yuza ustidan osongina sirpanib ketardi. Tepadagi katta dumaloq tiqinga qo'li tekkanida, Starling uning nima ekanligini taxmin qildi. Bu laboratoriyalarda na-

munani saqlash uchun ishlatiladigan maxsus idish ekanligini payqab, uning ichida ayni damda nima borligini tushunib yetishi bilan dahshatga tushdi. Lekin ikkilanmasdan qalpoqni yechib oldi.

Idish ichidagi jag' qismidan tepasi kesib olingan bosh unga baqrayib qarab turar, boshni chiritmay saqlab turgan spirt ta'sirida ko'zlar sut rangiga kirgan, ochiq turgan og'izdan kulrang til xiyol oldinga chiqib turardi. Oradan o'tgan yillar davomida spirt shunchalik ko'p bug'langan ediki, bosh idishning pastki qismiga cho'kib ketgan va undan ajralgan tepa qismi suyuqlik ustida shlyapa singari qalqib qolgandi. Xuddi boyqushga o'xshab tanaga beso'naqay yopishgan bosh Starlingga ma'nosiz tikilar, hatto chiroqning lipillayotgan nuri ham muzlagan o'lim niqobining qiyofasini o'zgartira olmasdi.

Starling o'z his-tuyg'ularini tahlil qila boshladi va o'zida hayajonga yo'g'rilgan mamnuniyat hamda xursandchilik his-sini tuydi. Bir lahza bularning hozirgi vaziyatga muvofiqligi yoki nomuvofiqligi borasida ikkilanib qoldi. Ayni damda u almisoqdan qolgan eski mashinada tanasidan judo qilingan bosh va o'rindiqlik ostida izg'iyotgan sichqonlar bilan birga o'tirgan bo'lsa ham tiniqlik fikrlar va bundan o'zi ham faxrlanar edi.

– Toto! – dedi u baland ovozda. – Biz ortiq Kanzasda emasmiz!¹

U har doim tushkunlikka tushgan damlarida aynan shu so'zlarni aytgisi kelardi, lekin hozir buning uddasidan chiqqach, aytgan gaplari o'rinsizligini his qildi, ammo hech kim eshitmaganidan ko'ngli joyiga tushdi. Yetar, endi ishni davom ettirishi lozim. U ehtiyotkorlik bilan o'rindiqlikka suyanib, atrofni ko'zdan kechirdi. Bir paytlar bu kim uchundir

¹ «Toto! Biz ortiq Kanzasda emasmiz!» – ushbu xitob L.F.Baumning «Oz mamlakatining sehgari» asarida Doroti ismli qiz tomonidan quyun uni Kanzasdan sehgari diyorga olib borib qo'yganida «Toto» laqabli itiga qaratilgan edi.

birov tomonidan tanlangan va yaratilgan, kimningdir ongi-da 301-sonli magistral yo'li bo'ylab harakatlanayotgan mashinalar oqimidan minglab yorug'lik yiliga ajratilgan tanish dunyo bo'lgan edi.

Kichkina billur vazalardagi so'lib qolgan gullarning barglari o'rindiqlning ikki tomonidagi ustunlar ustiga to'kilib qolgandi. Limuzinning yig'ma stoli tushirilib, zig'ir choyshab bilan qoplangan bo'lib, ustidagi chang qatlami orasidan billur grafin porlardi. Grafin va uning yonidagi kalta sham orasiga o'rgimchak to'r to'qib tashlagandi.

Starling Lekter yoki boshqa bir odamning shu yerda tanasiz hamrohi bilan birga o'tirib, qadahlardan ichimlik sipqorishini, unga Avliyo Valentin tabriknomalaridan iborat albomni ko'rsatishini tasavvur qilishga urindi. Yana qanday sinoatlar bor ekan bu yerda? Kleris tanaga tegib ketmaslik uchun iloji boricha ehtiyotkorlik bilan harakat qilib, manekendan idishdagi bosh kimga tegishli ekanligini aniqlashga yordam beradigan dalil qidirdi. Lekin deyarli hech narsa topa olmadi. Kostyumining cho'ntagidan shimning uzunligi qisqartirilgan paytda qirqib olingan mato parchalarini topdi. Katta ehtimol bilan manekenga kiydirilganida bu kostyum-shim yap-yangi bo'lgan. Kleris shimning tagidan bo'rtib chiqib turgan narsani paypaslab ko'rdi-da, barmoqlari bilan shimning yirmochini kattaroq ochib, chiroq tutdi: bu sayqallangan yog'ochdan yasalgan sun'iy jinsiy a'zo edi. «Axloqsizlik qildim, shekilli», deya xayolidan kechirdi u.

Kleris idishni ehtiyotkorlik bilan aylantirib ko'rib, boshni yon va orqa tomondan ko'zdan kechirdi, biroq jarohatlarga ko'zi tushmadi. Shisha yuzasida laboratoriya jihozlarini yetkazib beruvchi kompaniya nomi yozilgan edi.

Idish ichidagi bosh haqida o'ylar ekan, Kleris uning o'ziga umrining oxirigacha unutmaydigan narsani anglashiga yordam berganini his etdi. Tilning oynaga tegib turgan qismi boshqacha tusga kirib ketgan edi. Ushbu ifodasiz yuzni sinchiklab tekshirish o'z tilini yutib yuborgan Miggzni tushda

ko'rishdek qo'rqinchli emas edi. U insonlarga nafi tegadigan biror foydali ish qilsa, qo'rqmasdan hamma narsaga dosh bera oladigandek his qilardi o'zini. Kleris Starling hali juda yosh edi.

Telequrilmalar o'rnatilgan ko'chma mikroavtobusi ombor tashqarisida to'xtagandan keyingi o'tgan o'n soniya ichida Jonetta Jonson quloqlariga zirak taqib, maftunkor bug'doyrang yuziga upa surishga va vaziyatni baholashga ulgurdi. Baltimor politsiyasining radioxabarlarini tutib olishlari natijasida Jonetta va uning jamoasi Split-Sitiga patrul mashinalaridan ham oldin yetib kelishga muvaffaq bo'lgandi. Biroq, televideniye xodimlari o'z avtomobillarining yorqin chiroqlari ostida faqatgina garaj eshigi oldida bir qo'lida chirog'i, ikkinchi qo'lida esa FQB guvohnomasini tutgan, shivalab yog'ayotgan yomg'irdan namiqqan sochlari peshonasiga yopishgan Kleris Starlingni ko'rishdi, xolos. Jonetta Jonson yangi tanishlar bilan til topishish bobida o'ziga xos qobiliyatga ega ayol edi. U mashinadan tushib, operatorlari bilan birga Starlingga yaqinlashdi. Projektorlar yoqilgach, atrof xuddi kunduzgidek charog'on bo'lib ketdi.

Bu paytda janob You o'zining «byuik»iga shu qadar chuqur singib ketgan ediki, mashina derazasining chetidan faqat boshidagi shlyapasining bir uchi ko'rinib turardi.

– Men «World Pictures» yangiliklar dasturidanman, ismim Jonetta Jonson. Qotillik haqida siz xabar berdingizmi?

Starling ko'rinishidan huquq-tartibot organi xodimiga unchalik o'xshamasligini o'zi ham yaxshi bilardi.

– Men FQB izquvariman. Bu yerda jinoyat sodir etilgan. Shahar hokimiyati vakillari paydo bo'lgunga qadar begonalarni hududga kirita olmayman...

Operatorning yordamchisi garaj eshigini ko'tarmoqchi bo'lib, uning pastidan ushlab torta boshladi.

– Hoziroq bas qiling, – dedi Starling uni ko'rib. – Sizga ayt-yapman, ser. Bas qiling! Ortingizga qaytinglar, iltimos. Men sizlar bilan hazillashmayapman. Aytganimni qilib, menga yordam beringlar.

Qaniydi hozir egnida formasi, qo'lida nishoni yoki shunga o'xshash biror narsasi bo'lganida.

- Mayli, Garri, izingga qayt, - dedi Jonetta. - Bilasizmi, izquvar, biz siz bilan har tomonlama hamkorlik qilishga tayyormiz. Ochig'i, xodimlarimizni va uskunalarni yonimizda olib yurish ham bizga ancha pulga tushadi. Men faqat boshqa mas'ul shaxslar yetib kelguniga qadar jamoamni shu yerda qoldirish ma'qul yoki ma'qul emasligini bilmqochiman. Bit-ta savolimga javob bera olasizmi? Ichkarida haqiqatan ham o'lik bormi? Kameralar o'chirilgan, hamma narsa oramizda qoladi. Savolimga javob bering va biz kutib turamiz. O'zimizni odobli tutishga va'da beramiz. Xo'sh, rozimisiz?

- O'rningizda bo'lsam, kutib turardim, - deya maslahat berdi Starling.

- Minnatdorman. Yordamingizdan afsuslanmaysiz, degan umiddaman, - dedi Jonetta Jonson. - Quloq soling, menda Split-Siti kichik omborlari haqida kerakli ma'lumotlar bor. Balki ularning sizga ham foydasi tegib qolar. Mening sumkamga ozgina yorug'lik tushira olasizmi? Ko'raylik-chi, balki hozir nimadir toparmiz.

- Joni, «World ITV News» mashinasi darvozaning oldida turibdi, - deya xabar berdi boya eshikni ochmoqchi bo'lgan Garri.

- Qani, ko'raylik-chi, balki toparman. Ha, mana ekan! Taxminan ikki yil oldin ular bu yerda faqat yuk tashish va omborlarga buyumlarni joylashtirish bilan shug'ullanayotganliklarini isbotlamoqchi bo'lishganida katta janjal ko'tarilgan edi. Nima, o'shanda ular hammaning qulog'iga lag'mon osishganmi?

Jonetta uning yelkasi osha tez-tez qayoqqadir qarayver-gach, Starling orqasiga o'girildi va chalqancha yotgancha eshik ostidan ichkariga deyarli o'tib bo'lgan operatorni ko'rib qoldi. Operator yordamchisi esa uning yonida cho'kkalab o'tirib, kamerani eshik ostidan o'tkazib yuborishga hozirla-nayotgan edi.

– Hoy! – Starling jon holatda qichqirib yubordi va namiqqan yerga tiz cho'kib, operatorning ko'ylagidan tortdi. – Bu yerga kirishga haqqingiz yo'q. Hoy! Sizlarga nima degandim boya?

Ikkala erkak ham bamaylixtirlik bilan uni ko'ndirishga tushdi:

– Xavotirlanmang, hech narsaga tegmaymiz. Biz o'z ishimizning ustalarimiz. Politsiyachilar yetib kelsa, baribir bizni ichkariga kiritishadi. Hammasi yaxshi bo'ladi. Qo'rqadigan hech narsa yo'q, yaxshi qiz.

Ularning makkorona bosim o'tkazish usulidan Klerisning qattiq jahli chiqdi. O'ziga xuddi mashinaning orqa o'rindig'ida o'tirgan ahmoq qizdek muomala qilishgani uning quyushqondan chiqishiga sabab bo'ldi. U tap tortmasdan eshikning bir tomonidagi domkrat oldiga bordi-da, bor kuchi bilan dastakni buray boshladi. Eshik g'ichirlagan ovoz chiqarib, ikki dyuym pastladi. Kleris yana qo'lga zo'r berganida eshik qirradi naq operatorning ko'kragiga tegib turdi, lekin u qimir etmadi. Shunda ham uning tashqariga qaytib chiqmoqchi emasligiga ko'zi yetgan Starling dastakni shartta rozetkadan sug'urib oldi va yerga cho'zilgan erkak tomon yurdi. Bu vaqtga kelib, kurash maydoniga bir nechta telekompaniyalarning proyektorlari qaratib qo'yilgan edi. Chiroqlarning o'tkir yorug'i ostida u temir eshikning operatorni bosib turgan joyiga domkrat dastagi bilan qattiq urib, pastga chang va zang yog'dirdi.

– Bir daqiqa quloq solinglar, – dedi u qat'iy ohangda. – Eshitganingizdan afsuslanmaysiz-ku, shunday emasmi? Darhol bu yerdan tashqariga chiqing. Agar hoziroq chiqmasangiz, hukumat vakiliga qarshilik ko'rsatganingiz uchun hibsga olinasiz.

– Tinchlan, qizaloq, – dedi ortidan kelgan operator yordamchisi va uning yelkasiga qo'lini qo'ydi.

Kleris unga tomon keskin o'girildi. Ko'zni qamashtirar darajada yorqin chiroqlar ortidan kimdir baqirib, bir necha

savol yo'lladi, lekin sirenalar shovqini uning ovozi yutib yubordi.

- Qo'lingni tort mendan! Nari tur, ablah! - Kleris operatorning to'pig'iga oyog'ini qo'yib, uning yordamchisidan ko'z uzmay, qo'lidagi domkrat dastagini mahkam ushlab turdi, biroq unga o'qtalmadi. Endi Kleris uchun hammasi baribir bo'lib qolgan edi, chunki endi nima qilsa ham televizor ekranlarida uning qiyofasi anchayin ayanchli ko'rinardi.

IX BOB

G'ala-g'ovur palatadagi badbo'y hidlar nim qorong'ilik ichida yanada kuchayib ketgandek bo'ldi; yo'lakdagi ovozi o'chirib qo'yilgan televizor ekranining yorug'i doktor Lekterning bo'lmasi panjaralariga Starlingning soyasini tushirdi. U zulmatda panjara ortini ko'ra olmasa ham navbatchidan o'z postidagi chiroqni yoqib qo'yishini so'ragisi kelmadi. Agar so'raganida butun bo'lim bir zumda charog'on bo'lib ketgan bo'lardi, ammo Kleris Baltimor politsiyachilari o'zlarining savollariga javob olish uchun bir necha soatlab chiroq yorug'ida Lekterga baqirib, yo'lakni boshiga ko'tarishganidan xabardor edi. Doktor javob berishdan bosh tortib, ularning ko'z oldida qog'ozdan dumi bosilsa, cho'qiydigan tovuq yasab bergandi. Guruhdagi katta ofitser jahl bilan tovuqni yo'lakdagi kuldonda ezg'ilab, Starlingga ichkariga kirish ishorasini qildi.

- Doktor Lekter?

Atrof suv quygandek jimjit edi, Kleris o'zining hamda boshqa kameradagilarning nafas olishini baralla eshitib turardi; faqat Miggzning kamerasidan nafas ovozi kelmas, u yer bo'm-bo'sh edi. Kameradagi o'lik sukunat Starlingning tanasini shabada singari yalab o'tdi. U o'zini zulmat qa'ridan Lekter kuzatib turganini bilar edi. Oradan ikki daqiqa vaqt o'tdi. Garaj eshigini ochmoqchi bo'lganida tushgan yuklama

ta'sirida Klerisning bel va oyoqlarida og'riq turgan, kiyimlari hali qurimagan edi. U panjaradan uzoqlab, egnidagi palto-siga ham qaramasdan polga, oyoqlari ustiga o'tirib oldi-da, koftasining yoqasini ko'tarib, bo'yniga yopishib qolgan nam va kir sochlarini tartibga keltirgan bo'ldi. Uning ortida turgan televizor ekranidagi va'xon qo'llarini yuqoriga ko'tardi.

– Doktor Lekter, bu yerga nega kelganimni ikkalamiz ham yaxshi bilamiz. Ular savollarimga javob berishga rozi bo'lasiz, deb o'ylashyapti.

Sukunat ichidan yo'lakning narigi tomonida kimdir «Dengiz osha Gebrid tomon»¹ qo'shig'iga monand hushtak chalгани eshitildi. Besh daqiqadan keyin Kleris yana gapida davom etdi:

– U yerga kirganimda o'zimda g'alati bir tuyg'uni his qildim. Bir kun kelib siz bilan bu haqda suhbatlashsak, degandim.

Lekterning kamerasidan ichiga yap-yangi, taxi buzilmagan sochiq solingan patnis chiqqanida Starling sapchib o'rnidan turib ketdi. Lekterning qadam tovushlarini eshitmay qolganidan ajablangani, sochiqqa bir zum tikilib qoldi, so'ngra o'ziga jabr qilayotganini o'ylab, sochiqni oldi va sochlarini qurita boshladi.

– Rahmat, – dedi u.

– Nima uchun mendan Buffalo Bill haqida so'ramayapsiz?

Lekterning ovozi juda yaqindan, yonginasidan yangradi. Kleris uning ham polda o'tirganini taxmin qildi.

– U haqida bir nimani bilasizmi?

– Ehtimol, bilarman, lekin oldin ish bilan bog'liq hujjatlar-ni ko'rib chiqishim lozim.

– Menda hujjatlar yo'q, – dedi Starling.

– Ular sizdan ish oxirigacha yetguncha foydalanishganida ham bu hujjatlarga baribir ega bo'la olmaysiz.

¹ «Dengiz osha Gebrid tomon» («Over the Sea to the Skye») – XIX asr oxirida shahzoda Charlz Eduard Styuart hukumat qo'shinlaridan qochib Gebrid oroliga suzib ketgan paytlarda yaratilgan shotlandlar qo'shig'i.

- Buni bilaman.
- Buffalo Bill haqidagi materiallarni olib kelsangiz bo'lar-di. Hisobotlar va suratlarga bir nazar tashlasam yetarli edi.
«Albatta, ularni jon deb ko'rgan bo'lar edingiz».
- Doktor Lekter, ularning barchasini o'zingiz boshladin-giz. Iltimos, menga «pakkard»ning ichidagi odam kimligini ayting.
- Mashinadan butun odamni topdingizmi? G'alati-ku. Men faqat boshni ko'rgandim. Tanasining qolgan qismi qayerdan kelib qolgan bo'lishi mumkin? Nima deb o'ylaysiz?
- Bo'pti, siz haqsiz. Butun tana emas, faqat bosh topildi. Xo'sh, kimning boshi o'zi u?
- O'zingizga nimalar ma'lum? Qani, ayting-chi.
- Ular faqat dastlabki ma'lumotlarni aniqlashga muvaffaq bo'lishdi, xolos. U oq tanli, taxminan yigirma yetti yoshli er-kak; tishlarining tuzilishi amerikalik va yevropaliklarnikiga xos. Doktor, u kim?
- Raspaylning jazmani. So'lagini oqizib nay chaladigan Raspaylning jazmani.
- Qanaqa voqea sodir bo'lgan? U qanday vafot etgan?
- Mabodo ko'p gapirib yubormayapsizmi, ofitser Starling?
- Yo'q. Mayli, bu haqda keyinroq so'rayman.
- Sabringiz chidamasa, bilganlarimni ayta qolay: uni men o'ldirmaganman. Bu Raspaylning ishi. U dengizchilarni juda yaxshi ko'rardi. Bu Klaus degan skandinavialik yigit... Fami-liyasini bilmayman. Raspayl biror marta qabulimda uning familiyasini tilga olmagan.
- Lekterning ovozi juda pastdan eshitildi. Balki, u endi pol ustiga yotib olgandir, deb o'yladi Starling.
- Klaus shved kemasida San-Diego qirg'og'igacha kelgan. O'sha paytda konservatoriya qoshidagi yozgi kurslarda dars berib yurgan Raspayl yosh shved yigitini ko'rib qolgach, bu-tunlay es-xushini yo'qotib qo'ygan. Yigit ham o'zini u yerda yaxshi hayot kutayotganini his qilib, kemadan tushib qol-gan. Ular bitta eski avtomobil pritsepini sotib olib, yarim

yalang'och holatda «Silfida»¹ raqsiga tushayotgan raqqoslardek o'rmon ichida kezib yurishgan. Raspayl Klaus unga xiyonat qilgach, yigitni bo'g'ib o'ldirdim, degandi.

– Raspaylning o'zi sizga shunaqa deb aytganmidi?

– Albatta. Axir, bemor shifokorga o'z sirlarini ishonib aytishi mumkin-ku. U menga bu haqda muolaja seansi paytida gapirib bergan edi. Avvaliga u yolg'on gapirayotgan bo'lsa kerak, deb o'yladim, chunki Raspayl faktlarni xaspo'shlashga juda usta edi. U o'zini romantik va xavfli ko'rsatishni xohlardi. Shved yigiti qandaydir siyqasi chiqqan shahvoniy ko'ngilxushlik paytida asfiksiyadan² vafot etgan bo'lishi ham mumkin. Raspayldek shalviragan va kuchsiz odamning yosh dengizchini bo'g'ib o'ldirishi haqiqatga to'g'ri kelmaydi. Klausning boshi tanasining qayeridan judo qilinganligini payqadingizmi? Naq jag'ining ostidan. Ehtimol, Raspayl arqondan qolgan izlarni yashirish uchun shunday qilgandir. U osib o'ldirilgan bo'lishi ham mumkin.

– Tushunarli.

– Shundan keyin Raspaylning baxtli-saodatli hayot haqidagi orzulari chilparchin bo'lgan va Klausning boshini sumkaga solib, sharqqa qaytgan.

– Tananing qolgan qismini nima qilgan?

– O'sha yerdagi tog'larga ko'mib ketgan.

– U sizga boshni mashinada ko'rsatganmidi?

– Ha, shunday. Muolajalarim davomida u menga o'zining barcha sirlarini bemalol aytishi mumkinligiga ishonch qilgan. Raspayl tez-tez garajga tashrif buyurib, Klausning tanasiz boshi bilan mashinada uzoq o'tirar va hatto unga Avliyo Valentin kuni tabriknomalarini ko'rsatardi.

– So'ngra Raspaylning o'zi ... vafot etgan. U nimadan o'lgan?

¹ «Silfida» («La Sylphide») – ikki qismdan iborat romantik balet raqsi nomi.

² Asfiksiya (bo'g'ilib qolish) – organizmda kislorod yetishmay, karbonat angidrid ko'payib ketishi natijasida paydo bo'ladigan kasallik holati.

– Ochig'ini aytsam, uning yig'lab-siqtayverishi jonimga tegib ketdi. Ha, uning uchun bu eng yaxshi chora edi. Muolajalar naf bermadi. Aksariyat ruhshunoslarning gohida to'ppa-to'g'ri mening changalimga yuborishdan hech ham afsuslanmaydigan bir-ikki bemorlari bo'ladi. Men bu haqda ilgari biror marta so'z ochmagandim, endi esa undan zerik-kandekman.

– Simfonik orkestr rahbarlari sharafiga uyushtirgan kech-ki ovqatingiz-chi?

– Ba'zan uyingizga mehmonlar kelmasidan oldin do'kon-ga borib kelishga vaqtingiz bo'lmay qoladigan holatlar ham bo'lib turadi. Shunday paytda muzlatkichda bor narsangizni dasturxonga chiqarishga majbur bo'lasiz, Kleris. Sizni Kleris deb chaqirsam maylimi?

– Bemalol. Unda men sizni...

– Meni doktor Lekter deb chaqiring. Yoshingiz va lavozimingizga shundan boshqachasi mos kelmaydi, – deya gapni ilib ketdi Lekter.

– Xo'p bo'ladi.

– Garaj ichiga kirganingizda nimani his qildingiz?

– Qo'rquvni.

– Nimadan?

– U yer sichqon va o'rgimchaklarga to'la ekan.

– Ko'nglingizni ko'tarmoqchi yoki o'zingizni qo'lga olmoqchi bo'lganingizda qo'llaydigan qandaydir uslubingiz bormi? – deb so'radi doktor Lekter.

– Adashmasam, bunaqa uslubim yo'q. Shunday vaziyatlarda maqsadimga erishish istagidan tashqari hech narsa menga yordam bera olmaydi.

– Shunga o'xshash holatlarga tushib qolganingizda shuuringizga xilof ravishda miyangizda qandaydir xotiralar yoki manzaralar paydo bo'ladimi?

– Balki. Oldin bu haqda o'ylab ko'rmagan ekanman.

– Bolalik davringizdagi biror voqea esingizga tushadimi?

– Buni yaxshilab eslashim zarur.

– Marhum qo'shnim Miggzning taqdiri haqida eshitgan paytingizda xayolingizdan nimalar o'tdi? Mendan bu haqda hech nima so'ramadingiz.

– Endi so'ramoqchi bo'lib turgandim.

– Uning o'limi to'g'risidagi yangilik sizni xursand qildimi?

– Yo'q.

– Xafa bo'ldingizmi?

– Yo'q. Uni o'zini o'ldirishga siz ko'ndirdingizmi?

Doktor Lekter miyig'ida kulib qo'ydi.

– Ofitser Starling, bu gapingiz bilan janob Miggzni o'z joniga qasd qilib, jinoyat sodir etishiga siz majburlagansiz, demoqchimisiz? Aql-zakovatingiz qayerda qoldi? Lekin bu yerda ajib bir simmetriya bor – Miggz sizni haqorat qilgan tilini yutib yuborib, o'ldi. Fikrimga qo'shilasizmi?

– Yo'q.

– Ofitser Starling, menga yolg'on gapirdingiz. Birinchi marta menga yolg'on gapirdingiz. Trumen¹ ta'biri bilan aytganda, «Tristament»ga yo'l qo'ydingiz.

– Prezident Trumenni nazarda tutyapsizmi?

– Bunisi ahamiyatsiz. Sizningcha, men nima uchun sizga yordam berdim?

– Bilmayman.

– Jek Krouford sizni yoqtiradi, shunday emasmi?

– Bilmayman.

– Bu javobingiz ham haqiqatdan yiroq. Agar u sizni yoqtirganida, siz ham uni yaxshi ko'rarmidingiz? Ayting-chi, uni mamnun qilish istagi bormi sizda va bu istakdan o'zingizni bezovta sezasizmi?

– Hammamiz odamlarga yoqishni istaymiz, doktor Lekter.

– Hamma emas. Nima deb o'ylaysiz, Jek Krouford siz bilan bo'lishni xohlaydimi? Bilaman, hozir unga juda qiyin. Nima

¹ Doktor Lekter amerikalik yozuvchi Trumen Kapoteni nazarda tutgan; Kapote «Tiffanikida nonushta» (1958) va «Sovuqqon qotil» (1966) romanlari muallifi sanaladi.

deb o'ylaysiz, u siz bilan bitta to'shakda yotishini xayolan tasavvur qiladimi?

- Doktor Lekter, bu mavzu men uchun mutlaqo qiziq emas. Qolaversa, siz Miggzga xos bema'ni savollarni beryapsiz.

- U endi oramizda yo'q.

- Unga tilini yutib yuborishini siz buyurdingizmi?

- Savollaringiz xuddi so'rovnomangizdagi savollar singari grammatik jihatdan benuqson. Bundan tashqari, chiroyli talaffuzingiz ham bor. Mehnatkashsiz. Krouford, shubhasiz, sizni yaxshi ko'radi va professional darajadagi malakali kadr, deb hisoblaydi. Albatta, voqealarning g'ayrioddiy ketma-ketligi e'tiboringizdan chetda qolmabdi, Kleris: siz Krouforddan ham, mendan ham yordam oldingiz. Krouford nima uchun sizga yordam berayotganini bilmayman, dedingiz. Mening nega yordam berganim sababini bilasizmi?

- Yo'q, o'zingiz ayting-chi.

- Sizga uzoq tikilish va go'shtlaringizni qay tarzda burdalab yeyish yoki qanday ta'mga ega ekanligingiz haqida o'ylash menga yoqadi, deb o'ylaysizmi?

- Haqiqatan ham shu sababga ko'rami?

- Yo'q. Men ko'rsatgan yordamim evaziga Krouforddan bir narsani olmoqchiman, lekin u meni ko'rishni ham istamaydi. Buffalo Bill vaqtida qo'lga olinmasa, yanada ko'proq yosh-yosh ayollar o'lib ketishi mumkinligini tushunib tursa-da, bu ishni ochishda u mendan yordam ham so'ramoqchi emas.

- Bunga shubham bor, doktor Lekter.

- Undan menga faqat bitta oddiy narsa kerak, xolos. U aytgan narsamni berishga qodir.

Lekter asta-sekinlik bilan reostatni¹

Aylantirganida, kamera chiroqlari nur socha boshladi. Endilikda unda na kitoblar, na suratlar qolgan, hattoki o'tirishga kursi ham yo'q edi. Miggzning to'satdan o'lib qolga-

¹ Reostat – tok kuchini va uning kuchlanishini tartibga solib turadigan uskuna.

ni uchun jazo sifatida Chilton kameradan birlamchi zaruriy narsalardan tashqari hamma narsani oldirib tashlagan edi.

– Men bu xonada sakkiz yildan beri yashayman, Kleris. Bilaman, men bu yerdan hech qachon tirik chiqmayman. Yakkayu-yagona istagim – deraza orqali daraxtlarni yoki bo'l-masa jildirab oqayotgan suvni tomosha qilish. Krouforddan faqat shuni so'rayman.

– Advokatingiz sudga iltimosnoma kiritib ko'rmadimi?

– Chilton zalga faqat diniy mazmundagi dasturlarni efigra uzatuvchi kanalagagina sozlangan televizor o'rnatdi. Siz ketishingiz bilan navbatchi xodim televizorning ovozini to'liq kuchaytirib qo'yadi. Advokatimning qo'lidan ham hech narsa kelmayapti, chunki sudning menga munosabati o'zgarib qolgan. Meni bu yerdan federal kasalxonaga ko'chirishlarini, kitoblarimni qaytarib berishlarini va derazadan manzaralarni tomosha qilishga imkoniyat yaratishlarini xohlayman. Buning evaziga sizga o'ta qimmatli ma'lumotlarni beraman, Kleris. Krouford iltimosimni qondira oladi, undan so'rang.

– Aytganlaringizning barchasini unga yetkazib qo'yaman.

– U baribir e'tibor bermaydi. Buffalo Bill esa to'xtash nimeligini bilmaydi. Uning odamlarning terisini qanday shilishini kuzatib, shunchaki tomoshabin bo'lib turaverasizmi? Mayli, garchi ish bo'yicha kerakli hujjatlarni ko'rmagan bo'lsam ham sizga Buffalo Bill haqida bir narsani aytaman. Oradan ko'p yillar o'tganidan so'ng nihoyat, uni qo'lga olishganida, albatta, agar buni uddalay olishsa, mening haq bo'lib chiqqanimni, sizlarga yordamim tekkan bo'lishi mumkinligini o'z ko'zingiz bilan ko'rasiz. Hozir siz ko'plab odamlarning hayotini saqlab qolishingiz mumkin. Kleris...

– Xo'sh?

– Buffalo Bill ikki qavatli uyda yashaydi, – dedi doktor Lekter va kameradagi chiroqni o'chirdi. U boshqa lom-mim deb og'iz ochmadi.

FQB akademiyasining o'quv binosidagi kazinoda qimor stoliga suyanib o'tirgan Kleris Starling e'tiborini qimor o'yinlaridagi pul yuvish masalalari bo'yicha o'tilayotgan ma'ruzaga qaratishga harakat qildi. Mana, Baltimor okrugi politsiyasiga o'z hisobotini topshirganidan keyin ham oradan o'ttiz olti soat vaqt o'tdi. Hisobotni ikki qo'llab terib berayotgan mashinistka¹ ish davomida bir sigaretaga ikkinchisini ulab, tinmasdan chekardi.

– Agar tamaki tutuni yoqmayotgan bo'lsa, anavi derazani ochishga urinib ko'r, balki uddalarsan? – degandi u o'shanda. So'ngra qotillik federal organlar vakolat doirasiga kirmasligini uqtirib, Starlingni Kvontikoga qaytarib yuborishgandi.

Yakshanba kuni kechqurun o'zining teleoperatorlar bilan bo'lgan olishuv sahnasi barcha telekanallarda namoyish etilganida Starling bu harakati yaxshigina shov-shuvga sabab bo'lganiga zarracha shubha qilmadi. Bu vaqt ichida na Krouforddan va na FQBning Baltimordagi idorasidan hech qanaqa xabar bo'lmadi. U o'z hisobotini ularga emas, axlatxonaga tashlab ketgandek edi go'yo.

Hozir u o'tirgan tor va kichik kazino FQB tomonidan musodara qilinishidan oldin bir paytlar avtopritsepdan hududdan bu hududga ko'chirib yurilgan. Endilikda undan akademiya kursantlari uchun o'quv qo'llanma sifatida foydalanishmoqda. Torgina, unchalik ham uzun bo'lmagan o'quv xonasi turli joylardan kelgan politsiyachilar bilan to'lgandi. Starling texaslik ikki nafar reynjer² va Skotland-Yard izquvari tomonidan birin-ketin taklif qilingan kursilarni minnatdorlik bilan rad etgan edi. Uning guruhidagi qolgan kursantlar esa ayni paytda akademiyaning umuman boshqa tomonida, «jinsiy jinoyat sodir etilgan yotoqxonada» bo'lib, haqiqiy mehmonxonadan olib kelingan gilam ustida jinoyatchining

¹ Mashinistka – yozuv mashinasida ishlovchi ayol.

² Reynjer – otliq politsiyachi.

sochini hamda «X» shahridagi bankda barmoq izlarini qidirish bilan band edilar. Starling universitetda kriminologiya ixtisosligi bo'yicha o'qiyotganida ashyoviy dalillar va barmoq izlarini izlash amaliyotlarini juda ko'p vaqt mobaynida o'rgangani uchun turli hududlardan kelgan huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari ishtirokidagi kursning bir qismi bo'lgan ushbu ma'ruzaga yuborilgandi.

«Balki meni boshqalardan ajratib qo'yishlariga sabab umuman boshqa narsadir», deb o'yladi u; ehtimol, o'qishdan haydalmasidan burun kursdoshlaridan uni ayro qilib qo'yib, shu orqali jazolashmoqchi bo'lishdimi?

Starling tirsagini stoliga suyab, yana qimor muassasalarida pul yuvish amaliyoti to'g'risida ketayotgan ma'ruza mohiyatini tushunishga urindi. Lekin baribir xayolini jilovlay olmay, rasmiy matbuot anjumanlarini hisobga olmaganda FQB xodimlarining televizorda ko'rinish berishlari odamlarga qanchalik yoqmasligi haqida o'ylab ketdi. Doktor Gannibal Lekter haqidagi har bir yangilik nafaqat radio va televideniye, balki gazetalar uchun ham olamshumul xabar bo'lardi. Baltimor politsiyasi ham jurnalistlarga mamnuniyat bilan Klerisni tanishtirgan. Teletomoshabinlarga yakshanba oqshomidagi televizion yangiliklar taqdim etilganida, u zangori ekranda o'zini qayta-qayta ko'rdi: FQB xodimi Starling Baltimordagi garaj eshigi tagidan sirg'alib ichkariga kirishga urinayotgan operatorga qarab, temir eshikka biriktirilgan domkratning tutqichini ushlab turibdi. Yana bir yangilikda FQB agenti Starlingning operator yordamchisiga tahdid qilib, o'sha domkrat tutqichini o'qталayotgan sahnasi namoyish etildi. O'shanda videoni olishga muvaffaq bo'la olmagan «World Pictures» telekompaniyasi FQB xodimi Starlingni hamda Byuroni Starling eshikni qattiq urgan paytda operatorning ko'ziga chang va zang bo'laklari tushib, tan jarohati yetgani uchun sudga berayotganini e'lon qildi.

Jonetta Jonson «Dengizdan dengizgacha» teleko'rsatuvida Starling mashinadagi o'ldirilgan odamning qoldiqlarini

«tibbiyot va sud organlari hayvon deb hisoblagan odam bilan tushunarsiz va qoʻrqinchli aloqasi» tufayli garajdan topishga muvaffaq boʻlganini taʼkidladi. Starling «World Pictures» kompaniyasining shifoxonada oʻz maʼlumot manbasiga ega ekaniga shubhasi yoʻq edi.

Supermarketlardagi kitob javonlarida «National Tattler» gazetasining yangi chiqqan sonlaridan oʻrin olgan maqolalarda «FRANKEYNSHTEYNNING KELINI!» deya bong urildi.

FQB tomonidan matbuotda hech qanday sharh eʼlon qilinmagan boʻlsa ham idoraning oʻzida gap-soʻz bir talay ekaniga Klerisning ishonchi komil edi. Nonushta paytida kursdoshlaridan biri, ustidan doimo arzon losyon hidi anqib turadigan yigit uni «bizning Melvin Pelvisimiz» deb atab, oʻttizinchi yillarda Xuverning¹ birinchi raqamli agenti boʻlgan Melvin Purvisga qiyosladi. Ardeliya Mepp yigitga bir nimalar deganidan soʻng uning rangi birdan boʻzdek oqarib, stoldagi yarmi yeyilgan nonushtasiga ham qaramasdan oʻrnidan turib ketib qoldi. Kutilmaganda Starling oʻzining hamma narsaga befarq boʻlib qolganini sezdi, endilikda uni hech nima hayratga sola olmasdi. Kechayu kunduz dengiz tubiga shoʻngʻiyveradigan gʻavvos singari uning atrofida ham faqat sukunat hukm surardi goʻyo. U zarurat tugʻilgan taqdirdagina oʻzini himoya qilishga qaror qildi.

Maʼruza oʻqiyotgan oʻqituvchi oʻyinni oʻynash boʻyicha yoʻl-yoʻriq berib, ruletkani aylantirdi, lekin sharikni qoʻyib yubormadi. Kleris unga qarayotib, bu odamning butun umri davomida biror marta ham ruletka sharigini qoʻyib yuborishga jurʼati yetmaganiga amin boʻldi. Biroq, hozir u boshqa narsa haqida gapirayotgandek boʻldi. Kleris Starling, «*Kleris Starlingning bunga nima aloqasi bor? Mening ismimni aytyapti-ku!*»

– Eshitaman, – dedi u.

¹ Xuver – Edgar Xuver (1895 – 1972) Federal Qidiruv Byurosini qariyb yarm asr (1924 – 1972) boshqargan amerikalik davlat arbobi.

O'qituvchi iyagi bilan Klerisning ortidagi eshikka imladi. Demak, boshlandi. Taqdir chambaragini aylantirayotgan Parka¹ qo'rquvdan taxtadek qotib qoldi. Vaholanki, bir lahzadan so'ng bu shunchaki kazino eshigidan mo'ralab turgan o'qotar qurollar bo'yicha murabbiyi Brigem ekani ma'lum bo'ldi. U Starlingning ko'rganini bilgach, uni yo'lakka imlab chaqirdi. Klerisning xayolidan shuv etib o'zini o'qishdan haydab yuborishayotgani haqidagi o'y o'tdi, lekin darhol bu haqda xabar berish Brigemning zimmasida emas-ku, degan to'xtamga keldi.

– Qani, otlaning, Starling. Dala formangiz qani? – deb so'radi u yo'lakda uchrashishlari bilan.

– Formam xonamda, «D» binoda.

Kleris unga yetib olish uchun qadamini tezlatishga majbur bo'ldi. Brigem o'zi bilan birga tergov ishida barmoq izlari va boshqa narsalarni aniqlashda zarur bo'ladigan uskunalar solingan, o'qishga tutiladigan emas, balki safarga olib ketiladigan haqiqiy katta portfelni hamda kichkina kanvas sumkani olib chiqqandi.

– Siz bugun Jek Krouford bilan bir kunlik safarga chiqasiz. Shunga muvofiq tarzda kerakli buyumlaringizni oling. Ertaroq qaytib kelishingiz ham mumkin, lekin har ehtimolga qarshi shunday qiling.

– Qayerga ketyapmiz?

– G'arbiy Virjiniyadagi o'rdak ovchilari erta tongda Elk daryosi bo'yidan bitta jasadni topib olishibdi. Qotillikda Buffalo Billning qo'li borga o'xshayapti. Sherifning o'rinbosarlari murdani kerakli joyga yetkazib berishlari lozim, biroq Jek ularning tafsilotlarni aytib berishlarini kutib o'tirmoqchi emas, – Brigem «D» binoga kiraverishda to'xtadi. – Unga jasaddan barmoq izlarini olishga va boshqa zaruriy topshiriqlarni bajarishga qodir odam kerak. Siz laboratoriyada ancha vaqt mehnat qilgansiz. Xo'sh, aytgan-

¹ Parka – Rim afsona va asotirlarida inson hayotining ipini aylantiruvchi va kesuvchi taqdir ma'budasi.

larim qo'lingizdan keladimi?

– Ha. Barcha ashyolar solinganini tekshirib ko'rishimga ijozat bering.

Brigem chemodanni ochdi-da, Kleris to ichidagilarga ko'z yugurtirib bo'lmagunicha, ochiq ushlab turdi. Probirkalar, ampulalar, shprintslar va ignalar – hammasi joyida, faqat kamera yo'q edi, xolos.

– Janob Brigem, menga «Polaroid CU-5» kamerasi, uning uchun plyonka va batareyalar zarur.

– Omborda bormi? Mayli, buni inobatga olaman. Mana buni ushlang.

Kleris Brigem uzatgan kanvas sumkani qo'liga olgan chog'da uning og'irligini his qilib, nima uchun o'zini olib ketishga aynan murabbiyi kelganini tushundi.

– Sizga hali xizmat quroli berilmadimi?

– Yo'q.

– To'liq qurollangan bo'lishingiz kerak. Mana bu stvol, mashg'ulot maydonida shunaqasidan otgansiz; aslaha va boshqa shaxsiy buyumlar ham bor. Bu mening to'pponcham. Ishlab turibdi, lekin o'qlarini olib tashlaganman. Iloji bo'lsa, kechqurun bo'sh vaqtingizda xonangizda mashq qiling. Men hozir fotokamerani olib kelaman, sizni roppa-rosa o'n daqiqadan so'ng bino orqasida, mashinada kutaman. Yana bir narsa: «Moviy kanoye» prezidentlar uchadigan samolyot emas, unda qimirlashga ham joy yo'q. Shunday ekan, sizga maslahatim: vaqtingiz borida hojatxonaga kirib chiqishni ham unutmang. Qani, Starling. Olg'a!

Kleris murabbiydan nimadir so'ramoqchi bo'lib, og'iz juftladi, lekin u allaqachon jo'nab qolgandi.

«Kroufordning shaxsan o'zi otlangan bo'lsa, bu Buffallo Bill bilan bog'liq bo'lishi kerak». «Moviy kanoye» degani nima ekan-a? Ha, mayli, narsalarni yig'ishtirayotganingda xayoling chalg'imasin».

Starling kerakli narsalarini tezda tayyorlab, sumkaga soldi.

– Qanday qilib...

Kleris mashinaga o'tirishi bilan boyagi savolini bermoqchi bo'lganida Brigem tag'in uning gapini tugatishiga imkon bermay, chala qoldirdi.

– Hammasi joyida. To'pponcha qo'ndog'i kamzul tagidan picha chiqib turadi. Diqqat bilan qarashmasa, sezilmaydi ham. Xavotirlanmang.

Kalta stvolli to'pponcha Klerisning kamzuli ostidagi yalpaloq g'ilof ichidan joy oldi, tez quvvatlovchi uskunani esa u kamarining narigi tomoniga taqib qo'ydi.

Brigem mashinani Kvontiko xizmat aerodromiga tomon tezlik chegarasidan oshmay bir maromda haydab ketdi. Biroz yurishgach, u birdan tomog'ini qirib, gap qotdi:

– Poligondagi ishimizning o'ziga xos afzalligi bor. U yerda siyosat yo'q.

– Siyosat yo'q?

– Anavi muxbirlarning Baltimordagi garajga kirishga urinishlariga to'sqinlik qilib, ularni to'xtatib to'g'ri qilgan-siz. Hozir televizordagi gap-so'zlardan tashvish tortyapsiz, to'g'rimi?

– Tashvish tortmasligim kerakmi?

– Biz shunchaki ikkovimiz gaplashyapmiz. Hammasi o'rtamizda qoladi, shunday emasmi?

– To'g'ri.

Brigem o'ziga salom bergan dengiz piyodalari qo'shini yo'l harakati nazoratchisiga javoban qo'l silkidi.

– Jekning bugun sizni o'zi bilan olib ketishi uning sizga nisbatan ishonch bildirayotganini anglatadi. U sizga ishonishini barchaga ko'rsatib qo'ymoqchi. Masalan, – davom etdi u, – Kadrlar inspeksiyasidan kimdir sizni oldiga chaqirib, bo'lib o'tgan ishlar yuzasidan obdan po'stagingizni qoqishi mumkin edi. Nimani nazarda tutayotganimni tushunyapsizmi?

– Ha, janob.

– Krouford o'z odamlarini hech qachon mushkul vaziyatda qoldirmaydi. U voqea joyiga nima uchun begonalarni kiritmaganligingizni kerakli odamlarga tushuntirdi. Krouford

sizni u yerga hech qanaqa himoyasiz, vakolatli nishonlarsiz yolg'iz holda yuborgan. Buni o'zi ham e'tirof etdi. Baltimor okrugi idorasi xodimlari esa paysalga solishdi. Tabiiyki, bugun Kroufordning yoniga yordamchi zarur edi, agar u Jimmi Praysning laboratoriyasidan biror xodimni oldirsa ham uning yetib kelishini kamida bir soat kutishga majbur bo'lar-di. Shunday qilib, bu ishni bajarish sizning zimmangizga tushdi, Starling. Shuni ham aytishim kerakki, suvda g'o'laga yopishib suzish sohil bo'yida quyosh ostida toblanib yotish-dan ming chandon qiyin. Bugungi topshiriqni aslo jazo deb o'ylamang, lekin boshqa bo'limlardan biror kishi jazo deb tu-shunsa, indamang. Yana bir narsa: Krouford hamma narsani juda yaxshi tushunadi, lekin ko'p gapirishni yoqtirmaydi, shu bois ham sizga ba'zi narsalarni men tushuntirib beryapman. Modomiki Krouford bilan birga ishlayotgan ekansiz, uning uyidagi muammodan boxabar bo'lsangiz kerak, to'g'rimi?

– Yo'q, hech narsa bilmayman.

– Uning Buffalo Billdan boshqa bosh qotiradigan muam-molari bir talay. Turmush o'rtog'i Bella juda og'ir kasal. Uning ahvoli kundan kunga yomonlashyapti, desa ham bo'ladi. Jek uni kasalxonadan uyiga qaytarib olib keldi. Agar Buffalo Bill bo'lmaganida, u allaqachon mehnat ta'tiliga chiqib ketgan bo'lardi.

– Buni bilmasdim.

– Bizda bunaqa masalalar muhokama qilinmaydi. Unga rafiqangizning ahvolidan afsusdaman, deb hamdardlik bildi-rib yurmang tag'in. Sizning gapingiz bilan u sog'ayib qolmay-di. Essiz, ikkovi birga juda baxtli yashayotgandi...

– Bu haqda aytib, ogohlantirganingiz uchun rahmat.

Ular aerodromga kirishayotganda Brigemning yuzi yori-sha boshladi.

– O'qotar qurollarni otish kursi tugagach, bir-ikkita nutq so'zlashni reja qilyapman, aytadigan muhim gaplarim bor. Iloji bo'lsa, vaqt topib keling, Starling, men aytadigan narsa-larni boshqa joyda eshitmaysiz.

Mashina angarlar orasidan o'ta boshladi – Brigem eng qisqa yo'lni tanlagandi.

– Xo'p bo'ladi.

– Quloq soling, men o'rgatgan narsalar sizga hech qachon kerak bo'lmasligi ham mumkin. O'q uzishingizga to'g'ri kelmasligiga umid qilaman. Lekin baribir siz qobiliyatlisiz, Starling. Otishingiz zarur bo'lib bo'lsa, nishonga tekkizishingiz aniq. Mashq qilib turing.

– Albatta.

– Hech qachon sumkangizga qurol solib yurmang.

– Xo'p.

– Uxlashga yotishdan oldin xonangizda qurol ishlatishni, uni g'ildan tez chiqarishni mashq qiling. O'q uzish paytida o'zingiz uchun eng qulay holatni toping.

– Tushunarli.

Kvontiko xizmat aerodromidagi uchish-qo'nish yo'lagida to'xtab turgan ikki dvigatelli eskiroq «bichkraft»¹ samolyotining eshigi ochiq edi. Uning parraklaridan biri allaqachon aylana boshlagan va yo'l-yo'l chiziqli bo'yidagi o't-o'lanlarni qo'zg'atayotgan edi.

– Demak, «Moviy kanoe» degan samolyot shu ekan-da?

– Xuddi o'zi.

– Nahotki, shunchalik kichkina va eski bo'lsa?

– Juda eski, – dedi Brigem quvnoqlik bilan. – Giyohvand moddalarga qarshi kurashish boshqamasi uni ming yillar oldin janubiy Florida hududida botqoqqa tushib ketganida qo'lga olgan. Lekin mexanik ustalar sharofati bilan holati hozirgacha mukammal saqlangan. Umid qilamanki, rahbarlarimiz Gremm va Ryudman samolyotdan foydalanayotganimizni bilishmaydi, chunki bizga faqat avtobusda yurishga ruxsat berilgan.

Brigem mitti samolyot oldida mashinani to'xtab, orqa o'rindiqdan Starlingning narsalarini oldi. Ikkala qo'li band

¹ «Bichkraft» (ing. Beech Aircraft Corporation) – fuqarolik va harbiy samolyotlarni ishlab chiqaruvchi Amerika kompaniyasi samolyoti.

bo'lsa ham biroz noqulayliklar bilan bir vaqtning o'zida Kle-
risga narsalarini topshirishga va qo'lini mahkam siqishga
muvaffaq bo'ldi. Kutilmaganda u «Xudo sizni o'z panohida
asrasin, Starling», dedi. Dengiz piyodalari qo'shini zobitidan
bunday gap chiqishi biroz g'alati edi. Brigemning o'zi ham
bunaqa gap xayoliga qayoqdan kelganini tushunmadi va yu-
zining lov-lov yonib ketganini his qildi.

- Rahmat... Sizga katta rahmat, janob Brigem.

Qora ko'zoynak taqib olgan Krouford ikkinchi
uchuvchining o'rindig'ida o'tirar, uning egnida kamzuli yo'q
edi. U uchuvchi eshikni qarsillatib yopganini eshitib o'girilga-
nida, Starlingga ko'zi tushdi. Ko'zlarini qora ko'zoynak ortiga
yashirgan Krouford Starlingga tamoman notanish odamdek
tuyulib ketdi. Uning qiyofasi buldozer qo'porib ketgan ildiz-
dek rangpar va chayir ko'rindi.

- Yaxshilab joylashib oling va oldingizdagi narsalarni
o'qib chiqing, - deya buyurdi Krouford.

Uning orqasidagi o'rindiq ustida hujjatlardan iborat qa-
lingina jild yotar, uning muqovasiga «BUFFALO BILL» deb
yozilgan edi. Samolyot to'satdan bo'kirib, silkingancha
uchish-qo'nish yo'lagidan yuqoriga ko'tarilgan paytda Star-
ling jildni mahkam quchoqlab oldi.

XI BOB

Kichkina samolyot asta-sekin havoga ko'tarilishi bilan
Kuchish-qo'nish yo'lagining chekkalari xiralashib, bu-
tunlay g'oyib bo'ldi. Sharqdan Chesapik ko'rfazining suvlari-
ni aks ettiruvchi quyosh nur sochardi. Kleris Starling past-
da qolgan akademiya va uning atrofidagi Kvontiko harbiy-
dengiz bazasi binolariga boqdi. Mashg'ulot maydonidagi
dengiz piyoda qo'shini askarlari birdan o'rinlaridan turib,
maydon uzra tartibsiz ravishda yugurishga tushishgandi.
O'zlari ham yuqoridan qaraganda mana shu odamlardek
juda ham kichkina va betartib ko'rinishar ekan-da.

Bir kuni Kleris o'q otish maydonida qorong'ida o'q uzish mahorati bo'yicha o'tkazilgan kechki mashg'ulotlaridan so'ng xayol surgancha kimsasiz xiyobonlar bo'ylab sekin uyiga qaytayotgan edi. Unga osmonda uchayotgan samolyotlarning g'uvillashi baralla eshitilardi. O'shanda nogahon ularning shovqini taqa-taq to'xtab, qorong'i osmon qa'riga cho'kkan sukunatni baqir-chaqir qilayotgan qiy-chuv ovozlari buzib yubordi— tungi zulmat ichida desantchilar parashyutdan sakrashni mashq qilishar, yerga tushayotganlarida bir-birlarining ismlarini aytib chaqirishardi. O'shanda Kleris *«Samolyot eshigidagi maxsus signal yonib, bortdan qorong'ilik qa'riga sakrash kerakligidan ogohlantirganida odamlarning qalbidan qanday hissiyotlar o'tar ekan?»* deya o'ylagan edi. Balki hozir his qilayotgan kechinmalarni ular ham boshlaridan kechirishar.

U jildni ochdi. Oxirgi o'n oy ichida Billning kamida beshta, ehtimol undan ham ko'proq qotillik sodir etgani ma'lum edi. U ayollarni o'g'irlab, o'ldirgan va terisini shilgan. Starling qotil ularni dastlab o'ldirib, so'ngra boshqa ishlarni qilganligiga amin bo'lish uchun tanani yorib ko'rish amaliyoti bo'yicha tayyorlangan hisobotlarni shosha-pisha ko'zdan kechirdi. Navbatdagi qurbonidan o'ziga kerak narsani olgan qotil jasadni oqim nisbatan tez bo'lgan suvga tashlab yuborgan. Har bir yangi jasad umuman boshqa-boshqa daryolardan, turli shtatlarning bir nechta magistral yo'llari kesishmasidagi quyi oqimlardan topilgan. Buffalo Billning muntazam ravishda bir joydan ikkinchi joyga ko'chib yurishi hech kimga sir emasdi. Qonun himoyachilari u haqida aniqlagan ma'lumotlar asosan shulardan iborat edi. Darvoqe, kamida bitta to'pponchasi borligi ham ma'lum edi. Uning qo'lida o'lim topgan ayollarning jasadlaridan topilgan o'qlarni o'rganish natijasida Bill o'ttiz sakkizinchi kalibrlı «kolt» to'pponchasidan (barcha o'qlarda oltita chap kertik izlari bo'lgan) hamda «magnum-357» turiga mansub maxsus kuchli o'qlardan foydalangani aniqlangan.

Daryo suvi jasaddagi barmoq izlarini, sochlar va tolalarni yuvib ketgan, shu sababli qotildan iz ham, dalil ham qolmagan. U katta ehtimol bilan oq tanli erkak, chunki jinoyatchilar seriyali qotillikni odatda o'zlari mansub bo'lgan etnik guruh ichida amalga oshirishadi; erkak jinsiga mansubligiga sabab esa bizning zamonamizda ayollar tomonidan sodir etiladigan seriyali qotilliklar deyarli yo'qligi edi. Markaziy gazetalaridan biridagi jinoyat yangiliklari haqidagi yetakchi ruknlar shaharning yetakchi gazetasida e'lon qilingan E.E.Kammings qalamiga mansub «Buffalo Bill» nomli qo'rqinchli she'rdan quyidagi satrni o'z hikoyalariga sarlavha qilib olishgandi:

«...Ko'k ko'zli o'g'lingiz o'zini yaxshi tutyaptimi, janob O'lim?»¹

Tergovchilardan biri, ehtimol, Kroufordning o'zi ushbu sarlavhani Buffalo Bill ishi bo'yicha yig'ilgan jildning ichki qismiga yopishtirib qo'ygandir. Qurbonning o'g'irlab ketilgan joyi va uning jasadi suvga tashlangan joy o'rtasida bevosita bog'liqlik topilmagan. Bir necha holatlarda jasadlar tezda topilgan hamda ularda o'lim vaqtini aniqlash imkoni paydo bo'lgan. Shunda politsiya Billdagi yana bir o'ziga xoslikni aniqlagan: u o'z qurbonlarini darhol o'ldirmagan. Ayollar o'g'irlab ketilganlaridan keyingi o'tgan bir hafta, hatto o'n kun mobaynida tirik bo'lishgan. Demak, uning hech kimning e'tiborini tortmasdan harakatlana oladigan, ularni saqlaydigan joyi bo'lgan. Bu esa uning daydi emasligini va doimiy yashash manziliga egaligini anglatardi. U lyukning qora tuynugidagi zaharli o'rgimchakka o'xshaydi. O'ljasini olib boradigan ini bor, lekin qayerdaligi noma'lum.

U qurbonlarini darhol o'ldirmagan. Bu eng dahshatli jihat, axir, bir hafta yoki undan ko'proq vaqt davomida sho'rtlik ayollarning har biri o'zining tez orada o'lishini bilib yashagan. Bill ikki nafar qurbonini osib, uch nafarini esa otib o'ldirgan. O'limdan oldin zo'rqlash yoki tanani pichoqlash alomat-

¹ Edvard Estlin Kammings (1894–1962) – asarlaridagi o'tkir satira bilan shuhrat qozongan amerikalik yozuvchi va shoir.

lari bo'lmagan va tanani yorib ko'rish natijalari borasidagi hisobotlarda jinsiy a'zolarining shikastlanishi umuman qayd etilmagan. Vaholanki, sud-tibbiyot ekspertizasi shifokorlari murdalar juda uzoq muddat mobaynida suvda qolgan holda bunday jarohatlarni aniqlash deyarli imkonsiz bo'lib qolishini ta'kidlashgan.

Barcha qurbonlar yalang'och holda topilgan. Ikkita holatda qurbonlar o'g'irlab ketilgan joydan unchalik uzoq bo'lmagan yo'l bo'yidan o'sha ayollarga tegishli buyumlar topilgan bo'lib, ustki kiyimlarning orqa tarafi xuddi dafn marosimidagi maxsus libosdek kesib ketilgan edi.

Starling fotosuratlariga nazar tashlashga o'zini majburladi. Fiziologik nuqtai nazardan, ular o'rganib chiqishi lozim bo'lgan barcha o'liklar orasida eng yomoni – bu suvga g'arq qilingan ayollar edi. Ko'chada sodir etilgan qotillikning qurboni singari ularning o'limida ham ulkan fojia yashirin. Jabrlanuvchi tushib qolgan og'ir vaziyat, uning inson sifatida kamsitilishi, halokatga duchor etilishi, o'zgalarning befarq boquvchi ko'zlari – bularning barchasi otashin g'azabni keltirib chiqaradi. Albatta, agar ishingiz bu tuyg'uni boshdan kechirishga imkon bersa.

Aksariyat hollarda, agar qotillik uyda sodir etilgan bo'lsa, o'ldirilgan odamning nojo'ya xatti-harakatlari, o'sha qurbonning qurbonlari, jumladan, kaltaklangan rafiqqa, do'pposlangan bolalar to'g'risidagi dalillar to'planib, ular sizga ushbu qurbon o'zi loyiq bo'lgan jazoga giriftor bo'ldi, deya ishora qilishi mumkin va ko'p hollarda shunday bo'ladi ham. Biroq mana bu ayollar shafqatsiz o'limga loyiq bo'ladigan darajada nima yomonlik qilishgan? Ular bo'shagan pivo qutilari va shishalari, yog'li sendvich o'ramlari orasidan, bizga juda yaxshi tanish bo'lgan qabohat va jirkanchliklar orasidan na faqat kiyimsiz, balki terisiz holatda topilgan. Sovuq havoda jon bergan ayollarning yuzlariga deyarli shikast yetmagan edi. Starling ushbu qurbonlarning og'izlari og'riqdan emas, balki yemish izlab kelgan baliq va toshbaqalarning sa'y-hara-

kati natijasida burishganini o'ziga o'zi eslatib qo'ydi. Buffalo Bill ularning gavda terisini shilgan, tananing pastki qismi va oyoqlariga tig' tekkizmagan.

«Agar samolyot kabinasi haddan tashqari isib ketmagani-da va la'nati samolyot shilliqqurtdek imillab harakatlanma-ganida ularga qarashga bunchalik qiynalmasdim», – deya o'ziga o'zi tasalli berdi Kleris. Ustiga ustak, parraklar ham bir maromda tekis aylanmas, go'yoki biri ikkinchisidan farqli ra-vishda buralayotgandek tasavvur hosil qilar, tirlalgan dera-za orqali tushayotgan jazirama quyoshdan Klerisning boshi tars yorilgudek bo'lib og'riyotgan edi.

Billni qo'lga olish mumkin. Starling shu o'yga berilib, tiz-zasi ustidagi bir-biridan qo'rqinchli faktlar to'plamidan ibo-rat jild bilan mitti samolyotning tor va o'ng'aysiz kabinasida o'tirganini unutishga urindi. U Billdek yirtqich hayvonni to'x-tatib qolishga qo'lidan kelganicha yordam beradi. So'ngra hozir barmoqlariga xiyol yopisha boshlagan yaltiroq mayin jild tortmaga solib qo'yiladi va qulflanadi.

Kleris o'ziga orqa qaratib o'tirgan Kroufordning boshiga tikildi. Agar u Buffalo Billni to'xtatmoqchi bo'lsa, ayni damda to'g'ri yo'ldan ketmoqda. Uni uzil-kesil qo'lga olish imkoniya-ti faqat shu jamoada mavjud. Krouford shu paytgacha seriya-li qotilliklarni sodir etgan uchta jinoyatchini ushlashga mu-vaffaq bo'lgan. Bu yolg'on emas, ayni haqiqat. Kroufordning eng zo'r «ovchi it»laridan biri bo'lgan Uill Grexem haqida akademiyada bir qancha afsonalar to'qilgan; hozir u Florida-da yashaydi, aytishlaricha, spirtli ichimliklarga mukkasidan ketganmish. Uning yuziga qarashga inson yuragi dosh bera olasmish. Bu mishmishlarning qay darajada aniq ekanini hech kim bilmaydi, har holda akademiyada shunday gaplar yuradi.

Krouford uning nigohini sezdi, shekilli, ikkinchi uchuvchi-ning o'rindig'idan turib, kabinaga kirdi va Klerisning yoniga o'tirib, xavfsizlik kamarini taqdi. Uchuvchi esa yengil hara-kat bilan samolyot parvozini bir maromga to'g'riladi. Krou-

ford ko'zidagi qora ko'zoynagini yechib, bifokal¹ ko'zoynagi ortidan unga qaraganida, Starling tag'in o'zini uzoq vaqtdan beri taniydigan odami bilan yuzma-yuz kelgandek his qildi. Krouford Buffalo Billning ish hujjatlariga ko'z yugurtirarkan, Klerisning yuziga o'ychan boqdi. Kleris uning ko'zlarida qandaydir soya xiyol miltillab, so'nganiga guvoh bo'ldi. Agar Krouford yanada ifodalibroq fizionomiyaga² ega bo'lganida, bu pushaymonlik va hamdardlik soyasi, deb taxmin qilish mumkin edi.

– Issiqda jizg'anak bo'layozdim, siz-chi? – dedi Krouford.

– Bobbi, bu yer juda issiq ekan, – deya qichqirdi u uchuvchiga qarata. Bobbi bir nimalarni buragach, kabina salqin havo bilan to'ldi. Bir nechta qor parchalari aylanib, Starlingning sochlariga ilinib qoldi.

Jek Krouford xuddi ovda o'ljasiga tish qayragan sirtlondek jangga shay holatda o'tirar, ko'zlari qahraton qish kunidek tiniq va sovuq porlardi. U jildni ochib, markaziy va sharqiy shtatlarning xaritasini yoydi. Qurbonlarning jasadlari topilgan joylar xaritada alohida nuqtalar bilan belgilangan bo'lib, har joy-har joyga tartibsiz ravishda sochilib ketgan nuqtalar beixtiyor «Orion» yulduzlar turkumini eslatib yuborardi.

Krouford cho'ntagidan ruchka olib, yangi nuqta qo'yish orqali ayni damda o'zlari yo'l olgan hududni belgilab qo'ydi.

– Qurbon Elk daryosidan, shtatlararo 79-magistral yo'l-dan olti milya pastdan topilgan, – dedi u. – Bu safar omadimiz keldi. Jasad baliq ovlashda foydalaniladigan to'rlarga o'ralib qolgan. Suvda uzoq vaqt turib qolmagan, deyishyapti. Hozir uni Potterga, okrug markaziga olib ketishyapti. Biz uning shaxsiga oydinlik kiritishimiz hamda tezda odam o'g'irlash voqeasini ko'rgan guvohlarini qidirishga tushishimiz lozim. Izlarni qo'lga kiritishimiz bilanoq faks orqali tegishli joyga

¹ Bifokal – ikki fokusli linzali ko'zoynak; bunday linzalarning tepa qismi odatda uzoqni ko'rish uchun mo'ljallangan, pastki qismi esa yaqindan ko'rishga moslangan.

² Fizionomiya – qiyofa, ko'rinish.

yuboramiz, – Krouford orqasiga xiyol engashib, ko'zoynagi ostidan Starlingga qaradi. – Jimmi Praysning aytishicha, siz suvdan topilgan jasadlar bilan ishlashda tajribali ekansiz.

– To'g'risini aytсам, umrimda biror marta suvdan topilgan butun boshli jasadni tekshirishimga to'g'ri kelmagan, – deya javob berdi Starling. – Men janob Prays deyarli har kuni pochta orqali yuboradigan qo'llardan barmoq izlarini olardim. Ular orasida cho'ktirib yuborilgan odamlarning qo'llari ham bir talay edi.

Jimmi Praysning qo'l ostida ishlab ko'rmaganlar uni biroz jizzaki bo'lsa-da, aslida yaxshi xulqli odam, deb bilishadi. Darhaqiqat, Vashingtondagi Federal Qidiruv Byurosi markaziy laboratoriyasida barmoq izlarini olish uchun mas'ul bo'lgan Jimmi Prays boshqa qariyalar singari bemaza odam edi. Starling tergov-surishtiruv jarayonlari bo'yicha kichik ilmiy tadqiqotchi sifatida uning yonida amaliyot o'tagan edi.

– Eh, qadrdonim Jimmi! – dedi Krouford ko'zlari yonib. – Uning qiladigan ishi nima deb atalardi?

– Ishni emas, aksincha ishchi xodimni «laboratoriya kalamushi» deb atashadi, lekin bizda ba'zi birovlar uni rezina fartukdagi yozuvga asosan «Igor»¹ deb atashni afzal ko'rishadi.

– Ha, aynan shunday edi.

– Keyin esa sizga o'zingizni qurbaqaning tanasini bo'laklarga ajratayotgandek ko'rsatishni maslahat berishadi.

– Tushunarli.

– So'ngra pochta orqali kelgan jo'natmani topshirishadi. Hamma diqqat bilan uni tomosha qiladi, ba'zilar, hatto qanday qilib qusishingizni ko'raman, degan umidda qahvasini ham tashlab keladi. Ha, men suvga cho'ktirilgan murdalardan barmoq izlarini olishni eplayman, bu borada muammo yo'q. Aslida...

¹ Bu yerda Meri Shellining romani asosida suratga olingan J. Ueyl filmida doktor Frankenshteynning yordamchisi rolini ijro etgan telba bukrining nomiga ishora qilinmoqda.

- Juda yaxshi. Endi menga quloq soling. Bizga ma'lum bo'lgan dastlabki qurbon o'tgan yilning iyun oyida Missuri shtatidagi Blackuoter daryosidan, Loun-Jek yaqinidan topilgan. Bimmellar oilasining qizi Ogayo shtatining Belveder shahrida bedarak yo'qolgani haqida uning jasadi topilishidan ikki oy oldin, 15-aprel kuni xabar berishgan. Biz ko'p narsani aniqlay olmadik: uning shaxsini aniqlash uchun yana uch oy vaqt sarfladik. U aprel oyining uchinchi haftasida Chikagoda ikkinchi qurbonini o'g'irlab ketgan. O'g'irlab ketilganidan atigi o'n kun o'tib, Indiana shtatining Lafayett shahri markazidan o'tgan Uobash daryosidan topilgan, shu sababli unga nima bo'lganini to'laroq aniqlashimiz mumkin bo'lgan. Keyingi qurbon yigirma yoshlardagi oq tanli ayol bo'lib, u Kentukki shtatining Luisvill shahridan o'ttiz besh mil janubdagi 65-magistral yo'l bo'yidagi Rolling-Fork suviga uloqtirib yuborilgan. Uning shaxsini aniqlay olmadik. Qotil navbatdagi qurboni Varnerni Indiana shtatining Evansvill shahrida o'g'irlab ketgan, uning jasadi Sharqiy Illinoysdagi shtatlararo 70-magistral yo'ldan quyiroqdagi Emberass daryosiga tashlab ketilgan. So'ngra qotil o'zining faoliyat yo'nalishini janubga qaratgan va Jorjiya shtatidagi Damask shahri hududidan oqib o'tuvchi Konasoga daryosiga yana bir jasadni tashlab yuborgan. Pittsburglik Kitrij 75-magistral yo'lning yonidan topilgan. Mana bu uning bitiruv kechasidagi fotosurati. Qotilning bu gal omadi chopgan, qizni o'g'irlaganini hech kim ko'rmay qolgan. Uning federal magistral yo'llardan unchalik uzoq bo'lmagan joyga jasadlarni suvga tashlab ketishini aytmaganda, qotilning hech qanday o'ziga xos xususiyatini aniqlay olmadik.

- Mabodo jasadlar suvga tashlangan joylardan qarama-qarshi yo'nalishda harakatlanuvchi barcha mashina qatnovlari kuzatuvga olinsa, ular qachondir bir nuqtada tutash kelishmasmikin?

- Yo'q.

- Deylik, u o'sha safari davomida jasaddan qutulib, qaytishida yangi qurbonini o'g'irlagan bo'lsa-chi? - deya so'ra-

di Starling. – Avvaliga murdani daryoga tashlab, undan qutuladi, shunday emasmi? Har holda, navbatdagi qurbonini o'g'irlab ketayotganida to'satdan qo'lga tushib qolishi mumkin-ku. Qo'lga olingan taqdirda ham mashinasidan jasadni topishmasa, u ko'pi bilan talonchilikda ayblanadi va o'z aybiga iqrar bo'lsa, yengil jazo bilan qutuladi, hattoki shartli ravishda ozodlikka qo'yib yuborilishi ham mumkin. Har bir o'g'irlash nuqtasidan to undan oldingi qurbonning jasadini suvga tashlab ketgan joyigacha vektor chiziqlarini o'tkazsak-chi? Ilgari shunday qilgansiz, to'g'rimi?

– Yaxshi fikrku-ya, lekin bu uning xayolidan ham o'tgan bo'lardi. Agar u odam o'g'irlash va jasad uloqtirishni bir vaqtning o'zida amalga oshirsa, demak, yo'ldan aylanib keladi. Biz uning yo'nalishlarini jamlab, kompyuter tahlilini o'tkazdik: avval federal magistral yo'llar bo'ylab G'arbga, keyin Sharqqa, so'ngra o'g'irlash va suvga tashlash holatlarining eng aniq sanalariga asoslanib, yo'nalishlarni o'zgartirib turdik. Ushbu ma'lumotlarni kompyuterga kiritganimizda, kompyuterdan tutun chiqib ketay dedi. U Billning sharqda yashashini, Billning davriyligi oy davriyligiga, qo'shni shaharlardagi kongresslar va konferensiyalar sanalariga bog'liq emasligini ko'rsatdi. Xullas, pichoqqa ilinadigan muhim narsa chiqmadi. Bill orqa-o'ngiga qarab ish qiladigan odam, Starling.

– Demak, sizningcha, u qopqonga tushmaslik uchun juda ehtiyotkorona harakat qiladi, shunaqami?

Krouford bosh irg'adi.

– Bunga shubham yo'q. U biz bilan qanday o'yin o'ynashni o'rganib oldi, shu bois, uning oxir-oqibat, qopqonga o'z oyog'i bilan tushishidan umid qilmayman. U o'z joniga qasd qiladigan odamga o'xshamayapti.

Krouford ikkita qadahga termosdagi suvdan quyib, oldin uchuvchiga, so'ngra Klerisga uzatdi. O'ziga «alka-zelser» suvini tayyorladi.

Samolyot pastlay boshlaganida Kleris o'zini ichidagi hamma narsa bo'g'ziga tiqilayotgan odamdek besaranjom his qildi.

– Yana bir narsa, Starling. Yuqori darajadagi professional kadr ekanligingiz ayni muddao, lekin sizdan bundan-da ko'proq narsani kutyapman. Kamgapligingiz yaxshi, o'zim ham shundayman. Mabodo menga biror narsa aytmqochi bo'lsangiz, yangi ma'lumotlar to'planishini aslo kutib tur-mang. Hech qanday ahmoqona savollar bermang. Men na-zardan qochirgan narsalarni siz payqab qolishingiz mumkin va e'tiboringizni nima jalb qilganini men bilishim lozim. Eh-timol, sizda hech kimda yo'q sinchkovlik xususiyati mujas-samdir. Chindan ham shundaymi yoki yo'qligini tekshirish uchun sizda qulay imkoniyat paydo bo'ldi.

Agentning so'zlarini tinglay turib, ichida paydo bo'lgan ko'ngil aynishiga qarshi kurashib, yuzida xotirjamlik ifodasi-ni saqlab qolish uchun tirishayotgan Starling mulohaza qila ketdi: qiziq, Jek uni bu ish bilan shug'ullanishga jalb qilishni uzoq vaqt davomida ko'ngliga tugib yurganmi? Unda qulay imkoniyatni boy bermaslik istagini uyg'otmoqchimi? Axir u rahbar, yetakchi va qo'l ostidagilar bilan ochiq munosabatda bo'lish haqidagi narsalarning barchasini miridan sirigacha juda yaxshi biladi-ku.

– Bill haqida ko'p o'ylaganingiz sari u bo'lgan joylarni ko'ra boshlaysiz, uni qalban his qilasiz, – deya gapida da-vom etdi Krouford. – Ishonish qanchalik qiyin bo'lmasin, bir muddat undan nafratlanmay qo'yasiz. Keyin, agar oma-dingiz chopsa, u haqida bilgan barcha ma'lumotlaringizning qaysidir qismi sizni kutilmaganda bezovta qila boshlaydi, alohida e'tibor qaratishingizni talab qiladi. Biror narsa e'ti-boringizni tortgudek bo'lsa, menga, albatta, xabar bering, Starling. Yana shuni unutmangki, jinoyatning o'zi chalkash narsa, tergov esa ba'zida uni yanada chalkashtirib yuboradi. Shunday ekan, politsiyachilarning sizni chalkashtirib yubo-rishiga zinhor yo'l qo'ymang. Mustaqil fikrlang va sinchkov qarashingizni asrab-avaylang. Ichki ovozingizga quloq tu-ting. Jinoyatning hayotingizga bostirib kirib kelishiga yo'l qo'ymang, atrofingizdagi yuz berayotgan voqea-hodisalar

shaxsiy hayotingizdan tashqarida qolishi lozim. Bu qotilga birorta andoza yoki mezonni majburan singdirishga urin-mang. O'zgacha jihatlarni quchoq ochib kutib oling va uning o'zini namoyon qilishiga qo'yib bering. Qolaversa, mazkur tergov ishi bir qarashda zooparkdagi tartibni eslatib yuboradi. Ishga turli shtatlarning yurisdiksiyasi daxldor, ularning ba'zilari haqiqiy odamlar tomonidan boshqarilsa, ba'zilarining rahbardan omadi chopmagan. Lekin bizdan hech narsani yashirib qolmasliklari uchun ular bilan ham do'stona munosabat o'rnatishga majburiy. Hozir G'arbiy Virjiniya-dagi Potter shahriga uchaymiz. To'g'risini aytsam, u yerda uchrashadigan odamlarimiz haqida hech narsa bilmayman. Ehtimol, ajoyib insonlar bo'lib chiqishar yoki bizni tayyor oshga bakovul bo'lib kelgan tekinxo'rlar sifatida qabul qilishar.

Uchuvchi qulog'idan bitta quloqchinni olib, yelkasi osha gapirdi:

- Bu so'nggi bekat, Jek. Salonda o'tiraverasizmi?

- Ha, - deya javob berdi Krouford. - Bugungi ma'ruzamiz tugadi, Starling.

XII BOB

Mana, nihoyat, ular Potterga ham yetib kelishdi. Oq sinchdan barpo etilgan shahar dafn marosimlari byurosi Potter ko'chasidagi eng katta bino hisoblanar, G'arbiy Virjiniya shtatining Rankin okrugi politsiyasi ushbu maxsus maydondan o'likxona sifatida foydalanardi. Xususiy ravishda faoliyat yurituvchi oilaviy shifokor doktor Eykin u yerda koroner sifatida xizmat qilardi. Agar u o'lim sababi noma'lum, degan xulosaga kelgudek bo'lsa, jasad qo'shni okrugdagi patologoanatom mutaxassisi mavjud bo'lgan Klakston mintaqaviy tibbiyot markaziga olib ketilardi. Sherif o'rinbosari bu ma'lumotlarning barchasini Kroufordga ular aerodromdan politsiyaga tegishli mikroavtobusda o'likxonaga

ketishayotganida yo'l-yo'lakay tushuntirib bordi. Mashinani sherifning o'rinbosari boshqardi, Kleris Starling esa orqa o'rindiqdan joy oldi. Sherif o'rinbosarining so'zlarini eshitish uchun u mahbuslar o'tkaziladigan bo'lmani kabinadan ajratib turuvchi panjaraga yopishib o'tirishga majbur bo'ldi.

Marosimlar zalida tadbirga tayyorgarlik ayni avjida edi. O'zlarining allaqachon urfdan chiqib ketgan liboslarini kiygan dafn marosimi ishtirokchilarining bir qismi siyrak daraxtzorlar orasida bir chiziqqa tizilib turishar, boshqalari esa zinapoyada to'planib, kirishga ruxsat berilishini kutishardi. Yangi bo'yoqdan chiqarilgan uyning kiraverishidagi soya-bonli pillapoya va zinalar biroz qiyshayib qolgandi. Binoning orqa tarafidagi avtoturargohda, qulagan qayrag'och tagida dafn chog'i yonida sherifning ikki nafar yosh o'rinbosari va bir kekxa odam, ularning yonida yo'l harakati xavfsizligini nazorat qiluvchi politsiyachilardan ikki nafari turardi. Havo unchalik sovuq emas, hatto og'izdan chiqqan bug' ham ko'zga ko'rinmasdi.

Mikroavtobus to'xtash joyiga kirib kelganida Starlingning ko'zi dabdurustdan o'sha erkaklarga tushdi. Qarshisidagi odamlarga bir bor nazar solishning o'zi u uchun kifoya qildi – ular haqida hamma narsani bilib oldi. Jumladan, bu odamlarning uylarida kiyim ilish uchun mo'ljallangan shkaf yo'qligini, faqat javonlar borligini va bu javonlarda qanday kiyim-kechaklar saqlanayotganini fahmladi. Shuningdek, kiyim-kechaklari uyga aylantirilgan avtopritsep devorlarida polietilen paketlar ichiga solib, ilib qo'yilgan qarindoshlari borligini ham payqadi. Sherif o'rinbosarlarining orasidagi eng yoshi kattasi ayvoni ustidan vodoprovdli ustun o'tgan uyda voyaga yetganini va bir zamonlar otasiga odat bo'lganidek, u ham bolaligida yelkasiga etigini osib, yalangoyoq loy kechgancha maktab avtobusiga yetib olish uchun yugurganini idrok etdi. Qayta va qayta ishlatilaverganidan yuzasi moy dog'lari bilan qoplangan qog'oz qopchalarda maktabga tushlik olib borishlarini, ovqatlanib bo'lgach, qopchani ehtiyotlab

buklab, jinsi shimlarining orqa cho'ntagiga solib qo'yishlarini bildi.

«Qiziq, Krouford ular haqida nimalarni bilarkan-a?»

Politsiya furgonining orqa eshiklarida ichki tutqichlar yo'q edi; Starling buni Krouford haydovchi bilan birga mashinadan tushib, dafn marosimi uyining orqa tarafiga tomon yurib ketishgach, payqab qoldi. To sherif o'rinbosarlaridan birining ko'zi tushmaguncha, Kleris derazani bir necha bor urdi. Uyalganidan yuzi duv qizarib ketgan haydovchi bir zumda iziga qaytib, uni mashinadan chiqardi. Kleris Krouford turgan ayvonga politsiyachilarning yonidan o'tib borayotganida ulardan biri «Salom, xonim», deya unga iltifot ko'rsatdi. U hammaga qarata bosh irg'ab, miyig'ida tabassum qilib qo'ydi.

Kleris endi ayvonga yetay deb qolganida, barmog'iga yap-yangi nikoh uzugini taqib olganidan yaqinda uylangani sezilib turgan yosh sherif o'rinbosari iyagini qashib yonidagilarga gap qotdi:

– Unchalik go'zal emas ekan-u, lekin chidasa bo'ladi.
– Bilasanmi, agar u o'zini eng chiroyli ayollardan biriman deb hisoblaydigan bo'lsa, uning fikriga qo'shilgan bo'lardim, – deya luqma tashladi ikkinchi o'rinbosar. – Ko'zlari, burunlari – hammasi joyida, faqat sal-pal «Mark-5» rusumli gazga qarshi niqobga o'xshab ketar ekan.

– Yo'q, agar muzlatkichdan olingan bo'lsa, yaxshi tarvuzni afzal ko'raman, – dedi keksaroq politsiyachi o'ziga o'zi gapirgandek.

Krouford po'lat hoshiyali ko'zoynak taqqan va «Romeo» deb nomlangan kataloglarda bo'ladigan egiluvchan oyoq kiyim kiyib olgan ozg'in va past bo'lyi sherif o'rinbosari bilan suhbatlashayotgan edi. Ular dafn marosimining xira yoritilgan yo'lagiga kirib ketishdi, u yerda «koka-kola» ichimligi chiqarib beradigan avtomat mashina ohista g'o'ng'illab ishlar va devorlarda binoga mos bo'lmagan turfa xil narsalar, jumladan, oyoq bilan boshqariladigan tikuv mashinasi, uch g'ildirakli velosiped, sun'iy o't-o'lanlar o'rami va xodalar ustiga tiklangan yo'l-

yo'l chodir bor edi. Devorga qo'llari pianino klavishlari ustiga qo'yilgan Avliyo Sesiliyaning to'q jigarrang bo'yoq bilan chizilgan bema'ni surati osilgan edi. Uning o'rilgan uzun sochlari boshiga gulchambar qilib o'ralgan va qayerdan chiqib turgani noma'lum klavishlar uzra atirgullar yomg'iri yog'ardi.

– Tezkor ishlashingizni yuksak qadrlayman, sherif. Bizni tezda voqeadan xabardor qilganingiz uchun rahmat, – dedi Krouford.

Sherif o'rinbosarining yuzi bu maqtovlardan zarracha ham o'zgarmadi.

– Sizga biz emas, okrug prokuraturasidan kimdir qo'ng'iroq qilgan, – dedi u. – Sherif yo'qlamaganini bilaman, chunki sherif Perkins hozirda rafiqasi bilan Gavayi orollarida sayohatda yuribdi. Bugun ertalab soat sakkizda u bilan telefon orqali gaplashdim, bu Gavayi vaqti bilan ertalab soat uchga to'g'ri keladi. U men bilan keyinroq bog'lanishga va'da berdi, lekin o'sha qiz bizning hududdanmi yoki boshqa joydan, buni aniqlash birinchi galdagi vazifamiz ekanini aytdi. Bilasizmi, ba'zida begonalar bizga o'zlarining ishlarini ham ortmoqchi bo'lishadi. Shu bois ham hammasidan avval shu jihatni tekshirishga e'tibor qaratamiz. Bunday holatlar tez-tez uchrayuradi, bir safar bitta jasad ortidan ikkinchisini sudrab kelishgan, so'ngra ularning barchasi Alabama shtatidagi Finiks shahridan ekani ma'lum bo'lgandi.

– Mazkur ishda sizlarga yordam bera olamiz, sherif. Agar...

– Men Charlstondagi shtat yo'l-patrul xizmati boshlig'i bilan telefon orqali gaplashgandim. U Jinoyat qidiruv bo'limi (JQB)dan zudlik bilan bir necha odamni yuborishga va'da berdi. Ularning o'zlari barcha kerakli ishlarni bajarishadi.

Yo'lak asta-sekin politsiya xodimlari bilan to'la boshladi, sherif o'rinbosarining tanish-bilishlari soni juda ko'p bo'lib chiqdi. U esa so'zlashda davom etardi.

– Biz sizga ma'lumotlarni imkon qadar tezroq taqdim qilamiz va har tomonlama yordam ko'rsatamiz, hamkorlikda ishlaymiz, ammo ayni damda...

– Janob sherif, ushbu jinsiy jinoyatning men o'zingiz bilan yakkama-yakka gaplashib olishim zarur bo'lgan bir qancha muhim jihatlari bor. Tushunyapsizmi? – dedi Krouford Starling tomon bosh irg'ab.

U bo'yi pakana o'rinbosarni sudragudek bo'lib yetaklab, kichkina zalning qarama-qarshi tomonidagi tartibsiz xonaga boshladi. Starling politsiyachilarning gangir-gungur suhbatidan ensasi qotganini bildirmaslikka tirishdi. Tishini tishiga bosib, Avliyo Sesiliya portretini ko'zdan kechirdi va uning g'ayrioddiy tabassumiga javoban jilmayishga urinib, eshik ortida bo'layotgan suhbatga quloq tutdi: Krouford va sherif o'rinbosari anchayin baland ohangda gaplashishardi. Shundan so'ng telefon orqali suhbat bo'lib o'tdi. Nihoyat, oradan besh daqiqa o'tar-o'tmas, ular yo'lakka chiqishdi. Sherif o'rinbosarining qiyofasi ancha keskinlashib qolgan edi.

– Oskar, zalga kirib, u yerdan doktor Eykinni chaqirib chiqing. U bunday marosimlarda ishtirok etishi shart, lekin ular hali jarayonni boshlashmagan ko'rinadi. Unga Klakston bog'lanmoqchi ekanligini yetkazing.

Koroner doktor Eykin kichik xonaga kirib, go'shakni ko'tardi-da, oyog'ini stulga qo'yib, qog'oz yelpig'ichning tutqichi bilan old tishlarini takillatgancha klakstonlik patologoanatom bilan gaplashdi. Ushbu qisqa suhbat natijasida u hamkorlikka to'liq tayyorligini ta'kidladi.

Shunday qilib, bolaligidan tanish bo'lib qolgan oq sinch uyning devorlari yaproqlari karamnikidek ulkan atirgul tasvirlari bilan qoplangan baland shiftli mumiyolash xonasida Kleris Starling ilk bor Buffalo Bill tomonidan «yaratilgan san'at namunasi»ni bevosita ko'rishga muvaffaq bo'ldi. Xonadagi yagona zamonaviy buyum jasad olib kelingan og'zi mahkam yopilgan yorqin yashil rangli plastik qopdan iborat edi. Qop usti fayans¹ bilan qoplangan eski uslubdagi mumiyolash stolida yotardi; troakarlar² va ichki organlarni yuvish uchun

¹ Fayans – ganch aralash loy.

² Troakarlar – jarrohlik uskunasi.

mo'ljallangan son-sanoqsiz vositalar solingan shkaflarning shisha eshiklari stolning oq fayansini yorqin aks ettirardi.

Krouford mashinadan izlarni olish uchun mo'ljallangan maxsus uskunani olib keldi, Starling esa jihozlarini burchakdagi ulkan qo'shaloq rakovina yonidagi quritish uskunasi qo'ydi. Xona odamlar bilan gavjum bo'lib qolgan, sherif o'rinbosari, uning bir nechta yordamchilari – hammasi ular bilan birga kirishgan va ketishga shoshilishmayotgandi. Bunday qilish taomilga zid edi.

«Nega Krouford ularni bu yerdan haydab chiqarmayapti ekan-a?»

Shu tob xonadagi devor qog'ozi shabada ta'sirida shildirab ketdi va ichi xiyol do'ppayib qoldi: shifokor eski va chang bosib yotgan ulkan shamol parragini ishga tushirgandi. Rakovina yonida turgan Kleris Starling ayni damda o'ziga samolyotdan sakrash buyrug'i berilishini kutayotgan parashyutchnikidan ko'ra ko'proq jasorat zarur bo'layotganini his qildi. Unda butun kuch va irodasini to'plashiga yordam beradigan o'tmishdagi biror-bir ta'sirli voqeani eslashga ehtiyoj tug'ilgan edi. Bir soniya ichida uning xotirasida shunday tasvir paydo bo'lib, unga irodasini to'plashga yordam berdi, lekin shu bilan birga butun a'zoyi badanida og'riq qo'zg'adi.

Klerisning onasi rakovinaning oldida turib, jo'mrakdan shildirab oqayotgan sovuq suv bilan otasining shlyapasidagi qonni yuvar, dam-badam qiziga qarata «Hammasi yaxshi bo'ladi, Kleris. Borib, singling va akalaringga ayt, qo'llarini yuvib, dasturxon atrofiga kelib o'tirishsin. Barchamiz bafurja o'tirib gaplashib olishimiz lozim. Shundan keyin kechki ovqatga unnamiz», dedi.

Starling sharfini yechib, xuddi tog'li hududlardagi qishloqlarda yashovchi doylar kabi boshiga bog'lab oldi, chadonidan bir juft jarrohlik qo'lqopini chiqardi. Potterga kelishganidan beri birinchi marta yurak yutib, so'zlashga bo-

tingan Klerisning ovozi odatdagidan ancha jarangdor eshitildi, Krouford ham eshik tagiga borib, uning so'zlariga quloq soldi.

– Janoblar! Janoblar! Bir daqiqa e'tibor qaratishingizni so'rayman. Iltimos, jimlik saqlab, meni eshiting. Marhamat qilib, marhuma haqida o'zimiz qayg'urishimizga qo'yib bering, – Kleris atrofdagilarning hammasi ko'rishi uchun qo'lqoplarini yechib, qo'llarini tepaga ko'tardi. – Bizning zim-mamizda ado etishimiz shart bo'lgan o'z vazifalarimiz bor. Uni bu yerga olib kelibsiz, bundan g'oyatda mamnunman. Ishonchim komilki, marhumaning oila a'zolari ham sizlardan minnatdor bo'lishadi. Hozir sizlardan bitta narsani iltimos qilaman: bu yerdan chiqib ketinglar va u barini o'zimiz hal qilishimizga qo'yib beringlar.

To'planganlarning barchasi Kroufordning ko'z o'ngida hurmat bilan sukut saqlab, bir-birini niqtagancha birin-sirin eshik tomon harakatlana boshlashdi, kimdir eshitar-eshitilmas ovozda «Qani, Jess, yur, hovliga chiqamiz», deya shivirladi. Krouford marhuma yotqizilgan xonadagi kayfiyat keskin o'zgarganini payqadi. Bu ayolning qayerda tug'ilgani yoki kim bo'lishidan qat'i nazar, daryo uni shu yerga oqizib kelgan va mana shu xonada, shu uy ichida, mana shu shaharchada nochor ahvolda yotar ekan, Kleris Starling unga alohida muruvvat ko'rsatadi. Starling uning qo'ziga asrlar osha insonlarning sog'-salomatligi haqida qayg'urib, kerakli choralarni ko'rgan va nihoyat, hayot bilan vidolashuv fursati yetgach, marhumni yuvib-tarab, kafanga o'rab, so'nggi manzilga kuzatib qoluvchi kekxa kampirlar, dorivor giyohlardan shifobaxsh ne'matlar tayyorlovchi tabiblar, donishmand va qat'iyatli qishloq ayollarining izdoshidek bo'lib ko'rindi. Xonada Krouford, Starling, shifokor va jasaddan boshqa hech kim qolmadi. Doktor Eykin va Starling qadrdon odamlardek bir-birlariga tikilishdi; ikkalasi ham bugungi uchrashuvdan mamnunlik hissi bilan qorishib ketgan g'alati xijolatpazlikni

boshdan kechirishardi. Krouford cho'ntagidan shishachaga solingan hidi o'tkir malham olib, ikkalasiga ham uzatdi. Starling avvaliga shifokor hamda Kroufordning xatti-harakatlari-ni kuzatib turdi va ikkalasi ham malhamni burun teshigining chetiga sura boshlaganini ko'rgach, u ham xuddi shunday qildi.

Starling rakovina yonidagi quritish uskunasi ustida turgan sumkasidan fotokamerani olish uchun stolga teskari o'girilganida jasad yotgan qop ustida chaqmoq chaqnagandek bo'ldi. U devor qoplamalarida aks etgan ulkan atirgullarga tikilgancha ko'zlarini bir necha marta yumib ochdi, chuqur-chuqur nafas olib chiqardi, o'girilib stol ustidagi jasadga nigohini qaratdi.

– Marhumaning qo'llariga qog'oz xaltachalarni kiydirib qo'yishlari lozim edi, – dedi u. – Ishimiz tugagach, buni o'zim qilaman.

Kleris avtomatik ekspozitsiya o'lchagichga ishonmasdan har safar ekspozitsiyani o'z qo'li bilan mo'ljallagancha o'ta ehtiyotkorlik bilan murdani suratga ola boshladi. Starlingning o'lchovlariga ko'ra, bu ayolning bo'yi taxminan 168 santimetrni tashkil etadi, u nisbatan yosh va to'lachadan kelgan. Tananing terisi shilib tashlangan qismi suv ta'sirida kulrang tusga kirgan, lekin o'shanda havo sovuq bo'lgan hamda tana suvda juda ham uzoq vaqt emas, bor-yo'g'i bir necha kun qolgan edi. Teri jasaddan juda ehtiyotkorlik bilan shilib olingan; kesmaning yuqori chizig'i bevosita ko'krak ostidan o'tgan, pastki qismi esa tizzalarigacha tushgan; tananing shim va keng torero kamar orqali berkitilishi mumkin bo'lgan qismi teridan xoli qilingandi.

Ayolning ko'kraklari hajmi nisbatan kichik bo'lib, ikki ko'krak orasidagi bo'shliqda o'lim sababi yaqqol aks etardi: u yerda kaftdek keladigan yulduzsimon jarohat qolgandi. Bosh dumaloq shaklda, bosh suyagining qoshlardan va quloqlarning yuqori chekkasidan, orqa qismidan to bo'yingacha bo'lgan terisi shilingan.

– Doktor Lekter Billning bosh terisini ham shila boshlashini aytgandi, – dedi Starling.

U suratga olayotganida qo'llarini ko'ksida chalishtirgan-cha qarab turgan Krouford javob o'rnida «Quloqlarini ham suratga oling», dedi. Keyin esa labini tishlagan-cha stol atrofiga aylandi. Starling bitta qo'lqopini yechdi-da, barmog'ini ayolning boldiriga tekkizdi. Shiddat bilan oqayotgan oqim tufayli daryodan pastga tomon suzib ketishiga imkon bermagan uch ilgakli baliqchilar to'rlining ba'zi qismlari hali ham marhumaning oyog'iga o'ralib yotar edi.

– Xo'sh, nimani ko'ryapsiz, Starling?

– Menimcha, u bu yerlik emas, chunki quloqlari uchta joyidan teshilgan, oyoq tirnoqlarida yaltiroq bo'yoq qoldiqlari mavjud. Shaharlikka o'xshaydi. Oyog'idagi tuklarni olib tashlaganiga ikki haftacha bo'lgan. Mana, ko'ryapsizmi, oyoq tuklari juda mayin va teriga yaxshi yopishgan. Oyoqlariga va qo'ltiq ostiga maxsus tuk tushirish kremi qo'llagan shekilli. Yuqori labi ustidagi mayda tuklarni esa peroksid bilan xiralashtirgan. Xullas, u tashqi ko'rinishiga juda e'tiborli bo'lgan, lekin birmuncha vaqt o'ziga oro berish imkoniyatga ega bo'lmagan.

– Jarohat haqida fikringiz qanday?

– Bir narsa deb ayta olmayman, – deya javob berdi Starling. – Taxminimcha, yara o'q teshib chiqishi oqibatida hosil bo'lgan, faqat mana bu yerda, teparoqda, ishqalanish yoki kuyish izlari ko'zga tashlanyapti. Bu stvol og'zidan qolgan iz, chamamda.

– Yashang, Starling. Bu ko'krak suyagining ustidagi o'qdan qolgan jarohatning kirish joyi. O'q otish natijasida hosil bo'lgan gazlar teri va suyak o'rtasida kengayib, terini yorib, o'q teshigi atrofida yulduz shaklidagi yara hosil qilgan.

Devorning narigi tomonida organ ohista ing radi: marosim zalida xizmat boshlangandi.

– U zo'ravonlik bilan o'ldirilgan, – doktor Eykin o'z xulosasini bayon qildi va zal tomon bosh irg'adi. – Marosimning

hech bo'lmaganda bitta qismida qatnashishim zarur. Marhumlarning oila a'zolari va yaqinlari doimo oxirgi manzilga ular bilan birga borishimdan umidvor bo'lishadi. Musiqali chiqish tugashi bilan Lamar sizga yordamga keladi. Janob Krouford, klakstonlik patolog uchun ham yetarlicha dalil saqlab qolishga va'da berganingizni eslatib qo'ymoqchiman.

– Marhumaning chap qo'lidagi ikkita tirnog'i uzib olingan, – dedi Starling shifokor ketgach. – Yuqori tomonga qarab, to barmoq go'shti chiqquncha bo'lgan yo'nalishda uzilgan, qolgan tirnoqlari ostida esa kir yoki qandaydir qattiq zarrachalar to'planib qolgan. Shulardan ayrimlarini tahlil uchun ash-yoviy dalil sifatida olsam bo'ladimi?

– Kir va qattiq zarrachalardan namunalar oling, tirnoq bo'yog'idan ham qirib oling, – dedi Krouford. – Natijalarni chiqqach ularga xabar beramiz.

Dafn marosimining haddan tashqari ko'p ichaverganidan burni va yonoqlari qizarib ketgan novcha va ozg'in organ chaluvcisi hamda byuroning mumiyolovchisi Lamar Starling boshliqning buyrug'ini bajarishga kirishayotganida ichkariga kirishdi.

– Nima ilgari manikyur ustasi bo'lib ishlaganmisiz, deyma-n-a? – deya so'radi Lamar.

Ular marhumning qo'l barmoqlaridagi tirnoqlarida hech qanday iz yo'qligini xotirjamlik bilan ta'kidlashdi, bu esa marhumaning o'zidan oldingi ayollar singari jinoyatchi boshqa ishlarni qilishidan avval jon berganining yana bir dalili edi.

– Starling! Barmoq izlarini olish uchun uni yuztuban yot-qizishlozimmi? – deya unga savolomuz qaradi Krouford.

– Shunda ishimiz osonroq kechgan bo'lardi.

– Unday bo'lsa, birinchi navbatda tishlarini tekshirib ko'ramiz, so'ngra Lamar uni aylantirib yotqizishda yordam-lashadi.

– Faqat rasm olaymi yoki test kartasi ham kerakmi?

Starling fotoapparatiga tishlarni suratga olishda qo'lla-nadigan uskunani uladi hamda o'ziga kerak bo'lgan hamma narsa joyida ekanidan mamnun bo'ldi.

– Faqat rasm oling. Rentgen nurlarisiz karta bizni noto‘g‘ri xulosa chiqarishga yo‘naltirishi mumkin. Qolaversa, rasmlar bedarak yo‘qolgan boshqa ikkita ayolni istisno qilishga yordam beradi.

Organ chaluvchi Starlingning ko‘rsatmalariga to‘liq amal qilgan holda epchil barmoqlari bilan marhumaning og‘zini muloyimlik va ehtiyotkorlik bilan ochib, lablarini orqaga tortib turdi, Starling esa old tishlarini yaqinroqdan suratga olish uchun kamerani marhumaning yuziga yaqinlashtirdi. Jarayon unchalik qiyin bo‘lmasa-da, hali ham linzalar bilan chegaradosh stroboskop og‘iz bo‘shlig‘ini yaxshiroq yoritib turishi uchun palatal reflektor bilan oziq tishlarni suratga olishiga to‘g‘ri keldi. Starling ilgari bu ishni hech qilib ko‘rmagan, faqat darsda buni qanday amalga oshirilishini ko‘rgan edi.

Starling «Polaroid»ning oziq tishlar tushirilgan suratni chiqarayotganini kuzatdi-da, yorug‘likni sozlab boshqatdan oldi. Bu safargisi ancha yaxshi chiqdi.

– Uning tomog‘iga nimadir tiqilib qolgan, – dedi Starling.

Krouford yalt etib suratga qaradi. Yumshoq tanglayning orqasida quyuq silindrsimon narsa aniq ko‘zga tashlanib turardi.

– Menga chiroqni bering-chi.

– O‘lik suvdan chiqarilganda, uning og‘zida ko‘pincha nimadir bo‘ladi, masalan, barglar yoki boshqa narsalar, – Lamar shunday deya Kroufordga o‘likning tomog‘iga yaxshiroq qarashga yordam berdi.

Starling sumkasidan bir juft jarrohlik pinsetini oldi-da, stolning narigi tomonida turgan Kroufordga qaradi. Krouford bosh iring‘agach, oradan bir soniya o‘tar-o‘tmas g‘alati bir narsani yorug‘likka chiqardi.

– Bu nima bo‘ldi? Gul urug‘donimi? – so‘radi Krouford.

– Yo‘q, ser, bu pilla qurtining xonaki yoki boshqa turi bo‘lsa kerak, – dedi Lamar.

U haq bo‘lib chiqdi. Starling pillani idishga solib qo‘ydi.

– Balki okrug agentiga ham bu hasharotni tekshirib ko'rishiga izn berarmiz? – taklif bildirdi Lamar.

Izlarni olish qiyinchilik tug'dirmadi, chunki ayol endi yuztuban yotar, Starling esa eng yomon holatga tayyorlanib turgan edi. Biroq, uning in'eksiya va maxsus barmoq qo'lqopini kiyishni talab qiladigan nozik va mashaqqatli usullardan birini qo'llashiga zarurat qolmadi. Poyabzal muguzchasiga o'xshash maxsus qurilmaga o'rnatilgan nozik kartalarga barmoq izlarini tushirib oldi. So'ngra har ehtimolga qarshi bir nechta oyoq barmog'i izlarini ham oldi, chunki kasalxonada faqat uning chaqaloq paytida olingan oyoq izlari saqlangan bo'lishi mumkin edi.

Marhumaning yelka qismidan sal pastroqdagi terisi uchburchak shaklida shilib olingan edi. Starling kamerani olib, yana suratga tushirdi.

– O'lchamlarni ham oling, – dedi Kroufuord. – Buffalo Bill ekronlik bir qizning kiyimlarini yechayotganida uning orqasini kesib yuborgan; jarohat unchalik chuqur bo'lmagan, faqat salgina tirnalgan, lekin yo'ldan o'ldirib ketilgan qizning kiyimlarini topib olishganida, badanidagi jarohat o'sha koftasidagi kesilgan joyga juda mos kelgan. Uchburchak shaklidagi yaralarni esa endi ko'rib turibman, bu yangi xususiyat.

– To'pig'ining orqa qismida kuyishdan qolgan qandaydir iz bor ekan, – dedi Starling.

– Qari odamlarda shunday holatlar tez-tez uchrab turadi, – dedi Lamar.

– Nima? – taajjubini yashirmadi Krouford.

– Qari odamlarda shunday holatlar tez-tez uchrab turadi, – dedim.

– Nima deganingizni juda yaxshi eshitdim. Shunchaki gapingizga izoh berishingizni istayapman. Qari odamlarning bunga nima daxli bor?

– Keksa odamlar ba'zan elektrda ishlaydigan grelka sababli vafot etishadi va tanasi oz-moz kuyadi. Agar odam shu usulda o'lsa, grelka juda issiq bo'lmasa ham, tana baribir kuyadi.

Agar o'lgan bo'lsa, uning ostida yonib ketadi, qon aylanishi to'xtab qoladi.

– Klakstondagi patolog-shifokordan uni tekshirib ko'rishni iltimos qilamiz. Bu o'limdan keyingi kuyishdan qolgan izmi yoki yo'qligini shu orqali aniqlaymiz.

– Glushitel¹ shekilli.

– Nima?

– Avtomobil glushiteli. Bir paytlar Billi Petri degan odamni otib o'ldirishgan va o'z mashinasining yukxonasiga qo'yib ketishgan. Rafiqasi o'sha mashinada ikki yoki uch kun mobaynida uni izlab yurgan. Jasadni bu yerga olib kelishganida yukxona ostidagi glushitel qizib ketgan va uning bel qismini kuydirib tashlagan edi. O'zim ham mashinamning yukxonasiga sabzavotlar va boshqa yeguliklarni qo'ymayman, chunki muzqaymoq ham u yerda bir zumda erib ketadi.

– Yaxshi fikr, Lamar. Mening qo'limda ishlaganingizda zo'r bo'lar edi. Uni daryodan topib olgan odamlarni taniysizmi?

– Ha. Jabbo Franklin va uning ukasi Bubba.

– Ular nima ish qilishadi?

– Buqalar jangini uyushtirib, beozor odamlarning ustidan kulishadi, masxara qilishadi. Azador biror kishi dafn marosimining yugur-yuguridan va odamlarni kutib olishdan charchab, bir qadahgina ichimlik ichib olish uchun kirsam, ular darhol «Kel, o'tir, Lamar va bizga «Filipino Baby» kuyini chalib ber» deyishadi. Shunday qilib, o'sha odamni bardagi eski va kir pianinoda to'barmoqlari pianino kalitlariga yopishib qolmaguncha to'xtovsiz ravishda o'sha musiqani chalib berishga majbur qilishadi. Jabbo aynan shuni yaxshi ko'radi». Agar so'zlarni bilmasang, ularni o'zing o'ylab top va qofiya qil», deydi u. Jabbo veteranlar nafaqasini oladi va Rojdestvo arafasida urush faxriylari idorasiga boradi, shundan keyingina tinchiydi. Men o'n besh yildan beri uning shu stolda yotishini kutaman.

– Ov to'rining ilgaklari teriga sanchilgan joylarida serotonin testini o'tkazish kerak, dedi Krouford. – Bu haqda patolog-shifokorni ogohlantiraman.

¹ Glushitel – shovqinni pasaytiruvchi moslama.

- Ilgaklar bir-biriga juda yaqin joylashgan, – dedi Lamar.
- Nima dedingiz?
- Aka-uka Franklinlar kalta to'r tashlab, ilgaklarini bir-biriga juda yaqin qo'yishgan. Bu qoidabuzarlikka kiradi. Ehtimol, shu ishlari uchun ham bizga ertalabgacha xabar berishmagandir.
- Sherif ularning o'rdak ovlovchi ekanini aytdi-ku.
- Ular sherifga shunday deb aytishgan-da, – e'tiroz bildirdi Lamar. – Agar istasalar, Gonoluluda Satellit Monro jamoasida Dyuk Keomuka bilan kurash tushganmiz deyishdan ham tap tortishmaydi ular. Xoh ishonang, xoh ishonmang, lekin bu haqiqat. Ular aldab-suldab, yelkangizga brezent xalta ildirib, yolg'ondakam ovga ham olib ketaverishadi.
- Sizningcha, aslida nima bo'lgan, Lamar?
- Xo'sh, Franklinlar bu uskunani o'rnatishgan, bu ularning liniyasi va undagi ilgaklar noqonuniy. Keyin esa biror arzigulik narsa ilindimi-yo'qmi deb tekshirib ko'rish uchun kelishgan paytda jasadni topib, suvdan tortib olishgan.
- Nima uchun bunday fikrdasiz?
- Bu xonim hali suv yuzasiga chiqishga tayyor bo'lmagan.
- Siz mutlaqo haqsiz.
- Agar ular bu liniyani olib tashlamaganlarida, uni hech qachon topa olishmas edi. Menimcha, ular avvaliga qo'rqishgan, axiyri, o'ylab-o'ylab, politsiyaga xabar qilish kerak, degan to'xtamga kelishgan bo'lsa kerak. Tezda ov inspektori bilan gaplashishingiz kerak.
- O'zim ham shunday fikrdaman, – dedi Krouford.
- Ularning mashinada ko'p marotaba tutqichli telefon olib yurishganini ko'rganman. Buning uchun ularni qamoqqa tashlash yoki juda katta jarima solish lozim.
- Krouford savol nazari bilan qoshlarini chimirdi.
- Magneto baliqlarni o'ldiradi, – dedi Starling. – Ular baliqni elektr toki bilan karaxt qilishadi, ya'ni simlarni suvga tiqib, tutqichni aylantirishadi. Baliqlar suv yuzasiga qalqib chiqqach, ularni to'r yordamida yig'ib olish qoladi, xolos.

- To'g'ri, - dedi Lamar. - Shu yerlikmisiz?
- Bunday ishlarga istalgan joyda duch kelish mumkin.

Starling polietilen paketda yotgan murdaning yuzini yopishlaridan oldin nimadir deyishi yoki biron-bir o'rinli ishora qilishi, qandaydir tarzda hamdardlik bildirib oxirgi burchini ado etishi zarurligini his qildi... Axiyri, shunchaki bosh chayqab, daliliy namunalarni portfelga joylay boshladi.

Jasad ko'z o'ngidan yo'qolgach esa endilikda nima qilishi haqida bir to'xtamga kelish zaruriyati ko'ndalang bo'ldi va hamma narsa keskin o'zgarib ketdi. U bir daqiqaga o'zini yo'qotib, keyin darhol hozirgina qilgan ishlarining mohiyatini tushunib yetdi. Starling qo'lqopini yechib, jo'mrakni ochganida rakovinaga suv shiddat bilan quyildi. U xonaga orqasini qaratib, qo'llarini suvga botirdi. Suv qo'lni kuydiradigan darajada qaynoq edi. Lamar Klerisga bir qarab oldi-da, shoshilib qayoqqadir chiqib ketdi va yo'lakda turgan avtomat mashinadagi muzdek sodali suvdan olib kelib, Starlingga uzatdi.

- Yo'q, rahmat, - dedi u. - Hozir buni icha olmayman.

- Ichmang. Bo'yingizning pastki qismiga, keyin esa boshingizning orqa tomoniga, ensangizga qo'yib, biroz ushlab turing. Sovuq narsa o'zingizga keltiradi. Bu usul menga doim yordam berib kelgan.

Starling patologonatom shifokor uchun zarur qaydlarni yashil rangli jildga yopishtirayotgan paytda Kroufordning ofis stolidagi maxsus aloqa uskunasi jiringlab turardi.

Bu safar jabrlanuvchining jinoyat sodir etilganidan so'ng tez orada topilgani ular uchun aql bovar qilmaydigan omad edi. Krouford jabrlanuvchining shaxsini imkon qadar tezroq aniqlash va darhol u yashagan joyda o'g'irlikka guvoh bo'lganlarni qidirishni boshlash kerak deb hisobladi. Bunday yo'l tutgani unga ancha muammo tug'dirgan bo'lsa ham ishlar tezda yurishib ketdi.

Krouford barmoq izlarini yuborish uchun har doim yonida maxsus «Litton» faks mashinasini olib yurardi. Korporativ

faks mashinalaridan farqli o'laroq, uning uskunasi aksariyat yirik shaharlarning politsiya bo'limlaridagi kompyuterlarga mos kelardi. Starlingning barmoq izlari kartasi hali qurishga ulgurmagan edi.

– Siz yuklang. Starling, barmoqlaringiz menikidan ko'ra yengilroq.

Starling uning bu bilan nima demoqchiligini angladi va u aytgandek barchasini to'g'ri qildi. Mamlakatning turli bur-chaklarida oltita apparat xonasidagilar intiqlik bilan kutib turgan bir paytda qurilmaning kichik roligini nam, yangi yo-pishtirilgan alohida elementlardan olib, karta bilan o'rash unchalik ham oson ish emas edi.

Krouford FQBning Vashingtondagi nazorat xonasiga qo'ng'iroq qildi.

– Doroti, hamma aloqada turibdimi? Mayli, janoblar, ham-ma narsa aniq va tiniq bo'lishi uchun tezlikni bir yuz yigirma qilib qo'yaylik. Hammasini tekshiringizmi – bir yuz yigir-mami? Atlanta, sizlarda ahvol qanday? Ajoyib! Doroti, bosh-ladik.

Karta aniq va ravshan chiqishi uchun rolik asta-sekin ay-lana boshladi va marhumaning barmoq hamda oyoq izlari bir vaqtning o'zida Federal Qidiruv Byurosining barcha nazorat punktlariga va sharqiy politsiya bo'limlarining boshqaruv apparatlariga yuborildi. Agar Chikago, Detroyt, Atlanta yoki boshqa shaharlardan biridan izlari topilgudek bo'lsa, guvoh-larni qidirish ishlari bir necha daqiqaning ichida boshlanadi. So'ngra Krouford jabrlanuvchining tishlari, yuzlari tushiril-gan fotosuratlarni uzatdi (fotosuratlar sariq matbuotning qo'liga tushib qolishidan cho'chigan Starling marhumaning boshini sochiq bilan yopib qo'ygandi).

Krouford va Starling ketishga chog'lanayotganlarida G'arbiy Virjiniya politsiya boshqarmasining jinoyat qidiruv bo'limidan uchta politsiyachi yetib keldi. Krouford ular bilan qo'l berib ko'rishdi va Milliy kriminologik axborot markazining ishonch telefoni raqami ko'rsatilgan tashrif qog'ozlarni uzatdi.

Starling Jekning ular bilan tez fursatda erkakcha yo'sinda til topishib ketganini alohida qiziqish bilan kuzatdi.

– Aslo tashvishlanmang Ular biror narsani aniqlagudek bo'lishsa, zudlik bilan sizga bog'lanishadi. Bu muammo emas.

– Katta rahmat. Minnatdorman.

Ehtimol, bu umuman «sof erkakcha» yo'sinda til topishish emasdir, chunki Klerisning o'zi ham Kroufordning bunday muloqot uslubidan ta'sirlanmay qolmagandi.

Sherif yordamchisi Krouford va Starlingni mashinada Elk daryosi tomon olib ketar ekan, Lamar binoning pillapoyasidan turib ularga qo'l silkidi. Hali ilimagan bir quti gazlangan suv Lamarning barmoqlarini muzlatdi. U suvni omborxonaga olib bordi-da, o'ziga tetiklashtiruvchi ichimlik tayyorlab ichdi.

XIII BOB

– **M**eni yo'l-yo'lakay laboratoriyaga tashlab o'tasan, Jeff, – dedi Krouford haydovchiga. – Keyin esa ofitser Starling Smitson institutidagi ishini tugatguncha kutib turgin-da, Kvontikoga olib borib qo'y.

– Xo'p bo'ladi, ser.

Ular Potomak daryosi ustidan o'tgan ko'prik orqali ketib borishar, oldida boshi-keti ko'rinmaydigan mashinalar oqimi yastanib yotar edi: bu paytga kelib ish kuni tugagan va xodimlar shahar markazini tark etishayotgan edi.

Starling mo'ylovi endi sabza ura boshlagan yoshgina haydovchi yigitning mashinani o'ta ehtiyotkorlik bilan boshqarishi sababini Kroufordning salobati bosganiga yo'ydi. U bunda yigitni ayblamadi: akademiya kursantlari Krouford jamoasidagi agentlardan so'nggi bor yuz bergan baxtsiz hodisada aybdor bo'lgan bittasi ayni damda Arktika muzliklaridagi olis radiolokatsion stansiyada mayda o'g'irliklarni tekshirayotganidan juda yaxshi xabardor edilar.

Kroufordning kayfiyati haminqadar edi. O'ldirilgan ayolning barmoq izlari va fotosuratlarini yuborganidan buyon oradan to'qqiz soat o'tgan bo'lsa-da, hanuzgacha uning shaxsini aniqlay olishmagandi. Krouford va Starling G'arbiy Virjiniya politsiya boshqarmasi xodimlari bilan birgalikda qirg'oq bo'ylari va Elk daryosi ustidan o'tgan ko'prikn kechgacha tintuv qilishdi, ammo bu sa'y-harakatlaridan hech qanday natija chiqmadi. Starling boshlig'ining samolyotdagi telefondan hamshiraga qo'ng'iroq qilib, bugun tunda uyida navbatchilik qilib turishga ko'ndirayotganini eshitdi.

«Moviy kanoye» samolyotidan keyin oddiy FQB «sedan»i Klerisga juda qulay va sokin tuyuldi; suhbatlashish ham ancha oson kechdi.

– Markaziy kartotekaga mana bu barmoq izlarini yetkazganimda kompyuter tizimi orqali xabarlarni yuboraman va olingan barcha ma'lumotlarni yashirin deskriptorga kiritaman, – dedi Krouford. – Siz esa menga kompyuterga kiritiladigan ma'lumotlar to'plamini ishlab chiqasiz. 302-shakl emas, kiritiladigan ma'lumotlar to'plamini nazarda tutyapman. Buni qanday amalga oshirishni bilasizmi?

– Ha, bilaman, – Kleris gap nima haqida ketayotganini tushunib-tushunmay shoshib javob berib yubordi.

– Faraz qilingki, men deskriptorman. Qani, qanday yangiliklar bor? Ayting-chi.

Kleris bir necha soniya ichida nima bo'layotganini tushunib yetdi. Kroufordning birdan ular o'tib ketayotgan yo'l bo'yida joylashgan Jefferson yodgorligi atrofidagi ta'mirlash ishlari bilan qiziqib qolgani uning vaziyatdan chiqib ketishiga yordam berdi.

FQBning Markaziy kartotekasidagi yashirin kompyuter deskriptori ayni paytda tergov qilinayotgan jinoyatning xususiyatlaridan kelib chiqqan holda o'sha xususiyatlarni boshqa turli jinoyatlarda ishtirok etgan jinoyatchilar haqidagi allaqachon FQBga ma'lum bo'lgan ma'lumotlar bilan taqqoslaydi. Mashina o'zaro aniq o'xshashlikni aniqlagach, gumonlanuvchi-

larning ismlari va barmoq izlari ro'yxatini ishlab chiqaradi. Keyin operator bu izlarni jinoyat joyida topilganlari bilan solishtiradi. Buffalo Billning izlari hali bazada yo'q bo'lsa-da, Krouford oldindan tayyorgarlik ko'rib qo'yishni xohlayotgandi.

Kompyuter qisqa va aniq ma'lumotni talab qiladi. Starling arang «Jinsi ayol, oq tanli, o'n sakkiz-yigirma ikki yoshlarda, o'q otilgan, beldan tepa qismi va sonlari nimtalangan ...» deya g'udrandi.

– Starling, deskriptor Bill yosh, oq tanli ayollarni o'ldirishini va ularning terisini olib qolishidan allaqachon xabardor. Aytgancha, «nimtalangan» degan so'zni ishlatmasligingiz lozim, bu juda noodatiy atama va boshqa agentlarning bu atamani ishlatishi dargumon. Qolaversa, bu la'nati tizim sinonimlarni ham o'qishiga ishonchimiz komil emas. Deskriptor Bill murdalarni suvga tashlab ketayotganini ham biladi. U faqat bu ishda qanday yangi jihatlar borligini bilmaydi. Xo'sh, qanday yangi jihatlarni payqadingiz, Starling?

– Bu oltinchi qurbon; bosh terisi shilib olingan, tanasining yelkadan sal pastroq qismi terisi uchburchak shaklida kesib olingan, ko'ksiga o'q uzilgan hamda tomog'iga pilla tiqilib qolgan birinchi qurbon.

– Sinib ketgan tirnoqlar-chi? Ularni unutib qo'ydingizmi?

– Yo'q, ser, u tirnoqlari singan ikkinchi qurbon.

– To'g'ri. Quloq soling, ma'lumot kiritayotganimizda pilla faqat rasmiy foydalanish uchun saqlab qo'yilishini inobatga olamiz; keyinchalik ushbu ma'lumotni yolg'ondakam iqrorlarni aniqlashtirishda ishga solamiz.

– Lekin u buni ilgari qilmaganmi? Ya'ni oldingi qurbonlarining bo'g'ziga pilla yoki hasharotni qo'ymaganmi? – deb so'radi Starling. – Jasadni yorib ko'rish paytida buni nazardan qochirish juda oson, ayniqsa, suvdan topilgan jasadda. Bilsizmi, patolog shifokor o'limning aniq sababini ko'radi-da, xona g'oyatda issiq bo'lgani uchun ishini tezda tugatmoqchi bo'ladi... Biz o'zimiz jasadni ikkinchi marotaba tekshiruvdan o'tkazsak bo'ladimi?

– Agar sharoit taqozo qilsa, bunday qilish mumkin. Ishonchim komilki, istalgan patolog shifokor tabiiy ravishda sizga hech narsani nazardan qochirmasdan chuqur tekshiruv o'tkazganini aytadi. Haligacha shaxsi noma'lum qolayotgan sinsinnatilik ayolning jasadi hozirgacha politsiya o'likxonasidagi muzlatgichda saqlanmoqda. Uni o'zingiz bir ko'rsangiz, yaxshi bo'lardi. Biroq qolgan to'rtta qurbon allaqachon dafn etilgan. Eksgumatsiya qilish uchun ruxsat olish esa odatda oson kechmaydi. Bir paytlar doktor Lekterning muolaja vaqtida vafot etgan to'rt nafar bemorining nimadan vafot etganini eksgumatsiya¹ orqali tekshirishga to'g'ri kelgandi. Oqibatda, bir talay muammolar va qarindoshlarning do'q-po'pisalariga duchor bo'lgandik. Agar zarur bo'lsa, men ruxsat olish uchun harakat qilaman, lekin bundan avval Smitsonda nimalarni aniqlashingizni ko'raylik. Keyin qaror qabul qilamiz.

– Bosh terisining shilinishi... Bu kamdan-kam uchraydigan holat, shunday emasmi?

– Ha, g'ayrioddiy, – deb javob berdi Krouford.

– Ammo doktor Lekter Buffalo Billning bosh terisini shilishga o'tishini aytgandi. U qayerdan bilgan?

– U bilmagan. Buning ajablanadigan joyi yo'q, Starling. Men ham buni ko'rib hayron bo'lmadim. Mengel ishi esingizdami? Agar shu bo'lmaganida, bu kamdan-kam uchraydigan holat, degan bo'lardim. U o'zi o'ldirgan ayolning bosh terisini shilib olgan. Keyinchalik ikki-uch taqlidchisi paydo bo'lgandi. Gazetalarda Buffalo Bill haqidagi shov-shuvli maqolalar chop etilayotganida, jurnalistlar uning bosh terisini shilmasligini qayta-qayta ta'kidlashdi. Endi shu ishga ham qo'l ura boshlagani hech ham ajablanarli emas. U, albatta, o'zi haqida yozilgan hech bir maqolani o'qimasdan qoldirmaydi. Lekter esa shunchaki taxmin qilgan. Buning aynan qachon sodir bo'lishini aytmagan, shuning uchun ham yanglishmagan. Agar biz Billni qo'lga olsak va u hech qachon qurbonlarining bosh

¹ Eksgumatsiya – murdani sud-tibbiyot ekspertizasi uchun qabrdan kavlab olish amaliyoti.

terisini shilmagan bo'lib chiqsa, Lekter buni qilishga Billning vaqti bo'lmaganini ro'kach qilib, suvdan quruq chiqib ketgan bo'lar edi.

– Doktor Lekter, shuningdek, Buffalo Bill ikki qavatli uyda yashashini ham aytgandi. Buni siz bilan muhokama qilmabmiz. Nima uchun u bunaqa ma'lumot bergan, deb o'ylaysiz?

– Bunisi endi shunchaki taxmin emas. Ehtimol, u haqdir va sizga nimanidir tushuntira olgan ham bo'lardi, ammo u faqat sizni masxara qilmoqchi bo'lgan ko'rinadi. Mana shu uning yagona zaif tomoni: u hammadan aqlliroq ko'rinishim kerak, deb o'ylaydi va buni ancha yillar davomida juda yaxshi uddalab keldi.

– Agar biror narsaga tushunmasam, tortinmasdan savol berishim mumkinligini aytgandingiz. Shu bois bitta savol bermoqchiman: nega u bunday dedi?

– Xo'sh... U ikkita qurbonini osib o'ldirgan, to'g'rimi? Dor baland bo'lgan, hatto bo'yin umurtqalari siljib ketgan – bu osish natijasidagi o'limning yaqqol belgilari. Doktor Lekter esa bir odamning ikkinchi bir odamni osib o'ldirishi, agar o'sha qurbon qattiq qarshilik ko'rsatadigan bo'lsa, qanchalik qiyin kechishini o'z tajribasidan yaxshi biladi. Ba'zi birovlar o'zlarini eshik tutqichlariga osib qo'yishadi. Ular o'tirib olganlari uchun buni amalga oshirish qiyin emas. Garchi oyoq-qo'li bog'langan bo'lsa ham, boshqa bir odamni osib o'ldirish juda mushkul ish. Kichkinagina tirgak topsa, albatta, oyog'ini suyab oladi. Narvon har doim xavfning manbai bo'lib kelgan, jabrlanuvchi hech qachon ko'r-ko'rona narvonga chiqmaydi, ilmoqli arqonni ko'rsa-ku, umuman yaqiniga yo'lamaydi. Bunaqa ishlar ko'pincha zinapoyada amalga oshiriladi. Zinapoyalarning zinalari begona tuyulmaydi va xavf tug'dirmaydi. Jabrlanuvchi o'zini hojatxonaga olib ketishayotganini yoki shunga o'xshash narsalarni taxmin qilishi mumkin. Uning yuzini berkitib, yuqori qavatga olib chiqishadi, bo'yniga ilmoq o'tkazib, arqonning ikkinchi uchini maydoncha panjarasiga bog'lab, yuqori zinapoyadan tepib yuborishadi. Agar bunaqa

qotillik uyda sodir bo'lgan bo'lsa, yagona yo'l shu. Kaliforniya-lik bir yigit bu usulni birinchi bor sinab ko'rgan va keyin boshqa joylarga tarqalgan. Mabodo Billning uyida zinapoya cho'hi bo'lmaganida, qurbonlarni boshqa yo'l bilan o'ldirgan bo'lardi. Endi esa, Starling, menga Potterdagi politsiya boshqarmasi boshlig'ining hamda shtat politsiya boshqarmasidan kelgan ikkinchi ofitserning ism-familiyalarini bering.

Starling fonarni tishlab, uning yorug'ida yon daftariga qarab, kerakli familiyalarni qidirdi.

– Juda soz, – dedi Krouford. – Starling, maxsus aloqa vositalaridan foydalanayotganingizda politsiyaga ularning familiyasi bilan murojaat qilishni unutmang. Ular buni qadrlashadi va ular bilan aloqangiz yaxshilanib boradi. Axir, ular tepada anchayin taniqli odamlar! Ularga qo'ng'iroq qilishni unutib qo'ymang va agar biror yangi ma'lumot paydo bo'lsa, xabar bering. Jabrlanuvchining tovonidagi kuyish izi hech nimanı anglatmaydimi?

– Bu uning vafotidan oldin yoki keyin paydo bo'lganiga bog'liq.

– Agar o'limdan keyin paydo bo'lgan bo'lsa-chi?

– Unda Billning yopiq yuk mashinasi yo furgon yoki ko'p o'rindiqli mashinasi bor. Uzunroq avtomobil.

– Nega bunday deb o'ylaysiz?

– Chunki kuyish izlari tovondan boshlanib uzunasiga ketgan.

– Jeff, meni tushirib qoldir. Mana shu yerda, to'xtash joyiga kirma. O'zing mashinada qol, yukxonani ochsang, bo'ldi. Qani, menga ko'rsating-chi, Starling.

Starling Krouford bilan birga mashinadan tushib, uning «sedan»dan polis-faks va portfelini olishini kutib turdi.

– U jasadni chalqancha yotqizib qo'yish mumkin bo'lishi uchun kattaroq mashina tanlagan, – dedi Starling. – Shunday qilgan taqdirdagina boldirning orqa qismi gaz chiquvchi nay ustida turadi. Bizning avtomobillarimiznikiga o'xshagan yukxonada qurbon yonboshlab yotardi, g'ujanak bo'lardi va ...

– Ha, men ham o‘zimni shunday tasavvur qilaman, – dedi Krouford.

Shu tob kutilmaganda Kroufordning u bilan yuzma-yuz gaplashish maqsadida mashinadan chaqirib olgani ma’lum bo‘ldi.

– Men boya politsiya boshlig‘iga u bilan ayolning oldida gaplashmoqchi emasligimni aytganimda, bundan xafa bo‘ldingiz, to‘g‘rimi?

– Boshqa choram yo‘q edi. Uni iloji boricha tomoshabinlardan uzoqlashtirishim zarur edi.

– Bilaman.

Krouford bagajni qattiq yopib, mashinadan uzoqlasha boshladi.

Lekin Starling buni javobsiz qoldirishni istamadi.

– Bu juda muhim, janob Krouford.

Polis-faks va chamadonni ko‘tarib borayotgan Krouford ortiga o‘girilib, uni diqqat bilan tinglay boshladi.

– Politsiyachilar sizni yaxshi taniydi, – dedi Kleris. – Ular sizga qarab, o‘zini qanday tutish borasida sizdan o‘rnak olishadi.

Kleris uning yuziga uzoq qarab turdi, so‘ngra yelka qisib, qo‘llarini ochdi. Aslida ham shunday. U haqiqatni aytdi.

Krouford uning aytganlarini befarqlik bilan o‘ylab ko‘rgandek bo‘ldi.

– Tushunarli, Starling. Endi esa hasharotlar bilan shug‘ullaning.

– Xo‘p bo‘ladi, janob.

U Kroufordning ortidan qarab qoldi: og‘ir chomadonlarni ko‘tarib olgan ust-boshi g‘ijim, shimining pochalari darvo loyidan ifloslangan o‘rta yashar kishi uyiga, o‘zini uyda kutayotgan muammolar tomon oshiqib ketayotgan edi.

Ayni damda Kleris u uchun istalgan ishga, hattoki qotillik sodir etishga qodirdek edi, go‘yo. Lekin bu Kroufordning ko‘plab iste’dodlaridan biri edi, xolos.

Smitson instituti qoshidagi Tabiatshunoslik tarixi milliy muzeyida ish kuni allaqachon tugagan bo'lishiga qaramasdan Krouford oldindan qo'ng'iroq qilib, ularni ogohlantirishga ulgurgani sababli Starlingni Konstitutsiya xiyoboniga kiraverishda qo'riqchi kutib turgan edi.

Yopiq muzeyning ichkari qismi nim qorong'i, havosi esa sokin edi. Janubiy qirg'oqdagi hind qabilalaridan biri yetakchisining kirish eshigi ro'parasida turgan bahaybat haykali odamni xiyol hayiyqtirar, shiftdagi g'ira-shira nur sochayotgan lampa uning qoramag'iz yuzini yoritib turardi.

Lift eshigining ustidagi milt-milt nur sochayotgan chiroqlar yorug'ida egniga Smitson instituti qo'riqchisining formasini kiygan qora tanli basavlat odam Starlingning ko'ziga xuddi o'sha hindular yetakchisidek bo'lib ko'rindi. Ushbu bema'ni xayoldan Kleris go'yo uvushib qolgan oyog'ini uqalab, o'z holiga qaytargandek vujudida bir zum yengillik tuydi.

Binoning yirik fil tulumini joylashtirilgan maydon tepasidagi ikkinchi qavatidagi keng-mo'l xona tashrif buyuruvchi mehmonlar uchun yopib qo'yilgan bo'lib, antropologiya va antomologiya bo'limlari tomonidan tasarruf qilinar edi. Antropolog olimlar o'z ish joylarini to'rtinchi qavat, deyishsa, entomologlar bu yerni uchinchi qavat, deb bilishardi. Qishloq xo'jaligi boshqarmasining ba'zi bir olimlari esa o'zlari-ning bu oltinchi qavat ekanligi haqidagi inkor etib bo'lmas dalillarga ega ekanliklarini da'vo qilishardi. Bir-biri bilan bahslashayotgan bu guruhlar o'z fikrlarini to'g'ri deb hisoblashlari uchun asoslarga ega edilar, chunki eski bino qurib bitkazilganidan so'ng bir necha marotaba ustiga yana qavat qo'shib qurilgan va qayta ta'mirdan chiqqan edi.

Starling qo'riqchiga ergashgancha ichi antropologik namunalar bilan to'lgan baland-baland yog'och shkaflar qator terilgan, xira yoritilgan labirintga o'xshash yo'laklardan ketib borardi. Shkaflarning ichida aynan nima borligini faqat

tortmalardagi yorliqchalar orqali bilib olish mumkin edi.

- Bu yerdagi qutilarda minglab odamlar saqlanmoqda. Qirq mingta namuna, - dedi qo'riqchi.

Qo'riqchi yo'lak bo'ylab yurib borar ekan, qo'lidagi fona-rining yorug'i bilan idoralarning eshiklariga yozilgan raqam-larni yoritar, so'ngra tortmalardagi yorliqlarga nur tushirar-di.

Dayaklarning¹ chaqaloq soladigan zambillari va marosim niqoblari o'simlik shiralariга almashti: ular insonlar dunyo-sidan anchayin eski va tartibli hasharotlar dunyosiga o'tish-gan, yo'laklar ham och yashil rangga bo'yalgan metall qutilar devori bilan o'ralgandi.

- O'ttiz million hasharot va ulardan tashqari millionlab o'rgimchaklar bor bu yerda. Zinhor o'rgimchaklarni hasha-rotlar bilan bir joyda qo'ymaslik kerak, - deya o'zicha mas-lahat berdi qo'riqchi. - Aks holda, o'rgimchaklarimiz sizni o'tkazib yuborishmaydi. Huv anavi chirog'i yoniq turgan xonani ko'ryapsizmi? Faqat bir o'zingiz yolg'iz ortga qayt-mang, agar ularning o'zlari sizga hamrohlik qilish taklifini berishmasa, mana bu raqamga qo'ng'iroq qiling. Bu raqam orqali qo'riqchilarning xonasiga bog'lanasiz. O'zim sizni olib ketishga kelaman, - qo'riqchi unga telefon raqami yozilgan qog'ozni uzatib, chiqib ketdi.

Starling bu paytda Entomologiya bo'limining qoq marka-zida, fil tulumi ustidagi dumaloq rotondada² turardi. Oldidagi to'liq yoritilgan xonaning ochiq eshigidan ovozlari eshitilardi.

- Vaqt bo'ldi, Pilch! - erkak kishining hayajonli ovozi ja-rang sochdi. - Qani yura qol! Vaqt bo'ldi!

Starling eshik oldida to'xtadi. Laboratoriya stolining us-tida ikki kishi shaxmat o'ynab o'tirgan edi. Ikkalasining ham yoshi o'ttizlarda, biri ozg'in va qora sochli, ikkinchisi esa se-miz, jingalak qizil sochli edi. Ular o'yinga butunlay berilib ketganga o'xshar, Starlingning borligini payqashgan bo'lish-

¹ Dayak - qadimgi Rusda knyaz kotibi.

² Rotonda - doira yoki yarim doira shaklidagi gumbazli bino.

sa ham buni sezdirishmasdi. Ular shaxmat taxtasining o'rtasidan kesib o'tmoqchi bo'lib, shaxmat donachalari orasida asta sudralib yurgan ulkan karkidon qo'ng'izini payqagan bo'lsalarda, unga qiyo ham boqmasdilar.

Nihoyat, qo'ng'iz sudralgancha taxtaning chetiga o'tib oldi.

– Vaqt bo'ldi, Roden! – deya xitob qildi qora sochli yigit. Qizil sochli yigit esa episkop bilan harakat qildi va darhol qo'ng'izni orqaga qaytardi. Qo'ng'iz o'zining aylanma yo'lini qarama-qarshi tomondan bosib o'ta boshladi.

– Agar qo'ng'iz burchakni kesib o'tsa, bu vaqt tugashini anglatadimi? – dedi Starling.

– Albatta, vaqt o'tib ketgan hisoblanadi, – dedi semiz odam taxtadan boshini ko'tarmay. – Albatta, vaqt tugagan bo'ladedi. Siz qanday usulda o'ynaysiz? Uning taxta ustidan sudralib o'tishiga qo'yib berasizmi? Kimga qarshi dona surasiz, politsiyachilargami?

– Men maxsus agent Krouford telefon orqali xabar bergan namunani olib keldim.

– Hayronman, nega sirenalaringiz ovozi eshitmadik? – dedi to'lachadan kelgan yigit. – Biz FQBning iltimosiga binoan qandaydir hasharotni tekshirish uchun tun bo'yi shu yerda kutib o'tiramiz, axir, biz faqat hasharotlar bilan shug'ullanamizku. Biroq, hech kim bizni maxsus agent Kroufordning namunasi haqida ogohlantirmagandi. U o'z namunasini shaxsiy shifokoriga, qolaversa, shaxsan ko'rsatishi kerak. Vaqt bo'ldi, Pilch!

– Ishingiz to'g'risidagi tafsilotlarni boshqa safar bajonidil o'tirib tinglashga tayyorman, – dedi Starling unga. – Ammo, masala juda dolzarb, shu bois darhol uni hal qilaylik. Vaqt bo'ldi, Pilch!

Qora sochli yigit boshini ko'tarib, qo'lida chamadon turgancha eshik romiga suyanib turgan qizga qaradi. So'ngra qo'ng'izni chirigan yog'och qutiga solib, uni salat bargi bilan yopdi. O'rnidan turganida esa Kleris uning ancha darozligini payqadi.

– Men Nobel Pilcherman, – dedi u. – Mana bu yigit esa Albert Roden. Demak, hasharotni tekshirish kerak, to'g'rimi? Sizga yordam berishdan nihoyatda xursandmiz.

Pilcherning cho'zinchoq yuzida mehribonlik aks etib tur-sada, lekin bir-biriga yaqin joylashgan tim qora ko'zlari juda sinchkov boqar, ulardan biri ozroq qiyshaygan va odamda juftidan mustaqil holatda harakatlanayotgandek taassurot qoldirardi. Pilcher salomlashish uchun qo'lini uzatmadi.

– O'zingiz kim bo'lasiz?

– Ismim Kleris Starling.

– Qani, nimani olib kelganingizni ko'raylik-chi, – Pilcher shunday deya mitti idishni yorug'likka tutdi. Roden ham uning yoniga keldi.

– Buni qayerdan topib oldingiz? Uni to'pponchangiz bilan o'ldirdingizmi? Uning onasi bilan tanishishga musharraf bo'ldingizmi?

Starlingning xayolidan «Shu Rodenning jag'iga tirsagim bilan bitta zarba yo'llasam edi», degan fikr o'tdi.

– T-s-s-s-s-s, – dedi Pilcher. – Uni qayerdan topib olganingizni ayta qolsangiz-chi. Biror shoxga yoki bargga yopishib turganmikin? Yoki tuproqda yotganmikin?

– Tushunarli, – dedi Starling hafsalasi pir bo'lib. – Demak, hech kim sizlarga bu hasharot haqida churq etmagan.

– Direktorimiz bizdan ishda qolishimizni va FQB uchun bitta qo'ng'izni tekshirib berishimizni so'radi, – dedi Pilcher.

– So'ramadi, shunchaki aytdi, – dedi Roden. – Bizga kech-qurun qolishimizni aytdi.

– Ha, Bojxona va Qishloq xo'jaligi boshqarmalari bilan bunaqa holatlar tez-tez uchrab turadi, – dedi Pilcher.

– Lekin yarim tunda emas, – deya e'tiroz bildirdi Roden.

– Sizlarga ayni damda tergov qilinayotgan jinoiy ishga aloqador ba'zi tafsilotlarni aytib berishim zarur, – dedi Starling. – Agar sizlar tergov tugaguniga qadar olingan ma'lumotlarni oshkor qilmaslikka va'da bersangizgina bunday qilishga haqli bo'laman. Bu nihoyatda muhim. Bir nechta

odamning hayoti xavf ostida va sizni ishontirib aytamanki, nima haqida gapirayotganimni yaxshi bilaman. Doktor Roden, jiddiy javob bering: so'zingizda tura olasizmi?

– Men doktor emasman. Nima, bizga ma'lumotni oshkor qilmaslik shartnomasini imzolatmoqchimisiz?

– Agar so'zingizda tursangiz, qog'ozbozlik shart emas. Namunani o'zingizda saqlab qoladigan bo'lsangiz, menga bu haqda tilxat yozib berasiz, tamom vassalom.

– Albatta, sizga yordam berishga tayyorman. Men u qadar bag'ritosh odam emasman.

– Doktor Pilcher, siz-chi?

– To'g'ri, – deb javob berdi Pilcher. – U bag'ritosh odam emas.

– So'z berasizmi deyaрман?

– Ha, hech kimga aytmayman.

– Pilch ham shifokor emas, – deya gapga aralashdi Roden.

– Aslini olganda, ta'lim tahsil borasida ham maqomimiz bir xil. Lekin, bitta narsaga e'tibor qaratdim: u o'ziga «doktor» deb murojaat qilinishiga qarshi bo'lmadi, – Roden hamkasbining o'zini noloyiq tutishidan naqadar g'azablanganini ta'kidlamoqchi bo'lgandek, ko'rsatkich barmog'ining uchini iyagiga qo'ydi. – Hammasini batafsil aytib bering. Siz uchun ahamiyatsiz bo'lib tuyulishi mumkin bo'lgan narsa mutaxassis uchun muhim bo'lishi mumkin.

– Ushbu hasharot o'ldirilgan ayolning tomog'idan, aniqrog'i, yumshoq tanglayining orqasidan topilgan. Uning qanday paydo bo'lib qolganini bilmayman. G'arbiy Virjiniya shtatidagi Elk daryosidan ayol kishining jasadı topilgan; o'lim holati yaqında, bir necha kun oldin yuz bergan.

– Bu Buffalo Billning ishi, bu haqda radioda eshitib qolgandim, – dedi Roden.

– Radioda hasharot haqida gap ketganmıdı? – deya so'radi Starling.

– Yo'q, ular xuddi shu Elk daryosining nomini tilga olishgandi. Bu yerga to'ppa-to'g'ri o'sha yoqdan keldingizmi? Shuning uchun buncha kech qolgan ekansiz-da?

- Ha, - deya uning gapini tasdiqladi Starling.
- Hoynahoy, yo'lda ancha charchagandirsiz, qahvaga nima deysiz? - mehribonlik bilan so'radi Roden.

- Rahmat, shart emas.

- Suv-chi?

- Yo'q.

- Koka-kola ichasizmi?

- Yo'q, hech narsa kerak emas, rahmat. Biz bu ayolni qotil qayerda saqlaganini va uning qayerda o'ldirilganini aniqlashimiz lozim. Bu hasharotning ma'lum bir yashash joyi bor-dir yoki u tarqalgan hududning maydoni cheklangandir yoki bo'lmasa, faqat bir turdagi daraxtlar ustida uxlar. Shular orqali boshqa ma'lumotlarga aniqlik kiritish mumkindir, umid qil-yapmiz. Tushunyapsizlarmi? Bu hasharotning qayerdan kelib qolganini aniqlashimiz lozim. Buni sir saqlashingizni so'raga-nimning sababi shuki, jinoyatchi hasharotni qasddan qurbo-nining tomog'iga qo'yib qo'ygan bo'lsa, bu haqda faqat uning o'zi biladi va biz bu ma'lumotdan foydalanib, boshqalarning soxta iqrorlarini puchga chiqarishimiz va bu orqali vaqtni te-jashimiz mumkin. U allaqachon kamida olti kishini o'ldirgan. Vaqt esa tugab bormoqda.

- Sizningcha, u hozir boshqa bir ayolni tutqunlikda ushlab turibdimi? Ya'ni, biz uning hasharotni tomosha qilib turgani-mizda bitta ayol o'lim arafasida turibdimi? - so'radi Roden unga qo'rquv to'la ko'zlarini tikib.

Rodenning og'zi kattaroq ochilganida Klerisning ko'zi uning tishlariga tushdi va bir lahzaga ko'z oldida boshqa bir manzara chaqqoqdek chaqnab ketgandek bo'ldi...

- Bilmayman, - ovozi o'ziga juda baland eshitildi. - Bil-mayman, - deya takrorladi u bu gal xotirjamroq ohangda. - U imkon bo'lishi bilan yana shunday qilaveradi. Ko'p kutishi-mizga to'g'ri kelmaydi, deb o'ylayman.

- Demak, biz ham imkon qadar tezroq o'z vazifamizni ba-jaramiz, - dedi Pilcher. - Xavotir olmang, biz o'z ishimizning ustalarimiz. Bizga murojaat qilib, hech ham adashmadingiz.

U uzunchoq yupqa pinset bilan idishdan jigarrang jonzotni oldida, uni avaylab chiroq ostidagi oq qog'oz ustiga qo'ydi. So'ngra egiluvchan shtativga o'rnatilgan lupani harakatlantirdi.

Cho'zinchoq shaklga hasharot xuddi mumiyoga o'xshardi. Yuzasi shaffof qobiq bilan o'ralgan mumiy o'xshagan sarkofagning ko'rinishini o'zida mujassam qilgandi. Oyoq-qo'llari va qanotlari tanasiga shu darajada mahkam yopishgan ediki, ularga kimdir maxsus uskuna bilan ishlov bergandek tuyulardi. Hasharotning yuzi esa hikmatga to'la edi.

– Birinchidan, oddiy ekologik sharoitda bunday hasharotlar inson tanasiga kira olmaydi. Bundan tashqari, kutilmagan baxtsiz hodisa natijasida suvga tushib qolishlari ham mumkin emas, – dedi Pilcher. – Sizning hasharotlar hayotidan qanchalik darajada xabardorligingiz va mendan aynan nimani eshitishni xohlayotganingizni bilmayman.

– Mayli, men ular haqida hech bir ma'lumotga ega emasman, deylik. Barchasini aytib berishingizni istayman.

– Xo'p. Shunday qilib, bu voyaga yetmagan hasharotning g'umbagi bo'lib, u lichinkadan to'laqonli hasharotga aylanish bosqichlari tugagunicha pilla ichiga o'ralib yotadi, – deya tushuntira boshladi Pilcher.

– Shunda bu xitin qobiq bilan qoplangan g'umbagimi, Pilch? – Roden ko'zoynagini yuqoriroq ko'tarib qo'yish maqsadida burnini jiyirdi.

– Menimcha, shunday. Xizmat emas, shunchaki do'stligimiz haqqi-hurmati uchun, menga javondan Chjuning voyaga yetmagan hasharotlar haqida yozgan qo'llanmasini olib bergin, iltimos. Xo'sh, bu g'umbak bosqichini o'tayotgan yirik hasharot. Bu bosqichdan faqatgina mukammalroq turdagi hasharotlar o'tadi. Aksariyat qismi qishda mana shunday holatda jon saqlab, tirik qoladi.

– Determinant bilan ko'rasanmi yoki mikroskop yordamidami? – deb so'radi Roden hamkasbidan.

– Mikroskop bilan.

Pilcher pillani mikroskop linzalari ostiga qo'yib, qo'lidagi tish shifokorlarinikidek zond bilan uning ustiga egildi.

– Qani, boshladik unda. Tanasining dorsotsefal qismida yaqqol ko'rinib turgan nafas olish organlari yo'q, spirallar mezotoraksda va yana bir nechta qorin bo'shlig'ida joylashgan; shu yerdan boshlay qolaylik.

– M-m-m-hm, – dedi Roden kichik kichkinagina ma'lumotnomani varaqlab. – Funksional yuqori jag'lari bormi?

– Yo'q.

– Ventral qismdagi jag'larning juftlashgan chuqurchali kuraklari-chi?

– Qoyil!

– Mo'ylovchalari (bo'g'in oyoqli hasharotlarning boshlaridagi hid bilish va sezish organlari) qay tarzda joylashgan?

– Qanotlarning ichki qirrasi bilan baravar joylashgan. Ikki juft qanot, orqa qanotlari butunlay yashirin holatda, faqat oxirgi uchta qorin segmentlari ko'rinyapti... Orqa qismi kichik, uchli. Xo'sh... menimcha...bu lepidopterlar oilasiga mansub.

– Bu yerda ham xuddi shunday yozilgan, – dedi Roden.

– Mazkur oilaga kunduzgi va tungi kapalaklar kiradi. Anchayin keng hududda tarqalgan bular, – dedi Pilcher.

– Qanotlar namlansa, uchishga qiynalib qoladi. Men bo'rib ma'lumotnomani olib kelay, – dedi Roden. – O'ylaymanki, men yo'g'imda ustimdan mag'zava ag'darmaysan.

– Albatta, yo'q, – deb javob berdi Pilcher. – Roden juda yaxshi yigit, – dedi u hamkasbi eshikdan chiqishi bilan.

– Bunga shubha qilmayman.

– Chindan shunaqa, – Pilcherni nimadir hayratga solgandek bo'ldi. – Oliygo'hnini birga tugatdik, bitta joyda ancha payt ishladik. Keyin esa u qandaydir ish topib keldi. Ishi uzzukun ko'mir konida o'tirib, o'sha yerda proton parchalanishini kutishdan iborat edi. U juda uzoq vaqt qorong'i shaxtada o'tirgan. U o'zi yomon yigit emas, faqat uning yonida protonlar haqida gapira ko'rmang.

- Ko'nglingiz to'q bo'lsin, bu mavzuni chetlab o'tishga harakat qilaman.

Pilcher nur yuziga tushmasligi uchun ortiga tisarildi.

- Lepidopterlar juda katta oila sanaladi. Taxminan o'ttiz ming kunduzgi va bir yuz o'ttiz mingga yaqin tungi kapalaklar shu oilaga mansub. Men bu hasharotni pillasidan chiqarib olmoqchiman. Uni yaxshilab tekshiruvdan o'tkazishimiz uchun bu o'ta zarur.

- Xo'p mayli. Uni qobiq ichidan butunligicha tortib olishni eplaysizmi? - dedi Sterling.

- Menimcha, eplasam kerak. O'zingiz bir qarang, hasharot o'limidan oldin o'zi harakat qilib, qobiqdan chiqib ketishga uringan. Shu sababli ham g'umbakda qing'ir-qiyshiq teshik hosil bo'lib qolgan. Mana, ko'ryapsizmi? Endi shoshmasdan avaylab uni chiqarib olamiz.

Pilcher g'umbakdagi tabiiy teshikni kengaytirib, hasharotni ehtiyotkorlik bilan tashqariga chiqardi. Buklanib qolgan qanotlari tanasiga singib, yopishib ketgan edi. Ularni to'g'rilash xuddi suvdan shishib ketgan nam qog'oz sochiqni cho'zishdek gap edi. Qanotlardagi naqsh farqlab bo'lmaydigan ahvolga kelib qolgan edi.

Roden shu payt bir dasta kitob bilan qaytib keldi.

- Tayyormisan? - deb so'radi Pilcher. - Uning oldingi protoraksal oyoq-qo'llari ko'rinmayapti.

- Tuklar-chi?

- Tuklar ham yo'q, - deya javob berdi Pilcher. - Ofitser Starling, marhamat qilib, chiroqni o'chirsangiz.

Kleris devorga suyangancha rozetka yonida jim kuzatib turdi. Pilcher elektr fonarni yoqib, stoldan nariroq ketdi-da, hasharotga yorug'lik tushirdi. Zulmatda g'umbakning ko'zlarini porlab, o'ziga yo'naltirilgan yorqin va nozik nurni aks ettirdi.

- Tunlam, - dedi Roden.

- Balki, tunlamdir (kapalak). Faqat qaysi turi? - dedi Pilcher. - Iltimos, chiroqni yoqing. Bu tungi hasharot, ofitser

Starling, aniqrog'i, tungi kapalak. Kitobda nechta tungi hasharot turi sanab o'tilgan, Roden?

- Ikki ming olti yuz... Ikki ming olti yuztasi tasvirlangan.

- Ammo bu darajada yiriklari unchalik ko'p bo'lmasligi kerak. Qani, kel, yog'du sochish navbati seniki, do'stim.

Rodenning qizg'ish paxmoq sochi mikroskopni butunlay to'sib qo'ydi.

- Endi hasharotning terisini tekshirib, qaysi turga mansubligini aniqlashimiz zarur. Roden buni yaxshiroq tushunadi.

Kleris birdan xonada mehr shabadasi esa boshlaganini his qildi. Roden darhol Pilcher bilan g'umbakning tanasidagi qatlamlarning joylashuvi borasida ayovsiz bahsga kirishib ketdi. Qorin bo'shlig'idagi tuklarning joylashuvi haqida gap ketganida esa tortishuv yanada avj olib ketdi.

Uzoq bahs-munozaralardan so'ng nihoyat, ular bir qarorga kelishdi.

- Bu «erebus odora», - dedi Roden.

- Qani, yur ketdik, ko'ramiz, - dedi Pilcher.

Ular hasharotni olib, liftda bir qavat pastga tushishdi. Fil tulumining tepasidagi bir paytlar ulkan va baland zal bo'lgan va endilikda Smitson institutiga qarashli hasharotlarning makoniga aylangan kvadrat shaklidagi katta xonaning har bir burchagi och yashil rangdagi qutilar bilan to'lgan edi. Hasharotlarning bemalol joylashishlari uchun zal ikki darajaga bo'linib, maxsus palubalar qurilgan edi. Ular neotropiklar bo'limiga kelib, tungi hasharotlar tomon yurishdi. Pilcher qaydlariga bir ko'z tashlab oldi-da, och yashil rangli konteynerlar terib qo'yilgan devorga yaqinlashib, yelkasidan xiyol past turgan quti oldida to'xtadi.

- Bu yerda kelganda nihoyatda ehtiyotkor bo'lish lozim, - dedi u qutining zalvorli metall eshigini ochib, pol ustiga qo'yayotganida. - Shu eshik oyog'ingizga tushib ketgudek bo'lsa, naq bir oy oqsoqlanib yurishingizga to'g'ri keladi.

Pilcher barmog'i bilan ichkaridagi tortmalarni pastga siljitdi va ulardan birini tanlab, joyidan chiqarib oldi.

Shu tob Starlingning ko'zi dastlab patnis ustidagi hasharotlarning quritilgan mayda tuxumlariga tushdi. So'ngra alkol bilan to'ldirilgan probirka ichidagi ipak qurtimi, o'zi olib kelgan namunaga quyib qo'ygandek o'xshash bo'lgan g'umbakdan qirib olingan pillani hamda qanotlarining uzunligi o'n besh santimetrcha keladigan, tanasi sertuk, mo'ylovlari nozik va uzun jigarrang-qora kapalakni ko'rdi.

– Mana «erebus odora», – dedi Pilcher. – «Qora jodugar» laqabli tungi kapalak.

Roden bu paytda shosha-pisha sahifalarni varaqlayotgan edi.

– Bu tropik tur. Ora-sirada Kanadada paydo bo'ladi. Asosan, kuz oylarida, – deya ma'lumot bera boshladi u. – Lichinkalari akatsiya va shunga o'xshash o'simliklarning barglari bilan oziqlanadi. Tarqalish hududi: Vest-Indiya, AQSHning janubiy mintaqalari. Gavayida ularni qishloq xo'jaligining zararkunandasi, deb hisoblashar ekan.

Starling ichida «Jin ursin» deb, tashida «Bu nimasi? Demak, ular hamma joyda uchrar ekanda?» dedi.

– Ha, lekin hamma joyda ham bir vaqtning o'zida uchramaydi, – Pilcher boshini xam qilib, iyagini barmoqlari bilan silagancha o'yg'a toldi. – Quloq sol, Roden, bular yiliga ikki marta tuxum qo'yishadimi?

– Bir soniya... ha, Floridaning janubida va Janubiy Texasda.

– Aynan qachon?

– May va avgust oylarida.

– O'zim ham shunday deb o'ylagandim. Siz olib kelgan namuna biznikiga qaraganda biroz rivojlangan ekan. Qurib ham qolmagan. G'umbak pillani teshib chiqishga urinib, harakatlana boshlagan. Vest-Indiya yoki Gavayi orollarida ushbu holatni izohlasa bo'lardi. Ammo hozir bizda qish fasli hukmron. Bizning mintaqada to teshikni yorib chiqqunicha yana uch oy kutgan bo'lardi. Albatta, agar tasodifan issiqxonaga tushib qolmasa. Yoki kimdir ataylab uni olib chiqqandir.

- Uni qanday chiqargan bo'lishlari mumkin?
- Xo'sh... kapalak qurtini issiq uyda maxsus qafasda saqlab, to u pillaga o'ralib olishga tayyor bo'lgunga qadar akatsiya barglari bilan boqilgandir. Bu unchalik mushkul ish emas.
- Shunda uni shunchaki ermakka boqishganmi? Bu mashg'ulot kech tarqalganmi? Professionallarni istisno qilganda bunday mashg'ulot bilan shug'ullanuvchi havaskorlar ko'pchilikni tashkil etadimi?
- Yo'q, birinchi navbatda bu bilan mukammal namuna olishga intiluvchi hasharotshunos-entomologlar shug'ullanadi. Ehtimol, bir necha kolleksiya to'plovchilar ham bordir. Qolaversa, ipak ishlab chiqaruvchilar ham mavjud, ular ipak qurtlarini boqishadi, biroq, bu butunlay boshqa turdagi kapalak.
- Entomologlarning o'z davriy nashrlari, kasbiy jurnallari, ularga kerakli asbob-uskunalarini sotuvchi odamlari bo'lishi kerak, - dedi Starling.
- Xuddi shunday. Ularning ko'pgina bosma nashrlari bu yerga ham yetkazib turiladi.
- O'zim sizga bir dastasini saralab beraman, - dedi Roden.
- O'zingiz bir o'ylang, bir necha kishi bizdan so'rab ham o'tirmasdan imi-jimida qandaydir varaqalarga imzo qo'yadi-da, o'sha bema'ni gazeta-jurnallarga birgina qiyo boqishimiz uchun odamlardan chorak dollar pul talab qiladi. Ertalab jurnallar to'plami qo'lingizda bo'ladi.
- Unda ularni ertaga olib ketishadi, ogohlantirib qo'ya-man. Minnatdorman, janob Roden.
- Pilcher «erebus odora» haqidagi maqolalardan nusxa olib, hasharot bilan birga Klerisga berdi-da, «Sizni o'zim pastgacha kuzatib qo'yaman», dedi.
- IFTNI kutib turishganida Pilcher gap boshladi:
- Aksariyat insonlar kapalaklarni yoqtirishadi, lekin faqat kunduz kuni uchib yuradiganlarini, - dedi Pilcher. - Tungi kapalaklar esa anchayin qiziqarli jonzotlardir. Hayron qolarli jihatlari ko'p ularning...
- Ular buzg'unchi.

– To'g'ri, ba'zilar shunday. Balki, katta qismi shunaqadir. Vaholanki, ularning yashash tarzi tamoman boshqacha. Xuddi biz, insonlardek.

Ikkalovi liftga chiqib, bir qavat plastlagunlaricha jim turishdi.

– Masalan, faqat ko'z yoshlarini iste'mol qilib yashovchi kuyalar bor, – deya davom etdi Pilcher. – Ular ko'z yoshdan boshqa hech narsa yemaydi ham, ichmaydi ham.

– Qanaqasiga? Ko'z yoshlari bilan oziqlanishadimi? Ko'z yoshlarni qayerdan topishadi?

– Ha. Quruqlikda yashovchi taxminan odamlardek o'lchamdagi yirik sut emizuvchilarning ko'z yoshlari bilan. Kuyalarga berilgan qadimiy ta'rifni eshitmagan bo'lsangiz kerak: asta-sekinlik bilan jimgina oziqlanuvchi, iste'mol qiluvchi yoki isrof qiluvchi har qanday narsa kuya deb ataladi». Shu ta'rifdagi jonzoqlar nomi ilgari fe'l sifatida ham ishlatilgan va «yemirilishni tashib olib bormoq» ma'nosini anglatgan... Nima, siz faqat Buffalo Billni ushlash bilan shug'ullanyapsizmi?

– Vaqt topganimda shug'ullanyapman.

Pilcher og'zini ochmasdan tilini tishlari ustida yugurtirib, ularni yalaganida tili xuddi ko'rpa ostidagi mushukcha kabi lablarining ortidan bo'rtib ko'rindi.

– Chizburger yeb, pivo yoki arzon vino ichishga chiqib turasizmi?

– Shu yaqin orada chiqmagandim.

– Balki hozir birga borarmiz-a? Bu yerdan yemakxonaga cha bir qadam.

– Yo'q, rahmat. Shu ishimiz nihoyasiga yetgach, sizni o'zim kechki ovqatga taklif qilaman. O'shanda, tabiiyki, janob Roldenni ham o'zingiz bilan olib kelishingiz mumkin bo'ladi.

– Men bunda hech qanday tabiiylikni ko'rmayapman, – deya javob berdi Pilcher. Eshik oldiga yetganlarida esa «Is-hingizni tez orada tugatasiz, deb umid qilaman, ofitser Starling», dedi.

Kleris o'zini kutib turgan mashina tomon shosha-pisha yurib ketdi.

Kleris xonasiga kirib, karavotining ustida Ardeliya Mepp qoldirgan yarmi yeyilgan batonli shokolad va pochmani ko'rdi. Dugonasi allaqachon uxlab qolgan edi.

Starling qo'lda ko'tarib yursa bo'ladigan yozuv mashinkasini olib, kir yuvish xonasiga ketdi. U yerga kirgach, yozuv mashinkasini ozoda choyshablar taxlanadigan stol ustiga qo'yib, uskunaga qog'oz hamda ko'chirgich qog'ozni joyladida, «erebus odora» kapalagi to'g'risida bayonot yozishni boshladi. U mashinada Kvantikoga qaytayotganida xayolan yozmoqchi bo'lib kelgan hamma ma'lumotlarni birma-bir esiga tushirib, marjondek bitta ipga tizib olgani uchun yozishga uncha ko'p vaqt sarflamadi.

Ishini tugatgach, shokoladni yeb, Kroufordga maktub yozishga tushdi. U o'z maktubida maxsus agentga kompyuter xotirasiga kiritilgan entomologik nashrlarning obunachilari ro'yxatini Federal Qidiruv Byurosining eng taniqli jinoyatchilari ro'yxati va qurbonlarning o'g'irlanish joylariga eng yaqin shaharlar va hududlardagi jinoyatchilar ro'yxati bilan solishtirishni taklif etdi. Metro-Deyd, San-Antonio va Xyuston shaharlari ushbu turdagi kapalak eng keng tarqalgan hududlar ekanini hamda mazkur joylardagi o'ta og'ir va jinsiy jinoyat sodir etganlarning ismlariga alohida e'tibor qaratish lozimligini ham qo'shimcha qildi.

Kleris yana bir masalani ikkinchi marta ko'tarishga majbur bo'ldi: «Doktor Lekterdan nima uchun u jinoyatchining tez orada qurbonlarning bosh terisini shila boshlashini taxmin qilganini so'raylik».

Yozib bo'lganidan so'ng qog'ozlarni tungi navbatchiga topshirdi va shundan keyingina yengil tortib, o'zini karavotiga tashladi. Kunduz kuni qulog'iga chalingan ovozlari hamon atrofida g'ir aylanib, unga sado berar, bu tovushlar qarama-qarshi devor ostidagi karavotda sokin nafas olganicha uxlab yotgan Ardeliya Meppning pishillashidan-da sokinroq edi. Quyuq zulmat

qa'rida kapalakning mittigina, lekin donishmandona yuzi zohir bo'ldi. Uning qorong'ida chaqnaq turgan ko'zlari qachonlardir Buffalo Billni ko'rgan edi.

Smitson institutida bo'lgan paytida ko'ngliga soya solgan salmoqli tumandan Klerisning xayolida kunning asosiy xulosasi, deya atash mumkin bo'lgan bir o'y paydo bo'ldi: *«Shu ajib dunyoning tun zulmati ortiga yashiringan yarim qismidan o'zgalarning ko'z yoshlari hisobiga yashaydigan mavjudotni izlab, topishim lozim».*

XV BOB

Tennessi shtatining Sharqiy Memfis tumani. Ketrin Beyker Martin va uning eng yaqin do'sti yigitning uyida nasha bilan to'ldirilgan chilimni chekib, televizorda berilayotgan kechki ko'rsatuvlarni tomosha qilib o'tirishardi. Tinimsiz ekranga chiqayotgan reklamalar borgan sayin uzayib ketmoqda edi.

– Uyimda popkorn bor edi. Yeysanmi?

– Menga kalitni ber, o'zim olib kelaman.

– Yo'q, o'tiraver. Onam qo'ng'iroq qilganmi yoki yo'qmi, shuni ham tekshirib kelishim kerak.

Xiyol to'lachadan kelgan, sochlari go'zal va qalin, baland bo'yli yoshroq qiz kushetkadan turdida, qahva ichiladigan kichikroq stolning ostidan oyoq kiyimlarini topib, tashqariga chiqdi.

Fevral oqshomida havo nam bo'lsa-da, tanani junjiktirmasdi. Missisipi daryosi tomondan ko'tarilgan yengil tuman to'xtash joylarida turgan mashinalar uzra yastangandi. Ketrin musaffo osmonga qarab, bamisoli qarmoqning ilgagidek noziklashib, asta-sekin so'nib borayotgan rangpar oyni ko'rdi. Yuqoriga qaraganida boshi biroz aylandi. U mashinalar to'xtash joyi orqali to'ppa-to'g'ri yuz qadamcha naridagi uyining eshiklari tomon qat'iyatsizroq qadamlar bilan yurib ketdi.

Turar joyga aylantirilgan motorli qayiqalar va tirkamalar o'rtasida, uyiga yaqinroq joyda jigarrang tusli yuk mashinasi to'xtab turganiga ko'zi tushdi. Bunday yuk mashinalarda tez-tez onasidan sovg'alar kelib turgani uchun Kettrin unga e'tibor qaratdi.

U mashina yonidan o'tib borayotganida, tuman ichida birdan chiroq yondi. Bu yuk mashinasining ortidagi asfalt yo'lakda turgan abajurli pol lampasi edi. Chiroq ostida u tuman ichida ham katta qizil gullari yal-yal yonib turgan chit bilan qoplangan kresloni ko'rdi. Bu ikkita jihoz do'kon vitrinasida yoki mebellar ko'rgazmasida turgandek o'zidan jilo taratar edi.

Kettrin Beyker Martin ko'zlarini tez yumib, ochdi, lekin to'xtamasdan o'tib ketdi. Miyasida «syurrealizm» degan so'z aylanib yurar va bunday bo'lishida u nashani ayblab qo'ya qoldi. Uning ahvoli yaxshi. Shunchaki, kimdir ko'chib kelgandir yoki biror joyga ko'chib ketayotgandir. Keladi. Boshqa yerga ketadi ... Doimo Stounxenj tumaniga ko'chib keldi-yo! Uyining derazasiga osilgan parda qimirlab, Kettrinning diqqatini tortdi va deraza oynasiga suyanib turgan mushugini payqadi.

U kalitni allaqachon qo'lida ushlab turgan bo'lsa ham uni qulf teshigiga tiqib, burashdan oldin ortiga o'girilib qaradi. Yuk mashinasining orqa eshigidan bir kishi chiqib keldi. Chiroq yorug'ida uning qo'li gipslangan va bo'yniga osilganini ko'rdi. So'ngra eshikni ochib, uyiga kirdi-da, eshikni ichkari-dan qulfladi.

Kettrin Beyker Martin pardalar orasidagi ochiq joydan qarab, boyagi kishining tizzasi bilan stulni itarib, sog' qo'li bilan kresloni yuk mashinasiga ortmoqchi bo'layotganini ko'rdi. Urinishlari samara bermay, kreslo pastga tushib, ag'darilib ketdi. U kresloni tik qo'yib, barmog'ini yaladida, yal-yal yonib turgan qizil qoplamadagi yog'li dog'ni artishga urindi.

Kettrin tashqariga chiqdi.

– Sizga yordam beraman, – dedi u so'z ohangini to'g'ri tanlagan holda.

– Chindan yordam bermoqchimisan? Minnatdorman.

Bu kishining ovozi juda g'alati va tarang edi, bu yerlik emasligi shundoq sezilib turardi.

Yer ustida turgan chiroq nuri uning yuzini to'laqonli yoritmayotgan bo'lsa ham, gavdasi aniq-tiniq ko'zga tashlanardi. Uning egnida hafsala bilan dazmollangan mosh rangli shim va ochiq tugmalaridan sepkil bosgan ko'ksi ko'rinib turgan zamshga¹ o'xshash ko'ylak bor edi. Jag'lari va yonoqlarida tuk ko'zga ko'rinmas, aksincha, ayollarnikidek sip-silliq edi. Turtib chiqqan yonoq suyaklari ustidagi ko'zlari abajur soya-sida yaltirab turardi. U ham Ketringa xuddi shunday tarzda, diqqat bilan qaradi va qiz uning sinchkov nigohini sezmay qolmadi. Erkaklar ko'pincha uning qomatiga mahliyo bo'lishar, ba'zilar buni boshqalardan ko'ra mohirlik bilan yashirishni uddalardi.

– Ajoyib, – deb qo'ydi begona kishi.

Undan qandaydir qo'lansa hid kelar va Ketrin jirkanib, unga yaxshiroq qaraganida ko'ylagining zamshdan tikilgan yelka va qo'l qismlari jingalak tuklar bilan qoplanganligini payqadi.

Kresloni ko'tarib, yuk mashinasining pastak yukxonasiga qo'yish umuman qiyinchilik tug'dirmadi.

– Iltimos, shuni sal oldinroqqa siljitaylik, maylimi?

Erkak yukxonaga chiqib, ba'zi ashqol-dashqollarni, jumladan, moyni to'kish uchun mashina ostiga qo'yiladigan sa-yoz idishni, «tobut ko'targich» deb ataluvchi kichkina chig'irni nari surib qo'ydi.

O'rindiqlarning ortiga o'tkazib qo'yish uchun kresloni itarishga to'g'ri keldi.

– O'n to'rtinchi o'lcham², shekilli, to'g'rimi? – deb so'radi erkak.

– Nima? Tushunmadim?

¹ Zamsh – bug'u, qo'y va boshqa mollarning terisidan tayyorlangan yumshoq baxmalsimon charm.

² AQSHdagi 14 kiyim o'lchami 52 kiyim o'lchamiga mos keladi.

- Huv anavi arqonni uzatib yubor, iltimos. O'sha yerda, oyoqlaring ostida yotibdi.

Ketrin arqonni izlash uchun egilgan paytda erkak o'zining gipslangan qo'li bilan boshining orqa qismiga qattiq zarba berdi. Ketrin shunchaki boshimni urib oldim, shekilli, deb o'yladi va boshining ushlab ko'rish uchun qo'lini ko'tardi, lekin shu tob yana boshiga o'sha og'ir zarba kelib tushdi va barmoqlari bosh suyagiga qattiq tegib, qarsillab ketdi. Keyingi zarba qulog'ining orqasiga tegdi. U gipsli qo'li bilan qizning boshiga qayta va qayta urar, lekin endilikda zarba kuchini biroz kamaytirgandi. Nihoyat, Ketrin Beyker Martin kresloga yonboshlab yiqildi, zum o'tmay sirg'alib, yuk mashinasining poliga tushdi va yonboshlab yotib qoldi.

Erkak bir necha soniya uni kuzatib turdi, so'ng qo'lidagi gipsni va bandajni yechib oldi. Tezda mashinasiga pastda turgan chiroqni olib kelib, orqa eshiklarni yopdi. So'ngra qizning ustiga engashib, koftasining yoqasini qayirdi-da, fonar yorug'ida yorliqda yozilgan o'lchamni ko'rdi.

- Juda soz, - dedi u va tibbiyot qaychisi bilan koftaning orqa qismini qirqib, uni qizning egnidan yechib oldi va yalang'ochlanib qolgan qo'llarni orqaga qayirib, ularga kishan soldi. Mebel tashishda foydalaniladigan tag qistirmani pol ustiga yoyib qo'yganidan so'ng, Ketrinni orqasiga o'girdi.

U siynaband taqmagan edi. Erkak qizning ko'kraklariga nazar solib, «Juda soz», deb qo'ydi.

Qizning chap ko'kragining ustida pushti rang iz bor edi. Erkak boya kresloning dog'ini artgandek, barmog'ini yalab, pushti tusga kirgan terini ishqaladi. Yengil bosim bilan iz yo'qolib ketganiga ishonch hosil qilgach, mamnunlik bilan boshini irg'ab qo'ydi. Qizni teskari yotqizib, qalin sochlarini barmoqlari bilan yig'ib, bosh qismini ko'zdan kechirdi. Paxtali gips o'zidan asoratli iz qoldirmagani sababli bosh terisiga zarracha shikast yetmagandi.

U ikkita barmog'ini bo'yin tomiriga qo'yib, uning yurak urishini tekshirib ko'rdi va hammasi joyida ekanini fahmladi.

– G'oyatda a-j-o-y-i-b! – dedi u cho'zib.

O'zining ikki qavatli uyigacha hali ancha uzoq yo'l bosishi lozim edi va qizga ishchi libosini kiydirishning hali mavridi kelmagandi.

Ketrin Beyker Martinning mushugi jigarrang yuk mashinasining uydan tobora uzoqlashib borayotganini derazadan kuzatib turdi. Mashinaning qizil chiroqlari u uzoqlashgani sari yaqinlashib kelayotgandek tuyulardi.

Shu tob mushukning ortidagi stol ustida turgan telefon jirigladi. So'ngra telefonning qizil chirog'i miltillab yonib, avtomatik javob berish uskunasi ishga tushdi. Ketringa uning onasi, AQSH Senatining Tennessi shtatidan saylangan kichik a'zosi qo'ng'iroq qilayotgan edi.

XVI BOB

Terrorizmning «oltin davri» deya atalmish 1980 yillarda jinoyatchilar tomonidan AQSH Kongressi a'zolari va ularning yaqinlarini garov pulini undirish maqsadida o'g'irlash jinoyatlari haddan tashqari ko'payib, bunday holatlarini tekshirish uchun alohida qonun-qoidalar joriy etila boshlangandi.

Soat o'n besh minuti kam uchda Federal Qidiruv Byurosi-ning Memfis bo'limi rahbari byuroning Vashingtondagi bosh qarorgohiga senator Rut Martinning yakkayu yagona qizi izsiz g'oyib bo'lgani haqida xabar berdi.

Soat uchda Vashington shtati Bazzard-Poynt tumanidagi FQB bosh qarorgohining yer osti garajidan ikkita raqamsiz furgon chiqib ketdi. Ulardan biri Senat binosiga yo'l oldi. U yerda texnik mutaxassislar senator Martinning xonasidagi barcha telefonlarga raqamni aniqlovchi va suhbatlar mazmunini yozib oluvchi uskunalarni o'rnatishgan, bino yaqinidagi avtomat-telefonlarga esa tinglash moslamalari o'rnatib chiqilgandi. Prokuratura qonun talabiga ko'ra qurilmalar o'r-

natilishini nazorat qilish maqsadida Senat Maxsus razvedka qo'mitasining eng kichik a'zosini uyqusidan uyg'otgandi.

Tashqi kuzatuv uskunolari va derazalari faqat ichkaridan-gina shaffof bo'lgan «Hushyor ko'z» laqabli ikkinchi furgon senator Rut Martinning Vashingtondagi qarorgohi bo'lmish Uotergeyt-Vestni old tomondan kuzatish maqsadida Virjiniya avenyusida to'xtab turardi. Furgonning ichidan ikki nafar odam tushib, senatorning uyidagi telefonlarga eshituvchi moslamalarni o'rnatish uchun ketishdi.

«Bell-Atlantik» telefon kompaniyasi mamlakat ichidagi har qanday telefon stansiyasi orqali amalga oshirilgan qo'ng'iroq yordamida jinoyatchi turgan manzilni topish uchun suhbat vaqti yetmish soniya davom etishi yetarli bo'lishini ma'lum qildi.

Senatorning qizini o'g'irlagan shaxs Vashingtonning qaysidir hududida ko'rinish berishi mumkinligi hisobga olinib, Bazzard-Poyntdagi bo'limning tezkor guruhi ikki smenali ish tartibiga o'tkazildi. O'g'irlangan qizni qaytarib olish uchun to'lanadigan pul hamda almashinuv nuqtalari haqidagi ma'lumotlar ommaviy axborot vositalarining vertolyotlari tomonidan ushlanmasligi uchun barcha radioaloqalar shifrlangan holda amalga oshirila boshlandi: televideniyaedagi yangiliklar bo'yicha mutasaddilar kamdan-kam hollarda bunga jur'at etishsada, baribir buni butunlay istisno etib bo'lmasdi.

Garovdagilarni qutqarish bo'yicha maxsus guruh birinchi darajali jangovar shaylik holatiga keltirildi. Undan keyin vertolyotda qutqaruvchilar jamoasiga ham tayyor turish vazifasi topshirildi.

Barcha Ketrin Beyker Martinning shunchaki garov pulini undirish maqsadida ustomonlik bilan o'g'irlab ketilgan bo'lishidan umid qilayotgan edi. Hech kim o'g'rilikning boshqa sababga ko'ra sodir etilgan bo'lishi mumkinligi to'g'risida og'iz ochmasdi.

Tong otmasidan sal oldin Vinchester-avenyudagi talon-torojlar bo'yicha kelib tushgan shikoyatlarga binoan at-

rofni aylanib chiqayotgan Memfis politsiya mahkamasining patrul xodimi aravachasiga tunuka idishlar hamda har xil chiqindilarni ortib olib ketayotgan qariyani to'xtatdi. Patrul xodimi aravachadan old qismidagi tugmalarining barchasi qadalgan ayollar koftasini topib oldi. Koftaning orqasi esa xuddi dafn libosidek uzunasiga qirqib olingandi. Undagi kir yuvish xonasining yorlig'idan kofta Ketrin Beyker Martinga tegishli ekani aniqlandi.

Arlingtondagi uyidan tonggi soat olti yarimda chiqqan Jek Krouford mashinasida janub tomonga ketib borayotganida telefoni oxirgi ikki daqiqa ichida ikkinchi bor jiringladi.

– To'qqiz-yigirma ikki-qirq.

– Qirq, aloqada Alfa-to'rt.

Krouford buni eshitgan zahoti telefondagi suhbat mobaynida e'tibori boshqa narsalarga chalg'imasligi uchun yo'l yoqasidagi bo'sh joyga burilib, mashinani to'xtatdi va motorini o'chirdi. Alfa-to'rt– bu FQB direktori edi.

– Jek, Ketrin Martin ishidan xabardormisiz?

– Tungi navbatchi bir daqiqa oldin qo'ng'iroq qilgandi.

– Demak, kofta to'g'risida bilasiz. Hisobot bering.

– Bazzard-Poynt birinchi darajali shaylik holatida turibdi.

Hali buni bekor qilishga erta, chamamda. Bekor qilish haqida topshiriq berilganda ham telefon suhbatlarini tinglash saqlab qolinadi. Kofta kesilgan yoki kesilmaganidan qat'i nazar, bu Billning ishi ekaniga hali ishonch hosil qilingani yo'q. Agar unga taqlidan kimdir bu jinoyatni sodir etgan bo'lsa, unda tez orada garov pulini talab qilib aloqaga chiqishi mumkin. Tennessi shtatida telefon suhbatlarini kim tinglayapti? Ularning o'zlarimi yoki bizning odamlarmi?

– O'zlari. Aniqrog'i, shtat politsiyasi. Hozircha juda yaxshi ishlashyapti. Oq uydan Fil Adler menga qo'ng'iroq qilib, prezidentning ushbu masalaga nihoyatda qiziqayotganini bildirdi. Ishni muvaffaqiyatli tugatmasak bo'lmaydi, Jek.

– Men ham xuddi shunday deb o'ylagandim. Ayni damda senator Martin qayerda?

– U Memfisga yo'l olgan. Bir daqiqa avval uy raqamimga qo'ng'iroq qilgandi. Uning qay ahvoldaligini o'zingiz tasavvur qilavering.

– Ha.

Byudjet masalalari bo'yicha tez-tez yig'ilishlarga borib turadigan Krouford senator Rut Martin bilan tanish edi.

– U kuchi yetgan barcha bosim choralarini ko'ryapti.

– Buning uchun uni ayblash qiyin.

– Gapingiz to'g'ri, – dedi direktor. – Unga iloji boricha tezkor harakat qilayotganimizni, shu paytgacha ham bundan boshqacha ishlamaganimizni aytdim. U... U sizning hozirgi vaziyatingizdan xabardor. O'zining «Lir» xizmat samolyotidan foydalanishingiz mumkinligini ma'lum qildi. Uning taklifini rad etmang, agar ilojini qila olsangiz, bugun kechqurun uyingizga qayting.

– Mayli. Senator – qattiqqo'l ayol, Tommi. Mabodo hamma ishni o'z qo'lga olmoqchi bo'lsa, «mushakbozlik» yuz berishi aniq.

– Bilaman. Zarur bo'lsa, barchasini mening zimmamga yuklayvering. Ixtiyorimizda chama bilan nechta kun bor, Jek? Oltimi yoki yetti?

– Bunisi menga qorong'i. Agar qizning kimligini bilib qolsa, Bill uni o'ldirib, murdasini daryoga tashlab yuborishdan ham toymaydi.

– Siz hozir qayerdasiz?

– Kvontikodan ikki mil masofada.

– Kvontikodagi uchish-qo'nish maydonchasi «Lir» samolyotini qabul qiladimi?

– Ha.

– Yigirma daqiqadan keyin samolyot yetib boradi.

– Xo'p bo'ladi, ser.

Krouford telefonini o'chirib, avtomobillar oqimiga qo'shildi.

Uyqusidan bosinqirab uyg'ongan Kleris xalati ustidan sochiq tashlab olgan va oyog'iga quyunchali shippaklarini kiygancha hammom eshigining oldida kutib turardi. To'rt kishiga bitta hammom biriktirilgan, Kleris va Ardeliya Meppdan tashqari bu hammomdan qo'shni xonadagi kursantlar ham foydalanardi. Shu tob radioda Memfisdagi voqea haqida xabar yangrab, Klerisning nafasi bo'g'ziga tiqildi.

– Ey Xudo! Ey Yaratgan Egam! Xo'p, mayli. Hoy, ichkari-dagi qiz! Yaxshilikcha chiqmadingmi, endi hammomni hujum qilib, qo'lga kiritaman! Kiyingin-da tashqariga chiq! Bu mashq trevgasi emas!

Kleris dushga lip etib kirib, qo'rquvdan o'takasi yorilgan qo'shni xonadagi qizning yonida turib oldi.

– Greysi, sal surilib, menga anavi sovun bo'lagini uzatib yuborsang, yaxshi bo'lardi.

U telefondan nari ketmasdan safar sumkasini tayyorladi hamda eshik tagiga zarur asbob-uskunalar solingan tergovchilar chemodanchasini qo'ydi. O'z xonasida o'tirganidan kommutatordagilarning xabardor ekaniga ishonch hosil qildi, telefondan uzoqlashishni istamay, nonushta qilishga ham chiqmadi. Dars boshlanishiga o'n daqiqa qolganida Kleris lom-mim demasdan to'ppa-to'g'ri sumka va chemodanini olib, xulq-atvor psixologiyasi bo'limiga tushdi.

– Janob Krouford qirq besh daqiqa oldin Memfisga uchib ketdi, – dedi kotiba muloyimlik bilan. – U bilan Barrouz va laboratoriyadagi Stafford birga ketdi, Milliy aeroportdan uchib ketishdi.

– Kecha tunda unga hisobot jo'natib yuborgandim. Menga hech nima qoldirmadimi? Ismim Kleris Starling.

– Kimligingizni bilaman. Telefon raqamingizni uchta qog'ozchaga yozib qo'rganman, mana. Bilishimcha, uning stolida ham raqamingiz bir nechta joyga qayd qilingan. Yo'q, u sizga hech nima qoldirmadi, Kleris, ayol uning qo'lidagi

sumka va chemodanlarga ma'noli qarab qo'ydi. – Qo'ng'iroq qilgudek bo'lsa, unga xabaringizni yetkazib qo'yishimni istaysizmi?

– Ehtimol, Memfisdagi telefon raqamini qoldirgandir?

– Yo'q, uning o'zi qo'ng'iroq qiladi. Bugun dars bo'lmaydimi? Hali akademiyani tugatmagansiz, shekilli?

– Tugatganim yo'q.

Darsga kech qolib kirishi yaxshi ish bo'lmadi, ustiga-ustak xonada Starling boya hammomdan haydab chiqargan Greysi Pitmen ham bor edi. U darrov Starlingning orqasidagi partaga kelib o'tirib oldi. Klerisga o'z joyiga borguncha bosib o'tadigan yo'l juda ham uzoq tuyuldi. Ishqilib, Greysi to u joyiga borib o'tirguncha ikki bor yuzini kinoya bilan burishtirishga muvaffaq bo'ldi.

Och-nahor ikki soat mobaynida tergovni boshlash va qamoqqa olish uchun order olishda mustasno holatlar haqidagi ma'ruzani tinglashga majbur bo'lgan Kleris nihoyat, avtomat-mashina oldiga kelib, gazlangan suv ichdi.

Tush paytida pochta qutisini tekshirdi, lekin unga na xat va na xabar kelmagandi. O'sha onda u o'zining hali ko'p qismi bosib o'tilmagan hayotida yana bir bor umidning barbod bo'lishidan og'izda xuddi bolaligida ichishiga to'g'ri kelgan dorinikidek ta'm qolishini his qildi.

Shunday vaqtlar bo'ladiki, umuman boshqa odam bo'lib uyqudan uyg'onasan. Bugun ham aynan shunaqa kunlaridan biri bo'lganiga Kleris ich-ichidan amin edi. Kecha Potterdagi dafn marosimlari byurosida ko'rganlari uning borlig'ini kuchli darajada larzaga solgan edi.

Starlingga psixologiya va kriminologiya fanlaridan eng yaxshi o'qituvchilar saboq bergandi. Butun umri davomida u loqayd dunyoning yo'lida uchragan har qanday narsani vayron etib, parcha-parcha qilib yuborishi mumkinligi isbotlangan turli-tuman ko'ngilsiz hodisalar bilan to'qnashishiga to'g'ri keldi. Biroq, endilikda ilgarilari anglamagan bita narsani yaxshi bilib oldi: gohida insonlar orasida shunday

bir inson qiyofasidagi mavjudot tug'iladiki, uning yagona huzur-halovati G'arbiy Virjiniyaning Potter shahridagi balzamlangan stol ustida yotgan jasadda namoyondir. Dunyoda shunday mavjudot borligini anglagan lahzada Starlingning yuragida u anatomiya sahnalarida biror marotaba his qil-magan dahshat qo'pchidi. U yuragiga dahshat solgan ushbu haqiqatdan hech qayerga qochib qutula olmasligini va bunga nisbatan befarqroq bo'lish qo'lidan kelmasa, oxir-oqibat, u yuragini yeb bitirishini tushundi.

Odatdagi o'quv mashg'ulotlari ham Klerisni bu o'ylardan qutqara olmadi. Kun bo'yi atrofida sodir bo'lgan voqea-hodisalar uning ko'ziga soxtadek ko'rindi. Shovqin-suron, suhbatlar-u shivir-shivirlar hammasi unga xuddi uzoq-uzoqlardagi stadiondan yangrayotgan shovqinday tuyuldi. Uning har qanday harakatdan, hattoki, yo'lakdan o'tib borayotgan kursantlar guruhlarini, osmonda suzayotgan bulutlarning soyalariyu tobora olislab borayotgan samolyot ovozidan boshi gangiyverib, halovatini yo'qotdi.

Darsdan keyin sport maydonchasiga borib, aylana yo'lakni to tamomila holdan toygunicha aylanib yugurdi. So'ngra hovuzga tushib, miyasida tinmay g'ujg'on o'ynayotgan xayollari tarqalgunicha suzdi. Nihoyat, xayoli tiniqlashganida tanasiga tegayotgan suvdan bezib, hovuzdan chiqdi.

Oqshom chog'i dam olish xonasida Ardeliya Mepp va boshqa o'nlab kursantlar bilan birga o'tirib, kechki yangiliklarni tomosha qildi. Yangiliklar dasturining eng muhim qismi senator Martinning qizi o'g'irlab ketilgani emas, balki Jenevada qurolsizlanish bo'yicha o'tkazilgan muzokaralar haqidagi xabar bo'ldi. Undan keyingina senator bilan bog'liq voqeaga to'xtalishdi. Televizorda Memfisda suratga olingan kadrlar namoyish etildi: politsiya patrul mashinasining chiroqlari yorug'ida porlayotgan «Stounxenj Villa» yo'l ko'rsatkichi, avtomobillar to'xtash joyi... Telejurnalistlar voqealarning qisqa va lo'nda ketma-ketligini berishga harakat qilishdi, ammo aytadigan hech narsa yo'qligi uchun duch kelgan odamdan,

hattoki bir-biridan intervyu olishga ham borishdi. Chiroqlarning uzuq-yuluq porlashi, tormozlarning chiyillashi-yu taraq-turuq qilayotgan to'siqlarning shovqin-suroni ostida politsiyachilar, shahar va tuman hokimiyati vakillari haddan tashqari ko'payib ketgan mikrofonlarga engashgancha mujmal gaplarni aytishar, fotomuxbirlar u yerdan bu yerga yugurib-yelishar, dam egilib, dam cho'kkalab, gohida esa orqaga tisarilgancha, tergovchilardan birortasi Ketrin Beyker Martinning uyiga kirgudek bo'lsa yoki ichkaridan kimdir chiqsa, zudlik bilan buni kameralariga muhrlashga intilishardi.

Televizorda uyning derazasi oldida turgan Jek Kroufordni ko'rsatishganida birdan FQB akademiyasining dam olish xonasida o'tirganlarning istehzo aralash shodiyona xitoblari yangradi. Starling labining cheti bilan jilmayib qo'ydi.

Qiziq, Buffalo Bill ham televizor tomosha qilarmikin? U Krouford haqida qanday fikrda ekan? Uning kimligini biladimi?

Atrofdagilarning xayolidan ham Billning televizor tomosha qilishi yoki qilmasligi haqidagi bir xil o'y o'tgandek tuyuldi.

Mana televizor ekranida senator Rut Martin ko'rinish berdi. Ushbu jonli efirdagi ko'rsatuvga Piter Jennings boshlovchilik qilayotgan edi. Senator qizining yotoqxonasida yolg'iz turardi. Uning ortidagi devorda Janubi-g'arbiy universitetning bayroqchasi va bir nechta plakatlar aks etar, ulardan biriga Uayl Koyot¹ tasviri tushirilgan, ikkinchisiga esa «Biz ayollarning teng huquqliligi tarafdorimiz!» degan jumla yozilgan edi.

Barvasta va novcha Rut Martinni unchalik xushro'y deb bo'lmas edi.

– Men hozir qizimni o'g'irlab ketgan odamga murojaat qilyapman, – deya so'z boshladi u va kutilmaganda kameralaga yaqinroq kelib, operatorni darhol fokusni² o'zgartirishga

¹ Uayl Koyot – mashhur multfilm qahramoni.

² Fokus – suratga olinadigan narsalarning eng ravshan, eng aniq ko'rinadigan nuqtasi.

majbur qildi, odatda terrorchilarga nisbatan ko'zda tutilmaydigan ohangda so'zlashda davom etdi. – Qizimning bir tola sochiga ham zarar yetkazmasdan ozod qilish sizning qo'lingizda. Uning ismi Ketrin. U juda mehribon va hammasini to'g'ri tushunadigan qiz. Iltimos, uni qo'yib yuboring. Unga biror yomonlikni ravo ko'rmang, o'tinaman. Hozir vaziyatni aynan siz nazorat qilmoqdasiz. Barcha kuch va qudrat sizning qo'lingizda. Barini siz hal qilasiz. Ishonchim komilki, mehr-u muhabbat va hamdardlik ko'rsatishga qodir insonsiz. Qizimni unga zarar yetkazishi mumkin bo'lgan balo-qazolardan himoya qilishga qodirsiz. Ayni damda sizda bir qizga o'zgalarning sizga bo'lgan munosabatidan yaxshiroq muomalada bo'lish orqali o'zingizning qanchalik darajada mehribon hamda oliyjanob inson ekaningizni butun dunyoga namoyish etishingiz uchun ajoyib imkoniyat bor. Uning ismi Ketrin.

Senator Martinning qiyofasi ekrandan g'oyib bo'lib, uning o'rnini havaskorona suratga olingan oilaviy film egalladi: mitti Ketrin ko'rkamgina kollining¹ hurpaygan yollariga yopishib, yurishga harakat qilayotgan edi.

Kadr ortidan Rut Martinning ovozi yangradi:

– Hozir siz Ketrinning bolalik davrini tomosha qilmoqdasiz. Uni qo'yib yuboring. Ketrinni mamlakatimizning o'zingiz qulay deb bilgan istalgan joyida, unga zarracha zarar yetkazmasdan ozod qiling. Sizga o'zim yordam beraman va qo'llab-quvvatlayman, bunga va'da beraman. Bundan tashqari, men sizga do'st bo'laman.

So'ngra teleekranda fotosuratlar namoyish etila boshlandi: suratlardan birida sakkiz yashar Ketrin Martinning yaxtani boshqarib turgani aks etar edi. Yaxta bloklar ustiga ko'tarilgan, Ketrinning otasi uning sirtini bo'yash bilan band edi. Undan keyin voyaga yetgan Ketrinning yaqinda olingan ikkita fotosuratini ko'rsatishdi. Bittasida uning to'liq bo'y-basti tushgan, ikkinchisida esa yuzi yaqinroqdan su-

¹ Kollı – shotland ovcharkasi.

ratga olingandi. Shundan so'ng tag'in ekran yuzini senator Martin egalladi.

– Men shu yerda, butun xalq oldida turib, sizga zarur holatlarda doimo yordam ko'rsatishga va'da beraman. Sizga yordam bera olaman: men Qo'shma Shtatlar senatoriman, AQSH Qurolli Kuchlari qo'mitasi a'zosiman. Strategik mudofaa tashabbusi loyihasida faol ishtirok etmoqdaman. Xalq orasida ushbu dastur «Yulduzlar jangi» deya nom olgan. Agar kimda-kim sizga dushmanlik qilayotgan bo'lsa, ularga o'zim qarshi chiqaman. Kimda-kim sizga xalal bersa, uni o'zim yo'lingizdan olib tashlayman. Xoh kunduzi bo'lsin, xoh yarim kechasi, menga istagan paytingizda qo'ng'iroq qilishingiz mumkin. Qizimning ismi Ketrin. Iltimos, qizimni qo'yib yuboring va bizga kuchli va mard inson ekaningizni isbotlang, – deya so'zini tugatdi senator Martin.

– Zo'r chiqish qildi, – dedi vujudi sovuqda muzlab qolgan itdek titrayotgan Starling. – Bu ayolning aql-idrokini inkor etib bo'lmaydi. Murojaat degani mana shunaqa bo'ladi!

– «Yulduzlar jangi» haqida gapirishga balo bormidi? – dedi Ardeliya Mepp. – Agar o'zga sayyoraliklar Buffalo Billning ongini olis sayyoradan turib boshqara boshlashsa, senator Martin uni himoya qila oladimi? U boya shuni nazarda tutdimi?

Starling bosh chayqadi.

– Shizofreniya xastaligiga chalingan aksar bemorlarda, ayniqsa, paranoyyadan aziyat chekuvchilarda o'zlarining boshqa bir begona ong tomonidan boshqarilishi haqidagi o'ziga xos gallyusinatsiya bo'ladi. Mabodo Billning ongi shunday negizga qurilgan bo'lsa, unda mazkur usul uni o'zini fosh qilishga majburlashi mumkin. Zarba yaxshi mo'ljalga olindi va ayni vaqtida yo'llandi; u kamera oldida o'zini qanday tutganini ko'rdingmi? Bu orqali, jillaqursa, Ketrinning yana bir necha kun tirik qolishiga erishish mumkin. Ehtimol, ishni tekshirishimiz uchun vaqtimiz ko'proq bo'lar yoki umuman ulgurmasmiz: Krouford Billning qurbonlarini saqlash davrlari qisqarib boryapti, degan fikrda. Shu bois, iloji boricha

shunday turdagi va yana boshqa usullarni ham sinab ko'rganlari ma'qul. Ehtimol, boshqa biridan natija chiqib qolar.

- O'sha odam jigarbandimni o'g'irlab ketganida, men ham shu ayoldek farzandimni qaytarib olish uchun hamma narsaga tayyor bo'lardim! Darvoqe, nega u hadeb «Uning ismi Ketrin» degan gapni qaytaraverdi? Qizining ismini bot-bot takrorlashdan nima naf?

- Senator Buffalo Billni Ketringa shaxs sifatida qarashga majburlash uchun shunday yo'l tutdi. Ular o'z qurbonini o'ldirish va terisini shilib olishdan oldin uning shaxs sifatidagi ahamiyatini yo'qotib, unga shunchaki buyum sifatida qarash muhim, deb hisoblashadi. Seriyali qotillik sodir etuvchi jinoyatchilarning hammasi emas-u, lekin ba'zi birlari qamoqxona o'tkazilgan suhbatlarda bu haqda gapirib berishadi va qilayotgan ishlari ko'zlariga shunchaki qo'g'irchoqni burdayotgandek bo'lib ko'rinishini ta'kidlashadi.

- Seningcha, hozirgi murojaat ortida Krouford turibdimi?

- Balkim. Yoki buni doktor Blum tavsiya qilgandir. Mana u, qara, - dedi Starling.

Televizor ekranida bundan bir necha hafta muqaddam Chikago universitetida faoliyat yurituvchi doktor Alan Blumdan olingan intervyu namoyish etila boshlandi. Suhbat seriyali qotillik mavzusida kechgan edi.

Doktor Blum Buffalo Billni Frensis Dolarhayd, Garret Xobbs yoki o'zi tanigan boshqa jinoyatchilar bilan solishtirishni inkor qildi, uni Buffalo Bill deb chaqirishni istamadi. Darhaqiqat, doktor Blumning intervyusi o'zida mavzuga aloqador ko'plab ma'lumotlarni mujassam etmasa-da, lekin u mazkur soha bo'yicha eng yirik, ehtimol, yagona mutaxassis sifatida tanilgan va televideniye mutasaddilari uni tomoshabinlarga namoyish etishni xohlagan edi.

Teledastur oxirida katta harflarda doktor Blum aytgan so'nggi so'zlarni iqtibos sifatida keltirib o'tishdi:

"Biz unga hech qanday yo'l bilan tahdid qila olmaymiz, chunki dunyoda u har kuni va har soat duch keladigan ho-

latdan-da yomonroq hech nima mavjud emas. Qo'limizdan keladigan yagona chora undan bizga yaqin kelishini so'ras-hdir. Unga mehribonlik ko'rsatishimiz hamda azoblarini yengillashtirishimiz va buni to'laqonli samimiyat va ochiq-ko'ngillik bilan va'da qilishimiz mumkin».

– Bizga ham azob-uqubatlarimizni yengillashtirishga yor-dam berishni va'da qilishsa, qanday yaxshi bo'lardi, – dedi Mepp. – Jin ursin, men bunday yengillik berilishiga aslo qar-shi chiqmasdim. Bular yuzaki suhbat o'tkazib, miyalarni mo-hirona yuvishdi. Menga shunday narsalar juda yoqadi-da. Doktor shuncha gapirdi, gapirdi va lekin pichoqqa ilingulik hech narsa aytmedi. Mayli, bundan ehtimol Bill ozgina xavo-tirga tushib qolgandir.

– Albatta, G'arbiy virjiniyalik qiz to'g'risida o'ylamaslikka o'zimni majbur qila olaman, – dedi Starling. – Deylik, yarim soatga uni miyamdan chiqarib tashlay olaman. Keyin esa qo'qqisdan lop etib, yaltiroq bo'yoq surilgan tirnoqlari ko'z oldimga keladi. Madorim qurib boryapti. Xayolimni nima qi-lib bo'lsa ham chalg'itishim zarur.

Kechki ovqat paytida Ardeliya Mepp do'stining kayfiyati-ni chog' qilish uchun yo'l axtarib, Stivi Uander va Emili Di-kinson asarlaridagi nomuvofiq qofiyalarni solishtirish orqali nafaqat Starlingni g'amgin o'ylaridan xalos qildi, balki qo'sh-ni stollarda o'tirganlarning ham olqishiga sazovor bo'ldi.

Xonasiga qaytayotganida Starling pochta qutisini tekshi-rib, sabrsizlik bilan o'zining nomiga kelgan xatjildni ochdi. Xabarda «Itimos, Elbert Rodenga qo'ng'iroq qiling», deb yo-zilgan hamda pastroqda uning telefon raqami ko'rsatilgan edi.

Ikkalasi qo'llaridagi kitoblar bilan karavotlariga o'tirish-ganida Starling «Bu xabar nazariyamni tasdiqladi», dedi.

– Qanaqa nazariya?

– Ikkita yigit sen bilan tanishmoqchi bo'lib yuribdi-a ho-zir, to'g'rimi? Lekin senga nuqul o'zingga yoqmagan yigit qo'ng'iroq qiladi.

– Bu haqda aytishing shart emasdi. O‘zim ham yaxshi bilaman.

Shu tob telefon jiringladi.

Mepp qalamining uchi bilan burnining uchini tirnadi.

– Agar bu «sevimli» Bobbi Lourens bo‘lsa, unga kutubxonada ekanligimni ayt, xo‘pmi? Ertaga o‘zi qo‘ng‘iroq qilar ekan, degin.

Klerisga Krouford samolyotdan turib qo‘ng‘iroq qilayotgan edi. U go‘shakni olganida narigi tomondan dastavval xirillash va g‘ichirlash ovozi eshitildi.

– Starling, ikki kunlik narsalaringizni olib, yo‘lga chiqishga shaylaning. Bir soatdan keyin ko‘rishamiz.

Bo‘shliqda nimaningdir chirs etgani Klerisning qulog‘iga chalindi va u Krouford go‘shakni qo‘ydi, deb o‘yladi. Shu payt birdan yana uning ovozi yangradi.

– Hech qanday asbob-uskunalarining keragi yo‘q, faqat kiyim-kechaklaringizni oling.

– Qayerda uchrashamiz?

– Smitson institutida.

Krouford go‘shakni qo‘yib ulgurmasidan allaqachon boshqa birov bilan gaplasha boshlagan edi.

– Jek Krouford qo‘ng‘iroq qildi, – dedi Starling safar sumkasini karavotga tashlar ekan.

Ardeliya Mepp o‘zi mutolaa qilayotgan Jinoyat-protsessual kodeksining ortidan Starlingga qarab, shahlo ko‘zini qisib qo‘ydi-da, uning narsalarini qanday taxlayotganini kuzatdi.

– Senga bu boradagi fikrimni majburan singdirishni istamayman, – dedi u.

– Yo‘g‘ye? – deya javob qaytardi Starling. U oldinda o‘zini nima kutayotganini juda yaxshi bilib turardi.

Ilgari Mepp kunduzi Merilend universitetida huquqshunoslik bo‘yicha tahsil olish asnosida kechalari tungi smenada ishlagandi. U FQB akademiyasida guruhidagi eng yaxshi ikkinchi talaba sifatida tan olingan, o‘qishga nisbatan mas‘uliyat va kitoblar bobida esa o‘zini tengsiz deb bilardi.

- Ertaga jinoyat huquqidan, ikki kundan keyin esa jismoniy tayyorgarlik fanidan imtihon topshirishing lozim. Agar kursdan kursga qoldirilgudek bo'lsang, bunga yagona aybdor o'zi ekanligidan boshlig'ing Kroufordning xabari bo'lsin. Mabodo u «Xizimatingizdan minnatdorman, kursant Starling» deyishi bilanoq, darrov «Nimalar deyapsiz, axir siz bilan ishlashdan faqatgina mamnun bo'laman», deya ko'rma. Uning Pasxa oroli toshlaridek qotib ketgan yuziga tik qarab, «Darslarda qatnashmaganim sababli kursdan kursga qoldirilishim mumkinligini hisobga olgan holda bunga shaxsan e'tibor qaratasiz, degan umiddaman», degin. Nima demoqchiligimni tushuntira oldimmi?

- Jinoyat huquqi fanidan tezda sizlarga yetib olaman, - dedi Starling tishlari bilan sochiga taqadigan to'g'nog'ichini ochishga urinayotib.

- Ha, to'g'ri. Lekin tayyorlanishga vaqting bo'lmagani uchun baribir imtihondan yiqilasan. Vaqting nega bo'lmagani bilan kimning ishi bor? Nima, ular senga marhamat ko'rsatib, kursda qoldirishmaydimi? Qo'ysang-chi, go'zolim, hazil o'z yo'liga. Ular seni xuddi Pasxa bayramidagi aynib qolgan tovuqdek akademiyaning orqa eshigidan irg'itib yuborishadi. Insonlar yaxshilikni bilmaydi, minnatdorchilik bildirishadi-yu, seni unutib yuborishadi, Kleris. Kroufordning «Kursdan kursga qolmaysiz», degan va'dasini olgin. Axir, baholaring juda yaxshi, u o'qituvchilar bilan gaplashsin. Senga va'da bersin. Qolaversa, menga sendek xonadosh boshqa hech qachon uchramaydi. Dars boshlanishiga atigi bir daqiqa qolganida yana kim hamma kiyimlarni dazmollashga ulgura olardi?

Starling o'zining almisoqdan qolgan «pinto» rusumli mashinasini xuddi poygada chopayotgan ot singari to'rt polosali magistral yo'l bo'ylab belgilanganidan bir milya kam tezlikda bir maromda haydab borardi. Qizgan moy hidi, mog'or, pol ostidagi dirillashlar, uzatkichning yurakni ezuvchi g'ichirlashi otasining «pikap»ida singlisi va ukalari bilan kabinaga

tiqilib o'tirib, sayohat qilishlaridan iborat xira tortgan bolalik xotiralarini qaytardi.

Endilikda u mashinani erkin haydab, shiddat bilan zulmatni yorib borar, polosalarni ajratib turuvchi shtrix chiziqlarni ortda qoldirib borardi. O'ylab olishga qulay fursat tug'ilgandi. Qo'rquv yelkasida unga hamnafas bo'lib olgandi. Xayolida singlisi va ukalari haqidagi xotiralarini siqib chiqaruvchi boshqa, yangi xotiralar qayta uyg'ondi.

Beyker Martinning jasadini topib olgan bo'lishlari mumkinligidan Starling juda qo'rqayotgandi. Buffalo Bill u kimning qizi ekanidan xabar topgan bo'lsa, vahimaga tushib, uni o'ldirgan va tomog'iga hasharotni joylab, daryoga tashlab yuborgan bo'lsa-chi?

Balki Krouford tekshirish maqsadida o'sha hasharotni Smitson institutiga olib kelayotgandir. Agar bunday bo'lmasa, Smitson institutiga nega chaqirishi mumkin? Lekin u yerga hasharotni Krouforddan boshqa odamlar ham olib kelishi mumkin-ku, FQBning har qanday agenti, hatto oddiy yetkazib beruvchi ham bu ishni ado etishi mumkin. Bundan tashqari, Krouford ikki kunlik narsalarini olishni buyurdi.

Starling nima uchun Kroufordning radiotelefon orqali barchasini yotig'i bilan aytmaganini tushunib yetdi - ularni kimdir tinglayotgan bo'lishi mumkin edi. Biroq mavhumlik uni tobora aqldan ozdirardi.

Kleris radioning qulog'ini burab, kun yangiliklari berib boriladigan radiostansiyani izlab topdi va ob-havo ma'lumotlarining tugashini kutdi. Nihoyat, yangiliklarni eshittirish boshlandi, lekin bu baribir uning ko'ngliga chiroq yoqmadi: ma'lumotlar soat yettida eshittirilgan yangiliklardan farq qilmasdi. Senator Martinning qizi bedarak yo'qolgan. Uning egnida bo'lgan koftaning orqa tomoni kesilgan va faqatgina Buffalo Bill shunday qilishga odatlangan. Hozircha guvohlar yo'q. G'arbiy Virjiniyada jasadi topilgan ayolning shaxsi aniqlanmadi.

G'arbiy Virjiniya.

Kleris Starlingning Potterdagi dafn marosimlari byurosi-da ko'rganlari bilan bog'liq xotiralari orasida mustahkam va arziqli bir jihat ham mavjud bo'lib, unga bemaolol suyanishi mumkin edi. Bu narsa o'sha yerda aniqlagan topilmalaridan farqli o'laroq, anchayin yorqin hamda pishiq edi. Kleris ong-li ravishda o'sha xotirani ko'z oldida gavdalandirib, uni tutib olib, xuddi tumor kabi qo'lida mahkam ushlay olishiga o'zi-ni o'zi ishontirdi. O'shanda Potterdagi balzamlash xonasida, rakovina yonida turgan Kleris onasi haqidagi xotiralariga tayanib, kuch-quvvatini qayta to'plashga muvaffaq bo'lgan, bundan o'zi ham hayron qolgan va quvongan edi. Starling ancha vaqtdan beri marhum otasining muborak xotirasiga, uning hayotiy tamoyillari va maslahatlariga tayanishga odat-langan, ammo bunga bevosita emas, balki ukalarining ifodasi orqali bilvosita erishardi. Hozir o'zi sazovor bo'lgan ushbu saxovatli hadyadan ham mamnunlik, ham hayrat hissini tu-yayotgan edi.

U «pinto»sini O'ninchi ko'cha va Pensilvaniya-avenyu burchagida joylashgan FQB shtab-kvartirasi ostidagi avto-turargohda qoldirdi. Piyodalar yo'lagida ikkita televideniye jamoasi joylashib olgan, projektorlar yorug'ida muxbirlar yaraqlab turishardi. Ular Edgar Xuver nomidagi binoning orqa tarafida intervyulardan oldin efirga uzatiladigan kirish so'zlarni mashq qilish bilan band edi. Starling kunduz kuni-dek yoritilgan maydonni aylanib o'tib, shtab-kvartiradan ikki bino narida joylashgan Tabiatshunoslik tarixi milliy muzeyi tomon shoshildi.

Eski, nuragan binoning tepa qavatidagi bir nechta dera-zalardangina chiroq yorug'i ko'zga tashlanardi. Baltimor okrugi politsiyasining furgoni yarim aylanma yo'lda to'xtab turar, furgon ortidagi yap-yangi kuzatuv mashinasi rulida Kroufordning haydovchisi Jeff o'tirgan edi. Starlingni ko'rishi bilan u qo'lidagi mikrofonga bir nimalar deb gapirdi.

XVIII BOB

Kleris Starlingni qo'riqchi binoning ulkan fil tulumining tepasidan o'rin olgan ikkinchi sathiga boshlab bordi. Liftning eshigi ochilgan onda uning ko'z oldida g'ira-shira yoritilgan uchinchi yoki boshqalar nazdida to'rtinchi yoki beshinchi qavat nomini olgan maydon zohir bo'ldi. Uni lift eshigining yonida Kroufordning yakka o'zi yomg'irpo'shining cho'ntaklariga qo'llarini solgancha kutib turgan ekan.

- Xayrli kun, Starling, - dedi Krouford u lift dan chiqishi bilan.

- Salom, - dedi Kleris.

Krouford uning yelkasi osha qo'riqchiga gap qotdi:

- Rahmat, bu yog'iga o'zimiz eplaymiz, ketavering.

Ular yo'lak bo'ylab oldinma-ketin yurib, antropologik namunalar solingan shkaflar hamda qutilar yonidan o'tib bori-shardi. Yo'lak nimqorong'i edi: shiftdagi barmoq bilan sanarli lampalardangina sarg'ish nur taralib turardi. Krouford bilan baravar qadam tashlab ketayotgan Starling xuddi universitet shaharchasida sayr qilayotgandek yengil nafas oldi va dab-durustdan Krouford uning yelkasiga qo'lini qo'ygisi kelayotganini his qildi. Agar o'zini Klerisga qo'lini tekkizishga haqli odam deb bilganida u shunday qilgan bo'lardi ham.

Starling uning og'zini poyladi va nihoyat, yurishdan to'xtab, u singari qo'llarini cho'ntagiga tiqdi va yuziga tik qaradi.

Krouford ortga tisarilib, qutilarga suyandi va chuqur nafas oldi.

- Ketrin Martin katta ehtimol bilan hali ham tirik.

Starling bir necha bor bosh iring'ab, so'ng yerga qaradi. Balki, ko'zlariga qaramay tursa, unga dilidagi gaplarni aytish osonroq kechar. Kroufordning jur'ati yetib tursa ham baribir bitta noma'lum narsa uni qaytarib turayotgandek edi go'yo. Bir daqiqa Starlingning xayoliga «Balki, rafiqasi vafot etgandir» degan o'y keldi. Yoki uzzukun Ketrinning qayg'uga botgan onasiga hamrohlik qilib yurib, shunday ahvolga tushgandir.

– Memfisda hech narsaga oydinlik kiritishga muvaffaq bo'lmadik, – deya davom etdi Krouford. – Taxminimcha, Bill uni avtoturargohdan o'g'irlab ketgan. Hech kim hech narsani ko'rmagan va eshitmagan. Ketrin dastlab uyiga kirgan, lekin nimagadir yana qaytib chiqqan. Tashqarida ko'p vaqt bo'lishni rejalashtirmagan, negaki uyining eshigini ochiq qoldirgan va chiqqanida ortidan eshik yopilib ketmasligi uchun zulfinni tushirib qo'ygan. Kalitlarini televizorning ustida qoldirgan. Uyidagi birorta ham narsa joyidan jilmagan. Ketrin uyiga kirganida u yerda ko'p bo'lgan, deb o'ylamayman. U, hatto yotoqxonasidagi telefonga ulangan avtomatik javob berish uskunasigacha ham yetib bormagan. U qaytavermadan so'ng lapashang do'sti oxir-oqibat, politsiyaga qo'ng'iroq qilgan paytda ham uskunaning chirog'i yoniq turgan.

Krouford o'zi anglamagan holda beixtiyor qo'lini suyak to'la patnisga qo'ydi va darhol tortib oldi.

– Xullas, qiz uning qo'lida, Starling. Televideniye va radiodagilar uning yana qancha vaqt tirik qolishi mumkinligi to'g'risida lom-mim demaslikka so'z berishdi. Doktor Blum buning ma'lum qilinishi faqatgina jinoyatchining quyushqondan chiqib ketishiga sabab bo'lishini aytdi. Chindan ham bir yoki ikki bemaza gazetaning o'zi hammasini ostin-ustin qilishga yetib ortadi.

Oldinroq sodir etilgan o'g'rilik vaqtida qurbonning egnidagi orqa tomoni kesilgan ko'ylak juda tez topilgan hamda qiz hali tirikligidayoq uning shaxsi aniqlangan va bu Billning ishi ekanligi ta'kidlangan edi. Starling o'sha kezda saviyasiz gazetalarning old sahifalarida qora hoshiya ichida chop etilgan «Qolgan kunlar hisobi» sarlavhali xabarlarni esladi. Qizning murdasi o'n sakkiz kundan so'ng suv yuzasiga qalqib chiqqan edi.

– Ketrin Beyker Martin Buffalo Billning yashil mehmonxonasida o'limini kutyapti, Starling, va bizning uzog'i bilan bir hafta vaqtimiz bor. Bu, albatta, taxmin. Blumning fikricha,

uning odam o'g'irlash va qotillikni sodir etish vaqtlari oralig'i tobora qisqarib bormoqda.

Bunchalik ko'p gapirish Kroufordning tabiatiga yot edi. Siyqasi chiqqan «yashil mehmonxona» o'xshatishi esa nutqining mazmuniga unchalik yopishmagan edi. Starling uning asosiy gapga o'tishini kutdi va nihoyat, u kutgan fursat yetdi.

– Faqat shu safar, Starling, faqatgina shu safar bizga omad kulib boqishi mumkin.

Kleris yer ostidan unga ham umid, ham sergaklik bilan qaradi.

– Biz yana bitta hasharotni topdik. Anavi tanishlaringiz bor edi-ku, Pilcher va... ikkinchisining ismi nima edi-ya?

– Roden.

– Ha, shular hozir uni tekshirish bilan band.

– U qayerda ekan? Sinsinnatidami? O'likxonadagi qizni nazarda tutyapsizmi?

– Yo'q, yuring, sizga uni ko'rsataman. Keyin fikringizni bildirasiz.

– Entomologiya bo'limi boshqa tarafdadir emasmi, janob Krouford?

– Bilaman, – deya javob berdi Krouford.

Ikkinchisi burchakni aylanib o'tib, ustiga «Antropologiya» deb yozilgan eshik oldiga kelishdi. Xira oynadan chiroq yorug'i ko'rinar, g'o'ng'ir-g'o'ng'ir tovushlar ham quloqqa chalinar edi. Starling ichkariga kirdi.

Oppoq laboratoriya libosidagi uchta erkak xonaning o'rtasidagi soya tushirmaydigan chiroq ostida turgan stol atrofidan ishlayotgan edi. Ularning aynan nima bilan band ekanligini Starling ko'ra olmadi. Xulq-atvor psixologiyasi bo'limidan kelgan Jerri Barrouz erkaklarning orqasida turganicha ularning ishini kuzatar va bir vaqtning o'zida yon daftariga nimalarnidir qayd etardi. Xonaning ichida ko'ngilni aynitib yuboradigan chuchmal hid anqirdi.

Shu tob erkaklardan biri rakovinaga bir narsani qo'yish uchun nari ketdi va hammasi ravshan bo'ldi.

Zanglamaydigan po'latdan yasalgan patnis ustida Starlingning ko'zi Split-Sitida joylashgan omborxonadan o'zi topgan «Klaus»ga, ya'ni tanasidan judo etilgan boshga tushdi.

- Klausning tomog'ida ham hasharot bor ekan, - dedi Krouford. - Bir daqiqa shoshmang, Starling. Jerri, boshqaruv apparati bilan gaplashyapsizmi hozir?

Yon daftaridagi qaydlarini telefon go'shagiga qarata o'qib berayotgan Barrouz mikforonni kafti bilan bosib, javob berdi:

- Ha, Jek, ular Klausning suratini deyarli tugatish arafasida.

Krouford undan go'shakni oldi.

- Bobbi, Interpolning suratni tarqatishini kutib o'tirma. Uni faksga joylab, tibbiyot ekspertizasi xulosalari bilan birga barcha Skandinaviya mamlakatlariga, G'arbiy Germaniya va Niderlandiyaga jo'nat. Klausning u tijoriy kemadan bu tijoriy kemaga ko'chib yuradigan matros bo'lishi mumkinligini aytishni unutmang. Ulardagi sog'liqni saqlash organlari yuz suyaklarining singan joylari haqidagi hisobotni so'rashlari mumkinligini ham aytib o't. Aniq qilib ayt: yonoq suyaklari. Og'iz bo'shlig'ining umumiy va mufassal chizmalarini berishni esingdan chiqarma. Hozir uning yoshini xabar qilishadi, lekin buning taxminiy ma'lumot ekanligini ta'kidlagin. Yoshini faqat bosh suyagiga asosan chamalashga to'g'ri kelyapti.

Krouford gapini tugatib, go'shakni Barrouzga qaytardi.

- Narsalaringiz qayerda, Starling?

- Pastki qavatdagi qorovulxonada qoldirgandim.

- Hasharotni Jons Xopkins universitetida aniqlashgan, - dedi Krouford lift oldida to'xtashganida. - Ular Baltimor okrugi politsiyasi uchun boshni tekshiruvdan o'tkazayotganlarida uning tomog'idan xuddi G'arbiy Virjiniyadagi qizning tomog'idan chiqarib olingan hasharot bilan bir xil hasharotni topib olishgan.

- G'arbiy Virjiniyadagi bilan mutlaqo bir xilmi?

- Sekinroq gapiring. Jons Xopkins universitetidagilar uni bugun kechki soat yettida aniqlashgan. Baltimor okrugi pro-

kurori samolyotda uchib borayotgan paytim menga qo'ng'iroq qildi. Ular dastlabki nuqtada hammasini o'z ko'zimiz bilan ko'rishimiz uchun barcha dalillarni – Klausni va boshqa narsalarni Smitson institutiga jo'natishdi. Ular, shuningdek, Klausning yoshini hamda bosh suyagiga shikast yetganida necha yoshda bo'lganini bilib berishini so'rab, doktor Eynjlga murojaat qilishgan. Ular ham xuddi bizdek Smitson instituti bilan doimiy ravishda maslahatlashib turishadi.

– Bir soniya. Men bitta narsani tushunmayapman. Siz Klausni Buffalo Bill o'ldirgan bo'lishi mumkin, demoqchimisiz? Necha yil oldin?

– Sizga bu ehtimoldan uzoq taxmindek tuyulyaptimi? Juda omadli tasodifga o'xshayaptimi?

– Ayni damda shunday.

– Mayli, hozircha bu taxmin ham zaxirada tura tursin.

– Doktor Lekter Klausni qayerdan topishimni aytgan edi, – dedi Starling.

– Ha, u aytgandi.

– Doktor Lekter bemori Benjamin Raspayl o'z og'zi bilan menga Klausni o'ldirganini aytgan, degandi. Lekin Lekter yana menga o'shanda Klausning o'limi shunchaki erotik asfiksiya oqibatidagi baxtsiz hodisa bo'lsa kerak, deb o'ylaganini ham aytgandi.

– U shunaqa deb aytgan, xolos.

– Doktor Lekter Klausning qanday vafot etganidan to'liq xabardor, deb o'ylaysizmi? Bunga na Raspayl va na erotik asfiksiya sabab bo'lmaganmi shunda?

– Klausning tomog'idan hasharot topilgan. G'arbiy Virjiniyadagi qizning tomog'idan ham xuddi shunaqa hasharot topilgan. Men boshqa hech qayerda va hech qachon bunday g'alati holatga guvoh bo'lmaganman, o'qimaganman va eshitmaganman. Sizning fikringiz qanday?

– Menimcha, ikki kunlik safarga o'tlanishimni buyurdingiz. Doktor Lekterdan savollarga javob olishimni istayapsiz, to'g'rimi?

– U faqat siz bilangina suhbatlashyapti, axir, Starling, – Kroufordning yuzi ma'yus tortdi. – Buning uddasidan chiqa olasiz, degan umiddaman.

Kleris bosh irg'adi.

– Qolganini shifoxonaga boraverishda yo'l-yo'lakay gaplashib ketamiz, – dedi Krouford.

XIX BOB

– **D**oktor Lekter uni qotilliklarda ayblab, jinoyatlarini fosh etishga muvaffaq bo'lishimizdan ilgari ko'p yillik keng qamrovli psixiatrik tajribaga ega shifokor bo'lgan, – dedi Krouford. – U Merilend, Virginiya shtatlari va Sharqiy qirg'oqda joylashgan bir necha shtatlarning sudlari uchun behisob psixiatrik ekspertizalar o'tkazgan. U siz bilan mening xayolimizga ham kelmaydigan darajada ko'p ruhiy nosog'lom jinoyatchilarni ko'rikdan o'tkazgan. Uning shunaqa kimsalardan qay birini shunchaki ermak uchun ozodlikka qo'yib yuborganini kim biladi, deysiz? Shu bois ham uning xabari bo'lishi mumkin bu hodisalardan. Bu bir imkoniyat. Qolaversa, Raspayl uning faqat bemori bo'lmagan, balki ikkalasi do'stlashib qolishgan. Muolaja amaliyotlari paytida Raspayl unga ko'p gaplarni aytgan. Balki, Raspaylning gap-so'zlaridan u Klausni kim o'ldirganini bilib olgandir.

Krouford va Starling tashqi kuzatuv moslamalari o'rnatilgan furgonning buraluvchi o'rindiqlarida bir-biriga yuzma-yuz qarab o'tirishardi. Mashina «93» raqamli federal shosse bo'ylab Baltimorga katta tezlikda uchib borardi; shahargacha o'ttiz yetti mil masofa qolgandi. Haydovchi kabinasidagi Jeffning zimmasiga ularni iloji boricha tezroq manzilga yetkazib borish vazifasi yuklatilgan edi.

– Lekter menga o'z yordamini taklif qilgandi, lekin men u bilan hech qanday hamkorlik qilishni istamagandim. U menga allaqachon yordam berib bo'lgan. O'shanda u hech qan-

day arziydigan ma'lumot aytmagan, aksincha, Uill Grexemning yuziga uning sharofati bilan bir nechta jarohat yetgandi. Qadrdon doktorimizning ko'ngli vaqtichog'lik qilishni tusab qolgandi. Biroq, Klausning va anavi qizning tomog'idan topilgan hasharotni aslo bee'tibor qoldirmasligimiz kerak. Elan Blum bunday o'ziga xos uslubni umri bino bo'lib eshitmagan ekan. Men ham. Xo'sh, Starling, siz-chi? Shunaqa vaziyatga hech duch kelganmisiz? Mendan farqli o'laroq, yaqin orada nashr etilgan juda ko'p kitoblarni mutolaa qilgansiz.

– Yo'q, umuman duch kelmaganman. Qurbonning tana-sidan boshqa narsalar topilganini ko'rganman-u, ammo ha-sharotlarga birinchi bor yuzlanib turibman.

– Ikki narsani nazardan qochirmasligimiz lozim. Birin-chisi: doktor Lekterning biror ma'lumotni aniq biladi, degan nazariyaga asoslanamiz. Ikkinchisi: doktor Lekter hamisha ko'ngilxushlik uchun imkon qidirishini unutib qo'ymasligi-miz zarur. Buni zinhor-bazinhor unutmang. U Ketrin Martin tirik paytida Buffalo Billning qo'lga olinishini istashi lozim. Har qanday imtiyoz va qulayliklar va'dasi shunga asosan be-rilishi kerak. Unga tahdid qilgan bilan bundan ish chiqmaydi: undan allaqachon kitob va o'ng'ay hojatxona kursisini olib qo'yishgan. Shu sababli uning qo'rqadigan joyi yo'q.

– Mavjud vaziyatni unga ta'riflab, so'ngra derazali xonani-mi yoki boshqa biror nima va'da qilsak-chi? Axir, o'z yorda-mini taklif qilganida, sizdan shuni so'ragan-ku.

– U yordam berishni taklif qilgan, Starling. Maxfiy ma'lu-motni oshkor qilaman, demagan. Bunday qiladigan bo'lsa, uning o'zini ko'rsatishiga imkon qolmaydi. Siz shubhalanyap-siz. Haqiqatning tagiga yetmog'ingiz lozim. Eshiting: Lekter hech qayerga shoshmayapti. U sodir bo'layotgan voqealarni xuddi beysbol o'yinini tomosha qilayotgandek kuzatib o'ti-radi. Agar undan qotilning ismini aytishni so'rasak, u vaqt-ni iloji boricha cho'zishga harakat qiladi. Balki, rozi bo'lishi mumkin, lekin bu darrov amalga oshmaydi.

- Mukofot evaziga-chi? Ketrin Martin halok bo'lgan taqdirida hozir unda yo'q biror nimani umuman bermaslikni aytsak-chi?

- Unga o'zida muhim ma'lumot borligini aytdik hamda undan buni bizga ishora qilishini so'radik, deylik. U esa bizni kuttira boshlaydi, o'zini xuddi o'sha ma'lumotni eslashga urinayotgandek ko'rsatadi va oqibatda oradan bir necha hafta o'tib ketadi, senatorning toqati toq bo'lib, umidlari puchga chiqadi, bu orada qotil uning qizini o'ldiradi. Biroz vaqtdan so'ng boshqa bir ona azob chekadi va keyinroq boshqa bir ona senatorning holiga tushadi, Lekter ana esladim, mana esladim, deya ularga umid bag'ishlab, javobni cho'zib yuraveradi. Bu uning uchun derazadan tashqariga qarash imkoniyatiga ega bo'lishdan-da gashtliroq ko'rinadi. U shuning hisobiga yashaydi, shundan oziq oladi. Odam yoshi o'tgan sari donoroq bo'lib boradi, degan gapga men umuman qo'shilmayman, Starling. Biroq, jahannamdagi to'sqinliklarga ustomonlik bilan chap berish bobida yanada muvaffaqiyatliroq bo'lib boramiz. Bizga ham boshqa narsalar orasida eng zaruri mana shu - to'siqlarga ustomonlik bilan chap berish.

- Demak, doktor Lekter menga faqat nazariy bilimlarim va boy tajribam sababligina murojaat qilishmoqda, deb o'ylashi kerak, to'g'rimi? - dedi Starling.

- To'ppa-to'g'ri.

- Unda nima uchun menga barchasini so'zlab berdingiz? Nima uchun hech nimani bilmagan vaqtim uning oldiga yuborib, savollarga javobni so'rab-surishtirib, bilib kelishimni buyurmadingiz?

- Men shunchaki o'zim bilan baravar bo'lishingizni istayman. Qachondir siz ham o'zingizga bo'ysunuvchilarga nisbatan shunday qilishga majbur bo'lasiz. Aks holda, siz bilan uzoq ishlay olmaymiz.

- Bundan chiqdi, Klausning tomog'idan hasharot topilgani, Klaus va Buffalo Bill o'rtasidagi bog'liqlikni eslatishim shart emas, shundaymi?

- Ha. O'zingizni uning Buffalo Bill qurbonlarining bosh terisini shilishga o'tishi haqidagi taxminidan qattiq ta'sirlangandek va bu sizda katta taassurot qoldirgandek qilib ko'rsating. Aslini olganda, u na men va na Elan Blumning bunga zarracha ahamiyat qaratmasligimizni bilishi mumkin. Lekin siz bundan ustalik bilan foydalanib qoling. Esingizda saqlang: Lekterga ba'zi imtiyozlarning taqdim etilishi haqida sizga va'da berishdi. Bunaqa imtiyozlar esa senator Martindek qudratli va yuqori martabali odamning ra'yiga ko'ra beriladi. Lekter Ketrinning o'limi yuz berishi bilan imtiyozlar va'dasi o'z kuchini yo'qotishi muqarrarligi bois shoshilmasa bo'lmasligini tushunib yetsin. Agar qizi halok bo'lsa, senator Lekterga bo'lgan qiziqishini tamomila yo'qotadi. Mabodo Lekterning urinishi muvaffaqiyatsiz chiqsa, bunga qasddan bizdan biror nimani yashirgani emas, aksincha, uning o'zi o'ylagan darajada aqlli va zehni o'tkir odam emasligi, bajarish qo'limdan keladi, degan ishini uddalay olmasligi sabab bo'ladi.

- Senator Martin chindan ham unga bo'lgan qiziqishini yo'qotadimi?

- Sudda Injilga qo'lingizni qo'yib, bu savolga javobni bilmasligingizni namoyish etish bundan osonroq kechgan bo'ladi.

- Tushunarli.

Demak, senator Martinga hali hech nimani aytishmagan. Bunday qaror qabul qilish uchun iroda va mardlik zarur bo'lardi. Bundan chiqdi, Krouford Rut Martinning xalaqit berishidan va doktor Lekterga murojaat qilishidan qo'rquyapti. Shunday holat yuz bersa, tuzatib bo'lmas xatoga yo'l qo'yilgan bo'lar edi.

- Rostdan ham nima demoqchiligimni tushundingizmi?

- Ha. U o'ziga aniq faktlar ma'lum ekanligini ko'rsatmasdan turib qanday qilib bizni Buffalo Billning iziga tushishimizga sharoit yaratib berishi mumkin? U faqatgina «nazariy bilimlari va boy tajribasi»ga asoslangan holda bizga qanday javob bera olishi mumkin?

- Bilmayman, Starling. U hammasini hisob-kitob qilib qo'ygan. Bu haqida u uzoq mulohaza yuritgan va bu vaqt ichida Buffalo Bill oltita odamni o'z qurboniga aylantirdi.

Shu tob mashinadagi telefon vizillab, kichkina teshikcha porladi. Krouford FQB dispetcheri orqali buyurtma qilgan qo'ng'iroqlar boshlangan edi.

U keyingi yigirma daqiqa mobaynida o'zi shaxsan tanish bo'lgan odamlar bilan suhbatlashdi. shu jumladan, Niderlandiya davlat politsiya boshqarmasi mansabdorlari, Shvetsiya texnik politsiyasi leytenanti va Daniya hukumati politsiya organlari boshlig'i bilan gaplashdi. Belgiya jinoiy politsiyasi boshqarmasining tungi navbatchisi bilan gaplashayotib, qiyalmasdan fransuz tilida gapirishga o'tib ketganida, Starling bundan tamoman hayratda qoldi. Krouford har safar suhbatlashayotganida asosiy urg'uni astoydil Klausning kimligini tanib olishga, u bilan kimlar aloqada bo'lganini tezroq aniqlash zarurligiga qaratardi. Mazkur muassasalarning barchasi shubhasiz Interpol teleksi orqali rasmiy talabni allaqachon qabul qilib olishgan, ammo talab to uni kimdir olib, jiddiy ravishda ishga kirishmaguncha, bir burchakda e'tiborsiz yotar-di.

Starling Kroufordning ushbu mashinani undagi yashirincha eshitish imkoniyatlarini yo'qqa chiqaruvchi aloqa tizimi yaxshi yo'lga qo'yilgani uchun tanlaganini payqadi. Biroq shu ishlarni o'zining idorasida o'tirib qilganida osonroq va qulayroq kechgan bo'lar edi. Hozir u ma'lumotlarni ensiz kichkina stol ustida, mashina devoridagi xira chiroq ostida yozib borishga majbur bo'layotgan edi, har safar g'ildiraklar yo'l-dagi chuqurchalarga tushib ketganida uning yon daftari ham joyidan jilardi. Starlingning xizmat tajribasi hali uncha katta bo'lmasa-da, bo'lim boshlig'i uchun tashqi kuzatuvga mo'ljallangan mashinada bugungidek yurish g'oyatda noodatiy hol ekanligini bilar edi. Uningdek odam hammasini radiotelefon orqali qisqacha tushuntirib, Klerisga yo'l-yo'riq ko'rsatib tursa ham bo'lar edi. Kroufordning bunday yo'l tutmaganidan u

ich-ichidan sevindi.

Starling mashinada butun safar davomida hukm surib kelayotgan tinch va sokin muhit vazifani aniq va batartib ado etishlari uchun ajratilgan vaqtning ancha qimmatga tushganini his qildi. Kroufordning telefondagi suhbatlari uning yanglishmaganini tasdiqladi.

U ayni damda FQB direktori bilan gaplashayotgan edi. Direktor o'zining uyida o'tirgan edi.

– Yo'q, ser. Nima, ular allaqachon o'rnatishmoqchi bo'lish-yaptimi? Qachongacha? Yo'q, ser. Yo'q. Hech qanday ulanish bo'lmasligi kerak. Ha, bu mening tavsiyam. Tommi, men qat'iy ravishda talab qilaman. U ayolning suhbatlarimizni tinglashini istamayman. Doktor Blum ham xuddi shunday fikrda. U Chikago aeroportida tuman sababli ushlanib qolibdi. Havo ochilishi bilan uchib keladi. Bo'пти.

So'ngra Krouford uyiga qo'ng'iroq qilib, tungi hamshira bilan qisqa va lo'nda gaplashdi. Go'shakni qo'ygach, bir daqiqa furgonning oynasiga qaragancha o'tirdi. U tizzasiga qo'lini qo'yib, barmoqlari bilan ko'zoynagini qattiq qisib olgan, lip-lip o'tayotgan yorug'lik ostida yuzi qandaydir g'alati ifoda kasb etardi.

Nihoyat, u ko'zoynagini taqib, Starlingga o'girildi:

– Lekter bilan gaplashishimiz uchun uch kun muhlat berishdi. Agar biz hech qanday natijaga erishmasak, Baltimor okrug politsiyasidagilar to sud xalaqit bermagunicha uning siqib, suvini ichishadi.

– Oldingi safar siqib, suvini ichishganida bundan umuman naf bo'lmagandi. Doktor Lekter binoyidek ko'ringandi.

– O'shanda suhbat oxirida Lekter ularga nima sovg'a qilgandi? Qog'ozdan yasalgan tovuqmi?

– Ha, shunday.

G'ijimlangan qog'oz tovuq hamon uning sumkachasida turgandi. Kleris qog'ozni olib, stol ustiga yoydi-da, uni cho'qilashga undadi.

– Baltimor politsiyasini ayblay olmayman, Lekter ularga

qarashli mahbus. Agarda Ketrinning murdasi suv yuzasiga qalqib chiqqudek bo'lsa, senator Martinga qo'llaridan kelgan barcha chorani ko'rganini isbotlashlari zarur bo'ladi.

– Senator Martin qanday ekan?

– Mard ayol, lekin unga hozir juda qiyin. Aqlli, mulohazali ayol, hamisha sog'lom fikrlaydi. U sizga ham yoqib qolsa kerak, Starling.

– Jons Xopkins universiteti va Baltimordagi qotillikni tergov qilish bo'limi Klausning tomog'idan topilgan hasharot borasida jim tura oladimi? Gazetalardan ham buni sir saqlab tura olamizmi?

– Hech bo'lmasa, yaqin uch kun ichida ular indamay turishadi.

– Bu ularga qanchalik darajada og'ir kechishini tasavvur qilyapman.

– Biz na Frederik Chiltonga va na uning shifoxonasidagi biror kimsaga ishona olmaymiz, – dedi Krouford. – Chilton bildi, degani bu – butun dunyo bildi, degani. Chilton shifoxonaga kelganingizdan xabar topmasdan qolmaydi, lekin u sizni Klaus bilan bog'liq jinoyat ishini tezroq yopish maqsadida Baltimor politsiyasiga yordam berish yuzasidan chaqirilgan, deb o'ylasin. Buning Buffalo Billga umuman aloqasi yo'q.

– Bu ish bilan kechki payt shug'ullanamanmi?

– Sizga boshqa bir vaqtni ajrata olmayman, tushuning. G'arbiy Virjiniyada aniqlangan hasharot haqidagi xabar ertaga tonggi gazetalarda chiqadi. Sinsinnatidagi koroner idorasi buni oshkor qilib qo'ygan, shu bois u ortiq sir bo'lmay qoldi. Bundan Lekter bilan bo'lajak suhbatda kasb siri sifatida foydalanishingiz mumkin. Mabodo, bu yerda chindan ham sir bo'lganida, xuddi shunday hasharotni Klausning tomog'idan ham topganimizni u bilmasa, buning nima ahamiyati bo'lishi mumkin?

– Unga nimani taklif qilsak bo'ladi?

– Aynan shunga hozir aniqlik kiritmoqchiman, – Krouford yana telefonni qo'lga oldi.

Oppoq kafellar yotqizilgan, shiftidan maxsus tuynuk ochilgan ulkan hammomning devorlariga yopishtirilgan nafis italyancha jihozlar eskirgan suvoq g'ishtlarining oldida yanada bejirimroq ko'rinar; ustiga turli-tuman upaliklaru kremlar va boshqa vositalar terib qo'yilgan jimjimador pardozi-andoz stolchasining ikkala tomonida uzun va hamisha yashil o'simliklar qad rostlab turar, stolga o'rnatilgan ko'zguning yuzasini hammomning issiq suvi ta'sirida bug' bosgandi. Dushdan esa erkak kishinikiga ham, ayol kishinikiga ham o'xshamaydigan g'alati ovozda kimdir «Bevafolik qilayotganim yo'q» myuziklidagi Fets Uoller ijro etgan «Bir pulga qimmat gazetalar uchun pullar» qo'shig'ini xirgoyi qilayotgan edi. Ora-sira so'zlar ham yangrab turardi:

*Eski-tuski gazetalaring yig'ilaversin, yig'ilaversin,
Va bamisoli osmono'par binodek tog'lar hosil bo'lsin.*

DA-DADADA-DA-DA-DADA-DA-DA.....

Har safar so'zlar yangraganida mittigina kuchuk hammom eshigini tashqaridan tirnardi.

Dushdagi odam Jeym Gam ismli 32 yoshli oq tanli erkak bo'lib, uning bo'yi 1 metr 85 santimetrni, vazni esa 92 kilogramni tashkil etardi. Sochlari och jigarrang, ko'zlari moviy, ko'zga yaqqol tashlanadigan belgilari yo'q edi. Ismi «Jeyms» singari talaffuz qilinar, faqat unikida «s» harfi yo'q edi. U ismini aynan shunday talaffuz qilishlarini talab etardi.

Gam bir marta chayinib olganidan keyin «Friction des Bains» nomli fransuzcha losyondan qo'lga biroz miqdorda olib, u bilan ko'ksini va sonlarini ishqaladi, tanasining qo'lini tekkizishni istamaydigan joylariga losyonni qozon sochiq sifatida ishlatiladigan gubka yordamida surkadi. Oyoqlaridagi tuklar sal-pal o'sganini ko'rdi, ammo hali tozalaydigan darajaga yetmagan, degan qarorga keldi.

Gam pushti rangli sochiqqa o'ranib, badanini ishqaladi, so'ngra terini yumshatuvchi muattar hidli kremni surdi.

Odamning bo'y-bastini to'liq ko'rsatuvchi devorga o'rnatilgan ko'zguning usti metall dordan sirg'alib tushgan dush pardasi ortida yopilib qolgandi.

U qozon sochiq sifatida ishlatiladigan gubka bilan oyoqlarining orasini berkitishga urindi. So'ngra pardani ko'tarib, ko'zgu oldida bo'ksasini qayirib turdi. Ayollardek turishdan belida og'riq paydo bo'lsada, unga zarracha parvo qilmadi.

- Men uchun bir nima qilmaysanmi, jonim? Men uchun tezda bir nima qilgi-i-i-i-n.

Tabiiy ovozi anchayin bo'g'iqlik bo'lishiga qaramasdan u yuqori pardalarda zo'r berib kuylashga harakat qilar va ayni paytda ovozi o'ziga durustgina bo'lib qolgandek tuyulardi. U uzoq vaqt davomida gormon sifatida qabul qilgan premarin hamda dietilstilestrol xapdorilari ovoziga umuman ta'sir ko'rsatmagan bo'lsa ham ko'ksidagi tuldari ancha siyraklashib, ko'krak bezlari bir qadar bo'rtib chiqqandi. Tinimsiz o'tkazilgan elektroforez amaliyotlari o'z natijasini ko'rsatib, soqoli endilikda tag-tugi bilan yo'qolgan va Gam uni qirtishlashdan qutulgandi. Qolaversa, sochining chiziqlari ham o'zgarib, peshonasining ustida ko'rkam uchburchak hosil bo'lgandi. Lekin, u baribir ayolga o'xshamasdi. U ko'proq mushti hamda oyoqlari bilan birga tirnoqlarini ham ishga solmoqchi bo'lib, olishuvga shay turgan erkakni eslatardi.

Gamning ixlosmand erkaklar e'tiborini tortish yo'lida no'noqlik bilan, ammo astoydil qilgan urinishlari samara bermasligiga hamda o'zgalarning u bilan munosabatlari qisqa davom etishiga sabab uning o'zini tutishimi yoki ayollarga taqlidan qiladigan parodiyalarining masxaraomuz va jirkanch bo'lib chiqishimi, bunisi noma'lum edi. Uning hayotida juda qisqa davom etuvchi munosabatlar mavjud edi, xolos.

- Men uchun nima qilmoqchisa-a-a-a-n?

Kuchuk uning ovozini eshitib, tag'in eshikni tirnab, ichkari-ga kirishga urindi. Gam egniga xalatini ilib, uni hammomga kiritdi. Mushtday keladigan semiz pudel¹ kuchugini qo'liga olib, uning orqasidan o'pdi.

¹ Pudel – yungi jingalak xonaki it.

– Ha-a-a-a. Qorning ochqab ketdimi, Dilbarim? Men ham ochqadim.

Yotoqxonasining eshigini ochish uchun Gam kuchugini narigi qo'liga oldi. Uning quchog'idagi kuchuk pastga tushishga urinib, tipirchilardi.

– Bir daqiqa, go'zalim.

U bo'sh turgan qo'li bilan karavot ostidan «Mini-14» qisqa stvolli miltig'ini olib, yostig'ining yoniga qo'ydi.

– Hozir. Hozi-i-i-r. Bir daqiqa sabr qilgin, ovqatlanamiz.

Tungi ko'ylagini olish uchun kuchugini yerga qo'ydi. Kuchuk uning yonidan jilmay, ortidan pastki qavatdagi oshxonaga tushib bordi.

Jeym Gam mikroto'liqlik pechdan uchta tayyor taomni: o'zi uchun ikki porsiya «Och erkaklar uchun tushlik» hamda iti uchun bir porsiya «Yog'siz taom»ni oldi. Pudel kuchugi go'sht va desertni yamlamay yutdi, sabzabotlarga esa qiyo ham boqmad. Gamning taomidan esa faqat suyaklar qoldi.

So'ngra kuchukni orqa eshikdan tashqariga chiqarib yubordi va sovqotmaslik uchun xalatiga yaxshilab o'ranib olib, torgina eshik tirqishi orqali kuchugining cho'kkalab o'tirishini kuzatdi.

– Iya, bo'ldimi? Faqat shuginami? Mayli, mayli, qaramay turaman! – lekin u baribir barmoqlari orasidan yana kuchugiga tikildi. – Barakalla, azizam, sen haqiqiy ayolsan! Qani, kel endi, yotamiz!

Janob Gam to'shagida yotishni sevardi. U tunda bir necha marta turib, yana o'ringa cho'zilar. To'shakdan turishni ham yoqtirardi. Chiroqlarni yoqmasdan, uyidagi son-sanoqsiz xonalarda o'tirib chiqishni istar, hattoki, xayoliga ajabtovur g'oyalar kelib qolgudek bo'lsa, tunlari ishlashdan ham erinmasdi.

Endi oshxona chirog'ini o'chirmoqchi bo'lib turganida o'ylanib qoldi; labini qimtib, kechki ovqatdan keying besaranjomlikka qaradi va uchta patnisni yig'ishtirib, stol ustini artadi.

Zinapoya supachasidagi tugmachani bosib, yerto'ladagi chiroqni yoqdi va qo'lida patnislarni tutganча pastga tusha boshladi. Oshxonadagi kuchuk g'ingshib, burni bilan zinapoya tomondagi eshikni ochdi.

– Mayli, mayli, esi yo'q azizam. Kela qol.

U kuchugini qo'ltig'iga qisib, pastga tushishda davom etdi. Kuchuk qimirlab, egasi ikkinchi qo'lida ko'tarib borayotgan patnislardagi qolgan-qutgan narsalarni hidlashga urindi.

– Yo'q, yo'q, yetar shuncha yeganing.

U kuchukni yerga qo'yishga majbur bo'ldi. Kuchuk uning ortidan ergashib, keng va pastqam yerto'laga tushib bordi.

Yerto'laning naq oshxona tagida joylashgan qismida allaqachonlar suvi qurib ketgan eski quduq bor edi. Quduqning asosi zamonaviy uslubda sementdan ko'tarilgan hamda tosh devorlari beton bilan mustahkamlangan bo'lib, yerto'laning qumli polidan taxminan bir metr balandlikda edi. Quduq og'zi qachonlardir yosh bolalar ko'tara olmasligi uchun yo'g'on va zalvarli qilib yasalgan eski yog'och qopqoq bilan yopilgan edi. Qopqoqning chelak sig'ishiga mo'jallab o'yilgan kichkina eshikchasi bor ekan. Jeym Gam qopqoqning ochiq turgan eshikchasi orqali patnislarda qolgan qoldiqlarni pastga ag'dardi. Suyaklar va sabzavotlarning sarqitlari qop-qorong'i quduq tubiga tushib, ko'zdan yo'qoldi. Kuchuk orqa oyoqlarida tik turganча egasiga iltijo bilan boqdi.

– Yo'q dedimmi yo'q. Hech narsa qolmadi. Shundog'am semirib ketgansan.

Gam o'zining sevimli kuchugiga atab «Shirmoy non» qo'shig'ini xirgoyi qilganча yerto'la zinapoyalaridan yuqoriga chiqib borardi.

Uning yuz ifodasidan quduqning zim-ziyo tubidan baralla yangrab, aks sado bergan, o'zida zarracha jinnilik asoratini aks ettirmaydigan o'ktam qichqiriqni eshitgan yoki eshitmaganini bilib bo'lmasdi:

– ILTIMO-O-O-O-S!

Kleris Starling Merilend shtatidagi aqliy jihatdan no-kraso jinoyatchilar saqlanuvchi maxsus shifoxonaga kechki soat o'nlardan oshganda kirib bordi. Doktor Frederik Chiltonning allamahalda ish joyida bo'lmashligidan umid qilib kelayotgan Kleris shifoxona boshlig'ining o'z xonasida uni kutib o'tirganini ko'rib, hafsalasi pir bo'ldi.

Doktor egniga sportchilarnikiga o'xshash uslubda inglizcha andozada bichilgan yirik-yirik katakli pidjak kiyib olgandi. Juft shlitslar¹ va klyosh etak xuddi Chiltonning egnida mini-yubka ham bordek taassurot qoldirardi. U nima bo'lishidan qat'i nazar, Klerisga shunday tuyuldi. Uning xayolidan «Ishqilib doktor men uchun ataylab shunday kiyinib kelma-gan bo'lsin-da», degan o'y o'tdi.

Xonadagi stol oldida polga mahkam qoqilgan, suyanchig'i tekis kursidan bo'lak birorta mebel yo'q edi. Starling salom berib, kursining yoniga kelib turdi. Mitti lokomotivlar kolleksiyasini tomosha qilib o'tirgan Chilton uning salomini javobsiz qoldirdi. Stoldagi havoni namlab turuvchi uskunaga yaqinroq joyda maxsus jihoz qo'yilgan bo'lib, uning ustida bir nechta trubka yotar, anchadan beri turib qolgan tamaki-ning hidi xona havosiga singib ketgan edi.

Doktor Chilton nihoyat, tomoshani tugatib, Kleris tomon o'girildi.

- Qahva ichasizmi? Kofeinsiz bo'lsinmi?
- Minnatdorman, shart emas. Kechki paytga rejalashtirgan ishlaringizga xalaqit berganim uchun ma'zur tuting.
- Siz o'sha kalla haqida yanada ko'proq ma'lumotni aniqlashga harakat qilyapsizmi? - dedi Chilton.
- Ha, shunday. Baltimor okrugi prokuraturasida menga siz bilan bu borada hammasini kelishib olishganini aytishgandi.
- To'g'ri. Ofitser Starling, men mahalliy hokimiyat bilan doim hamkorlikda ish olib boraman. Nima, u haqida biror maqola yozmoqchimisiz yoki dissertatsiyaga qo'l urdingizmi?

¹ Shlitslar - pidjak orqasidagi yoki yengidagi yirmoch.

- Yo'q.

- Sohaga oid jurnallarda ilmiy ishlaringiz nashr etilganmi?

- Yo'q, umuman birorta ishni nashr ettirmaganman. Bu menga yuklatilgan vazifa: Federal prokuraturadagi xizmatdoshlarimiz Qotilliklarni tergov qilish bo'yicha Baltimor bo'limi uchun shu ishni amalga oshirishimni so'rashgandi. Biz ularning qo'lida yopilmagan jinoyat ishini qoldirgan edik va endi buni nihoyasiga yetkazishda ularga yordam bermoqchi bo'lyapmiz.

Starling o'zining yolg'on gapirishi Chiltonga nisbatan adovati tufayli sezilarli darajada oson kechayotganini payqadi.

- Sizda aloqa vositasi bormi, Starling xonim?

- Qanday aloqa vositasi?

- Lekterning gaplarini yozib olishingiz uchun mikrofonli uskunangiz bormi yoningizda? Politsiyachilar buni aloqa vositasi deb atashadi. Bu atamani oldin eshitgan bo'lsangiz kerak.

- Yo'q, eshitmagan ekanman.

Doktor Chilton stolining tortmasidan kichikroq diktofon olib, unga kasseta qo'ydi.

- Unday bo'lsa, mana buni sumkangizga solib oling. Yozib olingan ovozni mashinkada terdirib, sizga bir nusxasini jo'natamiz. Yozib olgan suhbatlaringizning tasdig'i sifatida keyinchalik undan foydalansangiz bo'ladi.

- Yo'q, doktor Chilton. Men bunday qilolmayman.

- Ey Xudo, nega endi qilolmaysiz? Baltimor prokuraturasi va politsiya boshqarmasi hamisha mendan Lekterning Klaus ishi bo'yicha aytadigan gap-so'zlarining tahlilini berishimni so'rashadi-ku.

«Chiltonni chetlab o'tganingiz yaxshi edi», - degan edi unga Krouford. - Aslini olganda, biz u orqali o'zimizga kerak hamma narsaga erishishimiz mumkin: sud qarorini ko'rsatamiz, tamom vassalom. Lekin unda Lekter bizga aslida nima zarurligini bir lahzada bilib oladi. U Chiltonning ichini rentgendan ham yaxshiroq ko'ra oladi».

– Federal prokuror dastlab uning oldiga norasmiy tarzda borib ko‘rishim ma’qulligini bildirgan edi. Agarda Lekterning gaplarini o‘zining ruxsatisiz yozib olsam, keyinroq u bundan xabar topgudek bo‘lsa, muammo chiqishi mumkin. Bu o‘tgan safar o‘rnatishga qandaydir darajada muvaffaq bo‘lingan o‘zaro muloqotga nuqta qo‘yishi mumkin. Siz ham, albatta, bunday bo‘lishini istamasangiz kerak, deb o‘ylayman.

– U qayerdan ham bilardi buni?

«*U gazetalarda buniyam, senga ma’lum bo‘lgan boshqa narsalarni ham o‘qiydi, ahmoq*», dedi Kleris ichida, lekin tashida uning savoliga javoban hech narsa demadi.

– Ushbu materiallarning qayergadir jo‘natilishi zarur bo‘lsa va Lekterning bularni guvoh ko‘rsatmasi sifatida tasdiqlashiga to‘g‘ri kelsa, ularni ko‘radigan birinchi odam siz bo‘lasiz. Ishonchim komilki, siz mutaxassis guvoh sifatida taklif etilasiz. Hozircha doktor Lekterni shunchaki bizni jinoyat izidan to‘g‘ri yo‘naltirishi uchun zo‘r berib harakat qilmoqdamiz.

– U nega aynan siz bilan suhbatlashayotganining sababini anglab yetdingizmi?

– Yo‘q, doktor Chilton.

Chilton orqasiga o‘girilib, xuddi berilgan ovozlarni sanab chiqayotgandek stoli ortidagi devorga qistirilgan va bejirim ramkalarga solingan har bir diplom, attestat va patentga sinchiklab nazar solib chiqdi. So‘ngra shoshmasdan yana Starlingga yuzlandi.

– Chindan ham ayni damda nima qilayotganingizni bilasizmi?

– Ha, yaxshi bilaman, doktor Chilton.

Tinim bilmay yuraverganidan Starlingning oyoqlarida darmon qolmagan va bilinar-bilinmas titrardi. U Chilton bilan tortishishni aslo istamayotgandi. Lekter bilan gaplashishga ham hali kuch-quvvati qolishi zarur.

– Siz mening shifoxonamga kelib, bemorimdan savollaringizga javob olmoqchi bo‘lyapsiz va qo‘lga kiritadigan ma’lumotlaringizni men bilan bo‘lishmoqchi emassiz.

- Men shunchaki o'zinga berilgan ko'rsatma asosida ish qilyapman, doktor Chilton. Mana, Federal prokuraturadagi tungi navbatchining telefon raqami. Yo muammoni u bilan muhokama qiling yoki tinchigina o'z ishimni qilishimga qo'yib bering.

- Bilib qo'ying, Starling xonim. Men bu joyda kalitdor emasman. Tunda chopib kelib, bu yerga begonalarni kiritish va keyin chiqarib yuborish mening vazifamga kirmaydi. Essiz, bugun kechki paytga «Muz ustidagi bayram» deb nomlanuvchi figurali uchish musobaqasiga bitta chipta olib qo'ygandim.

Chilton «chiptalar» emas, «bitta chipta» deb yuborganini darhol sezdi. Shu onda Starlingning ko'z oldida doktorning yolg'iz o'zidan iborat shaxsiy hayoti gavalandi va doktor ham uning tasavvuridan boxabar bo'ldi.

Starling uning oshxonasidagi ivirsib yotgan muzlatkichni, yolg'iz o'zi tanovul qilgan tayyor taomdan qolgan qoldiqlar bilan to'la patnisni, egasining joy-joyiga taxlab qo'yishini kutib, bir necha haftalardan buyon har joyda betartib uyilib yotgan kiyim-kechaklarni tasavvur qildi; u tabassum qilganida tamakidan sarg'aygan tishlari ko'rinadigan va og'zidan keladigan badbo'y hidni yo'qotishga behuda urinadigan bu odamning tanholikda kechirayotgan umrining og'riqli azobini o'z tanasida bir lahza tuygandek bo'ldi. Biroq, keyingi bir necha soniya ichida bu odamga achinish, uning dardlariga malham bo'lishga intilish, u bilan suhbatni davom ettirish va, hattoki ko'zlarini olib qochish ham xayf ekanini tushunib yetdi. Starling doktorning yuziga tik boqib, o'zining undan yaxshiroq ahvolda ekanini, u haqida endilikda hamma narsani bilishini, ortiq o'ziga qarshilik bildirish u yoqda tursin, hatto o'zaro suhbatni ham davom ettira olmasligini ko'z-ko'z qilish maqsadida boshini sal yuqoriroq silkitib qo'ydi. Axiyri, doktor uni Alonso ismli navbatchi sanitar xodim bilan Lekterning kamerasiga jo'natdi.

Alonso bilan yo'lak bo'ylab yonma-yon yurgancha ruhiy kasalliklar shifoxonasining eng to'rida joylashgan kameraga tomon ketib borayotgan Kleris Starling bu safar na eshiklarning taraqlab yopilishiga va na bemorlarning baqir-chaqirlari-yu faryodlariga e'tibor qaratmasdan o'tishni bir qadar uddalayotgan bo'lsa ham vujudi larzaga kelib, tanasida chumoli o'rmalayotgandek bo'layotgan edi. Tobora qattiqroq bosim o'tkazayotgan shifoxonaning bo'g'iq muhitida u o'zini xuddi asta-sekin suv qa'riga g'arq bo'lib borayotgandek his qilardi.

Bu yerda saqlanayotgan aqldan ozgan jinoyatchilardan farq qilmaydigan, cho'ntagida qappayib turgan qo'rqinchli asbob-uskunalarini silagancha o'zining hukmi ostidagi qo'l-oyog'i bog'langan holatda tamoman yolg'izlikka mahkum etilgan Ketrin Martinning xayoli Starlingni tezroq harakat qilishga undadi, jasoratini oshirdi. Lekin unga yolg'iz jasoratning o'zi kamlik qilardi. U bamisoli jarroh skalpelidek sokin, tinch, o'tkir va mo'ljalni aniq ola biladigan bo'lmog'i lozim. Vaqt tez o'tib borayotgan va iloji boricha barcha kuchni ishga solishni taqozo etayotgan bo'lsa ham sabr-toqat qilishi zarur. Doktor Lekter javobni biladigan bo'lsa, Klerisning uni doktor tafakkurining son-sanoqsiz butoqlari ichidan topib olishiga to'g'ri keladi.

Starling Ketrin Beyker Martin haqida o'ylaganida televizioning yangliklar dasturida namoyish etilgan fotosuratlar-da aks etgan yelkanli qayiqdagi mittigina qizaloq ko'z oldida gavdalandi.

Alonso zalvorli metall eshiklarning eng oxirgisiga yaqin borib, tugmani bosdi.

– Bizga mehr-muhabbat ko'rsatishni va e'tiborsiz bo'lishni o'rgat, xotirjamlik saqlashni va sokin bo'lishni o'rgat.

– Tushunmadim, nima dedingiz? – deb so'radi Alonso.

Starling shundan keyingina bu gaplarni tashida aytib yuborganini sezdi.

Alonso uni ichkaridan eshikni ochgan bahaybat navbatchi xodim bilan qoldirib, ortiga o'girildi. Kleris shu payt uning cho'qinganini ko'rib qoldi.

- Xush kelibsiz! - dedi navbatchi xodim Klerisning ortidan eshikni qulflayotib.

- Salom, Barni.

Barni yumshoq muqovali kitobning o'qiyotgan joyini yo'qotib qo'ymaslik uchun yo'g'on ko'rsatkich barmog'ini kitobga tiqib olgandi. Sezgir nigohli Starling bu Jeyn Ostinning «Aql va hissiyotga qullik» romani ekanini payqadi. Bugun uning ongi go'yoki atrofidagi har bitta narsaning kichkina detallarigacha aniqlashga sozlangandek edi.

- Chiroqlarni qay holatda qo'yganimiz ma'qul? - dedi Barni.

Kameralar o'rtasidagi yo'lak deyarli qop-qorong'i edi. Kleris o'zidan ancha olisdagi so'nggi kameradan tushayotgan yorug'lik yo'lak nihoyaga yetgan joyni yoritib turganini ko'rdi.

- Doktor Lekter uyg'oq ekan.

- Iltimos, chiroqlarni shu turishida qoldiring.

- Yo'lakning qoq o'rtasidan panjaralarga teginmasdan yurib boring, xo'pmi?

- Televizorni o'chirib qo'ysam bo'ladimi?

Oxirgi marotaba kelganida televizor boshqa joyda edi, endilikda esa u yo'lak poyonida turar va kameralardagi mahbuslar boshlarini panjaraga suyab, ko'rsatuvlarni bemalol tomosha qilishlari uchun ekrani yo'lakka qaratib qo'yilgandi.

- Albatta, bemalol. Faqat ovozi o'chiring, tasvir turaversin. Ularning ba'zilar shunchaki ekranga qarashni yoqtiradi. Kursini allaqachon keltirib qo'yganman, agar zarur bo'lsa, olavering.

Starling ikkala tomonidagi kameralarga qaramasdan xira yoritilgan yo'lakdan yolg'iz ketib borardi. Qadam tovushlari o'ziga juda ham balanddek tuyuldi. Bir yoki ikki kameradan xurrak ovozi eshitildi, yana bittasida esa kimdir past ovozda

qiqirlab kulayotgandi. Marhum Miggzning kamerasini boshqa bir bemor egallagandi. Starling uning pol ustiga cho'zilgan uzun oyoqlarini va panjaraning yo'g'on temir to'siqlariga suyangan boshini ko'rdi.

Uning kamerasi yonidan o'tib borayotib, mahbusga sinchiklab nazar soldi: pol ustidagi chizmakashlikka oid qog'oz parchalari orasida bir kishi o'tirar, yuzi ifodasiz edi. Katta ochilgan ko'zlarida televizor tasviri aks etar, og'zining chetidan oqqan so'lak yelkasiga tushgandi.

Kleris to' Lekter uni ko'rganiga ishonch hosil qilgunicha doktorning kamerasiga qarashni istamadi. Shu bois boshini u tomonga burmasdan to'g'ri borib, televizorning ovozini o'chirdi. Ikki yelkasining orasida g'alati sanchiq paydo bo'ldi.

Doktor Lekterning kamerasidagi hamma narsa xuddi egnidagi shifoxona libosi singari oppoq edi. Uning faqat sochi, ko'zlari hamda qizil lablarigina alohida ajralib turar, lekin uzoq yillardan buyon quyosh nuri tushmagan yuziga atrof-dagi oqlik nuqsi urib qolgani sababli ular yoqasining tepasidan osilib turgandek ko'rinar edi. Lekter neylon to'r ortidagi kursida o'tirar va bu uning panjaraga yaqin yo'lashiga yo'l qo'ymasdi. U qo'lidan andoza o'rnida foydalanib, go'sht o'raladigan qog'ozga bir nimalarni chizish bilan band edi. Kleris uning qo'lini aylantirib, barmog'ini qattiq bukkancha bilagining ichki tomonini tasvirlashini tomosha qilib turdi. Ko'mir bilan chizayotgan chiziqlarining qiyshiqroq ketgan joylarini u jimjilog'i bilan o'chirardi.

U panjaraga yaqinroq borganida doktor boshini ko'tarib qaradi. Starlingga kameradagi barcha ranglar uning ko'ziga hamda peshonasining ustidagi uchburchakka jo bo'lgandek ko'rindi.

– Xayrli kech, doktor Lekter.

Lekterning lablari qimirlab, tilining uchi ko'rindi. Lablaridek qip-qizil tilini u yuqori labinining o'rtasiga tekkizdi va yana tortib oldi.

– Kleris.

Uning ovoqidagi metall jarangiga o'xshash g'ichirlash qu-log'iga chalinib ketganida oxirgi marta biror odam bilan gap-lashganiga qancha vaqt bo'ldiykin, degan o'y xayolidan o'tdi. Sukunat bitlari...(informatika nazariyasida ma'lumot miqdo-rining o'lchov birligi).

- Vaqt allamahol bo'lganida akademiyada dars qilish o'r-niga bu yerda turibsiz.

- Men uchun bu joy kechki maktab, - dedi u va bardam-roq ovozda javob bermaganidan o'zini koyidi. - Kecha G'ar-biy Virjiniyada bo'ldim.

- Jarohat oldingizmi?

- Yo'q.

- Lekin jarohatingiz yangi, Kleris.

Shunday so'nggina u nima bo'lganini esladi.

- Ha-a, bugun kunduzi hovuzda suzgan paytim oyog'im sal tiralgandi.

Uning boldiriga yopishtirgan plastin shimining ustidan ko'zga tashlanmas, Lekter shunchaki uning hidini tuygan edi.

- Kecha G'arbiy Virjiniyaga borib keldim. U yerdan Buffa-lo Billning eng oxirgi qurbonining jasadini topilibdi.

- Eng oxirgi demagan bo'lardim, Kleris.

- Deyarli oxirgi qurboni.

- Ha.

- Uning bosh terisi shilib olingan. Xuddi siz aytganingiz-dek bo'lib chiqdi.

- Suhbat asnosida rasm chizishni davom ettirishingma qarshi emasmisiz?

- Yo'q, bermalol.

- Jasadni o'z ko'zingiz bilan ko'rdingizmi?

- Ha.

- Billning bundan oldingi ishlarini-chi?

- Yo'q. Faqatgina suratlarda ko'rganman.

- O'zingizni qanday his qildingiz?

- Avvaliga qo'rqdim. Keyin esa ishga sho'ng'ib ketdim.

- Undan keyin-chi?

- Titroq bosdi.
- Vazifangizni ko'ngildagidek bajara oldingizmi? – doktor Lekter ko'mirning uchini chiqarish uchun qog'ozning bir chetiga ishqaladi.
- A'lo darajada. Vazifamni qoyilmaqom tarzda ado etdim.
- Jek Krouford uchunmi? Aytgancha, uning o'zi jinoyat joylariga bormay qo'ydimi?
- U ham o'sha yerda edi.
- Kleris, menga bitta yaxshilik qiling, iltimos. Boshingizni xuddi uxlayotgandek oldinga biroz eging. Yana bir necha soniya. Minnatdorman, bo'ldi. Istasangiz, o'tiring. Jasad topilishidan oldin sizga aytganlarimni Jekka yetkazganmidingiz?
- Ha. U....U o'shanda e'tiborsizlik bilan qo'l siltagandi.
- G'arbiy Virjiniyadan topilgan jasadni ko'rgandan keyin-chi?
- U o'zi nufuzi baland deb hisoblaydigan universitet professori bilan gaplashdi.
- Alan Blum bilanmi?
- Xuddi shunday.
- Doktor Blum Buffalo Billning gazetalarda jurnalistlar yaratgan obrazga mos tushishni istab qolgan, dedi. Saviyasiz gazetalarda uning yaqin orada o'z qurbonlarining bosh terisini shilishga o'tishi haqida tez-tez bong urib, u bilan o'ynashayotgan edi. Doktor Blum Buffalo Billning aynan shunday ishni amalga oshirishi hammaga ravshan edi, dedi.
- Buffalo Billning aynan shunday qilishi doktor Blumga ravshan bo'lganmikin?
- O'zi shunday dedi.
- Unga ravshan bo'lgan-u, lekin jim turishni afzal ko'rgan. Qiziq. Siz qanday fikrdasiz, Kleris?
- Hali biror nima deyishga o'jizman.
- Siz, axir psixologiya, sud-tibbiyot ekspertizasi va kriminologiyani o'rganyapsiz. Mana shu uchta oqim birlashgan joyda yaxshigina baliq ovlasa bo'ladi. Qarmoqqa nimadir ilinyaptimi, Kleris?

- Hozircha baliqchining ishi yurishmayapti.
- Ushbu uchta fan Buffalo Bill to'g'risida nima deydi?
- Kitoblarda uning harakatlari sadizm deb ataladi.
- Hayot shu qadar sirpanchiqki, u haqida kitoblarga asosan xulosa chiqarib bo'lmaydi, Kleris. Zolimlik shahvoniy nafsdek, sil esa eshakemidek bo'lib ko'rinadi, - doktor Lekter o'ng qo'li yordamida chap qo'lining chizmasini nihoyasiga yetkazib, ko'mirni chap qo'lga oldi-da, xuddi boyagidek mohirlik bilan o'ng qo'lini chiza boshladi. - Doktor Blum yozgan kitoblarda shunday deyilgan ekanmi?

- Ha.
- Xo'sh, u o'z kitobida meni qanday tasvirlagan?
- Chin sotsiopat sifatida.
- Sizningcha, doktor Blum doimo haq bo'lib chiqadimi?
- Men ta'sir chuqurligining yetishmovchiligi namoyon bo'lishini hanuzgacha kutayman.

Doktor Lekter tabassum qilib, o'zining kichik va oppoq tishlarini ko'rsatdi.

- Bizni har tomondan yirik mutaxassislar o'rab olgan, Kleris. Doktor Chiltonning fikricha, menikidan keyingi kammerada o'tirgan Semmi gebefreniya kasaliga chalingan hamda u endi hech qachon tuzalmaydi. Chiltonning uni marhum Miggzning o'rniga olib kelib qo'yaniga sabab shuki, Semmi allaqachon hayot bilan vidolashib bo'lgan ekan. Gebefreniya kasalligi qanday kechishini bilasizmi? Xavotir olmang, u baribir sizni eshitmaydi.

- Bunday bemorlarga muolajalar yordam bermaydi. Odatda ular o'zligidan uzil-kesil voz kechishadi yoki ularda shaxsiyatning ajralib chiqishi hodisasi ro'y beradi.

Doktor Lekter go'sht o'raladigan qog'oz parchalarining ostidan bir narsani olib, patnisga soldi. Starling patnisni tortib oldi.

- Buni Semmi kecha kechki ovqat paytida yubordi.

Bu chizmakashlik qog'ozining bir parchasiga rangli qalam bilan allaqanday she'riy jumlar bor edi.

Starling yelkasi osha ortiga boqdi. Semmi hanuz pol ustida panjara to'siqlariga boshini suyagancha o'tirar, yuzida hech qanday ifoda aks etmasdi.

– Buni ovoz chiqarib o'qiy olasizmi? U sizni eshitmaydi.

Starling yozuvni o'qiy boshladi:

– «*Iususning oldiga borishni istayman, men Xrist bilan ketishni istayman, Iusus bilan ketsam bo'ladi, agar o'zimni yaxshi tutsam*».

– Yo'q, yo'q. Boshqa she'rlardek bir tekisda, sal qahrli ovoz bilan o'qing. Ular bilan bu hajman mos kelmasligi mumkin, lekin shiddat jihatdan zarracha farq qilmaydi, – Lekter qo'llarini she'r vazniga monand tarzda sermadi. – Shiddatli bo'lsin». *Iususning oldiga borishni istayman, men Xrist bilan ketishni istayman*».

– Tushunarli, – dedi Starling qog'ozni qaytarib patnisga solayotib.

– Siz hech nimani tushunmadingiz, – doktor Lekter oyoqlarida azot turganida nisbatan kaltaroq bo'yi kutilmaganda haybatli tus oldi va tanasini oldinga va orqaga asta qo'llarini vazn bilan hamohang tarzda sermab, gidrolokatornikidek ovozda o'zi she'rni o'qiy ketdi: – «*Iususning ol-di-ga borishni istayman...*»

Shu tob qo'qqisdan Klerisning orqasida sirtlon irillagandek bo'lib, Semmining juda ham past, ammo tiniq ovozi yangradi. U o'rnidan turib, og'riqli yuzini panjara to'siqlariga bosganida bo'ynidagi vena tomirlari bo'rtib chiqdi:

*Iususning oldiga borishni istayman,
men Xrist bilan ketishni istayman,
Iusus bilan ketsam bo'ladi
agar o'zimni yaxshi tutsam.*

So'ngra oraga o'lik sukunat cho'kdi. Starling o'zining tik turib qolganini, buklama kursisi teskari aylanib qolganini va boya tizzasining ustida turgan qog'ozlari polda sochilib yotganini payqadi.

- Iltimos, o'tiring, - tag'in qaddini xuddi raqqosdek tik va bir tekis tutib olgan doktor Lekter Klerisni kursiga o'tirishga ishora qilib, o'zi ham polga mahkamlangan kursisiga yengilgina cho'kdi va iyagini panjasiga suyadi. - Siz umuman hech narsaga tushunmadingiz hali, - yana boyagi gapini qaytardi u. - Semmi aslida juda ham dindor odam, shunchaki lusos Xristos hayallayotgani uchun biroz xafa. Semmi, Klerisga nega bu yerda o'tirganingni aytaveraymi?

Semmi dag'-dag' titrayotgan iyagining qaltirog'ini bosish maqsadida yuzining pastki qismini changalladi.

- Maylimi, Semmi? - deya tag'in so'radi Lekter.

- Ha, - deya ming'irladi Semmi barmoqlari orasidan.

- Semmi Trundagi «Keng yo'l» deb nomlanuvchi baptistlar cherkovida xayr-ehsonlar yig'ilayotganida onasining boshini patnisga solib olib kelgan. Ular «Xudoga eng yaxshisini taqdim eting» degan qo'shiqni kuylashgan va Semmining esa undan bo'lak eng yaxshi narsasi bo'lmagan.

So'ngra Lekter Semmiga qarata gapirdi:

- Rahmat, Semmi, hammasi joyida. Endi bimalol televizor tomosha qilsang bo'ladi.

Bahaybat gavdali mahbus polga o'tirib, boshini xuddi boyagidek alpozda panjara to'siqlariga suyagancha tosh qotdi. Televizor ekranidan lip-lip o'tayotgan manzaralar uning qorachiqclarida aks etar, yuzida endilikda so'lak va ko'z yoshlar qoldirgan uchta kumushrang iz paydo bo'lgandi.

- Xo'sh...Oldin Semmining muammosi bilan qanday shug'ullanishingizni bir ko'raylikchi, keyin esa, balki men sizning muammongizni hal qilishga urinib ko'rarman. Sizdan ugina, bizdan bugina. U eshitmaydi, g'am yemang.

Starling arang o'zini o'nglab oldi va so'z boshladi:

- She'rdagi satrlar «lususning oldiga boraman» dan «Xrist bilan birga ketaman»gacha o'zgardi. Oldiga bormoq, yetib kelmoq, u bilan ketmoq - bular hammasi mantiqiy izchillik kasb etadi.

- Ha, to'g'ri, bu chiziqli progressiya. Menga, ayniqsa, uning «lusos» va «Xrist»ning bitta odam ekanligini bilishi yoqdi.

Bu sezilarli o'sish. Uch xil shaklda namoyon bo'luvchi Xudoning yagonaligi g'oyasini tushinib yetish Semmiddek o'zining ichida nechta shaxs yashashini bilmaydigan odam u yoqda tursin, boshqa sog'lom kishilar uchun ham oson emas.¹ Elrij Kliverning «Uchta birda» rivoyatini o'qish bu borada ancha qo'l keladi.

– U o'zining xulq-atvori va maqsadlari orasidagi uzviy rishtani ko'ra bilyapti, bu esa tuzilmali tafakkurdan darak beradi, – dedi Starling. – Qofiyalarni keltira olish qobiliyati ham bunga ishora qilyapti. Qolaversa, uning hissiyotlari o'lmagan, chunki u ko'z yosh to'kyapti. Sizningcha, u katatoniya kasalligi alomatlari mavjud shizofrenikmi?

– Ha, shunday. Undan anqiyotgan ter hidini sezyapsizmi? Echkining hidini eslatuvchi bu ter hidi trans-uch-metil-ikki-geksen kislota deb ataladi. Esingizda tursin, bu shizofreniyaga xos hid.

– Unga muolajalar yordam berishiga ishonasizmi?

– Ayniqsa, hozir bunga ko'proq ishonyapman. Serrayish davri ortda qoldi. Qarang, uning chakkalari qanday yaraqlayapti!

–Doktor Lekter, nima uchun Buffalo Bill sadist emas, deb o'ylayapsiz?

– Chunki gazetalardagi xabarlarda qurbonlarning to'piqlarida emas, aksincha, bilaklarida arqon izi qolgani yozilgan. G'arbiy Virjiniyaga borib, ko'rib kelgan odamingizning to'pig'ida arqon izi bormidi yoki yo'qmidi?

– Yo'q edi.

– Kleris, agar terini shunchaki ko'ngilxushlik uchun shilmoqchi bo'lganida u qurbonini oyog'ini osmondan qilib osar edi. Shunday qilsa, boshidagi va ko'ksidagi qon bosimi iloji boricha uzoqroq vaqt davomida o'zgarmasdan turadi hamda u hushidan ketib qolmaydi. Bundan xabaringiz bormidi?

– Yo'q.

¹ Nasroniy dinida Xudo uch shaklda mavjud sanaladi: Ota, O'g'il va Muqaddas Ruh.

– Vashingtonga qaytganingizda Milliy galereyaga borib, Chexoslovakiyaga qaytarib olib ketmaslaridan avval Titsianning «Marsiyning jazolanishi» kartinasini tomosha qiling. Nihoyatda ajoyib sanʼat asari. Ayniqsa, Titsianning detallarini mohirona tasvirlashiga qoyil qolmasdan iloj yoʻq. Panga yaxshilab tikiling, uning qoʻlida bir paqir suv koʻtargancha yordam berishga qanday intilayotganini koʻring.

– Doktor Lekter, bizda favqulodda holat va shu bilan birga qulay imkoniyat paydo boʻldi.

– Kim uchun?

– Siz uchun. Agar oʻsha qizni qutqarishga muvaffaq boʻlsangiz. Senator Martinning televizordagi chiqishini koʻrdingizmi?

– Ha, kechki yangiliklarni tomosha qilgandim.

– Xoʻsh, uning murojaatini qanday baholaysiz?

– Notoʻgʻri tashkillashtirilgan, ammo beziyon. Maslahatchilari gʻirt ahmoq boʻlsa kerak.

– Senator Martin qudratli ayol, doktor Lekter. Qatʼiyatli ham.

– Qani, gapiringchi.

– Men sizni nafaqat chuqur bilim va tajribaga, balki nodatiy sezgirlikka ega inson, deb bilaman. Senator Martin, agar uning qizini eson-omon onasining bagʻriga qaytarishimizda bizga yordam bersangiz, u buning evaziga sizni federal shifoxonaga koʻchirib oʻtkazishda va derazali xona bor boʻlsa, sizni oʻsha yerga joylashtirishda koʻmaklashishni vaʼda berdi. Qolaversa, shifoxonaga qabul qilingan bemorlarning ruhiy holati boʻyicha chiqarilgan yozma psixiatrik xulosalarga baho berishingizni ham soʻrab turishlari mumkin. Qisqasi, sizni ish bilan taʼminlashadi. Biroq, xavfsizlik choralari yumshatishaydi.

– Ishonmayman, Kleris.

– Bekor qilasiz.

– Yoʻq, sizga ishonaman. Lekin insonning xulq-atvori haqida gap ketganda, qanday qilib inson terisini toʻgʻri shi-

lish mumkinligi to'g'risida biladigan ma'lumotlaringizdanda ko'proq narsalar bor. Kimsan, Qo'shma Shtatlar senatorining nazdida bunday topshiriqni ado etish uchun nomzod sifatida sizning tanlanishingiz sal g'alatiroq emasmi?

- Meni siz tanladingiz, doktor Lekter. Siz men bilan gaplashishni ixtiyor etdingiz. Endi boshqa birov bilan gaplashishni istayapsizmi? Yoki shunchaki yordam bera olmayman, deb o'ylayapsizmi?

- Bu taklif haqoratomuz va haqiqatga to'g'ri kelmaydigan-dek tuyulyapti rosti. Jek Kroufordning menga biror turdagi imtiyoz yoki badal taqdim etilishiga ruxsat berishiga men ishonmayman...Ehtimol, senatorga xabar qilishingiz mumkin bo'lgan bitta gapni aytishim mumkindir, lekin buni qat'iy ravishda ma'lum bir haq evaziga aytaman. Balki, buni o'zingiz haqingizdagi ma'lumotga ayirboshlarman-a? Rozimisiz yoki yo'q?

- Avval savolingizni eshitaylik.

- Rozimisiz yoki yo'q? Ketrin kutyapti, axir. Qayroqtoshda charxlanayotgan pichoq ovozi tinglayotgan bo'lsachi? U sizdan nimani iltimos qilgan bo'lar edi?

- Savolingizni eshitaylik.

- Bolalik davringizdagi eng yomon xotira qaysi?

Starling chuqur nafas oldi.

- Qani, tezroq bo'ling. O'zingiz to'qib chiqargan eng yomon uydirma meni aslo qiziqitmaydi.

- Otamning o'limi.

- Bu haqida so'zlab bering.

- U politsiyachi edi, bo'lim boshlig'i bo'lib ishlardi. Bir kuni kechasi ikki nafar giyohvand o'g'rini jinoyat joyida ko'rib qolgan. Ular dorixonaning orqa eshigidan sezdirmasdan chiqib kelayotgan ekan. Otam pikapidan tushib, o'q uzmoqchi bo'lganida miltig'idagi o'q tiqilib qolgan va o'g'rilar uni otishgan.

- O'q tiqilib qolgan?

- U zatvorni oxirigacha surmagan, miltiq ham juda eski bo'lgan, «Remington 870» markali edi. O'q esa otilmasdan,

qiyshayib turib qolgan. Bunday holat ro'y berganida miltiqdan o'q uzib bo'lmaydi va uni qismlarga ajratib, boshqatdan terishga to'g'ri keladi. Menimcha, otam mashinasidan tushayotganida zatvorni eshikka urib olgan.

– O'sha zahoti halok bo'lganmi?

– Yo'q. U kuchli va sog'lom odam edi. O'sha voqeadan keyin yana bir oy yashadi.

– Shifoxonaga uni ko'rishga borib turarmidingiz?

– Doktor Lekter...Ha.

– O'sha shifoxona haqida xotirangizda qolgan yorqin bir narsani ayting-chi.

Starling ko'zlarini yumdi.

– Otamning yoniga qo'shni palatada yotgan yolg'iz kampir kelib, «Tanatopsis» she'riining oxirgi satrlarini yoddan aytib bergandi. O'ylashimcha, u otamga boshqa nima deyishni ham bilmagan. Bo'ldi, yetar. Endi kelishuvimizga binoan sizning navbatingiz.

– Ha, to'g'ri. Samimiy javob berdingiz, Kleris. Ko'ngli ochiq odam ekaningizni bilaman. Ishingizga emas, shaxsiy hayotingizga oid ma'lumotlar orqali sizni yaqinroqdan bilib olsam, degandim.

– Sizdan ugina, bizdan bugina.

– Darvoqe, G'arbiy Virjiniyadan topilgan qiz jozibali bo'lgan ekanmi?

– U o'zining tashqi ko'rinishiga katta e'tibor bergan.

– Gapni olib qochib, vaqtimni olmang.

– Vazni og'ir qiz bo'lgan.

– Judayam gavdalimi?

– Ha.

– Ko'ksiga uzilgan o'qdan joni uzilganmi?

– Ha.

– Yassi ko'krakli bo'lsa kerak.

– Bo'yi va to'laligini hisobga olsak, ha, shunday.

– Lekin bo'ksalari katta va keng.

– Ha, to'g'ri.

- Xo'sh, yana qanday ma'lumot ayta olasiz?
- Uning tomog'idan ataylab qo'yilgan bitta hasharot topib olindi. Biroq, bu matbuotda oshkor etilmadi.
- Kapalakmi?

Klerisning bir necha soniyaga nafasi to'xtab qoldi va Lekterning buni sezmaganidan umid qildi.

- Tungi kapalak. Buni qayerdan bildingiz, iltimos, tushuntirib bering.

- Kleris, sizga faqatgina Buffalo Billga Ketrin Beyker Martin aynan nima uchun kerakligini aytaman va xayrli tun tilayman. Yuqoridagi kelishuvga binoan bu so'nggi so'zim bo'ladi. Senatorga Billning Ketrindan nima istashini yetkazing va menga biror qiziqarliroq taklif bilan chiqsin...Yoki bo'lmasa ajoyib kunlarning birida Ketrinning suv yuzasiga qalqib chiqishini kutib o'tirsin. O'shanda mening haq bo'lib chiqqanimga ishonadi.

- Bill Ketrindan nimani istayapti, doktor Lekter?

- U o'zi uchun ayollar ko'kragi qistirilgan nimcha tikmoqchi, - dedi doktor Lekter.

XXIII BOB

Ketrin Beyker Martin yerto'la polidan taxminan olti metr pastda edi. Olayotgan nafasi, yuragining urishi ta'sirida atrofidagi zulmat gumburlayotgandek tuyulardi unga. Xuddi ovchi qopqonga tushgan tulkinining ko'ksiga oyog'ini qo'yib, uni o'ldirayotgandek gohida Ketrinning ko'ksini qo'rquv va dahshat yuki bosar, gohida o'zini fikrlashga majburlashning uddasidan chiqardi. U o'zining o'g'irlanganligini tushundi, biror buni kim qilganligini bilmasdi. Ayni damda tush ko'rmayotganini ham anglab yetdi. Qop-qorong'i zulmat ichida ko'zlarini yumib ochganida kipriklarining qisqa tutashuvidan chiqqan sezilar-sezilmas sasni qulog'i ilg'ardi.

Hozir u o'zini ilk bor hushiga kelgan paytdagidan yaxshiroq his qilayotgandi. Dahshatli bosh aylanishlari deyarli yo'qolgan, havo yetishmasligi ham bartaraf bo'lgan edi. Endilikda tepa va pastni bir-biridan farqlay olar, tanasining hozirgi holati haqida ham aniq-tiniq tasavvurga ega edi.

Sement polda yotaverganidan Ketrinning yelkasi, beli hamda tizzalari uyushib qolgandi. Demak, bu pastki tomon. Yuqori tomon esa qo'pol matodan tikilgan yupqa qavima to'shak ostiga tiqilib yotganida ko'zni qamashtiruvchi keskin nur urilgan joyda qolgan edi. Boshining lo'qillab og'rishi to'xtagan, chap qo'lining barmoqlari simillab og'riyotgan edi, xolos. U nomsiz barmog'ining singaniga shubha qilmadi.

Uning egnida qavima sport kiyimi bor edi. Kiyim ozoda va undan matoni yumshatuvchi vositaning hidi anqirdi. Biroz vaqt oldin o'zini tutqunlikda saqlayotgan odam uloqtirgan tovuq go'shtining suyaklari va sabzavot qoldiqlarini aytmaganda, pol ham toza edi. Uning yonida faqatgina to'shak va axlat uchun mo'ljallangan yelim chelak bo'lib, uning tutqichiga nozik chilvir bog'langan edi. Ketrin paypaslab ko'rib, uning oshxonada ishlatiladigan oddiy chilvir ekanini va uning ikkinchi uchi zulmat qa'ridan Ketrin yeta olmaydigan balandlikka chiqib ketgan edi.

Ketrinning harakatlanishiga hech nima xalal bermasada, u yerda yurishga joy yo'q edi. U ustida yotgan oval shaklidagi polning hajmi ikki metrga uch metrni tashkil etar, o'rtasidan kichikroq tarnov o'tgan edi. Pol usti yopiq chuqurlikning nihoyasi bo'lib, silliq sementli devorlar yuqoriga tomon torayib ketgan edi.

Tepadan shovqin eshitilyaptimi yoki bu o'zining yurak urishimi? Yo'q, tepada shovqin. Endi yuqoridagi shovqin unga baralla eshitila boshladi. Yerto'laning Ketrin o'tirgan qorong'i va maxfiy joyi naq oshxonaning tagida joylashgan edi. Mana, oshxona polining ustida yurgan odamning oyoq tovushlari, mana, suvning oqishi. Panjalari bilan linoleumni tirnayotgan itning ovozi. Shundan so'ng to yerto'laning chi-

roqlari yonib, quduq qopqog'ining ochiq turgan eshikchasidan xira sarg'ish yorug'lik tushgunicha hamma yoq jimjit bo'lib qoldi. Qo'qqisdan chuqurga ko'zni qamashtiruvchi yorug'lik tushdi, lekin u bu safar oyoqlarini to'shak ostiga yashirib, yon-atrofini ko'zdan kechirishga shay holatda o'rnidan turib o'tirdi. Ko'zlari yorug'likka moslashguncha barmoqlari orasidan mo'ralab qarashga urindi. Quduqning og'zidan simga ulangan lampa-fara silkina-silkina pastga tushayotganida Ketrinting soyasi sement devorlar uzra o'ynadi.

Yonidagi yelim chelak birdan qimirlab, joyidan qo'zg'alganida Ketrin sapchib tushdi. Chelak nozik chilvir orqali tebrana-tebrana sekin-asta yorug'lik tushayotgan tomonga ko'tarila boshladi. Ketrin qo'rquvini ichiga yutishga urinib, tiqilib qoldi va o'pkasiga haddan tashqari ko'p havo kirdi. Ammo u gapirishga o'zida kuch topdi.

– Oilamdagilar istaganingizcha pul berishadi. Naqd pul berishadi. Onam aytgan zahotingiz gap-so'zsiz pulni beradi. Uning shaxsiy...Oh!

Uning ustiga qandaydir narsa hilpirab tushdi. Sochiq ekan.

– Onamning shaxsiy telefon raqamini aytaman: 202...

– Yuvinib ol!

Bu g'alati ovoz unga tanish tuyuldi: bu odam avvalroq itiga gapirgani elas-elas qulog'iga chalingan edi.

Nozik chilvirda yana bir chelak pastga tushib keldi. Ketrinting dimog'iga sovunli issiq suvning hidi gup etib urildi.

– Yechinib, boshdan oyoq yuvinib ol, aks holda, shlangda ustingga suv quyaman, – u iti tomonga burildi, shekilli, ovozi bu safar chalaroq eshitildi. – Ha, Dilbarim, agar u aytganimizni qilmasa, shlang bilan suv quyamiz. Albatta.

Ketrin Martin yerto'la ustidagi poldan kelayotgan ship-ship qadam tovushlarini hamda kuchuk tirnoqlarining tiqirlashini eshitdi. Dastlab chiroq yonganida ko'zlari unga ko'nikolmay, hamma narsa ikkita bo'lib ko'rinayotgan edi. Endi esa bari tiniqlashib, atrofni ravshan ko'rishga muvaffaq

bo'ldi. Tepa qanchalik baland ekan-a? Projektor chilvir simga osilib turardi. Qiziq, u chidamlimikin? Balki, uni kostyum bilan ilib olsa bo'lar? Yoki sochiq bilan? Bu yerda unday harakatga aslo yo'l yo'q! Devor nihoyatda silliq, go'yoki tepaga chiqib ketgan tekis quvur misoli edi.

Sementdagi yoriq-chi? Juda balandda ekan, ungacha qo'li yetmaydi. Yopishib chiqishga undan boshqa o'yiqliq joy ham yo'q. Ketrin to'shakni zich o'ram qilib yig'di-da, sochiq bilan chandib bog'ladi. So'ngra uning ustiga chiqib, bir sakrab, qo'lini yoriqqacha olib bordi va muvozanatni saqlab turish maqsadida tirnoqlari bilan mahkam yopishib oldi. Ko'zlarini qisgancha to'ppa-to'g'ri tepadan tushib turgan shu'laga qaradi. Demak, projektor pardachali ekan, o'raning og'zidan yarim metrcha pastga kirib turibdi. Qo'lini cho'zgan taqdirda ham barmoqlarining uchidan ungacha bir yarim-ikki metr masofa bor. Bu xuddi oyga qo'l cho'zgandek gap edi. Ana, u yana qaytib kelyapti... Oyoqlari to'shakdan toyib ketdi... Muvozanatni saqlab tura olmadi... Sementni ushlab turgan tirnoqlari sinib ketdi... Ketring to'shakdan pastga sakraganida yoriqdan yuziga qandaydir gulbarg ham uchib tushdi.

Tepadagi projektorning yonidan nimadir pastga inyapti: rezina shlang ekan. Shu lahzada ustiga muzdek sovuq suv tushib, tahdidli ovoz yangradi:

- Yuvin tez. Boshdan oyoq.

Sovunli suv solingan chelak ustida mochalka va teri uchun mo'ljallangan qimmatbaho fransuz losyonining yelim shishasi suzib yurardi.

Ketrinning bo'ysunishdan o'zga iloji qolmadi: sovuq suv ta'sirida qo'l-oyoqlari tovuq etidek jimirlab, ko'kraklari g'ujmaydi va vujudida og'riqlik turdi. U devorga yaqinroq borib, issiq suv to'la chelakning yoniga o'tirdi va yuvindi.

- Endi artinib, boshdan oyoq krem sur. Boshdan oyoq.

Issiq suvda qizib ketgan kremni surganidan keyin kostyum badaniga yopishib qoldi.

- Endi esa polni yuvib, axlatlarni to'pla.

U bu buyruqni ham bajarib, tovuq oyoqlari va yashil no'xotlarni yig'di-da, chelak ichiga tashladi. Polning yog'li dog' bo'lib qolgan joylarini ishqalab yuvdi. Devor ostida yana bir narsa – boya devor yorig'idan yuziga tushgan gulbarg yotardi. Sinchiklab qarab, uning aslida ayol kishining bo'yoq surilgan yaltiroq tirnog'i ekanini, barmoqning deyarli asosidan sinib ketganini payqadi.

Chelak yuqoriga yo'naldi.

– Onam hech bir gap-so'zsiz istaganingizcha pul to'laydi, – dedi Ketrin Martin. – U shunchalik ko'p pul beradiki, bir zumda boy-badavlat insonga aylanasz. Agar Eron yoki Falastindagi tashkilot yoki «Qora pantera»¹ uchun ishlayotgan bo'lsangiz ham u pul beradi. Siz faqat meni...

Ketrin birdan o'zini orqaga tashlab, chinqirib yubordi. Uning yonginasiga chilvirga bog'langan axlat chelagi kelib tushgan edi. U nima qilarini bilmay, titrab-qaqshagancha yig'ma to'shak ustiga o'tirib qoldi. Endi uning o'zini o'g'irlab kelgan odamning oq tanli amerikalik ekaniga hamda bu ishni yakka holda qilayotganiga shubhasi qolmagandi. Biroq, bu kimsada uning tana rangini, qayerlik ekanligini-yu sheriklari yo'qligini bilmaydigandek taassurot qoldirishga harakat qildi. U avtoturargohdagi hodisa, ya'ni boshiga zarba berilgani Ketrinning xotirasidan umuman o'chib ketgan, deb o'ylasin. Ketrin o'zini tinchgina qo'yib yuborishga bu odamni ishon-tira olishidan umid qildi. Uning miyasi endilikda zo'r g'ayrat bilan ishlay boshlagandi. Juda ham yaxshi ishlayotgandi.

Tirnoq. Demak, undan oldin bu yerda yana kimdir bo'lgan. Ayol kishi. Yosh. U hozir qayerda ekan-a? Unga nima qilgan ekan mana bu odam?

Agar boshiga urishmaganida va gangib qolmaganida bo'lib o'tgan voqeani eslashiga shuncha vaqt ketmagan bo'lardi. Qolaversa, u o'zi ayni damda turgan joyni ham dar-

¹ «Qora pantera» – AQSHdagi qora tanlilarning fuqarolik huquqlarini himoya qilishni maqsad qilgan va mazkur irq vakillaridan iborat so'l radikal tashkilot.

hol aniqlay olmadi. Lekin teri uchun mo'ljallangan losyon unga bu borada yordam berdi. Ketrin o'zini kim o'g'irlagani-ni tushunib yetdi. Buni anglagan onida otashdek kuydiruvchi dunyodagi jamiki dahshatli narsalar ustiga quyilgandek bo'ldi va qo'rquv ichida tomog'i yirtilgudek bo'lib tinimsiz qichqiraverdi, qichqiraverdi. Axiyri, uni qattiq yo'tal tutib, og'zi qaynoq va sho'r tamli narsa bilan to'ldi-da, yuzini to'sgan qo'llarining orasidan sizib chiqib, kaftlarining orqa tomonida yopishqoq bo'lib qotib qoldi. O'zi esa yechilib ketgan to'shakning ustiga yiqilib tushdi, qattiq ruhiy tushkunlikdan tomirlari tortishib, panjalari bilan sochlarini changallagan-cha boshidan to oyog'ining uchigacha tirishib, qotib qoldi.

XXIV BOB

Shifoxona navbatchilarining kir bosgan xonasida turgan Kleris Starlingning tashlagan tangasi telefon uskunasi ichida jarang-jurung qilib ketdi. U tashqi kuzatuv furgoni-ning telefon raqamini terdi.

– Krouford eshitadi.

– Men o'ta og'ir jinoyat sodir etgan mahbuslar saqlanuvchi bo'limdagi taksofondan qo'ng'iroq qilyapman, – dedi Starling. – Doktor Lekter G'arbiy Virjiniyadagi jasad tomog'idan topilgan hasharot kapalak emasmi, deb so'radi. Ammo kapalaklar mavzusini ko'tarmadi. U Buffalo Billga Ketrin Martin nima uchun kerakligini aytdi, ayni gapini iqtibos qilib keltiraman: «Bill o'zi uchun ayollar ko'kragi qistirilgan nimcha tikmoqchi». Doktor Lekter ma'lumot ayirboshlashda tenglik bo'lishini istayapti. U senator Martinning biror qiziqarliroq taklif bilan chiqishini istayotgan ekan.

– Suhbatni o'zi tugatdimi?

– Ha.

– Nima deb o'ylaysiz, u yana siz bilan gaplashishni ixtiyor etishi mumkinmi?

– Menimcha, u navbatdagi uchrashuv keyingi bir necha kun ichida bo'lishini istayapti, lekin men senator Martindan zudlik bilan qandaydir taklifni qo'lga kirita olsam, unga hozirning o'zidayoq kutilmaganda zarba bergan ma'qulroq, deb o'ylayman.

– Zudlik bilan deganingiz to'g'ri, Starling. G'arbiy Virjiniyadan topilgan ayolning shaxsini aniqlashga muvaffaq bo'lishibdi. Markaziy kartotekadagi navbatchi xodimimiz Detroytdan daktilokarta olibdi. Shaxsni aniqlash bo'limidagilar barmoq izlarini solishtirib ko'rib, bizdagi iz bilan mutlaqo mos kelishini aniqlashibdi. Bedarak yo'qolganlarning barmoq izlari kartasi¹ bo'yicha qarab chiqishganida bu Detroytda yettinchi fevral kuni bedarak yo'qolgan yigirma ikki yoshli Kimberli Jeyn Emberg ekanligi ma'lum bo'lgan. Allaqachon odamlarimiz u yashagan tumanni tekshirib, guvohlarni qidirishyapti. Sharlotsvilldagi patalogoanatom o'lim holati o'n birinchi fevraldan oldin yoki o'n birinchi fevral kuni yuz berganini ta'kidladi.

– Demak, qurbonini o'ldirmasidan avval tutqunlikda atigi uch kun ushlab turgan, – dedi Starling.

– O'g'irlash va qotillik sodir etish orasidagi davriylik kamayib bormoqda. Ha, buning ajablanarli joyi yo'q, – Kroufordning ovozi nihoyatda tekis eshitildi. – Ketrin Martin yigirma olti soatdan buyon uning qo'lida. Lekter nimanidir aytmoqchi bo'lsa, buni navbatdagi suhbatlaringizdayoq aytin. Men hozir FQBning Baltimordagi mahalliy idorasidaman. Sizni darhol bu yerga bog'lashdi. Shifoxonadan ikki mavze naridagi Xo-Jo mehmonxonasidan sizga nomer band qilib qo'ydim, balki, keyinroq uxlab dam olarsiz.

– Lekter sizga ishonmaydi, janob Krouford, u o'ziga shunday imtiyoz berilishiga siz baribir yo'l qo'ymaysiz, deb ishonch bilan gapiryapti. Uning Buffalo Bill to'g'risida aytgan

¹ Barmoq izlari kartasi yoki daktiloskopik karta – bu o'ng va chap qo'llarning barmoq izlari, kaft izlari, shuningdek, barmoq izi olingan shaxs haqidagi asosiy ma'lumotlarni o'z ichiga olgan hujjat.

barcha narsalarini shaxsiy hayotimga oid ma'lumot evaziga qo'lga kiritdim. Uning menga bergan savollari va Buffalo Billning ishi o'rtasida bevosita bog'liqlik bor, deb o'ylamayman... Uning qanday savollar berganini eshitishni xohlaysizmi?

- Yo'q.

- Shuning uchun ham menga aloqa vositasini o'rnatmaganmidingiz? Suhbatimizni hech kim eshitmay tursa, unga biror nimani aytib berishim va uni qanoatlantirishim osonroq kechadi, deb o'ylaganmidingiz?

- Boshqa bir ehtimoliy sabab ham bor: agar men siz beradigan xulosaga ishonib, shunday qilgan bo'lsam-chi, Starling? Sizni o'zimning maydondagi eng yaxshi o'yinchim, deya hisoblab, orqada turib olib aql o'rgatuvchi bir gala odamlarining bo'yningizga osilishini istamasdan shunday yo'l tutgan bo'lsam-chi? Shunday vaziyatda sizga aloqa vositasi taqishdan menga nima naf?

- Tushunarli, ser.

«Qo'l ostidagilar bilan qanday muomala qilish bobida senga yetadigani yo'q, to'g'rimi, janob «Krouford?»

- Xo'sh, doktor Lekterga nimani taklif qilamiz?

- Agar dastlab hordiq chiqarishni istamayotgan bo'lsangiz, hozir sizga bir nechta narsa jo'nataman, besh daqiqa ichida u yerga yetib boradi.

- Hozirning o'zida hammasini bajarganim ma'qul, - dedi Starling. - Ularga telefon orqali Alonso bilan bog'lashlarini so'rang. Alonsoga sakkizinchi bo'limning yo'lagida kutib turishimni ayting.

- Besh daqiqadan keyin, - deya takrorladi Krouford.

Starling sabrsizlik bilan yer ostiga chuqur kirib ketgan navbatchilar xonasidagi kir linoleum ustida borib-kelib turdi. Xira yoritilgan betartib xonadagi yagona yorug'lik manbasining o'zi edi.

Biz, insonlar, tabiat qo'ynidagi ko'kalamzorlar-u shag'al to'shalgan xiyobonlarda sayr qilayotganimizda juda kamdan-kam hollarda o'zimizni qiyinchiliklarga tayyorlaymiz;

biz buni odatda eng oxirgi soniyalarda, derazasi yo'q tor va qorong'i joylarda, shifoxona yo'laklarida, zahil rang pardalar derazalarni emas, balki yalang'och beton devorlarni qoplagan, plastik kushetkalari darz ketgan va yelim kuldonlariga «Chinzano»¹ reklamasi tushirilgan mana shu singari xonalarda qilamiz. Biz mana shunday xonalarda qo'rquvga tushgan paytimizda, hattoki, taqdirga ro'baro' kelganimizda ham bexato takrorlay olishimiz uchun imo-ishoralarni qisqa vaqt ichida obdan o'rganib, yaxshilab yodlaymiz. Buni allaqachon ulg'ayib bo'lgan Starling juda yaxshi anglardi va xonaning o'ziga ta'sir o'tkazishiga yo'l qo'ymaslikka qaror qildi. Oldinga va orqaga tinmasdan yurib, havoga imo-ishoralar qildi va jumalarni ovoz chiqarib aytdi.

– O'zingni qo'lga ol va sabr qil, qizaloq, – dedi u Ketrin Martinga va o'ziga qarata. – Biz bu jirkanch xona kabi yomon emasmiz. Biz bu la'nati xonadan o'n chandon yaxshiroqmiz. Biz u seni tutqunlikda saqlayotgan joydan qudratliroq va yaxshiroqmiz. Shunday ekan, menga yordam ber, yordam ber. Yordam ber menga.

U bir necha lahza marhum ota-onasi haqida xayol surdi va o'yladi: ular tirik bo'lganlarida ayni damda qizlaridan uyalgan bo'lisharmidi? Ushbu savol uning xayolini bir daqiqagina band etdi, Kleris uning ayni vaziyatga aloqadorligi-yu xatti-harakatlarining qanday baholanishi to'g'risida bosh qo'tirmadi. Shunchaki, odatiy yo'sinda savol berdi. Javob esa quyidagicha bo'ldi: yo'q, ular qizlaridan uyalmagan bo'lishardi.

Kleris yuzini chayib, zalga chiqdi.

Navbatchi Alonso uni Krouforddan kelgan muhrli jo'natma bilan kutib turardi. Jo'natmada xarita va yo'l-yo'riqlar taqdim etilgan edi. Kleris yo'lakdagi lampa yorug'ida yo'l-yo'riqlarga tez ko'z yugurtirib, Barnining eshikni ochib, uni ichkariga kiritishi uchun maxsus tugmachani bosdi.

¹ «Chinzano» – italyancha vino nomi.

Doktor Lekter kursida o'tirgancha o'ziga kelgan mak-tublarga ko'z yugurtirish bilan band edi. Starling bu safar doktor qaramay turganida uning kamerasi qarshisiga yaqin kelish o'ziga yengilroq kechganini his qildi.

– Doktor.

Lekter jimlik saqlashni so'rab, barmog'ini ko'tardi. Mak-tubni o'qib bo'lib, olti barmoqli chap qo'lini iyagiga tirab, ko'rsatkich barmog'ini burniga bosgancha bir qancha vaqt o'yga toldi.

– Mana bunga nisbatan qanday munosabatda bo'lardiniz? – dedi u ko'chma patnisa qandaydir hujjatni qo'yish asnosida.

U Qo'shma Shtatlar Patent byurosidan kelgan xat edi.

– Chormix tasvirli soatim bo'yicha yozishibdi, – deya izoh bera boshladi Lekter. – Ular menga soatim uchun patent bermoqchi emas, lekin siferblat uchun mualliflik huquqi olishimni maslahat berishyapti. Mana, bir ko'ring.

Lekter patnisa ovqat paytida foydalaniladigan qog'oz so-chiq hajmidagi qog'ozga chizilgan rasmni joyladi va Starling uni o'zi tomonga tortib oldi.

– Ehtimol, e'tibor bergan bo'lsangiz kerak: aksariyat chormixli soatlarda qo'llar choraktakam uchni yoki o'nta kam ik-kini, oyoqlar esa oltini ko'rsatib turadi. Ko'rib turganingizdek, mana bu siferblatda xochdagi lusuz aks etgan va uning qo'llari xuddi boshqa Disney soatlaridagi¹ strelkalardek vaqtni aniq ko'rsatib harakatlanadi. Oyoqlar soat oltida qolaveradi, tepada esa gardishda aylanuvchi mitti soniya strelkasi qo'shilgan. Xo'sh, bu borada qanday fikrdasiz?

Soatdagi anatomik chizma juda aniq tasvirlangan, bosh Starlingningniki edi.

– Chizma qo'l soati o'lchamigacha kichraytirilganida aksariyat detallar yo'qoladi, – dedi Starling.

¹ Uolt Disney filmlaridagi personajlar ko'rinishida ishlab chiqarilgan soatlarda qahramonlarning qo'llari soat strelkalari vazifasini bajargan.

– Afsuski, to'g'ri. Lekin shunday tasvirli stol yoki devor soatlarini bir tasavvur qiling. Sizningcha, bu ishim ko'chirmachilik qilishlaridan qo'rqmay, patentsiz taklif qilishga arziydimi?

– Kvarsli soat mexanizmlarini sotib olishingizga to'g'ri keladi, shunaqami? Lekin ular allaqachon patentlangan. Aniq bilmayman-u, ammo patentni o'ziga xos mexanik uskunalariga berishadi va shu bilan birga grafik chizmalar singari mualliflik huquqi asosida himoya qilinadi, deb o'ylayman.

– Siz huquqshunos emassiz-ku, to'g'rimi? FQBdagilar endi buni talab qilmaydigan bo'lishgan, shekilli.

– Menda sizga bir taklif bor, – dedi Starling portfelini ochib.

Barni kelganini ko'rib u portfelini tag'in yopib qo'ydi. Kle-
ris bu bahaybat odamning nihoyatda xotirjam yurishiga juda havas qilardi. Uning umuman tentak emasligi tub-tubida favqulodda noodatiy va teran aql yaqqol aks etayotgan ko'z-laridan ravshan ko'rinib turardi.

– Meni ma'zur tuting, – dedi Barni. – Agar ko'p miqdor-dagi qog'ozlarni qo'yishga ehtiyoj tug'ilayotgan bo'lsa, shkaf-da kichikroq ish stoli bor, oddiy maktab partasiga o'xshaydi. Psixotahlilchi mutaxassislar shunda o'tirib ishlashadi. Qo'yib beraymi?

«Unda maktab o'quvchisiga o'xshab qolmaymanmi? Rozi bo'lsammikin yoki rad etaymi?»

– Doktor Lekter, hozir suhbatlashsak bo'ladimi?

Lekter ochiq kaftini yuqoriga ko'tarib, rozilik bildirdi.

– Ha, Barni, qo'yib bering, iltimos, – deya navbatchiga minnatdorchilik bildirdi Starling va stol qo'yilganidan so'ng qulayroq o'tirib oldi. Barni ham ancha nariga ketgandi.

– Doktor Lekter, senator sizga ajoyib bir taklif bilan muro-
jaat etadigan bo'ldi.

– Taklifning ajoyib yoki keraksizligi haqida xulosani o'zim chiqaraman. U bilan shunchalik tez gaplashishga muvaffaq bo'ldingizmi?

- Ha. Senator hech nimani yashirib o'tirmoqchi emas. U o'zining imkoniyati va kuch-qudrati darajasidan kelib chiqib, zudlik bilan taklif kiritdi. Savdolashib turishdan ma'no yo'q. Mana bu hujjatda u sizga taklif qilishi mumkin bo'lgan imtiyoz haqidagi barcha tafsilotlar yoritilgan.

To'qqiz nafar odamning hayotiga zomin bo'lgan doktor Lekter barmoqlarini burnining ostiga jamlagancha Klerisga diqqat bilan tikilar, uning nigohlari ortida nihoyasiz tun zulmati zohir edi.

- Agar Buffalo Billni vaqtida topib, Ketrin Martinni eson-omon uyiga qaytarishda yordam bermangiz, sizga quyidagilar taqdim etiladi: Nyu-York shtati Oneyda-park mavzesidagi Veteranlar ishlari bo'yicha boshqarma shifoxonasiga ko'chirilish, shifoxona atrofini o'rab turuvchi o'rmonga qaragan kameraga joylashish. Kuchaytirilgan xavfsizlik qoidalari o'zgarishsiz qoldiriladi. O'zingiz saqlanayotgan kasalxonada emas, balki Federal shifoxonada davolanayotgan ba'zi bemorlardan olingan yozma psixologik testlar bo'yicha xulosa berishingiz uchun murojaat qilib turishadi. Xulosalarni bemorlar haqidagi shaxsiy ma'lumotlarni, xususan, ism-familiyalarini bevosita ko'rmasdan berishingizga to'g'ri keladi. Ma'lum chegara bilan kitoblardan foydalashingiz mumkin bo'ladi.

Starling qog'ozlardan boshini ko'tarib qaradi.

Sukunat ham mazax qilishga qodir.

- Eng yaxshi va eng ajoyib imkoniyat esa quyidagicha: yiliga bir hafta shifoxonani tark etib, mana bu yerga borib kelishingiz mumkin.

Starling shunday deya patnisga xaritani qo'ydi, lekin doktor Lekter uni o'ziga tortib olmadi.

- Plam oroliga borib, dam olasiz. Har kuni sohil bo'ylab sayr qilishingiz hamda okeanda cho'milishingiz mumkin. Qo'riqchilar sizdan yetmish metr masofada turishadi. Biroq, ular maxsus bo'linmadan jalb etiladi. Taklif shundan iborat.

- Agar rad qilsam-chi?

- Unda, ehtimol, kamerangizga yemakxonalardagidek pardalar ilishga ruxsat berishar. Shunda hayot ko'zingizga sal-pal rang-barangroq ko'rina boshlar. Sizga hech qanday yo'l bilan tahdid qila olmaymiz, doktor Lekter. Sizga hozir bayon etgan taklifim quyosh nurini ko'rishingiz uchun yagona imkoniyatdir.

Starling ikkalasining nigohlari to'qnashib, qay biriniki o'tkirroq bo'lib chiqishi borasida kurash ketishini istamay, uning ko'zlariga tik qaramadi.

- Ketrin Martin oldimga kelib, shu mavzuda maqola nashr qildirishim uchun faqatgina o'zini o'g'irlab ketgan odam haqida gapirib berishga rozi bo'ladimi? Faqat men bilan, yakkama-yakka gaplashadimi?

- Ha. Kelishuv imzolandi, deb o'ylayvering.

- Qayerdan bilasiz? Kelishuv kim tomonidan imzolandi?

- Uni o'zim oldingizga boshlab boraman.

- Agar u ko'nsa.

- Unda dastlab o'zidan so'raymiz-da.

Lekter patnisni o'zi tomonga tortdi.

- Plam oroli. Bu yerda «Hayvonlar kasalliklarini (tuyoqli jonivorlar, og'iz bo'shlig'i kasalliklari va h.z.) o'rganish bo'yi-cha Plam oroli federal markazi» deb yozilgan ekan. Axir, bu oqsim kasalligi emasmi? Orol nomi juda yoqimli jaranglar-kan.

- Markaz orolning bir qismida joylashgan, xolos. U yerda go'zal sohil va shinam turarjoylar ham bor. Bahorda krachkalar uchib kelib, in qurishadi.

- Krachkalar deng, - doktor Lekter uh tortdi va boshini xiyol silkib, alvon rangli tilining uchini xuddi shu tusdagi yuqori labiga tekkizdi. - Suhbatimiz davom etishini xohlasak, Kle-
ris, mening hisobimda hozirning o'zida nimadir bo'lishi lo-
zim. Sizdan ugina, bizdan bugina. Men sizga biror-bir ma'lu-
mot aytaman, evaziga siz ham aytasiz.

- Kelishdik, - dedi Starling.

Uning to Lekter gap boshlagunicha bir daqiqa kutishiga to'g'ri keldi.

- Ipak qurti pilla ichida g'umbakka aylanadi. So'ngra o'zining sirli kiyim almashtirish xonasidan chiqib, ko'z oldimizda maftunkor imago tarzida namoyon bo'ladi. Imago nima ekanligini bilasizmi, Kleris?

- U voyaga yetgan uchar hasharot.

- Yana nimalarni bilasiz?

Starling boshqa hech vaqo bilmayman, degan ma'noda boshini chayqadi.

- Bu atama psixotahlil fanida marhumlar haqida ilgari surilgan tushunchalarga oid. Imago – bu bolalikdan ongostiga chuqur dafn etilgan va infantil ta'sir bilan bog'liq ota yoki onaning obrazi. Ushbu so'z «mum tasvir» ma'nosini anglatadi, qadimgi rimliklar dafn marosimi vaqtida ko'tarib yurgan ajdodlarning mumiyolangan byustlari «imago» deb atalgan. Hattoki flegmatik¹ xarakterli Krouford ham hasharotning pillasida qandaydir timsol yashiringanini ko'rishni lozim edi.

- Latent deskriptor orqali oralarida jinsiy jinoyatlar sodir etgan bizga ma'lum shaxslar bor yoki yo'qligini aniqlash maqsadida entomologiyaga oid jurnallarga obuna bo'lganlar ro'yxatini tekshirib chiqishdan bo'lak arzirli ish qilinmayapti.

- Avvalo, keling, Buffalo Bill laqabidan voz kechamiz. Bu nom bizni faqat yanglishtiradi va uning bizni qiziqtirayotgan shaxsga tamomila aloqasi yo'q. O'zimizga qulayroq bo'lishi uchun uni shunchaki Billi deb atay qolamiz. Men sizga o'z fikrlarimning qisqacha mazmunini so'zlab beraman. Tinglashga tayyormisiz?

- Tayyorman.

- Pilla va g'umbak boshqa bir narsaga aylanish timsollari. Qurt kunduzgi yoki tungi kapalakka aylanadi. Billi o'zida ayolga aylanish xohishi uyg'ongan, deb o'ylaydi. U haqiqiy qizlarning terisidan libos tikmoqda. Shu bois ham qurbonlari – durkun gavdali qizlar, axir, libosi o'ziga loyiq kelishi kerak-da. Qurbonlar soni ko'pligi uning xuddi hayvonlar po'st tashlaganidek, liboslarni birin-ketin almashtirib turishni

¹ Flegmatik xarakterli – beg'am, pinagini buzmaydigan.

ko'zlayotganidan darak berishi mumkin. U bu ishlarni ikki qavatli uyda sodir etyapti. Nima uchun aynan ikki qavatli uy deyotganimni fahmladingizmi?

- U qurbonlarini muayyan vaqt davomida zinapoyada osib qo'ygan.

- To'g'ri.

- Doktor Lekter, men shu paytgacha transgenderlar va zo'ravon qotillar orasida biror bog'liqlik mavjudligini ko'rmaganman. Transgenderlar odatda tajovuzkor bo'lishmaydi.

- Gapingiz to'g'ri, Kleris. Gohida ularda, asosan kosmetik jarrohlik amaliyotiga mukkasidan ketish holati kuzatiladi va transgenderlarning talablarini qoniqtirish o'ta mushkul ish. Bori shu. Lekin Billi haqiqiy transgender emas. Kleris, siz uni topishingiz mumkin bo'lgan yo'lga deyarli qadam qo'ydingiz. O'zingiz buni sezyapsizmi?

- Yo'q, doktor Lekter.

- Juda soz. Unday bo'lsa, otangizning o'limidan keyin nimalar bo'lganini menga aytib berishga qarshi bo'lmaysiz, degan umiddaman.

Starling maktab partasining timdalangan yuzasiga nazar soldi.

- Javobni oldingizdagi qog'ozlardan izlamayotgan bo'lsangiz kerak-a, Kleris?

- Onam barchamizni ikki yil bir tom ostida boqishning uddasidan chiqdi.

- Qanday qilib?

- Kunduzlari mehmonxonada xizmatkor bo'lib ishlardi, kechalari yemakxonada oshpazlik qilardi.

- Xo'sh, keyin-chi?

- Meni Montanaga, oyimning amakivachchasi va erining oldiga yuborishdi.

- Faqat sizni yuborishdimi?

- Oilamizda to'ng'ich farzand edim.

- Shahar hokimiyati oilangiz uchun hech qanday ko'mak bermadimi?

- Berdi. Besh yuz dollartlik chek.
- O'sha vaqtda nimaga sug'urta bo'lmagani qiziq hol. Kleris, otangiz pikapining eshigiga ov miltig'ining zatvorini urib olganini aytgan edingiz.

- Ha.

- Uning patrul mashinasi yo'qmidi?

- Yo'q.

- Voqea tunda sodir bo'lganmidi?

- Ha.

- Otangizning to'pponchasi yo'qmidi?

- Yo'q.

- Kleris, u kechasi ishlagan, pikap haydab yurgan va faqatgina ov miltig'i bilan qurollangan... Xo'sh, ayting-chi, uning kamarida tabel soatlari bo'lmaganmi? Bunday soatlar bilan shaharning muayyan bir ustuniga borish hamda u yerga mahkamlangan maxsus kalitlar bo'ladi va navbatchilik vaqtida uxlab qolmaganingizni shahar rahnamolari bilishi uchun o'sha kalitlarni soatga yopishtirib qo'yishlari zarur bo'ladi. Kleris, otangiz ham shunday soat taqqanmi yoki yo'q?

- Ha, unda bo'lgan.

- Demak, u politsiya bo'limi boshlig'i emas, balki tungi qo'riqchi bo'lgan. To'g'rimi, Kleris? Yolg'on gapirsangiz, bari-bir buni bilib olaman.

- Hujjatida tungi politsiya bo'limi boshlig'i deb yozilgan edi.

- Unga keyin nima bo'lgan?

- Nimani nazarda tutyapsiz?

- Tabel soatini. Otangizga o'q uzilganidan so'ng soatning taqdiri qanday kechgan?

- Esimda yo'q.

- Esingizga tushsa, menga aytasizmi?

- Ha. Shoshmang... Shifoxonaga shahar meri kelib, onamdan soat va nishonni qaytarishini so'ragan edi.

Kleris bu narsalar xotirasida saqlanib qolganini bilmasdi.

Uy kiyimidagi oyog'iga arzon do'kondan sotib olingan harbiy etik kiygan mer.

- Sizdan ugina, bizdan bugina, doktor Lekter.
- Atigi bir lahzaga bo'lsa ham bu gaplarning barchasi to'qimadek sezilmadimi o'zingizga? Yo'q, agar to'qib gapirganingizda, bunchalik azob chekmagan bo'lardingiz. Xo'sh, biz transgenderlar to'g'risida gaplashayotgan edik. Siz boya zo'ravonlik va tajovuzkor xulq-atvor statistikaga bi-noan transgenderlarning tipik xususiyatlari emas, dedingiz. To'g'ri. Avvalgi safar qahr shahvoniy nafsni, teri sili kasalligi esa eshakemi degan kasallik sifatida namoyon bo'lishi haqi-da gaplashganimiz esingizdami? Billi transgender emas, Kle-
ris, lekin o'zini transgender deb o'ylaydi, ulardek bo'lishga urinadi. Taxminimcha, u bundan tashqari boshqa bir ko'ri-nishda ham namoyon bo'lishga harakat qilyapti.
- Boya uni tutishimiz mumkin bo'lgan yo'lga juda yaqin turibsiz, dedingiz.
- Mamlakatda transgender jarrohlik amaliyoti o'tkazish uchta yirik markaz bor. Ular: Jons Xopkins universiteti, Min-
nesota universiteti hamda Kolumb tibbiyot markazi. Billi jinsini o'zgartirish bo'yicha shu uchta markazdan bittasiga ariza yuborib, rad javobini olgan bo'lib chiqsa, bundan sira ham ajablanmasdim.
- Uning arizasini qanday asosga ko'ra rad etishlari mum-
kin?
- Juda hozirjavobsiz-da, Kleris. Uning muqaddam sudlan-
gani birinchi sabab bo'lishi mumkin. Agar sodir etgan jino-
yati nisbatan zararsiz jiddiyroq bo'lsa yoki jinsni o'zgartirish
masalasi bilan bog'liq muammoli holat deb hisoblansa, ariza
beruvchi amaliyot uchun noloyiq deb topiladi. Masalan, jamo-
at joylaridagi kross-dressing, ya'ni ayollar libosidagi erkaklar
yoki erkaklar kiyimini kiygan ayollar - shunga o'xshash mu-
ammoli masalalar. Billi o'zining muqaddam jiddiyroq jinoya-
ti sababli sudlangani ustomonlik bilan berkitishga muvaffaq
bo'lgan taqdirda ham baribir shaxsiyatni aniqlash testlaridan
keyingi tashxislar reestrada bu oshkor bo'lib qoladi.
- Qanday qilib?

– Ro'yxatdagi odamlarni elakdan o'tkazish uchun kerak bo'lishini bilib, bu savolni berdingiz-a?

– Ha.

– Nega buni doktor Blumdan so'rab olmaysiz?

– Sizdan so'rashni ma'qul ko'raman.

– Bu urinishlaringiz bilan nimaga erishasiz, Kleris? Lavozimingiz ko'tariladimi yoki maoshingiz oshiriladimi? Hozir kimsiz? Oddiy agentmi? Kichik agentlar qancha maosh ol-yapti ayni paytda?

– Masalan, idoraga kirish uchun doimiy ruxsat tegishi mumkin. Tashxislar reestridan Billining ismini qanday qilib topsa bo'ladi?

– Montana sizga yoqqanmidi, Kleris?

– Montanami? Ha, juda yoqqandi.

– Onangizning amakivachchasining eri qanday kishi edi?

– Biz turlicha dunyolarda yashardik.

– Er-xotin qanday ko'rinishda xotirangizda qolgan?

– Og'ir mehnat sababli qattiq charchagan ko'rinishda.

– Ularning farzandlari bormidi?

– Yo'q.

– Qayerda yashagansizlar?

– Ranchoda.

– Qo'ylar boqiladigan ranchodami?

– U yerda qo'y va otlar bor edi.

– Ularnikida qancha vaqt turgansiz?

– Yetti oy.

– Necha yoshda edingiz?

– O'n.

– Ranchodan keyin qayerga jo'natishgan?

– Bozmendagi¹ lyuteran bolalar uyiga.

– Menga haqiqatni ayting.

– Haqiqatni aytyapman.

– Siz faqat haqiqat atrofida irg'ishlayapsiz. Agar charchagan bo'lsangiz, shu hafta so'nggida suhbatimizni davom etti-

¹ Bozmen – Montana shtatidagi shahar nomi.

ramiz. O'zim ham ancha zerikdim. Yoki hozir suhbatlashishni afzal ko'rasizmi?

- Ha, doktor Lekter, hozir gaplashaylik.

- Juda soz. Yosh qizaloq onasining bag'ridan yulib olinib, Montanadagi ranchoga jo'natiladi. Qo'ylar va otlar boqiladigan rancho. Onasini qattiq sog'ingan qizaloq hayvonlarga qiziqib qoladi... - doktor Lekter Starlingga qarata qo'llarini ochdi.

- Rancho ajoyib edi. Poliga hindcha gilam to'shalgan xonam bor edi. Ular otga minishimga ruxsat berishgandi, o'zlari otning jilovidan ushlab, meni hovlida aylantirishardi, chunki otning ko'zi yaxshi ko'rmasdi. U yerdagi barcha otlarda qandaydir qusur bor edi. Yo cho'loq yo kasalmand bo'lishardi. Bolalar bilan birga ulg'aygan ba'zi otlar ertalab maktab avtobusiga chiqayotganimda doim menga qarab kishnashardi.

- Keyin nima bo'ldi?

- Ombordagi egarlar taxlanib turadigan kichkina xonadan bitta g'alati narsani topib oldim. Avvaliga uni qandaydir eski dubulg'a, deb o'yladim. Uni tokchadan olib qarasam, ustiga «U.U.Grinerning otlarni insoniy ravishda o'ldirish vositasi» degan so'zlar yozilgan ekan. U qo'ng'iroq shaklidagi metall qalpoqqa o'xshardi va uchida o'q joylash uchun maxsus o'yiq joy bor edi. O'ttiz ikkinchi kalibrli to'pponchaga sal-pal o'xshab ketardi.

- Ranchoda so'yiladigan otlarni boqisharmidi, Kleris?

- Ha, shunday.

- Ularni o'sha yerning o'zida o'ldirisharmidi?

- Yelim va o'g'it uchun mo'ljallangan otlarni ranchoda o'ldirishardi. Otlar o'lik bo'lsa, yuk mashinasiga oltitasini yotqizish mumkin. Itlar yeydigan konservalar uchun mo'ljallangan otlarni esa tiriklayin olib ketishardi.

- Hovli atrofida minib yurgan otingiz-chi?

- Biz birga qochib ketgandik.

- Qanchalik uzoqqa qochib ketgandinglar?

- Tashxislar reestri bo'yicha izoh bermaguningizcha turgan joyimdan jilmoqchi emasman.

- Jinsini jarrohlik yo'li bilan o'zgartirishga ariza bergan erkaklarni sinovdan o'tkazish jarayoni haqida eshitganmisiz?

- Yo'q.

- O'sha markazlarning jillaqursa bittasidan sinov rejimi nusxasini olib kelsangiz, nur ustiga a'lo nur bo'lardi. Mayli, boshlanishiga unchalik zarur emas. Test batareyalari Voyaga yetganlar uchun aql-idrokning Veksler shkalasi¹, «Uy-daraxt-odam» testi, Rorshax, «Tasavvuridagi o'zini chizish» testi, MKT², Tematik appersepsiya³ va yana bir nechta sinov testlarini, shu jumladan, Nyu-York universiteti yaratgan Jenkins testini o'z ichiga oladi. Sizga Billini darhol ajratib olish uchun yo'l-yo'riq zarur, to'g'rimi, Kleris?

- Juda qoyilmaqom bo'lardi. Qancha tez topsak, shuncha yaxshi.

- Xo'sh...Farazimiz bo'yicha biz test natijalari haqiqiy transgender erkakning javoblaridan tubdan farq qiluvchi erkakni qidiraymiz. Juda soz. «Uy-daraxt-odam» testida birinchi bo'lib ayol tanasini chizmagan odamni izlang. Transgender erkaklar deyarli har doim birinchi bo'lib ayol tanasini chizishadi va o'zlari chizgan ayolni bezatish va yasan-tusan qildirishga alohida e'tibor berishadi.

Ular chizadigan erkaklar tasviri shunchaki stereotiplardir... Albatta, qiziq istisnolar ham bo'lgan, masalan, kimdir «Janob Amerika»ni chizgan holatlari ham uchragan, lekin bu juda kamdan-kam holatlarda ro'y beradi. Erkaklar chizgan uy tasvirlari orasidan esa eshik oldida turgan bolalar arava-

¹ Voyaga yetganlar uchun aql-idrokning Veksler shkalasi - tarkibida 11ta test to'plami mavjud bo'lib, 6 tasi verbal (og'zaki) shkaladan va 5tasi xatti-harakatlar shkalasidan iborat. Testlar turli savollardan tashkil topgan va test topshiruvchining bilimdonligi, ma'noni tushuna olishi va lug'at boyliklari tekshiruvdan o'tkaziladi. Olingan natijalar aniqlikka, ba'zi holatlarda esa bajarish tezligiga qarab baholanadi.

² MKT - Minnesota ko'p profilni so'rovnomasida psixolog savollariga berilgan javoblarni o'rganib chiqish asosida shaxsiyat haqida xulosa chiqaradi.

³ TAT - tematik appersepsiya testida test topshiruvchi o'ziga berilgan 20 ta rasmi kartochkalar asosida hikoya tuzishi lozim bo'ladi.

chasi, pardalar-u hovlida o'sayotgan gullar singari narsalar orqali porloq kelajak belgilari aks ettirilmagan, ortiqcha detallardan xoli bo'lgan suratni izlang.

Haqiqiy transgenderlar ikki xildagi daraxt rasmini chizadi: egilib turgan sershox majnuntol yoki xatna qilish mavzusida deya atash mumkin bo'lgan daraxtlar. Bular suratning yoki qog'ozning chetiga yetib kelganida «kesiluvchi» daraxtlardir. Haqiqiy transgenderlar tomonidan chizilgan xatna mavzusidagi suratlarda hayotga tashnalik tasvirlanadi. Barq urib gullayotgan va meva tugayotgan to'nka eng muhim jihatlardan biridir. Ular ruhiy buzilishlarga uchragan odamlar chizadigan qo'rquvga tushgan, jonsiz yoki yemirilgan daraxtlar tasviridan batamom farq qiladi. Shu o'rinda miyamga bir fikr keldi: Billining daraxti odamni cho'chituvchi jirkanch daraxt bo'lib chiqadi. Haddan tashqari tez gapirmayapmanmi?

- Yo'q, doktor Lekter.

- O'zini chizayotganida esa transgender badanini hech qachon yalang'och holatda tasvirlamaydi. Qolaversa, TAT kartochkalarida tez-tez uchrovchi paranoid ideogrammalarda yanglishib ketmang - ko'pincha qarama-qarshi jins vakillarining kiyimlarini kiyib yuradigan transgenderlar politsiya bilan tez-tez to'qnashuvlarni boshdan kechirgan bo'lishadi. Gaplarimga yakun yasaymi?

- Ha, yakuniy xulosangizni ham eshitsam, degandim.

- Men yuqorida aytib o'tgan jinsni o'zgartirish amaliyotlari amalga oshiriluvchi markazlardan rad javobini olgan hamma odamning ro'yxatini qo'lga kiriting. Dastlab, muqaddam sudlanganligi uchun rad etilganlarni ko'rib chiqing va ular orasidan qulfbuzar o'g'rilarni qidiring. O'zining muqaddam sudlanganini yashirganlar orasidan bolaligida zo'ravonlik bilan bog'liq jiddiy ruhiy zarba olganlarni aniqlang. Ehtimol, bolaligida jamiyatdan ajralib qolganlar bordir. So'ngra e'tiboringizni testlarga qarating. O'ttiz besh yoshdan kichik, oq tanli, gavdali erkakni qidiring. U transgender emas, Kleris. Ammo u o'zini shunday deb o'ylaydi va unga hech kim yordam

berishni istamayotgani uchun darg'azab, nima qilishni bilmay qolgan. Jinoiy ish tafsilotlari bilan tanishib olgunimcha sizga faqat shularni ayta olaman, xolos. Uni menda qoldirarsiz-a?

- Ha, albatta.

- Fotosuratlarni ham.

- Ular jildning ichida.

- Unday bo'lsa, shu ma'lumotlar bilan tezroq harakatni boshlaganingiz ma'qul, Kleris. Qani, qanday eplashingizni ko'raylik-chi.

- Men bir narsani bilmoqchi edim, qanday qilib...

- Bunchalik ochko'zlik qilmang, Kleris. Qolgan narsalarni kelasi hafta muhokama qilamiz. Biror natijaga erishsangiz ham, erishmasangiz ham qaytib keling. Kleris, yana bir gap...

- Qulog'im sizda.

- Keyingi safar kelganingizda menga ikkita narsa xususida so'zlab berishingizni istayman. Birinchisi - o'sha otning taqdiri qanday kechgani haqida. Men bilishni istayotgan ikkinchi narsa esa g'azabingizni qanday qilib jilovlashingiz.

Alonso Klerisni olib chiqib ketish uchun keldi. Boshi xiyol egik Kleris hozir eshitgan barcha so'zlarini xotirasida saqlab qolishga uringan ko'yi qaydlarini bag'riga bosgancha yo'lak bo'ylab yurib ketdi. U butun vujudi bilan tashqariga tezroq chiqib, toza havodan nafas olishga intilardi, shu vajdan Chiltonning xonasi tomonga qiyo ham boqmasdan ildam qadamlar bilan shifoxonadan chiqib ketdi.

Eshik ostidagi tirqishdan doktor Chiltonning xonasidagi chiroq yoniqligi ko'rinib turardi.

XXVI BOB

Zang tusli Baltimor shafag'idan ancha quyida, shifoxonaning yer ostidagi o'ta xavfli jinoyatchilar saqlanuvchi bo'limida g'imir-g'imir harakatlar allaqachon boshlangan edi. Hech qachon zulmat yopirilmaydigan bu pastqamlikda

qo'nim topganlar xuddi o'zlari judo bo'lgan suv ko'tarilishiga peshvoz chiqqancha chig'anoqlarini ochayotgan bochka ichidagi dengiz mollyuskalari singari iztirobli kayfiyatda yangi kunni qarshi olishayotgan edi. Nola-yu fig'onlar bilan uyquga ketgan Xudoning yaratilari yana yangidan ko'z yosh to'kish uchun uyg'ongan va avboshlar dod-faryod solish uchun tomoqlarini qirayotgan edilar.

Doktor Gannibal Lekter yo'lak nihoyasida tik va harakatsiz qotib turar, yuzi devorga tegay-tegay derdi. Qadimda polga qo'yib qo'yilgan ulkan soatdek uni qo'l aravachasining baland suyanchig'iga keng to'rsimon mato bilan mahkam bog'lab qo'yishgandi. Keng matoning ostidan unga tiydirish ko'ylagi kiydirishgan va oyoqlariga tushov solishgan edi. Yuzidagi xokkey niqobi ehtimoliy tishlash istagining oldini olish vazifasini bajarar, qolaversa, u navbatchilar yechib olgunicha namlanib qolmas, xuddi tumshuqbog'dek samarali edi.

Faqatgina Barni doktor Lekterning shaxsiy nazoratchisi sifatida alohida imtiyozga ega edi, negaki u biron marta kim uchun mas'ul ekanini unutib qo'ymagandi. Uning ikki nafar yordamchisi esa bu vaqtda televizorda kassetaga yozib olingan xokkey musobaqasini tomosha qilib o'tirishardi.

Doktor Lekterning vaqti chog', noyob xotirasi yillar mobaynida unga istalgan paytda o'zini o'zi xushnud etish imkonini yaratib kelayotgandi. Fizika Miltonning¹ tafakkuriga kishan sola olmaganidek, Lekterning tafakkuri ham qo'rquv va ezgulikka ortiq bandi emasdi. Xayolot olamida u ilgariyidek emin-erkin edi.

Uning ichki dunyosi yorqin ranglar va hidlarga to'la bo'lsa-da, ovozlardan deyarli mahrum bo'lgan edi. Aslini olganda, hozir marhum Benjamin Raspaylning ovozini eshitishi uchun uning biroz kuchanishiga to'g'ri keldi. Doktor Lekter Kleris

¹ Jon Milton (1608– 1674) – ingliz shoiri, faylasufi. «Boy berilgan jannat» va «Qaytarilgan jannat» asarlari muallifi. Gumanitar yo'nalishda (san'at magistri) tahsil olgani uchun fizika asoslari bo'yicha bilimga ega bo'lmagan.

Starlingga Jeym Gamni berish to'g'risida o'ylayotgan edi, shu bois Raspaylni eslashi foydadan xoli bo'lmasdi. Mana, o'sha baqaloq fleytachi Raspayl Lekterning muolaja kushetkasida poyoniga yetish arafasida turgan hayotining so'nggi nafaslarini olib yotar va unga Jeym Gam haqida so'zlab berardi:

«Jeym Gamning San-Fransiskodagi arzon mehmonxonada har kecha tunaydigan xonasi bor edi. Men umrim bino bo'lib, unikidek jirkanch xonani ko'rmaganman. Xonaning baqlajon rangiga o'xshash bo'yoqqa bo'yalgan devorlari psixodelik¹ yorqin va didsiz tus kasb etar, jihozlari eskirib, xarob va iflos holatga kelib qolgan xonada bir necha yillar oldin xippi yashagani shundoq bilinib turardi.

Jeym uning haqiqiy ismi, tug'ilganlik to'g'risidagi sertifikatida xuddi shunday yozilgan, u o'sha hujjatdan ko'rib, ismini «Jeyms» ismiddek, faqat oxiridagi «s» harfisiz «Jeym» deb aytishlarini talab qiladi. Bu kasalxonaning xatosi bo'lsa-da, ismini boshqacharoq aytgudek bo'lsangiz, g'azabdan ko'karib ketadi. U tug'ilgan vaqtlarda shifoxonalarga kam maosh evaziga hatto bitta ismni ham to'g'ri yoza olmaydigan ishchilarni yollashgan. Hozir ham ahvol shunday, to'g'rirog'i, avvalgidan ham battar. Shifoxonaga borish qaltis tavakkalga qo'l urish bo'lib qoldi. Xo'p, mayli. Jeym o'sha rasvo xonasida boshini qo'llarining orasiga olganча karavotida o'tirgan ekan. Yana o'sha qiligi uchun uni o'zi ishlayotgan antiqa buyumlar do'konidan ishdan bo'shatishgan ekan.

Ilgarilari ham unga xulq-atvoriga va yurish-turishiga ortiq chidamasligimni aytgandim va o'sha paytlari hayotimga Klaus kirib kelgandi. Haqiqatni aytadigan bo'lsam, Jeym be-soqolboz emas, shunchaki unga turmada nimalarnidir o'rgatishgan. U aslida hech kim emas, u shunchaki ichi bo'm-bo'sh odam. U o'zidagi bo'shliqni to'ldirishga jon-jahdi bilan tiri-shadi va natija chiqmaganidan jahl qiladi. U xonaga kirgan paytida xona avvalgidan-da bo'm-bo'shroq bo'lib qolgandek

¹ Psixodelik – glyohvand modda ta'sirida paydo bo'luvchi alahsirash-larga oid atama.

tuyulardi menga. Shuni aytmoqchimanki, o'n ikki yoshida u bobosi bilan buvisini o'ldirgan; uningdek beqaror va qo'rs tabiatli odamdan nimani ham kutsa bo'lardi?

Xullas, u qaysidir omadsiz tilanchiga yana shu qilig'ini qilgani uchun ishidan ayrildi. Men ham uning hayotini tark etdim. Jeym sotishi mumkin bo'lgan biror narsa bordir, degan umidda sobiq boshlig'ining nomiga kelgan maktub va jo'natmani olish uchun pochta bo'limiga borgan. Maktub bilan birga Malayziyadan yoki o'sha tomondagi qaysidir davlatdan yuborilgan jo'natmani ham olgan. Ochko'zlik qilib, qaltiroq qo'llari bilan shosha-pisha jo'natmani ochganida u ichi o'lik kapalaklar bilan to'ldirilgan chemodan bo'lib chiqqan.

Jeymning boshlig'i o'sha orollardagi pochta mudirlariga pul jo'natgan va ular o'z navbatida quti-quti o'lik kapalaklarni yuborishgan. Jeymning boshlig'i ularni yelim idishga solib, tasavvuringizga ham sig'maydigan xunuk bezaklar yaratgan. Bu ham yetmagandek, uyalmasdan ularni «objets», ya'ni san'at asarlari deb atashgacha borgan. Jeymga bu kapalaklardan nima naf? Gohida ularga Balidan bilaguzuklar ham jo'natib turishardi, shu bois Jeym balki chemodanning tagida birorta qimmatbaho taqinchoq bordir, degan umidda qo'lini tiqib ko'rganida barmoqlariga yopishib qolgan gulchangidan bo'lak hech vaqoni topa olmagan. U boshini kapalak rangi yuqib qolgan qo'llari orasiga olib, karavotda o'tirib qolgan va barchamizda uchraydigan holatni boshdan kechirgan: chorasizlikdan qattiq tushkunlikka tushgan va yig'lagan. Shu payt qandaydir shovqin qulog'iga chalinib, boshini ko'targan. Qarasa, ochiq qolgan chemodan ichidagi tirik kapalakka ko'zi tushgan. Kapalak pillasining ichidan chiqishga urinib, g'o'ng'illashga o'xshash yengil ovoz chiqarayotgan ekan. Pillani o'lik kapalaklar bilan birga chemodanga solib yuborishgan va undan kapalak uchib chiqayotgan edi. Xona kapalaklar changi bilan to'lib ketgan va chang zarralari derazadan tushib turgan quyosh nurida aks etgan. Bilasizmi, kimdir bu holatni zavq bilan tasvirlab bersa, toshdek qotib tinglarkansan

kishi. Kapalakning qanotlarini kerganini u diqqat bilan kuza-tib o'tiribdi. Uni katta va yashil kapalak deb aytgandi. Borib, derazani ochgan ekan, kapalak darhol qanot qoqib, uchib ke-tibdi va o'zining aytishi bo'yicha, u o'zini nihoyatda yengil his qilgan va bu yog'iga nima qilishni aniq bilib olgan ekan.

Jeym qirg'oq yonidagi Klaus bilan men yashayotgan kichki-na uychani izlab topgan va men teatr repetitsiyasidan qaytib kelganimda uyda o'tirgan ekan. Klaus hech qayoqda ko'rin-masdi. Klaus qayerdaligini so'raganimda uni okeanda cho'mil-yapti, dedi. Uning menga yolg'on gapirayotganini darrov sez-dim, negaki Klausning hech qachon okeanda cho'milmasligini yaxshi bilardim-da. Qolaversa, Tinch okeani to'lqinlari ham haddan tashqari kuchayib ketgan, qirg'oqqa yaqin borish ham xavfli tus olgandi. Muzlatkichni ochganimda nima topganimni bilasizmi? Apelsin sharbati solingan idishning orqasida Klaus-ning boshi turar edi. Jeym esa allaqachon Klausdan fartuk ti-kishga ham ulgurgan va uni egniga taqib olgan edi. U mendan «Xo'sh, ko'rinishim qanday, fartuk yarashibdimi?» deb so'radi. Jeym bilan munosabatlarimizga butunlay chek qo'ymaganli-gim uchun mendan nafratlanayotgan bo'lsangiz kerak, buni tushunaman. Sizning oldingizga kelganida u bundan ham bat-tarroq edi. Menimcha, undan qo'rqmaganingizdan Jeym hay-ratda qolgan bo'lsa kerak».

Raspaylning bu hayotda aytgan so'nggi so'zlari quyidagi-lardan iborat edi: «Nega ulg'ayib, ularni aqldan ozdirmasim-dan burun ota-onam meni yoshligimdayoq o'ldirib yubor-magan ekan-a?»

O'shanda Raspaylning tig' sanchilgan yuragi urishga in-tilib, titrayotganida kichkina ensiz xanjarning dastasi ham qimirlagan edi. Lekter unga «Poxol poyasi chumolining iniga yetib bordi, shekilli?» deya istehzo qilgan, ammo juda kech, Raspayl jon berib bo'lgan edi.

Doktor Lekter har bir so'zni va boshqa ko'plab narsalarni esda saqlay olardi. Kameronasini tozalab bo'lgunlariga qadar u yoqimli xayollar girdobida suzardi.

Kleris Starling chindan ham ziyrak, deya o'yladi doktor. Unga aytgan ma'lumotlari orqali Kleris Jeym Gamni topishga muvaffaq bo'lishi mumkin, lekin bunga ancha vaqt ketadi. Uni ertaroq qo'lga olishi uchun Klerisga ko'proq ma'lumot kerak. Jinoiy ish tafsilotlari bilan tanishgan paytidayoq, farazlar o'z-o'zidan paydo bo'lishiga va o'shalarga ishora qila olishiga doktor Lekterning ishonchi komil edi. Ehtimol, Gamning bobosi va buvisini o'ldirganidan keyin voyaga yetmagan jinoyatchilar uchun maxsus maktabda o'tgan kasbga tayyorlash davriga oid biror nima chiqib qolar. Bo'ldi, Lekter ertagayoq Kleris Starlingga Jeym Gam haqida hal qiluvchi gapni taqdim etadi va u qilgan ishora shu darajada aniq-tiniq bo'ladiki, uning nimani nazarda tutganini bila olmay, hatto Jek Kroufordning ham boshi qotib qoladi. Ertaga. Ertaga u shu ishni amalga oshiradi.

Doktor Lekter orqa tomondan kelayotgan qadam tovushlarini va kimningdir televizorni o'chirganini eshitdi. Mana, aravacha asta-sekinlik bilan ortga og'dirildi. Hozir kamera ichida uni kishanlardan ozod qilishdek uzoq va zerikarli jarayon boshlanadi. Jarayon hamisha bir xil yo'sinda amalga oshiriladi. Dastavval Barni yordamchilari bilan birga uni yuztuban qilib karavotiga yotqizishadi. So'ngra Barni uning to'piqlarini karavot oyoqlaridagi metall bruslarga sochiq bilan bog'laydi, oyog'idagi tushovlarni yechib oladi va gaz balonchalari hamda dubinka bilan qurollangan ikki nafar yordamchisi bilan himoyalangan holda tiydiruvchi ko'ylakning orqa tugmalarini yechadi. Keyin ular neylon to'rgacha ortga tisarilib borishadi va kamerani tark etib, panjarali eshikni tashqaridan qulflashadi. Qolgan bog'lamlarni yechishni esa doktor Lekterning o'ziga qoldirishadi. So'ngra doktor bu narsalarning barini yig'ib, nonushtaga ayirboshlaydi. Doktor Lekter hamshiraga nisbatan vahshiyona munosabatda bo'lganidan beri ushbu bir necha bosqichli jarayonga amal qilib kelinadi va ikkala tomon ham bundan mamnun edi.

Lekin bugun odatdagi jarayonga xalaqit berishdi.

Bitta yengil silkinish bilan doktor Lekter bog'langan Baravacha kamera ostonasidan ichkariga olib o'tildi. Kameradagi karavotda esa doktor Chilton o'tirib olib, Lekterning shaxsiy yozishmalarini ko'zdan kechirayotgan edi. U egnidagi xalati va bo'yinbog'ini yechib qo'ygandi. Doktor Lekter uning bo'ynida qandaydir medal osilib turganini payqadi.

– Uni unitazning yoniga qo'ying, Barni, – deya buyurdi Chilton qog'ozlardan nigohini uzmasdan. – Siz va boshqa yordamchilaringiz bilan o'z postingizga qaytib, o'sha yerda kutib turinglar.

Doktor Chilton doktor Lekterga Markaziy psixiatriya arxividan kelgan eng oxirgi maktublarni o'qib chiqib, ularni pala-partish xatjildlarga solib, karavotga irg'itdi-da, kameradan tashqariga chiqdi. Doktor Lekter xokkey niqobining teshiklari orasidan uning ortidan zimdan nazar soldi, ammo boshini qimirlatmadi.

Chilton hanuzgacha yo'lakda turgan maktab partasining oldiga borib, qiyinchilik bilan engashdi va o'rindiqning ostidan mittigina eshitish moslamasini sug'urib oldi. So'ngra uni Lekterning niqobidagi ko'zlar uchun maxsus ochilgan teshiklar oldida silkitib, yana karavotga o'tirdi.

– Men Kleris Starlingni Miggzning o'limida fuqarolik huquqlarining poymol etilishi holati bo'lganligini aniqlamoqchi bo'lsa kerak, deb o'ylab, suhbatingizni tinglashga qaror qildim, – dedi Chilton. – Ovozingsizni eshitmaganimga ham yuz yil bo'libdi-ya. So'nggi marotaba ovozingizni savollarimga aniq javob bermay, meni laqillatgan paytingizda va «Jurnal»dagi maqolalaringizda meni mazax qilib, ustimdan kulganingizda eshitgandirman. Professional doiralarda qayoqdagi bir bemorning fikrlari jiddiy qabul qilinishiga ishonish qiyin, shunday emasmi? Baribir, ko'rib turganingizdek, hech narsa o'zgarmadi, men hamon o'z o'rnimda, o'z lavozimimdaman, siz ham o'z joyingizdasiz.

Doktor Lekter miq etmay turaverdi.

– Yillab sukut saqlab keldingiz, Jek Krouford oldingizga yosh talaba qizni yuborganida esa birdan vujudingiz junbisha keldi, to'g'rimi? Sizni Starlingning aynan nimasi bunchalik ta'sirlantirdi, Gannibal? Bejirim oyoqlarimi? Sochiniy yaltirab turishimi? U chindan ham jozibali-a? U jozibali va erishib bo'lmaydigan darajada uzoqda. U menga qizdek emas, balki qish osmonidagi shafaqdek ko'rinadi. Bilaman, bilaman, qish osmonidagi shafaqni ko'rmaganingizga ham ancha vaqt bo'ldi, lekin so'zingma ishonavering.

U bilan yana bir kun gaplashishingiz mumkin, xolos. Keyin so'roqni Baltimor Qotilliklarni tergov qilish bo'limi o'z zimmasiga oladi. Ular ayni damda elektroskokli muolaja xonasida polga siz uchun maxsus kursini qotirishmoqda. Sizga hamda simlarni mahkamlashganida o'zlariga qulaylik yaratish maqsadida kursiga tuvak o'rnatishgan. Mening hech narsadan xabarim bo'lmaydi. Nima demoqchiligim yetib bordimi, Gannibal yoki hali ham tushunmadingizmi? Ularning hammasidan xabari bor, Gannibal. Ular Buffalo Billning kimligi sizga yaqqol ayon ekanidan xabardor va ehtimol uni qachonlardir muolaja qilib, davolagandirsiz, deb o'ylashyapti. Starling xonim Buffalo Billning nomini tilga olganida qattiq hayratga tushdim va Baltimor Qotilliklarni tergov qilish bo'limidagi tanishimga qo'ng'iroq qildim. Ular Klausning to'mog'idan qandaydir hasharot topib olishgan ekan, Gannibal. Uni Buffalo Bill o'ldirganini Baltimor politsiyasi biladi. Krouford faqat o'zingizning qay darajada aqlli ekaningizni ko'z-ko'z qilishingizga qo'yib beryapti. Shogirdini bo'g'izlaganingiz uchun Kroufordning sizdan qanchalik nafratlanishi yetti uxlav tushingizga ham kirmaydi. Hozir esa siz uning qo'lga tushgansiz, ha, siz. Endi ham o'zingizni tengi yo'q daho deb o'ylayapsizmi?

Doktor Lekter Chiltonning nigohi xokkey niqobini boshiga mahkam bog'lab turgan tasmalarda ekanini sezdi. Lekterning yuzidagi ifodani ko'rish maqsadida uning niqobni yec-

hib olishni istayotgani ravshan edi. Qiziq, Chilton buni ehtiyot choralariga amal qilgan holda orqa tomondan yecharmikin? Agar old tomondan yechmoqchi bo'lsa, Lekterning ensasidagi tasmani tortishiga to'g'ri keladi va uning moviy rangli vena tomirlari ko'rinib turgan bilagining ichki qismi Lekterning yuziga juda yaqin keladi. *Qani, Chilton. Menga yaqinroq kel.*

Yo'q, Chilton bu fikridan voz kechdi.

- Nima, hali ham meni derazali biror joyga ko'chirib o'tkazishadi, sohilda sayr qilib, qushlarni tomosha qilaman, deb o'ylab, umidvor bo'lyapsizmi? Men esa unday bo'ladim, deb o'ylamayman. Senator Rut Martinga shaxsan o'zim qo'ng'iroq qildim. U o'zi va siz o'rtangizdagi kelishuvdan tamomila bexabar bo'lib chiqdi. To'g'risini aytsam, sizning kim ekaningizni eslashga ancha urindim. Senator Kleris Starling degan ismni umrida eshitmagan ekan. U va Krouford aytgan gaplarning barchasi yolg'on. Ayol kishidan o'zmoz ko'zbo'yamachilikni kutsa bo'ladi, ammo bunisi juda ham oshib tushmadimi?

Ular hamma sir-asrorlaringizni bitta qoldirmay bilib olganlaridan so'ng Krouford sizni jinoyat haqida atay xabardor qilmaganlikda ayblab, sudga beradi, Gannibal. Maknaftenning soyasida bundan omon qolaman, deb o'ylayotgandirsiz balki, ammo ortiq bu sudyaga yoqmaydi. Siz bu yerda sukut saqlab o'tirganingizda Buffalo Bill olti nafar odamning boshiga yetdi, axir. Shuning uchun sudyaning rahm-shafqat ko'rsatishidan umid qila ko'rmang.

Siz derazadan tabiat manzaralarini tomosha qilib o'tirishga hech qachon musharraf bo'lmaysiz, Gannibal. Umringizning qolgan qismini mahalliy jinnixonaning polida o'tirgancha iflos tagliklar bilan to'la aravachaning yoningizdan o'tib ketishini tomosha qilish bilan o'tkazasiz. Tishlaringiz to'kiladi, kuch-quvvatingizdan ayrilasiz va hech kim sizdan qo'rqmay qo'yadi, hatto jirkanch umumiy palataga ko'chirib o'tkazishadi. Yoshlar sizni yo'ldan itarib ketishadi va ko'ngillari tusagan ko'yga solishadi. Faqat devordagi yozuvlarnigina

o'qishga qodir bo'lib qolasiz. Odil sud baribir menga yordam beradi, deb o'ylarsiz. O'zimizdagi qarib, yoshi bir joyga borib qolgan bemorlarni ko'rgansiz. Ular oldilariga qo'yilgan o'rik pyuresining ta'mi yoqmasa, o'tirib olib yig'lashadi.

Jek Krouford va uning oyimchasi... Kroufordning rafiqasi vafot etgan zahoti ular o'zaro ishqiy munosabatlarini ochiq-lashadi. U egniga yoshlarbop kiyim-kechaklar kiyib yuradi-gan bo'ladi va ikkalasining vaqti chog' o'tadigan biror sport turi bilan shug'ullanishni boshlaydi. Ular Bella Krouford to'shakka mixlanib qolganidan buyon bir-biri bilan don oli-shib yurishibdi va bu haqda hamma biladi. Atrofidagi odam-lar ahmoq emaski, buni sezishmasa. Ikkalasining ham xiz-matlari uchun lavozimlari oshiriladi va sizni yiliga bir mar-ta bo'lsa ham esga olishmaydi. O'ylashimcha, Krouford ish nihoyasiga yetganida huzuringizga kelib, sizni oldinda nima-lar kutayotganidan xabardor qilib ketsa kerak. Uning o'sha paytda so'zlaydigan nutqini allaqachon tayyorlab qo'yganga aslo shubha qilmayman.

Gannibal, u sizni mendek yaxshi bilmaydi. Agar o'zi kelib, sizdan Buffalo Bill haqida ma'lumot berishingizni so'raydi-gan bo'lsa, siz aytadigan gap shunchaki qizning onasini qiy-noqqa solishdan boshqasiga yaramaydi, deb o'ylagan.

«To'g'ri o'ylabdi, – deya Chiltonga xayolan javob qaytardi doktor Lekter. – Krouford janoblari qanday donolik bilan qa-ror qabul qilibdi-ya! Kaltafahm bu nusxaning shotland-irland basharasi bir qarashda odamlarda yanglish tasavvur uyg'oti-shi mumkin. Aslida esa bu bashara tirtiqlar bilan to'la, ularni faqat ko'ra bilish kerak. Ehtimol, yana bir nechta tirtiqqa joy topilib qolar».

– Sizning nimadan qo'rqishingizni men yaxshi bilaman. Bu qo'rquv ham, yolg'izlik ham emas, aksincha, siz o'z qobiliyat-laringizning o'tmaslashib qolishiga toqat qila olmaysiz, Gan-nibal, va bu jihatingiz bilan mushukka o'xshab ketasiz. Men sizga g'amxo'rlik qilayotganimdan faxrlanaman va shunday qilishda davom etaman. O'zaro munosabatlarimizda hech

qachon shaxsiy adovatlar ko'lanka solmagan, jillaqursa, men tomonimdan zinhor bunday bo'lmagan. Ayni damda men siz uchun qayg'urib, shu gaplarni aytib turibman.

Senator Martin bilan hech qanday bitim mavjud emasdi, ammo hozir kelishuvga erishildi, nazarimda. Men sizni va o'sha baxtiqaro qizni deb soatlab telefon yonidan jilmay o'tirdim. Sizga birinchi shartni ma'lum qilaman: biror kishi bilan faqatgina men orqali gaplashasiz. Siz bilan o'tgan muvaffaqiyatli suhbat bayonini chop ettirishga faqat men haqli bo'laman. Siz hech nimani nashr qildirmaysiz. Ketrin Martin qutqarilgan taqdirda, undan olinadigan barcha ma'lumotlardan faqat men foydalanishim mumkin bo'ladi. Ushbu shartlar muhokama qilinmaydi va o'zgartirilmaydi. Savolimga darhol javob bering: ushbu shartlarni qabul qilasizmi?

Doktor Lekter miyig'ida kulib qo'ydi.

– Hozirning o'zida javobingizni aytganingiz ma'qul, yo'qsa, Baltimor Qotilliklarni tergov qilish bo'limidagilarga javob berishingizga to'g'ri keladi. Siz qo'lga kiritadigan imkoniyatlarni ham sanab o'taman: Buffalo Billning kimligini ma'lum qilsangiz va Ketrin Martinni vaqtida uning changalidan qutqarishga ulgursak, senator Martin – o'zi buni telefon orqali ham tasdiqlaydi, sizni Tennessi shtatidagi Brashi-Mauntin davlat qamoqxonasiga ko'chirib o'tkazadi va siz Merilend hokimiyat idoralari vakolatidan tashqariga chiqasiz. Jek Krouforddan ham uzoqlashib, senatorning yurisdiksiyasi doirasida bo'lasiz. Derazasi o'rmonga qaragan va qat'iy kuchaytirilgan nazorat o'rnatilgan kamerada yashaysiz. Kitoblar mutolaa qilasiz. Toza havoga chiqmoqchi bo'lsangiz, bunga oid mayda-chuyda narsalar hali muhokama qilinmadi, biroq, senatorni ko'ndirsa bo'ladi. Buffalo Billning haqiqiy ismini aytgan zahotingiz zudlik bilan sizni ko'chirib olib ketishadi. Aeroportdayoq sizni Tennessi shtati politsiyachilarining ixtiyoriga topshirishadi, hokim allaqachon bunga rozilik bildirgan.

«Nihoyat, doktor Chilton qiziqarli taklif bildirdi, lekin o'zi buning nimaligini bilmaydi, – doktor Lekter xokkey niqobi-

ning ostidan qirmizi lablarini jiyirdi. – *Politsiyachilar ixtiyoriga topshirishadi. Politsiyachilar Barni singari tajribali va aqlli emas. Ular jinoyatchilar bilangina shug'ullanishga o'rganib qolishgan. Ular oyoq zanjiri va qo'l kishanlaridangina foydalanishadi, kishanlar esa kalit bilan ochiladi. Xuddi menikidek.*

– Uning ismi Billi, – dedi doktor Lekter. – Qolgan ma'lumotlarni shaxsan senatorning o'ziga aytaman. Tennessi shtatida.

XXVIII BOB

Jek Krouford doktor Danielson taklif etgan qahvani rad etib, stakanni oldi-da, o'ziga «alka-zelser» ichimligini tayyorlash maqsadida hamshiralari postining orqasidagi zanglamaydigan po'latdan yasalgan rakovina jo'mragidan suv to'ldirib keldi. Atrofdagi hamma narsa, jumladan, yelim stakanli avtomat suv to'ldirgich, peshtaxta, axlat idishi, Danielson taqib olgan ko'zoynakning qirralari zanglamaydigan po'latdan yasalgan edi. Yaltiroq po'lat Kroufordga jarrohlik asbob-uskunalarini eslatib yubordi va chov qismida to'satdan qandaydir sanchiq paydo bo'ldi.

U hamda doktor kichkinagina oshxonada yolg'iz o'tirishardi.

– Sud qarorisiz mumkin emas, bunday qila olmaysiz, – deya takrorladi doktor Danielson yana bir marotaba.

U birdan Kroufordga qo'rs muomala qila boshlagan, chamas, uning mehmondo'stligi qahva ichishni taklif etgan paytidayoq o'z poyoniga yetgan edi.

Jons Xopkins universiteti qoshidagi Jins ayniyatini tiklash klinikasi boshlig'i bo'lgan Danielson tonggi ko'rik boshlanmasidan avval kun sal-pal yorishgan chog'da Jek Krouford bilan gaplashishga rozi bo'lgandi.

– Siz menga har bir ish uchun alohida sud orderini ko'rsatishingiz lozim va shunday keyin har bittasiga alohida shikoyat arizasi beramiz. Kolumbus va Minnesotada nima deyishdi, men aytgan gaplarni aytishgandir, hoynahoy?

– Adliya vazirligi ayni paytda ularga so‘rov yo‘llayapti. Biz tezroq harakat qilishimiz kerak, doktor. Qiz hali tirik bo‘lsa, bugunmi, ertami, baribir, uni o‘ldiradi. So‘ngra navbatdagi qurbonini o‘g‘irlab ketadi.

– Buffalo Billning biz bu yerda davolayotgan bemorlarning muammolari bilan chambarchas bog‘liqligi haqida bir martagina aytib o‘tishning o‘zi puxta o‘ylanmagan, adolatsiz, hattoki, nihoyatda xavfli yondashuvdir, janob Krouford. O‘zimning sochlarim tikka bo‘ldi buni eshitib. Uzoq yillardan buyon ommaga transgenderlar aqldan ozgan, buzuq, besoqolboz yoki ular o‘ylagan boshqa odamlar emasligini isbotlash hamda namoyish etishga harakat etib kelmoqdamiz va hali bu jarayon o‘z nihoyasiga yetgani yo‘q.

– Mening bunga hech qanday...

– Shoshmang. Transgenderlar orasidagi zo‘ravonlik holatlari qolgan guruhga mansub aholi o‘rtasida uchrovchi zo‘ravonlik holatlari ko‘rsatkichidan anchayin past. Bular haqiqiy muammosi bor oqko‘ngil insonlardir va ularning muammosini hal qilish juda mushkul. Shu bois ular yordamga muhtoj va biz o‘sha yordamni ko‘rsatish imkoniyatiga egamiz. Men bu yerda jodugar ovlash boshlanib ketishiga zinhor yo‘l qo‘ymayman. Shu vaqtgacha biror marta bemorlarimizning ishonchini poymol etmaganmiz va bundan keyin ham boshqacha bo‘lmaydi, degan umiddamiz. Siz, yaxshisi, ishni shundan boshlang, janob Krouford.

Necha oydirki, Krouford shaxsiy hayotida xasta rafiqasini deb ko‘plab shifokorlar va hamshiralarga duch kelyapti, o‘tgan davr mobaynida Bellaning ahvolini sal bo‘lsa ham yengillashtiradigan biror usul yoki chora topilishiga erishish maqsadida ular bilan qanday muomala qilishni o‘rgandi. Doktorlar uning juda ham joniga tegib ketgan bo‘lsa ham ayni damda gap shaxsiy hayoti haqida ketmayotgandi. Bu Baltimor va uning ishi shu bilan bog‘liq edi. Iloji boricha xushmuomala bo‘lishi lozim.

– Men nima demoqchiligimni yaxshi tushuntirib bera olmadim, shekilli, doktor. Ayb o‘zimda erta tongda miyam yax

shi ishlamaydi. Gap shundaki, biz qidirayotgan odam umuman sizning bemoringiz emas. U transgender emasligiga ishonch hosil qilib, jinsini o'zgartirish bo'yicha yozgan arizasini rad etgan odamlaringizdan biri bo'lishi mumkin. Biz ko'r-ko'rona ish olib borayotganimiz yo'q, hozir sizga uning tashxislar reestri daftaringizda qayd etilgan boshqa odddiy transgenderlardan farq qiluvchi o'ziga xos xususiyatlarini ko'rsataman. Mana bu yerda jinsni o'zgartirish bo'yicha jarrohlik amaliyotlari uchun rad javobini olgan ariza beruvchilarning tavsiflari orasidan hamkasblaringiz izlashi mumkin jihatlarining ro'yxati.

Doktor Danielson ro'yxatni o'qiyotib, ko'rsatkich barmog'i bilan burnining bir tarafini uqaladi, so'ngra qog'ozni Kroufordga qaytardi.

– Bu asl ma'lumotlar-ku, janob Krouford. Rostini aytsam, bu nihoyatda g'aroyib, bu esa men kamdan-kam hollarda ishlatadigan so'zlardan biri. Bu...farazlarni sizga kim taqdim etganini bilsam bo'ladimi?

Uning kimligi sizni xursand qilmasligi mumkin, doktor Danielson.

– Xulq-atvor bo'limidagi xodimlar, – dedi Krouford. – Bundan tashqari, Chikago universitetidan doktor Blum bilan ham maslahatlashdik.

– Elan Blum buni ma'qulladimi?

– Lekin biz faqat testlarga ishonib qolishdan yiroqmiz. Buffalo Billni ro'yxatdagi boshqa odamlardan ajratib turuvchi yana bir jihat bor: katta ehtimol bilan u jinoiy zo'ravonlik sodir etib, muqaddam sudlanganini yashirishga uringan yoki o'z tarjimai holidagi ba'zi ma'lumotlarni soxtalashtirgan. Menga arizasi rad etilganlar ro'yxatini ko'rsating, doktor.

Danielson norozilik bilan boshini chayqadi. Aslini olganda u suhbat boshlanganidan beri boshini chayqashdan bo'shamay o'tirgandi.

– Test va so'rovnomalar materiallari o'ta maxfiy.

– Doktor Danielson, firibgarlik va faktlarni atay buzib ko'rsatishni qanaqasiga o'ta maxfiy deb atash mumkin? Qan-

day qilib jinoyatchi o'zining haqiqiy ismi va haqiqiy o'tmishi haqida sizga hech qachon rostini gapirmagan bo'lsa-yu buni o'zingiz aniqlashtirishga to'g'ri kelsa, buni shifokor va bemor o'rtasidagi o'zaro munosabat natijasi deya izohlash mumkin? Jons Xopkins universitetining bu borada qanchalik puxta ekanini men yaxshi bilaman. Shunga o'xshash holatlar amaliyotda uchrab turishiga ham ishonchim komil. Jarrohlik operatsiyalari qildirishga mukkasidan ketgan ruhiy kasal bemorlar xirurgik amaliyotlar o'tkaziladigan har bir joyga murojaat qilishadi. Bu davolovchi muassasa obro'siga yoki qonuniy bemorlarga hech qanaqa ta'sir o'tkazmaydi. Nima, telbalar FQB ga ishga kirish uchun hujjat topshirmaydi, deb o'ylaysizmi? O'tgan hafta Sent-Luisdagi idoramizga bir uzun sochli erkak kelibdi. U golf sumkasiga tankka qarshi granatamyot, ikkita raketa va ayiq terisidan tikilgan kiver solib olgan ekan.

– Xo'sh, uni ishga oldinglarmi?

– Doktor Danielson, iltimos, menga yordam bering. Vaqt o'tib boryapti. Siz bilan bu yerda o'tirib, gaplashayotganimizda Buffalo Bill Ketrin Martinni undan oldingi qurbonlari ko'yiga solayotgan bo'lishi mumkin, axir.

Krouford yaltirayotgan peshtaxta ustiga bitta fotosuratni qo'ydi.

– Qo'ysangizchi, bas qiling. Men sizga bunaqa narsalardan qo'rqadigan yosh bola emasman. E'tiboringiz uchun men harbiy jarroh bo'lib ishlaganman, nafaqat harbiy gospitalda askarlarni davolaganman, balki harbiy harakatlarda ham ishtirok etganman, janob Krouford. Suratni hoziroq cho'nta-gingizga solib qo'ying.

– Albatta, jarroh mayib-majruh bo'lib qolgan tanaga bama-ylixotir qarashi mumkin, – Krouford yelim stakanni qo'llari bilan ezg'ilab, axlat idishining pedalini oyog'i bilan bosib ochdi. – Biroq, hech bir shifokor tirik insonning hayoti qirqilayotganiga bahuzur qarab tura olmasa kerak, deb o'ylayman, u idishni tashlaganidan so'ng axlat idishi qattiq jaranglab yopilib, oraga qandaydir yengillik cho'kkandek bo'l-

di. – Hozir sizga bera oladigan eng yaxshi takliflarimni bayon etaman: bemorlaringiz haqida ma'lumot taqdim etishingizni so'ramayman, faqatgina yuqorida men ko'rsatib o'tgan xususiyatlar asosida o'zingiz saralab oladigan arizalar haqida ma'lumotlarni bersangiz kifoya. Siz hamda arizalarni ko'rib chiquvchi boshqa psixiatrlaringiz rad etilganlarning hujjatlari bilan mendan tezroq ishlaysizlar. Agar sizlar bergan ma'lumot asosida Buffalo Billni topgudek bo'lsak, buni mutlaqo sir saqlanishiga so'z beraman. Buni amalga oshirishning boshqa bir yo'lini izlab topaman, hammaga jarayon qanday kechganini tushuntiraman hamda rasmiy hujjatlarda faqat shu qayd etiladi, xolos.

– Nima, Jons Xopkins universiteti davlat himoyasidagi guvoh maqomini ola turib, panada qolishi mumkinmi? Yoki bizga yangi nom berishadimi? Misol uchub, Bob Jons kollejiga ko'chirishar, to'g'rimi? FQB yoki boshqa bir hukumat tashkilotining sirni uzoq vaqt saqlash olishiga ko'zim yetmaydi.

– Gumoningiz asossiz.

– Bunga shubham bor. Byurokratik yolg'onni xaspo'sh-lash haqiqatni aytishda ham xavfliroqdir. Yo'q, bizni bunaqa usulda himoya qilishga urinmay qo'ya qoling, katta rahmat.

– Yo'q, istehzoli luqmalaringiz uchun aslida men sizga rahmat aytishim kerak, doktor Danielson. Ular menga qay darajada yordam berganiga hozir o'zingiz guvoh bo'lasiz. Siz haqiqat tomonida ekansiz, unda eshiting. U yosh ayollarni o'g'irlab ketib, terilarini shilib oladi va undan o'ziga kiyim tikib, vaqtini chog' o'tkazadi. Biz uning bu ishni davom ettirishini, yosh-yosh ayollar uning qurboni bo'lishini aslo is-tamaymiz. Bizga hoziroq yordam berishdan bo'yin tovtlasan-giz, unda men mana bunday yo'l tutishga majbur bo'laman: bugunning o'zida, tongda Adliya vazirligi oshkora ravishda sud qarorini so'rab, sizning bizga yordam berishni rad et-ganingizni ma'lum qiladi. Yangiliklar dasturlari o'zlarining kunduzgi va kechki ko'rsatuvlarida buni izchil yoritib bori-shi uchun sizga kuniga ikki bor murojaat yo'llaymiz. Adliya

vazirligining matbuot xizmati e'lon qiladigan har bir xabar-da bizning Jons Xopkins universitetidagi doktor Danielson-ga murojaat qilib, ishimizga yordamlashishiga ko'ndirishga urinayotganimiz haqidagi ma'lumot berib boriladi. Buffalo Bill ishi bilan bog'liq biror yangilik bo'lsa, deylik, Ketrin Martinning jasadi suv yuziga qalqib chiqsa, uning ortidan yana va yana boshqa qurbonlar suv yuziga chiqaversa, biz Jons Xopkins universitetidagi doktor Danielson bilan muzokaralarimiz qanday kechayotgani to'g'risida xabar beramiz va Bob Jons kolleji haqidagi piching gaplaringizni aynan keltirib o'tamiz. Yana bir narsa, doktor. Sog'liqni saqlash boshqarmasi ham Baltimorda joylashgan. Xayolim hozir dasturlarni moliyalashtirish bo'limiga ketdi, chamamda, u sizning xayolingizda menikidan avvalroq kelgan bo'lsa kerak. Qizining dafn marosimidan biroz o'tib, senator Martin moliyalashtirish bo'limidagilarga mana bunaqa savol bilan yuzlansa-chi: bu yerda amalga oshirilayotgan jinsni o'zgartirish operatsiyalarini kosmetik amaliyot deyish to'g'riroq emasmi? Bo'lim xodimlari boshlarini qashib, «Senator Martin, mutlaqo haqsiz. Bu kosmetik jarrohlik amaliyoti» deyishlari mumkinmi? Albatta, mumkin. Oxir-oqibatda, sizning dasturingizga davlat mablag'idan ortiq ulush ajratilmaydi, negaki, uni burun shaklini o'zgartirishga o'xshash operatsiyalar qatoriga kiritib qo'yishadi.

– Gaplaringiz haqoratdan boshqa narsa emas.

– Yo'q, aslo, men haqiqatni aytyapman.

– Menga tahdid qilishga, bosim o'tkazishga haqqingiz...

– Xo'p, men sizga na tahdid qilishni va na bosim o'tkazishni istamayman, doktor. Shunchaki gaplarim jiddiy ekanini tushunishingizni istayman, xolos. Iltimos, doktor, yordam bering. O'tinib so'rayman.

– Elan Blum bilan hamkorlik qilyapmiz, dedingiz-a boya?

– Ha, Chikago universiteti...

– Elan Blumni yaxshi taniyman hamda bu masalani o'zi bilan professional tarzda muhokama qilishni afzal ko'raman.

Unga bugun tongda qo'ng'iroq qilishimni aytib qo'ying. Tus-hgacha qanday qarorga kelganimni sizga ma'lum qilaman. O'sha qizning va boshqalarning taqdiri meni ham befarq qol-dirgani yo'q, janob Krouford. Lekin ariza topshirganlarning soni haddan tashqari ko'p va ularning orasidan tavsifingizga o'xshashini topish ancha mushkul...Janob Krouford, qon bo-simingizni oxirgi marta qachon o'lchatgan edingiz?

- Uni doim o'zim o'lchayman.
- Dorilarni ham o'zingiz yozib, qabul qilasizmi?
- Bunday qilish taqiqlanganku, doktor Danielson.
- Doimiy shifokoringiz bordir hech bo'lmasa?

- Ha, bor.

- O'sha shifokorga qon bosimingizning ko'rsatkichlarini kanda qilmay aytib turing. To'satdan bu dunyoni tark etgu-dek bo'lsangiz, biz uchun bu qaqshatqich zarba bo'ladi. Ke-yinroq sizga qo'ng'iroq qilaman.

- Keyinroq deganingiz qachon, doktor? Bir soatdan ke-yinmi?

- Mayli, bir soatdan keyin.

Krouford endi birinchi qavatga yetib, lift dan tashqariga chiqqanida masofaviy signalizatori jiringlab ovoz berdi. Hay-dovchisi Jeff qo'li bilan uni yoniga chaqirayotganini ko'rib, Krouford qadamini tezlatib, furgon tomon oshiqdi. Telefon go'shagini ko'tarayotganida «Tamom! Bill qizni o'ldirgan va uning jasadini qayerdandir topishgan», degan o'y shiddat bi-lan uning xayolidan o'tdi. Qo'ng'iroq qilayotgan odam Byuro direktori ekan. Garchi u ma'lum qilgan yangilik Krouford kutganchalik yomon bo'lmasada, baribir uni yaxshi deb ham aytolmasdi. Chilton ishga xalaqit beribdi va senator Martin-ning shaxsan o'zi bu bilan shug'ullanishni boshlabdi. Meri-lend shtati bosh prokurori hokimning ko'rsatmasiga binoan doktor Gannibal Lekterning Tennessiga ko'chirib o'tkazilis-higa ruxsat beribdi. Ushbu jarayonning oldini olishga yoki kechiktirishga erishish uchun Federal sud hamda sudning Merilend okrugidagi vakillari tomonidan juda katta kuch

talab qilinar ekan. Byuro direktori bu borada qanday fikrda ekanini bilish maqsadida Kroufordga qo'ng'iroq qilayotgan edi. U agentdan hoziroq javob berishini so'radi.

– Go'shakni qo'ymay turing, – dedi Krouford va telefon go'shagini tizzasiga qo'yib, furgon derazasidan tashqariga boqdi. Endi ota boshlagan fevral tongining ilk nurlarida rang ko'rinmasdi. Tevarak-atrof kulrang va ma'yus edi.

Jeff gapirishga og'iz juftlaganida Krouford barmog'ini ko'tarib, undan jim turishini so'radi.

Lekterning qabih dunyosi. Chiltonning maqsadlari. Qizini o'ylab, tahlikaga tushayotgan Senator Martin. Ketrin Martinning hayoti. Hammasi birgalikda.

– Ko'chirib olib ketaverishsin, – dedi u go'shakni olib.

XXIX BOB

Quyosh chiqib, kun yoyilgan paytda doktor Chilton va Tennessi shtati yo'l-patrul politsiyasining formalari hafsa bilan dazmollangan uch nafar xodimi tinmay shamol urayotgan uchish yo'lagining yonida turgancha ovozlarni balandlatib, samolyotning ochiq eshigidan yangrayotgan radiomuloqotlarning shovqinini hamda trap yonida kutib turgan tibbiy yordam mashinasining motoridan chiqayotgan ovozni bosishga zo'r berib urinishardi.

Politsiyachilar guruhining boshlig'i bo'lmish kapitan doktor Chiltonga ruchka uzatdi. Shamol ta'sirida hilpirab, qayrilib qolayotgan qog'ozlarni politsiyachi kaftlari bilan tekislab turishga majbur bo'ldi.

– Shu ishlarni samolyotda qilsak bo'lmaydimi? – deb so'radi Chilton.

– Ser, barcha hujjatlar jismoniy ko'chirish amalga oshirilayotgan paytda rasmiylashtirilishi lozim...Men shunday ko'rsatma olganman.

Ikkinchi uchuvchi yuk trapini samolyotga biriktirishni tugatib, pastga qarata «Hammasi joyida» deya qichqirdi.

Politsiyachilar va doktor Chilton tibbiy yordam mashinasining orqasida to'planishdi. Chilton mashina eshiklarini ochishi bilan qolganlar qandaydir maxluq sakrab chiqib, ustlariga tashlanadigandek cho'chib ketishdi.

Aravachasiga to'rsimon mato bilan chandib bog'langan doktor Gannibal Lekter qaddini tik tutib turar, uning boshiga odatdagidek xokkey niqobi taqilgan edi. Ayni damda u Barni ushlab turgan tuvakka siydik pufagini bo'shatayotgan edi.

Politsiyachilardan biri nimadir deb to'ng'illadi, qolganlari esa teskari qarab olishdi.

– Kechirasizlar, – dedi Barni va darhol eshiklarni yopdi.

– Hechqisi yo'q, xijolat bo'lmang, Barni, – dedi Lekter. – Tugatdim, katta rahmat.

Barni doktor Lekterning ust-boshini tartibga keltirib, aravachani mashinaning orqa eshigi tomonga haydab keldi.

– Barni.

– Labbay, doktor Lekter?

– Siz shuncha vaqt mobaynida menga mehribonlik qilib keldingiz. Sizdan minnatdorman.

– Rahmat aytishga arziydigan ish qilmadim, doktor Lekter.

– Semmi o'ziga kelganida u bilan xayrlashishni istaganimni yetkazib qo'ying.

– Albatta.

– Xayr, Barni.

Bahaybat gavdali navbatchi xodim bir zarba bilan eshiklarni ochib, politsiyachilarga qichqirdi:

– Yigitlar, ikki tomondan kelib, aravachaning tagidan ko'taringlar, xo'pmi? Qani, ko'tardik. Yerga qo'yamiz...Ehtiyot bo'linglar.

Barni doktor Lekterning aravachasini trapdan o'tkazib, samolyotgacha haydab bordi. Samolyot salonining o'ng tarafidagi uchta o'rindiq olib tashlangan edi. Ikkinchi uchuvchi kamar bilan aravachani o'rindiqlarni mahkam ushlab turuvchi tutqichga bog'ladi.

– U yotib ketadimi? – deb so‘radi politsiyachilardan biri. – Unga rezina ishton kiydirganmisizlar?

– Memfisgacha bir amallab chidab borishingga to‘g‘ri keladi, oshna, – dedi ikkinchi politsiyachi.

– Doktor Chilton, siz bilan xoli gaplashib olsam bo‘ladimi? – deb iltimos qildi Barni.

Ikkalasi samolyotdan tashqariga chiqishdi. Ularning yonginasida shamol mayda-chuyda chiqindilaru qog‘oz parchalaridan iborat kichik quyunlar hosil qilgancha chang-to‘zon ko‘tarib esayotgan edi.

– Bu yigitlar hech vaqoga tushunishmayapti-ku, – dedi Barni.

– Memfisga yetib borganimizda menga ruhiy kasalliklar shifoxonasidan tajribali xodimlarni berishadi. Endi unga o‘shalar javobgar.

– Ular Lekterga yaxshi muomala qilisharmikin, nima deb o‘ylaysiz? Uning qanaqaligini o‘zingiz yaxshi bilasiz. Uni faqat zerikish bilan tahdid qilish orqali qo‘rqitish mumkin, xolos. U boshqa narsadan qo‘rqmaydi. Uni kaltaklashdan bi-ror naf yo‘q.

– Men bunday bo‘lishiga zinhor yo‘l qo‘ymayman, Barni.

– Uni so‘roq qilishayotganida siz ham bo‘lasizmi?

– Ha.

«Ha, sen bo‘lmaysan», deb qo‘ydi Chilton ichida.

– Uni Memfisda joylashtirib bo‘lib, keyingi navbatchilik vaqtim boshlanguncha bir-ikki soat ichida qaytib kelolsam kerak.

– Bu ortiq sening zimmangdagi ish emas, Barni. Shaxsan o‘zim bo‘laman u yoqda. Ular bilan qadamba-qadam yurib, nima qilishlari lozimligini ko‘rsatib boraman.

– Har bitta narsaga yaxshilab e‘tibor berishsin, chunki Lekterning nazaridan hech bir narsa chetda qolmaydi.

Kleris Starling mehmonxonadan band qilingan nomerdagi karavotning bir chetida Krouford go'shakni qo'yganidan buyon qora telefondan ko'z uzmay o'tirardi. Klerisning sochlari paxmaygan, akademiya nishoni tushirilgan tungi ko'ylagi beliga yopishib qolgan – qisqagina uyqusidan bezovta uyg'ongan, o'zini xuddi kimdir bor kuchi bilan qor-niga tepgan odamdek his qilayotgandi.

Doktor Lekterning oldidan chiqqaniga uch soat, Krouford bilan tibbiyot markazlaridagi ariza beruvchilarga qo'yilgan tashxislarni solishtirib chiqish maqsadida tavsiflar ro'yxatini tuzib chiqishganiga ikki soat bo'lgandi, xolos. Shu qisqagina vaqt ichida doktor Frederik Chilton hamma ishning pacha-vasini chiqardi.

Krouford hozir uning oldiga kelyapti. Tayyorlanishi lozim. Faqat shu haqida o'ylashi lozim.

Jin ursin! Jin URSIN! JIN URSIN! Siz, axir qizni o'ldirdin-giz-ku, doktor Chilton! Uni sen o'ldirding, turqi sovuq! Lek-ter yana boshqa ma'lumotlarni ham bilardi va bir ilojini qilib, undan sug'urib olardim shu ma'lumotlarni. Endi esa hamma urinishlarimiz bekor ketdi, bekor ketdi. Agar Ketrin Mar-tinning jasadı suv yuziga qalqib chiqadigan bo'lsa, uni o'z ko'zing bilan ko'rishingga majbur qilaman. Qasam ichaman! Sen qo'limdan pishib turgan oshni olib qo'yding. Hozir biror foydaliroq ish bilan mashg'ul bo'lishim kerak. Hozirning o'zi-da. Xo'sh, nima qilsam bo'ladi? Ayni daqiqada nima qila ola-man? O'zingni tartibga keltirib ol, Kleris.

Hammomga kirib, kichkina qutichaga joylangan qog'oz o'ramli sovun bo'laklari, shampun, losyon, tikish-bichish uchun zaruriy ashyolar solingan bejirim savatchani ko'rdi: doimiy ija-rada turuvchilarga yaxshi mehmonxonada munosib sharoitlar yaratiladi.

Dush ostida turgan Starlingning ko'ziga lop etib sak-kiz yasharlik paytlari ko'rinib ketdi. Onasi o'zi ishlaydigan

mehmonxonadagi nomerlarni chinnidek qilib tozalab yurganida unga sochiqlarni, shampun va qog'oz o'ramli sovunlarni ko'tarib turardi. Kleris sakkiz yoshli qizaloq bo'lgan paytlarda ularning diqqinapas shaharchalariga izg'irinli va chang-to'zonli shamol bilan birga bitta qarg'a ham uchib kelib qolgandi. O'sha qarg'a farroshning aravachasidagi mayda-chuyda narsalarni tashib ketishga odatlanib qoldi. U ko'ziga yaltirab ko'ringan istalgan narsani ko'tarib olib ketaverardi. Dastavval u qulay fursatni poylab turar, so'ngra aravachadagi tozalash uchun zarur son-sanoqsiz buyumlarini birma-bir titib ko'rardi. Ba'zan favqulodda vaziyat bo'lib qolib, jang maydonidan zudlik bilan uchib ketishiga to'g'ri kelib qolar, shunday paytlari oppoq choyshablarni bulg'ab ketardi. Boshqa farroshlardan biri unga qarata oqartirgichni irg'itib, quvmoqchi bo'lganida qarg'ani bu deyarli qo'rquvga solmagandi ham. Shunchaki ko'kish-qoramtir patlarining ba'zi joylarini oqish dog'lar qoplagandi, xolos. Oq-qora qarg'a hamisha Klerisni kuzatar, qizchanning hammomlarni ishqalab yuvayotgan onasiga kerakli narsalarni olib borish uchun aravachadan nari ketishini intiqlik bilan kutardi. Onasi o'shanday hammomlardan birining eshigida turib, Starlingga uning tez orada Montanaga ketishi, o'sha yerda yashashi lozimligini ma'lum qilgandi. So'ngra onasi uning qo'lidagi sochiqlarni pastga qo'yib, karavotning bir chetiga o'tirgan va uni qattiq quchgan edi.

O'sha qarg'a hanuzgacha Starlingning tushiga kirar, hozir ko'ziga juda ham aniq ko'rinib ketgan edi. Nimaga birdan o'sha qarg'a esiga tushib qolgani haqida o'ylashga ham ulgurmasdi. Qo'li o'z-o'zidan ko'tarilib, havoda nimanidir uloqtirgandek harakat qildi, so'ngra kutilmagan bu harakatini oqlash uchun qo'lini manglayiga olib borib, unga yopishgan bir taram nam sochini yig'ishtirdi.

Kleris juda tez kiyindi. Shim, kofta, ipak matodan tikilgan yengsiz nimchasini egniga ildi, kalta stvolli to'pponchasi be-

lidagi quymoqqa o'xshash yapaloq koburadan¹, tez zaryadlovchi qurilmasi kamarining qarama-qarshi tomonidan joy oldi. Lekin pidjak ustida biroz ter to'kishiga to'g'ri keldi. As-taridagi chok sitilib borayotgan edi. U o'zini biror nima bi-lan band qilishga qaror qildi. To tinchlangunicha o'zini bir nimalar bilan ovutib turishni lozim topdi va hammomdan ti-kish-bichish uchun zaruriy ashyolarni olib chiqdi-da, astarni yamadi. Ba'zi bir agentlar to'pponchalari bilinmasligi uchun pidjaklarining tagidan shayba ham tikib qo'yishadi, u ham endi shunday qilsa kerak.

Shu tob Kroufordning eshikni taqillatgani eshitildi.

XXXI BOB

Kroufordning darg'azab ayollarga birinchi marta duch kelishi emasdi. Shu bois u bunday ayollarning tepa sochi tikka bo'lib ketishini, yuzlari qip-qizarib, ko'zlarida o't chaqnab, g'oyatda to'lib-toshib turishlarini bilardi. Ularning bari xunuk jihatlarini tashiga chiqib, kattalashtirib ko'rsatuvchi oynadagidek yaqqol namoyon bo'lardi. Ammo eshikni ochgan Starlingda g'azab nishonalari ko'zga tashlansada, u qadar katta o'zgarish sezilmas, uning ko'rinishi juda yaxshi edi.

Krouford aynan hozir u haqidagi o'zi uchun yangi va kutil-magan haqiqatni bilib olishi mumkinligini his qildi.

Ostonada turgan Klerisning ustidan namlik tafti ham-da xushbo'y sovunning muattar hidi anqirdi; uning ortidan ko'rinib turgan karavot ustidagi choyshablar batartib taxlab qo'yilgan edi.

– Xo'sh, nima deysiz, Starling?

– Doktor Chiltonni jin ursin, deyman, janob Krouford! O'zingiz nima deysiz?

Krouford boshi bilan tashqariga chiqishga imo qildi.

– Muyulishdagi yemakxona ishga tushibdi. Yuring, bir fin-jon qahva ustida gaplashamiz.

¹ Kobura – to'pponcha qini.

Fevral tongi odatdagidan farqli ravishda iliqroq edi. Ular shifoxona yonidan o'tib ketar ekanlar, Sharqdan ko'tarilgan quyosh o'zining yorqin qizg'ish nurlarini erinchoqlik bilan shifoxonaning old qismiga sochardi. Jeff ularning ortidan asta-sekinlik bilan furgonda yurib borar, mashina ichidagi radioaloqa vositalari tinimsiz ishlab yotardi. Bir qancha vaqtdan keyin Jeff mashina derazasidan Kroufordga telefon go'shagini uzatgach, u kim bilandir qisqa gaplashdi.

– Qonun ijrosiga monelik qilgani uchun Chiltonning ustidan arz qilishim mumkinmi?

O'zidan sal oldinroqda ketib borayotgan Klerisning savolini berganidan keyin jag' muskullari taranglashganini Krouford ko'rdi.

– Yo'q, bundan baribir natija chiqmaydi.

– Uning aybini deb Ketrinning hayoti poyonga yetsa-chi? Uning basharasiga chang solishni qanchalik istayotganimni bilsangiz edi... Iltimos, janob Krouford, meni ortga, akademiyaqa qaytarib yubormang. Shu ish bilan oxirigacha shug'ullanishimga izn bering.

– Ikkita shart bilan sizni olib qolaman. Birinchisi: sizni bu yerda Chiltonning yuzini timdalashingiz uchun qoldirmayman. Bunga hali fursat bo'ladi. Ikkinchisi: agar sizni uzoq vaqt ushlab tursam, keyingi kursga qoldirilasisiz. Bu degani, yana bir necha oy fanlarni o'zlashtirish bilan mashg'ul bo'lasiz. Akademiya e'tiborsiz yoki loqayd talabalarni hech qachon kechirmaydi. Men faqat sizni qayta o'qishga olishlariga kafolat bera olaman, xolos. U yerda siz uchun o'rin bo'ladi, bunga so'z beraman.

Kleris boshini orqaga tashlab, iyagini balandroq ko'tardi, so'ngra yana yerga qaradi, ammo qadamini aslo sekinlatmadi.

– Balki, bunaqa savol bilan boshliqqa murojaat qilish odobdanmasdir, lekin... Siz bilan biror ko'ngilsizlik yuz berdimi? Senator Martin ishingizning beliga tepdimi?

– Starling, men ikki yildan so'ng nafaqaga chiqib ketaman.

Jimmi Xoff¹ va «taylenol qotil»ni² topamanmi, yo'qmi, baribir ishdan nafaqaga chiqib ketishga majburman. Shunday ekan, boshqa ishlarning ham ahamiyati yo'q.

O'zining nima istashidan doimo boxabar Krouford ayni damda dono odam bo'lishni qanchalik qattiq xohlayotganini sezdi. U yana shuni tushundiki, o'zini dono ko'rsatishga intilayotgan katta yoshli odam bu yo'lda istagancha haddidan oshishi mumkin, biroq soxta donishmandlik soxta ustozga ishongan yoshlar uchun ayanchli oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shu bois u Klerisga faqat o'ziga ma'lum gaplarni avval o'ylab olib, keyin gapirdi.

Baltimorning pastqam ko'chalarida Klerisga aytgan gaplarini u qachonlardir urush o'chog'iga aylangan Koreyada xizmat qilayotganida o'ziga hamroh bo'lgan son-sanoqsiz izg'irinli tonglarda o'rgangandi. U vaqtlarda hali Kleris tug'il-magan edi. Krouford o'zining Kleris oldidagi nufuzini mustahkamlashga ehtiyoj sezmagani uchun Koreyada xizmatda bo'lganini aytib o'tirmadi.

- Hozir og'ir davrni boshdan kechiryapmiz, Starling. Undan ustalik bilan foydalansangiz, sizga ko'p narsani o'rgatishi mumkin. Ayni damdagi eng mushkul sinov qarshingizda turibdi - bu qahr va noumidlikni jilovlash sinovi. Qahr va umidsizlikning tafakkur yuritishingizga xalal berishiga yo'l qo'ymang. Shunda vaziyatni nazorat qila olishingiz yoki yo'qligi hamda odamlarni boshqara olishingiz yoki aksincha bo'lishi namoyon bo'ladi. Ahmoqlik va e'tiborsizlik eng qaqshatqich zarbani beradi. Chilton o'taketgan ahmoq odam va uni deb Ketrin Martin o'lib ketishi mumkin. Balki bunday bo'lmas. Biz bormiz-ku, Ketrinning najotkorlari bo'lamiz. Aytgancha, laboratoriya sharoitida suyuq azotning harorati necha gradusni tashkil etadi?

¹ Jimmi Xoff - kasaba uyushmasi rahbari, mafiya tomonidan o'ldirilgan, jasi topilmagan.

² «Taylenol qotil» - AQSHda 1980-yillarda allaqanday manyak dori vositalari tarkibiga sianli kaliy qo'sha boshlagan. Oqibatda, iste'molga mo'ljallangan dori vositalari ustidan nazorat kuchaytirilgan. Jinoyatchi topilmagan.

- Nimaning harorati? Ha, suyuq azotningmi...Taxminan ikki yuz gradus Selsiy. U o'shandan sal pastroq haroratda qaynaydi.

- U bilan nimanidir muzlatib ko'rganmisiz hech?

- Albatta.

- Xo'p. Aynan hozir bir narsani muzlatib qo'yishingizni istayman. Chilton bilan bo'lib o'tgan ishni muzlating. Lekterdan olgan barcha ma'lumotlaringizni xotirangizda saqlab qo'ying, ammo hissiyotlarni muzlating. Sizning faqat natijaga diqqat qaratishingizni xohlayman, Starling. Faqat natijagina ahamiyatga ega. Ma'lumot olishga urindingiz, uning uchun tovon to'ladingiz va unga erishdingiz. Endi o'sha ma'lumotlardan foydalanamiz. Chiltonning ishga burun tiqishidan oldin ham, undan keyin ham baribir o'zgarishsiz turibdi. Shunchaki endi Lekterdan boshqa yangi ma'lumot olishga imkonimiz yo'q. Lekter bilan o'tgan suhbatingiz natijasida Buffalo Bill to'g'risida to'plagan axborotingizni miyangizga mixlab qo'ying. Qolgan boshqa narsalarni, shu jumladan, behuda ketgan urinishlarni, yo'qotish va mag'lubiyatlarni, Chiltonni va vujudingizdagi qahrni muzlatib qo'ying. Hali Chiltonning adabini berib qo'yishimiz mumkin bo'lgan vaqt keladi. Ortiqcha narsalarning barini muzga aylantiring va olg'a yurishda davom eting. Shundagina aniq maqsad orqali natijaga erishasiz, Starling. Ketrin Martinning hayoti saqlab qolinadi. Buffalo Billning qilmishlari o'z nihoyasiga yetadi. Maqsaddan sira ham chalg'imang. Agar aytganlarimning uddasidan chiqa olishingizga ko'zingiz yetsa, siz menga keraksiz.

- Tibbiy xulosalar bilan ishlash uchunmi?

Ular yemakxona eshigiga yetib qolishgan edi.

- Shifoxona bizga qarshilik bildirmasa va hujjatlarni ulardan olib turishga muvaffaq bo'lsak. Siz menga Memfisda keraksiz. Lekterning senator Martinga biror foydali ma'lumot aytishidan umid qilamiz. Lekin shunday bo'lgan taqdirda ham baribir har ehtimolga qarshi ularning yonida bo'lishingiz zarur. Kutilmaganda u bilan o'ynash Lekterning jo-

niga tegib, siz bilan suhbatlashgisi kelib qolar, balki. Bu vaqt oralig'ida siz Ketrinning o'rniga o'zingizni qo'yib ko'rishga, Buffalo Billning nega aynan uni tanlaganini va qanday qilib ko'rib qolganini tushunishga harakat qiling. Ketrin Martin-dan atigi bir necha yoshga kattasiz, uning do'st-dugonalari politsiyachiga o'xshaydigan odamga aytmaydigan gaplarini ehtimol sizga aytishni istab qolishar. Biroq, faqat shu bilan to'xtab qolmaymiz. Boshqa ishlar ham o'z navbatida davom ettirilmoqda, xususan, Interpol Klausning shaxsini aniqlash bilan shug'ullanyapti. Ularning ishidan natija chiqqan zahoti uning Yevropada va Benjamin Raspayl bilan ishqiy munosabatlari boshlangan Kaliforniyada kimlar bilan aloqada bo'lganini aniqlashimiz mumkin bo'ladi. Men hozir Minnesota universitetiga ketyapman, ular bilan bog'lana olmadik. Kechqurun Vashingtonga qaytaman. Men qahva olay, siz esa hushtak chalib, Jeffni chaqiring. Tez kelsin. Qirq daqiqadan so'ng samolyotingiz havoga ko'tariladi.

Qizg'ish quyoshning oltin nurlari fonus o'rnatilgan ustunlar uzra yo'lning deyarli hamma qismiga yetib borgan bo'lsa-da, piyodalar yo'lakchalari hanuzgacha binafsharangda tovlanardi. Starling Jeffni chaqirish maqsadida qo'lini silkitganida kaftiga quyosh nurlari tushdi.

Kleris o'zini avvalgidan yaxshiroq va yengilroq his qila boshlagandi. Krouford aslida juda yaxshi inson ekan. Uning azot bo'yicha so'ragan savoli aslida sud-tibbiyot ekspertizasi sohasida bilim olgan Klerisga nisbatan qandaydir hurmati yuzasidan ekanini, bu ma'lumot haligacha esidaligini ko'rsatish hamda xodimining ko'nglini ko'tarish maqsadida berganini Kleris sezdi. Qolaversa, Krouford uning o'sha mashg'ulotlarda egallagan bilimlarini to'g'ri tufakkur yuritishda qo'llashini ham istayotgandi. Qiziq, nahotki, erkaklar shunday turdagi manipulyasiyani doimo nozik deb sanasharmikin? Inson shunaqaligini ko'rib-bilib tursa ham bu baribir unga

ta'sir qilaverishi va undan natija chiqishi qiziq qolat. Odamlarni boshqara olishdek iste'dodga loyiq ko'rilgan insonning qo'rslikka moyilroq bo'lishi uning uchun ajablanarli edi.

Ko'chaning narigi yuzasidagi aqliy noqis jinoyatchilar saqlanadigan Baltimor maxsus shifoxonasi tomondan qo'li-da tushlik idishlari va termos ko'targancha bir sharpa zinapoyalardan tushib kelardi. Egnidagi pidjak gavdasini yanada bahaybatroq qilib ko'rsatayotgan bu odam Barni edi.

Starling rulda o'tirgan Jeff tomonga o'girilib, bilinar-bilinmas «Besh daqiqa» dedi-da, yo'lni kesib o'tdi. Allaqachon o'zining eski «stadbeyker»i yoniga kelgan Barni eshikni ochishga chog'lanayotgandi.

– Barni.

Barni o'girilib, ifodasiz yuzini unga qaratdi. Faqatgina ko'zlari odatdagidan sal kattaroq bo'lib ketgandi. Og'irligini u oyog'idan bu oyog'iga solib turardi.

– Doktor Chilton shu bilan ishingiz nihoyasiga yetganini aytdimi?

– Boshqa nima ham degan bo'lardi?

– Siz unga ishondingizmi?

Barnining labi xiyol qiyshaygandek bo'ldi, biroq ha ham, yo'q ham demadi.

– Sizdan bir iltimosim bor edi. Hech qanday ortiqcha savollarsiz bir ishni amalga oshirishingizni istayman, Barni. Bu shaxsiy iltimosim. Xo'p, buni sizdan muloyimlik bilan so'rashga harakat qilaman: doktor Lekterning kamerasida nimalar qoldi?

– Bir nechta kitob qoldi, xolos: «Pazandalik san'ati saodati» va tibbiyotga oid jurnallar. Sud hujjatlarining barchasini bitta qo'ymay olib ketishdi.

– Devorga ilib qo'yilgan narsalar-chi? Suratlar?

– Ularning hammasi joyida turibdi.

– Menga shularning hammasi zarur va juda ham shosh-yapman.

Barni bir lahza o'yg'a tolib, unga razm soldi va nihoyat, «Kutib turing» degancha zinapoyalardan yuqoriga ildam chiqib ketdi. Bunday gavdali odamga zinapoyalarni bir zumda bosib o'tish cho't emasdi.

Krouford furgonga joylashib, Klerisni kutib o'tirganida Barni polietilen sumkaga o'ralgan devordagi suratlar, kitoblar va jurnallarni ko'targancha qaytib keldi.

– O'sha partadagi eshitish moslamasidan men xabardor bo'lganimga ishonchingiz komilmi? – deb so'radi Barni unga sumkani uzatayotganida.

– Buni yaxshilab o'ylab olishim kerak. Mana bu ruchkani oling-da, sumka ustiga telefon raqamingizni yozib qoldiring. Barni, ular doktor Lekter bilan odatdagidek munosabatda bo'la olisharmikin, nima deb o'ylaysiz?

– Bu borada shubham bor. Doktor Chiltonga ham aytgandim. Mabodo bu gapim Chiltonning xotiridan faromush bo'lib qolsa, unga bu gapimni sizga ham aytganimni eslatib yuborarsiz. Barakalla, ofitser Starling. Meni diqqat bilan tinglang. Buffalo Billni qo'lga olganingizda...

– Xo'sh?

– Senda bitta joy bo'shadi, deb menga to'g'rilamang, iltimos. Xo'pmi?

Barni jilmayganida chaqaloqlarnikidek kichik va tekis op-poq tishlari jilo sochdi.

Starling ham unga javoban jilmaydi va furgon tomon oshiqayotib, yelkasi osha qo'l silkib qo'ydi.

Uning ishidan Kroufordning ko'ngli to'ldi.

XXXII BOB

Doktor Lekter olib ketilayotgan samolyot g'ildiraklari ostidan ikkita moviy rangli tutun bulutiga salyut bergancha Memfisga kelib qo'ndi. Dispetcherning ko'rsatmasi bo'yicha samolyot yo'lovchilar kelib tushadigan aeroportdan ancha naridagi Milliy gvardiya aviatsiyasi garajiga shovqin-

suron bilan kelib qo'ndi. Birinchi samolyot garajida tez yordam mashinasi hamda xizmat limuzini kutib turgan ekan.

Senator Rut Martin limuzinning qoraytirilgan oynasi orqali doktor Lekterning politsiyachilar tomonida samolyotdan olib chiqilishini kuzatib o'tirdi. Uning yuzi xokkey niqobi bilan to'silgan, tanasi aravachaga bog'langan bu odamning ustiga tashlanib, zarur ma'lumotlarni undan sug'urib olgisi keldi, lekin aql-idrokli senator o'zini bosdi.

Mashina ichidagi telefon jiringladi. Senatorning yordamchisi Brayan Gossej qaytarma kreslodan cho'zilib, go'shakni ko'tardi.

– FQBdan Krouford qo'ng'iroq qilyapti.

Senator Martin ko'zini doktor Lekterdan uzmasdan go'shakka qo'lini uzatdi.

– Janob Krouford, nima uchun menga doktor Lekter haqida aytmadigiz?

– Aynan hozir qilayotgan ishingizni amalga oshirishingizdan qo'rqqandim.

– Siz bilan dahanaki jang qilmoqchi emasman, janob Krouford. Agar men bilan kurashishga urinsangiz, bundan qattiq pushaymon bo'lasiz.

– Doktor Lekter qayerda?

– Aniq-tiniq ko'rib turibman uni.

– U sizni eshityaptimi?

– Yo'q.

– Senator Martin, menga diqqat bilan quloq soling. Doktor Lekterga shaxsiy kafolatlar bermoqchi ekansiz, bu juda yaxshi. Ammo menga bitta yaxshilik qiling: Lekterning yoqasidan olishdan avval doktor Elan Blumning sizga kerakli maslahat va tavsiyalarni bayon etishiga izn bering.

Blum sizga yordam berishi mumkin, menga ishoning.

– Menga maslahat va tavsiya beruvchi mutaxassis bor, uning xizmatidan foydalanaman.

– Umid qilamanki, o'sha mutaxassisingiz Chiltondan yaxshiroq.

Shu tob doktor Chilton limuzin oynasini taqillatdi. Senator Martin Brayan Gossejni uni olib kelish uchun jo'natdi.

- Ichki nizolar - bu vaqtни behuda ketkazishdir, janob Krouford. Siz doktor Lekterning oldiga tajribasiz bir xodimigizni mavhum takliflar bilan yuborgansiz. Doktor Chilton Lekterning to'g'ri va ishonchli taklifga javob berishga tayyorligini tasdiqladi. Shunday taklifni men bermoqchiman: hech qanday byurokratiya, hech qanday shaxsiy g'arazgo'ylikka yo'l qo'yilmaydi. Agar Ketrinni vaqtida topishga muvaffaq bo'lsak, barcha farishtadek oppoq va begunoh bo'lib qoladi, shu jumladan, siz ham. Lekin u...halok bo'lsa...unda mendan yaxshilik kutmang.

- Shunday tang vaziyatda bizning yordamimizdan foydalaning, senator Martin.

Senator Kroufordning ovozida qahr va g'azab ohangini sezmedi - uning gapida faqatgina kasbga xos sovuqqonlik, kuchni tejash maslahati aks etardi. Senator buni tushundi va qabul qildi.

- Davom eting.

- Agar biron-bir ma'lumotni qo'lga kiritsangiz, buning tagiga yetishni bizga topshiring. Bizga barcha tafsilotlarni miridan sirigacha yetkazishlarini, mahalliy politsiyaning biz bilan o'zlarida mavjud ma'lumotlarni bo'lishishini ta'minlang. Ular senator bizning qo'limizga kishan taqilishini istayapti, deb o'ylashlariga yo'l qo'ymang.

- Bu yerga adliya boshqarmasidan Pol Kendler kelyapti. Hammasini shaxsan uning o'zi tekshiradi.

- Operatsiyaga kim mas'ul qilib tayinlandi?

- Tennessi shtati tergov byurosidan mayor Baxman.

- Juda soz. Hali kech bo'lmasa, matbuotda bu borada bironta ham xabar e'lon qilinmasligini tayinlay olasizmi? Chiltonga po'pisa qiling-u e'tibor markazida bo'lishni yaxshi ko'radi. Buffalo Billning qandaydir yangilikdan xabar topishi biz va siz uchun zarar degani. Billning yashash joyini aniqlagan chog'imizda bizga garovga olinganlarni qutqarish gu-

ruhining ko'magi zarur bo'ladi. Uni g'aflatda qoldirib, qo'lga olishni istayapmiz. Lekterni o'zingiz so'roq qilmoqchimisiz?

– Ha.

– Bundan oldin Kleris Starling bilan gaplashishni xohlamaysizmi? O'zi hozir yo'lda, oldingizga ketmoqda.

– Nima uchun u bilan gaplashishim kerak? Doktor Chilton menga bo'lib o'tgan suhbatni ipidan ignasigacha bayon qildi. Qo'limizda bizga kerakli odam turganida uning tevaragida behuda aylanib yurishdan naf yo'q.

Chilton tag'in mashina oynasini taqillatib, bir nimalar deb gapirdi. Brayan Gossej uning qo'lidan ushlab, boshini norozilik bilan sarak-sarak qildi.

– Siz gaplashib bo'lganingizdan keyin Lekter bilan men ham yuzma-yuz ko'rishib suhbatlashishim zarur, – dedi Krouford.

– Janob Krouford, aniqroq aytadigan bo'lsam, Lekter imtiyozlar va ko'plab qulayliklar evaziga Buffalo Billning haqiqiy ismini aytishga va'da berdi. Agar so'zida turmasa, ichak-chavog'i bilan birga qo'shib olib ketavering.

– Senator Martin, tushunaman, bu shaxsiy masala bo'lsa ham baribir sizni ogohlantirib qo'yishim lozim: nima qilsangiz ham unga yalinmang, o'zingizni pastga urmang.

– Bo'пти. Aslini olganda u bilan hozir gaplasha olmayman, – deya go'shakni qo'ydi va qo'lini silkib, Chilton hamda Gossejni mashinaga taklif qildi.

Doktor Chilton senator Martinning Gannibal Lekter bilan suhbatini rasmiy tarzda idorada o'tkazilishini oldindan kelishib qo'ygani edi. Vaqtdan yutish maqsadida mazkur suhbat uchun Milliy gvardiya garajidagi instruktor idorasi shosha-pisha kerakli jihozlar bilan ta'minlangan va shay holatga keltirilgan edi.

Doktor Chilton Lekterni idoraga joylashtirgunicha senator Martin garajda kutib turdi. Uning mashinada o'tirishga ortiq sabri yetmadi. U garajning ulkan gumbazi ostida kichik doira hosil qilganacha asta borib kelib yurar, goh tepasidagi

ulug'vor stropillarga tikilar, goh boshini quyi solgancha bo'yalgan yo'l chiziqlariga boqardi. Bir necha daqiqa eski «Fantom-4» samolyotining yonida tin olib, uning «Zinapoya yo'q» deb yozilgan muzdek yonbosh qismiga peshonasini qo'ydi.

Bu samolyotning yoshi Ketrindan ham katta bo'lsa kerak. Ey Yaratgan Egam, o'zing qo'lla!

– Senator Martin!

Uni mayor Baxman chaqirayotgan edi. Chilton eshik oldida turib, bosh irg'adi.

Xonada Chilton uchun yozuv stoli, senator Martin, uning yordamchisi hamda mayor Baxman uchun kursilar qo'yilgan edi. Videokamerali operator uchrashuvni yozib olishga tayyor edi. Chilton bu Lekterning talablaridan biri ekanini ta'kidladi.

Ichkariga kirib kelgan senator Martin nihoyatda basavlat ko'rinardi. Egnidagi moviy rangli kostyumning o'zidan hokimiyat isi ufurardi. U Gossejning ham o'ziga biroz ohor berishiga muvaffaq bo'lgandi.

Doktor Gannibal Lekter xonaning o'rtasidagi polga mahkamlangan, eman daraxtidan yasalgan katta kresloda boshqalardan sezilarli darajada olisda o'tirardi. Ustidan tashalgan katta choyshab Lekterning egnidagi tiydiruvchi ko'ylakni, oyoqlaridagi tushovni, shuningdek, uni kresloga bog'lab turgan zanjirlarni berkitgandi. Yuziga esa avvalgidek tishlashidan atrofdagilarni saqlash maqsadida xokkey niqobi taqilgan edi.

«Buncha narsa nima uchun kerak o'zi? – deb o'yladi senator. – Axir, asosiy maqsad idoraviy sharoitda doktor Lekterning qadr-qimmati saqlanishiga izn berishdan iborat edi-ku». Senator Martin Chiltonga bir qarab qo'yib, hujjatlarni olish uchun Gossejga o'girildi.

Chilton Lekterning orqasiga o'tib, videokameraga bir nazar soldi-da, kamarlarni bo'shatdi va Lekterning yuzidan niqobni yechib oldi.

– Senator Martin, sizga doktor Gannibal Lekter bilan tanishtirishga ijozat eting.

Doktor Chiltonning o'zini ko'rsatishga beadablik bilan intilishi Rut Martinni qizi o'g'irlab ketilgan kundan buyon yuz bergan barcha noxushliklardan kam qo'rquvga solmadi. Chiltonning rostgo'yligiga nisbatan shu kungacha unda bo'lgan o'zmi-ko'pmi ishonch bu kimsaning g'irt ahmoq, degan odamning ich-ichidan o'tib ketadigan shubhaga o'z o'rnini bo'shatib berdi. U nima bo'lmasin vaziyatdan chiqib ketishi lozim.

Doktor Lekterning bir tutam sochi peshonasiga, och jigar-rang ko'zlarining o'rtasiga tushdi. Uning yuzi xuddi hozirgina yechib olingan niqobdek rangpar va oppoq edi. Senator Martin va doktor Lekter bir-biriga tikildi – birining nigohida yuksak zako aks etsa, ikkinchisida insonlarga xos odatiy o'lchovlarga mos tushmaydigan qobiliyatlar namoyon edi.

Doktor Chilton atrofdagilarga bir qur razm solib, stoliga qaytdi va so'z boshladi:

– Doktor Lekter menga shuni ma'lum qildiki, senator, u o'zining hibsdan ushlab turilishi bilan bog'liq shaxsiy istaklari inobatga olingan taqdirda ba'zi muhim ma'lumotlarni taqdim etish orqali tergovga yordamlashishga rozi.

Senator Martin qo'lidagi hujjatni yuqoriroq ko'tardi.

– Doktor Lekter, mana bu rasmiy hujjatga ko'z oldingizda imzo chekaman. Ushbu hujjatda sizga beg'araz yordam berish majburiyatini olishim bayon etilgan. Tanishib chiqishni istaysizmi?

Lekter indayvermagach, senator u javob bermoqchi emas shekilli, deb o'ylab, hujjatni tezda imzolash uchun stoliga qaytayotganida Lekter nihoyat, gapirdi:

– Men arzimagan imtiyozlar ustida tortishaman, deb sizning va Ketrlinning vaqtini olmayman. Ba'zi mansabparastlar allaqachon ancha vaqtni boy berishimizga sababchi bo'lishdi. Barchasi o'z o'rniga tushgach, albatta, menga yordam berishingizga ishongan holda hozir sizga bir qancha ma'lumotlarni aytaman.

– Bundan ko'nglingiz mutlaqo to'q bo'lsin. Brayan?

Gossej yon daftarini hozirladi.

– Buffalo Billning haqiqiy ismi Uilyam Rubin. U Billi Rubin nomi bilan tanilgan. U meni 1975-yilning aprel yoki may oyida bemorim Benjamin Raspayl orqali topgan. U o'shanda Filadelfiyada yashashini aytgan edi, ammo aniq manzili esimda yo'q. Baltimorda esa Raspayl bilan birga turgan.

– Qaydlaringiz qayerda? – deya suhbatga aralashdi mayor Baxman.

– Qaydlarimning hammasini sud qaroriga binoan yo'q qilishgan...

– Uning ko'rinishi qanday edi? – deya so'radi mayor Baxman.

– Gapimga xalaqit bermasangiz, degandim, mayor. Senator Martin, bitta...

– Uning yoshini hamda tashqi ko'rinishiga oid boshqa esingizda qolgan tafsilotlarni so'zlab bering, – deya talab qildi mayor Baxman.

Doktor Lekter tevaragidagi odamlarga e'tibor bermay qo'ydi. Uning xayoli endilikda boshqa bir o'y bilan, aniqrog'i, rassom Jerikoning¹ «Meduzaning soli» nomli suratida tasvirlagan anatomik izlanishlari bilan band edi. U o'ziga qarata berilayotgan savollarni eshitsa ham buni oshkor etmadi.

Rut Martin tag'in doktor Lekterning e'tiborini o'ziga qaratishga muvaffaq bo'lganida xonada faqat ikkalasi qolishgan edi. Senator tizzasiga Gossejning yon daftarini qo'yib olgan edi.

Doktor Lekter nigohini unga tikdi.

– Kichkina bayroqchangizdan tamaki hidi anqiyapti. Ket-rinni o'zingiz boqqanmisiz? – dedi u.

– Kechirasiz? O'zim nima?

– Ket-rinni ko'krak sutingizni emizib, katta qilganmisiz?

¹ Jeriko Teodor (1791– 1824) – fransuz rassomi. Eng yirik san'at asarlaridan biri «Meduzaning soli» deb nomlanadi; uning syujeti dolzarb masalalarga asoslangan bo'lib, «Meduza» nomli yelkanli harbiy kemaning solidagi yo'lovchilar hukumatning aybi bilan fojiali tarzda xalok bo'lishadi.

- Ha.

- Tashnalik bor, to'g'rimi?

Senatorning ko'z qorachiq-lari qorayganida doktor Lek-ter uning azob-uqubatidan biroz totib ko'rdi va bundan tani yayrab ketgandek bo'ldi. Bugunga shu yetadi, degan xulosaga keldi u va davom etdi:

- Uilyam Rubinning bo'yi taxminan bir metr sakson besh santimetr, hozir chama bilan o'ttiz besh yoshlarga borib qol-gandir. Gavdali edi, u bilan tanishgan paytimda vazni to'q-son kilogramlarga borardi, bugungacha yana vazni ortgan bo'lsa kerak. Sochlari och jigarrang tusda, ko'zlarining rangi esa yorqin moviy edi. Ularga shu ma'lumotlarni berib keling, so'ngra yana davom etamiz.

- Ho'p, shunday qilaman, - deya senator Martin qaydlari-ni eshik tomonga uzatdi.

- Uni faqat bir marta ko'rganman. Qabulimga yana bir marta kelishi kerak edi, lekin keyinchalik qorasini ko'rsat-magandi.

- Nega aynan uni Buffalo Bill deb o'ylayapsiz?

- U o'sha paytlardayoq odamlarni o'ldirayotgan va anato-mik nuqtayi nazardan xuddi hozirgidek ishlarni qilayotgan edi. U bunaqa ishlarni bas qilishi uchun yordam zarurligi-ni aytgan bo'lsa ham aslida unda to'xtash istagi bo'lmagan. Uning shunchaki kim bilandir shu mavzuda gaplashgisi, saf-sata sotgisi kelgan, xolos.

- Va siz... politsiyaga topshirib yubormasligingizga uning ishonchi komil bo'lganmi?

- U meni bunday qiladi, deb o'ylamagan, qolaversa, u ta-vakkal qilishni yaxshi ko'rardi. Men do'sti Raspaylning bar-cha sirlarini saqlab, uning ishonchini qozongan edim.

- Raspayl Rubinning shunday ishlarga qodirligini bilar-midi?

- Raspaylning ishtahasi juda karnay bo'lib ketgan edi - u doimo kir-chir yurar, butun tanasi chandiqlar bilan to'lib ket-gandi. Billi Rubin muqaddam sudlanganini aytgandi menga,

lekin boshqa tafsilotlarga o'tmagandi. Unga qisqacha qilib kasallik tarixi yozib bergandim. O'sha varaqada e'tiborni tortadigan bitta jihat bor edi: Rubin menga qachonlardir «anthracosis eburnean»¹ kasaliga chalinganini bildirgandi. Yodimda qolganlari shular, senator Martin, va adashmasam, ketishga shoshyapsiz shekilli. Agar yana nimadir esimga tushsa, buni sizga xabar qilaman.

– Boshi mashinadan topilgan odamni shu Billi Rubin o'ldirganmi?

– Menimcha shunday.

– O'sha odamning kimligini bilasizmi?

– Yo'q. Raspayl uni Klaus deb atagandi.

– FQBga ma'lum qilganlaringiz haqiqatmidi?

– FQB menga aytgan narsalar singari ular ham haqiqat, senator Martin.

– Memfisda siz uchun vaqtinchalik yengillik tashkil qilinishi borasida kelishib oldim. Hozirgi holatingiz to'g'risida maslahatlashganimizdan keyin Brashi-Mauntinga ketasiz. Bu ish...bu ishlarni tartibga solganimizdan so'ng.

– Minnatdorman. Telefon berilsa, yaxshi edi. Mabodo nimadir esimga tushsa...

– Telefon berishadi.

– Musiqa ham. Glenn Guld ijrosidagi Baxning «Goldberg variatsiyasi»². Sizdan ko'p narsa so'rab yubormayapmanmi o'zi?

– Hammasi joyida.

– Senator Martin, boshqaruvni faqat FQBning o'ziga ishonib qo'ymang. Jek Krouford hech qachon boshqa agentliklar bilan halol o'ynamaydi. U singari odamlar uchun bu shunchaki bir o'yin, xolos. U Billi Rubinni faqatgina o'zim qo'lga olishim kerak, deb o'ylaydi. Ularning tilida bu «yoqasidan olish», deyiladi.

¹ Anthracosis eburnea – Fil suyagini qayta ishlashda kichik parchalarning o'pkaga tushishi bilan bog'liq o'ziga xos o'pka kasalligi.

² Goldberg variatsiyasi – Iogann Sebastyan Bax yaratgan va 30ta variatsiyadan iborat musiqiy kompozitsiya. 1791 yilda ilk bor namoyish etilgan.

- Rahmat, doktor Lekter.
- Kostyumingiz menga juda yoqdi, - dedi doktor Lekter uning ortidan.

XXXIII BOB

Jeym Gamning bir xona ichidan ikkinchi xona joy olgan mantiqsiz va betartib qurilgan ulkan yerto'lası gohida tushlarimizda adashib-uloqib yuruvchi labirintlarga o'xshab ketardi. Ancha yillar oldin o'ta uyatchan va hurkak bola bo'lgan paytlarida janob Gam o'zining yerto'lasidagi zinapoyalardan uzoqdagi xilvat xonalarda berkinib o'tirishdan g'oyatda huzurlanardi. Bu yerda olis burchaklarda, o'tmish qa'rida qolib ketgan bir qancha xonalar ham bo'lib, Gam uzoq yillardan buyon ularning eshigini ochmagan edi. Eshiklar ortidagi ovozlari avj pardasiga chiqib, allaqachonlar sukunat qo'ynida erib yo'q bo'lib ketgan bo'lsa ham xonalardan ba'ziları tom ma'noda hanuzgacha band edi.

Har bir xonadagi polning balandligi bir-biridan farq qilardi, hattoki bir fut pastroqda yoki yuqoriroqda joylashganlari ham bor edi. Ostonalardan hatlab, eshiklar kesakisidan esa boshni egib o'tishga to'g'ri kelardi. Bunday pollarda og'ir buyumlarni tortib chiqarish o'ta mushkul, dumalatib ketish esa tamomila ilojsiz edi. Oldinda biror nimani haydab, itarib ketish nihoyatda mushkul va hattoki xavfli ish edi - u qoqilardi, yig'lab-siqtaydi, yalinib yolvoradi va gangigan boshini urib oladi.

Donoligi hamda o'ziga nisbatan ishonchi oshgani sari janob Gam ishini ortiq yerto'laning ko'zdan yiroq yashirin burchaklarida bajarishga hojat yo'qligini tushunib bordi. Endilikda u zinapoya tevaragidagi yerto'la xonalaridan, suv va elektr mavjud keng xonalardan foylanadigan bo'ldi.

Ayni damda yerto'lada zim-ziyo qorong'ilik hukm surardi. Qum sepilgan pol ostidagi zindonda Ketrin Martin jim yotardi.

Janob Gam ham yerto'lada edi, ammo boshqa xonada turgandi.

Zinapoya ortidagi xona odam ko'ziga ko'rinmasa ham har xil uzuq-yuluq ovozlari bilan to'la edi. Suv chakillab bir maromda tomchilar, kichkina nasos g'ing'illab ishlardi. Shunaqa tovushlar devorlarda aks sado berganidan xona juda kattadek ko'rinardi. Havo nam va salqin edi, yashil o'simliklarning hidi dimoqqa urilardi. Avvaliga sokin chiqillash, so'ngra asta pishillab, rohat bilan nafas olib, chiqarish quloqqa chalindi. Bu inson tovushi edi.

Xonada inson ko'zi ilg'ashi mumkin bo'lgan yorug'lik to'lqinidan mosuvo edi. Gamning ko'ziga bu yerdagi barcha narsalar yashil rangli soyalar bo'lib ko'rinayotgan bo'lsa-da, baribir u nima qayerdaligini aniq-tiniq ko'rib turardi. U ko'zlariga Isroil armiyasiga tegishli bo'lgan buyumlar arzon-garovga sotilayotgan joydan salkam to'rt yuz dollarga xarid qilgan bejirim infraqizil ko'zoynaklarni taqib olgandi. Gam fonarning infraqizil nurini oldida turgan simli qafasga yo'naltirdi. U suyanchig'i tik stulning bir chetida o'tirgancha qafas ichidagi yashil o'simlikka tirmashayotgan hasharotni zavq bilan kuzatib o'tirdi. Yosh va umuman tajribasiz imago hozirgina qafas polining namchil tuprog'i ustidagi g'umbakdan chiqqan edi. Hasharot ituzumning mustahkam poyasiga ehtiyotkorlik bilan tirmashib chiqib borar, orqasiga haligacha mahkam yopishib turgan yangi qanotlarini to'g'rilab olishga qulay joy qidirardi. Mana, nihoyat, yotiqroq novdachani topdi.

Janob Gam ushbu manzarani yaxshiroq ko'rish uchun boshini sal orqaga tashladi. Asta-sekin hasharotning qanotlari havo va hayotbaxsh suyuqlikka to'lib borayotgan bo'lsa ham baribir ular orqasiga yopishganligicha qolgan edi.

Oradan ikki soat o'tdi. Janob Gam deyarli o'rnidan jilmadi. U infraqizil fonarini dam o'chirar, dam yoqardi: u hasharotning ulg'ayish jarayonini tomosha qila turib, bundan o'zini hayratlantirishni istayotgandi. Vaqtdan yutish maqsadida u fonarini

xona bo'ylab yuritdi, ichi o'simlikdan olingan teri oshlash eritmasi bilan to'la ulkan akvariumni yoritdi. Akvariumga Gamning eng so'nggi yutuqlari maxsus shakllarda cho'ktirilgan bo'lib, ular xuddi yashil suvli dengiz tubidagi klassik haykalning parchalariga o'xshab ketardi. Fonar yorug'i metall bosh-tiragichli kattakon tunuka ish stoliga tushdi. So'ngra yorug'lik stol ustidagi purkagich, drenajlar, ko'tarish moslamasi uzra sirg'alib, devorga yo'naldi va Gamning uzunchoq rakovinalarini yoritdi. Hamma narsa filtrlangan infraqizil nurda yam-yashil va xayoliy bo'lib ko'rinardi. Qanotlarning pirillashi, fosforessensiya nurlanishi mitti kometa dumiga o'xshardi: tungi kapalaklar qorong'i xonada emin-erkin uchib yurishardi.

Jeym Gam o'z vaqtida qafasga fonarining nurini tushirdi. Ulkan hasharotning orqasidan yuqoriga ko'tarilgan qanotlari tanasidagi dog'larni berkitib va buzib ko'rsatib turardi. Mana, kapalak qanotlarini tushirib, tanasini yopinchiq singari yopdi va jimjimador naqsh hosil bo'ldi. Insonning bejirim bosh suyagi kapalakning momiq parli orqa qismidan ko'z kosachalarini lo'q qilib turardi. Bosh suyagining yorug'likdan pana gumbazi ostidan qop-qora ko'z kosachalari va katta yonoq suyaklari aks etardi. Yonoq suyagining tagida, iyakning tepasida og'izga tiqiladigan lattaga o'xshash qorong'ilik yastangan edi. Bosh suyagi tos suyagining tepa qismiga o'xshash dog' ustida joylashgandi.

Tabiatning favqulodda injiqligi tufayli tungi kapalakning orqasiga tos suyagi ustidagi bosh suyagi chizilgan edi.

Janob Gam vujudiga g'ayritabiiy huzur-halovat va yengillik inganini his qildi. U oldinga xiyol engashib, kapalak uzra issiq havo pufladi. Kapalak o'tkir xartumchasini ko'tarib, birdan jahl bilan g'alati tovush chiqardi.

Janob Gam shovqin chiqarmasdan yo'lini fonar bilan yoritgancha zindonli xonadan asta chiqdi. Nafas olishi eshitilmasligi uchun og'zini katta ochib ketdi. Quduq ichidagi shovqin ajoyib kayfiyatini buzishini u aslo istamasdi. Ko'zoynagining oldinga bo'rtib chiqqan tubusidagi linzalari beixti-

yor olg'a siljib borayotgan krab qisqichbaqasining ko'zlarini eslatib yuborardi. Janob Gam bunaqa ko'zoynakda juda ham ko'rkam ko'rinmasligini tushunardi, biroq ko'zoynakni taqib yerto'la o'yinlarini o'ynashdan zavqlanar va shu paytgacha uning sharofati bilan ancha vaqt ko'ngilxushlik qilgandi.

Material o'ralib qolgan shilliqqurt kabi yonboshlab yotar, aftidan, uxlayotgan edi. Axlat chelagi yonida turibdi. Bu safar u ahmoqlik qilib, silliq devordan tirmashib chiqaman, deb arqonni uzib yubormagandi. Uyqudagi qiz ko'rpaning bir chetiga yuzini bosgancha bosh barmog'ini so'rib yotardi.

Ketrinni kuzata turib, Jeym Gam fonarni dam pastga, dam yuqoriga qaratar va o'zini oldinda kutayotgan o'ta muhim muammolarni yechishga shaylardi.

Agar talablaringiz janob Gamnikidek yuqori bo'lsa, inson terisini qayta ishlash nihoyatda mushkul ishdir. Avvalo eng asosiy tuzilmaviy qarorlarni qabul qilishi lozim va ulardan eng birinchisi – bu zanjirsimon qadagichni qayerga tikishdan iborat edi.

U Ketrinning ortiga fonarining yorug'ini tushirdi. Odatiy sharoit bo'lganida ilgakni orqa tomonga qistirgan bo'lardi, ammo buni keyinchalik qanday qilib mustaqil taqadi? Axir, bu birovni yordamga chaqiradigan vaziyat emas-da. Lekin bu g'oyadan vujudi entikib ketdi. U o'zining mehnati yuksak darajada qadrlanadigan shunday joylarni va davralarni bilardi. O'zini ko'z-ko'z qilishi mumkin bo'lgan yaxtalarni bilardi. Biroq, bungacha hali vaqt bor. Yolg'iz o'zi eplay oladigan narsalarni amalga oshirishi kerak. Old tomonning o'rtasini kesishi shakkoklik bo'ladi – Gam bu o'yni darhol miyasidan quvdi. U infraqizil nurlari ostida Ketrinning terisi qanday sifatga egaligi haqida biror xulosa chiqara olmasa-da, unga qiz ozib ketgandek ko'rindi. Gamning xayolidan uni o'g'irlab qochgan mahalimda qiz parhez qilayotgan bo'lsa kerak, degan o'y o'tdi.

Gam o'z tajribasidan shuni yaxshi bilardiki, vaznning tez yo'qotilishi terini bo'shashtiradi va ishi yanada osonroq kec-

hadi. Qolaversa, surunkali ochlik natijasida qurbonlari kuch-quvvatlaridan ayrilishadi va ularni boshqarishda deyarli qiyinchilikka uchramaydi. Ular bo'ysunuvchan va itoatkor bo'lib qolishadi. Ba'zilar telbalarcha itoatgo'ylik holatiga tushib qolishadi. Shu bilan birga ularning tushkunlikka va vahimaga tushib qolmasliklari uchun oz-moz ovqat berib turilishi lozim, yo'qsa, teri shikast topishi mumkin.

Material chindan ham ancha vazn yo'qotibdi. Bu gal uning qo'liga tuzgan rejasiga tamomila mos tushuvchi o'ziga xos material tushgan va kun sayin Gamning sabr kosasi to'lib borardi. Nega endi uzoq kutishi kerak? Ertaga tush payti yoki kechqurun ishni amalga oshirishi mumkin. Nari borsa, indin qilar. Tez kunda.

XXXIV BOB

Kleris Starling televizion dasturlarda ko'p marotaba namoyish etilgan «Stounxenj villasi»ga yo'naltiruvchi yo'l belgisini darhol tanidi. Memfisning sharqiy qismidagi ko'p qavatli uylar va hovlilardan iborat turar joy kompleksi katta avtoturargoh tevaragida «P» harfi shaklida joylashgandi.

Starling Memfisda ijaraga olgan «shevrole»sini avtoturargohning o'rtasiga joylashtirdi. Ushbu tumandagi turar joylarning aksar qismi ishlab chiqarish sanoatida faoliyat yurituvchi o'ziga to'q ishchilar, texnik xodimlar va boshqarma mu-lozimlariga tegishli ekanini «shevrole kamaro» va «trans-em» markali qimmatbaho avtomobillardan bilsa bo'lardi.

Avtoturargohning maxsus joyida turgan dam olish kunlarida hordiq chiqarishda foydalaniladigan yaltiroq avtotir-kamarlar, motorli qayiqalar va suv chang'ilari ko'zga yarq etib tashlanardi.

«Stounxenj villasi» – har safar Starlingning ko'zi shu yozuvga tushganida tanasidan sovuq ter chiqib ketardi. Hohnahoy, bu yerdagi uylar nafis oppoq mebellar va binafsha

rangli paxmoq gilamlar bilan to'la bo'lsa kerak. Yuzasi oynali bejirim stollar tagida fotosuratlar yotibdi, javonlarda esa «Ikki kishilik tushlik» va «Tuxum va pishloqdan taom tayyorlash menyusi» singari pazandalikka oid kitoblar joy olgan. FQB Akademiyasi yotoqxonasidan o'ziga berilgan xonani yagona uyi deb biladigan Starling hamisha meshchanlarning dabdabali yashash sharoitlariga tanqidiy ko'z bilan qarardi.

U Ketrin Beyker Martin bilan yaqindan tanishmoqchi edi, ammo kimsan senatorning qizi bunday tumanda yashagani-dan biroz taajjubga tushdi. Starling FQB tomonidan tuzilgan qisqa tarjimaiy holni o'qib chiqdi; undan ma'lum bo'lishicha, Ketrin Martin qobiliyatli talaba bo'lgan, lekin doimo dars-larni o'zlashtirishda muammoga duch kelgan. Farmington universitetiga kirish imtihonlaridan o'ta olmagan, Middl-beriy universitetidagi ikki yili esa muvaffaqiyatsiz kechgan. Shundan so'ng Janubi-g'arbiy universitetga o'qishga kirgan va amaliyotchi o'qituvchi sifatida ish boshlagan.

Starlingning ko'z oldida maktab-internatda ta'lim olgan, o'ziga bino qo'ygan, o'zgalarga hech qachon quloq solmaydi-gan loqayd va uquvsiz qiz gavdalandi. Lekin Starling o'zida qizga nisbatan noto'g'ri tushuncha va xurofot paydo bo'lmas-ligi uchun o'ta ehtiyotkor bo'lishi zarurligini bilardi. Uning o'zi ham shunday maktablarda o'qigan, stipendiya hisobiga kun kechirgan; maktabdagi baholari egnidagi kiyimlaridan yaxshiroq bo'lgan. U boy-badavlat, lekin notinch oilalarning farzandlarini ham o'z ko'zi bilan ko'rgandi: ular deyarli hech qachon maktabdan uyiga ketishmasdi. To'g'ri, u bunday o'quvchilarga unchalik e'tibor bermasdi, lekin kuzatuvlari mobaynida e'tiborsizlik va uquvsizlik ba'zan azoblardan iho-talanishda sinalgan vosita rolini o'ynashini hamda bu holat-ning ko'pincha sayozlik va butun dunyoga nisbatan befarqlik deya qabul qilinishini tushunib yetdi.

Yaxshisi, yelkanli qayiqdagi yoshgina Ketrinning otasi-ning yonida yurgani haqida o'ylaydi. Senator Martinning murojaati televizorda namoyish etilganida shuni ko'rsatish-

gandi-ku. Qiziq, Ketring bolalik chog'larida otasining ko'nglini olish uchun harakat qilganmikin? Oldiga odamlar kelib, qirq ikki yoshli otasining yurak xurujidan vafot etganini aytishganida Ketrin nima qilgan ekan? Ketrinning otasini sog'inib yashayotganiga Starling shubha qilmadi. Otaga nisbatan sog'inch hissi – bu ularning umumiy dardi edi va Starlingni o'ziga notanish qiz bilan birmuncha yaqinlashtirardi.

«Ketrinni yoqtirib qolishim juda muhim, shunda ishla-shim osonroq kechadi», – deya o'yladi Starling.

Starling Ketrinning uyi qayerda ekanligini darhol topdi: eshik oldida shtat politsiyasining ikkita patrul mashinasi turardi. Uyga yaqinroq joydagi avtoturargoh yuzasida oqish kukundan qolgan dog'lar ko'zga tashlanardi. Aftidan, Tennessi shtati tergov byurosi jilvirtosh yoki shunga o'xshash inert kukun yordamida mashina moylaridan namunalar olgan ko'rinadi. Krouford Tennessi tergov byurosi xodimlari a'lo darajada ish olib borayotganini aytgan edi.

Starling Ketringa tegishli uy oldidagi maxsus avtoturargohga qo'yilgan sayr qilishga mo'ljallangan mashinalar va qayiqalar yonidan o'tib bordi. Buffallo Bill uni mana shu yerdan olib ketgan. Uy eshigidan bu nuqtagacha bo'lgan masofa juda qisqa bo'lgani uchun ham Ketrin tashqariga chiqqanida eshikni qulflamagan. Nimadir uning uydan chiqishiga sababchi bo'lgan. Tashqi tomondan nimagadir aldangan.

Starling Memfis politsiyasining yaqin-atrofdagi uylarga birma-bir kirib chiqib, aholini qat'iy ravishda so'roq qilib chiqishganidan, hech kim hech narsani payqamay qolgani-dan xabardor edi. Demak, bu ish baland avtotirkamalar ortida bo'lgan. Buffalo Bill uni shu yerdan turib kuzatgandir. Birorta mashinaning ichida o'tirib kuzatgan, boshqacha bo'lishi mumkin emas. Biroq, u Ketrinning shu yerda yashashini oldindan bilgan. Qayerdadir uni tasodifan ko'rib qolgan va izidan ta'qib qilib kelgan, qulay fursat tug'ilishini poylab yurgan. Ketrindek gavdali qizlar har doim ham uchrayvermaydi. U shunchaki duch kelgan joylarda o'tirib, o'ziga kerakli o'l-

chamdagi ayol oldiga kelgunicha kutmagan bo'lsa kerak. Bunday qilganida, vaqtini behuda o'tkazgan bo'lardi.

Uning barcha qurbonlari gavgdali ayollar bo'lishgan. O'lchamlari ham shunga yarasha katta bo'lgan. Ba'zilar semiz, ammo baribir yirik gavgdali bo'lishgan». U o'ziga loyiq kiyim tikmoqchi». Doktor Lekterning so'zlari esiga tushib ketgan Starlingning tanasida chumoli o'rmalagandek bo'ldi. Doktor Lekter Memfisning yangi turg'uni.

Starling o'pkasini to'ldirib nafas oldi, chakkalarini shishirdi va ichidagi havoni asta chiqardi. «Qani, ko'raylik-chi, Ketrin to'g'risida nimalarni aniqlashga muvaffaq bo'larkanman».

Ketrin Martin Beykerning eshigini egniga shtat politsiyasi formasini kiygan va boshiga keng soyabonli ofitserlar shlyapasini qo'ndirib olgan novcha yigit ochdi. Starling ko'rsatgan hujjatni ko'rgach, ichkariga kirishi mumkinligiga ishora qildi.

– Ofitser, bu bino ichini ko'zdan kechirib chiqishim lozim, – dedi u». Bino» uning nazdida uyda o'tirgan bo'lsa ham shlyapasini yechishni ep ko'rmagan odamga mos so'zdek tuyuldi.

Politsiya ofitseri bosh irg'adi.

– Mabodo telefon jiringlasa, go'shakni ko'tarmang. O'zim javob beraman.

Kleris oshxonaning ochiq turgan eshigidan stol ustiga qo'ng'iroqni yozib oluvchi uskuna o'rnatilgan telefonni ko'rdi. Uning yonida yana ikkita yangi uskuna joylashtirilgan bo'lib, bittasining na diski va na tugmachasi bor edi; u Janubdagi markaziy shtatlarda amalga oshiriluvchi telefon suhbatlarini kuzatib borishni ta'minlovchi «Bell-sekyuriti» kompaniyasining janubiy bo'limi bilan to'g'ridan to'g'ri bog'langan edi.

– Sizga qandaydir yordamim kerakmi? – deb so'radi yosh politsiya ofitseri.

– Politsiya bu yerni tekshirish ishlarini tugatganmi?

– Uy allaqachon qarindoshlar tasarrufiga o'tkazilgan. Men faqat telefon uchungina bu yerda o'tiribman. Uydagi narsalarni titib ko'rishingiz mumkin, agar shuni nazarda tutgan bo'lsangiz.

– Juda soz. Unda atrofni ko'zdan kechirib chiqaman.

– Bo'пти.

Yosh politsiya ofitseri boya divanning ostiga buklab qo'ygan gazetasini olib, oldingi joyiga yaxshilab o'rnashib oldi.

Starling butun diqqat-e'tiborini jamlashi lozim edi. U uyda yolg'iz o'zi qolib, ishlashni istagan bo'lsa-da, bir tomondan uying politsiyachilar bilan liq to'la emasligidan sevindi.

U tekshiruvni oshxonadan boshladi. Oshxona bekasi yengiltabiat ayol ekani shundoq ko'rinib turardi. Ketrinning o'shanda uyiga popkorn uchun kelganini do'sti politsiyaga ma'lum qilgan edi. Shu bois Starling muzlatkichni ochdi. Uning ichida ikki quti popkorn bor edi, ularni mikroto'lqinli pechga qo'yib olish kifoya qilardi. Oshxonadan avtoturargoh ko'rinmasdi.

– Siz o'zi qayerdansiz?

Starling dastlab savolning mohiyatini tushunib yetmay, talmovsiradi.

– Siz o'zi qayerdansiz?

Politsiya ofitseri qo'lidagi gazetadan boshini ko'tarib, unga qarab turardi.

– Vashingtondan, – dedi Starling.

Rakovinaning tagida – quvurning uchi qirilgan edi. Demak, sifonni¹ yechib olishgan va uni tekshirishgan. Tennessi tergov byurosi xodimlariga tasanno. Pichoqlar o'tmaslashib qolgan. Idish yuvish mashinasidan foydalanilgan, ammo ichidagi idishlar shu holicha turibdi. Muzlatkichda faqat tvorog va mevali salat bor edi. Ketrin Martin ovqat pishirishga ortiqcha vaqt ketkazmaslik uchun yarim tayyor mahsulotlarni sotib olgan. Hoynahoy, uning uyiga yaqinroq joyda mashinadan tushmasdan, yo'l-yo'lakay oziq-ovqat mahsulotlarini sotib oladigan doimiy do'koni bo'lsa kerak. Ehtimol, kimdir uni o'sha do'konga kelganida ko'rib qolib, keyin ta'qib etganidir. Buni tekshirmog'i lozim.

¹ Sifon – Yuqoriroqdagi idishdan pastroqdagi idishga suyuqlik o'tkazadigan bukik naycha.

– Prokuraturadan keldingizmi?

– Yo‘q, FQBdan.

– Bosh prokuror kelishi kerak edi, bizni shunday deb ogohlantirishdi. FQBda anchadan buyon ishlayapsizmi?

Starling muzlatkichning sabzavotlar qo‘yiladigan joyida bir bosh yelim karamni ko‘rib qoldi va teskari o‘girdi. Karamning ichidagi qimmatbaho buyumlar solinadigan quticha bo‘m-bo‘sh edi.

– FQBda anchadan buyon ishlayapsizmi?

Starling politsiya ofitseriga yalt etib qaradi:

– Quloq soling. Uyni ko‘zdan kechirib chiqqanimdan keyin sizga bir nechta savollarni berishimga to‘g‘ri kelar balki. Shu paytda menga yordam berasiz, degan umiddaman.

– Albatta, qo‘limdn kelganicha...

– Juda soz. Yaxshi. Unda biroz kutib turing, keyinroq batafsil gaplashamiz, xo‘pmi? Men hozir diqqatimni jamlab, mana bular haqida o‘ylashim zarur.

– Mayli, bemalol.

Yorqin ranglarga burkangan yotoqxona quyosh nurlaridan yanada nurafshon bo‘lib ketgan edi – Starling doimo shunday yotoqxonasi bo‘lishini orzu qilardi. Mebellarning ustidagi jildlar va choyshablar ham mebellar singari qimmatbaho bo‘lib, Ketrinning yoshidagi aksar qizlarning bunaqa hashamatga qurlari yetmasdi. Derazaga hind pardalari osilgan, javonlarga sirlangan bejirim san‘at asarlari qator terilgan va chetroqqa yong‘oq daraxtidan yasalgan chiroyli yozuv stoli qo‘yilgan edi. Starling qo‘sh karavotning yoniga borib, choyshablarning uchini ko‘tardi. Chap tarafdagi karavotning g‘ildirakchalari joyidan jilmay qotib turar, ikkinchisi esa buning aksi edi». Hoynahoy, Ketrin o‘ziga qulay bo‘lsin uchun bularni sursa kerak. Anavi do‘sti bilmaydigan sevgilisi bordir, balki. Ehtimol, gohida ikkalasi shu yerda uxlar. Ketrinning telefon qo‘ng‘iroqlariga avtomatik javob berish uskunasi masofaviy signalizator yo‘q edi. Demak, onasi qo‘ng‘iroq qilgan kezda uyda bo‘lishiga to‘g‘ri kelgan».

Avtomatik javob berish uskunasi Klerisniki bilan bir xil ekan. U uskunaning yuqori panelini ochdi. U yerdagi kasseta olingan bo'lib, u turadigan joyga «Kassetalar Tennessi tergov byurosi tasarrufiga olindi, №6» degan yorliq yopishtirilgan edi.

Xona saranjom-sarishta bo'lsa ham umumiy manzara allaqanday to'zigan ko'rinish kasb etardi. Aftidan, xonada tintuv o'tkazgan qo'llari katta erkak xodimlar buyumlarni avvalgi joyiga qo'yishga harakat qilishgan-u, baribir arzimas detallarga e'tibor bermasdan xatoga yo'l qo'yishgandek edi. Garchi xonadagi silliq yuzalarda ham barmoq izlarini olish uchun mo'ljallangan kukundan zarracha iz qolmagan bo'lsa-da, Starling ularning bu yerda tintuv o'tkazishganini aniq ayta olardi.

Starling jinoyatning qaysidir qismi yotoqxonada sodir bo'lgan bo'lishi mumkindir, degan o'ylarga to'xtalib turmadi. Krouford to'g'ri aytgan ko'rinadi – Ketrin katta ehtimol bilan avtoturargoh hududida o'g'irlab ketilgan. Lekin Starling Ketrinning qanday qiz ekanini bilishni istayotgandi va shuning uchun ham hozir u yashagan uyda turibdi. U yashayotgan uyda, deya xatosini to'g'irladi Starling.

Karavotning yonidagi kichkina stol ichida telefon ma'lumotnomasi, bir quti qo'l sochiq va gigienik vositalar, qutining ortida esa uzun tasmali «Polaroid SX-70» fotoapparati va yengil yig'ma shtativ turardi. Starling kaltakesakdek sinchkovlik bilan fotoapparatni ko'zdan kechirdi, bir necha bor kiprik qoqdi, ammo unga qo'lini tekkizmadi.

Uni ko'proq Ketrin Beyker Martinning kiyim javoni qiziqtirayotgan edi. Kir yuvish xonasida liboslarga «K.B.M» harflari aks etuvchi yorliq yopishtirib berishgan, kiyim-kechaklari ancha-muncha tashkil etar edi. Ba'zi liboslarining sifati nihoyatda yaxshi edi. Vashingtondagi «Garfinkel», «Britchis» va boshqa ko'plab kiyim brendlarining yorliqlari Starlingga yaxshi tanish edi». Onajonisidan sovg'a», deb qo'ydi Starling o'ziga o'zi. Ketrinning ko'ylaklari asosan bejirim klassik uslub-

da va ikki xil o'lchamda tikilgan bo'lib, ba'zilari Ketrin oltmish olti kilogramgacha semirib ketganida loyiq kelgan, qolganlarini esa vazni ellik besh kilogramga tushib qolganida kiygan bo'lsa kerak, deya taxmin qildi Starling. Bundan tashqari, kiyim javonida vazni keskin ortib ketganida kiyishga mo'ljallangan bir necha juft keng shim hamda qimmatbaho sviterlar taxlab qo'yilgan edi. Osma tokchadan yigirma uch juft oyoq kiyim o'rin olgan bo'lib, ularning yetti jufti qirq birinchi o'lchamli «Ferragamo» tuflilari edi, yana bir necha jufti «Ribok» firmasida ishlab chiqarilgan, qolganlari esa to'ziy boshlagan ko'chabop yengil oyoq kiyimlar edi. Eng yuqoridagi javonda ryukzak va tennis raketkasi bor edi.

Imtiyozli tabaqaga mansub oilada tug'ilgan bu talaba va amaliyotchi o'qituvchiga tegishli narsalar ham uning o'zi qatori aksar yoshlarga nisbatan anchayin o'ziga to'q yashayotganini namoyish etardi.

Yozuv stolining ustida behisob maktublar qalashib yotardi. Aji-buji husnixat bilan chap tomonga og'dirib yozilgan ushbu maktublar Ketrinning sharqiy shtatlarda yashovchi sobiq sinfdoshlari tomonidan yo'llangan edi. Pochta markalari, yopishqoq pochta yorliqlari sochilib yotardi. Eng pastki javondan sovg'a o'raydigan rangli yaltiroq qog'ozlar-u turfa xil naqshlar solingan bir dasta rang-barang qog'ozlar joy olgandi. Starling barmoqlari bilan beixtiyor qog'ozlarni paypasladi. Qo'li boshqalariga nisbatan qattiqroq va yo'g'onroq qog'ozga tekkanida u yaqin-atrofdagi mashinadan tushmasdan yo'l-yo'lakay xaridlarni amalga oshirsa bo'ladigan do'konlar sotuvchilari bilan qanday gaplashishi haqida o'ylab turgandi. Barmoqlari o'sha qog'ozning yonginacidan o'tib ketib, yana unga qaytdi. Istalgan turdagi anomaliyalarni aniqlay olish bo'yicha uzoq vaqt mobaynida maxsus mashg'ulotlar o'tagan Starling qog'ozga ko'z tashlashidan oldin uning yarmini javondan tortib olgandi. Moviy rangli qog'oz chizmalar uchun mo'ljallangan yengil bosma qog'ozga o'xshardi. Uning yuzasiga multfilmdagi Pluton laqabli kuchuk-

ning qo'pol tasviri naqshi tushirilgan edi. Qog'oz yuzasiga qator bo'lib sochilib ketgan kuchuklar ham Plutonga o'xshar, u singari sariq rangda bo'lsalar-da, nisbatlari farqli edi.

- Eh, Ketrin! Ketrin! - deya xitob qildi Starling va sumkasidan pinset olib, ehtiyotkorlik bilan rangli qog'ozni plastik paketga joyladi-da, vaqtinchalik karavot ustiga qo'yib qo'ydi.

Tokchadagi taqinchoqlar solib qo'yiladigan naqshinkor qoplamali g'aladon qizlar yashaydigan yotoqxonalarda ham ko'p uchraydi. Old tomondagi ikkita javon va ensiz qopqoqlar ichida bironta qimmatbaho buyum ko'zga ko'rinmas, faqat arzon taqinchoqlar bilan to'la edi. Qiziq, Ketrin qimmatbaho buyumlarini muzlatkichdagi yelim karamning ichida saqlaganmikin? Shunday bo'lsa, ularni kim olib ketgan?

U barmog'ini ilmoq qilib, qopqoq ichiga tiqdi-da, qutining orqasida turgan maxfiy javonni tortib chiqardi. Uning ichi bo'm-bo'sh edi. Bu maxfiy qutichada kimdan buyumlarini yashirishni o'ylagan? Albatta, o'g'rilardan emas. Qutini joyiga qaytarib, javonni surayotganida barmoqlari maxfiy qutichaning pastki qismiga yopishqoq tasma bilan yopishtirilgan konvertga tegib ketdi.

Starling darhol paxta ipidan ishlab chiqarilgan qo'lqoplarini kiyib, g'aladonni teskari o'girdi-da, bo'sh qutichani olib, uni ham teskari to'ntardi. Jigarrang konvert yog'och tusidagi tasma bilan qutining tubiga yopishtirilgandi. Konvert surg'uchlanmagan, shunchaki usti ichki tomonga qayirib qo'yilgan edi.

Starling konvertni burniga yaqin keltirdi - uni oltingugurt bilan dudlashmagan, demak barmoq izlarini ham olishmagan. Konvertni pinset bilan ochib, ichidagi narsalarni chiqardi. Konvert ichidagi besh dona polaroid fotosuratni birma-bir oldi. Fotosuratlardagi erkak va ayollarning na yuzi va na boshi ko'rinmasdi. Ikkita suratni ayol kishi, yana ikkitasini erkak kishi olgan, beshinchisining esa karavot yonidagi stolga mahkamlangan shtativda olingani yaqqol ko'rinib turardi. Fotosuratlarning qanday masshtabdan olinganini aniqlash mushkul edi. Lekin bo'yi uzun va vazni taxminan ellik besh kilogramm

chiqadigan ayol Ketrin Martin bo'lsa kerak. Erkakning jinsiy olatiga aftidan fil suyagidan yasalgan halqa taqilgandi. Fotosuratlar tiniq emasligi sababli taqinchoqni yaxshiroq ko'rish ilocsiz edi. Erkakning ko'richagi olib tashlangan edi. Starling fotosuratlarining har birini buterbrod solishga mo'ljallangan alohida paketlarga joyladi-da, so'ngra boyagi jigarrang konvertga solib, maxfiy qutichani joyiga qaytardi.

– Ularning barchasi sumkamda turibdi, – ortidan ayol kishining ovozi yangradi. – O'ylaymanki, u yerdan hech nimani olmadingiz.

Starling ko'zgudan qarab, yotoqxona bo'sag'asida turgan senator Rut Martinni ko'rdi. U so'lg'in va madorsiz ko'rinar-di. Starling ortiga o'girilib, unga tik qaradi:

– Xayrli kun, senator Martin. Dam olmoqchimingiz? Ishimni deyarli tugatdim.

Qattiq charchagan bo'lsa ham senator Martin o'ktamlikni qo'ldan boy bermagandi. Yumshoqroq aytganda, uni buldozer-odam deb atasa bo'lardi.

– Marhamat qilib, o'zingizni tanishtiring. Politsiya allaqachon tekshiruvni nihoyasiga yetkazgan, deb o'ylagandim.

– Men Kleris Starlingman. FQBdan. Doktor Lekter bilan gaplashdingizmi, senator?

– U menga Buffalo Billning haqiqiy ismini aytdi, – senator Martin sigareta chekib, Starlingga ko'z qiri bilan boshdan oyoq nazar soldi. – Ko'ramiz, bu ma'lumot nimaga arzirkan. G'aladondan nima topdingiz, ofitser Starling? Arziydigan narsamikin?

– Allaqanday ashyoviy dalil topdim, bir necha daqiqa ichida uni tekshirib ko'rish mumkin.

Starlingning xayoliga shundan boshqa jo'yali fikr kelmadi.

– Qizimning g'aladonidanmi? Qani, ko'raylik, nima ekan u?

Shu tob qo'shni xonadan g'o'ng'ir-g'o'ng'ir ovozlar eshitildi va Starling kimningdir bu yerga kirib, suhbatga xalaqit berishidan umid qildi.

– Memfis idorasidagi maxsus agent janob Kopli siz bilanmi?

– Yo‘q, u bu yerda emas, savolinga javob bermadingiz, Starling, men baribir qizimning g‘aladonidan nima topib olganingizni aniqlamagunimcha qo‘ymayman.

U boshini yengil burib, yelkasi osha kimnidir chaqirdi:

– Pol! Pol! Iltimos, bu yoqqa keling. Ofitser Starling, Adliya boshqarmasidan janob Krendler bilan tanish bo‘lsangiz kerak. Pol, Krouford Lekter bilan suhbatlashish uchun jo‘natgan qiz mana shu bo‘ladi.

Boshining kal joylari oftobda qoraygan qirq yashar Krendlarning qorni ichiga botib ketgan, qomati esa adil edi.

– Janob Krendler, kimligingizni bilaman. Xayrli kun! – dedi Starling.

«Jinoyatlarni tergov qilish bo‘limi, Adliya vazirligi, Boshqarmaning Kongress bilan bog‘lovchi halqa hisoblanar, nizolarni bartaraf etish vakolatiga ega».

– Ofitser Starling qizimning g‘aladonidan bir narsani topib oldi va o‘zining jigarrang konvertiga solib qo‘ydi. Uning nima ekanini o‘zimiz ko‘zdan kechirsak yaxshiroq bo‘lardi, deb o‘ylayman.

– Ofitser Starling? – deya unga qaradi Krendler.

– Janob Krendler, siz bilan yolg‘iz gaplashib olsam bo‘ladimi?

– Albatta. Keyinroq, – Krendler qo‘lini uzatdi.

Starling senator Martinning o‘zida emasligini tushunib turardi, lekin Krendler... Uning yuzida aks etgan shubhani hech qachon unutmaydi. Hech qachon.

– Marhamat, oling, – Starling konvertni unga uzatdi.

Krendler konvert ichiga qarab, birinchi fotosuratni ko‘rish bilan uni yopishga ulgurmasidan senator Martin undan konvertni oldi.

Fotosuratlarni ko‘zdan kechirayotgan senatorning yuziga qarash azobli edi. U barchasini ko‘rib bo‘lgach, deraza oldiga bordi-da, tundlashgan osmonga yuzini qaratgancha ko‘zlarini yumib biroz turdi. Derazadan tushayotgan nur ostida u juda keksayib qolgandek ko‘rinar, sigareta tutatishga uringanida qo‘llari titradi.

– Senator, men... – Krendlarning gapi og'zida qoldi.

– Politsiyachilar bu xonani tintib chiqishgandi, – dedi senator Martin. – Ularning bu suratlarni topib olishganiga, joyiga qaytarib qo'yishga hamda og'izlarini yumib yurishga farosatlari yetganiga ishonchim komil.

– Yo'q, ular suratlarni ko'rishmagan, – dedi Starling. Bu ayolga qanchalar og'ir bo'layotganini biladi, lekin... Jin ursin! – Martin xonim, bu erkakning kimligini aniqlashimiz lozim, o'zingiz buning qay darajada muhimligini yaxshi tushunasiz. Agar qizingizning do'sti bo'lsa, mayli. Menga buni aniqlash uchun atigi besh daqiqa zarur, xolos. Bu suratlarni boshqa hech kim ko'rmaydi, Ketrin ham bu ishimizdan hech qachon xabar topmaydi.

– Buni o'zinga qo'yib bering, – dedi senator Martin va konvertni sumkasiga solib qo'ydi.

Krendler unga zarracha qarshilik bildirmadi.

– Senator, oshxonadagi yelim karam ichida turgan taqinchoqlarni siz olib qo'ydingizmi? – deya so'radi Starling.

Shu tobda senatorning yordamchisi Brayan Gossej eshikdan boshini suqdi:

– Meni ma'zur tuting, senator, terminalni o'rnatib bo'lishibdi. FQB kartotekasida Uilyam Rubin ismli odamni qidirish jarayoni qanday ketayotganini kuzatishingiz mumkin.

– Boravering, senator Martin. Bir daqiqadan keyin yoninigizga qaytaman, – dedi Krendler.

Rut Martin Starlingning savolini javobsiz qoldirib, xonadan chiqib ketdi.

Nihoyat, Starling senatorning ortidan eshikni yopib qolayotgan Krendlarga razm solishga muvaffaq bo'ldi. Krendlarning egnidagi kostyumi bitta ignada tikishning afzalliklarini o'zida aks ettirar, uning ostidan qurol taqmagani edi. Paxmoq gilamlar ustida ko'p yurganidan poshnasining yaltiroq bo'yog'i o'chib ketgan bo'lsa-da, tuflining o'zi eskirmagan edi.

Krendler eshik tutqichini ushlab, boshini xam qilgancha biroz turdi-da, so'ngra unga tomon o'girilib, «Tintuvni yaxshi olib boribsiz», dedi.

Starling bunday maqtovlarga erib ketadigan qizlardan emasdi. U Krendlarning ko'zlariga tik boqdi.

– Kvontikoda a'lo darajadagi tintuvchilarni tayyorlash-yapti ekan, – deya kesatdi Krendler.

– Kvontikoda o'g'rilar tayyorlanmaydi.

– Bilaman.

– Ishonish qiyin.

– Bo'ldi qiling.

– Unda fotosuratlar va yelim karam bilan shug'ullanamizmi?

– Ha.

– Uilyam Rubin deganingiz kim, janob Krendler?

– Lekterning aytishicha, Buffalo Billning haqiqiy ismi shunday ekan. Mana ularni Markaziy kartotekaga hamda jinoiy harakatlarga oid ma'lumotlar milliy markaziga yubordik. Bir nazar soling.

Krendler unga Lekter va senator Martin o'rtasida kechgan suhbat mobaynida yozib olingan ovozli materialning eski matritsali printerda chop etilgan xiraroq matn shaklini uzatdi.

– Xo'sh, bu borada qanday fikrdasiz? – dedi u Starling matn bilan tanishib bo'lgach.

– Bu yerda o'sha odamni fosh etishga arzigulik hech bir ma'lumot yo'qku. Uning aytishicha, Buffalo Bill – bu antrakoz kasalligiga chalingan Billi Rubin ismli oq tanli erkak kishi. Keyinchalik nima bo'lishidan qat'i nazar, uni yolg'on gapirishda ayblay olmaysiz. Eng yomoni esa u yanglishgan bo'lib chiqishi ham mumkin. Umid qilamanki, bu gaplari haqiqatga to'g'ri keladi. Lekin, uning shunchaki senator bilan o'ynashib, uning ustidan kulayotgan bo'lishi ham mumkinligini unutmaslik lozim, janob Krendler. Uning qo'lidan keladi bunday ishlar. Lekter bilan avval uchrashganmisiz?

Krendler «yo'q» degan ma'noda boshini chayqab, xo'rsindi.

– Doktor Lekterning bizga ma'lum qurbonlari soni to'qqizni tashkil etadi. U sayr va tomoshalardan mahrum qilingan.

Agar istasa, u shunday janjal-to'polon ko'tarishi mumkinki, hatto qabrda yotgan o'liklar ham tirilib ketishadi. Lekin baribir uni ozodlikka qo'yib yuborishmaydi. Shu bois ham uning yagona ovunchog'i boshqalarning hisobiga vaqtichog'lik qilishdan iborat. Biz ham shuni anglagan holda u bilan o'yin o'ynashga urinayotgan edik.

- U bilan o'yin o'ynashga qanday harakat qilganliklaringizni yaxshi bilaman. Chiltonning kassetasini tingladim. Ishga noto'g'ri yondashgansiz, demoqchi emasman, shunchaki bunga nuqta qo'yildi. Xulq-atvor psixologiyasi bo'limi siz qo'lga kiritgan ma'lumotlar hamda dalillar ustida tergov olib borishni bermalol davom ettirishi mumkin. Transgender jihatlarini nazarda tutyapman. Ehtimol, biror arzirli natija chiqib qolar. Siz esa Kvontikoga qaytib ketasiz. Ertagayoq.

Ey Xudo!

- Men yana bir narsani topdim.

Karavot ustida yotgan rangli qog'oz hech kimning e'tiborini tortmagan edi. Starling uni olib, Krendlarga berdi.

- Nima bu?

- Plutonlar tasvirlari tushirilgan qog'oz shekilli.

Starling uni savol berishga majburlashni istayotgan edi. Kutganidek, Krendler qo'li bilan imo qilib, gapirishni buyurdi.

- Ishonchim komilki, bu kislotaga to'yingan bosma qog'oz. LSD nomli giyohvand modda. Balki, yetmishinchi yillarning o'rtalariga oiddir, balki undan ham qadimiyroqdir. Ketrinning buni qayerdan olganini aniqlash foyda berar, menimcha. Albatta, ishonch bilan gapirish uchun avvalo bu qog'ozni tahlil qilganimiz ma'qul.

- Vashingtonga o'zingiz bilan olib ketib, laboratoriyaga topshiring. Bir necha daqiqadan keyin jo'nab ketasiz.

- Mabodo kutishni istamasangiz, shu yerning o'zida shoshilinch tahlil o'tkazsak bo'ladi. Politsiyada giyohvand moddalarni aniqlash uchun standart reaktiv vositalar to'plami bor bo'lsa, jarayon ikki daqiqaga ham cho'zilmaydi.

- Qani, Vashingtonga, akademiya tez qayting, - deya eshikni ochdi Krendler.

- Janob Krouford menga buyurgandiki...

- Bundan buyon men aytgan ishlarni bajarasiz. Siz endi ortiq Jek Kroufordning qo'l ostida ishlamaydiz. Akademiyaga qaytib, boshqa kursantlar kimga bo'ysunayotgan bo'lsa, siz ham o'sha odamga bo'ysunasiz. Ishingizni esa Kvontikoda qilasiz, bu yerda emas. Tushunarlimi? Soat ikkidan o'n daqiqa o'tganida uchib ketadigan samolyotda qayting.

- Janob Krendler, doktor Lekter Baltimor politsiyasi xodimlari bilan gaplashishdan bosh tortganidan so'ng men bilan suhbatlashgandi. U yana shunday qilishi mumkin. Janob Kroufordning fikricha...

Krendler eshikni qarsillatib qaytadan yopdi.

- Ofitser Starling, bularni tushuntirib o'tirishga majbur emasman, ammo meni diqqat bilan tinglang. Xulq-atvor psixologiyasi bo'limidan keluvchi har qanday ma'lumot tavsiyaviy mazmunga ega va bundan keyin ham shunday bo'lib qoladi. Jek Krouford hozir oilaviy sabablarga ko'ra mehnat ta'tiliga chiqishi kerak edi. Uning har doimgidek ishlab yurganidan to'g'risi hayron qoldim. U bularning barini senator Martindan berkitib, qaltis tavakkalga qo'l urdi. Oqibatda, uning qo'lini qisqa qilib qo'yishdi. Shuncha yillik xizmatini va nafaqaga chiqishiga ozgina vaqt qolganini hisobga olib, senator unga jiddiy zarar yetkaza olmaydi. Shunday ekan, agar o'rningizda bo'lganimda uning nafaqaga chiqishini o'y-lab, bunchalik kuyib-pishmasdim.

Starling uning nima deyotganini anglab yetolmadi.

- Nima, sizlarda seriyali qotilliklar sodir etgan uch nafar jinoyatchini tutgan boshqa kimdir bormi? Loaqal bitta seriyali qotilni tutgan odamni taniysizmi? Senatorning hamma ishni o'z qo'lga olishiga yo'l qo'ymasligingiz kerak, janob Krendler.

- Aqlli qizga o'xshayapsiz, yo'qsa, Krouford sizni o'ziga yaqinlashtirmagan bo'lardi. Sizga bir maslahat beraman: ti-lingizni tiymasangiz, tez orada harf teruvchi mashinistkalar yonidan joy olasiz. Nahotki, haligacha bir narsani tushunib

yetmayotgan bo'lsangiz? Kroufordning Lekterning oldiga sizni yuborishdan yagona maqsadi Kapitoliy tepaligida hammaning oldida baralla aytishi uchun yangi ma'lumotlarni to'plash bo'lgan, xolos. O'ta og'ir jinoyatlar to'g'risidagi birovga zarar keltirmaydigan ma'lumotlar, shov-shuvlar va doktor Lekterning ichki dunyosiga nazar solish... Krouford byudjetdan ajratiladigan mablag' miqdorini oshirishga urinayotganida ushbu ma'lumotlarni xuddi yosh bolalarga shirinlik bergandek Kongress a'zolariga taqdim etadi. Kongress a'zolari nafaqat bu «shirinlik»ni huzur bilan yalab-yulqashadi, balki uni Kapitoliydan tashqariga olib chiqib, boshqalarni ham u bilan siylashadi. Ofitser Starling, siz quyushqondan chiqib ketdingiz va shu bois mazkur ishdan chetlatildingiz. Sizga qo'shimcha guvohgoma berilganidan xabarim bor. Uni buyoqqa chiqaring-chi.

– Samolyotga guvohnomamsiz qurolimni olib chiqa olmayman. Qurolni esa Kvontikoga olib borib topshirishim lozim.

– Hali sizda qurol ham bormi? Ey Xudo! Kvontikoga yetib borishingiz bilan o'sha zahoti guvohnomani topshiring.

Telefonga ulangan modemli kompyuter ekrani oldida senator Martin, Gossej, texnik xodim va bir qancha politsiyachilar to'planib turishardi. Jinoiy harakatlarga oid ma'lumotlar milliy markazi to'g'ridan to'g'ri efir aloqaga chiqib, doktor Lekter tomonidan taqdim etilgan hamda Vashingtondagi kompyuter tizimiga kiritilgan ma'lumotlarni qayta ishlash jarayonini namoyish etayotgan edi. Atlantadagi sog'liqni saqlash milliy markazidan quyidagicha xabar kelgan edi: «anthracosis eburnean» asosan Afrika fillarining suyaklarini qayta ishlab, ulardan bezakli dasta yaratish jarayonida hosil bo'luvchi suyak changining o'pkaga tushishidan paydo bo'luvchi kasallik bo'lib, Qo'shma Shtatlarla ushbu turdagi kasallik odatda pichoq yasovchi hunarmandlarda uchrar ekan.

«Pichoq yasovchi hunarmandlar» jumlasini eshitgan senator Martin quruq va chaqnoq ko'zlarini chirt yumib oldi,

qo'lidagi sochiqni qattiq g'ijimladi. Starlingni uyga kiritgan yosh politsiyachi senatorga bir finjon qahva olib keldi. U hanuzgacha boshidagi shlyapasini yechmagan edi.

Starlingning sassiz uydan chiqib ketgisi kelmadi. Rut Martinning oldida to'xtab, «Omad yor bo'lsin, senator. Ketrinning ahvoli yaxshi bo'lishidan umid qilaman», dedi.

Senator Martin unga qiyo boqmasdan shunchaki bosh silkib qo'ya qoldi. Krendler uni tezroq bu yerdan ketishga undadi.

Starling xonadan chiqqan kezda yosh ofitser aybdorona ohangda «Uni ichkariga kiritmaslik kerakligini bilmagandim...» dedi.

Krendler Starling bilan birga tashqariga chiqdi.

– Men Jek Kroufordni qattiq hurmat qilaman. Iltimos, unga...Bellaning xastalanib qolganidan afsusda ekanligimizni yetkazib qo'ying, xo'pmi? Endi esa akademiyaga qaytib, ishingizni qiling, tushundingizmi?

– Xayr, janob Krendler.

Avtoturargohda uning bir o'zi qoldi. Bu dunyodagi hech bir narsaga tushuna olmay, uning boshi garang edi. Avto-tirkamalar va qayiqalar ostida yurgan kabutarga ko'zi tushdi. Kabutar tumshug'i bilan asfalt ustida yotgan yong'oq po'chog'ini olib, keyin yana joyiga qo'ydi. Namchil shamol uning patlarini hurpaytirdi.

Qaniydi, hozir Krouford bilan gaplasha olganida.

«Ahmoqlik va e'tiborsizlik eng qaqshatqich zarbani beradi. Hozir og'ir davrni boshdan kechiryapmiz. Undan ustalik bilan foydalansangiz, sizga ko'p narsani o'rgatishi mumkin. Ayni damdagi eng mushkul sinov qarshingizda turibdi – bu qahr va noumidliklikni jilovlash sinovi. Qahr va umidsizlikning tafakkur yuritishingizga xalal berishiga yo'l qo'ymang. Shunda vaziyatni nazorat qila olishingiz yoki aksi hamda odamlarni boshqara olishingiz yoki buni eplay olmasligingiz namoyon bo'ladi», degan edi u.

Odamlarni boshqara oladimi, yo'qmi, ularni nazoratda ushlab tura olishi yoki olmasligi Starlingga baribir edi. U maxsus

agent Kleris Starling bo'lish yoki bo'lmasligining ham o'ziga baribir bo'lib qolganini tushunib yetdi. Toki shunday o'yinlarni o'ynashga majbur ekan, bu nom unga umuman kerak emas.

Uning yodiga G'arbiy Virjiniyaning Potter shaharchasidagi dafn marosimlari byurosida stol ustida yotgan to'lachadan kelgan baxtiqaro marhuma tushdi. Uning tirnoqlariga surilgan bo'yoq xuddi mana shu la'nati motorli qayiqlardek yaltirayotgandi. O'sha ayolning ismi nima edi-ya? Kimberli edi. Ichkaridagi ahmoqlarga ko'z yoshimni ko'rsatib turishim qoluvdi endi.

Ey Xudo! U o'qigan sinfdagi to'rt nafar qizning ismi Kimberli edi. Uch nafar o'g'il bola sinfdoshining ismi esa Shon edi. Kimberli melodramadan olib qo'yilganga o'xshaydigan ismi bilan o'zicha chiroyli ko'rinishga, o'ziga oro berishga qattiq harakat qilgan, shu yo'lda, hattoki quloqlarini bir nechta joyidan teshtirgan edi-ya. Go'zal bo'lib ko'rinishga intilgan. Buffalo Bill esa uning omadsiz yassi ko'kraklariga bir qarab, tepkini bosgan va ko'ksidan yulduz baliq shaklida darcha ochgan edi.

«Kimberli, maxsus krem surkab, semiz oyoqlarini silliq-lagan sho'rlik opajonim mening! Shubhasiz, ipakdek mayin terisi uning eng ko'zga yaqin jihati bo'lgan. Kimberli, qayer-lardadir bizga g'azab-la tikilib turibsanmi? Seni senatorlar izlamayapti, seni deb bitta jinnini samolyotda u shahardan bu shaharga ko'chirishmayapti».

«Jinni» so'zini ishlatmagani ma'qul edi. U aslida juda ko'p ishlarni qilmasligi kerak edi. Hamma aqldan ozgan, hamma jinni bo'lib qolgan.

Starling soatiga razm soldi. Samolyot uchib ketishiga hali yana bir yarim soat vaqt bor edi. Bu payt ichida u bitta kichkina ishni amalga oshirishga ulguradi. U «Billi Rubin» ismini tilga olgan paytida Lekterning yuziga tikilishni istayotgandi. Agar u o'sha g'ayrioddiy qizg'ish-jigarrang ko'zlarning nigo-higa yetarlicha dosh berib tura olsa, ko'zlarining tub-tubidagi ichida qizg'ish uchqunlar o'ynayotgan zulmatga chuqurroq

razm sola olsa, o'zi uchun o'ta ahamiyatli bo'lgan bir narsani bilib olishi mumkin. U o'sha ko'zlardagi shodlik va tantana aksini ko'rishi mumkinligini o'yladi.

«Xayriyatki, guvohnomam haligacha o'zimda turibdi».

Starling avtoturargohdan mashinasini shiddat bilan haydab chiqib ketganida asfalt ustida rezina g'ildiraklarning bir qismi qolib ketdi.

XXXV BOB

Kleris Sterling Memfis ko'chalaridagi xavf-xatar to'la transportlar oqimini yorib o'tgancha mashinasini shiddat bilan haydab borar, ko'zlaridan yumalab tushgan g'azab tomchilari ikki chakkalarida qurib qolgandi. U endilikda o'zini nihoyatda erkin his qilayotgandi. Aql-idroki yanada teranlashib, unga har qanday jangga bemalol kirishib ketishga qodir ekanini hamda o'zini qo'lga olishi lozimligini uqtirgandek bo'lardi.

Boya aeroportdan kelayotganida eski sud binosining yonidan o'tib ketgandi, shu bois bu gal uni qiynalmasdan topdi.

Aftidan, Tennessi shtati hokimiyati vakillari Gannibal Lekterning ushlab turilishi bilan bog'liq har qanday qaltis vaziyatni hisobga olgan holda barcha ehtiyot choralarini ko'rgan hamda uni kuchaytirilgan xavfsizlik rejimida saqlab turishga qattiq harakat qilib, oddiy shahar qamoqxonasi o'rniga sobiq sud binosini tanlashgan edi. Insonlar mehnati arzimagan pulga baholangan davrlarda gotik uslubida qurilgan g'oyatda ulkan eski imoratning kameralari dastlabki qamoq chorasiga mo'ljallangan bo'lib, qora xarsangtoshlardan ko'tarilgan devorlari haddan tashqari qalin edi. Hozirda mazkur binoda shahar mahkamasining ko'plab idoralari joylashgan bo'lib, bino yangitdan ta'mirlangan hamda qayta qurilgan, ta'mirlash ishlarini o'z zimmasiga olganlarning qadimiy yodgorliklarni saqlab qolishga tirishuvchi odamlar ekanligi sezilib

turardi. Hozirgi kunda bino o'rta asrlarga mansub bahaybat va baland minorali qasrga o'xshab qolgan bo'lib, to'rt tomoni politsiyachilar bilan o'rab olingandi.

Avtoturargohdan yo'l-patrul xizmati, Shelbi okrugi sherifligi, FQBning Tennessi shtatidagi bo'limi, shtatning axloq tuzatish muassasasi singari huquqni muhofaza qiluvchi turli organlarga tegishli ko'plab mashinalar joy olgandi. Avtoturar-gohga kiraverishda ham maxsus politsiya posti tashkil etilgan bo'lib, Starling ijaraga olgan avtomobilini qo'yish uchun huj-jatlarini ko'rsatib, shu postdan o'tishga majbur bo'ldi.

Doktor Lekterni qo'riqlash anchayin jiddiy muammoga aylanib ketgan edi. Mahalliy televideniya tonggi yangiliklar dasturida Lekterning ayni damda qayerdaligi ma'lum qilin-gach, politsiyaga tinimsiz tahdidli qo'ng'iroqlar oqimi boshla-nib ketgan edi: doktor Lekter o'ldirgan odamlarning do'stlari va yaqinlari orasida uning o'limini istovchilar juda ko'p edi.

Starling FQBning mahalliy idorasi boshlig'i Kolbi shu yer-da bo'lmasin-da, ishqilib, degan umidda ichkarilab bordi. U o'zi sababli Kolbining boshiga ortiqcha g'alva kelishini ista-mayotgandi.

Kirish eshigi oldida to'plangan bir talay muxbirlar orasida turib, orqavarotdan doktor Chiltonni ko'rib qoldi. Muxbirlar bilan birga turgan telekamerali ikki nafar operatorga ko'zi tushishi bilan o'zining kameraga tushib qolishidan cho'chib, darhol yuzini teskari burib, minoraga kirish eshigiga yaqin-lashdi.

Eshik oldida turgan politsiyachi uning guvohnomasini diqqat bilan tekshirib, ichkariga kirishiga ruxsat berdi. Mi-nora vestibulyi xuddi kordegardiyaga¹ o'xshab qolgandi. Binoga qo'yilgan yagona liftni va zinapoyaga chiqish joyini shahar politsiyasi xodimlari qo'riqlayotgandi. Deraza oldi-ga binoga kirish yo'llarini qo'riqlayotgan hamkasblarining o'rnini egallashga shay turgan patrul xizmati xodimlari joy-lashtirilgan va ular navbatlari kelishini kutib, jamoatchilik

¹ Kordegardiya – harbiy soqchilar xonasi.

nigohidan pana joylardagi o'rindiqlarda o'tirgancha «Tijoriy appelyasiyalar» gazetasini o'qish bilan band edilar.

Liftga qarama-qarshi qo'yilgan stolda o'tirgan politsiya serjantining ko'ksiga taqilgan nishonda uning ismi S.L.Teyt ekani yozilgandi.

– Matbuot xodimlarini kirita olmaymaz, – dedi u Starling-ni ko'rish bilan.

– Men matbuot xodimi emasman.

– Unda bosh prokurorning jamoasidan bo'lsangiz kerak, to'g'rimi? – dedi serjant uning guvohnomasiga nazar solayotib.

– Ha, men bosh prokuror o'rinbosari janob Krendlarning yordamchisiman.

Serjant bosh irg'ab qo'ydi.

– Butun boshli G'arbiy Tennessi shtati politsiyasi hozir shu yerda va ularnig barchasi doktor Lekterni ko'rishni istayapti. Xayriyatki, bunday holatlar kamdan-kam uchraydi. Yuqori qavatga chiqishingizdan oldin doktor Chiltondan ruxsat olishingiz zarur.

– U bilan hozirgina tashqarida ko'rishdim. Baltimorda u bilan birga ishlaganman. Qayerga imzo qo'yishim kerak? Mana bu yergami?

– Mana bu yerga, – serjant jag' tishini tili bilan yalab qo'ydi. – Qoidalarni yazshi tushunasiz, deb o'ylayman, xonim. Politsiyachi bo'ladimi, boshqami, kim bo'lishidan qat'i nazar, qurolini topshirgandan keyingina ichkariga qo'yiladi.

Starling boshini tasdiq ma'nosida irg'ib, to'pponchasini chiqardi va stol ustiga o'qlarni to'kdi. Serjant mamnuniyat bilan uning qo'l harakatlarini kuzatib turdi. Starling to'pponchasining dasta tomonini oldinga qaratib, unga uzatgach, qurolni olib, tortmaga soldi va qulfladi.

– Vernon, uni yuqori qavatga olib chiq, – deya serjant politsiyachilardan biriga buyruq berdi-da, telefon go'shagini olib, uchta raqamni terdi va Klerisning ism-familiyasini aytdi.

O'tgan asrning yigirmanchi yillaridan yodgorlik bo'lib qolgan lift eng yuqori qavatga ko'tarildi. Eshik ochilib, oldinda kichkinagina maydoncha va qisqa yo'lak ko'rindi.

– Shu yo‘lakdan to‘g‘riga yurib borasiz, xonim, – dedi politsiyachi.

Eshikning qirov bosgan oynali joyiga «Shelbi okrugi tarixiy jamiyati» degan so‘zlar bitilgan edi.

Minoraning yuqori qavatining deyarli barcha maydonini devorlari oq rangga bo‘yalgan, poli sayqallangan emandan qilingan sakkiz burchakli ulkan xona egallagandi. Xonada mumiyo va kley hidi anqib yotardi. Jihozlari juda ham kam bo‘lgani uchun xona xuddi cherkov yig‘inlari o‘tkaziladigan zalga o‘xshardi. Shunday bo‘lsa ham u sud majlislari bo‘lib o‘tgan paytdagidan yaxshiroq ko‘rinardi.

Tennessi axloq tuzatish muassasasining ikki nafar formali xodimi u yerda navbatchilik qilayotgan edi. Starling kirib kelganida kaltabo‘y qo‘riqchi stolining yonida tik turar, novcharog‘i esa xonaning to‘ridagi buklama kursida kamera eshigiga yuzma-yuz o‘tirardi. Uning vazifasi mahbusning o‘z joniga qasd qilish harakatlarining oldini olish uchun muntazam ravishda kuzatib o‘tirishdan iborat edi.

– Sizda mahbus bilan suhbatlashish uchun ruxsatnoma bormi? – dedi stol yonida turgan qo‘riqchi.

Ko‘ksidagi nishonga T.U.Pembri deb yozilgan bu qo‘riqchining stolida telefon, ikkita tayoq hamda gaz balloni yotar, ortidagi burchakka esa metall dastasi uzun, «U» shaklidagi kattakon rogatka suyab qo‘yilgandi.

– Ha, bor. U bilan avval ham suhbatlashganman.

– Qoidalar bilan tanishmisiz? To‘siqqa yaqin bormang!

– Ha. Tushunarli.

Xonadagi yagona yorqin rang yo‘l-patrul xizmati xodimlarining ko‘chadagi qatnovlarni to‘xtatish uchun mo‘ljallangan sariq va olovrang tusli yo‘l-yo‘l chiziqlar chizilgan ko‘chma to‘siqlaridagina mujassam edi, xolos. To‘siqqa yopishtirilgan yorug‘lik taratuvchi chiroqlar o‘chirib qo‘yilgandi. To‘siq kamera eshigidan besh futcha masofadagi bo‘yalgan pol ustida turar, eshik yonidagi ilgichga doktor Lekterning xokkey niqobi va Starling oldin biron marta ko‘rmagan qalin matodan tikil-

gan keng nimcha osig'liq turardi. Nimchanning bel qismidagi kamariga to'qa va qo'lkishanlar biriktirilgandi. Starlingning xayolidan bu dunyodagi eng ishonchli tiydirish ko'ylagi bo'lsa kerak, degan o'y o'tdi. Uzoqdan qaragan odamga devorlari oqqa bo'yalgan xonadagi ilgakka osig'liq oppoq niqob va qora nimcha dahshatli ko'rinardi.

Starling kamera oldidagi panjaraga yaqin keldi. Doktor Lekter polga mahkam qotirilgan kichikroq kursi ustida eshikka teskari holatda bir nimalarni o'qib o'tirar, oldida bir qancha kitoblar va Klerisning o'zi Baltimorda bergan Buffalo Billning jinoiy ishiga oid xujjatlar uyilib yotar, stolining oyog'iga zanjir bilan kichkina magnitofon bog'lab qo'yilgandi. Doktor Lekterni ruhiy kasalliklar shifoxonasi devorlaridan tashqarida ko'rish unga g'alati tuyuldi.

Starling bolalik paytlarida mana shunaqa kameralarni ko'rgandi. Sent-Luisdagi firmalardan biri asr boshlarida shunday kameralarni ishlab chiqarishni yo'lga qo'ygan va shu vaqtgacha boshqa hech bir firma bunday mahsulot yaratolmagandi. Shu singari po'latdan yasalgan qafaslar istalgan xonani qamoqxona kamerasiga aylantirib yuborishga qodir edi. Kameraning poli po'lat to'shamalardan, devorlari va shifti bolg'alangan temir panjaralardan iborat edi. Derasiz kamera yog' tushsa yalagudek toza va charog'on edi. Unitaz esa omonat qog'oz parda bilan to'silgandi.

Kameraning panjaralari xuddi rentgen tasvirida ko'ringan ko'krak qafasi qovurg'alari singari oppoq devorlar fonida yaqqol ko'zga tashlanar, doktor Lekterning boshi qorayib ko'rinib turardi.

«U tobut ichiga kirib olgan qorakuzanning o'zginasi. Ko'krak qafasi ichidagi urishdan to'xtagan yurakning qurigan barglari orasiga berkinib yashaydi».

Starling beixtiyor xayoliga yopirilib kelgan o'ylarni quvdi.

– Xayrli tong, Kleris, – dedi Lekter orqasiga o'girilmasdan. So'ngra u mutolaani tugatib, kitobda o'zi to'xtagan joyni belgilab qo'ydi-da, unga yuzlanish uchun kursisini aylantirdi, suyanchiqqa qo'lini qo'yib, iyagini siladi.

– Dyumaning yozishicha, kuz faslida qora archaning mevalarini yeb, semirgan qarg'ani go'shtidan sho'rva qaynat-sangiz, taomning rangi ham, ta'mi ham nihoyatda yoqimli bo'lar ekan. Shunava sho'rvadan tatib ko'rgan bo'larmidingiz, Kleris?

– To sizni derazali kameraga joylashtirgunlaricha bu yerga avvalgi kamerangizdagi suratlarini ilib qo'yishlarini istayotgandirsiz, deb o'ylagandim.

– Men uchun qayg'uradigan shunday odam borligi qanday yaxshi. Doktor Chilton siz bilan Kroufordni bu ishdan chetlatganidan o'zida yo'q shod bo'lib yuribdi-ku! Nima uchun keldingiz? Yana bir bor meni avrashga urinib ko'rishingiz uchun jo'natishdimi bu yerga?

Mahbusni kuzatib o'tirgan qo'riqchi o'zining Pembri ismli sherigi yoniga ketgan edi. Starling uning suhbatni eshitmayotganiga ishonch hosil qildi.

– Meni hech kim jo'natmadi, o'zim keldim.

– Odamlar ikkimizni sevishganlar, deb o'ylashadi. Billi Rubin haqida nimadir bilish maqsadida keldingizmi, Kleris?

– Doktor Lekter, nima bo'lishidan qat'i nazar senator Martinga taqdim etgan ma'lumotlaringizga ishonchsizlik bildirmayman. Menga ilgarigidek nazariyalaringizni tahlildan o'tkazishim uchun zarur tavsiyalarni bera olasizmi?

– «Ishonchsizlik bildirmayman». Ajoyib jumla! Sizga endi hech qanday maslahat bermayman. Siz meni ahmoq qilishga urindingiz, Kleris. Sizningcha, men ular bilan o'yin o'ynayapmanmi?

– Menimcha, menga aytganlaringizning bari haqiqat edi.

– Afsuski, siz meni ahmoq qilmoqchi bo'ldingiz, – doktor Lekter yuzini qo'llari orasiga oldi, kaftining ortidan uning faqat ko'zlari ko'rinardi, xolos. – Ming afsus, Ketrin Martin endi quyoshni ko'ra olmaydi. Uning quyoshi tez orada botadi. Uni Xudo o'z panohiga olsin, Kleris.

– Sizga rahmim kelyapti, hali uning, hali buning aytganini qilishga majbursiz, ba'zida esa ularning ko'z yoshlarini ham

artib turishingiz lozim, – dedi Starling Lekterga. – Siz bilan suhbatimiz yakuniga yetmay qolganidan afsusdaman. Imago to'g'risida aytgan gaplaringiz, uning tuzilishida... qandaydir inkor qilib bo'lmas o'ziga xos ko'rkamlik bor... Endi esa hammasi barbod bo'ldi... Xuddi qurilishi teng yarmiga yetganida to'xtab qolgan arkadek chala qoldi barchasi.

– Chala qolgan arka zinhor tik turmaydi. Aytgancha, arka mavzusida so'z ochilgan ekan, bir narsani sizdan so'ramoqchiman. Xo'sh, haligacha sizni bemalol yuritib qo'yishibdimi, Kleris? Balki nishoningizni olib qo'yishgandir-a?

– Yo'q.

– Egningizdagi pidjak tagida nima bor? Otangiznikidek tabel soatimi?

– Yo'q. Bu tez quvvatlash uskunasi.

– Demak, ilgorigidek o'zingiz bilan qurol olib yuribsiz-da?

– Ha.

– Unday bo'lsa, pidjagingizning so'kilgan joyini tashqariga chiqarib tiking. Tikishni bilasizmi?

– Ha, bilaman.

– Bu pidjakni o'zingiz tikkanmisiz?

– Yo'q. Doktor Lekter, hamisha o'zingizga qiziq narsalarni bilib olishga muvaffaq bo'lasiz. Modomiki shunday ekan, Billi Rubin bilan dildan suhbat qurgan bo'lsangiz, u haqida ko'proq ma'lumot bilishingiz kerak edi!

– Nega bunday deb o'ylayapsiz?

– Agar u bilan suhbatlashganingizda u haqidagi hamma narsadan boxabar bo'lardingiz. Lekin negadir atigi bittagina ma'lumotni, ya'ni uning antrokoz kasalligi bilan og'riganini eslabsiz, xolos. Atlantadagilar bu temirchilar hamda pichoqchilar orasida keng tarqalgan kasallik ekanligini ma'lum qilingach, ularning sapchib tushishganini ko'rsangiz edi. Ular bunga chippa-chin ishonishdi va shunday bo'lishini siz yaxshi bilardingiz. Buning uchun aslida sizga eng yaxshi mehmonxonadan nomer berishlari kerak edi. Doktor Lekter, u bilan chindan ham uchrashganingizda u haqidagi barcha

ma'lumotlarni bilgan bo'lardingiz. Shu bois men u bilan bi-ron marotaba uchrashmagansiz va u haqida sizga Raspayl gapirib bergan, degan fikrdaman. Siz shunchaki senator Martinning bu ma'lumotlarni boshqa birovdan olishini ista-
magansiz. U holda yolg'oningizga laqqa tushmagan bo'lardi. To'g'rimi?

Starling yelkasi osha ortiga razm soldi. Politsiyachilardan biri sherigiga «Qurollar va o'q-dorilar» nomli jurnaldan ni-
manidir ko'rsatayotgan edi.

- Baltimorda menga aytmoqchi bo'lgan gaplaringiz ko'p edi, doktor Lekter. Ularning muhim ahamiyatga molik ma'lu-
motlar ekaniga ishonchim komil. Hozir shularni menga ay-
ting.

- Ishga oid hujjatlar bilan to'liq tanishib chiqdim, Starling. Siz-chi? Uni tutishda asqatuvchi dalillarning hammasi shu jildning ichida. Faqatgina diqqat bilan o'qish kerak, xolos. Hattoki, faxriy inspektor Krouford e'tibor bilan bularni o'qib chiqqanida ham kerakli narsani topgan bo'lardi. Darvoqe, uning Milliy politsiya akademiyasining o'tgan yilgi bitiruv kechasida irod etgan otashin nutqining matnini o'qiganmi-
siz? Haqiqiy Mark Avreliyning o'zginasi! Qanday ta'sirli nutq bo'lgandi-ya! Yuksak maqsadlar! Shon-sharaf! Fidokorlik! Bella narigi dunyoga ravona bo'lganidan keyin ham Krouford hozirgidek bardoshli inson bo'lib qola olarmikin? U o'z fal-
safasini hikmatli so'zlar to'plamidan ko'chirib oladi, shekilli. Agar Mark Avreliyning asarlarini o'qiganida va mazmunini tushunib yetganida bu tergov allaqachon o'z nihoyasiga yet-
gan bo'lardi.

- Qanday qilib? Ayting menga!

- Aql-idrok bilan tafakkur yuritishga qobiliyatingiz bor-
ligini va o'qimishliligingizni namoyish etdingiz va bu polit-
siyachilarga xos bo'lmagan holatdir. Men, hatto siz mansub bo'lgan avlodning umuman kitob o'qimasligini ham unutib yubordim. Imperator Mark Avreliy insonni oddiylikka un-
daydi. Uning bosh tamoyili quyidagicha: biror narsaga qiziq-

sang, avvalo uning o'zida nimani gavdalantirishini, tuzilishi qandayligini va sababiy mohiyatini so'rab ol.

- Bu gaplaringizning mag'zini chaqa olmadim.

- U nima qiladi, ya'ni sizlar tutishga urinayotgan odam nima qiladi?

- Odamlarni o'ldiradi...

- E yo'q! - deya xitob qildi doktor Lekter va Klerisning aqli kaltaligidan hafsalasi pir bo'lgandek boshini chayqadi.

- Bu tasodif! Uni shu ishlarni amalga oshirishga undaydigan narsa nima? Qotillik sodir etish unga nimaga kerak? Buning qanday ahamiyati bor u uchun?

- E'tiborsizlik natijasida paydo bo'lgan alamzadalik, jamiyatdan norozilik...

- Yo'q.

- Unda nima?

- U hasadgo'y. Nimanidir qo'lga kiritishga jon-jahdi bilan urinyapti. Bitta narsaga qattiq ishtiyoqmand bo'lib qolgan. Aslini olganda, u sizdek bo'lishni qattiq istayapti. Uning tabiayati shunday - o'zgalarga hasad qiladi va ulardek bo'lishni qattiq istaydi. Bizda hasad tuyg'usi qanday paydo bo'lishini bilasizmi, Kleris? Nafsimiz tufayli hasadgo'ylik qila boshlaymizmi? Qani, o'ylab javob bering-chi.

- Yo'q. Biz shunchaki...

- Aynan shunday! Hammasi har kuni ko'radigan narsalarimizga hasad qilishimizdan boshlanadi. Tasodifan to'qnashib ketgan paytlaringizda odamlarning o'zingizga qaratilgan nigohlarini nahotki his qilmagan bo'lsangiz, Kleris? Ba'zi bir narsalarga yo'liqib qolsangiz, o'zingizning ko'zingiz o'ynamaydimi?

- Bo'пти, menga ayting-chi...

- Yo'q, endi gapirish navbati sizniki, Kleris. Gaplashish uchun bunaqa imkonning boshqa uchrashi amrimahol. Ortiq menga og'iz bo'shlig'i va tuyyoqli hayvonlar kasalliklarini o'rganish markazi yonidan sohilbo'yi ta'tillar va'da qila olmay-siz. Bundan buyon o'zaro munosabatlarimiz qat'iy ravishda

«Sendan ugina, mendan bugina» tamoyili asosida davom etadi. Siz bilan hamkorlik qilishda nihoyatda ehtyotkor bo'lmog'im kerak. Xo'sh, Kleris, gapirasizmi?

– Nimani gapiray?

– O'tgan safar aytmaganlaringizni. O'zingiz va otingizga nima bo'lgani hamda qahringizni qanday jilovlashiningiz haqida so'zlab bering.

– Doktor Lekter, hali bunga bemalol vaqtimiz...

– Vaqt hisobi ikkalamizda ikki xil, Kleris. Siz uchun ajratilgan muhlat poyoniga yetib bormoqda.

– Quloq soling, doktor, keyinroq aytib beraman. Men...

– Men hozir eshitmoqchiman. Otangizning vafotidan ikki yil o'tib, onangiz sizni Montanadagi ranchoda eri bilan yashovchi amakivachchasining oldiga jo'natgan. O'shanda o'n yoshda bo'lgansiz. Vaqt o'tib, ranchoda qushxonaga jo'natiladigan qari va kasal otlarni boqishlaridan xabar topgansiz. Ko'zi yaxshi ko'rmaydigan otda ranchodan qochib ketgansiz. Keyin-chi?

– O'shanda yoz fasli edi. Biz dalada tunab qoldik. So'ngra Bozmenga bordik.

– Otning laqabi bormidi?

– Balki, lekin ularni hech qachon... Axir, ular otimni kushxona uchun boqishardi, shu bois laqab qo'yishga ularda biror sabab va ehtiyoj yo'q edi. Shunday bo'lsa ham men uni Xanna deb atardim, shu ism juda yoqqandi.

– Uni yetaklab ketganmisiz yoki minib?

– Gohida unday, gohida bunday. Devordan oshib o'tishim uchun uni devorga yaqinroq tortgandim.

– Demak, ham yayov, ham otda yurib Bozmenga yetib borganisiz.

– Ha. U yerda, shahar tashqarisidagi ranchoda otxona va ot minish o'rgatiladigan maktab joylashgandi. Maktab boshlig'idan Xannani ham shu yerga qabul qilishini iltimos qildim. Ot ochiq maydonda turadigan bo'lsa, haftasiga yigirma dollar to'lash lozim edi, otxona to'lovi esa undan ham qimmat-

roqa tushardi. Otimning ko'zi yaxshi ko'rmasligini ular darrov payqashdi. Men «Ko'zi yaxshi ko'rmasa nima qilibdi? Uni o'zim yetaklab, ota-onalari ot minishni o'rganayotgan bolalarni sayr qildirib yuraman», dedim. O'zim ham shu yerda yashab, otxonani tozalashimni aytdim. Biroq, otxona egasi hammasiga rozi bo'lib turganida uning rafiqasi sherifga qo'ng'iroq qilibdi.

- Sherif xuddi otangizdek politsiyachi bo'lgan.

- Ha, lekin qip-qizil yuzi barkashdek sherifdan baribir qattiq qo'rqib ketgandim. U Xanna uchun bir haftaga yigirma dollar to'ladi va bu vaqt ichida hammasi o'z iziga tushishini bildirdi. Issiq havoda otni otxonada saqlab turishga hojat yo'qligini aytdi. Shundan so'ng bu voqea haqida muxbirlar xabar topib, gazetalarda shovqin ko'tarishdi. Onamning amakivachchasi ranchodan ketishimga ruxsat berdi. Xullas, meni axiyr, Bozmendagi lyuteran bolalar uyiga olib kelishdi.

- Yetimxonagami?

- Ha.

- Xannaning taqdiri nima bo'ldi?

- Uni ham o'zim bilan olib keldim. Bir badavlat lyuteran fermer bizni pichan bilan ta'minlab turdi. Otni yetimxonadagi omborga joylashtirdik. Yetimxona bog'ini Xannaning yordami bilan shudgor qildik. Albatta, ekinlar va gulzorlarni payhon qilib qo'ymasligi uchun uni doimo kuzatib yurishimizga to'g'ri kelardi. Unga aravani bog'lab, yosh bolalarni aylantirardik.

- Keyin esa u o'ldi.

- Ha, shunday.

- Bu haqda so'zlab bering.

- O'shanda maktabdagi oxirgi yilim edi. Yetimxonadan Xannaning vafoti haqidagi maktub keldi. Ularning hisob-kitobi bo'yicha Xannaning yoshi yigirma ikkiga yaqinlashib qolgan ekan. Otim o'sha kuni ham kunduzi aravada bolalarni aylantirgan va kechqurun jon bergan ekan. Uyqusida.

Doktor Lekterning ko'ngli cho'kkandek bo'ldi.

- Qanday ta'sirli! - dedi u. - Xo'sh, Montanadagi o'gay otangiz sizga tegajog'lik qilganmi, Kleris?

- Yo'q.
- Bunga hech urinmaganmi ?
- Yo'q.
- Unda sizni ot bilan qochib ketishga nima majbur qilgan edi?
- Ular Xannani o'ldirmoqchi edilar.
- Qachon o'ldirishmoqchi edi?
- Aniq bilmasdim. Lekin doimo o'sha mash'um kun kelishini bilib yashardim. Oxirgi paytlarda Xanna ancha semirib ham qolgandi.
- Sizni qochishga aynan nima undagandi? O'sha kun va soatda ketishingiz uchun nima turtki bo'lgandi?
- Bilmayman.
- Menimcha, bilasiz.
- Men doim shu haqda o'ylab yurardim.
- Nima sizni junbushga keltirgandi? Ranchodan qay mahal chiqib ketgandingiz?
- Tong hali yorishmagan, atrof qorong'i edi.
- Demak, nimadandir cho'chib uyg'onib ketgansiz. O'sha narsa nima edi? Tush ko'rgandingizmi? Tushingizga nima kirgandi?
- Uyg'onib ketdim va qo'zichoqlarning ma'rayotganini eshitdim. Qop-qorong'i zulmat ichida uyg'onib ketdim, qo'zichoqlar ma'rayotgan ekan.
- Bundan chiqdi, ular bahorgi qo'zichoqlarni so'yayotgan bo'lishgan.
- Ha.
- Keyin nima qildingiz?
- Ularga yordam bera olmasdim. Men shunchaki...
- Ot bilan bog'liq nima ish qildingiz?
- Chiroqni yoqmasdan kiyindim va hovliga chiqdim. Xanna juda qo'rqib ketgandi. Otxonada turgan boshqa otlar ham hurkib ketgan, tinimsiz pishqirib, qoziqlari atrofida aylani-shardi... Xannaning burniga puflaganimdan so'ng u meni tanidi va burnini kaftimga qo'ydi. Qo'zichoqlar so'yilayotgani

sababli omborxona va molxonadagi chiroqlar yoqiq turardi. Shishasiz lampalarda soyalar hajmi vahimali darajada ulkan bo'lib ketgan edi... U yerga yaqin joyda turgan muzlatkichli yuk mashinasining motori guvillab ishlardi... Men otni tashqariga olib chiqdim.

– Uni egarlaganmidingiz?

– Yo'q. Uning egarini olmagandim. Qo'limda arqondan boshqa hech vaqo yo'q edi.

– Qorong'ilik qo'ynida ketib borayotgan paytingizda ortingizdagi chiroq yonib turgan joydan hamon qo'zichoqlarning ma'rashi eshitilib turarmidi?

– Ma'rash uzoq davom etmadi. Qo'zichoqlar soni o'n ikkitadan oshmasdi.

– Ba'zan kechalari qo'rqib uyg'onib ketasiz, to'g'rimi, Kleris? Zim-ziyo tun bag'rida zorlanib ma'rayotgan qo'zichoqlar ovozi oromingizni o'g'irlab qo'yadi-a?

– Gohida shunday bo'ladi.

– Nima deb o'ylaysiz, agar Buffalo Billni shaxsan o'zingiz qo'lga olib, Ketrin Martinni qutqarishga muvaffaq bo'lsangiz, o'sha qo'zichoqlar ma'rashdan to'xtaydimi? Bu ularga taskin bera oladimi? Shunda va nihoyat tunlari uyg'onib ketmasdan tinch uxlaysizmi, Kleris?

– Ha. Yo'q, bilmadim. Balki tinchlanarman, balki yo'q.

– Sizdan g'oyatda minnatdorman, Kleris.

Doktor Lekter g'ayrioddiy tarzda xotirjam tortdi.

– Menga uning haqiqiy ismini ayting, doktor Lekter.

– Doktor Chilton, – dedi Lekter. – Menimcha, sizlar bir-biringizni taniysiz.

Starling avvaliga Chiltonning shu xonada, o'zining ortida turganini payqamadi. Chilton uning tirsagidan ushladi. Starling qo'lini darhol tortib oldi. Pembri bilan uning sherigi ham Chiltonning yonida turishardi.

– Liftga! – deya buyruq berdi yuzi g'azabdan bo'g'riqib ketgan Chilton.

– Doktor Chiltonning tibbiyot bo'yicha hech qanaqa ilmiy

unvoni yo'qligini bilasizmi, Kleris? – dedi Lekter. – Buni hech qachon esingizdan chiqarmang!

– Ketdik! – dedi Chilton.

– Bu yer sizning tasarrufingizdami, doktor Chilton? – deya savol berdi Starling.

– Yo'q, xonim, – deya doktorning o'rniga javob berdi Pembri. – Bu yerga mas'ul odam menman. Lekin doktor Chilton allaqachon mening ham, sizning ham boshlig'ingizga qo'ng'iroq qilibdi. Ma'zur tuting, ammo sizni bu yerdan tashqariga chiqarish buyrug'ini olganman.

– Xayr, Kleris. Qo'zichoqlar ma'rashdan to'xtasa, bundan meni ogoh qilasizmi?

– Ha, albatta.

Pembri Starlingning tirsagidan ushladi. Endi ketmasa bo'lmaydi.

– Ha, sizga xabar beraman.

– Va'da berasizmi?

– Ha, va'da beraman.

– Unda arkaning qolgan qismini qurib bitirish zarur. Jinoyat ishi yoritilgan hujjatlarni olib keting. Menga ortiq ularning keragi yo'q.

Lekter jildni olib, panjaralar orasidan qo'lini cho'zdi. Uning ko'rsatkich barmog'i jildning qirrasida edi. Starling jildni uning qo'lidan olganida Lekterning barmog'i uning barmog'iga bir soniyaga tegib ketdi. Bundan Lekterning ko'zlarida ajib bir uchqun paydo bo'ldi.

– Minnatdorman, Kleris.

– Rahmat, doktor Lekter.

Lekterning birovning ustidan kulmagan va hech kimning jig'iga tegmagan o'sha ondagi qiyofasi Starlingning yodida abadiy qoldi: raqqoslardek qaddini g'oz tutib olgan Lekter ikkala qo'lini qovushtirib, boshini xiyol orqaga tashlagancha o'zining charog'on va oppoq kamerasida turardi.

Krendlarning buyrug'iga asosan aeroportga oshiqayotgan Starling mashinasini shu darajada katta tezlikda haydab bo-

rardiki, sun'iy yo'l notekisligining ustidan o'tib ketayotganida boshini mashinasining tomiga urib olishiga bir bahya qoldi. Lekin qancha oshiqmasin, Kvontikoga parvoz qilayotgan samolyotgacha baribir yugurishiga to'g'ri keldi.

XXXVI BOB

Pembri va Boyl tajribali turma nazoratchilari edi. Ularni ataylab doktor Lekterga ko'z-quloq bo'lishlari uchun Brashi-mauntin qamoqxonasidan olib kelishgandi. Bu vazmin va e'tiborli yigitlar doktor Chilton tomonidan o'zlari ado etishi lozim bo'lgan vazifalar borasida tushuntirish berilishining hojati yo'q, deb bilishgandi.

Ular Memfisga Lekterdan oldinroq yetib kelib, kamerani sinchiklab ko'zdan kechirib chiqishgandi. Doktor Lekterni eski sud binosiga olib kelishganida uni ham yaxshilab tekshiruvdan o'tkazishgandi. Avvaliga erkak hamshira uning to'g'ri ichagini ko'rikdan o'tkazdi, bu vaqtda ham uning egnidagi tiydirish ko'ylagini yechishmagandi. Uning ust-boshini ham qat'iy tekshiruvdan o'tkazib, tanasi uzra metall detektor yuritishdi.

Boyl va Pembri mahbus bilan darhol til topishib ketishdi. Tekshiruv jarayonida u bilan sokin va muloyim ohangda gaplashishdi.

– Doktor Lekter, siz bilan juda yaxshi kelishib keta olamiz. Siz bizga qanday munosabatda bo'lsangiz, biz ham sizga shunday munosabat ko'rsatamiz. O'zingizni oliyjanob kishilardek tutsangiz, hammasi yaxshi bo'ladi. Lekin sizga ortiqcha mulozamat ko'rsatmaymiz. Tishlashga harakat qilsangiz, tishlaringizdan shu onda ayrilasiz. Siz uchun bu yerda barcha qulayliklarni yaratib qo'yishibdi, shunday ekan, nojo'ya xatti-harakat qilish xayolingizga ham kelmasin.

Bunga javoban doktor Lekter do'stona ko'z qisib qo'ydi, xolos. Istaganida ham baribir gapira olmas edi, chunki uning og'ziga tirgak qo'yilgan, rezina qo'lqop kiygan hamshira chi-

roq yoqib, uning milklarini va lunjlarini tekshirayotgan edi. Mahbusning chakkasi uzra yuritishayotganida metall detektor chiyillab ketdi.

– Nima bu? – deb so‘radi hamshira.

– Plomba, – deya javob berdi Pembri. – Pastki labini tortib ko‘ring-chi. Tishlaringizning ildizlarini yaxshigina parvarishlabsizmi, doktor?

– Menimcha, uning irodasini butkul bukib tashlashgan, – doktor Lekterni nihoyat kamerasiga joylashtirishganidan keyin Boyl Pembri bilan o‘z kuzatuvlari asosidagi xulosalarini bo‘lishdi. – Uning biror muammo chiqarishiga ishonmayman. Albatta, agar jinniligi tutib qolmasa.

Hamma joyi mustahkam va ishonchli kameradagi yagona yetishmayotgan narsa – bu mahbusga ovqat uzatish uchun mo‘ljallangan surilma patnis edi. Tushlik vaqti bo‘lganida Starlingning tashrifidan ta‘bi tirriq bo‘lgan Chilton hammaning tinchini buzib, Boyl va Pembrini yuvosh bo‘lib o‘tirgan Lekterga tag‘in tiydirish ko‘ylagini kiydirishni va oyoqlariga kishan taqishni buyurdi. So‘ngra uni kamera panjarasiga qaratib qo‘yishdi – bu vaqtda Chilton har ehtimolga qarshi gaz balonchasini unga qaratib ushlab turdi. Shundan so‘nggina kameraga ovqat qo‘yilgan patnisni olib kirishdi.

Ismlari yozilgan nishon taqib yurishgan bo‘lsa ham Chilton Boyl va Kembrini ismlari bilan chaqirishni ep bilmay, ikkalasigayam «Hoy, sen», deb murojaat qilardi.

Chiltonning aslida tibbiyot bo‘yicha doktorlik darajasiga ega emasligidan xabardor bo‘lgan nazoratchilar uni orqavartdan o‘zaro «bir chaqaga qimmat maktab muallimi», deb atay boshlashdi.

Pembri Chiltonga Starlingning bu yerga kirishiga ular emas, aksincha, pastki qavatdagi navbatchi ruxsat berganini tushuntirishga harchand urinmasin, g‘azab otiga mingan Chiltonning uning gaplarini eshitgisi ham kelmadi.

– Doktor Lekter, bugun tunda smokingni kiyib yotishingiz shart emas, – dedi Pembri. – Polga o‘tirib, panjaraga suyaning,

ikkala qo'lingizni ham panjaradan tashqariga to'liq chiqaring. Mana shunday. Juda soz. Biroz oldinga egiling va qo'llaringizni tekis tuting, tirsaklaringizni to'g'rilang, – Pembri Lekterning tashqariga chiqib turgan qo'llarini o'rtada temir to'siq qoldirib, kishanladi. Ko'ndalang to'sin uning qo'llarini yuqoriroq ko'tarishiga imkon bermasdi. – Tushunaman, sal noqulay bo'lyapti sizga, ammo bunday holatda uzoq o'tirmaysiz... Ortiqcha tashvishsiz tezgina ishimizni bitiramiz.

Juda ham noqulay bir alpozda o'tirib qolgan doktor Lekter na qaddini rostlay olar va na cho'kkalab o'tira olardi. Oyoqlari oldinga cho'zilgani uchun istasa ham hech kimni tepa olmasdi.

Doktor Lekter panjaraga shunday mahkamlanganidan so'nggina Pembri stolining yoniga borib, kameraning kalitini tortmadan oldi. Kamaridagi halqaga rezina dubinkasini, cho'ntagiga gaz balonchasini soldi-da, kameraqa qaytdi. Kamera eshigini ochgach, Boyl patnisni olib kirib qo'ydi. Eshikni qulflaganidan keyin Pembri kalitni qaytarib tortmaning ichiga qo'ydi va mahbusning qo'llaridagi kishanni yechdi. Doktor kishansiz bo'lgan paytda kalit bilan kamera panjarasiga umuman yaqinlashmadi.

– Mana, ko'rdingizmi, oddiygina ish, to'g'rimi? – dedi Pembri.

– Ha. Yomon o'ylamabsiz. Qulay desa ham bo'ladi. Bilasizmi, men allaqachon bunga ko'nika boshladim. Jillaqursa, ko'nikishga urinyapman, – deya javob qaytardi Lekter.

– Ha, biz ham ko'nikyapmiz, – dedi Pembri.

Doktor Lekter yon daftariga bir nimalarni yozib-chizishni to'xtatmasdan ovqatini yedi. So'ngra stol oyog'iga zanjir bilan bog'langan mitti magnitofondan kassetani chiqarib, teskari o'girdi va yana qaytarib joyiga qo'ydi. Undan Glenn Guld ijrosidagi «Goldberg variatsiyasi» jarang socha boshladi. Zamon va makon tanlamaydigan go'zal musiqa charog'on kamerani hamda xonaning nazoratchilar o'tirgan joylarini ajib ohanglar bilan to'ldirdi.

Endilikda kursisidan jilmay o'tirgan doktor uchun vaqt keskin ravishda sekinlashib qolgandek va alohida-alohida lahzalarga bo'linib ketgandek tuyuldi. Bu odatda inson hal qiluvchi qadamni qo'yayotganida yuz beradigan holat edi. Unga musiqa ham o'z ritmini yo'qotmasdan mayda bo'laklarga ajralib borayotgandek, kumushdek jarangdor ohanglar uning atrofini o'rab turgan panjaralarning temir to'siqlariga urilib, notalarga parchalanayotgandek tuyuldi. Yuzida hech qanday ifoda aks etmayotgan doktor Lekter o'rnidan turib, tizzasining ustida turgan qog'oz sochiqning polga asta-sekin uchib tushishini kuzatib turdi. Sochiq uzoq vaqt havoda muallaq qolib, stolning oyog'iga yopishdi, hilpiradi, teskari ag'darildi, nihoyat, po'latdan ishlangan polga tushdi. Lekter uni poldan olishga urinmadi. Kamera bo'ylab yurib, qog'oz pardaning ortiga o'tdi-da unitaz qopqog'ining ustiga o'tirdi. Bu kamerada yolg'iz o'zi, nigohlardan uzoqda bo'ladigan yagona nuqta edi. U musiqadan huzurlanib, rakovinaga suyandi, qo'lini iyagiga qo'ydi va ko'zlarini xiyol yumdi».Goldberg variatsiyasi» uni tuzilmaviy nuqtayi nazardan qiziqtirardi. Mana, yana o'sha kadensiya... Sarabanda¹ mavzusi takrorlanmoqda... Bass soniya sayin kuchayib bordi... Lekterning boshi musiqaga hamohang ravishda qimirlar, tili esa tishlari uzra harakatlanardi – dastlab yuqori jag', keyin pastki jag'ini tekshirib chiqdi. Bu uzoq davom etuvchi nihoyatda maroqli tekshiruv jarayoni edi. Xuddi Alp tog'laridagi sayrga o'xshaydi – avvaliga tepaga, tog'ning eng baland cho'qqisiga chiqib borishadi, so'ngra yana pastga tushishadi.

Navbat milklarga keldi. U milklar va chakka o'rtasidagi masofani o'lchayotgandek tilini og'iz bo'shlig'i bo'ylab yurita boshladi. Aksariyat odamlar chuqur tafakkur yuritayotganlarida shunday qilishadi. Uning milklari tilidan sovuqroq edi. Chakkasi va yuqori jag' milklari orasidagi bo'shliq ham shunday edi. Tili mitti metall naychaga tegib ketganida darhol harakatlanishdan to'xtadi. Musiqa sadolari ostida uning

¹ Sarabanda – qadimiy ispancha raqs turi.

qulog'iga lift eshigining qarsillab yopilgan ovozi va elektromotorning guvillashi chalindi. U yana bir necha takt tinglagach, lift eshigi ochildi va notanish ovoz yangradi:

– Patnisni opketishga keldim.

Doktor Lekter Pembri ismli bo'yi kaltaroq nazoratchining panjaraga yaqin kelganini eshitdi. Pardadagi tirqishdan qarab, Pembrining to'sin yonida turganini ko'rdi.

– Doktor Lekter, chiqing va boyagidek panjaraga suyanib, polga o'tiring.

– Pembri, agar qarshi bo'lmasangiz, ishimni tugatib olsam. Bu safarlar moddalar almashinuviga salbiy ta'sir ko'rsatgan ko'rinadi.

Ushbu so'zlarni aytishi uchun juda ko'p vaqt ketdi.

– Bo'pti, – Pembri lift tomonga o'girilib, ovozini balandlatdi. – Patnis bo'shaganida pastki qavatga qo'ng'iroq qilaman.

– Mahbusni ko'rsam maylimi?

– O'zim qo'ng'iroq qilaman, dedim-ku.

Lift eshigi yana ochilib yopildi va xonani tag'in musiqa sadolari egallab oldi.

Doktor Lekter og'zidan naychani chiqarib olib, hojatxona qog'ozi bilan quritdi. Uning qo'llari aslo titramas, kafti ham qup-quruq edi.

Hamma narsaga qiziquvchan doktor Lekter qamoqxona o'tkazgan yillari mobaynida o'zi yashayotgan muhitga xos bir qancha ayyorliklarini o'zlashtirgan edi. Baltimordagi shifoxonada hamshiraga tashlanganidan keyingi o'tgan yillar ichida uni qat'iy ravishda hibsda saqlash qoidalari ikki bor buzilgan va ularning ikkalasi ham Barni ta'tilga ketgan paytda sodir bo'lgandi. Birinchi qoida buzilishi oldiga tadqiqotchi psixiatr kelib, sharikli ruchkasini unutib qoldirganida bo'lgandi. Psixiatr hali palatadan chiqib ulgurmasidan doktor Lekter ruchkaning yelim qo'big'ini sindirib tashlab, unitazga oqizib yuborgan, siyoh solingan metall naychani esa karavotidagi matras orasiga yashirgandi.

Uning palatasidagi yagona uchi o'tkir buyum karavotni devorga mahkamlab turuvchi po'lat boltning qirrasi edi. Lekterga shuning o'zi kifoya. Ikki oylik og'ir mehnatdan so'ng doktor Lekter nihoyat ishqalash orqali naychada ikkita parallel tish hosil qilishga muvaffaq bo'ldi. So'ngra naychadan bir dyuym uzunlikdagi bo'lakni sindirib olib, qoldiqlarni unitazga tashlab yubordi. Barni tinimsiz yo'nish natijasida uning qo'llarida paydo bo'lgan qadoqlarni payqamadi.

Olti oydan keyin esa navbatchi xodim doktorga advokati jo'natgan bir quchoq hujjatlarga qistirilgan yo'g'on po'lat qisqichni olib tashlashni unutib qoldirdi. Lekter qisqichning bir dyuym uzunlikdagi qismini sindirib, naychani ichiga soldi-da, qolgan qismini yana unitazga tashladi. Silliq, nozik va kalta naychani kiyimning choklari ichida, chakka hamda milk orasida yoki to'g'ri ichakda saqlash unga unchalik qiyinchilik tug'dirmadi.

Endi esa qog'oz pardaning ortida o'tirgan doktor Lekter o'sha qisqichning sinig'ini chiqarib olish uchun naychani bosh barmog'ining tirnog'i bilan asta tapillatardi. Axiyri, u naychadan chiqdi. Bu sim bo'lagi bo'lib, uning uchun qurol vazifasini o'tardi, ammo uni kerakli shaklga keltirish oson kechmagandi. Doktor sim bo'lagining teng yarmini naychaga kiritdi va naychani richag sifatida ishlatib, qolgan qismini nihoyatda ehtiyotkorlik bilan egdi. Nozik metall ba'zan sinib qolishi ham mumkin. Sim uning baquvvat qo'llari ta'sirida o'zgarishga uchrab, nihoyat, to'g'ri burchak ostida egildi. Endi Lekterning kishanlarni yechadigan kaliti bor edi.

Doktor Lekter qo'lini orqasiga olib borib, kalitni o'n besh marta bir qo'lidan boshqasiga oldi. So'ngra uni milklari orasiga qaytarib qo'yib, qo'llarini yuvdi va shoshmasdan sochiqqa artdi. Keyin esa tili yordamida kalitni o'ng qo'lining barmoqlari orasiga yashirdi. Qo'lini panjara orasidan yana tashqariga cho'zganida Pembrining olti barmoqli chap qo'liga tikilishini bilgani uchun shunday yo'l tutdi.

– Men tayyorman, ofitser Pembri. Siz-chi? – doktor Lekter parda ortidan chiqib, panjara yonidagi polga o'tirdi va qo'lla-

rini orqasiga cho'zdi. Qo'llari va bilaklari metall to'sinlardan tashqariga chiqdi. – Sabr bilan kutganingiz uchun katta rahmat.

Gapirishi o'ziga juda ham sekinlashib ketgandek tuyuldi. Xayriyatki, yangrayotgan musiqa ovozi buni yopib ketdi.

U ortida Pembri harakatlanayotganini his qilar edi. Mana, bilaklarini ushlab, sovun bilan yuvganligiga amin bo'lish uchun navbatma-navbat ularni hidlab ko'rdi. Keyin kishanlarni taqib, qulfladi. Kameraning kalitini olish uchun stolining yoniga ketdi. Lekter Pembrining kalitni qutichadan olganida shaqirlagan ovozini eshitdi. Mana, u kalitlarni olib, fortepianodan jarang sochayotgan notalarga hamohang harakatlanayotgandek ortiga qaytdi. Bu safar u bilan birga Boyl ham kelgandi. Doktor Lekter musiqa aks sadosi ostida ularning eshikka yaqinlashishganini payqadi.

Pembri kishanlarni yana bir bor tekshirishga kelganida doktor Lekter uning nafasini his qildi. Pembri kalitni burab, eshikni lang ochdi. Boyl ichkariga kirdi. Doktor Lekter boshini o'girib qaraganida kameradagi barcha narsalar g'oyatda sekin harakatlanayotgandek ko'rindi va bu unga har bitta narsani ikir-chikirigacha ko'rishiga imkon yaratardi. Stol yonida turib, sochilgan ovqat qoldiqlarini oshkora norozilik bilan terib, patnisga solayotgan Boyl. Ichidagi kassetaning katushkalari aylanayotgan magnitofon, oyog'i polga mahkamlangan stol yonidagi sochiq. Lekter ko'zining qiri bilan qarab, tashqaridan kameraning eshigini ushlab turgan Pembrining tizzasini hamda kamaridan pastga osilib turgan rezina dubinkasining uchini ko'rdi.

Doktor chap qo'lga taqilgan kishanning kalit tirqishini paypaslab topdi va o'zining kalitini tiqib, buradi. Kishanning chilganini uning bilagida bo'sh turib qolganidan bildi va kalitni chap qo'lga olib, ikkinchi kishanni paypasladi-da, kaliti bilan uni ham ochdi.

Shu tobda Boyl polda yotgan sochiqni olish uchun pastga egildi. Doktor Lekter ilondек sapchib, uning ustiga otildi va bir soniya ichida Boylning bilagiga kishan taqdi. Iflos ka-

merada burnini jiyirib turgan Boyl unga qarayman deguni-
cha Lekter ikkinchi kishanni stolning polga mahkamlangan
oyog'iga soldi. Doktor eshikka tomon intilar ekan, Pembri
kamera ichiga kirishga urindi, Lekter chaqqonlik qilib, yel-
kasi bilan temir eshikni itarib yubordi. Po'lat panjaralar
nazoratchining yuziga shiddat bilan kelib tegdi. Pembri ka-
maridagi gaz balonchasini olishga harakat qildi, lekin eshik
ostida ezilib qolgan qo'llari bunga imkon bermadi. Lekter
nazoratchining kamaridagi dubinkaning uchidan tutdi-da,
birdan yuqoriga itarib yubordi, natijada Pembrining tirsas-
gi o'zining bo'g'ziga qattiq urilib ketdi. Lekter uning yuziga
tishlarigi bosdi. Pembri doktorni nari itarishga urindi, ammo
tishlar burni va yuqori labiga xippa yopishgan edi. Lekter
kalamushni tutib olgan taksa¹ itidek boshini har yonga sil-
kitib, Pembrining kamaridagi dubinkani yechib oldi. Kamera
ichida qolgan Boyl esa polda o'tirgancha kishanning kalitini
qidirib timirskilalar, endi topdim deganida qo'lidan tushirib
yuborardi... Lekter dubinka bilan Pembrining avval qorniga,
so'ngra bo'g'ziga zarba berdi. Boyl nihoyat, kalitni kishan
qulfiga tiqishga muvaffaq bo'lganida Lekter allaqachon unga
o'girilgan edi. Boyl dod-voy solgan onning o'zidayoq uni o'ch-
di-qoldi: doktor gaz balonchasining suyuqligini oqizib yu-
bordi va oldinga cho'zilgan qo'llariga dubinka bilan ikki bor
zarba berdi. Boyl stol ostiga yashirinishga urindi, biroq gaz
balonchasidan ko'zi ko'r bo'lib, umuman boshqa tomonga
emakladi. Aniq yo'llangan bir nechta zarba bilan uni o'ldirish
doktorga aslo qiyinchilik tug'dirmadi.

Bir amallab o'rnidan turgan Pembrining ko'zlaridan tin-
may yosh oqar, g'azab va qahr bilan baqirardi. Og'zi qonga
to'lgan doktor Lekter unga razm solib, tirjaydi.

– Men tayyorman, ofitser Pembri. Siz-chi?

Dubinka yana yuqoriga ko'tarilib, aylana-aylana Pembri-
ning ensasiga kelib tushdi. Nazoratchi hushidan ketgan ba-
liqdek shilq etib polga cho'zildi.

¹ Такса – оёқлари калта, гавдаси узун ит.

Doktor Lekterning jismoniy harakatlar sababli daqiqasiga yuztadan oshib ketgan pulsi darhol me'yor darajasiga tushdi. U magnitofonni o'chirdi va atrofga quloq soldi. Zinapoyaga yaqinlashib, tag'in atrofga quloq soldi. So'ngra kameraga qaytib, Pembrining cho'ntaklarini ag'dardi, stolning kalitini topib, uning hamma tortmalarini ochib chiqdi. Eng pastki tortmada Boyl va Pembrining xizmat qurollari – o'ttiz sak-kizinci kalibrli ikkita to'pponcha turardi. Boylning cho'ntagidan esa u o'zi uchun eng kerakli narsani, ya'ni buklama pichoqni topib oldi.

XXXVII BOB

Sobiq sud binosining foyesi politsiyachilar bilan to'la Sedi. Tashqaridagi postlarda navbatchilik qilayotgan politsiyachilar soat kechki olti yarimlarda ikki soatlik smenasini tugatib, ichkariga kirishgan va elektr isitish uskunalarining yoniga borib olib, qo'llarini ilitishardi. Ularning ba'zilari Memfis shtatida bo'lib o'tayotgan basketbol o'yinlarida jamoalarga pul tikishgan va musobaqaning qanday kechayotganini bila olmay, xunob bo'lishardi.

Serjant Teyt foyeda radio ovozi yangrab turishiga ruxsat bermagan bo'lsa-da, ofitserlardan biri bildirmasdan quloqchin taqib, o'qtin-o'qtin jamoalar hisobidagi ochkolarni aytib turdi. Biroq, garov o'ynaganlarning ko'ngli shunda ham to'lmagandi.

Foyedagi o'n besh nafar politsiyachi va ikki nafar axloq tuzatish muassasasi xodimi soat yettida Pembri va Boylning o'rnini egallashga shay turishgandi. Serjant Teytning o'zi ham soat o'n birdan ertalabki yettigacha navbatchilik qilishni sabrsizlik bilan kutayotgandi.

Barcha postlarda tinchlik hukm surayotgandi. Lekterni o'ldirish bilan tahdid qilgan hech bir tentak binoga yaqin kelmadi.

Soat o'n beshta kam yettida Teyt liftning ovozi eshitildi. Lift eshigining ustidagi bronza rangli yo'nalish belgi siferb-lat bo'ylab yura boshladi va besh raqamiga yetib kelganida to'xtadi.

Teyt foyedagilarga qaradi.

– Suini patnisni olishga chiqdimi?

– Yo'q, men shu yerdaman, serjant. Tepaga qo'ng'iroq qilib, chiqaversinmi deb so'rab ko'ring, iltimos. Ha, desa boraman.

Serjant Teyt uchta raqamni terib, go'shakni qulog'iga tutdi.

– Tarmoq band ekan. Borib, qarab keling-chi, – serjant shunday deya soat o'n birdan yettigacha davom etadigan navbatchilik vaqtini jurnalga qayd etishda davom etdi.

Patrul politsiyasi xodimi Suini lift tugmasini bosdi, ammo lift joyidan jilmadi.

– Kechki ovqatga qo'zichoq go'shtini yegisi kelibdi, – deya to'ng'illadi u. – Nima deb o'ylaysiz, ertangi nonushtaga ko'ngli nimani tusarkin-a bu cholning? Balki hayvonot bog'idagi qaysidir hayvonni yeyishni ixtiyor etar? Uni kim tutib olib keladi? Albatta, Suini-da.

Bronza rangli yo'nalish belgisi hamon beshinchi qavatni ko'rsatib turardi.

Suini yana bir daqiqa kutib turgach, «Jin ursin, bu liftga nima balo bo'lgan?» dedi.

Shu tob tepa qavatlardan biridan o'ttiz sakkizinchi kalibrli to'pponchadan ikki bor ketma-ket otilgan o'q ovozi yangrab, tosh zinapoyalarda aks sado berdi. Bir necha soniyadan so'ng uchinchi o'q uzildi.

Oxirgi o'q ovozi eshitishi bilan serjant Teyt oyoqqa qalq-di va qo'lga mikrofonini olib gapira boshladi:

– Politsiya komissari gapiryapti. Minoraning yuqori qavatida uch marta o'q uzildi. Tashqaridagi postlarda tinchlik. Yuqoriga ko'tarilyapmiz.

Foyeda baqir-chaqir boshlanib, odamlar u yoqdan bu yoqqa chopishga tushdi.

Teyt bronza rangli yo'nalish belgisi nihoyat, harakatlanayotganini ko'rdi. Lift allaqachon to'rtinchi qavatga tushgan edi.

Shovqin-suron orasida Teytning baland ovozda qichqirgani quloqqa chalindi:

- Liftni to'xtatinglar! Tashqaridagi postlarda turganlar soni ikki baravarga oshirilsin. Birinchi bo'linma men bilan qoladi. Berri, Xauard! Sizlar la'nati liftning yonida turinglar...

Yo'nalish belgisi uchda to'xtadi.

- Birinchi bo'linma, men bilan! Har bitta eshikni yaxshilab tekshiringlar! Bobbi, tashqariga chop! Sochma o'q otadigan miltiq va himoya jiletlarini tez olib, yuqoriga chiq!

Zinapoyalardan ildam chiqib borayotgan Teyt sarosima ichida nima yuz berganini fahmladi va uning beshinchi qavatdagi nazoratchilarga yordam berish istagi bilan ehtiyotkorlik o'rtasida ayovsiz kurash boshladi.

- Ey Xudo! Ishqilib, u qochib ketmasin. Qochib ketmasin. Bizning, hatto bronejiletlarimiz ham yo'q... Axloq tuza-tish muassasasining la'nati to'nkalari...Og'zidagi oshni berib qo'ygan lapashanglar...

Ikkinchi, uchinchi hamda to'rtinchi qavatdagi xizmat ko'rsatish idoralarning bari yopiq bo'lishi kerak edi. Ushbu qavatlardan asosiy binoga idoralar oralab chiqsa bo'lar, beshinchi qavatdan esa bu imkonsiz edi.

Bir vaqtlar Tennessidagi maxsus bo'linmalarda a'lo darajada tayyorgarlikdan o'tgan Teyt bunday vaziyatlar-da nima qilishni yaxshi bilardi. U ortidan yosh ofitserlarni ergashtirgancha o'zi oldinda yurib, bo'linmaga yo'l-boshchi bo'lib borar, bo'linmadagilar bir-birlarini navbatma-navbat pana qilgancha zinalardan tez va hushyor yuqorilashardi.

- Kimda-kim eshikni tekshirmasdan turib, unga orqa o'g'irsa, mendan ko'radiganini ko'radi!

Ikkinchi qavat qop-qorong'i bo'lib, asosiy binoga olib chiqadigan eshik yopiq edi.

Ular uchinchi qavatga chiqishdi... Yo'lak xira yoritilgan edi... Faqat polga ochiq turgan lift eshigidan to'g'ri to'rtbur-

chak shaklidagi yorug'lik tushib turardi. Teyt devor yoqalab, lift eshigiga qarab yurdi. Aksiga olib, lift ichida unga yordami tegishi mumkin bo'lgan ko'zgu ham yo'q edi. U ko'rsatkich barmog'ini tepkinging ustida shay holatda tutgancha lift ichiga nazar soldi...Lift bo'm-bo'sh edi.

Teyt boshini yuqoriga qaratib, ovozining boricha «Boyl! Pembri!» deya qichqirdi. Uchinchi qavatda ofitserlardan birini navbatchilikka qo'yib, yuqorilashda davom etdi.

To'rtinchi qavat yuqori qavatdan yangrayotgan fortepiano sadolari bilan to'lgan edi. Asosiy binoga olib boruvchi eshik yengil turtki bilan ochilib ketdi. Katta fonardan yog'ilayotgan nurlar uzun yo'lakni va uning nihoyasidagi boshqa bir eshikni yoritib turardi. Eshik orti esa zim-ziyo edi.

– Boyl! Pembri! – yana ularni chaqirdi Teyt, lekin hech kim javob qaytarmadi. To'rtinchi qavatda ham ikki politsiyachini qoldirdi.

– Mana bu eshikka ko'z-quloq bo'lib turinglar! Hozir bronejiletarni olib chiqishadi. Yo'lakda qorangizni ko'rsatmang!

Teyt zinapoyaning qolgan pog'onalarini bir-bir bosib, musiqa baland ovozda yangrayotgan beshinchi qavatga chiqib bordi. Qisqagina yo'lakka g'ira-shira chiroq tushib turar, eshikning xira tortgan shishavand joyida esa «Shelbi okrugi tarixiy jamiyati» degan so'zlar yarqirab turardi.

Teyt pastga engashib, eshikka yaqin keldi va temir oshiq-moshiq joylashgan tomonga o'tdi. So'ngra narigi tomonda turgan Jeykobsga bosh irg'ab, eshik dastasini buradi va bor kuchi bilan eshikni itardi. Lang ochilib ketgan eshikning shishalari devorga tegib, chil-chil sindi. Teyt bir soniya ichida ichkariga lip etib kirib oldi-da, to'pponchasini oldinga va yon tomonga navbatma-navbat qaratgancha kirish nuqtasidan uzoqlab bordi.

Teyt umri mobaynida ko'plab dahshatli hodisalarga guvoh bo'lgan. Mudhish avtohalokatlar, shafqatsiz olishuvlar va qotilliklarni ko'rgan. Olti nafar hamkasbi ko'z o'ngida halok bo'lgan. Biroq, ayni damda nigohi qadalib qolgan holat politsiya-

chi sifatida ko'rgan-kechirganlari orasida eng dahshatlisi edi. Forma yoqasidan tepadagi qonga bo'yalgan bir parcha go'shtni ortiq insonning yuzi deb atab bo'lmardi. Boshning old va tepa qismi yulqib tashlangan go'shtdan oqqan qonga botgan, burun teshigining yonida bittagina qontalash ko'z osilib turardi.

Jeykobs poldagi qonga sirpana-sirpana Teytning yonidan o'tdi-da, kameraga kirdi va hanuzgacha stolning oyog'iga kishanlanib yotgan Boylning jasadiga qaradi. Uning ham hamma yog'i qonga bo'yalgan, majaqlangan boshi tars yorilib, qon tomchilari kameraning poli, devorlari va karavotga sachrab ketganga o'xshardi.

Jeykobs uning pulsini tekshirishga harakat qildi va «O'libdi. U yerdagi-chi, serjant?» dedi. Shundan keyingina Teyt o'ziga keldi, oniy sarosimadan xijolat tortib, ratsiyani qo'liga oldi.

- Komandir gapiryapti! Ikki qo'riqchi halok bo'lgan. Takrorlayman, ikki nafar qo'riqchi halok bo'lgan. Mahbus kamerada yo'q. Lekter yo'q. Tashqaridagi postlar diqqatiga! Derazalarni tekshiring! Mahbus koykadagi choyshabni olib ketgan ehtimol undan arqon sifatida foydalanmoqchi bo'lgandir! «Tez yordam» chaqiringlar!

- Pembri ham o'libdimi, serjant? - deya tag'in so'radi Jeykobs.

Teyt Pembrining yoniga o'tirib, pulsini ushladi. Shu tob polda yotgan shakl-shamoyilsiz jism xiyol qimirlab, yo'tal-di. Boshining og'iz joylashgan qismidan qonli pufak havoga ko'tarildi.

- Pembri tirik, - dedi Teyt.

Yaralangan odamga og'zi orqali sun'iy nafas berib, yordam ko'rsatishni istamayotgan bo'lsa-da, vaziyat taqozo qil-sa, baribir shunday qiladi. Negaki yigitlardan hech biriga bu ishni qilishga buyruq bera olmaydi.

Bundan ko'ra o'lgani yaxshi edi, ammo zarur bo'lsa, Teyt yordamga tayyor edi. Shoshma! Yaralangan qo'riqchining

yuragi urib, pulsi sezila boshlandi, pol ustidagi qonga belangan jism nafas oldi!

Ratsiyaga xabar keldi: avtoturargohdagi patrul mashinasi ichida o'tirgan leytenant undan ahvol haqida batafsilroq ma'lumot berishni talab qilayotgan edi.

Teyt zinapoya tomonga o'girildi.

– Marri! – deya politsiyachilardan birini yoniga chaqirdi u. – Bu yoqqa kelib, mana bu yaradorning oldida bo'lib tur.

– Uning ismi nima, serjant? – deya so'radi yuzidan qoni qochgan Marri.

– Pembri. Yoniga kelib, unga gapirib tur. Jin ursin! – Teyt endi ratsiyasining mikrofoniga qarata gapira boshladi. – Ikki qo'riqchi zararlangan. Boyl halok bo'lgan, Pembrining esa ahvoli juda og'ir. Lekter qochib ketgan. O'zi bilan ularning qurollarini olib ketgan. Kamar va to'pponcha g'illoflari stolda qoldirilgan.

Ratsiya dinamikasidan leytenantning ovozi do'rillab eshitildi:

– Zinalar-chi? Tekshirildimi? Zambil olib chiqaverishsinmi?

– Ha, ser. Yuqoriga chiqishayotganida to'rtinchi qavatdagi politsiyachi postini ogohlantirib qo'ying. Har bir qavatdagi zinapoya oldiga navbatchi tayinlab chiqdim.

– Tushunarli, serjant. Sakkizinchi post asosiy binoning to'rtinchi qavatidagi derazalar ortida allaqanday harakatlar-ga guvoh bo'lganini aytdi. Barcha chiqish eshiklariga odam qo'ydik, u tashqariga chiqib keta olmaydi.

Minoraning hamma nuqtalarida postlar joyida qolsin. Qo'lga olish guruhi yo'lda, tez orada kelib qoladi. Maxsus bo'linma tutun bilan uni berkingan joyidan haydab chiqarsin. Meni qanday tushundingiz? Qabul.

– Sizni tushundim, uni tutishni maxsus bo'linma ixtiyoriga topshiramiz.

– Uning qo'lida qanday qurollar bor?

– Ikkita to'pponcha va bitta buklama pichoq bor. Xoy, Jeykobs, qara-chi, u zaxira o'qlarni ham olib ketganmikin?

- Ablah boshqa hech nimani olmagan. Pembrining ham, Boylning ham zaxira o'qlari joyida turibdi. Maraz bitta ham ortiqcha o'q olmabdi.

- O'qlar qanaqa?

- O'ttiz sakkizinchi kalibrli PPD o'qlari

Teyt mikrofonni og'ziga yaqin tutdi:

- Leytenant, unda oltita o'q sig'uvchi o'ttiz sakkizinchi kalibrli ikkita to'pponcha bor shekilli. Uch bor o'q uzilganini eshitdik, zaxira quvvatlash uskunalariga esa tegmagan. Demak, unda taxminan 9 ta o'q qolgan bo'lishi kerak. Maxsus bo'linmaga uning o'qlari PPD ekanini va odamning yuzini mo'ljallab otishni xush ko'rishini yetkazing.

PPD o'qlari o'ta vahimali edi. Oddiy to'pponcha o'qlaridan farqli ravishda ularning po'sti hamda ichi bo'sh qalpoqchasi bor edi. Maxsus bo'linmadagilarning bronejiletlarini teshib o'ta olmasa ham boshiga shunday o'q tekkan odam til tortmay o'lardi. Qo'l yoki oyoqning esa dabdalasini chiqarardi.

- Teyt, sanitarlar zambil bilan yuqoriga chiqib ketishyapti, - deya xabar berdi leytenant.

«Tez yordam» mashinasi hayron qolarli darajada tez yetib kelgan bo'lsa-da, Teytga oradan bir necha soat o'tib ketgandek tuyuldi. Oyog'ining ostida Pembrining ingragan ovozi umuman tinmadi. Yaradorning ustiga egilib turgan Marri zo'r berib uni tinchlantirishga urinar, ko'zlarini boshqa tomonga qaratib, bir xil ohangda nuqul «Ahvoling yaxshi, Pembri. Sen yaxshisan. Hammasi joyida», degan gaplarni qaytarardi.

«Tez yordam» xodimlarini eshik oldida ko'rishi bilan Teyt xuddi urush paytidagidek «Zambil!» deya qichqirdi. So'ngra Marrini yelkasidan ushlab, nari itardi». Tez yordam» xodimlari tezkorlik va epchillik bilan harakat qilishdi. Qonga bo'yalgan tanani zambilga ortishdi, qondan sirg'anchiq bo'lib ketgan va qattiq qisilgan mushtlarni to'g'ri tutgan holda kamarlarni taqishdi, badbashara bo'lib qolgan yuz qismini doka bilan o'rashdi va niqob bilan qoplashdi, kislorod yostiqchasini ulab qo'yishdi.

Xodimlardan biri venaning ichiga yuborish uchun plazmali ballonni chiqardi, ammo qon bosimini o'lchayotgan ikkinchi bir xodim boshini chayqadi.

– Kerak emas. Qani, pastga olib tushamiz.

Shu tob ratsiyadan xabar yangradi:

– Teyt, endi minorani asosiy bino bilan bog'lovchi eshiklar bilan shug'ullaning. Barcha qavatlardagi eshiklarni tekshirib, qulf osinglar. Minora tomondagi barcha eshiklar oldida post tashkil etilsin. Hozir sizlarga bronejiletlar va qurollarni olib chiqishadi. Uni tirik holda qo'lga olamiz. Albatta, agar o'z ixtiyori bilan berkingan joyidan chiqib kelsa. Biroq, qaltis tavakkal qilmoqchi emasman. Uning hayotiga tupurganman. Meni qanday tushundingiz?

– Tushunarli, leytenant!

– Barcha ishni maxsus bo'linma amalga oshiradi, faqat u! Takrorlang!

Teyt buyruqni takrorladi. U tajribali serjant edi va ayni damda unda iste'dodini yana bir bor hammaga namoyish etish imkoni tug'ildi. U Jeykobs bilan zalvorli bronejiletlarni taqib, Pembrini zambilga solib tirjaydi olib ketayotgan «Tez yordam» xodimlari ortidan pastga tushishdi. Ikkinchi sanitarlar guruhi esa boshqa bir zambilda Boylning jasadini olib tushardi. Zambillardagi yarador va qurbonga ko'zlari tushishi bilan pastki qavatlarda navbatchilik qilayotgan politsiyachilarning g'azabi jo'shib ketdi. Teyt ularni qat'iy ogohlantirdi:

– Sergak bo'linglar, yo'qsa yana bittangiz o'qqa nishona bo'lasiz!

«Tez yordam» mashinasi sirenasini yoqqancha ushbu hududga eng yaqin kasalxonaga yo'l oldi. Teyt bu ishlarda tajribasi ancha katta bo'lgan Jeykobsning hamrohligida hamma eshiklarni birma-bir tekshiruvdan o'tkazdi va qulfladi. Endilikda minora asosiy binodan butkul ajratib qo'yilgandi.

To'rtinchi qavatdagi ochiq turgan eshikdan ichkariga shamol epkini kelib urildi. Eshik ortida qolgan asosiy binoning ulkan va qop-qorong'i xonalarida son-sanoqsiz telefon-

lar to'satdan jiringlashga tushdi. Lekterning asosiy binoda «o'rab olinganligi» haqidagi xabar allaqachon tarqalib ketgan, radio hamda televideniye muxbirlari kompyuterlaridagi modemlar orqali idoralardagi telefonlarga shosha-pisha qo'ng'iroq qilishga tushishgandi. Ular bu maxluqdan, ya'ni shaxsan Lekterdan intervyu olish dardida kuyib pishishayotgandi. Bunday vaziyatlarda maxsus bo'linma jinoyatchi bilan muzokara olib boriladigan bitta telefondan boshqa barcha telefonlarni tarmoqdan uzib qo'yardi, lekin sobiq sud binosi nihoyatda katta, idoralar soni ham haddan tashqari ko'p edi.

Teyt telefonlar jiringlayotgan xonalarni tekshirib, barchasini qulflab chiqdi. Ustidagi og'ir bronejiletlar uni allaqachon qora terga botirgan, ko'ksi va belini qichishtirayotgan edi.

Bino bo'ylab tekshiruvni nihoyasiga yetkazgach, u ratsiyani qo'liga oldi.

- Komandir postidan gapiryapmiz. Teyt aloqada. Minora to'liq tekshirildi. Hech kim yo'q.

- Tushundim, Teyt. Kapitan sizni komandir postiga chaqiryapti.

- Boryapman. O'ninchi post! Meni eshityapsizmi? Hoy, foyedagilar?

- Shu yerdamiz, serjant.

- Men oldingizga liftda tushyapman. Liftdaman, tushunarlimi?

- Tushunarli, serjant.

Jeykobs va Teyt birinchi qavatga tushish uchun lift ichiga kirishganida serjantning ustiga tepadan qon tomchisi tushdi. Shu on yana bir tomchi qon oyoq kiyimining uchina tushdi.

U shiftga qaradi va Jeykobsni turtdi, labiga barmog'ini bosib, jim bo'lishni buyurdi.

Qon liftning shiftidagi lyuk qopqog'idan pastga tomayotgan edi. Ular shu alpozda pastga tushgunlaricha oradan soatlar o'tib ketgandek bo'ldi. Nihoyat, lift to'xtaganida Teyt va Jeykobs ortiga tisarilganicha tashqariga chiqishdi. Qo'llaridagi to'pponchalar shiftga qaratilgan edi. Teyt yana orqasiga qaytib kelib, lift eshigini yopdi.

- Ts-s! - u foyedagilarga ham jimlik saqlashni buyurdi va past ovozda «Berri, Xauard, u lift tomida. Tomni nishonga olinglar!» dedi.

O'zi esa tashqariga chiqdi. Maxsus bo'linmaning qora avtobusi allaqachon avtoturargohdan joy olgandi. Bu yigitlarda nafaqat istalgan eshikni, balki liftlarni ham ochuvchi ochqichlar bo'ladi.

Maxsus bo'linma yigitlari ishga kirishgan edilar. Qora bronejilet va o'q o'tkazmaydigan shlem kiygan ikki yigit zinalaridan uchinchi qavatga chiqib borishardi. Vintovkalarining nishoni liftga qaratilgan ikki nafar maxsus bo'linma askari foyeda Teyt bilan qoldi.

«Hujum arafasida turgan chumolilarga o'xshaydi-ya bular», degan fikr o'tdi Teytning xayolidan.

Maxsus bo'linma rahbari shlemofoniga qarata «Bo'pti, Jonni», dedi.

Uchinchi qavatdagi ofitser Jonni Piterson qulfga ochqichni joylab, lift eshigini ochdi. Pastdagi shaxta qop-qorong'i edi. Piterson yo'lak poliga uzala tushib, yonboshiga o'girildi va jiletining cho'ntagidan gazi asab hujayralarini falaj qilib qo'yuvchi granatani oldi-da, uni yoniga qo'ydi.

- Tayyorman, - dedi u ratsiya orqali. - Hozir tepani qarayman.

U dastasi uzun ko'zgusini olib, ehtiyotkorlik bilan ostona qo'ydi, sherigi esa kuchli yorug'lik taratuvchi fonarini pastdagi shaxtaga tutdi.

- Uni ko'ryapman. Liftning tomida yotibdi. Yonida to'pponcha bor ekan...U harakatlanmayapti.

- Qo'llarini ko'ryapsanmi? - ratsiya orqali Pitersondan so'rashdi.

- Bir qo'lini ko'ryapman. Ikkinchi qo'li ostida qolgan. Choyshabga o'ralib yotibdi.

- Unga qarab gapir!

- QO'LLARINGNI BOSHINGGA QO'Y VA QIMIRLAMA! - pastga qarata baland ovozda qichqirdi Piterson. - U qimirlamadi, leytenant... Xo'p bo'ladi.

– AGAR QO‘LLARINGNI BOSHINGGA QO‘YMASANG, FALAJ QILUVCHI GAZLI GRANATANI OTAMAN! UCH SONIYA VAQTING BOR! – Piterson boshqa bir cho‘ntagidan har bir maxsus bo‘linma askarida bo‘ladigan eshik uchun mo‘ljallangan po‘lat prujinani oldi-da, tag‘in qichqirdi. – DIQQAT, YIGITLAR, MEN GRANATANI OTYAPMAN! – u pastga uloqtirgan po‘lat prujinasining tanaga tegib, sakrab ketganini ko‘rdi. – Leytenant, u qimirlamadi!

– Mayli, Jonni, pastdagi lyukni tashqaridan ochishga urinib ko‘ramiz. Bizni himoya qil!

Piterson qorni bilan yotib, qirq beshinchi kalibrli to‘pponchasini oldi-da, saqlagichdan chiqarib, tepkisini ko‘tardi va nishonini pastdagi jismga qaratdi.

– Tayyorman! – deya qichqirdi u.

Yuqoridan lift shaxtasiga qarab, lift tomida nozik shu‘la paydo bo‘lganini ko‘rdi. Foyedagi ofitserlar avtobusdan olib kelingan uzunchoq kurak bilan lyukni ochishga harakat qilishardi. Biroq tom ustida harakatsiz yotgan tana ularning ishiga xalal berayotgandi. Pastdan lyukni itarayotgan ofitserlarning sa‘y-harakatlari natijasida tana bir tomonga surildi, uning bitta qo‘li sal qimirlab ketgandek bo‘ldi.

Pitersonning barmog‘i to‘pponchani tepkisida mahkamroq o‘rnashdi

– U qo‘lini qimirlatdi, leytenant! Menimcha, uni pastdan itarishdi!

– Tushunarli! Davom etamiz!

Nihoyat, lyukning qopqog‘i bir tomonga surilganida ochiq lyukdan tushgan yorug‘lik sababli Piterson ularni yaxshi ko‘ra olmay qoldi.

– U qimirlamadi! Qo‘li qurolga tegib turgani yo‘q!

– Yaxshi, Jonni! – ratsiyadan leytenantning vazmin ovozi eshitildi. – To‘pponchani tushir. Liftning tomiga chiqyapmiz. Ko‘zgu orqali kuzatib tur. Qimirlagudek bo‘lsa, bizga darhol xabar ber. Faqat biz o‘t ochamiz. Tushunarlimi?

– Tushundim.

Lift eshigining ro'parasida turgan Teyt maxsus bo'linmaning ishini diqqat bilan kuzatdi. Bronteshar snaryad bilan o'qlangan vintovka tutgan askar shiftni nishonga oldi, ikkinchisi narvon qo'yib, yuqoriga chiqa boshladi. U bitta qo'lida stvoliga fonar o'rnatilgan og'ir avtomatik to'pponchani, ikkinchi qo'lida esa uzunchoq dastali ko'zguni tutib olgandi. Dastlab lyuk orqali tepaga bir vaqtning o'zida to'pponcha va ko'zgu ko'tarildi, so'ngra askarning boshi va yelkalari ko'rin-di. U o'ttiz sakkizinchi kalibrli to'pponchani pastdagilarga uzatdi va «U jonsiz», dedi.

Teytning xayolidan bir soniyaga Lekterning o'limi Kettrin Beyker Martinning ham o'lishini bildirarmikin, degan xayol shuvillab o'tdi. Bu maxluqning miyasidagi chiroqlar abadiy o'chgan bo'lsa, endi tergov ishiga oydinlik kiritishga qodir kim qoldi?

Jasadni lift tomidan ehtiyotkorlik bilan ko'tarib, qo'lma-qo'l lyukdan olib o'tishdi va devorlari ilk bor o'ta dahshatli manzaraning guvohi bo'layotgan liftning poliga yotqizishdi. Foyedagi unga bir bor qarash ilinjida turgan politsiyachilar soni keskin oshib ketgan edi.

Turma nazoratchilaridan biri hammadan oldinroqqa chiqib, jasadning qo'llaridagi bezakli tatuirovkalarga qaradi va «Axir, bu Pembri-ku!» dedi.

XXXVIII BOB

Sirenalari yoqilgan «tez yordam» mashinasining saloni-da chayqala-chayqala arang ketayotgan yosh shifokor ratsiyasini olib, kasalxonaning shoshilinch tibbiy yordam ko'rsatish bo'limidagi dispetcheriga axborot bera boshladi. Sirenaning ovozi bosish uchun baqirib gapirishga majbur bo'ldi.

– U og'ir behushlik holatida, lekin hayotiy ko'rsatkichlari yomon emas. Qon bosimi me'yorda. Bir yuz o'ttizga to'qson.

Ha. to'qson. Pulsi sakson besh. Yuziga ko'p sonli jarohat yetgan, terisi qiymalanib ketgan, bitta ko'zi oqib tushgan. Yuzini bint bilan o'rab qo'ydim. Boshiga o'q uzilgan bo'lishi ehtimol, aniq bir narsa deya olmayman.

Shu tob shifokorning ortidagi zambilda yotgan odamning kamar tagida qolgan qonli mushtlari qimirladi. U o'ng qo'lini kamar ostidan chiqarib, ko'ksidagi kamar to'qasini paypaslab topdi-da, bog'ichni sekin yechdi.

– Boshini bint bilan siqib bog'lashga qo'rqdim...Zambilga olishimizdan oldin tomiri tortishgandek bo'ldi... Ha, chalqanchasiga yotqizdim, kamar bilan zambilga mahkamladim.

Bu paytda shifokorning orqasida qonli qo'l yuzdagi jarohlik bog'lamini g'ijimlab, ko'zlaridagi qonni artdi.

Shifokor kislorod uskunasidan chiqayotgan pishillash ovozi balandlab ketganini eshitib, ortiga o'girildi va o'ziga qarab turgan qonli yuzni ko'rdi, lekin pastlayotgan to'pponchani payqamay qoldi. O'q qulog'idan sal teparoqqa borib tegdi.

«Tez yordam» mashinasi olti polosali yo'ning o'rtasida sekinlashib, birdan to'xtadi. Natijada tirbandlik hosil bo'lib, ortda kelayotgan boshqa mashinalardagi haydovchilar sabrsizlik bilan signal chala boshlashdi, «tez yordam» mashinasini aylanib o'tish yoki o'tmaslikni bilmay xunob bo'lishdi. Oradan bir necha soniya o'tmayoq ketma-ket ikki marotaba paqillagan ovoz eshitildi va «tez yordam» mashinasi tag'in harakatga tushdi. Avvaliga biroz qat'iyatsiz yurib, tezda tezlikni oshirdi va o'ng tomondagi polosaga o'tib oldi.

Oldinda aeroportdan chiqish darvozasi ko'rindi». «Tez yordam» mashinasi mayoqlarini yoqqancha sirena sadolari ostida o'ng tomondagi yo'ldan darvozaga yaqinlashdi. Kira-verishda oynatozalagichlar ishga tushib, sirena jimib qoldi va mayoqlar so'ndi. Mashina yurishi ham sekinlashib, xira tortayotgan qish oqshomida yorqin nurlarga cho'milgan ulkan va ko'rkam Memfis halqaro aeroportiga kirdi. Qayrilma yo'l orqali avtomatik darvozalardan o'tib, yer ostida joylash-

gan transportlar uchun mo'ljallangan katta avtoturargohga yetib keldi. Derazadan qonli qo'l chiqib, avtoturargoh talonini olgach, avtoturargohga eltuvchi yerosti tunnelida g'oyib bo'ldi.

XXXIX BOB

Odatiy kunlardan biri bo'lganida Kleris Starling, shubhasiz, Kroufordning Arlingtondagi uyiga chuqur e'tibor qaratgan bo'lardi. Biroq, doktor Lekterning qochib ketgani haqida radioda berilgan xabarni eshitgan payti bularning hammasi esidan chiqib ketdi. Lablari pirpirab, bosh terisi qattiq sanchib og'riyotgan Kleris mashinani tamomila beixtiyor ravishda haydab keldi. Chap qanotdagi pardalari tushirilgan charog'on xonada Bella yotgan bo'lsa kerak, deya taxmin qildi. Eshik qo'ng'irog'i unga juda ham qattiq gumburlab ketgandek tuyuldi.

Qo'ng'iroqni ikkinchi bor bosganidan keyingina eshik ochildi. Egniga keng pulover kiyib olgan maxsus agent qo'lidagi radiotelefon orqali kim bilandir gaplashayotgan edi.

- Bu Kopli, Memfisdan, - deya izoh berdi u va qo'li bilan ishora qilib, Klerisni ichkariga kirishga taklif etdi. O'zi yo'l boshlab, ayni vaqtda telefondagi suhbatdoshiga ham gapirib ketdi.

Oshxonada hamshira muzlatkichdan dori solingan shisha idishni olib, ichida qancha dori qolganini ko'rmoqchi bo'lib, chiroq yorug'iga tutdi. Krouford unga savolomuz qaraganida hamshira boshini chayqadi: unga Kroufordning yordami zarur emasdi.

Krouford Statrlingni o'zining xonasiga boshladi - uch pog'ona pastdagi ikkita mashina sig'adigan garaj qayta ta'mirlanib, kenggina xonaga aytantirilgandi. U yerga divan va bir necha kursi qo'yilgan bo'lib, yozuv stolining ustida kompyuterning yashil ekrani yarqirab turar, uning yonidan

qadimiy astrolyabiya joy olgandi. Gilamga qadam qo'yishi bilan Kleris uning beton pol ustiga yopilganini darhol payqadi. Krouford unga kreslodan joy ko'rsatdi. So'ngra mikrofonni qo'li bilan bekitib, undan «Starling, to'g'ri, savolim bo'lmag'ur, ammo Memfisda Lekterga biror nima bermaganmidingiz?» deb so'radi.

– Yo'q.

– Hech qanday narsa bermaganmidingiz?

– Yo'q, hech qanday narsa bermaganman.

– Biroq, unga avvalgi kamerasidagi suratlar va boshqa ashqol-dashqollarni bermoqchi edingiz-ku.

– Ularni bermadim, hali ham sumkamda turibdi. Lekter menga ish bo'yicha hujjatlarni qaytardi. Undan shundan bo'lak narsa olmadim ham, unga bermadim ham.

Krouford mikrofonni labiga yaqin keltirdi:

– Kopli, bularning hammasi g'irt safsata. O'sha iflosning dumini hoziroq bosib qo'yishingizni talab qilaman. Hoziroq! Shefga va mahalliy FQB idorasiga raport yo'llang... Barcha ishning maxsus aloqa xizmati orqali olib borilishini nazorat qiling. Barrouz allaqachon ishga kirishgan. Ha, – u telefonni o'chirib, cho'ntagiga solib qo'ydi. – Qahva ichishga nima deysiz, Starling? Yoki koka-kola keltiraymi?

– O'zi nima gap, janob Krouford? Doktor Lekterga nima-dir berilishi ortidan shuncha g'alva qo'pdimi?

– Chiltonning aytishicha, Lekterga siz bir narsa bergansiz va shuning yordamida u qo'lidagi kishanlarni ochgan. Unga ataylab bermagansiz, bu shunchaki ehtiyotsizlik natijasida bo'lgan, deyapti.

To'satdan Kroufordning ko'zlari toshbaqanikidek kichrayib, qahr socha boshladi. U hozirgi aytgan gaplariga Klerisning qanday munosabatda bo'lishini diqqat bilan kuzatdi.

– Starling, Chilton sizga hech xushomad qilmaganmidi oldin? Balki, shunga bu bo'htonlarni...

– Ehtimol shundaydir. Menga shakarli qora qahva, iltimos. Krouford oshxonada kuymalanib yurganida Kleris bir ne-

cha bor chuqur nafas olib, xonani ko'zdan kechirdi. Yotoqxonada yoki kazarmada yashaydigan odamning ko'ziga bunday uylar naq jannatdek ko'rinadi. Oyog'ining ostidagi yer ostin-ustin bo'lib borayotgan bo'lsa-da, Kroufordlar oilasining fayzli xonadoni Starlingga jindek xotirjamlik bag'ishladi.

Krouford finjonlarni ehtiyotlab ushlagancha bifokal ko'zoynagi ortidan oyog'ining ostiga qaray-qaray oshxonadan pastdagi xonasiga tushdi. Yumshoq mokasin kiyib olgani uchun bo'yi odatdagidan yarim dyuym kaltaroq ko'rinardi. Starling qahvasini olish uchun o'rnidan turganida ikkalasining ko'zlari bir xil balandlikda to'qnashdi. Krouforddan sovun hidi kelar, oq oralagan sochlari esa haddan tashqari mayin bo'lib qolgandek ko'rinardi.

– Kopli hali «tez yordam» mashinasini topishmagan, dedi. Politsiya hozirda butun shaharni o'rab olibdi.

Kleris boshini sarak-sarak qildi.

– Men hech qanaqa tafsilotlarni bilmayman. Radioda Lekterning ikki nafar politsiyachini o'ldirib, qochib ketganini aytishdi, xolos.

– Politsiyachi emas, turma nazoratchilari, – Krouford kompyuterining ekranidagi yurib borayotgan matnga barmog'ini nuqdi. – Ismlari Boyl va Pembri. Ularni ko'rganmidingiz?

Kleris bosh iring'adi.

– Ha. Ular meni ichkariga kiritishgandi. Menga umuman yomon munosabatda bo'lishmagandi.

O'shanda Pembri Chiltonning yoniga kelgandi... O'ziga qanchalik noqulay bo'lmasin, indamay buyruqni bajarishga majbur bo'lgandi u». Men bilan yuring», degandi. Qo'llarida va peshonasida xoli bor edi... Endi esa u yo'q.

Birdan Starling finjonini stolga qo'ydi va chuqur nafas olib, bir lahza shiftga qarab turib qoldi.

– U qochishning uddasidan qanday chiqqan?

– Koplining aytishicha, «tez yordam» mashinasida juftakni rostlagan. Hali buni yaxshilab tekshiramiz. LSD suvi yuritilgan bosma qog'oz bo'yicha ishlar qanday ketyapti?

Starling kechagi kunining ikkinchi yarmini Krendlarning ko'rsatmasi asosida kompyuter oldida o'tkazgan, giyohvand moddalar hamda ularning tarqalish kanallari haqidagi ma'lumotlarni o'rganib chiqqandi.

– Hozircha natija yo'q. Ayni damda laboratoriyada giyohvand moddalar tarqalishiga qarshi kurash bo'yicha boshqarma arxivida saqlanayotgan ishlarni ko'rib chiqishyapti va LSDning turli partiyalari tahliliga oid ma'lumotlar bilan solishtirishyapti. Balki, o'xshashlik topilib qolar, ammo namunalar olinganiga o'n yil bo'lgan! Undan ko'ra hujjatlar bilan ishlaganimiz yaxshi edi, chunki giyohvand moddalar tarqalishiga qarshi kurash bo'yicha boshqarma tahlillaridan qog'ozga chop etilgan narsalar anchayin foydaliroq.

– Lekin uning tarkibida chindan ham LSD moddasi bor-ku, to'g'rimi?

– Ha. Janob Krouford, u qanday qilib qochishga muvaffaq bo'lgan?

– Shunchalik bilishni xohlaysizmi?

Starling bosh irg'adi.

– Unda eshiting. «Tez yordam» mashinasiga uni yanglishib chiqarishgan. Yuzi tanib bo'lmas darajaga kelib qolgani uchun uni Pembri deb o'ylashgan.

– Uning egnida Pembrining formasi bo'lganmi? Ikkalasi-ning ham bo'yi deyarli teng edi...

– Ha, u Pembrining formasidan foydalangan hamda uning va Boylning yuzidan qolgan-qutgan terilar bilan yopingan. Pembrining tanasini esa qon o'tmasligi uchun suv o'tkazmaydigan choyshab bilan o'ragan va liftning tomiga olib chiqib tashlagan. So'ngra formani kiyib, yuzini qon bilan bo'yagan va polga uzala tushib yotib, shovqin-suron ko'tarish maqsadida shiftga qarata uch bor o'q uzgan. Uning to'pponchani nima qilganini bilmayman, lekin katta ehtimol bilan uni shimining ichiga yashirgan bo'lsa kerak». Tez yordam» mashinasi yetib kelgan, hamma yoqni to'pponcha tutgan politsiyachilar bosib ketgan. Tibbiy xodimlar darhol yuqori

qavatga chiqishgan va bunday vaziyatda qilinishi lozim bo'lgan ishlarni amalga oshirishgan. Unga birinchi yordam ko'rsatishgan, kislorod uskunasi ulashgan va bint bilan qon oqayotgan joylarini o'rab qo'yishgan, keyin esa uni zambilga ortib, kasalxonaga olib ketishgan. Vaholanki, ular kasalxonaga yetib borishmagan. Politsiya hanuzgacha mashinani izlayapti. Menga bu ishlar umuman yoqmayapti. Essiz, begunoh sanitarlar bekordan bekorga o'lib ketishdi. Kopli yana shuni ma'lum qildiki, mutaxassislar ayni paytda «tez yordam» mashinasi va dispetcher o'rtasidagi barcha telefon suhbatlarini tinglashayotgan ekan». Tez yordam»ga ikki marta qo'ng'iroq bo'lgan. Menimcha, ularga birinchi bo'lib Lekterning o'zi, shiftga o'q uzmasidan oldin qo'ng'iroq qilgan. Vaqtdan yutishni maqsad qilgan bo'lsa kerak. Doktor Lekter ham doimgidek zavqlanishning yo'lini topgan!

Kroufordning ovozidagi alamzadalikni Starling birinchi bor payqadi. Alamzadalik uning nazdida hamisha zaiflik va kuchsizlik bilan birga yurgani uchun hozirgi holat uni qo'rquvga solib qo'ygandi.

– Doktor Lekterning qochishi uning bizga yolg'on gapirganini anglatmaydi, – dedi Kleris. – Albatta, u bizga yoki senator Martinga yolg'on gapirgan, ammo bir vaqtning o'zida ikkalamizni ham alday olmaydi. U senator Martinga qotilning ismi Billi Rubin ekanini aytgan hamda u haqida shundan boshqa narsa bilmayman, degan. Menga esa qotilni jinsini o'zgartirish ishtiyoqida yonayotgan va shu xayoli miyasiga o'rnashib olgan odam, deya tasvirladi. Lekterning menga aytgan so'nggi so'zlari esa «Arkaning qolgan qismini qurib bitirish zarur», degan gapdan iborat edi. U mana shunday jarrohlik amaliyotlari o'tkaziluvchi shifoxonalarni tekshirib chiqishni nazarda tutgan...

– Ha, esimda. Hisobotingizni o'qigandim. Lekin o'sha shifoxonalardan ism-familiyalar yozilgan ro'yxatni olmaganimizcha qo'limizdan hech vaqo kelmaydi. Alan Blumning shaxsan o'zi bu ish bilan shug'ullanyapti, bo'lim boshliqlari bilan o'zi

uchrashyapti. Hujjatlarni tekshiryapmiz, deyishibdi. Tekshiruv natijalarini kutishdan boshqa ilojimiz yo'q.

- Janob Krouford, qandaydir muammoga duch keldingizmi?

- Oilaviy sabablarga ko'ra meni ta'tilga chiqarish bo'yicha buyruq tayyorlashibdi. Yangi operativ guruhni shakllantirishibdi. Uning tarkibiga FQB, giyohvand moddalar tarqalishiga qarshi kurash bo'yicha boshqarmasi vakillari, shuningdek, bosh prokuraturadan qo'shimcha kuchlar kiritilgan. Ya'ni Krendlarning jamoasi.

- Guruhga kim rahbarlik qilar ekan?

- Rasman FQB direktori o'rinbosari Jon Golbi. U men bilan tez-tez maslahatlashib turadi. Umuman olganda, yaxshi odam. O'zingizda muammo yo'qmi? Ishlaringiz yaxshimi?

-Krendler guvohnomamni hamda qurolimni topshirishni va akademiya qaytishni buyurdi.

- Bu Lekterning oldiga borishingizdan oldingi buyrug'i, Starling. Krendler shaxsiy tarkibdan iborat inspeksiyaga ustingizdan shikoyat xati yuborgan va akademiya boshqaruv kengashiga sizning xizmatga layoqatingizni qayta ko'rib chiqish talabini qo'ygan». Mutlaqo xolis holatda ko'rib chiqilsin», deya alohida urg'u ham berib ketgan. Ablah! O't ochish bo'yicha o'qituvchingiz Jon Brigem o'sha shikoyat xatini Kvontikodagi fakultet yig'ilishida o'z ko'zi bilan ko'ribdi, holat bo'yicha o'z fikrini bildiribdi. Menga ham buni u xabar qildi.

- Bu ishlar pachava deganimi?

- Nima bo'lgan taqdirda ham masalangiz muhokama qilinadi. Sizni himoya qilishni o'z zimmamga olaman, kasbiy tayyorgarligingizni ham ta'kidlab o'taman. Menimcha, shuning o'zi kifoya qilsa kerak. Biroq, hozirning o'zidayoq akademiya qaytmasangiz, xizmat tekshiruvi natijalaridan qat'i nazar, kursdan kursga qoldirilasiz. Kursdan kursga qoldirilsangiz, nima bo'lishini bilasizmi?

- Ha, albatta. Nomzodim akademiya saralab olingan

bo'linga qaytariladi, navbatdagi saralash o'tkazilguncha yoki bo'sh o'rin paydo bo'lganicha o'tirib, bir uyum hisobotlar bilan ishlab, qahva tayyorlab yuraman.

- Sizga va'da beramanki, siz uchun bo'sh o'rin, albatta, ochiladi, ammo hozir o'qishga qaytmasangiz, hech qanday yordam ko'rsata olmayman sizga.

- Demak, yo akademiyaga qaytishim va bu ishimni to'xtatishim kerak, yo...

- Xuddi shunday.

- Nima qilay?

- Vazifangiz doktor Lekter bilan gaplashishdan iborat edi va bu vazifani ado etdingiz. Tergovni davom ettirib, kursantlar safidan chiqib ketishingizni aslo istamayman. Bunday qilsangiz, olti oyni yoki undan ham ko'proq vaqtni boy bergan bo'lasiz.

- Ketrin Martinning taqdiri nima bo'ladi?

- Buffalo Billning qizni ushlab turganiga ham ikki sutkadan oshdi. Bugun yarim tunda roppa-rosa qirq sakkiz soat bo'ladi. Uni qo'lga olmasak, ertaga yoki indin qizni o'ldiradi. Agar eng so'nggi jinoyatiga asosan aytadigan bo'lsam, albatta.

- Lekin bizda Lekterdan olgan ma'lumotlarimizdan ham boshqa dalillar mavjud-ku.

- To bugungacha Billi Rubin ismli olti kishini topishgan va ularning barchasi muqaddam sudlangan. Ammo ularning hech biri Buffalo Biliga o'xshamaydi. Hasharotshunoslikka oid jurnallarga obuna bo'lganlar orasida Billi Rubin degan ism yo'q. Pichoq yasovchi ustalar va temirchilar jamiyati oxirgi o'n yil ichida antrakoz xastaligiga uchragan besh nafar odam to'g'risida ma'lumot bor ekan, tekshirilmagan bir-ikki odam qoldi, xolos. Xo'sh, yana nima? Klausning daragini hali topishmadi. Interpoldan Klaus Betland ismli norvegiyalik tijoriy kema dengizchisi bedarak yo'qolgani bo'yicha qidiruv orderi berilgani to'g'risida xabar qilishdi. Norvegiyadagi hamkasblarimiz kartasini jo'natish uchun hozir u borgan tish shifokorini izlashyapti. Jinsni o'zgartirish shifoxonalari-

dan qandaydir ma'lumot olishga erishsak, sizning yordamingiz zarur bo'ladi. Shunaqa gaplar. Starling?

– Labbay, janob Krouford!

– Akademiyaga qayting.

– Agar ushbu tergov ishini davom ettirishimni istamagingizda meni dafn marosimlari idorasiga o'zingiz bilan birga olib bormasdingiz, janob Krouford.

– Ha, unaqa qilmasligim lozim edi. Lekin bormagingizda, hasharotni topmagan bo'lardik-da. Sizga maslahatim: qurolingizni topshirmang. Kvontikoda hech kim sizga xavf tug'dira olmaydi, biroq bazadan tashqariga chiqqan paytingizda, toki Lekter tirik va ozodlikda yurgan ekan, yoningizda doimo qurolingiz bo'lsin.

– O'zingiz-chi? U sizdan nafratlanadi! Aytmoqchimanki, u allaqachon reja tuzgan bo'lsa kerak...

– Meni o'ldirishni istaydigan yagona odam u emas, Starling. Unaqalar son mingta va qamoqda o'tirishibdi. Qanchadir vaqtdan keyin urinib ko'rishi mumkin, ammo hozir emas. Ayni damda u juda ham band – erkinlikdan zavq olyapti. Shunday ekan, hozircha menga qimmatli vaqtini sarflashni ep ko'rmaydi. Uyim esa ko'ringanidan ancha xavfsizroqdir.

Shu tob Kroufordning cho'ntagidagi telefoni ovoz berdi, stol ustidagi telefon esa o'chib-yona boshladi. U go'shakni ko'tarib, bir necha daqiqa faqat ikkinchi tomonni tinglab turdi va «Bo'pti!» deya o'chirdi.

– «Tez yordam» mashinasini Memfis aeroportidagi yeros-ti garajidan topishibdi, – deya boshini chayqadi Krouford. – Ishlar pachava. Mashinaning salonida sanitarlar bor ekan, afsuski, ikkalasi ham halok bo'libdi.

U ko'zoynagini yechib, uni tozalash uchun dastro'molini qidirishga tushdi.

– Starling, Smitson institutidan Barrouzgga bir odam qo'ng'iroq qilib, sizni so'rabdi. Ismi nima ediya... Ha, Pilcher degan odam. Sizga g'umbakni o'rganish ishi nihoyalab qolga-

nini aytib qo'yishini iltimos qilibdi. Bu haqda «302» shakli-dagi hisobot yozib, arxivga topshiring. Maylimi?

Starling o'lgudek charchagan bo'lishiga qaramay, rozilik bildirdi.

Mashinangizni garajda qoldiring, ishingizni tugatishingiz bilan Jef sizni Kvontikoga eltib qo'yadi.

Starling uydan chiqib borar ekan, chap qanotdagi hamshira navbatchilik qilayotgan, pardalari tushirilgan charrug'on xonaga yana o'girildi va Kroufordga qaradi.

– Men hamisha ikkalangiz haqingizda o'ylayman, janob Krouford.

– Minnatdorman, Starling.

XL BOB

– **O**fitser Starling, doktor Pilcher sizni hasharotlar bo'limida kutyapti. Sizni u yerga boshlab boram, – dedi qorovul.

Hasharotlar bo'limiga muzeyning «Konstitutsiya» avenyusi tomondan borish uchun liftda ulkan fil tulumidan bir qavat yuqoriga chiqish hamda insoniyat tarixiga bag'ishlangan katta zalni kechib o'tish zarur edi. Starlingning ko'zi birinchi bo'lib lusos Xristosning tavalludidan to bugungi kungacha bo'lgan insoniyat taraqqiyotini o'zida aks ettiruvchi son-sanoqsiz devoriy tokchalardan joy olgan bosh suyaklariga tushdi.

U qorovul hamrohligida insoniyatning kelib chiqishi va o'z rivojlanish jarayonida bosib o'tgan turli bosqichlaridan so'zlovchi eksponatlar, shuningdek, qadimgi shifokorlar erishgan yutuqlar, ink qabilalarining jarrohlik sohasida yaratgan mo'jizalari, tatuirovkalar va mumiyolar qo'yilgan xira yoritilgan zal bo'ylab yurib ketdi.

– Vilgelm fon Ellenbogenni ko'rganmisiz? – deya qorovul vitrinalardan biriga fonarining yorug'ini tushirdi.

– Eslay olmadim, – Starling qadamini sekinlatmasdan javob berdi.

– Unda muzey ochiq turgan paytda kelib, tomosha qiling. Kunduz kuni yaxshiroq ko'rinadi. O'n sakkizinchi asrda Filadelfiyada dafn etilgan bu odam keyinchalik yerosti suvlari natijasida haykalga aylanib qolgan. Tushunyapsizmi?

Hasharotlar bo'limi yorug'lik kam tushadigan, «chug'ur-chug'ur», «viz-viz» va «qichir-qichir» singari g'alati tovushlar bilan to'lgan katta xona bo'lib, uning butun hududini hasharotlar solingan qafaslar va qutilar band etgandi. Aksariyati yosh bolalardan iborat tomosha ilinjidagi tashrif buyuruvchilarning qadami kun bo'yi uzilmas, ayni damda, oqshom cho'kkan mahalda esa hasharotlarni o'z holiga qo'yib qo'yishgandi. Ba'zi qafaslar qirmizi rangdagi yorug'likka chulg'angan, xonaning burchaklarida joylashgan avariya paytidagi chiqish eshiklarini ko'rsatib turuvchi belgilarning tusi ham ayni shu rangda jilvalanardi.

– Doktor Pilcher! – deya ovoz berdi qorovul.

– Shu yerdaman! – xonaning to'ridan ovoz berdi Pilcher va fonarining nurini mayoq singari tepaga qaratgancha chiqib keldi.

– Xonimni keyin o'zingiz pastga olib tushasizmi? – deya undan so'radi qorovul.

– Ha, albatta. Minnatdorman. Ketavering.

Starling sumkasidan o'zining fonarini olib, uning yoqilgich qolib ketganini va quvvati butkul tugaganini payqadi. Noiloj uni qaytarib sumkasiga solib qo'ydi. Asabiylashdi. Ha, u nihoyatda charchagan edi. Lekin nima bo'lganda ham bardosh berishi zarur.

– Salom, ofitser Starling.

– Salom, doktor Pilcher.

– Balki meni professor deb ham atarsiz?

– Rostdan ham professormisiz?

– Yo'q, men, hatto doktor ham emasman. Biroq, sizni ko'rganimdan juda xursandman. Qo'ng'izlarni tomosha qilishni istaysizmi?

- Bajonidil. Janob Roden qayoqda?

- Roden ketma-ket ikki sutka davomida hasharotning mo'ylovsimon tuklari bilan mashg'ul bo'lgach, charchab dam olishga uyiga ketdi. Lekin uning olib borgan izlanishlari o'z samarasini berdi. Rodenning oldida qaysidir ma'noda qarzdor-miz, desam ham bo'ladi. O'sha g'umbakni o'rganishni boshla-shimizdan avval o'zingiz uni sinchiklab tekshirganmidingiz?

- Yo'q.

- Unga juda ham qattiq shikast yetgan ekan.

- Ammo qanday hasharot ekanini aniqlashga muvaffaq bo'ldingiz, to'g'rimi?

- Ha, shunday. Buni bilganimizga hali ko'p bo'lmadi, - u to'rtli qafaslardan birining yonida to'xtadi. - Avvalo sizga du-shanba kuni olib kelib bergan g'umbagingizdan chiqadigan kapalakka juda o'xshab ketadigan boshqa bir kapalakni ko'r-satishga ijozat bering. Albatta, uning xuddi o'zginasi emas, lekin ikkalasi bitta oilaga, ya'ni tunlamlar (boyo'g'li) oilasiga mansub.

Fonar yorug'i qafas ichidagi nozik butoqqa qo'nib tur-gan, qanotlarini bukilgan ulkan kapalakka tushganida uning moviyrang tanasi yanada yaltirab ketdi. Pilcher unga qarata havo puflagach, kapalakning orqasida boyo'g'lining yuzi aks etdi: u qanotlarini yoygan va endilikda ularga o'ljasiga ham-la qilish arafasida turgan tungi ovchi o'zining porloq ko'zlari bilan qarab turgandek manzara hosil bo'lgandi.

- Bu kapalak anchayin keng hududlarga tarqalgan. Biroq Klausning tomog'idan topilgan tur umuman boshqa. Men bi-lan yuring.

Xonaning to'ridagi devoriy javonga yosh bolalar qo'li cho'za olmasliklari uchun old tomoniga panjara qo'yilgan kattaroq quti o'rnatilgan va mato bilan usti yopib qo'yilgan-di. Uning yonidan joy olgan havoni namlantiruvchi uskuna bir maromda g'o'ng'illab ishlayotgandi.

- Muzeyga tashrif buyuruvchilar barmoqlarini tiqib ko'r-masliklari uchun uni shisha ortida saqlayapmiz - kapalak

tishlab olishi mumkin, axir. Namchil havo tanasiga yoqar ekan va shisha namlikni saqlab turishda yaxshigina foyda beradi, – u shunday deya qafasni tutqichlaridan ehtiyotkorlik bilan ko'tarib, yaqinroq keltirdi. Qafasning ustidagi matoni olib tashlab, tepasida turgan mitti lampani yoqdi. – Bu «o'lik bosh» kapalak. Tuxum qo'ysin, deb ataylab qafasini qorong'ilatib qo'ydik.

Bir vaqtning o'zida nihoyatda jozibali va qo'rqinchli bu kapalakning ulkan jigarrang-qoramtir qanotlari tanasini xuddi yomg'irpo'shdek yopib turar, orqasida esa shunday nom olishiga asos bo'lgan hamda to'satdan hovlilaridagi bog'larda ilk bor ko'rib qolishganidan beri o'tgan bir necha ming yillar davomida insonlarni beixtiyor saskantirib, qo'rquvga solib kelayotgan dahshatli tasvir namoyon edi. Ham yuz, ham bosh suyagini eslatib yuboruvchi bu mudhish shamoyil tunde k qora ko'zchalarini tikib qarab turar, ichiga botib ketgan chakka suyaklarining hamda oq tishli og'zining chiziqlari yaqqol aks etardi.

– «Acherontia styx», – dedi Pilcher. – Uning nomini o'liklar diyoridagi ikki daryodan olishgan. Sizlar qidirayotgan o'sha odam ham adashmasam jasadlarni daryoga tashlaydi, to'g'rimi?

– Ha, shunday. Bu kapalak tabiatda kamyobmi?

– Dunyoning mazkur burchagida chindan ham kamyob. Bu yerlardagi tabiat qo'ynida deyarli uchrata olmaysiz.

– U o'zi qayerdan kelib qolgan? – Starling yuzini qafasning to'rtli tomiga yaqin olib kelganida nafasidan kapalakning orqasidagi tuklari pirpirab ketdi. Hasharot kutilmaganda chiyildoq ovoz chiqarib, qanotlarini shiddat bilan yig'ib oldi va Starlingning yuziga yengil shabada urildi.

– Malayziyadan. Aynan ushbu kapalaklar oilasiga mansub hamda xuddi shunday ko'rinishga ega «atropos» nomli tur yevropada ham bor, lekin bu va Klausning tomog'idan chiqqan kapalak aniq Malayziyadan kelgan.

– Bundan chiqdi, kimdir uni bu yerda parvarishlagan.

Pilcher bosh irg'ab, tasdiqladi.

– Ha. Aftidan, uni tuxum shaklida yoki g'umbaklik davrida u yoqdan olib kelishgan. Shu paytgacha biror kimsa ularning tutqunlikda tuxum qo'yganiga guvoh bo'lmagan. Ular jufti bilan qo'shilishadi, ammo tuxum qo'yishmaydi. Eng mushkul ish junglidan qurti topishdan iborat, shundan keyingi parvarishlash ishlari aslo qiyinchilik tug'dirmaydi.

– Boya uni tishlaydi, dedingiz.

– Uning xartumi juda o'tkir va hamisha qattiq bo'ladi. Jig'iga tekkudek bo'lsangiz, xartumini barmog'ingizga san-chib oladi. Nihoyatda g'ayrioddiy qurol. Xartumi spirt ta'sirida ham yumshamaydi. Biz aynan shu xartumning sharofati bilan qidiruv doirasini kamaytirib, siz olib kelgan namunaga tezroq aniqlik kiritishga muvaffaq bo'ldik, – Pilcher maqtan-choqligidan xijolat tortgan odamdek birpas jimib qoldi-da, so'ng yana gapirishda davom etdi:

– O'jarlikda tengsiz bo'ladi bular. Hattoki, asal ilinjida asallari uyasiga ham kirib, uni o'g'irlab chiqishadi. Bir safar Borneoda ularni ovlagan paytimizda yotoqxonaning ortidan yorug'likka qarab gala-gala bo'lib uchishganini ko'rgandim. Bunga guvoh bo'lgan tomoshabinlar sarosimaga tushib qo-lishgandi. Shunday ovoz chiqarishgandiki...

– Bu kapalak qayerdan kelib qolgan?

– Malayziya hukumati bilan ayirboshlash bo'lgan vaqtda berishgan. Lekin nimaning evaziga keltirilganini bilmayman. Chindan ham o'shanda juda g'alati holat ro'y bergandi: biz sianidli paqirlarimizni tutgancha qorong'ida ularni kutib turgandik...

– Shunga o'xshash hasharotlarni olib kelishda bojxonada qanday hujjatlar to'ldirilishini mabodo bilmaysizmi? Sizlar-da shunaqa qaydlar bormi? Ular ni Malayziyadan olib kelish uchun ruxsat olish zarurmi? Buni kimdan so'rab bilsa bo'la-di?

– Ma'zur tuting, shoshayotganingizni bilmabman. Mana, qarang, mana bu yerda o'zimiz aniqlagan barcha ma'lumot-

larni qayd etganman va shunday ish bilan shug'ullanmoqchi bo'lsangiz, qayerda e'lon berishingiz mumkinligi to'g'risida ham ma'lumot berganman. Ketdik, sizni kuzatib qo'yaman.

Ular ulkan zalni kesib o'tishayotganida lom-mim deb og'iz ochishmadi. Liftdagi chiroq yorug'ida Starling Pilcherning o'zidek nihoyatda toliqqanini payqadi.

– O'rganishlarga ancha vaqt va kuch sarflaganingizni ko'rib turibman. Katta rahmat sizga. Gapingizni bo'lib, qo'pollik qilmoqchi emasdim, ammo...

– Umid qilamanki, qotilni topasizlar. Tez orada. Aytgan-cha, Buffalo Bill kapalaklarini yumshoqroq qilib parvarishlashni ixtiyor etgudek bo'lsa, sotib olishi mumkindir, deb o'y-lab, bir qancha kimyoviy moddalarning nomlarini ham yozib qo'ydim... Ofitser Starling, siz bilan yaqinroq tanishsam de-gandim.

– Ehtimol, ishlarim yengillashsa, o'zim qo'ng'iroq qilar-man.

– Albatta, qo'ng'iroq qiling! Bemalol! Qo'ng'irog'ingizni kutaman! – dedi Pilcher.

Lift eshigi qarsillab yopilib, Pilcher va Starling binodan tashqariga chiqishdi. Insoniyat tarixiga bag'ishlangan zalga sukunat cho'kdi. Na tatiurovkali, na mumiyolangan va na yo'rkanlangan inson eksponatlari joylaridan jilmadi.

Hasharotlar bo'limida yong'in signalizatsiyasining qizg'ish chirog'igina nur taratib turar va uning yolqini yer sayyorasining o'n minglab qadimiy egalarining jajji ko'zla-rida aks etardi. Havoni namlantiruvchi uskuna asta-sekin pishillar, mato bilan yopilgan qop-qora qafas ichidagi «o'lik bosh» kapalak butoqdan yerga tushib, savlat bilan qanotla-rini cho'zgan-cha burchakka yurib bordi. Idishida qolgan asal yuqisini topib, old oyoqlari bilan uni ushlab oldi va xartu-mini chiqarib, o'tkir nashtarini asal mumiga sanchdi va asta so'ra boshladi. Tevarak-atrofidagi hasharotlar esa bir-birla-rini quvishar, o'ldirishar, pirillab parvoz qilishar va tinmay g'o'ng'illashardi.

Ketrin Beyker Martin qo'rqinch to'la chohni har tomondan chulg'ab olgan jirkanch zulmat qa'rida o'tirar, qorong'ilik nafaqat uning ko'zlariga, hattoki qorachiqalariga va bosh suyagi kosasiga ham jo bo'lgandi. Alahlab, ko'zi bir necha daqiqaga ilinganida ham tushiga yengilmas zulmat qo'shini yopirilib kelaverar, burun teshiklari va quloqlari orqali makkorona bostirib kirib, uning vujudini egallar, nam qo'llari bilan butun badanini siypalardi. Ketrin bir qo'li bilan og'zini va burnini bekitdi, bir qulog'ini to'shakka bosdi, ikkinchisini esa zulmatga qurbon qilishga majbur bo'ldi... Qulog'iga zulmat bilan birga allaqanday tovush ham kirib keldi va u sapchib uyg'ondi. Tanish tovush... Ishlayotgan tikuv mashinasining ovozi... Goh sekinlashyapti, goh tezlashib ketyapti.

Tepada, yerto'la polining ustida chiroqlar nur sochib turardi – Ketrin chohning og'zini yopib turgan yog'och qopqoqning ochiq turgan kichkina tuynugidan dumaloq sarg'ish nur zaif yorug'lik taratayotganini ko'rdi. Kuchuk bir necha bor akilladi va unga allaqanday bo'g'iq ovozda kimdir gapirdi.

Tikuv mashinasi... Bu yerda tikuv mashinasining ovozini eshitish Ketringa g'alati tuyuldi. Tikuv mashinasi bu qorong'i va mudhish joylarga xos buyum emas, u charog'on olamga oid... Ketrinning bolaligi o'tgan xonani kunduz paytlari quyoshning yorqin nurlari yoritib turar, o'sha xonaning bir burchagidan tikuv mashinasi joy olgandi... U zamonlar o'tmishda qolib ketgan edi... Tejamkor, dilbar va mehribon enagasi Bea... Tikuv mashinasining oldida o'tirib, unga ko'ylaklar tikib berar, mushugi esa shabadada hilpirayotgan harir pardaning uchini tutishga urinib, tinmay sakrardi...

Yuqoridan yangragan chirkin ovoz Ketrinning xayollarini to'zg'itib yubordi. U kuchukka qarata to'ng'illayotgandi.

– Dilbarim, darhol uni joyiga qo'y. Hozir biron joyingga ignani tiqib olsang, keyin nima qilamiz? Ishim bitib qoldi. Ha,

azizam. Shuni tugatay, senga ovqat beraman. Hozir shuni tugatay, xo'pmi?

Ketrin qancha vaqtdan buyon bu zindonda yotganini eslay olmagan bo'lsa-da, ikki marotaba yuvinganini bilardi. Ikkinchi bor yuvinayotganida chiroq ostida tik turib, bu odamning o'zini ko'rishini istagandi. Biroq, uning chiroq ortidan o'zini kuzatib turgan yoki turmaganini aniq bilolmagandi. Tomoshabinning unga qay tarafdin qarashidan qat'i nazar, Ketrin Beyker Martin ko'zni oladigan darajada go'zal qomatga ega edi va buni uning o'zi ham yaxshi bilardi. U bu zindondan qutulishni qattiq istagandi. Agar bu odamning ehtirosi uyg'onib, unga yaqinlashishga uringudek bo'lsa, jillaqursa u bilan kurashishga imkoniyat paydo bo'ladi. Ketrin shunday to'xtamga kelib, yuvinayotganida buni o'ziga bot-bot takrorlab turdi. Unga berilayotgan yegulikning miqdori borgan sayin kamayar, shu bois kuch-quvvatini butkul yo'qotmasidan burun rejasini amalga oshirishi zarur edi. Hozircha olishishga kuchi yetadi. U kurashishga qat'iy qaror qilgan edi. Yoki avvaliga uning o'ziga teginishiga, zo'rashiga qo'yib bergani ma'qulroqmi? Mayli, to kuchi qolmaguncha uni zo'rласin... Bor kuchidan mahrum bo'lsin. Bu odamning bo'ynini oyoqlari ostiga olishning uddasidan chiqqa olsa, bir necha soniya ichida asfalasofilinga jo'nata olishiga Ketrinning ko'zi yetib turardi...

«Shunday qilish qo'limdan keladimi? Madorim yetarmi-kin? Nega yetmas ekan, albatta, yetadi! Shu osongina ishni qilish qo'lidan kelmaydimi? Keladi!»

Biroq tepadan miq etgan tovush chiqmadi. Ketrin yuvinib bo'lib, egniga ozoda sport libosini kiydi. Tepadagi odam uning tanasini ko'z-ko'z qilishiga zarracha munosabat bildirmadi. Nozik ipga bog'langan iflos suvli chelak chayqalachayqala yuqoriga o'rladi va uning o'rniga axlat idishi vazifasini o'tovchi boshqa bir chelak tushdi.

O'sha vaqtdan buyon o'tgan bir necha soat mobaynida Ketrin tikuv mashinasining chiqillashiga quloq solib o'tir-

di. Uni chaqirmadi. So'ngra, ehtimol, ming bor nafas olib, chiqarganidan keyin, uning qadam tovushlarini eshitdi. U kuchugiga «Qaytganimda nonushta qilasan», deb gapirgancha zinapoyalarni bir-bir bosib yuqoriga chiqib ketayotgandi. U yerto'la chirog'ini o'chirmay ketgandi. Ba'zan chiroqlarni shunday yoqiq qoldirardi.

Kuchuk panjasidagi tirnoqlarning tiqirlashi va insonning qadam tovushlari endi oshxona poliga ko'chgan edi. Kuchuk tinmay g'ingshirdi. Ketrin o'zini zindonband qilgan kishining uydan chiqib ketayotganini fahmladi. Gohida u uzoq vaqt yo'q bo'lib ketardi.

Ketrin bir maromda nafas olib, nafas chiqargancha kutdi. Yuz, ming marta nafas olib chiqardi. G'ingshiyotgan kuchuk hanuz oshxonada timirskilalar, bir nimalarni ag'dar-to'ntar qilib, u yoqdan bu yoqqa sudrardi... Aftidan, bu uning ovqat idishi bo'lsa kerak. U ovqat qidirib, polning yuzasini tirnar, baland ovoqda qisqa-qisqa hurardi. Bir necha soniyadan so'ng tag'in akillashni boshlaganida uning ovozi avvalgidek tiniq eshitilmadi. Go'yoki kuchuk oshxonadan uzoqlashib ketgandek edi. U chindan oshxonada emasdi. Tumshug'i bilan eshikni bir amallab ochib, yerto'laga tushgan va sichqon ovini boshlab yuborgandi. Egasi ketgan paytda kuchuk ilgari ham shunday qilardi.

Pastdagi zulmat qo'ynida o'tirgan Ketrin Martin qo'lini to'shagining ostiga tiqib, tovuqning suyagini paypaslab topdi-da, hidlab ko'rdi. Suyakning yakkam-dukkam joylarida qolgan go'sht va yog' qoldiqlarini yeb yubormaslikdan o'zini arang tiydi. Suyakni og'ziga solib, ilitdi, keyin esa boshni aylantirib yuboruvchi qorong'ilik ichida o'rnidan turdi. Bu dahshatli choh qa'rida u tamomila yolg'iz edi. Egnida sport kiyimi, yerda esa to'shak va tepadagi dumaloq sarg'ish nur tomondan tushgan nozik arqonning bir uchiga bog'langan yelim chelakdan bo'lak hech vaqo yo'q edi.

Ketrin bu haqida ko'p o'yladi, to'g'rirog'i, tafakkur yuritishga qodir bo'lgan paytlarida xayoli faqat shu o'y bilan band bo'l-

di. U iloji boricha yuqoriga cho'zilib, arqonni mahkam ushladi. Silkitgani ma'qulmi yoki tortganimi? Bir to'xtamga kela olmay, ming marotaba nafas olib, chiqardi. Yaxshisi, muttasil ravishda arqonni tortadi. Paxtadan yigirilgan arqon darhol uzilmasdan ancha cho'zilishini Ketrin kutmagandi. Qo'lini arqonning balandroq joyiga olib borib, yana torta boshladi. Arqonning qopqoqdagi yog'och darchadan o'tib turgan joyini ishqalab, uzish maqsadida arqonni yo u tomonga, yo bu tomonga tortqilayverib, yelkalari zirqirab ketdi. Biroz dam olib, so'ngra arqonni tag'in o'ziga tortishga tushdi. Arqon sal-pal cho'zilgandek bo'ldi, keyin esa umuman cho'zilmay qoldi. «Iltimos, uzili qolgin. Iltimos!» deya nola qildi u. Nihoyat, arqon chirt etib uzilib, pastga shiddat bilan tushdi va uning uchi Ketrinning yuziga tegdi.

U polga o'tirib qoldi. Tepadan taralayotgan xira yorug'likka tayanib, shoshmasdan boshi va yelkalaridagi arqonni ko'r-ko'rona to'play boshladi. Uzib olishga muvaffaq bo'lgan arqonining uzunligi necha fut ekanini hisoblay olmadi. Ishqilib, qorong'ida chuvalib ketmasaydi. Ketrin arqonni tirsagi bilan o'lchab, ehtiyotkorlik bilan halqa shaklida polga qo'ydi. Hammasi bo'lib o'n to'rt tirsak halqa chiqdi. Arqon aynan chohning qopqog'ida uzilib ketgandi.

U arqonning chelakning tutqichiga biriktirilgan uchiga oz-moz go'shti qolgan tovuq suyagini bog'ladi. Endi eng qiyin ishni bajarish qoldi, xolos. Ketrin xuddi ochiq dengizdagi bo'ronni qarshi olishga shaylanayotgan dengizchidek bor kuchini mushtiga jamladi. Arqonning ikkinchi uchini bilagiga bog'lab, tishi bilan tugib qo'ydi. So'ngra o'rnidan turib, devordan iloji boricha uzoqlashdi. Chelakning tutqichidan ushlab, katta aylana qilib aylantirdi-da, sarg'ish nur tushib turgan nuqtani mo'ljallagancha qulochkashlab to'ppa-to'g'ri tepaga qarata otib yubordi. Yelim chelak darchaga yetib bormadi. Yog'och qopqoqning ostiga zarb bilan borib tegdi-da, ortga qaytib, Ketrinning yuzi va yelkasiga urildi. Kuchuk qattiq akilladi.

Ketrin arqonni yana yaxshilab ushlab, chelakni tepaga qarab uloqtirdi. Qayta-qayta otaverdi... Bir gal chelak qopqoqqa urilib, to'g'ri singan barmog'iga kelib tushdi. Og'riq va behuzurlik tarqagunicha devorga suyanib, biroz kutishiga to'g'ri keldi. To'rtinchi marta otganida ham chelak o'ziga qaytib keldi. Nihoyat, beshinchi urinishi ish berdi! Chelak tashqariga chiqib ketgan va quduqning yog'och qopqasining ustiga, ochiq turgan darchaning yoniga borib tushgandi. «Qiziq, darchadan juda uzoqdamikin-a? Tortib ko'ray-chi». Ketrin arqon uchini asta silkitgan onida chelak tutqichi tepadagi yog'och ustida taraqlab ketdi. Kuchuk yanada balandroq ovozda akilladi.

«Chelak sirpanib qaytib tushmasligi lozim! Lekin uni nima qilib bo'lsa ham tortqilab, darchaga yaqinroq olib kelishi kerak».

U arqonni tag'in tortqiladi.

Yerto'laning quduqqa yaqinroq turgan xonasidagi ko'zgular va manekenlar orasida alanglab yurgan kuchuk tikuv mashinasining tagida yotgan qiyqimlar va ip qoldiqlarini, ulkan va qora kiyim javonini hidlardi. Yerto'laning qop-qorong'i burchagidan chiqayotgan g'alati ovozlardan qulog'i dikkayib, o'sha tomonga bir qarab oldi, hurdi va yana ortiga qaytdi.

Shu tob g'alati tovushlar orasida inson ovozi yangradi va yerto'la devorlariga urilib, aks sado berdi.

– Dilbar! Di-i-i-i-l-b-a-a-a-r!

Kuchuk akillab, turgan joyida bir sakradi. Akillagan paytida mittigina do'mboq tanasi titrab ketdi.

Keyin esa cho'lpillatib o'pganda chiqadigan tovush yangradi.

Kuchuk oshxonaga olib chiquvchi zinapoyaga nazar soldi, lekin tovushlar boshqa tarafdin kelayotgan edi. Mana, yana o'sha tovush. Kimdir panada o'tirgancha mazali yegulikni cho'lpillatib paqqos tushirayotgandek edi go'yo...

– Qani, kel, Dilbar! Kela qol! Oldimga kel, azizam!

Kuchuk quloqlarini ding qilgancha oyoqlarini ehtiyotkorlik bilan bosib, qorong'ilik qo'yniga kirib ketdi.

Chap-chap!

– Azizam, qani, kel! Dilbar, Dilbar! Kela qol!

Chelakka bog'langan suyak hidini allaqachon sezgan kuchuk quduqning chetini tirnab, g'ingshidi.

Chap-chap-chap!

Kuchuk ortiq chiday olmay, quduqning yog'och qopqasiga sakradi. Hid aynan o'sha yerdan, chelak va darcha orasidan kelayotgan edi. U chelakka qarata akillab, ilojsizlikdan g'ingshidi. Shunda suyak sal-pal joyidan siljidi.

Kuchuk tumshug'ini old oyoqlariga qo'yib, cho'kkaladi va dumini shiddat bilan silkiy boshladi. Ikki marta hurib, suyakni endi tishlari orasiga olganida chelak uni sevimli suyagidan uzoqlashtirib borayotgandek tuyuldi. U suyakni tishlari bilan mahkam qisib, chelakka qarata irilladi va tutqichni old oyoqlari bilan to'liq egallab oldi. Shu tob qo'qqisidan chelak kuchukning oyoqlarini urib tushirib, uni nari itardi-da, ochiq darchaga yaqinladi. Kuchuk o'rni-dan turishga urindi, lekin chelak unga qayta-qayta zarba beraverdi. Kuchukning orqa oyoqlari sirpanib darchaga tushib ketdi va u muvozanatini yo'qotib qo'ydi. Keyin esa darcha ichida tanasi ham ko'rinmay qoldi. U panjalari bilan yog'ochni tirnar, kuchuk tanasining bir qismi turgan chelak esa darchada tebranardi. Kuchuk axiyr chelakdan xalos bo'ldi va suyak bog'langan chelak yon-veridagi devorlarga urila-urila pastga tushib ketdi. Kuchuk quduqqa qarata jahl bilan akillaganida uning tovushi devorlarda kuchli aks sado berdi. Keyin esa akillashdan to'xtab, faqat o'zigina eshitishga qodir bo'lgan ovoz kelgan tomonga boshini burdi. Yuqori qavatda eshik ochilib yopilganini payqagan kuchuk quduq ustidan darrov tushib, zinapoyalardan chopib chiqib ketdi.

Ketrin Martinning achchiq ko'z yoshlari yuzini kuydirib o'tib, birin-ketin pastga yumaladi va kiyimiga chuqur singib, ko'ksini namladi. Endi u tez orada hayot bilan vidolashishga aslo shubha qilmadi.

Jek Krouford miyasiga biror arzirli fikr kelishini kutib, qo'llarini cho'ntaklariga solgancha xonaning o'rtasida uch daqiqacha turdi. So'ngra doktor Lekterning gapiga binosan Raspayl aynan Kaliforniyada sotib olgan va Klaus bilan don olishib yurgan chog'larida foydalangan tirkama uy to'g'risida ma'lumot berishlarini so'rab, Kaliforniya shtati Transport vositalari boshqarmasiga teleks yo'lladi. U, shuningdek, mana shunday tirkamalarda harakatlangan Benjamin Raspayldan boshqa haydovchilarga yo'l harakati qoidalarini buzganliklari uchun jarima varaqalari berilgan yoki berilmaganiga aniqlik kiritishlarini iltimos qildi. Ishni nihoyasiga yetkazgach, divanga o'tirib, yirik gazetalarda chop ettirishni rejalashtirayotgan e'tiborni o'ziga tortuvchi e'lon to'qishga tushdi:

«Qomati Yunona ma'budasinikidek, o'zi nihoyatda ehtirosli, maftunkor va go'zallikda tengsiz bo'lgan 21 yashar fotomodel nafaqat sifatni, balki sonni ham qadrlashga qodir haqiqiy erkakni qidirmoqda. Tijoriy reklamalarda suratga tushgan; fotosuratlari eng oldi jurnallarda bosib chiqarilgan. Yozma tarzda murojaat qilinsin, bitta fotosurat ilova qilinsin».

Krouford bir daqiqa ikkilanib, «qomati Yunona ma'budasinikidek» degan jumlaning o'chirib, o'rniga «xushqomat» deb yozdi. Uyqu ustunlik qilib, boshini xam qilgancha ko'zlarini yumdi. Kompyuter ekranidagi yashil nurlar uning ko'zoynagida mitti kvadratlarni hosil qilgancha jilvalanardi. Yozgan matni tepadan pastga harakatlanib borar va bu holat ham ko'zoynaklarida aks etardi. Shu tob kompyuter ekranida o'zgarish yuz berib, yozuvlar tepadan pastga harakatlandi va bu holat Kroufordning ko'zoynaklarida aks etdi. U uyqusirab, xuddi yozuvlar uni qitiqlagandek boshini silkib qo'ydi. Ekrandagi matn quyidagicha edi:

«Memfis politsiyasi Lekterning kamerasida o'tkazilgan tintuv paytida ikkita buyumni aniqladi.

1. Sharikli ruchkaning metall sterjenidan yasalgan qo'l kishanini yechuvchi qo'lbola kalit. Sterjenda o'tkir predmetga ishqalanish natijasida hosil qilingan tishlar mavjud. Baltimorga Lekterning ruhiy kasalliklar shifoxonasidagi kamerasini tintib, ushbu buyumni yasash jarayonining izlarini aniqlash uchun iltimosnoma jo'natildi.

2. Unitazda qoldirilgan daftar varag'i. Asl nusxasi Lenglidagi laboratoriyaga tekshiruv maqsadida va kriptografiya bo'limiga shifrlarni yechish uchun jo'natildi. Qaydlarni faks orqali yuboramiz. Kriptografiya bo'limidan Benson».

Ektranda quyidagi harf birikmalaridan tuzilgan «Chilton» ismi paydo bo'ldi:

C33H36ILTN406

Kroufordni kompyuterning sokin ovozi uyg'ota olmagan bo'lsa ham, uch daqiqadan keyin jarang sochgan telefon qo'ng'irog'i uni birdan sergak torttirdi.

Unga Jinoyatlarga oid ma'lumotlar milliy markazidan Barrouz aloqaga chiqayotgan edi.

– Jek, ekrandagilarni ko'rdingmi?

– Hozir, bir daqiqa... Ha, tushunarli.

– Lekter unitazda qoldirgan bu yozuv allaqachon laboratoriyada. Harflar orasidagi sonlarni olib tashlasak, Chiltonning ismi kelib chiqadi. Buning yaxlit o'zi esa formula. Biokimyoviy faniga oid. **C33H36ILTN406** – bu o't pufagidagi bilirubin deb ataluvchi pigmentning kimyoviy formulasi! Bu inson axlatidagi eng asosiy rangi beruvchi omil ekan.

– Jin ursin!

– Sening Lekter haqidagi gaplaring to'g'ri bo'lib chiqdi. U shunchaki hammamizning qulog'imizga lag'mon ilgan ekan. Senator Martinga rahmim kelyapti. Laboratoriyadagilar yana shuni aytdiki, bilirubin rangi Chiltonning soch rangi bilan bir xil ekan. Ular buni patologik o'xshashlik deb atab, o'zaro hazillashisharkan. Darvoqe,

soat oltidagi yangiliklar dasturida Chilton gapirdi, ko'ringmi?

- Yo'q.

- Merilin Satter ko'ribdi. Chilton «Billi Rubinni tezda to'pish» bo'yicha safsata sotibdi-da, keyin telemuxbir bilan kechki ovqatga restoranga ketibdi. Aynan o'sha paytda Lekter hamma yoqni ag'dar-to'ntar qilib, juftakni rostlagan. La'nati ablah!

- Lekter Starlingga Chiltonning hech qanday doktorlik unvoni yo'qligini esda saqlashi zarurligini tayinlabdi.

- Ha, hisobot bilan tanishib chiqqandim. Menimcha, Chilton Starlingga tegajog'lik qilmoqchi bo'lgan va Starling unga joyini ko'rsatib qo'ygan. Chilton ahmoq bo'lsa ham so'qir emas. Qiz aqli chiqdi! Aytgancha, Starlingning ahvoli qanday?

- Hammasi joyida bo'lsa kerak. Qattiq charchaganini aytmaganda, albatta.

- Nima deb o'ylaysan, Lekter uning boshini aylantirganmi?

- Bo'lishi mumkin. Lekin hozircha undan olgan ma'lumotlarimiz ustida ishlashimiz lozim. Shifoxonalar hujjatlarni tekshirishga o'tkazishimizga ruhsat beradimi, yo'qmi, bilmayman. Bunday ishlardan ko'ra sud qarorlari bilan ishlashga kirishish ma'qulroq shekilli, deb o'ylayapman... Ularga yalinaverish jonimga tegdi... Mayli, ertaga ertalabgacha shifoxonalardan sas-sado chiqmasa, sud arxivlari bilan shug'ullanamiz.

- Jek, ixtiyoringdagi tashqi kuzatuv xizmati Lekterning qanday ko'rinishda ekanligini biladimi?

- Albatta.

- Seningcha, u ayni damda biror burchakka biqinib, ustimizdan kulmayotganmikin?

- Balki. Biroq u qachongacha tirjayib yura olarkin?

Doktor Lekter Sent-Luis shahridagi «Markus» nomli ulkan mehmonxonaning qabulxonasida, ro'yxatga olish darchasining yonida turardi. U boshiga jigarrang shlyapani qo'ndirgan, yomg'irpo'shining tugmalarini esa naq bo'ynigacha qadab olgan edi. Burni va yonoqlarini tibbiyot binti bilan yaxshilab o'ragandi.

U ro'yxatga olish daftariga «Lloyd Uaymen» deb imzo chekdi, bu imzoni u Uaymenning mashinasida mashq qilgandi.

– To'lovni qanday usulda amalga oshirmoqchisiz, janob Uaymen? – deb so'radi mehmonxona ma'muri.

– «American Express» orqali, – doktor Lekter Lloyd Uaymenning kredit kartochkasini unga uzatdi.

Xoll tomondan sokin fortepiano sadolari keldi. Barda yuzlari bint bilan o'ralgan ikki odam o'tirardi. O'rta yoshlardagi er-xotin liftga yaqinlashdi. Ular Koul Porterning¹ qaysidir kuyini sekin xirgoyi qilishardi. Ayolning bitta ko'ziga doka plastir yopishtirilgandi.

Ma'mur kredit kartochkadan to'lovni amalga oshirib, «Bilasizmi, janob Uaymen, shifoxonaning garajidan bepul foydalanangiz bo'ladi», dedi.

– Ha, rahmat, bundan xabarim bor, – dedi doktor Lekter.

U allaqachon Uaymenning mashinasini garajga joylashtirgandi. Uaymenning o'zi esa yukxonada yotgandi.

Janob Uaymenning yuklarini xonaga eltib bergan hammol xizmatiga mukofot sifatida Uaymenning besh dollarlik kupyuralaridan biriga ega bo'ldi.

Doktor Lekter xonaga kokteyl va sendvich buyurtma qildi-da, hammomga kirib, uzoq vaqt cho'mildi, charchoqlarini chiqardi.

Qamoqxonadagi kamera hayotidan so'ng ushbu mehmonxona nomeri doktor Lekterga juda kattadek ko'rindi. U gilam ustida u derazadan bu derazaga, goh oldinga, goh

¹ Koul Porter (1891– 1964) – amerikalik bastakor.

orqaga yurib, erkinlikdan bahra oldi. Derazalardan yuz va bosh suyagi jarrohligi bo'yicha dunyoning eng oldi markazini o'z ichiga olgan shahar shifoxonasining Mayron va Sadi Flaysher paviloni ko'rinib turardi.

Doktor Lekter yuzini plastik jarrohlik orqali o'zgartirishi uchun bu yerdagi jarrohlar xizmatidan foydalanish qaltis tavakkal ekanini yaxshi bilardi, chunki uning yuzi deyarli barchaga tanish edi. Shunday bo'lsa-da, bu markaz u uchun yuzini bint bilan o'rab, bemalol kirib borishi mumkin bo'lgan dunyodagi yagona joy edi.

U ilgari shu yerdagi Robert J. Brokman nomidagi kutubxonada psixiatriya bo'yicha tadqiqot olib borayotganida bu mehmonxonada tunab qolgan edi.

Uning endi derazasi mavjud. Bittagina emas, bir nechta derazasi bor. U chiroqni yoqmasdan deraza oldida turib, pastdagi MakArtur ko'prigi ustidan o'tib qaytayotgan mashinalar oqimiga tikildi va kokteyli ichdi. Memfisdan mashinada bu yoqqa kelgunicha o'tgan besh soat mobaynida u qattiq charchagan edi. Mana, nihoyat, charchoqlari aridi. U Memfis xalqaro aeroportidagi yerosti avtoturargohga kirayotganida eng katta tavakkalga qo'l urgandi. Avtoturargohdagi «tez yordam» mashinasining orqa o'rindig'ida o'tirgancha yuzidagi qonni paxta, spirt va distillangan suv bilan artish unga noqulaylik tug'dirgandi. Lekin egniga oq xalatni kiyganidan so'ng katta avtoturargohning uzundan uzun xuvillagan qatorlari orasidan yolg'iz yo'lovchi o'tirgan avtomobilni topish qolgandi, xolos. U tanlagan yo'lovchi xuddi ataylab qilgandek mashinasining yukxonasiga egilib, chemodanini olishga urindi va ortidan kelgan doktor Lekterni ko'rishga ulgurmasdi.

Doktor Lekter politsiyaning o'zi haqida Memfis aeroportidan uchib ketishga urinadigan darajada ahmoq odam, deb o'ylagan yoki o'ylamaganlarini bir sidra xayolidan o'tkazdi...

Sent-Luisga yo'l olayotganida uni navbatdagi muammo kutib turardi: bu ajnabiy avtomobilni u qanday boshqaradi?

Chiroqlarni yoqish, burilish signalini chalish, oyna tozalagichni ishga tushirish va hokazolar uchun zarur bo'lgan tugmalar va richaglarni topgunicha ancha vaqt o'tdi. Bu narsalarning barchasi shundoqqina rulning yonida joylashgan edi.

Ertaga do'konga chiqib, soch uchun bo'yoq, soqol olish vositasi va boshqa ko'plab narsalarni sotib olishi kerak. Qolaversa, unga tashqi ko'rinishiga o'zgartirish kiritishda asqatuvchi retseptlar to'plami ham zarur. Shundan keyin barmaylixtir olg'a qadam tashlasa bo'ladi. Hozircha shoshib ish qilishi uchun hech qanday sabab yo'q.

XLIV BOB

Ardeliya Mepp odatiga binoan yostig'ining ustida yonboshlagancha karavotida kitob o'qib yotar, radioda yangiliklar dasturi efirga uzatilayotgan edi. U Kleris xonaga kirib kelganida boshini ko'tarib qaradi. Uning so'lg'in yuzini ko'rib, ortiqcha savol berishdan o'zini tiydi va «Choy ichging kelyaptimi?» deb so'rash bilan cheklandi.

Ardeliya bor diqqatini o'qishga qaratgan chog'larda buvisi bergan va «aql choy» deb atagan quruq choy barglaridan tayyorlanadigan sharbatini juda ko'p miqdorda iste'mol qilardi.

– Bugun darsga kelmaganing yaxshi bo'ldi, – dedi Mepp. – La'nati Kim Von naq yerni kavlashga majburladi-ya! Rost aytyapman. Ularda, ya'ni Koreyada yerning tortishish kuchi bizdagiga qaraganda ko'proq shekilli! Koreyadan bu yerga kelishganida esa jismoniy tarbiya darsidan o'qituvchilik lavozimini egallashlari oppa-oson bo'ladi. Ular, hatto barmog'ini ham qimirlatmasdan moyli joyga ega chiqishadi. Tushunyapsanmi? Aytgancha, Jon Brigem kelgandi.

– Qachon?

– Kelishingdan sal oldin. Kechqurun. Seni qaytganmikin deb so'rash maqsadida kelibdi. Birinchi kurs kursantiga o'xshab butun xolli sandiroqlab aylanib chiqdi. U bilan

biroz gaplashib turdik... U «Agar darslardan orqada qolib ketgan bo'lsangiz va oqibatda kitoblarga ko'milib qolishingizga to'g'ri kelsa, yaxshisi, ertaga o'q otish mashg'ulotlariga qatnashmay qo'ya qolinglar», dedi. Yakshanba kuni shug'ullansak ham bo'lar ekan. Bir qarorga kelsak, xabar beramiz, dedim. Janob Brigem yaxshi odam.

– Ha, rostdan ham.

– Bilasanmi, u seni o'q otish bo'yicha terma jamoaga qabul qilmoqchi ekan. Giyohvand moddalarga qarshi kurash boshqarmasi va Bojxona xizmati terma jamoalari bilan bo'lib o'tadigan musobaqalarda ishtirok etar ekansan.

– Yo'q.

– Bu ochiq musobaqa, shunchaki ayollar turniri emas. Endi senga keyingi savol: Konstitutsiyaga kiritilgan to'rtinchi tuzatish bo'yicha imtihonlar haqida nimadir bilasanmi?

– Yetarlicha ma'lumotga egaman.

– Unda ayt-chi, «Kaliforniya shtatiga qarshi Chimel» ishi nima haqida?

– O'rta maktablarda o'tkazilgan taftish ishlari haqida.

– Aynan nimani taftish qilishgan?

– Bunisi esimda yo'q.

– Unda eshit: bu ishda maktablarga joylashtirishga zudlik bilan ruxsat berish masalasi ko'rib chiqilgan. Shneklot kim?

– Jin ursin, eslay olmayapman!

– «Bustamontga qarshi Shneklot» ishi.

– Menimcha, bu insonning shaxsiy hayotiga aralashish chegarasi bilan bog'liq ish...

– Bu nimasi, Kleris? Insonning shaxsiy hayotiga aralashish chegarasi – bu Kats tamoyili-ku! Shneklot ishi – bu tintuv o'tkazishga ruxsat berish haqida edi-ku. Ha, dugonajon, kitoblarga ko'milib dars qilmasang, holingga voy! Baxtingga mening hamma fandan konspektim bor.

– Faqat bugun emas!

– Albatta, bugun emas. Lekin ertaga tongda miyang joyiga keolib, tiniq fikrlashni boshlaganingdan keyin juma kungi imtihon-

ga tayyorgarlik ko'ramiz. Ha, yana bir gap! Brigem aytdiki... Eh, buni hech kimga aytmalikka va'da bergandim. Xullas, senga hozir jiddiy xavf tug'diradigan muammo yo'q ekan. Albat, ta, xatti-harakatlaringga izoh berishing uchun chaqirishadi. Ammo, tashvishlanma, jin urgur Krendlerning esida umuman hech vaqo yo'q. Ikki kundan keyin seni butkul esidan chiqarib yuboradi. Baholaring yaxshi, imtihondan esa osonlik bilan o'tib ketamiz! - Mepp biroz vaqt jim qolib, Klerisning horg'in yuziga tikildi. - Sen sho'rlik Ketrinni deb nimalar qilmading?! Sendan boshqa hech kim bunchalik ishlarni bajara olmasdi. Yana senga bosim ham o'tkazishyapti! Aslini olganda, aynan sen sababli jinoyat ishida siljish bo'ldi-ku! Ehtimol, seni endi orqaga itqitib tashlashmoqchidir? Mening o'zim ham shunday qilgin, deb iltimos qilmoqchi bo'lib turuvdim.

- Ardeliya, hammasi uchun rahmat!

Ular chiroqni o'chirib, endi uxlashga yotishganida Mepp to'satdan Klerisni chaqirib qoldi:

- Starling!

- Ha, nima deysan?

- Seningcha, kim ko'rkamroq - Brigemmi yoki yopishqoq Bobbi Lourensmi?

- Bilmayman...

- Brigemning yelkasida tatuirovka bor ekan. O'zim ko'r-dim... Ko'ylagining yoqasidan bir qismi ko'rinib turgandi. Uning qanday tatuirovka ekanini bilasanmi?

- To'g'risi, miyamga birorta fikr kelmadi.

- Tatiurovkasini to'liq ko'rgan payting, nimaligini menga aytasanmi?

- Katta ehtimol bilan, yo'q, aytmayman.

- Senga Bobbining rang-barang ich kiyimi haqida aytib bergandim-a?

- Uni derazadan ko'rgansan, bilaman. Gantel bilan mashq qilayotgan paytida!

- Buni senga Greys aytdimi? Yaramas qiz...

Starling bu vaqtda allaqachon uyquga ketgan edi.

Rafiqasining yonida o'tirib, ko'zi ilingan Jek Krouford tonggi soat uchlarda bexos uyg'onib ketdi. Bellaning nafas olishi qiyinlashib, yotgan joyida har tomonga to'lg'annardi. Krouford qaddini rostlab, uning qo'lini ushladi.

– Bella?

Bella chuqur nafas olib chiqardi. Necha kunlardan buyon birinchi marta u ko'zlarini ochayotgan edi. Bellaning ko'zlari ko'rmasa-da, Krouford yuzini uning yuziga yaqinlashtirdi.

– Bella, seni sevaman, azizam, – dedi u balki, ovozimni eshitar, degan ilinjda.

Biroq, Bella uni ortiq eshitmasligini payqagan Kroufordning yuragini qo'rquv qopladi. Qo'rquv hissi tobora kuchayib, xuddi adashib uy ichiga uchib kirib qolgan ko'rshapalakdek ichida o'zini duch kelgan tomonga urib, umurtqalariga og'riq berardi. Krouford tezda o'zini qo'lga oldi.

U rafiqasi uchun biror narsa qilishni istadi, uning aynan nima bo'lishi ahamiyatsiz edi, lekin qo'lini qo'yib yuborganini Bellaning his qilishidan cho'chidi. Rafiqasining ko'ksiga qulog'ini qo'ydi. Uning yuragi bilinar-bilinmas urib turib, birdan dukillab ketdi va oxiri batamom harakatdan to'xtab qoldi. Ortiq uning qulog'iga hech qanday tovush eshitilmasdi, faqatgina tanani shiddat bilan o'rab olayotgan sovuqlikka o'xshash g'alati tovushni elas-elas payqagandek bo'ldi. U bu tovushning qayerdan kelayotganini ham anglay olmadi. Balki, qulog'iga shu tovush o'rnashib qolgandir, balki Bellaning ko'ksidan chiqayotgandir...

– Ey Yaratgan Egam! Uni o'z dargohingga qabul aylab, marhamatingga ol! – deya pichirladi Krouford. Shunday bo'lishini u juda-juda istaydi!

Krouford Bellaning tanasini o'ziga tortib, karavotning boshqo'ygichiga suyandi va uni bag'riga bosdi. Bellaning miyasi ishlashdan to'xtadi. Kroufordning iyagi rafiqasining

bir tutam bo'lib qolgan sochlaridagi ro'molni surib, pastga tushirdi. U yig'lamadi, ko'zlaridagi yosh allaqachonlar qurib bitgandi.

So'ngra Krouford Bellaning egniga uning uchun eng sevimli va eng ko'rkam bo'lgan tunggi ko'ylagini kiydirdi hamda chakkasiga uning qo'lini bosgancha yana biroz o'tirdi. Bellaning keng kaftini uzzukun bog'da ishlashi natijasida qadoq bosgan, bilaklari esa venaning ichiga qilingan son-sanoqsiz ukollardan ko'karib ketgandi.

U bog'dagi ishlarini tugatib, uyga kirganida qo'llaridan toshcho'p hidi anqirdi.

Boshiga dumaloq shlyapa qo'ndirib olgan va qo'llariga qordek oppoq qo'lqop taqqan Bella liftga chiqqanida Krouford Koul Porter bastalagan «Beginning boshlanishi» kuyining birinchi taktini hushtak chalib xirgoyi qilgan va xonaga kirishganida Bella yosh boladek hushtak chalgani uchun uning ustidan qotib-qotib kulgandi.

Krouford istagan payti ortiga o'girilib qarab, ochiq turgan eshikdan lampaning iliq sarg'ish nurlariga chulg'angan ko'yi karavotda harakatsiz yotgan Bellani ko'ra olishini bilgan holda qo'shni xonaga o'tdi. U Bellaning tanasi o'zi boya karavotda quchgan, shu kungacha yashagan umrining bir qismiga yo'ldosh bo'lib kelgan va faqatgina xotiralarida saqlanib qoladigan insondan shunchaki dafn marosimidagi buyumga aylanishini kutardi. Shundan keyingina u dafn marosimlarini o'tkazish xizmatiga qo'ng'iroq qilishi mumkin.

Kroufordning majolsiz va bo'm-bo'sh qo'llari ikki yonida shalvirab osilib turar, ko'zlari esa sharqqa bemaqsad tikilardi. U quyoshning chiqishini tomosha qilmoqchi emasdi, shunchaki, deraza faqat shu tomonga qarar edi.

– **X** o'sh, Dilbarim, tayyormisan?

Jeym Gam yostiqqa yonboshlagancha karavotida rohat qilib yotar, kuchugi esa qornining ustiga chiqib, g'ujanak bo'lib olgandi.

Hozirgina boshini yuvib, sochiq bilan o'rab olgan janob Gam choyshablarini ag'dar-to'ntar qilib, videomagnitofon pultini axtardi va uni topib, kerakli tugmachasini bosdi.

Uning o'zi ikkita har xil videoyozuvlardan parcha kesib olib, bitta kassetaga yaxlit qilib nusxalash orqali mana shu tomosha dasturini yaratgandi. U bu videoyozuvni har kuni tomosha qilar va o'ta muhim vazifalarini bajarishga tayyorlik ko'rardi. Terini shilishdan oldin hamisha shu videoni ko'rib chiqardi.

Kassetadagi birinchi videoyozuv 1948-yildagi yangiliklar dasturidan kesib olingan, faqat oq va qora ranglardan iborat plyonkaga chiziq ham tushib ketgandi. Videoda «Sakramento go'zali» unvonini qo'lga kiritish uchun bo'lib o'tgan tanlovning chorak finali aks etardi. Ushbu tanlov final qismi Atlantik-Sitida o'tkaziluvchi «Amerika go'zali» maqomiga sazovor bo'lish uchun kechadigan musobaqaga yetguncha bosib o'tiladigan uzoq yo'ldagi debochalardan biri edi, xolos.

Ekkranda tanlov ishtirokchilarining qo'llarida gul ushlagancha suzish kiyimida galma-gal sahnaga chiqadigan epizodi aks etardi. Bu tomoshani ko'p marotaba ko'rgan Janob Gamning kuchugi tanish musiqa yangraganida ko'zlarini qisdi. Hozir egasi uni qattiq g'ijimlab olishini ich-ichidan sezardi.

Tanlov ishtirokchilari Ikkinchi jahon urushi davridagi uslubga xos kiyinib olishgan, barchasining egnida sochlarining turmagiga to'la mos tushuvchi «Roz-Mari Rayd» brendiga mansub suzish kiyimlari bor edi. Aksariyat ishtirokchilar juda ham maftunkor edi. Ba'zi birlarining oyoqlari shunaqa bejirim ediki... Lekin tizzalari nihoyatda dumaloqligidan

sport bilan deyarli shug'ullanmaganlari bilinib turardi.

Mana, Gamning onasi sahnaga olib chiquvchi zinapoyalarni bosib o'tishiga yordam bergan yigitga yorqin tabassum hadya etgancha oppoq suzish kiyimida sahnaga ko'tarildi va baland poshnalarda ildam qadam tashlab yura boshladi. Videokamera uning ortidan qadamba-qadam borardi. Ekran-da uning bo'liq sonlari va beli yaqqol ko'rinardi. Oh! Qanday mukammal go'zallik!

Janob Gam pultning tugmachasini yana bir bor bosishiga aslo zarurat yo'q edi, chunki ushbu videofilmni u ancha oldin o'ziga qulay qilib yozib olgan edi. Mana, go'zal onasining barcha harakatlari orqaga qaytarila boshlandi. U ortiga tisarilib kelgan joyiga qaytdi, zinalardan ham pastga tushdi va boyagi yigitga yo'llagan tabassumini qaytib oldi-da, qator tizilgan o'rindiqlar orasidan o'tib, boshqa ishtirokchilar safiga qo'shildi. So'ngra yana oldinga qarab yurdi va sahnaga chiqdi. Ushbu holat uzluksiz davom etdi: avvaliga u oldinga qarab yurib kelar, so'ngra orqaga tisanardi, oldinga va orqaga, oldinga va orqaga. Navbatdagi chiqishida u yigitga qarab jilmayganida janob Gam ham tabassum qildi.

Onasining olomon ichida kameraga tushib qolgan yana bir tasviri bor bo'lsa-da, plyonkani har safar to'xtatganida tasvir xiralashib ketaverardi. Yaxshisi, uni to'xtatmasdan tomosha qilaveradi. Mana, u boshqa qizlar bilan birga tanlov g'oliblarini tabriklamoqda.

Navbatdagi videoni u Chikagodagi mehmonxonalaridan biridagi kabel televizoridan yozib olgan edi. O'shanda uning miyasiga zudlik bilan shahardan videomagnitofon sotib olish va ushbu videoni yozib olish uchun mehmonxonada yana bir kecha tunash fikri kelgandi. U odatda kechalari kabelli kanallarda namoyish etiluvchi behayo reklama roligi bo'lib, bunday tasvirlardan shahvat uyg'otuvchi mahsulotlar sotiladigan do'konlarni reklama qilishda fon sifatida foydalani-shardi. Bunaqa kliplar esa o'z navbatida qirqinchi va elliginchi yillarda yaratilgan nihoyatda behayo va zamonaviy til

bilan aytganda «isqirt» filmlardan kesib olingan parchalardan tayyorlanardi. Ekranida qip-yalang'och bo'lib sohil bo'yida voleybol o'ynayotgan odamlar aks etdi. Undan keyin esa o'ttinzinchi yillarda suratga olingan pornografik filmdan parcha namoyon bo'ldi. U paytlari bunaqa filmlarda rol ijro etuvchi aktyorlar suratga olish jarayonida yasama burun yopishtirib olishar va hech qachon paypoqlarini yechishmas, orqa fonda esa istalgan turdagi musiqa yangrayverardi. Ushbu film fonidagi orkestrda ijro etilayotgan «Muhabbat nigohi» nomli tangomusiqasi ekrandagi jadal xatti-harakatlarga umuman mos tushmagandi.

Bunday eski kinofilmlar ekranning pastidan lop etib chiqib, yuqoriga o'rlayotgan reklama e'lonlari uchun ajoyib fon vazifasini bajarar, e'lonlarni o'chirib tashlash ilojisiz bo'lgani uchun janob Gam sabr bilan ularning tugashini kutardi.

Mana, yana bir filmdan parcha – Kaliforniyadagi ochiq osmon ostida joylashgan hovuz. Barchasi elliginchi yillar uslubida yasalgan mebellar. Hovuzda yalang'och cho'milayotgan ayollar. Ko'pchiligi huriliqo. Ba'zilarini hozirgi kunda ortiqcha kastingsiz bemalol bachkana filmlarda rol ijro etishga taklif qilish mumkin. Ayollar yayrab-yashnab go'zal qomatlarini ko'z-ko'z qilganча hovuzdan chiqishdi va musiqadan ham tezroq chopib, hovuzning narigi tomonidagi zinapoya orqali yuqoriga chiqib, qiyqirganча sirpanchiqdan pastga, hovuzga sirpanib tushishdi. Tez tushganlaridan sochlari shamolda to'lg'anar, o'zlari qah-qah otib kulishardi.

Mana u! Mana, Gamning latofatli onasi! U jinglak sochli qizning orqasidan hovuzdan chiqib, yugurishga tushdi, zinapoyadan hatlab o'tdi. Yuzi taniqli do'konlardan birining reklamasi ortidan to'liq ko'rinmasa-da, hozirgina suvdan chiqqan ayolning nam, yaltiroq va go'zal badani, bo'liq qomati va hipcha beli, tug'ayotganida jarrohlar qornini yorgan paytidan qolgan kichkina chandiqli tep-tekis qorni odamni aqldan ozdirardi... Mana, u sirpanib tag'in suvga tushdi. Qanchalar maftunkor ayol! Yuzi deyarli ko'rinmay qolgan bo'lsa ham u aynan onasi

ekanini janob Gamning yuragi sezayotgandi. Bu videoyozuvni u ayolni so'nggi bor hayotda uchratganidan keyin plyonkaga yozib olgan edi. Albatta, u doimo janob Gamning xayolot olamida namoyon bo'lardi...

Shundan so'ng videoyozuvda jinsiy zaiflikka qarshi dorining reklamasi chiqdi va to'satdan barchasi tugab qoldi.

Janob Gam yana uni qattiq bag'riga bosishini his qilgan kuchuk ko'zlarini qisdi.

- Qani, Dilbarim! Onangning bag'riga kel-chi! Sening onang ham tez orada xuddi shunday sohibjamolga aylanadi!

Xo'sh, endi ishga kirishish fursati yetdi. Ish, ish va yana ish! Ertangi kun uchun hamma narsa shay bo'lishi lozim!

Yerto'ladagi Ketrinning baqirgan ovozi oshxona tomonga umuman yetib kelmasa-da, Jeym Gam pastga tushayotganida uning ovozini eshitmay qolmadi. Uning tezroq uxlab qolib, uni o'chishidan umid qildi. Quchoq'idagi kuchuk esa quduqqa qarata hurib qo'ydi.

- Albatta, bu senga yoqmaydi, Dilbarim! Axir, sen undan ming chandon yaxshi tarbiya ko'rgansan-ku! - deya u kuchugining bo'yniga lablarini bosdi.

Quduq zinapoyaning chap tomonidagi eshik orqali kiriluvchi xonada joylashgan edi. Gamning u yerga qiyo boqish u yoqda tursin, hatto quduqdan chiqayotgan ovozga quloq solgisi ham kelmadi, negaki, uning uchun bu inson nutqiga tamomila yot bo'lgan bema'ni tovushlar edi, xolos.

Janob Gam o'zining ustaxonasiga kirib bordi-da, kuchukni pastga tushirib, chiroqlarni yoqdi. Bir necha kapalak xona bo'ylab qanot qoqib, shiftdagi chiroqlarning simto'rlariga qo'nishdi.

Ustaxonasida hamisha aniq rejaga asosan ish ko'radigan janob Gam kerakli eritmalarini allaqachon zanglamaydigan po'latdan yasalgan ulkan vannalarga quyib, barini shay qilib qo'ygan edi. Alyumin vannalardan biror marta foydalanmagandi.

U ishlarini kechiktirmasdan rejaga muvofiq tartib bilan

amalgam oshirishga odatlangan edi. Ish jarayonida o'ziga-o'zi muntazam ravishda quyidagi mazmundagi gaplarni bot-bot takrorlab turardi:

- Barchasini aniq, tez va batartib bajarishing lozim, yo'qsa, muammolar soni oshib boradi.

Ustaxonaning ikkinchi eshigi yerto'laning yo'lagiga olib chiqar va uning bir tomonida tashlandiq hammom joylashgan edi. U yerda janob Gam quduqdagi materialni yuqoriga olib chiqishda foydalanadigan chig'irini, xronometrni va boshqa uskunalarini saqlardi. Yo'lakning ikkinchi tomonidan esa studiyasi joy olgan bo'lib, uning orqasidagi bir qancha yerto'la xonalari va yo'laklarga necha yillardan buyon qadam bosmagandi.

U studiyasining eshigini ochib, shiftdagi to'sinlarga bi-riktirilgan katta proyektorlarini yoqqanida xonaning ichi kunduz kuni-otdek yop-yorug' bo'lib ketdi. Eman daraxtidan yasalgan baland supada yarim-yalang'och manekenlar ko'rk to'kib turardi. Ba'zilarining ustida teridan ishlangan mato parchasi bo'lsa, ba'zilarida faqatgina nozik surp matoning bichiq-lari bor edi, xolos. Sakkizta maneken ikkita devorni to'liq qoplagan ko'zgularda ikki hissa ko'paygandek ko'rinardi. U studiyasining devorlariga oddiy kafel emas, ko'zguli plitkalarni qo'ygandi.

Pardoz-andoz stoli har xil kosmetika mahsulotlari, ulama sochlarni qo'yishga mo'ljallangan son-sanoqsiz tagliklar bilan to'lgan bo'lib, ba'zilarida ulama sochlar mavjud edi. Eman yog'ochidan yasalgan va yorqin bo'yoq surilgan pol hamda oppoq devorlar studiyani yanada charog'on ko'rsatardi.

Manekenlarga janob Gam sotish uchun tayyorlayotgan liboslar kiydirilgan bo'lib, aksar qismi qora rangli mayin teridan tikilgan kostyumlarni ko'rgan odamning og'zi ochilib qolardi. Ularning yelkalari baland, choklari va burmalari nihoyatda puxta tikilgandi.

Studiyaning uchinchi devori ostini ulkan ish stoli egallagan bo'lib, uning ustida ikkita sanoat tikuv mashinasi va tikuvchilar foydalanuvchi ikkita maneken turardi. Maneken-

lardan birining o'ldamlari janob Gamniki bilan bir xil edi.

To'rtinchi devor yonida esa xitoycha uslubda yasalgan qora rangli ulkan kiyim shkafi butun boshli studiya uzra savlat to'kib turar, tepa qismi ikki yarim metr balandlikdagi shiftga tegay-tegay derdi. Anchayin eskirib qolgan bu shkafdagi tasvirlar allaqachon o'chib ketgan, u yer-bu yerida qolgan tilla tangachalar unda qachonlardir ajdarho surati bo'lganidan darak berar, ajdarhoning olislarga olaygan oppoq ko'zlari tasviri esa hanuzgacha saqlanib qolgandi. Butun tanasi o'chib ketgan boshqa bir ajdarhoning esa qip-qizil tilidan bo'lak hech vaqosi qolmagan, vaqt o'tishi bilan rangi o'chib ketgandi. Lakli qoplama o'z holida saqlangan bo'lsa-da, qattiq darz ketgan edi.

Ushbu bahaybat shkafning ichidagi buyumlar janob Gamning tijoriy faoliyatiga oid emasdi. U bu yerda o'zining «ayrim narsalar»ini saqlar va uning eshigi hamisha yopiq turardi.

Shu tob kuchuk suv idishidan boshini chiqarib, burchakka irg'ishlab bordi va ko'zlarini janob Gamdan uzmasdan manekenning oyoq panjalari orasiga kirib yotdi.

Janob Gam oxirgi paytlarda charm pidjak ustida ishlayotgan edi. Asosiy ishidan hech bir vaj diqqatini chalg'itmasligi uchun bu pidjakni tikib bitirishi lozim. U sabrsizlik o'tida yonar, vujudi dir-dir titrardi – ijodkorlik bilan shug'ullanish uchun mos kayfiyat hukmron edi unda.

Janob Gamning modelerlik hamda tikuvchilik sohasidagi muvaffaqiyatlari yoshlik chog'larida unga shu kasblarni o'rgatish yo'lida joy kuydirgan Kaliforniya shtati axloq tuzatish muassasalari boshqarmasining xayoliga ham kelmaydigan darajada yuksakka o'rlab ketgandi. Biroq, ayni damda uning oldida nihoyatda mushkul vazifa ko'ndalang turardi. Mayin teridan kiyimlar tikish orqali to'plangan tajribalar ham bunday nafis teridan mahsulot tayyorlashda yetarli bo'lmaydi.

Gamning oldida kiyib ko'rishga tayyor holga kelgan, xom

surpdan tikilgan ikkita andoza yotardi. Bu oppoq nimchalardan birini u o'zining o'lchamlariga moslab, ikkinchisini esa Ketrin Martin behush yotgan paytda olgan o'lchamlari asosida tikkan edi. Kichikroq o'lchamli nimchani manekenga kiydirganida muammo yaqqol namoyon bo'ldi. To'g'ri, Ketrin gavdali va soxt-sumbati kelishgan qiz edi, lekin baribir janob Gamga teng kelolmas, beli ham unikidek keng emasdi.

Janob Gam nimchasini chok tushirmasdan tikishni qat-tiq istayotgan edi. Endi esa buning ham iloji yo'qdek ko'rin-yapti. Mayli, hech bo'lmasa, old qismiga chok tushirmaslikka va silliq qilishga imkoni bor. Bu o'z navbatida barcha choklar va xishtaklar¹ orqa tomonida qolishi kerakligini anglatar edi. Juda qiyin. U allaqachon bitta andozadan voz kechishga majbur bo'lgan va barini yangitdan boshlashiga to'g'ri kelgandi. Barini puxta hisob-kitob qilib, terini kerakli joyda tortsa, qo'ltiq ostidan tik tushadigan atigi ikkita zapas chok bilan ishni uddalasa bo'ladi. Keyin nimchaning bel qismidan, buyragining yonginasidan yana ikkita zapas chok tushiradi. U materialning chok uchun qoldiriladigan qo'shimcha joyini juda kam qilib, ishlashga o'rgangandi.

Vaholanki, u tikilajak kiyimning nafaqat tashqi ko'rinishiga jiddiy e'tibor berayotgandi, balki kimdir uni ushlab ko'rishni istaganida silliq bo'lishini ta'minlash haqida ham qayg'urayotgandi.

Janob Gam qo'llarini talk idishiga botirib, o'zining tana-sidan nusxalangan boshsiz manekenni xuddi yaqin do'stini quchgandek mehr bilan bag'riga bosdi.

– Menga bo'sa hadya et, – dedi u bosh o'rnidagi bo'shliqqa qarata. – Senga aytmadim, tentak! – deya quloqlarini ding qilgan kuchukka gapirdi.

So'ngra birovni quchgan paytida qilganidek manekenning belini mayin siladi va uning ortiga o'tib, kukun izlarini sinchik-

¹ Xishtak – ko'ylakning qo'ltig'iga odatda boshqa rangdagi yoki o'zga materialdan solingan parcha.

lab o'rgandi. Qo'lining choklarga tegib ketishi hech kimga yoqmaydi, albatta, ammo quchgan paytda baribir qo'llar belning burama joylari va umurtqa suyaklarini his qiladi-ku. Hammamiz ham belning o'rtasida umurtqa pog'onasi borligiga va u bo'rtibroq chiqib turishiga ko'nikib ketganmiz-ku, deya o'ziga o'zi dalda berdi. Bu tanamizning asimetriyasidek asabimizni qo'zitmaydi-ku. Demak, yelkalardagi choklar olib tashlanadi. Xishtak o'rtaga, yuqoriroqqa, kuraklar orasiga tushadi, uning uchi kurak o'rtasidan sal balandroq bo'lishi lozim. Aynan shu chokdan mahsulot o'z shaklini yo'qotmasligi uchun ko'krak-burmaga pishiq va qalin matodan astar qo'yishda foydalanish mumkin. Ikkala tomondagi ilgak tagidan astar qo'yishga to'g'ri keladi. Darvoqe, astar uchun laykra sotib olish esidan chiqmasligi kerak. Har bir ilgakning tagidan, o'ng tomondan qattiqroq plankani orasiga qo'yib tikish lozim. Gamning esiga Charlz Jeyms modalar uyiga tegishli bejirim tungi ko'ylak tushdi. O'sha ko'ylakning choklariga nihoyatda ustomonlik bilan qayta ishlov berilgan va natijada ular tep-tekis bo'lib qolgandi.

Orqa tomonidagi xishtakni Gamning qalin va uzun sochlari yopib turadi. To'g'rirog'i, tez orada bosh terisini shilib olganida sochlar o'z-o'zidan uniki bo'ladi. Janob Gam manekendan andazani yechib olib, ishga kirishdi.

Uning qirq yilcha oldin elektrda ishlaydigan mashinaga aylantirilgan almisovdan qolgan tikuv mashinasi juda yaxshi tikardi. Uning yonboshiga harflari tilla suvida «Man tikishdan tolmayman, hech qachon charchamayman», dagan jumla bitilgandi. Tikuv mashinasi elektr toki orqali boshqarilsa ham baribir pedal o'z o'rnida qolgan, janob Gam hamisha yangi chokka o'tganida pedalni bosib tikishni boshlardi.

Nihoyat, xom surpdan tikilgan andazaga xishtak joylashni tugatgach, ko'zgu oldida uni kiyib ko'rdi. Burchakda unga razm solib yotgan kuchuk boshini ko'tarib qaradi.

Yeng o'rnini sal kengaytirishi kerak ekan. Ustki va ostki choklardagi arzimmas muammolarni aytmasa, kiyim juda

yaxshi chiqqan edi. Nafaqat yaxshi, balki g'oyatda mayin, qulay va yumshoq edi u!

U o'zini bir necha lahzaga hozirgina hovuzdan chiqib, suvga yana sirpanib tushish uchun yuqoriga qarab chopib bora-yotgandek his qildi.

Janob Gam turfa xil chiroqlarni yoqib, har xil ulama sochlarni taqib, har gal boshqacharoq ko'rinish hosil qilishga urindi, so'ngra bo'yniga chig'anoqli bejirim taqinchoqni taqdi. Yoqasining chizig'iga baqamti turgan taqinchoq uning bo'y-nini qattiq quchib olgandi. Ajoyib! Egniga yangi ko'kraklarini ko'z-ko'z qilib turuvchi oldi ochiq tunggi ko'ylak yoki pijama kiysa bormi, undan go'zali bo'lmaydi bu dunyoda!

Unda hozirning o'zidayoq hammasini boshlash, va niho-yat, haqiqiy ishga qo'l urish ishtiyoqida yonar edi, ammo ko'zlari toliqib qolgandi. Qo'llari ish mobaynida titramasligi uchun yaxshilab hordiq chiqarishi zarur edi. Bir tomondan, shovqin-suron ko'targisi ham kelmadi. Shoshmasdan choklardan qolgan mayda-chuyda qiyqimlar va iplarni bir joyga yig'ib, andozalarni alohida-alohida yozib chiqdi. Andozalar u o'ylaganidan ham a'lo bo'lib chiqdi. Bu materialdan ham xuddi shunday mukammal mahsulot yaratadi hali...

- Ertaga, Dilbarim, - deya kuchugiga gap qotdi u. - Ertaga birinchi bo'lib shuni bitiramiz, xo'pmi? Oyijoning go'zallikda tenggi yo'q huriliqoga aylanadi!

XLVII BOB

Starling naq besh soat o'likdek uxlab, tag'in o'sha qo'rqinchli tushdan qo'rqib yarim tunda uyg'onib ketdi. Uyg'onganiga va qo'rqinchli tushidan xalos bo'lganiga ishonch hosil qilish maqsadida choyshabining chekkasini tishlab, qo'llari bilan quloqlarini yopdi. Sukunat. Qo'zichoqlar ma'ramayapti. U haqiqatdan ham uyqudan uyg'onganini tushunib yetganida yurak urishi sekinlashdi, biroq tizzalari baribir qaltirashdan to'xtamadi. Yana bir soniya shunday davom etsa, yurag'ini tag'in qo'rquv qoplashini bilib turardi.

Vahotanki, uning vujudini qo'rquv o'rniga g'azab egalladi va Kleris nihoyat yengil tortdi.

– Shunchaki alahlash bu, – deya ko'rpasining ostidan oyoqlarini chiqardi.

Ortda qolgan kun uning uchun g'oyatda og'ir kechgandi. Dastavval Chilton dilini siyoh qildi, keyin esa senator Martindan haqorat eshitdi, undan so'ng Krendler tanbeh berdi va yordam berishdan voz kechdi, doktor Lekter u bilan mu-shuk-sichqon o'ynab, mazax qildi va keyinroq begunoh in-sonlar qonini to'kib, juftakni rostladi. So'ngra Jek Krouford uni tergovdan batamom chetlashtirdi. Biroq, unga o'g'ri deya tuhmat qilishgani barchasidan oshib tushdi, juda qattiq ta'sir qildi.

Senator Martin – ona va uning ayni damdagi ahvoliga aslo havas qilib bo'lmaydi. Albatta, politsiyachilarning qiziga tegishli narsalarni hadeb titaverishi uning joniga tegib ketgan. U aslida Klerisning ko'nglini ranjitmoqchi bo'lmagan. Nima bo'lishidan qat'i nazar, asossiz ayblov Starlingga xuddi oyog'i-ga bexos kirib qolgan zirapchadek uzluksiz azob berardi.

Yoshligidan unga o'g'rilik jinsiy tajovuz va pulni deb qo-tillik sodir etishdan keyin turuvchi eng qabih va eng jirkanch jinoyat ekanini, hatto tasodifan odam o'ldirib qo'yishdanda tubanroqligini uqtirib kelishgandi. Sovg'a-salomlar deyarli yo'q, hamisha ochlik hukm suruvchi bolalar uyida kechgan yillari mobaynida uning qalbida o'g'rilikka nisbatan chuqur nafrat ildiz otgandi. Hozir esa qorong'i xonasida yotib, se-nator Martinning ayblovi nima uchun o'ziga bunchalar og'ir botganining boshqa bir sababini ham angab yetdi.

Starling xuddi shunday vaziyatda doktor Lekterning qan-day tuhmatlar yog'dirishi mumkinligini juda yaxshi tasavvur qildi. Senatorning ko'z o'ngida uni o'g'riga o'xshatib ko'rsat-gan, qashshoqlargagina xos arzon-garov narsa zohir bo'lganini va aynan shu sababli unga bunday munosabat ko'rsatga-nini o'ylab, cho'chib ketdi.

«Boyvachcha bo'lsang, o'zingga!»

Doktor Lekter bunday qulay imkoniyatni boy bermay, uni masxara qilgan, ona suti bilan kirgan yashirin g'azab hamda tabaqalararo nafrat ham bunda asosiy omil sifatida rol o'ynaganini qistirib o'tgan bo'lardi. Starling ta'lim darajasi, aql-idrok, tirishqoqlik va tashqi ko'rinish taraflama senator Martindan aslo qolishmasada, baribir unda qandaydir ustunlik mujassam edi va Starling buni bilardi.

Starling na o'z o'tmishi va nasl-nasabiga ega bo'lmagan, faqatgina yo mukofot, yoki jinoyatlardangina iborat xizmat ro'yxatiga ega yovvoyi qabilaning o'zgalardan ajralgan a'zosi edi. Shotlandiyalik yo'qsillar, irlandiyalik ochlarning aksar qismi hamisha xavf-xatar to'la ishlarga bosh suqib yurishgan. Hayot ko'plab Starlinglarni sindirib tashlagan: omadi chopmagan baxtiqarolarning umri yo dor ostida, yoki oyoqlariga qarata o'q uzilganda o'zi bilan birga dengizga qulaydigan torgina taxtachada yakun topar; omadlilariga esa vafotlaridan keyin jangovar marshning tantanali sadolari bilan shon-sharaf ko'rsatilardi. Ba'zilar esa xuddi mast-alast odam o'zining sevimli itini yoki qushini esga olganidek zobitlar yig'inlarida ko'z yosh bilan xotirlanish baxtiga muyassar bo'lishar, «In-jil»dagi unutilayozgan ismlardek ularning ismlari ham gohi-gohida tilga olinardi.

Starling umri bino bo'lib, ularning orasidan birorta aql-idrok va donishmandlikda tengsiz, mislsiz qobiliyatlariga ega odam chiqqanini ko'rmagandi. Ehtimol, o'zidan juda ham ajoyib va qiziqarli kundaligini yodgor qilib qoldirgan xolasi shunday odam bo'lgandir; xolasi to «miya yallig'lanishi» kasalligi bilan og'rimagunicha o'sha kundaligini davomiy ravishda yuritgan edi.

Vaholanki, ular hech qachon o'g'rilikka qo'l urishmagandi.

Amerikada ta'lim yuksak darajada qadrlanishi hech kimga sir bo'lmasa kerak. Starlinglar oilasi ham buni juda yaxshi tushunardi. Klerisning amakilaridan biri, hattoki o'zining qabr toshiga bakalavr diplomiga ega ekanini o'yib yozishlarini vasiyat qilib qoldirgandi.

Kleris Starling Akademiyada yashar va uning hisobidan qorin to'yg'azardi. Borishga boshqa joyi bo'lmagan uzoq yillar mobaynida uning eng asosiy kurash quroli imtihonlar bo'lib kelgandi. Faqat imtihonlardagina u o'zini chinakamiga ko'rsata olar edi.

U qiyinchiliklar o'tib ketishini, barchasinining uddasidan chiqa olishini bilardi. Ilgarilari qanday kursant bo'lgan bo'lsa, hozir ham shu darajaga yetib olishga qodir; istagan paytida guruhdagi eng birinchilar qatoridan o'rin egallay oladi, mukofot va maqtovlarga sazovor bo'ladi, eng a'lochilar safiga qo'shiladi, zinhor o'qishdan haydalmaydi. Eng muhimi, o'z ustida ishlashi va ehtiyotkorlikni qo'ldan boy bermasligi zarur. Hali baholarining hammasi a'lo bo'ladi. Jismoniy tay-yorgarlik fanidan dars beruvchi o'sha koreyalik o'qituvchi ham unga tan beradi. Ism-familiyasi akademiya vestibyulidagi katta marmar lavhaga o'yib yozib qo'yiladi. Juda bo'lmasa, tirda o'q otish mashg'ulotlaridagi mislsiz natijalarini hisobga olgan holda uning ismini ham qo'shib qo'yishar.

To'rt haftadan keyin u Federal Qidiruv Byurosining maxsus agentiga aylanadi.

Nima endi, to so'nggi nafasigacha la'nati Krendlerdan ehtiyot bo'lib, panada pusib yurishi kerakmi? Krendler senatorning ko'z oldida uni bilib-bilmay yerga urdi. Har safar o'sha voqea esiga tushganida Starling alamdanda o'zini qo'yargay joy topolmay qolardi. Krendlarning konvert ichida biror arzirli dalil borligiga ishonmagani yaqqol ravshan edi. Bu haqoratning naq o'zginasi edi! Jin ursin! Klerisning ko'z o'ngida oyog'iga xuddi marhum otasining boshlig'i bo'lgan merga o'xshab arzon mollar bozoridan sotib olingan harbiy etik kiygan Krendler gavalandi. Mer ularning uyiga otasidan table soatini olish uchun doimo shunaqa etiklarda kelardi.

Eng yomoni uning tasavvuridagi Jek Krouford siymosiga ham qaqshatqich zarba berilgani edi. To'g'ri, Krouford ayni damda chuqur tushkunlik holatida. Bularning hammasiga qanday qilib bardosh berayotgani ham mujmal. U Klerisni

ko'zga ko'rinarli birorta vakolat bilan qurollantirmasdan Raspaylning mashinasini tekshirish uchun yubordi. Albat, ta, buni Klerisning o'zi tilab oldi, shu bois afsus-nadomat-dan endi naf yo'q. Lekin senator Martinning ko'zi Memfisda yurgan Klerisga tushishi bilanoq muammo yuzaga kelishini Krouford oldindan ko'ra bilishi lozim edi-ku. O'sha fotosu-ratlarni topib olmaganida ham baribir o'rtada kelishmov-chilik kelib chiqishi turgan gap edi-ku.

Ayni damda Ketrin Beyker Martin ham uni quchgan mana shu zulmat qa'rida, hattoki unikidanda dahshatliroq sharoitda o'limini kutib yotibdi. O'z muammolariga o'ra-lashib qolgan Starling Ketrin haqida biroz muddat unutib qo'ygan edi.

O'zi to'g'risida qayg'urishga jazm qilgani uchun jazo si-fatida so'nggi kunlardagi manzaralar qo'qqisdan lop etib ko'z oldida turfa ranglarda namoyon bo'la boshladi. Yorqin manzaralar borgan sari odamni titroqqa soladigan daraja-da tiniqlashib borar, bamisoli tunda chaqqan momaqaldi-roq yorug'ida zulmat ichidan yalt etib ko'rinuvchi narsalar-dek yaqqol aks etardi.

Uni endilikda Kimberli Emberg ta'qib etayotgandi. To'lachadan kelgan marhum Kimberli... Go'zal ko'rinish maqsadida quloqlarini teshtirgan, ovqatdan tejab, oyoq-laridagi ortiqcha tuklarni yo'qotuvchi kremga pul yiqqan va oxir-oqibati o'likxonada qo'nim topgan sho'rlik Kimberli... Bosh terisi sochiga qo'shib shilib olingan Kimberli... Kimber-li, mening baxtiqaro singilginam... Hoynahoy, Ketrin Beyker Martin Kimberliga qiyo ham boqmagan bo'lardi. Hozir esa ular xuddi opa-singildek, terilari sababli taqdirlari kesish-gan opa-singillar. Eh, Kimberli! Mana, u dafn marosimlari byurosida yotibdi, atrofini esa bir to'da yo'l-patrul politsiyasi xodimlari o'rab olgan.

Starling ortiq bu manzarani ko'rishga toqat qila olmadi. Suzayotgan odam nafas olish uchun teskari o'girilgandek u ham boshini o'girib, bu o'ylardan uzoqlashishga urindi.

Buffalo Billning barcha qurbonlari ayollar, demak, uning fikru xayoli doimo ayollar bilan band bo'lgan va ayollarni ovlash uning hayotdagi bosh maqsadiga aylangan. Biroq, shu paytgacha hech kim u bilan bog'liq tergov ishiga aqalli bittagina ayol kishini ham jalb qilish haqida o'ylab ham ko'rma-gan! Qidiruv jarayonida hech bir ayol ishtirok etmagan. Biror bir ayol tergovchi uning jinoyatlarini ko'rib chiqmagan.

Qiziq, Ketrin Beyker Martinning jasadini ko'zdan kechi-rish uchun ketayotganida Klerisni juda bo'lmasa texnik mu-taxassis sifatida o'zi bilan birga olib keta olishga Jek Krou-fordning jur'ati yetarmikin? Axir, Kruofordning o'zi «Bill uni ertaga o'ldiradi, ertaga o'ldiradi», deya bashorat qilib yur-gandiku. Uni o'ldiradi. Uni o'ldiradi. Uni o'ldiradi.

– Jin ursin! – Starling ovozini balandlatib, oyoqlarini pol-ga qo'ydi.

– Hoy, Starling, nimalar deyapsan? – dedi Ardeliya Mepp.
– Uxlab yotganimda biror esi pastni yo'ldan urib, xonaga olib kelib, endi uni quvib haydayapsanmi? Meni eshitmaydi, deb o'ylab-a?

– Kechirasan, Ardeliya, men shunchaki...

– Yigitlar bilan bunday emas, aksincha, picha aniqroq muomala qilganing ma'qul, Starling. Esi pastlarni yo'ldan urish xuddi gazeta-jurnallarga maqola yozishdek gap – ular-ga barchasini: «Nima?», «Qachon?», «Qayerda?» va «Qan-day?» – aniq-tiniq tushuntirishing kerak». Nega» degan sa-volning esa javobi vaqt o'tishi bilan oydinlashadi.

– Yuviladigan kir-chiring bormi?

– Agar adashmagan bo'lsam, sen mendan yuvilishi zarur bo'lgan kiyimim bor-yo'qligini so'rating-a?

– Ha. Kir yuvmoqchiman. Xo'sh, bormi yoki yo'q?

– Eshik orqasidagi sport kiyimim bor, xolos.

– Mayli. Ko'zingni yum, chiroqni bir necha soniyaga yoq-moqchiman.

Kleris savatga kiyim-kechaklarni solib, pastki qavatdagi kir yuvish xonasiga tushib ketdi. Savatdagi kiyimlar ustiga esa u

Konstitutsiyaga kiritilgan to'rtinchi o'zgarish haqidagi manbalar asosida yozgan qaydlarini emas, balki Buffalo Bill ishiga oid hujjatlar yig'ilgan qalingina jildni qo'ygan edi. Jildning ustidagi harflari qon rangli siyoh bilan yozilgan, o'zi ho'kiz terisi tusida bo'lgan karton qoplamasi tagida daryo-daryo qon, qiynoqlar, og'riqlar va qo'rquv mujassam edi.

Jildning ichida, shuningdek, Starlingning «o'lik bosh»-li kapalaklar bo'yicha olib borgan tekshiruvi hisobotining allaqachon Federal Qidiruv Byurosining to'g'ridan-to'g'ri aloqa liniyasi orqali yetkazib berilgan, kompyuterda terilib, chop etilgan nusxasi ham mavjud edi. Jildni ertaga topshirish zarur, shu bois unda tergovga kerakli hujjatlarning bari to'planib turishini istasa, o'zining hisobotini ham qo'shib qo'yishiga to'g'ri keladi. Kir yuvish mashinalarining bir maromdagi shovqin-suroniga chulg'angan iliqqina kir yuvish xonasida u jildni ochdi-da, ichidagilarni toza kiyim-kechaklar taxlanib turuvchi tokchaga ichidagi hujjatlarni qo'ya boshladi. Qurbonlarning fotosuratlariga iloji boricha qaramaslikka, ulaning qatoriga yaqinda yana bir quchoq fotosuratlar qo'shilishi mumkinligi haqida o'ylamaslikka intilib, o'zining hisobotini tezroq qo'shib qo'yishga tirishdi. Buffalo Billning qurbonlari topilgan joylar belgilangan xarita hujjatlarning ustida turar va unga qalam bilan bir nimalar yozilgan edi. Doktor Lekterning chiroyli husnixati Buyuk ko'llar uzra ko'ndalang tushgandi:

«Kleris, qurbonlarni tashlab ketish uchun joy tanlashdagi betartiblik sizga g'alati tuyulmayaptimi? Bu joylar sizga had-dan tashqari tasodifiydek ko'rinmayaptimi? Bu o'ylovchini tamoman teskari fikrga boshlab ketadigan darajada betartib emasmi siz uchun? Bular barchasi sizga no'noq yolg'onchining hiyla-nayrangini eslatib yubormayaptimi?

*Ko'rishguncha,
Gannibal Lekter.*

P.S.Keyingi sahifalarni ochib ovora bo'lmang, boshqa narsa yozmadim».

U buning haqiqatligiga amin bo'lish uchun yana yigirma daqiqa vaqt sarflab, jild ichidagi hujjatlarni ko'zdan kechirib chiqdi. So'ngra zalga yo'lakdagi telefonni olib, Barrouzga sim qoqdi. Unga Lekterning nomasini so'zma-so'z o'qib eshittirdi. Xayolidan «Barrouz uxlaydimi yoki yo'qmi?» degan o'y o'tdi.

– Starling, sizga shuni ma'lum qilishim kerakki, Lekter haqidagi ma'lumotlarga bo'lgan talab kesin tushib ketdi. Jek sizga Billi Rubin to'g'risida gapirib berganmidi?

– Yo'q.

Kleris ko'zlarini chirt yumib, devorga suyangancha doctor Lekterning hazili tagidagi ma'noning izohini tingladi.

– Bilmayman. Jek jinsni o'zgartirish amaliyoti bilan shug'ullanuvchi shifoxonalardagi arxivlarni o'rganishda davom etishlarini aytdi. Barchasi ularning bu ishga qanchalik jiddiy qarashiga bog'liq. Agar doktor Lekter ishi bo'yicha kompyuterning xotirasiga joylangan barcha hujjatlarni ko'zdan kechirib chiqadigan bo'lsangiz, Lekterning o'zidan olingan, siz to'plagan yoki Memfisdan kelgan barcha ma'lumotlar alohida fayllarda saqlanayotganini va har bir faylning o'z nomi mavjudligini ko'rasiz. Baltimordan olingan materiallarni yoki bo'lmasa Memfisdan yuborilgan ma'lumotlarni, hattoki, ikkalasini zarurat tug'ilgan paytda bir vaqtning o'zida bittagina tugmachani bosish orqali yo'q qilib yuborish mumkin. Aftidan, Adliya boshqarmasi o'sha tugmachani bosishni ixtiyor etgan. Darvoqe, qo'limda bitta qog'oz bor. Unda Klausning tomog'idan topilgan g'umbakning nomi yozilgan. Hozir... Ha, mana: «suzuvchi axlat».

– Menimcha, bu haqda darhol janob Kroufordga xabar qilishingiz zarur, – dedi Starling.

– Ha, albatta. Buni kompyuteriga jo'natib qo'yaman. Biroq, uni hozircha bezovta qilmaslikni lozim ko'rdik. Bella yaqinda vafot etdi.

– O!

– Quloq soling, sizga aytadigan xushxabarim ham bor.

Baltimordagi yigitlarimiz doktor Lekterning ruhiy kasalliklar shifoxonasidagi kamerasini tekshirishayotganida bit-ta narsani aniqlashibdi. Barni ismli xizmatchi ularga katta yordam ko'rsatibdi. Xullas, ular Lekter yotgan karavotning boltlaridan birining ustidan jez qirindisini topishibdi. U qo'l kishanlarini yechishda foydalangan kalitini o'zi yasagan. Demak, sizga qarshi aytilgan har qanday ayblovlar asossiz bo'lib chiqyapti. Bardam bo'ling! Kelajagingiz quyoshdek porloq bo'ladi!

– Minnatdorman, janob Barrouz. Xayrli tun.

Quyoshdek porloq kelajak!

Ketrin Martinning hayotidagi so'nggi tong sekin-asta ota boshladi...

Qiziq, doktor Lekter o'z nomasida nimani nazarda tutgan ekan-a? Buni aniqlashning endi iloji yo'q. Ilk bor Lekterga ish bo'yicha hujjatlarni olib borganida uning fotosuratlarini huzur bilan tomosha qilib, hujjatlardan Buffalo Bill haqida avvaldan biladigan narsalarini aytib berayotganida shuncha-ki tayanch sifatida foydalanishini kutgan edi. Ehtimol, Lekter uni shuncha vaqt mobaynida xuddi senator Martinni aldaganidek aldab kelgandir? Ehtimol, u Buffalo Bill to'g'risida hech vaqo bilmas yoki nimalar bo'layotganiga tushunmas?

«U barini juda yaxshi tushunadi, u ichimni ko'ra oladi! Bunga shubham yo'q!»

Albatta, ichki dunyoingni ko'ra olgan kishining senga zinhor yaxshilikni ravo ko'rmasligini his qilish o'ta og'ir. Butun umri davomida Starling hali bunday holatga tushmagandi.

Doktor Lekter «haddan tashqari tasodifiy» deb yozgan edi. Shu vaqtgacha boshqa mutaxassislar u yoqda tursin, na Starling va na Krouford qurbonlarning o'g'irlab ketilgan joylari va murdalari topilgan nuqtalari aks etuvchi o'sha xaritani sinchiklab o'rganmagan edi.

Starlingga bular zulmat qo'ynidagi yulduzlar turkumidek ko'ringan, har bir yulduz yoniga sanalar yozib qo'yilgan edi. Xulq-atvor psixologiyasi bo'limidagilar bir gal ushbu xari-

taga burjlarni qo'yib chiqishga urinishgani, lekin bu ishlari muvaffaqiyatsiz tugagani Starlingga ayon edi.

Mabodo doktor Lekter bu hujjatlarni shunchaki ko'ngilxushlik uchun o'rganib chiqqan bo'lsa, nima uchun aynan xarita orqali hazillashishi kerak bo'lgan? Uning ko'z oldida Lekterning hisobotlarni bir-bir varaqlab, politsiya devonidagi mualliflarning yozish uslubini masxara qilayotgani gavdalandi.

Yo'q, xaritada hech nimaga ishora mavjud emas. Ayollar-ning o'g'irlab ketilgan va keyinchalik jasadlari topilgan joylari, vaqtlari orasida umuman bog'liqlik yo'q.

Kir yuvish xonasiga qaytgan Starling kiyimlarni quritgichga ildi-da, tag'in xaritani ko'zdan kechira boshladi. Mana bu yerda birinchi ayol o'g'irlangan, mana bu yerdan esa uning murdasi topilgan. Bu esa ikkinchi o'g'rilik sodir etilgan joy, bu yerdan esa uning murdasini topishgan. Bu esa uchinchi... Iya, sanalarni yozishda chalkashib ketishganmikin? Axir, birinchi bo'lib ikkinchi ayol topilgan bo'lib chiqyaptiku! Ha, bu fakt xaritadagi nuqtalardan birining yoniga yozib qo'yilgan va bo'yoq chaplashib ketgan edi. Ikkinchi bo'lib o'g'irlangan ayolning jasadini birinchi topishgan. U 65-federal shossedan xiyol janubroqdagi Indiana shtatining Lafaett shahri markazidan oqib o'tuvchi Uabash daryosidan topilgan.

Birinchi ayolning bedarak yo'qolgani haqidagi e'lon Oga-yo shtati Belveder shahrida berilgan. Ushbu hudud Kolumbusga yaqinda joylashgan. Keyinchalik uning yuk bog'langan murdasini Missuri shtatidagi Blekuoter daryosidan topishgan. Bu holat faqat bir marta yuz bergan – u boshqa qurbonlarini og'ir yuk bog'lamasdan suvga uloqtirgan.

Birinchi qurbon olis hududdagi suvga cho'ktirilgan, ikkinchisi esa yirik shahar orqali oqib o'tuvchi daryoga tashlangan va natijada juda tez topilgan. Nima uchun u bunday qilgan?

Birinchi o'g'irlagan ayolining jasadini berkitishga jon-jahdi bilan uringan, ikkinchisi bilan esa aksincha edi. Nega? Lekter alohida urg'u bergan «haddan tashqari tasodifiy» jumlasini nimani anglatadi?

Yo'q, hammasini bir boshdan boshlagani ma'qul. Doktor Lekter ishni nimadan boshlash haqida unga qanday maslahat bergan edi? Eng birinchi o'rinda nima haqida o'ylash lozim? Umuman, doktor Lekterning aytgan gaplarida qanday ma'no bor o'zi?

Starling Memfisdan uchib kelayotganida samolyotda o'tirib yozgan qaydlarini ko'zdan kechira boshladi.

Doktor Lekter jinoyat ishi bo'yicha barcha hujjatlar yig'ilgan jildda qotilni topishga yetarli ma'lumot mavjudligini aytgandi.

«Barchasi nihoyatda oddiy», degan u. «Birinchi» haqida aytganlari shu yerda bo'lishi kerak, lekin qani ular? Mana, «Dastlabki tamoyillar eng muhimidir». Bu jumla o'shanda jimjimador safsatadek tuyulib, Kleris ensasini qotirgandi.

Uni nima harakatga undab turadi, Kleris? U eng birinchi navbatda nima haqida qayg'uradi? Qotilliklar sodir etib, qanday ehtiyojini qondirmoqchi u? Hasad to'la ko'zlari bilan bir narsaga suqlanib qaraydi va unga ega chiqishga qattiq intiladi. O'zimizda hasad hissi qanday paydo bo'ladi? Biz, avvalo, har kuni ko'radigan narsalarimizga hasad qila boshlaymiz.

Doktor Lekterning o'tkir nigohi o'ziga qaratilmagan kezda uning gaplari to'g'risida fikr yuritish unga anchayin oson kechdi. Kvontikoning qoq markazida bu chindan ham nihoyatda oson edi.

Demak, bizda hasad tuyg'usi har kuni ko'radigan narsalarimizga hasad qilish orqali uyg'onadigan bo'lsa, Buffalo Bill birinchi qurbonini o'zi istamagan holda o'ldirganmi? Har kuni ko'rishga odatlangan odamini o'ldirganmi? Shuning uchun ham birinchi qurbonini yaxshilab bekitgan, ikkinchisini esa shunchaki hamma ko'radigan joyga palapartish uloqtirib ketganmi? Balki, ikkinchi qurbonini uyidan ancha uzoq bo'lgan hududda o'g'irlab, jasadini esa tezda topiladigan joyga tashlaganining sababi, avvalboshdan o'g'rilik joylarini mutlaqo tasodifiy tarzda tanlashiga bizni ishontirish bo'lgandir?

Starling qurbonlar to'g'risida o'ylaganida xayoliga dastlab Kimberli Emberg keldi, negaki uning jonsiz tanasini o'z ko'zi bilan ko'rgan hamda qaysidir ma'noda uning o'rniga o'zini qo'yib ko'ra olar edi.

Birinchi qurbonga qaytamiz. Frederika Bimmel, yigirma ikki yosh, Ogayo shtati Belveder shahridan. Jildda uning ikkita fotosurati bo'lib, maktab albomidan olingan birinchi suratda qalin sochli, yuzlari yal-yal yonib turuvchi gavdali va xunukroq ko'rinishdagi qiz aks etsa, Kanzas shahridagi o'likxonada olingan ikkinchi suratda esa inson alomatlari aslo ko'rinmasdi.

Starling tag'in Barrouzga qo'ng'iroq qildi. Endilikda Barrouzning ovozida sal-pal xirillash eshitilsada, baribir sergak tortib, Klerisni tingladi.

– Xo'sh, nima demoqchi edingiz, Starling?

– Menimcha, Buffalo Bill birinchi qurboni yashagan Ogayo shtati Belveder shahrida istiqomat qiladi. Uni har kuni ko'rgan va o'zi bilmagan holda o'ldirib qo'ygan. Ehtimol, uni... aytaylik, koka-kola bilan siylamoqchi bo'lgan va mahalliy xor jamiyati haqida ikki og'iz suhbatlashishni istagandir... So'ng-ra jasadni yashirish uchun qo'lidan kelgan ishni qilgan va ikkinchi qurbonini uyidan uzoqroq joydan o'g'irlab kelgan. Uning jasadini yashirishga urinmagan ham, birinchisidan oldinroq topilishini va shu orqali e'tiborni o'z shahriga emas, umuman boshqa tomonga qaratishlarini istagan bo'lishi mumkin. To jasadi topilmagunicha bedarak yo'qolgan odam to'g'risidagi e'lonlarga birov diqqat qaratmasligini o'zingiz ham bilsangiz kerak.

– Starling, unutmang, yangi izlar bo'yicha olib borilgan qidiruv hamisha natija olib keladi – odamlarning xotiralaridan hali o'chmagan bo'ladi, guvohlar...

– Men ham aynan shuni nazarda tutyapmanda. U buni doimo yodida saqlaydi.

– To'g'ri. Masalan, Detroytda, hattoki duch kelgan tomonga tupurib ham bo'lmaydigan bo'lib qoldi – darrov politsiyachiga

ro'baro' bo'lasiz. Kichik Martin xonim g'oyib bo'lishi bilan kutilmaganda hamma Kimberli Embergga e'tibor berib qoldi, uning o'tmishini o'rganishga ishqibozlar haddan tashqari ko'paydi. Barchaning o'y-xayoli uning hayoti bilan band bo'lib qoldi. Aytgancha, bu gaplarim shu yerda qolsin.

– Jek Kroufordga birinchi shahar va birinchi qurbon haqida eslatib o'tasizmi?

– Albatta. Bu xabarni tezkor aloqa liniyalari orqali barchaga yuboraman. Meni noto'g'ri tushunmang, lekin o'sha shahardan juda ham tez, ismi nima ediya... Ha, jasad Bimmelga tegishli ekani aniq bo'lishi bilan darrov chiqib ketgandik. Belvederda Kolumbusdan kelgan, shuningdek mahalliy mutaxassislar ish olib borishdi. Hujjatlarda hammasi ko'rsatib o'tilgan. O'ylashimcha, Belveder ishidan farqli o'laroq, doktor Lekterning nazariyalariga bo'lgan qiziqish yaqqol yo'qoldi.

– U aytgan barcha...

– Yana bir narsa, Starling. Biz Bellaning xotirasi uchun pul to'plab, UNICEF tashkilotiga jo'natmoqchimiz. Istasangiz, sizni ham ro'yxatga qo'shib qo'yaman.

– Albatta qo'shib qo'ying, janob Barrouz. Rahmat.

Starling quritgichdan kiyimlarini oldi. Hali issig'i ketmagan va xushbo'y hid anqiyotgan kiyimlarni bag'riga bosdi. Yangi yuvilgan choyshablarni olib kelgan onasi yodiga tushdi.

Bugun Ketrinning hayotidagi so'nggi kun.

Otasi pikapini kirish yo'lagiga tomon burganida mashina chiroqlarini yoqmasdan qo'li bilan signal chalgandi. Hovlida o'ynab yurgan Klerisga bu otasi xuddi o'zining katta qo'li bilan mashinaga qayerga burilishni ko'rsatayotgandek va ustalik bilan uni boshqarayotgandek tuyulgan edi.

Starling nihoyat, bir qarorga kelganida ko'zlarida yosh mavjlandi. U yuzini iliq kiyimlarga bosdi.

Krouford dafn marosimlari byurosidan chiqib, Jeffning mashinasini qidirgancha ko'chaga olazarak qaradi va ko'zi Kleris Starlingga tushdi. Qora libos kiygan Starling nihoyatda ochilib ketgandek ko'rinardi.

– Menga topshiriq bering, – dedi Starling.

Hozirgina rafiqasi uchun tobut tanlab chiqqan Kroufordning qo'lidagi qog'oz xaltada Bellaning bir juft tuflisi bo'lib, uni yanglishib bu yerga olib kelgan edi. U o'zini darhol o'nglab oldi.

– Meni ma'zur tuting, – dedi Starling. – Aynan bugun olдингizga kelishni o'zim ham istamagandim, lekin vaqtimiz juda kam qoldi. Iltimos, menga topshiriq bering.

Krouford qo'lini cho'ntagiga tiqib, bo'yin umurtqalarini qisirlatdi. Ko'zlari porlaganini ko'rib, Starling bir lahza ular-dagi tahdid ifodasini o'qigandek bo'ldi.

– Qanaqa vazifa beray?

– Axir, o'zingiz Ketrin Martin haqida ma'lumot to'plash uchun yuborgandingiz-ku. Endi boshqalar haqida ham ma'lumot to'plashim uchun ruxsat bering. Aniqlashimiz zarur bo'lgan bittagina narsa qoldi – uning o'z qurbonlarini ovlash uslubi. Mening boshqa politsiyachilardan kam joyim yo'q, qo'limdan ko'p ish keladi. Uning barcha qurbonlari – ayollar, lekin jinoiy ish bilan shug'ullanayotganlar orasida birorta ham ayol kishi yo'q. Men ayollar xonasiga kirib, istalgan erkakdan uch hissa ko'proq ma'lumot olib chiqa olaman. Bu inkor etib bo'lmas fakt ekanini yaxshi bilasiz. Menga topshiriq bering!

– Kursdan kursga qoldirilsangiz, buni qabul qila olasizmi?

– Ha.

– O'ylab ko'ring, yarim yilingizni yo'qotishingiz mumkin. Starling javob qaytarmadi.

Krouford tuflisining uchi bilan maysani titgan bo'ldi. So'ngra boshini ko'tarib, Klerisga, ko'zlarining tub-tubidagi

bepoyon kengliklarga tikildi. Ha, u ham Belladek qat'iyatli va birso'zli.

- Xo'sh, ishni kimdan boshlamoqchisiz?

- Birinchi qurbondan. Frederika Bimmel. Ogayo shtati Belveder shahridan.

- O'zingiz ko'rgan Kimberli Emberg-chi?

- Buffalo Bill undan boshlamagan-ku.

Lekter to'g'risida aytisinmi? Yo'q, yaxshisi kompyuteridan o'qiy qolsin.

- To'g'ri, agar Embergni tanlaganingizda bu hissiy tanlov bo'lardi, shundaymi, Starling? Mayli, borib ishni boshlang. Sarf-xarajatlaringizni qoplab berishadi. Pulingiz bormi? Banklar biror soatlardan keyin ochiladi.

- Kredit kartochkamda biroz pul qolgandi.

Krouford cho'ntagini kavlab, unga uch yuz dollar naqd pul va shaxsiy chek daftarini uzatdi.

- Boring, Starling. Aynan birinchisidan boshlang. Agar yordam zarur bo'lsa, tezkor aloqa orqali bimalol menga murojaat qiling.

Starling qo'lini ko'tardi, ammo Kroufordning na yuziga va na yelkasiga teginishga botinmadi. Hozir buning vaqti emasdi. Shu bois ortiga shart o'girilib, o'zining «pinto»si tomon chopib ketdi.

Starling mashinasiga o'tirib, ketgach, Krouford cho'ntaklarini qoqdi. U oxirgi sentigacha Klerisga berib yuborgan edi.

- Bu qizaloqqa yangi tufli zarur. Mening qizalog'imga esa endi hech qanday tuflining keragi yo'q.

U piyodalar yo'lagining o'rtasida turgancha yig'lay boshladi, ko'z yoshlari qator bo'lib, yonoqlaridan dumalab pastga tushdi. FQBdagi bo'lim boshlig'i ko'z yosh to'kmoqda!

Mashinada o'tirgan Jeff xo'jayinining yonoqlari yaltira-yotganini ko'rib, mashinani Kroufordning nigohi tushmaydigan pastqamroq joydagi tor ko'chaga burdi. So'ngra mashinadan tushib, tamaki tutatdi va g'azab bilan buruqsitdi. U ayni damda Kroufordga hech qanday yordam bera olmaydi

- shunchaki u ko'z yoshlarini artib, uni izlashga tushmagunicha va nihoyat, uni topib, yaxshilab tanbeh bermagunicha Kroufordning ko'ziga ko'rinmasdan o'tirishi, tamaki chekib, xo'jayinini kutishi mumkin edi, xolos.

XLIX BOB

To'rtinchi kunning tongi ham otdi. Janob Gam terini shilishga mutlaqo shay edi. U o'ziga kerakli barcha narsalarni sotib olib, do'kondan qaytgan va yerto'la zinapoyalaridan chopib tushib ketishdan o'zini arang tiyib turardi. U studiyasiga kirib, xaridlarini sumkasidan olib yoydi - choklarni qayta ishlashda foydalaniladigan maxsus yangicha turdagi kalava ip, astar ostiga qo'yiladigan laykra va bir quti tozalangan mayda tuz. U hech nimani esidan chiqarmagan edi.

Ustaxonasiga o'tib, pichoqlarini oldi-da, chuqur vannalar yoniga, ozoda sochiq ustiga terib chiqdi.

Janob Gam ulama soch uchun qo'yilgan qolipning ustini moylab, qalin qilib tuz sepdi-da, uni oqqan qonlar to'planib turadigan sayoz jomning ichiga joylashtirdi. O'yinqaroqlik bilan qolipning burnini chimchilab, havodan bo'sa yo'lladi.

U o'zini arang ushlab turardi - xuddi Denni Keyga o'xshab xona bo'ylab parvoz qilishni, pirillab uchishni istayotgandi. Xaxolab kulib, yuziga yaqin kelgan kapalakni puflab, o'zidan nari qildi.

Hozir terini oshlash uchun tayyorlangan maxsus eritma bilan akvariumlarni to'ldirishning ayni fursati.

Aytgancha, qafas ichidagi chirindiga boy tuproqqa ko'milgan chiroyli kapalagi qani?

U qafasga qo'lini tiqdi.

Ha, mana ekan!

Endi navbat to'pponchaga. Quduqdagi jonzotni qanday qilib o'ldirish muammosi oxirgi vaqtlarda janob Gamni juda ko'p o'ylantirayotgandi. Osib o'ldirsinmi? Yo'q. Tana cho'zilib,

teriga shikast yetishi mumkin. Ustiga ustak, nozik ip bo'ynini yirtib yuborishi ehtimoldan uzoq emas.

Janob Gam muntazam ravishda tajriba orttirib kelgan va har bir ishi muvaffaqiyatli yoki muvaffaqiyatsiz tugashidan qat'i nazar, uning bilimini boyitardi. Albatta, ancha xatolar-ga ham yo'l qo'ygan. Hozir esa u o'tmishda qolgan va o'ziga xalaqit bergan o'sha mudhish xatolariga chap berib o'tishga qattiq kirishgan. Bosh tamoyil: ochlik yoki qo'rquvdan qanchalik zaif bo'lib qolishganiga qaramay, ular hamisha tig'ni ko'rishi bilan qarshilik qilib, olishishga tushishadi.

Yoshlik chog'larida janob Gam infraqizil ko'zoynagini taqib, ayollarning ortidan quvar, qorong'i yerto'lalarga-cha ularni ta'qib etib yurardi. Ularning milt etgan yorug'lik ko'rinmaydigan zulmat ichida paypaslanib, yo'l qidirishlari va oxir-oqibat, qoqilib, biron burchakka yiqilib tushishlarini tomosha qilishdan g'oyatda zavqlanardi. U ayollarni to'pponchasi bilan quvishni yoqtirardi. Qo'lidagi to'pponchani his qilishdan o'zida yo'q shod bo'lardi. Ayollar odatda o'zlari turgan joylarini juda ham tez unutib qo'yishar, muvozanat-larini yo'qotib, narsalarga qoqilib-surilib yiqilishardi. U esa infraqizil ko'zoynagini taqqancha ularning tezroq qo'llarini yuzlaridan olishini kutar, so'ngra boshlariga o'q uzar yoki avval tizzalaridan pastrog'ini nishonga olib, ularning emak-lashini zavqlanib kuzatardi.

Ha, mana shunday bolalarcha sho'xliklar qilib yurgan za-monlari endi ortda qoldi. Bora-bora bu qiliqlaridan naf qol-magach, bunaqa ishlariga batamom chek qo'ygandi.

Tuzgan rejasiga binoan dastlabki uch nafar ayolni ikkinchi qavatdagi hammomga olib borishini bildirgan, ular bu gapga ishonib, aytganini qilishgan, zinapoyadan tepaga ko'tarilish-gan, hammomdan qaytayotganlarida esa orqalaridan tepki yeb, bo'yinlaridagi sirtmoq bilan pastga uchib tushishgan edi. Biroq, to'rtinchisi barini ostin-ustun qilib yubordi. Janob Gam hammomdayoq to'pponchadan o'q uzishga majbur bo'l-di, keyin esa hamma yoqqa sachragan qon dog'larini yuvib,

xonani tartibga keltirishga naq bir soat urindi. Jiqqa ho'l badani tovuq terisidek g'adir-budur bo'lib ketgan o'sha qiz hanuzgacha ko'z oldida turibdi. Tepkini «shaq-shuq» qilib sozlagan chog'ida u qanday titrab-qaqshagandi-ya! Janob Gam shu «shaq-shuq» degan ovozni sevardi. Undan keyin esa paqillagan ovoz yangrab, muammo bir zumda bartaraf etilgandi.

Janob Gam korpusi zanglamaydigan po'latdan yasalgan, stvoli olti dyuymli «kolt-piton» to'pponchasini juda yaxshi ko'rardi. «Kolt» korxonasi mutaxassislari «piton» to'pponchasing o'q otish mexanizmlarini qo'lda sozlashadi. Uni qo'lda tutib turishning o'zi bir baxt edi. Janob Gam to'pponchani shay holatga keltirib, bosh barmog'i bilan barabanni tutgancha tepkini bosdi. So'ngra uni o'qlab, ustaxonadagi stol ustiga qo'ydi.

U ayni damda tutqunlikda saqlayotgan tutqunining boshini shampun bilan yuvishga taklif qilishni, sochini qanday tarashini kuzatishni qattiq istayotgan edi. Bu kelajakdagi amaliyotlari uchun zarur edi. Holbuki, material novcha va aftidan, kuchli ayolga o'xshardi. Bu noyob namuna, shu bois tavakkal qilmagani ma'qul; ortiqcha o'q uzishi terini ilma-teshik qilib yuborishi mumkin.

Yo'q, hammomdan richagni olib, unga cho'milib olishni taklif qilgani ma'qul. Tutqun zanjirning uchidagi sirtmoqni bo'ynidan o'tkazadi, keyin uni quduqdan tanasining yarmigacha tortib chiqaradi va bir necha marta belidan pastroqqa qarata o'q uzadi. Shunda u xushini yo'qotadi, qolgan ishlarni esa xloroform orqali bajarsa ham bo'ladi.

Ha, xuddi shunday yo'l tutadi. Hozir esa yuqori qavatga chiqib, yechinadi va Dilbarni uyg'otadi. Ikkalasi birgalikda videofilmni tomosha qilishadi. So'ngra ishga kirishadi. Onasining qornidan tushgan paytidagidek bo'lib, yerto'laga tushadi.

Bugun uning kayfiyati chog', vujudida qandaydir g'ayritabiiy yengillik hukmron.

Janob Gam tepaga ko'tarilib, tez yechindi va egniga xalatini ilib, videomagnitofonning qulog'ini buradi.

- Dilbarim, bu yoqqa kel! Dilbar! Bugun juda ham muhim kun! Tez oldimga kel, azizam!

Pastki qavatda ishni ado etayotganida kuchugini shu yerda zanjirlab ketishiga to'g'ri keladi. Ishning eng shovqin-suronli qismi ortda qolguncha kuchugini chiqarmaydi. U shovqinni yoqtirmaydi, kuchli shovqindan kasal bo'lib qolishi hech gap emas. Zerikib qolmasligi uchun unga bir quti biskvit berib ketadi. Boya do'konga chiqqanida biskvit olishni ham unutmagan edi.

- Dilbar!

Kuchugidan darak bo'lavermagach, zalni ko'zdan kechirdi va yana ovoz berdi. So'ngra oshxonaga o'tib, yana chaqirdi. Nihoyat, o'sha yerdan uning ovozi eshitildi.

- U mening yonimda, pastda, itvachcha! - deya qichqirdi Ketrin Martin.

Dilbarga biror nima bo'lishidan qattiq qo'rqib ketganidan janob Gamning vujudi bir lahza muzlab qoldi. Keyin esa qo'rquv o'rnini g'azab egallab, qo'llarini musht qilib, boshiga yaqin tutdi va peshonasini eshik kesakisiga suyagancha tinchlanishga urindi. Bo'g'zidan na ingrashga va na xirillashga o'xshamaydigan g'alati tovush chiqdi. Kuchuk unga javoban g'ingshidi.

Janob Gam ustaxonaga borib, to'pponchani olib keldi.

Quduqdan paqirni tortib olishda va uni qayta quduqqa tushirishda foydalanadigan arqoni uzilib yotardi. Uning qanday qilib bu arqonni uzganiga janob Gam tushunmadi. Oxirgi marta arqonning uzilganini ko'rganida shu arqon orqali tepaga tirmashib chiqishga uringanida uzilgan bo'lsa kerak, deb o'ylagan edi. Undan oldingilar ham shu yo'l bilan tepaga chiqishga urinishgan, qochish uchun xayollariga kelgan har xil ahmoqona tadbirlarni qilib ko'rishgandi.

U quduqqa tomon egildi:

- Dilbar, ahvoling yaxshimi? Javob qaytar.

Ketrin uning dumbasini chimchilaganida kuchuk angilab, bilagini tishlab oldi.

– Xo'sh, yoqyaptimi? – deya yuqoriga qaradi Kettrin.

Ketringa bunday yo'sinda muomala qilishi janob Gamning tabiatiga zid xususiyat bo'lsa-da, u nafratini yenga oldi.

– Hozir paqirni pastga tushiraman. Kuchukni uning ichiga solasan.

– Hozir yo pastga telefon tushirasan yoki uning bo'ynini sindiraman! Bunday qilishni istamagan bo'lardim. Na senga va na bu kuchukka azob berishni xohlamayman, lekin bari-bir majburman. Shuning uchun menga telefon bera qolganing yaxshi.

Janob Gam to'pponchasini yorug'ga chiqarganini ko'rgan Kettrin g'ujanak bo'lib o'tirib, kuchukni oldinga tomon cho'zib, o'ziga qalqon hosil qildi. Uning tepkini shaqirlatganini eshitdi.

– Qani, ot, itdan tarqagan! Ot! Faqat nishonda adashma! Agar bitta otganingda jonimni olmasang, kuchugingning bo'ynini sindiraman! Xudo haqqi, ont ichaman!

Ketrin kuchukni qo'lining ostiga tiqib, tumshug'ini kafti bilan qisib, boshini ko'tardi.

– Nima, qo'rqdingmi? Unda daf bo'l bu yerdan, itvachcha!

Kuchuk tag'in g'ingshidi. To'pponcha ko'zdan yo'qoldi. Kettrin bo'sh qo'li bilan terga botgan peshonasiga yopishib qolgan sochlarini surdi.

– Seni haqorat qilishni istamagandim, – dedi u. – Shunchaki, menga telefon ber. Yagona tilagim shu. O'zing esa xohlagan tomoningga ketaver. Menga farqi yo'q. Seni ko'rmadim va umuman tanimayman. Dilbarga esa o'zim g'amxo'rlik qilaman.

– Yo'q!

– Uning hamma narsasi bo'ladi. Faqat o'zing haqida o'ylayvermay, u haqda qayg'ursang-chi! Meni otgan taqdiringda ham u kamida butun umrga kar bo'lib qoladi. Menga faqatgina telefon kerak, talabim shu. Sim ulab, bu yoqqa tashlasang bo'ladi. Keyin men kuchugingni dunyoning istalgan joyiga samolyotda yuboraman. Uyimizda itlar ko'p, onam ularni juda yaxshi ko'radi. Bemalol qochib ketaver, menga farqi yo'q.

– Senga ortiq suv bermayman!

– Unda kuchuging ham suv ichmaydi! Idishimdagi suvni ham unga bermayman. Afsus... uning panjasi singan ko'rinadi.

Ketrin yolg'on gapirgandi. Kuchuk paqir bilan birga Ketrinning ustiga tushgan va yuzini tirnovlari bilan tirnab yuborgandi. Cho'loqlanmay yurgani fosh bo'lib qolmasligi uchun ham kuchukni yerga qo'yib yubormayotgan edi.

– Uning joni og'riyapti. Panjalarini qayirib, yalamoqchi bo'lyapti. Buni ko'rib, unga rahmim kelyapti! Uni zudlik bilan shifokorga ko'rsatish lozim!

Janob Gam g'azab va qiynoqdan qattiq bo'kirib yubordi. Kuchuk esa yig'lamsirab, angilladi.

– Sen og'riq nima ekanini hali bilmaysan! Unga ozor yetkazsang, qaynoq suvda jizg'anak qilaman seni!

Ketrin Martin uning zinapoyalarni bir-bir bosib chiqib ketganini eshitgach, qo'l-oyoqlari dag'-dag' qaltirab, o'tirib qoldi. Uning na kuchukni va na suvni ushlashga majoli qolgandi.

Kuchuk Ketrinning soniga chiqib o'tirgach, uni minnatdorrone quchdi.

L BOB

Jigarrang tusdagi loyqa suv yuzasida qattiq esgan shamol ta'sirida uchib kelgan kabutar parlari suzib yurar, shamol shu bilan cheklanib qolmasdan, ularni chayqalayotgan suvda ham ta'qib etishda davom etardi.

Frederika Bimmel istiqomat qilgan Fel-strit ko'chasidagi uylarning old tomoni ko'chmas mulk savdosi bilan shug'ullanuvchi reklama agentlarining e'lonlariga ko'milib ketgan, bu yerdagi uylarning orqa hovlilarini esa Liking daryosining serbotqoq qirg'og'i yuvib turardi. Ogayo shtatining Kolumbusning sharqiy tomonidagi sanoat zonasida joylashgan Belveder shahrida bir yuz o'n ikki ming aholi yashardi.

Bu yerdagi aholi turar joylari ko'hna va nuragan ulkan uylardan iborat bo'lib, ularning aksariyatini yosh oilalar arzon-ga-

rovga sotib olib, ta'mirdan chiqarishgan, boshqatdan bo'yalib, zamonaviy ko'rinish kasb etgan edi. Ushbu uylar oldida ta'mir-talablari yanada ko'hna va isqirt ko'rinaradi. Bimmel yashagan uy ham uzoq yillardan buyon qarovsiz ahvolda edi.

Kleris Starling Frederikaning orqa hovlisiga o'tib, qo'llarini paltosining cho'ntaklariga solgancha suv yuzasidagi par-larga tikilib ancha turdi. Iliq kelgan qishning tiniq va musaffo osmoni ostida qamishzor ustidagi yakkam-dukkam qor ni-shonalari loy aralash kulrang tusda gavdalanardi.

Starlingning ortida, qirg'oqdan to uygacha bo'lgan hudud-ni egallagan katta kabutarxonada Frederikaning otasi bolg'a-ni dukillatib, bir nimalarni mixlardi. Uni Starling hali ko'r-gani yo'q. Qo'shnilar uning hozir uyda ekanini aytishganida yuzlari tundlashib ketgandi.

Shundanmi, Starling o'zini bu go'shada juda noqulay his qilayotgan edi. Akademiyadagi o'qishini tashlab, Buffalo Bill-ni tutish uchun yo'lga chiqishga qaror bergan onida ichini kemirayotgan yot ovozlari taqa-taq tinib qolgandek, miyasi tinchib, halovat topgandek bo'ldi. Biroq, ayni paytda begona shaharda turar ekan, kutilmaganda ko'ziga o'zi xuddi darsdan qochgan betamiz o'quvchidek ko'rinish ketdi.

Erta tongdan boshlangan dilxiralik va noqulayliklar unga ta'sir qilmagandek edi. Masalan, samolyot salonida anqiyot-gan ter hidi, avtomobilni ijaraga berish agentligidagi xodim-larning noshudliklariga e'tibor qaratmagandi. To'g'ri, ildam-roq harakat qilishi uchun navbatchi xodimga o'shqirgan, le-kin bundan ko'ngli aslo xira tortmovdi.

Ushbu safari uchun ancha chiqim qilgani sababli ham u o'ziga berilgan fursatdan iloji boricha unumli foydalanishni istayotgan edi. Agarda Krouford bu ishdan batamom chet-latilsa, Klerisning guvohnomasini shu zahoti tortib olishlari aniq. Bu esa hammasi tugaganini anglatadi.

Demak, u shoshilishi zarur. U Ketrin Martin haqida, bugun uning hayotidagi so'nggi kuni bo'lishi yoki uni allaqachon o'l-dirgan bo'lishlari mumkinligi to'g'risida o'ylashdan uzil-kesil

voz kechdi. Uning Kimberli Emberg va Frederika Bimmelning boshidan o'tgan dahshatlarga ro'baro' bo'layotganini o'ylab o'tiraversa, hech qanday natijaga erishmaydi.

Shamol tinib, suv yuzasi o'likdek tinchib, jimib qoldi. Faqat oyog'ining yonidagi bittagina par hanuz pirillab parvoz qilishga urinardi.

Ketrin, bardam bo'li!

Starling labini qattiq tishladi.

Agar uni otadigan bo'lsa, qiynamasdan tezroq o'q uzib, jo-nini olsin. Axir, Buffalo Bill bu borada ustasi farang-ku!

«Bizga muhabbatni o'rgat hamda beparvo bo'lishni anglat.

Bizga sokin bo'lishni va tinchlanishni o'rgat».

Starling ortiga o'girildi, kabutarxonaning devori bo'ylab balchiqli yo'lga tashlangan taxtalar ustidan yurib, bolg'a ovozi chiqayotgan tarafga qarab ketdi. To'r orqasidan turfa rang va o'lchamlardagi yuzlab kabutarlarga ko'zi tushdi. Ular orasida yovvoyi kabutar ham, chinkabutarlar ham bor bo'lib, katta jig'ildonlari bo'rtib chiqib turardi. Ko'zlari chaq-noq qushlar g'uv-g'uvlab, qishning bo'zargan quyosh nurlari ostida boshlarini baland ko'targancha qanotlarini yoyib, u yoqdan bu yoqqa borib kelishardi. Starling ularning yonidan o'tib ketganida xuddi salom bergandek yoqimli ovoz chiqarishdi.

Frederikaning otasi bo'lmish Gustav Bimmel novcha va ozg'in, bellari keng odam edi, uning chetlari qizargan ko'zlarida yosh mavjanardi. Qo'lda to'qilgan telpagini qoshlariga cha bostirib kiyib olgan bu odam kabutarlar uchun yana bir makon qurish bilan band edi. Hozircha yangi kabutarxona dastgohdagi yog'och chorpoyada turardi. Ust-boshidan aroq hidi kelayotgan Bimmel Kleris uzatgan guvohnomani sinchiklab tekshirdi.

- Sizga aytishim mumkin bo'lgan yangi xabarim yo'q, - dedi u. - Politsiyachilar o'tgan kuni kechasi ko'rsatmam-ni qayta ko'rib chiqish maqsadida kelib ketishgandi. Men-

ga hammasini bir boshdan o'qib berishdi. «Shu to'g'rimi?», «Shunday bo'lganmidi?» kabi savollarni beraverib, jonimga tegishdi». Jin ursin! Albatta, hammasi to'g'ri! Agar noto'g'ri bo'lganida, birinchi marta ko'rsatma berganimda ularni aytib nima qilardim?» dedim ularga. Xullas, qo'shadigan hech bir ma'lumotim yo'q.

- Men uning Frederikani qayerda ko'rgan bo'lishi mumkinligini aniqlamoqchiman... Qizingizni o'g'irlab ketgan odamni nazarda tutyapman. Tushunyapsizmi, janob Bimmel? Uning qayerda qizingizning iziga tushganini va olib qochib ketishga jazm etganini aniqlash maqsadida bu yerga keldim.

- U o'shanda avtobusda Kolumbusga ketgandi. O'sha yerdagi do'konga ishga kirmoqchi edi. Politsiyaning aytishicha, u intervyuda ishtirok etgan. Lekin shu chiqib ketgani bo'yicha uyga qaytib kelmadi. Uning o'sha kuni yana qayoqqa borgan bo'lishi mumkinligini bilmaymiz. FQBdagilar uning kredit kartochkasidan to'lov amalga oshirganini aniqlashgan, ammo bundan biror ish chiqmadi. Bundan xabaringiz bo'lsa kerak?

- Ha, kredit kartochka haqida bilardim. Janob Bimmel, Frederikaning narsalari shu yerdami? Ularni ko'rsam bo'ladimi?

- Uning xonasi yuqori qavatda.

- Ko'rsam bo'ladimi?

Janob Bimmel bolg'ani qayerga qo'yishni o'ylab, bir necha soniya turdi-da, keyin «Bo'pti. Men bilan yuring», dedi.

LI BOB

Jek Kroufordning Vashingtondagi Federal Qidiruv Byuro-si bosh qarorgohidagi idorasi devorlari yoppasiga kulrang tusga bo'yalgan bo'lsa ham derazalari katta-katta edi.

Krouford qo'lidagi yon daftarining sahifalariga yorug'lik tushishi uchun deraza oldida turar, allaqachon boshqasiga

almashtirib berishlarini so'ragan rasvo matritsali printerda chop etilgan varaqni o'qishga urinardi.

U dafn marosimlari byurosidan chiqib, to'g'ri shu yerga kelgan va tushgacha amalga oshirgan ishlari Norvegiyadan Klaus ismli bedarak yo'qolgan dengizchining tish kartasini topib, tezroq jo'natishlarini so'rash, San-Diegodagi xodimlarga Benjamin Raspaylning o'zi faoliyat yuritgan konservatoriyadagi tanishlari bilan suhbatlashishni eslatish hamda bojxona xizmatiga qo'ng'iroq qilib, tirik hasharotlarni mamalakatga olib kirish bilan bog'liq qoidabuzarliklarni tekshirish ishlari qanday ketayotganidan xabar olishdan iborat bo'ldi.

Krouford ishxonaga kelganidan besh daqiqacha o'tarotmas FQB direktori o'rinbosari, Buffalo Bill ishi bo'yicha operativ guruhga rahbarlik qilayotgan Jon Golbi eshikdan boshini suqib qaradi.

– Jek, hozirgina seni eslagandik. Ishga kelganingni yuksak qadrlaymiz... Dafn marosimining qachon o'tkazilishi aniq bo'ldimi?

– Ertaga vidolashuv marosimi o'tkaziladi. Shanba kuni soat o'n birda dafn qilinadi.

Golbi bosh irg'adi.

– Jek, UNICEF jamg'armasi uchun mablag' yig'dik... Shunga jamg'arma varaqasiga nima deb yozganimiz ma'qul: «Fillisning xotirasi uchun» debmi yoki «Bellaning xotirasi uchun»mi?

– Bella». Bellaning yorqin xotirasi uchun», deb yozinglar.

– Senga qandaydir yordam kerak emasmi, Jek?

Krouford boshini chayqadi.

– Yo'q. Ishlashga qaror qildim. Ish bilan o'zimni ovutyapman.

– To'g'ri qilasan, – deya uning qarorini ma'qulladi Golbi va biroz sukut qildi. – Frederik Chilton federal hukumatga murojaat etib, o'zini himoya qilishlarini so'rabdi. Qamoqxonada berkinib o'tirishni istayapti.

– Juda soz! Jon, Raspaylning advokati Everett You bilan gaplashish uchun Baltimorga biror xodimni yubordingmi?

Uni senga aytgandim. Raspaylning do'stlari haqida biror nima bilsa kerak.

– Ha. Bugun tongda odam jo'natdim. Hozirgina Barrouzga ham xabar berdim. FQB direktori Lekterni butun mamlakat hududida qidiruvga berilgan jinoyatchilar ro'yxatiga qo'shmoqchi. Jek, agar biror yordam zarur bo'lsa...

Golbi qoshlarini hamdardlik bilan yuqoriga ko'tarib, qo'l silkidi va ko'zdan g'oyib bo'ldi.

«Agar biror yordam zarur bo'lsa...»

Krouford deraza tomonga o'girildi. Uning xonasidan shaharning ajoyib manzaralari ko'rinib turardi. Ancha narida qachonlardir malaka oshirgan eski va ko'rkam pochta bo'limi ko'zga tashlanar, chap tomonda esa FQBning oldingi qarorgohi joylashgandi. Akademiyadagi o'qishni bitirgan paytda uni boshqa bitiruvchilar bilan birga shu binoga, FQBning o'sha vaqtdagi direktori Edgar Guverning idorasiga olib borishgandi. Xuver balandroq supachada turgancha navbat bilan har bir bitiruvchining qo'lini siqqandi. Krouford Guverni faqat o'sha uchra-shuvda bir martagina ko'rgandi. Ertasi kuni Bella bilan turmush qurishgandi.

Ular Italiyaning Livorno shahrida tanishib qolishgandi. Krouford u paytda armiyada xizmat qilar, Bella esa NATO shtabida ishlardi. Uning haqiqiy ismi Fillis edi. Ikkalasi quyosh nurlarida yiltirayotgan suvga mahliyo bo'lib dengiz qirg'og'i bo'ylab sayr qilib yurishganida qayiqchilardan biri unga qarab «Hoy, bella!»¹ deya qichqirgandi. Shundan buyon Krouford uchun uning ismi Bellaga o'zgargandi. Faqat tortishib qolgan paytlaridagina Fillis ismi qisqa muddatga qaytardi.

Endi uning Bellasi yo'q. U vafot etdi. Shu bois derazasidan ko'rinayotgan manzara ham o'zgarishi kerak edi. Uning hech qanday o'zgarishsiz qolishi adolatsizlik-ku.

Ey Xudo! U o'ldi! Bechoraginam endi yo'q! Uning o'limi muqarrarligini bilardim, ammo uning yo'qligiga ko'nikish qanchalik og'ir.

¹ Bella – italyan tilida «go'zal» degan ma'noni anglatadi.

Hamkasblari ellik besh yoshdan keyin majburiy nafaqaga chiqish haqida nima deyishgandi? Ishingni sevasan, lekin u seni ortiq yaxshi ko'rmaydi. Bunday holatga uning birinchi bor duch kelishi emasdi.

Xayriyatki, Bella uni tushkunlikdan qutqardi. Krouford rafiqasining joni nihoyat, halovat topganidan umid qildi. U hozir qayerlardandir unga qarab turgandir, qalbini ko'rayotgandir.

Shu tob ichki telefon jiringlab qoldi.

– Janob Krouford, men doktor Danielsonman.

– Ha, tanidim, doktor, – u tugmachani bosganida chiqqilash eshitildi. – Qulog'im sizda, doktor.

– Janob Krouford, bu liniya xavfsizmi?

– Ha. Jillaqursa, mening telefonim himoyalangan.

– Suhbatimizni yozib olyapsizmi?

– Yo'q, doktor. Menga nimani xabar qilmoqchi edingiz?

– Oldindan shuni ma'lum qilamanki, hozir aytadigan gaplarimning Jons Xopkins universitetiga murojaat etgan bemorlarga aslo aloqasi yo'q.

– Tushunarli.

– Agar tergov-surishtiruv ishlari natija bersa, ushbu jinoyatchining umuman transgender bo'lmaganini va universitetimizga aloqador emasligini ommaga tushuntirishingizni so'rayman.

– Albatta. Sizni tushundim. Uning universitetga aloqasi yo'q. *Bo'laqolsang-chi, buncha paysalga solding, ablah!*

Krouford ayni paytd uning istalgan shartiga ko'nishga tayyor edi.

– O'sha odam doktor Purvisni kaltaklagan.

– Kim?

– U bundan uch yil muqaddam jinsni o'zgartirish bo'yicha jarrohlik amaliyoti uchun navbatga qo'yilishini so'rab, ariza bergan ekan. O'zini Pensilvaniya shtati Xarrisberg shahridan Jon Grant deya tanishtirgan.

– Tashqi ko'rinishini tasvirlab bering.

- Oq tanli erkak. O'sha vaqtda o'ttiz bir yoshda bo'lgan. Bo'yi bir metr sakson besh santimetr, vazni esa to'qson ikki kilogrammni tashkil etgan. U barcha sinov testlaridan o'tgan va yomon natija ko'rsatmagan. Aql-idrok bo'yicha koeffitsienti yaxshi chiqqan - Veksler shkalasi bo'yicha o'rtachadan yuqori baholangan. Biroq, psixologik testlar va yuzma-yuz suhbat bosqichiga yetib kelganida vaziyat umuman boshqacha tus olgan. Bilasizmi, uning «uy - daraxt - odam» va TAT testlari bo'yicha natijalari siz taqdim etgan qog'ozdagi bilan deyarli bir xil bo'lgan ekan. O'shanda bu nazariyani Elan Blum ishlab chiqqan, deb aytgan edingiz, aslida esa bu Gannibal Lekterga tegishli ekan. To'g'rimi?

- Davom eting, doktor, iltimos! Grantdan uzoqlashmaylik.

- Kengash baribir uning nomzodini rad qilgan bo'lardi. Biroq kengash yig'ilishida nomzodi muhokama qilinguniga qadar xodimlarimiz uning o'tmishi to'g'risida ba'zi tafsilotlarni aniqlashga muvaffaq bo'lishgan.

- Aynan qanday tafsilotlar?

- Biz muntazam ravishda ariza beruvchilar haqida o'zlari-ning yashash hududidagi politsiya mahkamasidan ma'lumot to'playmiz. Ma'lum bo'lishicha, Xarrisberg politsiyasi uning ikki nafar besoqolbozga tajovuz qilgani uchun ikki marotaba hibsga olgan ekan. Uning tajovuziga uchragan ikkinchi odamning o'lishiga bir bahya qolgan. Grant bizga uy manzili-
lini bergan, ammo manzilni tekshirib ko'rishganida u yer arzon narxlarda tunash uchun joy beruvchi umumiy yotoqxona ekani ma'lum bo'lgan. Politsiyada uning barmoq izlari, kredit kartochka orqali yoqilg'i uchun to'lagan to'lov qog'ozi bo'lgan. Qog'ozda unga tegishli haydovchilik guvohnomasining raqami qayd etilgan. Shundan keyin guvohnoma berilgan odamning ismi Jon Grant emasligi fosh bo'lgan. Bir haftadan so'ng esa u shifoxona hovlisida poylab turib, doktor Purvisni do'pposlab ketgan. Vahshiylarcha do'pposlagan!

- Doktor, uning ismi nima?

- Harflab aytaman, yozib oling: J-E-Y-M-G-A-M.

Frederika Bimmel istiqomat qilgan uy uch qavatli bo'lib, uchala qavatida ham allaqanday jirkanch sovuqlik hukm surardi. Gont¹ bilan bostirilgan tom zanglab ketgan, tarnovlarga mustahkam ildiz otgan kichkina zaranglar qishki shamolning bari bosimiga dosh berib turardi. Shimol tarafdagi derazalar tunuka plastiklar bilan zich qilib berkitilgandi.

Elektr kamin tinmay ishlab yotgan mo'jazgina mehmonxona poliga to'shalgan gilam ustida o'rta yoshlardagi ayol go'dak bilan o'ynab o'tirardi.

– Bu rafiqam, – dedi janob Bimmel mehmonxonadan o'tib ketishayotganlarida. – Yaqinda turmush qurdik. Rojdestvo bayramida.

– Salom! – dedi Starling.

Ayol unga javoban siniq jilmayib qo'ydi.

Boshqa xonalar tanani junjiktirar darajada sovuq edi. Es-ki-tuski narsalar solingan va ustma-ust qalashib yotgan behisob qutilar orasidan o'tishning o'zi boshqa bir mushkulot edi. Qutilarda chiroqlarga o'rnatiluvchi abajurlar, konserva idishlarning qopqoqlari, piknikka chiqqanda oziq-ovqat solib ketiladigan savatlar, «Reader's Digest» va «National Geographic» jurnallari-ning eski nashrlari, sharti ketib parti qolgan tennis raketkalari, choyshablar, o'q uzish o'yinining nishonlari va o'qlari, avtomobil o'rindiqlarining elliginchi yillar uslubida tikilgan, mog'or va sichqon axlatining hidi anqib yotgan sintetik qoplamalar bor edi.

– Bu uydan tez orada ko'chib ketamiz, – dedi janob Bimmel.

Derazalar yoniga quchoq-quchoq qilib to'plangan lash-lushlar quyosh nurlari ta'sirida kuyib ketgan, qutilar-ning bir necha yillardan beri shunaqa alpozda turgani va vaqt silsilasida shishib ketgani kundek ravshan edi. Xonalar orasidagi yakkam-dukkam bo'sh joylarga taqiri chiqib ketgan beo'xshov gilamlar to'shalgandi.

¹ Gont – tom yopish uchun ishlatiladigan taxtachalar.

Frederikaning otasining ortidan yurib borayotgan Starlingning nazaridan quyosh nurlarining zinapoyada qoldirgan izlari ham chetda qolmadi. Janob Bimmelning egnidagi kiyimlardan zax hid ufurardi. Zinapoya ustidagi darz ketgan tomning tirqishlaridan ham quyosh nurlari tushib turar, u yerdagi qutilarning usti plastik bilan yopilgandi.

Frederikaning chog'roqqina xonasi uchinchi qavatda, naq karniz ostida joylashgandi.

– Yana yordamim zarur bo'ladimi? – deb so'radi janob Bimmel.

– Hozircha yo'q. Sal keyinroq siz bilan bafurja gaplashsam, degandim, janob Bimmel. Frederikaning onasi...

Hujjatlarda onasining vafot etgani qayd etilgan bo'lsa-da, yil va sana ma'lum qilinmagandi.

– Onasining nima daxli bor? U Frederika o'n ikki yosh paytida vafot etgandi.

– Ha, shunaqami? Tushunarli.

– Nima, pastki qavatdagi ayolni Frederikaning onasi bo'lsa kerak, deb o'yladingizmi? Axir, aytdim-ku, u bilan yaqinda oila qurdik, Rojdestvo bayrami arafasida. Shunday deb o'yladingizmi? Aftidan, siz umuman boshqa toifadagi odamlar bilan ishlashga o'rganib qolgansiz, shekilli. Hozirgi rafiqam Frederikaning onasini umuman ko'rmagan ham.

– Janob Bimmel, xonaga Frederikaning o'limidan so'ng o'zgartirish kiritilmaganmi?

– Yo'q, ilgari qanday bo'lsa, shundayligicha qoldirdik, – dedi hovuridan biroz tushgan Bimmel. – Baribir uning kiyimlari hech kimga loyiq kelmaydi. Agar istasangiz, isitgichni yoqing. Lekin chiqayotganingizda tokdan sug'urish esingizdan chiqmasin.

Marhum qizining xonasiga kirishni istamayotgani yaqqol namoyon bo'lib turgan janob Bimmel Klerisni eshik oldida yolg'iz qoldirib, pastga tushib ketdi.

Kleris qo'lini muzdek chinni tutqichga tekkizgancha bir daqiqa qimirlamay turdi. Miyasi Frederikaga oid ma'lumot-

lar bilan to'lib ketmasidan oldin fikrlarini bir ipga tizib olishni lozim topdi.

Xo'sh... Frederika Buffalo Billning dastlabki qurboni bo'lgan, uning murdasini og'ir yuk bog'lab, uyidan ancha uzoqdagi daryoga tashlagan, deylik. Uning murdasini berkitishga qattiq uringan, faqat unigina yuk bilan cho'ktirib, boshqa qurbonlarining undan oldinroq topilishini istagan. Bu orqali u politsiyani qurbonlarni va o'g'irlik joylarini tanlashi mutlaqo tasodifiy ekanligiga ishon tirishga uringan. Demak, uning uchun politsiyaning e'tiborini Belvederdan yiroq tutish nihoyatda muhim bo'lgan. Chunki o'zi shu yerda yashaydi. Yoki Kolumbusda yashar.

U ishni Frederikadan boshlagan, negaki uning terisiga hasad qilgan. Hasad nimadan boshlanadi? Albatta, tasavvurimiz mahsulidan boshlanmaydi. Inson zoti yaralibdiki, hasad va baxillik botqog'iga botib keladi. Insonlar o'zlari har kuni ko'radigan, ko'z o'ngida aniq gavdalanuvchi narsalarga hasad qilishadi. Bundan kelib chiqadiki, u Frederikani har doim, tugab borayotgan umrining har bir kunida ko'rgan va kuzatgan. Xo'sh, Frederika umrini qanday yashagan, nimalar bilan mashg'ul bo'lgan? Qani, ko'raylik-chi.

Starling eshikni shahd bilan ochib, ichkariga kirdi. Mana, Frederikaning chang va mog'or hidi tutib ketgan sovuq xonasi. Devorga o'tgan yilgi taqvim qistirilgan bo'lib, u aprel oyini ko'rsatardi. Uning vafotiga ham o'n oy bo'ldi.

Burchakdagi idish ichiga solingan mushuk ovqati allaqachonlar qotib qorayib qolgandi.

Tasodifiy, oldin foydalanilgan narsalardan o'ziga qulaylik yaratish bo'yicha tajribasi katta bo'lgan Starling o'rtada turgan cha shoshmasdan xonani ko'zdan kechira boshladi. Ha, Frederikaning bisotida bor buyumlar bilan o'ziga qulay muhit yaratish uchun ancha ter to'kkani sezilib turardi. Pardalari rangli, guldor chitdan tikilgan. So'kilgan chok izlariga qaraganda bu pardalar allaqanday mebelning eski qoplamasidan tikilganga o'xshardi. Devorga to'g'nog'ich bilan «Belve-

der o'rta maktabining orkestri» degan so'zlar yozilgan afisha yopishtirilgan, uning yonidan esa Madonna, Debora Xarri, Blondi va boshqa taniqli xonandalarning plakatlari joy olgandi. Yozuv stolining tepasidagi javon ustida bir rulon o'zi yopishuvchi yorqin rangli gulqog'oz yotardi. Frederika aynan shu gulqog'oz bilan xonasini bezagandi. To'g'ri, bu bilan u xonasining devorlarini mukammal holatga keltirgan, deb bo'lmaydi, lekin Starling ilk bor devorga gulqog'oz yopishtirgan paytida undan ham no'noq edi.

Bimmellar xonadoni fayzli uylardan biri bo'lganida Frederikaning xonasi chiroyli ko'ringan bo'lardi. Biroq, bu sovuq va mudhish uyda u quloqni teshadigan darajada baland yangrovchi yolg'izlik va umidsizlik to'la bir qichqiriq edi, xolos.

Frederikaning o'zi aks etgan suratlar devorlarda ko'zga tashlanmasdi. Starling uning bitta suratini kichkina kitob javonidagi maktab albomidan topdi.

Kundaligidagi qaydlarga ko'z yugurtirdi: umumiy xor mashqlari, uy-ro'zg'or ishlari, bichish-tikish va orkestrga tayyorgarlik...

Oxirgi sahifaga turlicha husnixatlar bilan bir necha gaplar yozilgandi: «Sen mening chin dugonamsan!», «Yaqin do'stingdan salom!», «Kimyo darslari esingdami?», «Uyda tayyorlanuvchi eng totli piroglar malikasi» va hokazo.

Qiziq, Frederika dugonalarini uyiga boshlab kelganmi-kin? Shu tom ostidagi xonaga chaqirib turgan yaqin do'sti bo'lganmikin uning? Eshik yonida soyabon turardi.

Endi Frederikaning o'ziga razm solsak... Mana u, birinchi qatorda turibdi. To'lachadan kelgan gavdali qiz. Maktab formasi boshqalarga qaraganda unga ko'proq loyiq kelardi. Semiz bo'lsa ham terisi juda yaxshi holatda edi. Noto'g'ri yuz tuzilishini va odatiy o'lchamlarga mos kelmasligini aytmaganda bu do'ndiq istarali va yoqimtoy edi.

Kimberli Emberg ham go'zal va maftunkor ayollardan emasdi. Maktabda birga o'qigan sinfdosh qizlaridan tashqi

ko'rinish borasida ajralib turmasdi. Boshqa qurbonlar ham shunday edi.

Vaholanki, Ketrin Martinni ko'rgan kishi jozibali deya ta'riflagan bo'lardi. Xipcha belini saqlab qolish maqsadida parhezga amal qilayotgan bo'yi uzun, xushqomat yosh qiz.

Shuni yodda tutish lozimki, bu turdagi jinoyatchi ayollarga boshqa erkaklarning ko'zi bilan qaramaydi. Shunday ekan, tashqi go'zallik hisobga kirmaydi. Uni faqat gavdali va terisi mayin ayollar qiziqtiradi.

Qiziq, u bunaqa ayollar haqida qanday o'ylarkan? Ularni shunchaki «teri» deb nomlarmikin? Masalan, ba'zi bir tuban kimsalar barcha ayollarni bitta behayo so'z bilan ataydi.

To'satdan Starling albomdagi suratlar uzra harakatlana-yotgan qo'liga, tanasiga, beliga, yuziga, ko'ksiga, stol chetiga tegib turgan qorniga e'tibor berdi. Bu borada o'z tajribalarini qanday qo'llasa bo'ladi?

U devordagi katta ko'zguga o'zini solib, Frederikadan boshqacharoq ko'rinishga ega ekanidan mamnun bo'ldi. Biroq, ikkalasining orasidagi tafovut ongiga singdirilgan qandaydir qolip asosida izohlanishini tushunib turardi. Ushbu qolip uning aynan nimani ko'rishiga to'sqinlik etayotir?

Frederika qanday ko'rinishga ega bo'lishni istagan? Nimga intilgan? Tashqi ko'rinishidagi aynan qaysi narsani o'zgartirmoqchi bo'lgan? Uni qanday qilib o'zgartirishga uringan?

Xonada ikki xil parhez yozilgan varaqa bo'lib, biri mevali, ikkinchisi esa guruchli tarkibga ega edi. Bundan tashqari, ular orasida yeyish va ichishni tamomila taqiqlab qo'yuvchi «Ozish uchun ochlik» nomli parhez dasturi ham bor edi.

Ehtimol, Frederika maxsus mashg'ulotlarga qatnab, boshqalar bilan birga qanday sog'lom ovqatlanishni o'rgan-gandir? Buffalo Bill uni o'sha odamlar orasida ko'rib qolgan-dir? Ishonish qiyin. Jinoyat ishi bo'yicha to'pilgan hujjatlarda uning yana ikki nafar qurboni parhez tutish mashg'ulotlarida ishtirok etganini Starling bilardi. Politsiya allaqachon mash-g'ulotlarga borganlar ro'yxatini tekshirib chiqqan edi. Bir ne-

cha agentlar, shu jumladan, FQBda orqavarotdan «Baqaloqlar byurosi» deya ataluvchi Kanzass byurosi agentlari, qolaversa, boshqa gavdali va semiz politsiyachilar qurbonlarning yashash joylariga yaqin hududdagi «Xushbichimlik sirlari», «Parhezga rioya qil» va shunga o'xshash klublar hamda markazlarga yuborilgan edi. Ammo Starling Ketrin Martinning shunday klublarga a'zo ekani yoki yo'qligidan bexabar edi. Frederika uchun bunday klublarga yozilish va maxsus parhezga rioya qilish moliyaviy jihatdan qiyinchilik tug'dirgan bo'lishi mumkin.

Frederikada «Durkun va go'zal» deb nomlanuvchi, aynan bo'ylari baland, gavdali va semiz ayollar uchun nashr etilgan jurnalning bir necha sonlari saqlanib qolgan ekan. Ularda «Nyu-Yorkka keling va tana o'lchamlaringiz katta boylik deb hisoblanuvchi mamlakatlardan kelganlar bilan tanishing!», «Germaniya yoki Italiyaga keting! U yerda aslo yolg'iz qolmay-siz! Ilk kundayoq o'zingizga o'xshash odamlarni uchratasiz!» singari e'lonlar bosilgandi. Ajoyib! Yana ularda oyoq barmoqlari tufliga sig'masa, nima qilish kerakligi haqida foydali tavsiyalar ham taqdim etilgandi. Ey Xudo! Mana, sho'rlik Frederika ham oxir-oqibat, Buffalo Billga ro'baro' bo'ldi! U Frederikaning tanasini, shubhasiz «katta boylik» deb bilgan.

Frederikaning atirlari, pardozi-andoz vositalari yonidan joy olgan teri uchun mo'ljallangan kremlari son-sanoqsiz edi. Ha, u ham o'zidagi «katta boylik»dan foydalanmoqchi bo'lgan ko'rinadi. Starling bu xuddi biror ma'noni anglatadigandek birdan Frederikaga nihoyatda achinayotganini his qildi.

Frederikaning odmi taqinchoqlari «Oq boyqush» tamaki idishining qutisiga solingan edi. Tilla suvi yuritilgan soch qisqichi, aftidan, marhum onasidan qolgan, uchlari Madonna taqadigan qo'lqoplarga o'xshatib qirqilgan bir juft avtomobil qo'lqoplari Frederikaning yo'g'on qo'llarida chokidan so'kilib ketgan edi.

Elliginchi yillarda chiqqan «Dekka» nomli eski va arzon magnitofonning adapteriga qo'shimcha og'irlik berib turi-

shi uchun ikkita rezina bilan qalamtarosh mahkamlangandi. Asosan sevgi-muhabbat haqidagi kuylar yozilgan plastinkalarning ishlatilgan buyumlar bozoridan xarid qilingani shundiq ravshan edi. Fleytasi ham bo'lgan ekan.

Starling Frederikaning kiyimlari turgan devoriy shkafning ipini tortganida hayratda qoldi. Uning bir-biridan chiroyli ko'ylaklari soni juda ko'p bo'lmasa ham oddiy maktabning bitiruvchi sinfida o'qiydigan qizga yetib ortardi. Dabdabali kiyim do'konlaridagi mahsulotlar bilan bahslashaladigan bu jimjimador ko'ylaklarning qayerdan kelganini Starling bir qarashdayoq tushundi. Frederika ko'ylaklarini o'zi tikkan. Uning usta chevarligi sezilib turar, choklar maromida tikilgan va detallar mahorat bilan bir-biriga ulangandi. Shkafning bitta javoni andozalar bilan to'la bo'lib, aksariyati «O'zingiz tiking» jurnallaridan qirqib olingan, bir-ikkitasi «Vogue»dan olingandi.

Hoynahoy u intervyuga ketib borayotganida eng chiroyli ko'ylagini kiygan bo'lsa kerak. Qiziq, nima kiygan ekan-a? Starling qaydlariga ko'z yugurtirdi. Ha, mana, topdi. Uni so'nggi bor yashil kostyumda ko'rishgan. Jin ursin, bu hisobotni kim yozgan o'zi? «Yashil kostyum» degani nimasi?

Ha, Frederikaning hayoti oson kechmagan, hamma narsaga ham qurbi yetavermagan. Kambag'allarning doimiy muammosi – bu oyoq kiyimning yetishmasligi. Uning tufllari ko'pmas, deyarli hammasining abjag'i chiqib bo'lgandi. Albatta, uning vaznini hisobga olganda bu tabiiy hol. Shipaklari esa kengayib, allaqanday yalpoq nonga o'xshab qolgandi. Krossovkalaridagi ip o'tkaziladigan teshiklar haddan tashqari kengayib ketgan edi.

Shkafda «Juno» firmasida ishlab chiqarilgan katta o'lchamdagi jismoniy mashg'ulot formasi ilinib turardi. Demak, u sport bilan ham shug'ullangan. Ketrin Martinning ham shu firmadan sotib olingan keng shimi bor edi.

Starling shkafdan uzoqlashib, karavotning bir chetiga o'tirdi va ko'ylaklarga tikildi.

«Juno» markali kiyim-kechaklar hamma do'konlarda ham sotilmaydi, aksincha, katta o'lchamli ust-bosh kiyuvchilargagina xizmat ko'rsatuvchi do'konlarda sotiladi. Hattoki eng kichik shaharchada ham jillaqursa bitta shunday mahsulotlar sotishga ixtisoslashgan do'kon uchraydi.

Ehtimol, Buffalo Bill mana shunday do'konlarga kelib-ke-tuvchilarni kuzata turib, o'ziga qurbon tanlagandir?

Balki u ayollar kiyimida o'sha do'konlarga kirib, xaridorlarni o'rgangandir? Axir, bunaqa do'konlarga jinsiy oriyentatsiyasi o'zgarganlar va transgenderlar tez-tez borib turishadi-ku.

Buffalo Billning o'z jinsini o'zgartirish istagi borligi haqidagi taxmin yaqinda, doktor Lekter Starling bilan o'z fikrlarini bo'lishganida dastak qilib olingandi. Xo'sh, uning kiyimlari qanday ko'rinishda bo'lishi mumkin?

Uning barcha qurbonlari kiyimlarni katta o'lchamli mahsulotlar savdosi bilan shug'ullanuvchi maxsus do'konlardan xarid qilgan. Ketrin Martin qirq sakkizinchi o'lchamli kiyim kiygan, ammo boshqalar haqida bunday deb bo'lmaydi. Ketrin o'zi uchun sport formasini aynan o'sha do'kondan olgan.

Ketrin Martinning kiyim o'lchami qirq sakkiz. Boshqalarga qaraganda uning jussasi kichkinaroq. Ular orasida hozircha eng gavdalisi – bu Frederika, birinchi qurbon. Buffalo Billning nima uchun aynan uni, boshqalardan ancha ozg'in qizni tanlagani ajablanarli. To'g'ri, Ketrinning qomati bo'liq, bo'yi uzun, ammo baribir o'zgalardek gavdali emas. Balki, bi-
ror klubga a'zo bo'lib, parhezga rioya qilgan va shu orqali ozgandir? Kimberli Emberg jussador, lekin xipcha belli bo'lgan.

Kimberli Emberg to'g'risidagi xayollarni quvishga urinib kelayotgan Starling bir necha soniyaga nazoratni yo'qotib qo'ydi va ko'z o'ngida o'likxonada yotgan Kimberlining jon-siz tanasi gavdalandi. Buffalo Bill uning silliq oyoqlariga, astoydil sayqallangan yaltiroq tirnoqlariga e'tibor bermagan, faqat uning ko'kraklariga qaragan va ular yoqmagach, to'pponchasini chiqarib, o'q uzgan. Otilgan o'q uning ko'ksida dahshatli yulduzcha shaklini hosil qilgan.

Shu tob qo'qqisidan xona eshigi ochildi. Starling kim kelganini anglab yetmasidan oldin his qilgan edi. Bir ko'zi tilla, ikkinchisi esa moviy rangda tovlanayotgan bahaybat mushuk karavotga sakrab, Klerisga suykaldi. Uning Frederikani izlayotgani ayon edi.

Yolg'izlik. Jussasi yirik yolg'iz qiz ko'ngliga yaqin bir insonni bo'lishini orzu qiladi.

Politsiya avval-boshdanoq tergov jarayonida so'qqa-boshlar klublari haqidagi taxminni ro'yxatdan chiqarib tashlagandi. Buffalo Bill, balki shu yerda ov qilgandir. Yolg'izlikdan siqilayotgan qizning dard-hasratidan o'z manfaati yo'lidagi foydalangandir? Yolg'izlikdan bo'lak hech bir his insonni qalban zaif qilib qo'ya olmaydi. Ochko'zlik borasida ham shunday deyish mumkin.

Chindan ham Buffalo Billning Frederika bilan tanishib, unga yaqinroq kelishga jazm etishida aynan yolg'izlik muhim rol o'ynagan bo'lishi mumkin-ku. Biroq Ketrin Martinning vaziyati umuman boshqacha. U hech qachon o'zini yolg'iz his qilmagan.

Kimberli ham tanholikda yashagan.

«Yo'q, bu haqida o'ylamasligim kerak!»

Kimberli, sho'rlik Kimberli, sening qanday yumshoq va mayin tanang bor edi-ya... Murdaning sovush jarayoni allaqachon o'tib ketgandi. Mana, Starling barmoq izlarini olishi uchun o'likxonadagi stol ustida yotgan murdani chalqancha qilib qo'yishdi.

«Bas qilsang-chi! Jim bo'! Axir...»

Barchaga yoqishga zo'r berib uringan baxtiqaro, yakka-yolg'iz Kimberli. Ehtimol, uning o'zi kimningdir yelkasi-ga bosh ko'yib, uning yurak urishini, mo'ylovining kuraklari orasini qitiqlashini his qilish ilinjida itoatgo'ylik qilgandir?

Shkafga tag'in nazar tashlagan Starling Kimberlining semiz belini, yelkasining pastrog'idan kesib olingan uchburchak shakllarni esladi. Nigohini shkafdan uzolmay qolgan Starlingning ko'z o'ngida xuddi shunday uchburchaklar aks

etardi. Frederikaning andozalari orasida chekkalari yirik nuqtali chiziqlar bilan belgilangan uchburchak shakldagi xishtaklar turardi. Starlingning miyasida dastavval mujmalroq namoyon bo'lgan fikr bir necha soniyaga ikkinchi darajaga tushib qoldi, so'ngra tag'in uning e'tiborini egalladi, aslo yiroq ketmadi. Yurak urishi tezlashib, vujudini qaltiroq bosdi va o'z o'rnini tezda quvonch hissiga bo'shatib berdi.

XISHTAKLAR! AXIR, BU XISHTAKLAR! U O'ZIGA XISHTAK TAYYORLASH, BEL QISMINI KENGROQ QILISH UCHUN SHUNDAY UCHBURCHAK SHAKLLARNI KESIB OLGAN! BU ABLAH TIKUVCHI EKAN-DA! BUFFALO BILL TAJRIBALI TIKUVCHI! U TAYYOR KIYIM SOTIB OLMAYDI, O'ZI TIKADI!

Xo'sh... Doktor Lekter unga o'shanda nima degandi? «U o'zi uchun haqiqiy ayollar terisidan nimcha tikmoqchi». Mendan ham tikishni bilasizmi, deb so'ragan edi. Gapni uzoqdan aylantirgan ekan-da!

Starling boshini silkib, bir daqiqaga ko'zini yumdi. Yechim topish bu xuddi ovga o'xshaydi – ko'zlangan natijaga erishganingda shafqatsiz va yovvoyi lazzatni his etasan. Inson ham shunday.

Boya pastki qavatdagi mehmonxonada telefon ko'rgandek bo'lgandi. Pastdan Bimmel xonimning o'tkir ovozi yangi-raganida Starling allaqachon zinapoya tomonga otilgandi. Klerisga kimdir qo'ng'iroq qilayotgan edi.

LIII BOB

Bimmel xonim Starlingga go'shakni uzatib, g'ingshi-yotgan go'dagini qo'liga oldi, lekin mehmonxonadan chiqishga shoshilmadi.

- Starlingman, gapiravering.
- Starling, bu Jerri Barrouz.
- Qo'ng'iroq qilganingiz yaxshi bo'ldi, Jerri. Quloq soling, Buffalo Billning qo'lidan kiyim tikish keladi. U uchburchak shaklidagi parchalarni bekorga kesib olmagan... Hozir, bir

daqiq. Bimmel xonim, bolangizni sal nariroqqa olib keta olasizmi? Iltimos. Telefonda gaplashab olishim zarur. Minnatdorman! Jerri, u tikuvchi. U...

– Starling...

– U xishtak yasash uchun Kimberli Embergning belidan uchburchak shaklidagi parchalar kesib olgan! Nima deytganimni tushunyapsizmi? U tajribali tikuvchi! Teri unga kiyim tikish uchun kerak! Markaziy kartotekaga murojaat qilib, kiyim va parda tikuvchilar, mebel ustalari va shunga o'xshash kasb egalari bilan bog'liq jinoiy ishlarni to'plashlarini so'rash lozim. Hamma tikuvchilarning bitta umumiy jihati bo'ladi – ipni tishlab uzaverishganidan old tishlarida egatcha hosil bo'lib qoladi.

– Ha, sizni tushundim. Hozirning o'zida Markaziy kartoteka bilan bog'lanaman. Endi meni eshiting. Telefon oldida uzoq tura olmayman. Jek sizga ba'zi tafsilotlarni yetkazib qo'yishimni iltimos qilgandi. Biz uning ism-familiyasini va yashash joyini topdik, shekilli. Barcha ma'lumotlar mos kelyapti. Garovga olinganlarni qutqarish guruhi allaqachon Endryus aviabazasidan parvoz qilgan. Jek ayni damda ularga ma'lumot beryapti.

– Qayerga uchib ketishyapti?

– Chikagoning chekkasidagi Kalyumet shahriga. Uning ismi Jeym, xuddi «Jeyms»dek talaffuz qilinadi, faqat oxirida «s» harfi yo'q, familiyasi esa Gam. Jon Grant ismi bilan shifoxonaga murojaat qilgan. Oq tanli erkak, o'ttiz to'rt yoshda. Vazni to'qson ikki kilogram, sochi kashtan rangli, ko'zlari esa moviy. Jek ushbu ma'lumotlarni Jons Xopkins universitetidan oldi. Siz aytgan nazariya, ya'ni uning boshqa transgenderlardan farq qilishi universitetdan olingan ma'lumotlar bilan to'la mos keldi. U uch yil muqaddam jinsini o'zgartirish bo'yicha jarrohlik amaliyoti o'tkazishlarini so'rab, murojaat qilgan. Biroq uning iltimosini rad etishgan va u o'sha yerdagi shifokorlardan birini o'lasini qilib kaltaklagan. O'zini Jon Grant deya tanishtirgan va Pensilvaniya shtati Xarrisberg shahri-

dagi soxta manzilni bergan. Politsiyachilar uni yoqil'gi uchun to'lov qog'ozida qayd etilgan haydovchilik guvohnomasining raqami orqali topishgan va uning iziga tushishgan: ma'lum bo'lishicha, u o'n ikki yoshida o'zining bobosi va buvisini o'ldirib, Kaliforniya shtati Tulare shahridagi voyaga yetmaganlar davolanuvchi ruhiy kasalliklar shifoxonasida olti yil mobaynida jazo muddatini o'tagan. Bundan o'n olti yil avval shifoxona yopilishi munosabati bilan uni ozodlikka qo'yib yuborishgan. So'ngra u uzoq vaqt yo'q bo'lib ketgan. U besoqolbozlarga tish qayrab yurgan, xususan, bir-ikki marta Xarrisbergdagi besoqolbozlarga hujum qilgan, keyin yana ko'zdan g'oyib bo'lgan.

- Uni Chikagoda deb aytdingiz. Buni qayerdan bildingiz?

- Bojxonachilardan. Ular Jon Grant ismli kishiga rasmiylashtirilgan hujjatlarni topishgan. Bir necha yil oldin bojxona xizmati xodimlari Los-Anjelesda Surinamdan jo'natilgan tirik hasharotlar g'umbaklari... Shunaqa deb ataysizlarmi o'zi? Xullas, ular kapalaklar solingan qutini aniqlashgan. Qabul qilib oluvchi odamning ismi Jon Grant bo'lgan, uning manzili sifatida esa Kalyumet shahridagi, yaxshilab eshiting. «Janob Xayd teri mahsulotlari»¹ nomli atelye ko'rsatilgan. Aftidan, uning tikuvchi ekani haqidagi gapingiz bunga to'la mos keladi. Buni Chikagoga va Kalyumetga xabar qilaman. Grant yoki Gamning uy manzili halicha noma'lum, atelye ham faoliyat olib bormayotgan ekan. Lekin uni baribir topamiz!

- Uning fotosurati bormi sizda?

- Juda eskilari bor, ular Sakramento politsiya mahkamasi tomonidan voyaga yetmaganlar ishi ko'rilayotgan paytda olingan. O'shanda u atigi o'n ikki yoshda bo'lgan va televizion serialning yosh qahramoniga o'xshaydi. Shunday bo'lsa ham ularni barcha hududlarga tarqatyapmiz.

¹ Xayd (inglizcha «hide») - teri. Bu yerda Robert Lui Stivenzon qalamiga mansub «Doktor Jekil va janob Xaydning g'ayrioddiy sarguzashti» deya nomlanuvchi gotik novellasi qahramonlari - inson tabiatidagi barcha illatlarning timsoli sifatida gavdalantirilgan janob Xaydga va doktor Jekilning yashirin «men»iga ishora qilingan.

- Men ham borsam bo'ladimi?

- Yo'q. Jek shunday deb so'rashingizni aytgandi. Ketrin Martinni topishsa, unga g'amxo'rlik qilish uchun Chikagodan allaqachon ikki nafar ayol politsiyachi va hamshirani jalb etishgan. Baribir ulgurmaysez, Starling.

- U o'zini to'sib qo'ysachi? Axir, bunaqada...

- Ular hammasiga shay turishibdi. Uning manzili aniqlanishi bilan darhol yetib borishadi. Krouford eshikni buzishga ruxsat ham olgan. Bu nusxani qo'lga olish oson kechmaydi, Starling. U ilgari, bolalik chog'ida Sakramentoda shunday vaziyatga tushgan va garovga olgan odamining ortiga berkingan. Politsiya yetib kelganida o'zining buvisini garovga olgan, bu vaqtga kelib bobosini allaqachon jahannamga ravona qilib bo'lgan. Xullas, ishlar pachava bo'lgan. Uyni politsiyachilar o'rab olgan, unga tinchlik bilan taslim bo'lsa, o'q uzmasliklarini ta'kidlashgan, u esa buvisini qalqon qilib tas-hqariga chiqqan va unga o'q uzgan. Ona suti og'zidan ketma-gan o'n ikki yoshli bolakay-a?! Endi unga aslo rahm-shafqat qilinmaydi, muzokaralar va ogohlantirishlar ham bo'lmaydi. Martin, balki allaqachon vafot etgandir. Lekin omadimiz cho-pishidan umid qilamiz. Uning hali Martinni o'ldirishga vaqti bo'lmagan, deya umid qilamiz. Ehtimol, boshqa ishi chiqib qolgandir yoki birorta muammoga duch kelgandir. Yoki bo'l-masa shunchaki hali unga qo'li yetmagandir. Uyiga yaqinlas-hganimizni sezib qolsa, ataylab bizning ko'z oldimizda uning jonini olishdan ham toymaydi bu ablah. Chunki uning yo'qo-tadigan hech narsasi qolmadi, to'g'rimi? Shunday ekan, uni topishimiz bilan darhol «Paq!» va qarabsizki, eshik yakson etiladi!

Mehmonxona chidab bo'lmas darajada isib ketgan va hamma yoqda siydik hidi anqib yotardi.

Barrouz hayajon bilan gapirishda davom etdi.

- Entomologiya jurnali obunachilari hamda pichoqchi-lar uyushmasi a'zolarining ro'yxatini, eski jinoyat ishlari va boshqa shu singari holatlarni o'rganib, uning ism-familiya-

larini izlayapmiz. Hamma shu ishga jalb qilingan va uni topmagunimizcha hech birimiz dam olmaymiz. Siz Bimmelning qarindoshlarini tekshiryapsiz, to'g'rimi?

- Xuddi shunday.

- Adliya boshqarmasidagilarning aytishicha, agar uni jinoyat joyida qo'lga tushirmasak, uni aylashimiz sal mushkulroq kechar ekan. Uni Martinning yonida yoki hech bo'lmaganda barmoq iziga o'xshash biror rad etib bo'lmas dalil bilan tutishimiz zarur. Mabodo Ketrin Martinni allaqachon suvga cho'ktirib yuborgan bo'lsa, unda o'z-o'zidan guvohlarini topishimizga to'g'ri keladi, ammo qayerdan? Topgan taqdirimizda ham jinoyatchini tanish jarayonini o'tkazish bor hali. Biroq Bimmel bo'yicha bergan ma'lumotlaringiz bizga asqatadi. Starling, qaniydi, shular hammasi kecha bo'lganida edi. Buni faqat Ketrinni o'ylab aytmayapman. Sizni Kvontikodagi o'qishdan chetlatishdimi?

- Shunaqa bo'lsa kerak. O'rnimga o'rin bo'shashini kutib turgan boshqa bir odamni olishga ulgurgan bo'lishsa ham hayron qolmasdim.

- Agar uni Chikagoda qo'lga olsak, bunda sizning hissangiz katta bo'ladi. Bizga ancha yordam ko'rsatdingiz. Albatta, buni Kvontikodagi ahmoqlar hali anglab yetmagan va shuning uchun ham ular ahmoqdirlar. Lekin sizni bu sababga ko'ra haydashga haqli emaslar. Bir daqiqa...

Starling Barrouzning boshqa bir telefonga qarata baqirib gaplashganini eshitdi. So'ngra u yana go'shakni oldi.

- Unchalik muhim gap emas. Kalyumet shahriga shamoldan kelib chiqib qirq yoki ellik daqiqadan so'ng qo'nisharkan. Har ehtimolga qarshi ularga qo'shimcha yordam sifatida Chikagodan yana bir maxsus guruh biriktirilgan. Kalyumet elektr tarmoqlari kompaniyasi ularga to'rtta ehtimoliy manzilni taqdim etgan. Starling, hozir atrofigizni sinchiklab tekshiring, shu ro'yxatdagi manzillarni kamaytirishda yordam beruvchi biror dalil topilsa, xabar qiling. Chikago yoki Kalyumetga oid nimadir ko'rsangiz, menga aloqaga chiqing.

- Xo'p bo'ladi.

- Yana bir narsa. Ketmasam bo'lmaydi. Mabodo bugun uni Kalyumetda qo'lga tushiradigan bo'lsak, ertaga ertalab soat sakkizda yuvinib-tarangan holda Kvontikoga yetib keling. Jek kengashda sizning yoningizni olmoqchi. Brigem ham. Balki, hovurlaridan tushishar.

- Jerri, bitta ma'lumotni ham ayta. Frederika Bimmel katta o'lchamli kiyimlar ishlab chiqaruvchi «Juno» firmasidan sport formasini sotib olgan. Xuddi shunaqa formani Ket-rin Martinning kiyim javonida ham ko'rgandim. Balki Buffalo Bill jussali qurbonlarni topish uchun shunaqa do'konlarni kuzatar. Memfis, Ekron va boshqa hududlarga so'rov yo'lla-shimiz lozim.

- Tushunarli. Ammo aslo xafa bo'lmang!

Starling operatsiya boshlanayotgan Chikagodan uch yuz sakson mil uzoqda joylashgan Ogayo shtati Belveder shahridagi uydan tashqariga chiqdi. Salqin havo uning qizigan yuziga juda yoqib tushdi. U garovga olinganlarni qutqarish bo'lin-masi yigitlariga dalda berayotgandek o'ng qo'li bilan havoga musht yo'lladi. Ammo negadir iyagi va yonoqlarini qaltiroq bosayotgandi. Bu nimasi o'zi? Agar bu yerda qandaydir dalil topganida qo'lidan biror ish qilish kelarmidi? Balki, kavaleri-yani yordamga chaqirgan bo'lardi yoki FQBning Klivlendda-gi bo'limiga qo'ng'iroq qilgan bo'lardi. Qolaversa, Kolumbus maxsus guruhi va Belveder politsiya mahkamasi ham bor.

Eng muhimi o'sha qizni, la'nati senator Martinning qizini va undan keyingi qurbonlarni qutqarib qolish. Agar buni ud-dalashsa, hammasi yaxshi bo'ladi. Kech qolishsa ham, Ketrin-ning hayotiga nuqta qo'yilgan bo'lsa ham, o'sha Buffa... Jeym Gam yoki janob Xaydni, umuman yana qanday nomlar bilan atashlaridan qat'i nazar, ishqilib, o'sha kimsani ushlashsin.

Atigi bir kungina kechikib, tergovni nihoyasiga yetkazish arafasida turgan, jinoyatchiga juda yaqin kelgan va barchasi-ni tushunib yetgan bo'lsa ham baribir Starlingga alam qilib ketdi. U hibsga olinishi kerak bo'lgan joydan yuzlab millar

uzoqdaligi, ustiga-ustak, Akademiyadan chorig'ini sudrab chiqib ketishi hammasidan oshib tushdi. Hech bir ishi o'ngidan kelmay, butunlay omadsizlikka yuz tutgandek tuyuldi. Kleris anchadan beri Starlinglar sulolasining so'nggi ikki yuz yillikda yashab o'tgan a'zolarining peshonasiga ular tug'ilmasidanoq yoppasiga omadsizlik yozilganidan, qayerga va kimlarning yoniga o'rnashishni bilmasdan hamisha adashib, sarson-sargardon bo'lib kelishganidan gumonsirab yurardi. Agar eng birinchi Starlingning umri mobaynida doira bo'ylab aylanib yurgani ma'lum bo'lganida ham u bundan aslo hayron qolmasdi. Bu omadi chopmagan odamlarga xos klassik fikrlashdan Kleris g'azab bilan yiroqlashishga urindi.

Jinoyatchini u doktor Lekterdan olgan psixologik portret sharofati bilan qo'lga olishsa, bu unga adliya boshqarmasi tomonidan keluvchi har qanday hujumga dosh berishda asqatishi tayin. Bu borada biroz fikr yuritdi – xayolida karyerasi gullab-yashnab ketdi.

Nima bo'lgan taqdirda ham u xishtaklarga qaraganida miyasiga kelgan Gamning tikuvchilikdan xabari borligi haqidagi o'y qalbini yayratdi. Butun boshli tergov ishidagi erishgan eng katta muvaffaqiyati shu edi. Bu ham uning foydasiga. O'likxonada nafaqat otasini, balki onasini xotirlay olishga o'zida kuch va jasorat topdi. Kroufordning ishonchini qozondi. Bular endilikda o'zining «Oq boyqush» nomli tamakidan bo'shagan qutisida saqlashi mumkin bo'lgan haqiqiy xizmatlari va chin boyliklari edi.

Uning ayni paytdagi vazifasi, burchi Frederika haqida o'ylash va Gamning uni qanday qilib o'ziga og'dirib olgani borasida asosli taxminlarni ishlab chiqishdan iborat. Sudda barcha ma'lumotlar va faktlar zarur bo'ladi.

Qisqagina umri mobaynida shu shaharchada yashagan Frederika haqida o'yla. Chiqish yo'lini u nimada deb bilgan? Balki, uning orzu-maqsadlari Buffalo Billning niyatiga muvofiq kelgandir? Ularni shu narsa uchrashtirgandir, balki? Bu harchand qo'rqinchli fikr bo'lmasin, Buffalo Bill o'z hayot taj-

ribasi va kechinmalaridan kelib chiqib, Frederikani tushungan, kerak bo'lsa, unga hamdardlik bildirgan, ammo keyinchalik baribir terisini shilgan.

Starling suv yoqasiga yetganda to'xtadi.

Yerdagi har bir go'shaning o'z go'zalligini to'laqonli aks ettiradigan lahzasi bo'ladi va biror joyda muqim yashovchi har bir inson ushbu onning qachon kelishini biladi va uni orziqib kutadi. Hozir, ayni tush payti «Fell» ko'chasining ortida yastanib yotgan Liking daryosi ham o'zining eng mukammal ko'rinishini ko'z-ko'z etayotgan edi. Ehtimol, Frederika mana shu lahzada suv yoqasiga kelib, orzu qilgandir? Rangpar quyosh ta'sirida suv uzra yengil tuman ko'tarilib, to'ppa-to'g'ri qarama-qarshi tomondagi qirg'oqni qoplagan balchiqqa uloqtirilgan eski muzlatkichlar va zang bosgan idishlarni xiralashtirib ko'rsatardi. Shimoli-sharqdan quyoshga tomon esgan izg'irinli shamol qamishlarni ham ortidan ergashtirmoqchi bo'lardi.

Bimmellar xonadonidan to daryogacha bo'lgan masofada yotqizilgan oq rangli quvur birdan qulqullab, qon aralash suv otilib chiqdi va iflos qorning yuzasida pushti dog'lar qoldirdi. Shimining old qismida qon yuqi qotib qolgan janob Bimmel yelim paket va qandaydir pushti guvalalarni ko'targancha uydan chiqdi.

Starlingning nigohini payqab, «Bu jish kabutar. Go'shtini yeb ko'rganmisiz?» deb so'radi.

– Yo'q, faqat yovvoyi kabutarlarni, – deya unga tomon o'girildi Starling.

– Bunaqa jish kabutarlar go'shtini yeganingizda tishingizning suyakka taqillab tegishidan aslo xavotir olmasangiz ham bo'ladi.

– Janob Bimmel, Frederikaning Kalyumet shahri yoki Chikagoda yashovchi biror tanishi bormidi?

Janob Bimmel yelkasini qisib, boshini chayqadi.

– Uning o'zi Chikagoga borganmi? Bilmaysizmi?

– Bilmaysizmi, deganingiz nimasi? Nima, qizim Chikagoga

borar ekan-u, men bundan bexabar qolar ekanmanmi? Hatto-ki, ikki qadam naridagi Kolumbusga borganida ham hammasini bilib turardim.

– Uning kiyim-kechak yoki parda tikuvchi erkak tanishlari bormidi?

– Frederika erkak-ayol deb ajratib o'tirmas, hamma uchun tikib ketaverardi. Xuddi onasidek mohir chevar edi. Erkak tikuvchilar haqida hech narsa bilmayman. U turli do'konlar va buyurtmachi ayollar uchun kiyim tikardi, biroq, aynan kim uchun nima tikkani menga qorong'i.

– Qizingizning eng yaqin do'sti kim bo'lgan, janob Bimmel? U kimlar bilan tez-tez aylanishlarga chiqardi?

Aylanishlarga chiqardi, dedimi? Buni aytishga qanday tili bordi? Yaxshiyamki, uning jahli chiqqan, shu bois bu gapimdan ortiqcha asabiylashmayapti.

– U vaqtini behudaga sarflashni yoqtirmasdi. Qachon qarama biror ish bilan band bo'lardi. Xudo uni chiroydan qisgan bo'lsa ham mehnatsevar qilib yaratgan edi.

– Sizningcha, eng yaqin do'sti kim bo'lgan?

– Menimcha, Steysi Xubka. Yoshlik paytlaridan inoq do'st bo'lib kelishgan. Frederikaning onasi Steysiga faqat atrofida parvona bo'ladigan dugona kerak, shuning uchun u Frederikaga o'zini do'stdek tutadi, deb aytgandi. Yana bilmadim.

– U bilan qanday bog'lanishim mumkinligini ayta olasizmi?

– Steysi «Franklin Inshurans» deb nomlanuvchi bitta sug'urta kompaniyasida ishlardi. Hozir ham o'sha yerda ishlayotgan bo'lsa kerak.

Starling boshini xam qilib, qo'llarini cho'ntaklariga tiqqancha botqoqli hovlidan o'tib, mashinasi tomon yo'l oldi. Yuqori qavat derazasidan uni Frederikaning mushugi kuza-tib turardi.

Amerikada G'arb tomonga ichkariroq siljib borganing Asari qo'lingdagi FQB guvohnomasiga odamlarning e'tibori shunchalik kuchayib boradi. Starlingning Vashington-dagilar ensasini qotirgan guvohnomasi ham Ogayo shtatining Belveder shahrida joylashgan «Franklin Inshurans» sug'urta kompaniyasi boshlig'ining darhol diqqatini tortdi. Steysi Xubkaning o'rniga o'zi o'tirib, telefon qo'ng'iroqlariga ham shaxsan o'zi javob bera boshladi, xonasini tamoman Starlingning ixtiyoriga topshirdi.

Dum-dumaloq yuzli Steysi Xubkaning bo'yi baland poshnali tuflri kiygan taqdirida ham bir metr oltmish santimetrdan oshmasdi. Sochlarini jingalak qilib, yuziga tushib, xalaqit bermasligi uchun yelim qisqich bilan bir tomondan yig'ib qo'ygandi. Dastlab Starlingga boshdan oyoq razm soldi, so'ngra hadeb ko'zining qiri bilan unga tikilaverdi.

– Steysi... Sizni shunchaki Steysi deb chaqirsam bo'ladimi?

– Albatta.

– Steysi, Frederika Bimmelning bu falokatga qanday yo'liqib qolgan bo'lishi mumkinligi borasida fikringizni ayt-sangiz, ya'ni o'sha odam uni qayerda uchratib qolgan va tanishgani haqida taxminlaringiz bilan bo'lishsangiz.

– Bu voqeani eshitib, tanam jimirlab ketdi! Qanday dahshat! Terisini shilib olgan! Qanday razillik! Uni ko'rdingizmi? Bizga bechoraning qassob rastasidagi bir parcha go'shtga aylanib qolgan, deb...

– Steysi, Frederika biron marta chikagolik yoki kalyumetlik odamni tilga olganmidi?

Kalyumet shahri. Steysi Xubkaning tepasidagi soat millarining chiqillashi Starlingga tinchlik bermasdi. Agar garovga olinganlarni qutqarish bo'linmasi qirq daqiqa osmonda parvoz qilsa, unda o'n daqiqadan so'ng yerga qo'nishadi. Aniq manzilni topa olishdimikin? Mayli, o'zimning ishim bilan shug'ullanay.

– Chikagolik? Yo‘q, biz Chikagoga atigi bir marta borganmiz. Shukronalik bayrami¹ munosabati bilan o‘tkazilayotgan parad-da qatnashgandik. O‘shanda sakkizinchi sinfda o‘qirdik. Demak, to‘qqiz yil avval borgan ekanmiz. Maktabimizning orkestr ja-moasi bilan borib, yana ular bilan avtobusda qaytib kelgandik.

– U o‘tgan yil bahorda birinchi bor yo‘qolib qolganida xa-yolingizga nima keldi?

– Hech nima. Shunchaki, bilasizmi, men...

– Bundan xabar topganingizda qayerda edingiz? Eslay olasizmi? Buni qayerda eshitgandingiz? O‘shanda qanday xayolga borganingiz?

– U yo‘qolib qolgan kuni kechasi Skip bilan shouga bor-dik, keyin janob Todning bariga ichimlik ichishga kirdik. U yerda Pam ham bor ekan, Pam Malavezi. U yonimizga kelib, Frederikaning g‘oyib bo‘lganini aytdi. Skip esa uning yo‘qolib qolishi aqlga sig‘masligini, uni qayoqqadir sudrab ketishga, hatto Garri Gudining² ham kuchi yetmasligini aytib kul-di. So‘ngra hammamizga Gudining qanday odam bo‘lgani haqida so‘zlab berdi. U hamisha o‘zini dunyodagi jamiki nar-sadan xabardor odamdek tutib, maqtanardi. Xullas, u yoq-bu yoqdan gaplashib, Frederikani esimizdan ham chiqarib yu-bordik. U shunchaki otasiga jahl qilib, biror joyda o‘tirgandir, deb o‘yladim. Ularning uyini ko‘rdingizmi? G‘orga o‘xshay-di-a? Menimcha, Frederika hozir qayerda bo‘lmasin, uyini borib ko‘rganingizdan uyalib ketgan bo‘lardi. Uning o‘rnida bo‘lganingizda siz qochib ketmasmidingiz?

– Uning kim bilandir qochib ketgan bo‘lishi mumkinligi o‘shanda xayolingizga kelmaganmidi? Haqiqatga mos kelma-sa-da, hech shunday xayolga bormaganmidingiz?

– Skip u o‘ziga do‘ndiqchalarni yoqtiradigan yigit topib ol-

¹ Shukronalik kuni – AQSHda hududga ilk bor ko‘chib kelganlar sha-rafiga noyabr oyining oxirgi payshanbasida o‘tkaziluvchi umummilliy bay-ram.

² Garri Gudini – amerikalik taniqli sirk artisti, ko‘zboylog‘ich va fokuschi. U istalgan tuzoq yoki yopiq joylardan va boshqa narsalardan osonlik bilan chiqib ketish qobiliyatiga ega bo‘lgan.

gandir, degandi. Yo'q, uning sevgilisi bo'lmagan. Qachonlardir, bitta yigiti bor edi. Ancha yillar oldin. U orkestr jamoamiz a'zosi edi. Biz o'ninchi sinfda o'qirdik. Men «yigiti» degan bo'lsam ham aslida ular xuddi dugonalardek do'stona gaplashishar, kulishar va uyga vazifalarni birga bajarishardi. U onasining erkatoiy o'g'liga o'xshar, qiliqlari ham qizlarnikini eslatardi. Boshiga dengizchilar qalpog'ini qo'ndirib yurardi. Skip u besoqolboz bo'lsa kerak, deb o'ylardi. Shunaqa odam bilan uchrashyapsanmi, deb Frederikaning ustidan kulishardi. Keyinroq u opasi bilan avtohalokatga uchrab, halok bo'ldi va Frederika boshqa bir erkak bilan do'stlashmadi.

– U uyiga qaytavermaganidan so'ng qanday xayolga bordingiz?

– Pam uni o'zga sayyoraliklar o'g'irlab ketgandir, dedi. Har safar bu haqida o'ylaganimda qo'rqib ketardim. Ayniqsa, kechalari qattiq vahima bosardi. Uydan faqat Skip bilan chiqadigan bo'lib qoldim. Unga «Quyosh botganidan keyin sensiz hech qayoqqa bormayman», derdim.

– Frederika Jeym Gam yoki Jon Grant ismli biror kishi to'g'risida indamaganmidi?

– Yo'q.

– Uning sizning oldingizda hech qachon aytmagan biror do'sti yoki tanishi bo'lganmi, nima deb o'ylaysiz? Axir, u bilan ko'rishmagan kunlaringiz bo'lgandir?

– Yo'q. Agar uning hayotida biror yigit paydo bo'lganida, men uni bilmasdan qolmasdim. Ishoning. Uning yigiti bo'lmagan.

– Mayli. Uning hayotida kimdir paydo bo'ldi va bu haqida hech kimga aytmasslikka qaror qildi, deylik. Shunday bo'lishi mumkinmidi?

– Nega aytmasslikka qaror qilardi?

– Balki, yana ustidan kulishlaridan qo'rqqandir.

– Kim kulardi? Bizmi? Nima uchun? Anavi besoqolboz, onasining erkatoiyi sabablimi? – Steysining yuzi qizarib ketdi. – Yo'q! Uning ustidan aslo kulmagan bo'lardik! Bilasizmi,

o'sha yigit shunchaki esimga tushgani uchun tasodifan aytib yubordim. Uning ustidan kulmasdik. Unga yaxshi munosabatda bo'lardik. O'sha yigit vafot etganida ham hammamiz unga hamdardlik bildirgandik.

– Frederika bilan birga ishlaganmisiz, Steysi?

– Ha. Men, Pam Malavezi, u va Jaronda Eskyu yozgi ta'tilda savdo markazida ishlardik. Bir kuni ishga olishadimi yo olishmaydimi, deya ikkilanib Pam bilan «Richards» do'koniga bordik. U yerda asl tovarlar, bir-biridan chiroyli kiyim-kechaklar sotilardi. Xullas, bizni ishga qabul qilishdi. Pam Frederikaga ham shu do'konga ishga kirishga urinib ko'rishni maslahat berdi, chunki ularga yana bir nafar sotuvchi qiz zarur bo'layotgandi. Lekin ish boshqaruvchi Berdin xonim u borganida shunday degan: «Frederika, bizga xaridorlar o'zini yaqin olib gaplashadigan, maslahatlashadigan qizlar kerak. Xaridor kirib kelganida shu qizga o'xshab kiyinmoqchiman, deydi. Sotuvchi qiz esa unga bir necha tavsiyalar beradi, ko'ylak tanlashida yordamlashadi. Agar qomatingni to'g'irlasang va vazningni kamaytirsang, kelaver, seni ishga olamiz. Hozircha esa tayyor kiyimlarni mijozlarimizga moslab, u yoq-bu yog'ini o'zgartirish uchun buyurtma olib tursang bo'ladi. Bilasan-ku, ba'zilar libosni qomatiga to'la mos keltirib berishimizni iltimos qilishadi. Rozi bo'lsang, Lipman xonim bilan gaplashaman». Bu Berdin xonim deganlari doim shirin muomala qilsa ham, aslida zaharli ilon ekan! Boshida buni bilmagandim, albatta.

– Demak, Frederika siz ishlagan «Richards» kiyim do'koni uchun buyurtmalar ola boshlagan, to'g'rimi?

– Ha. Uning ko'ngli og'ridi, ammo baribir ko'ndi. Ungacha bu ishlarni Lipman degan kampir o'zining kichkina atelyesida bajargan. Bitta o'zi ulgurmaganligi uchun buyurtmaning bir qismini Frederikaga topshirdi va u o'sha kampir bilan birga ishlay boshladi. Atelyeda yosh-u qari, oriq-u semiz – hamma uchun kiyim tikilardi. Lipman xonim nafaqaga chiqqach, uning qizimidi yoki qarindoshimidi, ishqilib, izdoshi uning

ishini davom ettirishni istamadi. Shu tariqa barcha buyurtmalar Frederikaga keladigan bo'ldi. U tinim bilmasdan ishlar, faqat tikish bilan mashg'ul bo'lardi. Hatto, Pamnikiga ovqatlanish yoki «Jasur yoshlar» serialini tomosha qilish uchun borganimizda ham qo'lida biror matoni ko'tarib kelib, tizzasiga qo'yganicha tikib o'tiraverardi.

- Frederika do'konga kelib, o'lchamlar ham olib turganmi? Mijozlar yoki olibsotarlar bilan o'zi gaplasharmidi?

- Ba'zan o'zi ham kelib turardi. Lekin ko'p kelmasdi. Men ham u yerda har kuni ishlamaganman.

- Bardin xonim har kuni ishlaganmi? Balki u bilar?

- Ha.

- Frederika Chikagodagi yoki Kalyumet shahridagi «Janob Xayd» nomli do'kondan ham buyurtma olayotganini aytganmidi? Ehtimol, buyurtma asosida ularga teri mahsulotlaridan astar tikib bergandir?

- Bunisini bilmayman. Balki, Lipman xonim ulardan buyurtma olib turgandir.

- «Janob Xayd» firmasi mahsulotlariga hech ko'zingiz tushganmi? «Richards» do'konida ushbu brend sotilarmidi? Yoki filiallarida sotilgandir?

- Yo'q, sotmaganmiz.

- Lipman xonim qayerda yashashini ayta olasizmi? U bilan ham gaplashmoqchi edim.

- U vafot etgan. Nafaqaga chiqqanidan so'ng Floridaga ketgandi. Frederika uning o'sha yerda vafot etganini aytgandek bo'luvdi. Shaxsan o'zim uni biror marta ko'rmaganman. Frederikaning buyurtmasi ko'payib ketgan paytlarda ba'zan Skip bilan mashinada borib, bir quchoq kiyimlarini olganicha uyiga tashlab qo'yardik. Uning oila a'zolari bilan bog'lanib ko'ring. Manzilini yozib beraman.

Starling Kalyumet shahridan yangilik kutayotgan bir mahalda bu nihoyatda zerikarli va toliqitiradigan ishdek tuyuldi. Oradan qirq daqiqa ham o'tdi, hoynahoy, qutqaruvchilar bo'linmasi o'tirgan samolyot allaqachon yerga qo'ngandir. Starling soatga qaramasdan savol berishda davom etdi.

- Steysi, Frederika o'zi uchun kiyim-kechaklarni qayerdan xarid qilardi? «Juno» frimasida ishlab chiqarilgan sport formasini kabi katta o'lchamli liboslarni qayerdan olardi?

- U deyarli hamma kiyimini o'zi tikib kiyardi. Sport formasini esa adashmasam «Richards» do'konidan sotib olgan. O'shanda birdan ostidan yana biror narsa kiysa bo'ladigan keng kiyimlar kiyish urfga kirib ketgandi. Unaqa formalarini istalgan do'kondan topish mumkin. Lekin buyurtmalarini bajargani uchun «Richards»da kiyimlarni unga chegirma asosida sotishardi.

- U biror marotaba faqat katta o'lchamdagi kiyim-kechaklar sotiladigan maxsus do'konlarga borganmi?

- Ha, biz u bilan sandiroqlab, turfa xil do'konlarga kirib ko'rardik. Siz aytgan do'konlarga ham borganmiz. O'zimizda «Durkun shaxs» deb ataluvchi bitta do'kon bor. Frederika yaqinda keltirilgan kiyimlarni tomosha qilib, yangicha g'oyalar olishni sevardi. Asosan, katta o'lchamdagi kiyimlarni ko'zdan kechirar, o'ziga mo'ljallab ko'rardi.

- Sizlarga mana shunday do'konlarga borganingizda hech kim gap otmaganmidi? Frederika kimdir ortidan ergashganini yoki unga tikilib qaranagini aytmaganmidi?

Steysi biroz muddat shiftga qarab o'yga toldi, so'ngra bosh chayqadi.

- Steysi, «Richards» do'koniga qarama-qarshi jins vakillariga o'xshab kiyinuvchi odamlar ham kelib turarmidi? Yoki o'ziga katta o'lchamli kiyim sotib olgan erkak kishiga ko'zingiz tushmaganmidi?

- Yo'q. Lekin Skip bilan Kolumbusdagi barga borganimizda, shunaqa odamlarni ko'rgandik.

- Frederika ham sizlar bilan borganmidi?

- Yo'q. Unga nima bor u yerda? Biz dam olish kunlarida borgandik.

- Iltimos, menga hozir Frederika bilan borgan katta o'lchamli kiyim-kechaklar sotiladigan maxsus do'konlaringiz manzillarini yozib bering. Hammasi esingizdami o'zi?

– Faqat bir-ikkitasi esimda. Kolumbusdagini ham yozaymi?
– Ha, hammasini. «Richards» do‘konining ham manzilini yozing. Bardin xonim bilan suhbatlashmoqchiman.
– Xo‘p. FQBda ishlash ajoyib bo‘lsa kerak-a?
– Shunday bo‘lsa kerak.
– Aftidan, tez-tez safarlarga chiqib turasiz, shekilli? Bizning shahrimizdan chiroyliroq joylarga ham yuborishadimi?
– Ha, gohida.
– Har kuni shunaqa go‘zal ko‘rinishda yurishingizni talab qilishadimi?

– Albatta. Aslini olganda ishchan ko‘rinishga urinish lozim.

– FQB agenti bo‘lish uchun nima qilish kerak?
– Avvalo universitetni tugatish kerak, Steysi.
– Univeristetdagi o‘qish pulini to‘lash oson emas.
– To‘g‘ri, lekin stipendiya asosida o‘qisangiz bo‘ladi. Qabul jarayonining qoidalari va boshqa kerakli ma‘lumotlarni jo‘natishimni istaysizmi?

– Juda ham minnatdor bo‘lardim. Frederika shu ishga kirganimni eshitganida o‘zida yo‘q xursand bo‘lib ketgan edi. Chindan ham boshi osmonga yetgandi. O‘zida hech qachon bunaqa idoralarda ishlash imkoni bo‘lmagani sababli qattiq sevingan, bu pog‘onalardan ko‘tarilishimdagi ilk qadamim bo‘lishidan umid qilgandi. Unga tog‘dek uyulgan qog‘ozlar-u bir soniya tinmaydigan telefon bilan ishlash qiziqarlilik ko‘ringandi. U nimani ham tushunardi... Eh, baqaloq tentakkinam...

Steysi ko‘zlarida mavjlanayotgan yoshlarni tiyishga urindi, surmasi oqib ketmasligi uchun ularni katta ochib, boshini orqaga tashladi.

– Xo‘sh, manzillarni yozib berasizmi?
– Albatta. Faqat o‘zimning stolimda o‘tirib yozaman, kompyuterim va telefon ma‘lumotnomasi zarur bo‘ladi.

Steysi boshini baland tutib, shiftga qaragancha xonadan chiqib ketdi.

Starlingni ayni damda qiziqtirayotgani telefon edi. Shu bois Steysi xonadan chiqib ketishi bilan so'nggi yangiliklardan boxabar bo'lish maqsadida shosha-pisha Vashingtonga qo'ng'iroq qildi.

LV BOB

Bu vaqtga kelib, Michigan ko'lining janubiy qirg'og'i Buzra uchib ketayotgan yigirma to'rt o'rinli reaktiv samolyot tezlikni pasaytirib, Illinoys shtatining Kalyumet shahridagi aerodromning qo'nish maydonchasiga kirishga shaylanayotgandi. Fuqarolik nishonlari yopishtirilgan samolyot ichida o'tirgan garovga olinganlarni qutqarish maxsus harbiy bo'linmasining o'n ikki nafar a'zosi samolyotning silkinib ketganini sezishdi, ammo qimirlamay jimgina o'tiraverishdi. Ba'zilar kuchlanish ta'sirini sezdirmaslikka tirishib, yolg'on-dakam esnab qo'yishdi.

Salonning old qismida o'tirgan bo'linma rahbari Joel Rendel boshidan shlemi yechib, yana bir bor qayd daftariga ko'z yugurtirdi, so'ngra boshqalarga nazar tashladi. U o'z bo'linmasi a'zolarini dunyodagi eng yaxshi mutaxassislar, deb bilar va ko'p jihatdan bu to'g'ri edi. Oralaridan bir necha nafari hali haqiqiy amaliyotlarda ishtirok etmagan bo'lsa-da, jangovar tayyorgarlik mashg'ulotlarida eng a'lo natijalarni ko'rsatishgandi.

Rendel bunaqa samolyotlarga juda ko'p marotaba chiqqani uchun notekis pastlash mobaynida muvozanatini yo'qotmadi.

– Janoblar, giyohvand moddalarga qarshi kurashish boshqarmasi iltofot qilib, ixtiyorimizga gul do'koniga qarashlidek ko'rinuvchi yuk mashinasi va suv quvurlari kompaniyasining reklamasi tushirilgan furgondan iborat yer ustida harakatlanuvchi transport vositalarini taqdim etdi. Vernon va Eddi, jiletkalarigizni taqib, ustidan kombinezon kiyinglar. Gazli granatalardan foydalanishga to'g'ri kelsa, yuzlarimiz hech nima bilan himoyalanmaganini unutib qo'ymanglar.

Vernon Eddiga o'girilib, «Yuzingga krem surib ol», deya ming'irladi.

– Iya, u ko'rga o'xshab alanglab yurmanglar, dedimi? Men esa senga o'zing uchun huqna tayyorlab qo'yishni buyurdimikan, deb o'ylabman.

Uyning eshigiga dastavval ikkalasi yaqinlashishi lozimligi uchun Vernon va Eddi fuqarolik kiyimining ostidan yupqa va yengil o'q o'tkazmaydigan nimcha kiyishgan, qolganlar esa otishma yuz berishi mumkinligini hisobga olgan holda ulardan ko'ra yaxshiroq himoyalaniishgandi.

– Bobbi, ratsiyalarni tekshir, har bir transportda haydovchi uchun hech bo'lmasa bitta ratsiya bo'lsin. Bo'lmasa, yana giyohvand moddalarga qarshi kurash boshqarmasi xodimlari orqali murojaat qilishga majbur bo'lamiz.

Gap shundaki, mazkur boshqarma o'z operatsiyalari mobaynida o'rtacha balandlikdagi chastotali ratsiyadan, FQB esa o'ta baland chastotali ratsiyadan foydalanardi. Shu sababli ularning ilgarilari hamkorlikda o'tkazgan operatsiyalarida buyruq va xabarlar uzatilishi bilan bog'liq muammolar ko'p uchragan edi.

Garovga olinganlarni qutqarish maxsus harbiy bo'linmasi a'lo darajada jihozlangan va kechasi-yu kunduzi har qanday kutilmagan vaziyatga shay edi: devorga chiqishlari uchun ularning ixtiyorida ikki tomonga ochiluvchi narvon, yashirincha eshitish uchun eng zamonaviy tovushtutgich moslamalar, aniqroq ko'rish uchun esa maxsus tungi ko'rish uskunalari bor edi. Katta va beso'naqay qutiga solingan infraqizil mo'ljallagichli qurollari xuddi simfonik orkestrning asboblarga o'xshardi.

Bo'linmaning oldida ahamiyati jihatidan jarrohlik amaliyotidan aslo kam bo'lmagan o'ta muhim vazifa ko'ndalang turar va asbob-uskunalar hamda qurol-yarog'lar ham shunga monand ravishda shay holatga keltirilgandi: ular yuz martalab tekshiruvdan o'tkazilgan va hanuzgacha biror marta bo'linmaga pand bermagandi.

Samolyot qanotlari tushirilganida yigitlar anjomlarini taqishga tushdilar. Shu tob Rendel radioaloqa orqali Kalyumetdan xabar oldi. Xabarni eshitib, kafti bilan mikrofonni to'sdi va bo'linmasiga murojaat qildi:

– Yigitlar, manzillar soni ikkitaga qisqaribdi. Eng ehtimolga yaqin manzilga biz, narigisiga esa Chikagoning garovga olinganlarni qutqarish bo'linmasi yo'l oladi.

Samolyot Chikagoning janubi-sharqiy qismidan Kalyumetga eng yaqin hududda joylashgan Lensing aerodromiga qo'ndi va o'sha zahoti ratsiya orqali samolyotdan tushish buyrug'i berildi. Uchuvchi samolyotni qo'ndirib, dalaning eng chekkasidagi motorlari guvillab ishlab turgan ikkita transport yoniga olib borib to'xtatdi. O'sha yerda ularni kutayotgan giyohvand moddalarga qarshi kurash boshqarmasi vakili bilan tezda salomlashishdi va u Rendelga uzunchoq guldastani tutqazdi. Aslida esa u guldasta emas, balki eshiklarni buzishda qo'llaniluvchi salkam o'n ikki funtlik katta bolg'a bo'lib, yaltiroq rang-barang qog'ozga o'ralgan va gullar bilan yaxshilab yashirilgandi.

– Chikagoga xush kelibsizlar! Buni bizning nomimizdan unga eltib beringlar! – dedi vakil.

LVI BOB

Tushdan keyingina janob Gam o'zini qo'lga oldi. Yoshga to'lgan ko'zlarini kichkina televizorning ekranidan uzmay, o'sha videofilmni qayta va qayta tomosha qilaverdi. Onasi son-sanoqsiz marotaba suvdan chiqib, zinalarni bir-bir bosgancha tepalikka yetdi va oyoqlarini cho'zib, hovuzga sirpanib tushaverdi-tushaverdi. Jeym Gamning ko'z oldi xiralashib, o'zi ham o'sha hovuzda yurgandek bo'lib ketdi.

Qorniga bosib o'tirgan qaynoq grelkasidagi suv g'uldiraganida unga kuchugining oshqozoni g'uldiragandek tuyuldi.

Yo'q, ortiq bunga toqat qila olmaydi. Quduqda saqlayotgan jonzot Dilbarni garovga olgan, uni band qilgan. U kuchugiga

tahdid qildi! Dilbarning joni og'rib, azob chekyapti! Bu jon-zotni u kuchugini o'ldirib qo'ymasidan oldin asfalasofilinga ravona qilishga qodir yoki qodir emasligini aniq bilmasa-da, baribir urinib ko'rishni lozim topdi. Hoziroq.

U yechinib, egniga xalatini ildi. Kattagina dori-darmon qutichasining ichidan Dilbarga uni mushuk tirnaganida surgan malham dorisini, shuningdek, leykoplastir va hayvonlar shifokori bergan katta yelim yoqani oldi. Ushbu yoqa kuchukning jarohatini yalashiga yo'l qo'ymaydi. Qolaversa, maxsus tumshuqbog' va o'limi oldidan u kuchukka shikast yetkazishga ulguradigan bo'lsa, deya har ehtimolga qarshi anesteziya holati uchun novokainli kremni ham oldi.

O'qni boshiga qarata uzishga to'g'ri kelyapti. Sochlardan ayriladi, lekin Dilbarning salomatligi unga o'n chandon muhim. Kuchugining xavfsizligi yo'lida bitta sochni qurbon qilsa, nima bo'пти?

Endi asta-sekin zinalardan yerto'laga tushishi zarur. Shippaklari shovqin chiqaradi, shu bois yalangoyoq yurgani afzalroq. Zinapoyalarni g'ichirlatib yubormaslik uchun devorga yaqinroq yurib, pastga tusha boshladi. Chiroqlarni yoqmadi. Oxirgi pog'onani ham bosib, chap tomondagi us-taxonasiga burildi. Polning notekis joylarini yalang oyoqlari bilan bosib ko'rib, qorong'ida paypaslana-paypaslana yo'lni osonlik bilan topdi.

Xalatining yangi qafasga xiyol tegib ketganida bezovtalan-gan kapalakning achchiqlanib chirqillagani eshitildi. U shkafni topdi-da, infraqizil ko'zoynagini olib taqdi. Teva-rak-atrofi endilikda yashil rangda tovlana boshladi.

U quvurdan oqayotgan suvning g'uldirashiga quloq tutib, biroz turdi. Ayni damda zulmatning yagona hukmdori yolg'iz shu narsa edi.

Yerto'lada bemalol uchib yurgan kapalaklar o'zlaridan yal-tiroq tusdagi yashil izlarni qoldirishar, ularning qanot qoqish-lari ta'sirida paydo bo'lgan yengil shabada janob Gamning yu-ziga kelib urilardi.

U to'pponchasini tekshirdi. To'pponchaga maxsus po'stloqsiz yumshoq o'q qo'yilgandi. Bunaqa o'qlar boshga tekkanida shu zahoti uni pachaqlab yuboradi va odam bir necha lahza ichida til tortmay o'ladi. Agar nishonga olingan tik tursa va stvolni pastga qaratib, uning boshiga qarata o'q uzsa, «magnum»dan farqli ravishda, bunday turdagi o'q pastki jag'ni teshib o'tishi ehtimoldan uzoq. Demak, ko'krak qismi-ning terisidan g'am yemasa ham bo'ladi.

U tizzalarini sal bukkancha ovoz chiqarmasdan ehtiyotkorlik bilan qum to'shalgan pol yuzasini oyog'ining uchi orqali paypaslab, oldinga siljidi. Ehtiyotkor bo'lishga intilsa ham qadamini ildam bosdi. Kuchugi uning hidini sezib, shovqin chiqarishini istamayotgan edi.

Mana, yashil zulmat ichida quduq, toshlar va yog'ochdan yasalgan qopqoq ko'rindi. Mana, qopqoq endi aniq ko'rina boshladi. Uni sekin ko'tarib, nariroqqa qo'yishi lozim. U qopqoqni olib, quduqqa razm soldi. Jonzot bahaybat qisqichbaqadek buralib yonboshlab yotardi. Aftidan, uyquga ketgan. Kuchuk esa uning yoniga tiqilib, g'ujanak bo'lib olgandi. U ham uxlayotganga o'xshardi. «Ey Xudo, Dilbar o'lib qolmagan bo'lsin!»

Bosh bir tomonga qiyshaygan holatda turibdi. Bo'ynini mo'ljallab, o'q uzsa bo'ladi. Biroq, u sochni saqlab qolish ilinjida yonardi. Yo'q, bo'yniga otish juda qaltis tavakkal.

Janob Gam quduq ustiga engashib, nishonga oldi. Bunaqa uzun stvolli to'pponchada nishonga olish nihoyatda oson. Shunchaki uni infraqizil chiroqning yorug'iga muvofiq tutish lozim. Gam to'pponchasini uxlab yotgan jonzot chakkasining nam sochlar yopishib qolgan joyidan sal nariroqni mo'ljalga oldi.

Shovqindanmi yoki hiddanmi, ishqilib, u Dilbarning aynan nimadan uyg'onib ketganini payqay olmadi. Kuchuk qorong'ida irg'ishlab, g'ingshiy boshladi. Ketrin Martin u tomonga ag'darilib, kuchukni qo'llariga oldi va ikkalasining ustidan matrasni yopib qo'ydi. Janob Gamning ko'z oldi qorong'ilashib ketdi, qimirlayotgan jonzotlarning qay biri

odam, qay biri kuchuk ekanligini ajrata olmay qoldi, negaki infraqizil ko'zoynaklarda chuqurlikni ilg'ash imkonsiz bo'lib qolgandi.

Biroq u Dilbarning irg'ishlaganini ko'rdi! Kuchugining oyog'i lat yemaganini sezdi. U yana shuni anglab yetdiki, Ketrin Beyker Martin kuchukka ozor yetkaza olmaydi. Hatto Gam o'q uzgan taqdirida ham.

«O, qanday yaxshi! Jin ursin uni! Endi bamaylixotir oyog'i-ga qarata o'q uziish va u bukchaygan payti boshidan darcha ochishi mumkin. Hech qanday ehtiyot chorasini ko'rib o'tirish shart emas!»

Janob Gam yerto'ladagi chiroqlarning barchasini yoqdi va ombordan projektorni olib chiqdi. U allaqachon o'zini o'nglab olgan va tiniq fikrlayotgan edi. Keyinchalik qon yuqi qotib qolmasligi uchun ustaxonadan chiqaverishda yo'l-yo'lakay suvni to'liq ochib, nozik quvurlarni yuvdi.

Qo'lida projektor tutganicha ishni nihoyasiga yetkazishga shay holatda zinapoya oldidan shosha-pisha o'tib ketayotganida eshik qo'ng'irog'i jiringladi. Qo'ng'iroq ovozi quloqni teshadigan darajada keskin yangrardi. U bir zum talmovsirab qimirlamay turib qoldi. Kim kelgan bo'lishi mumkin?

U bu tovushni bir necha yillardan buyon eshitmagan, hat-toki qo'ng'iroqning ishlash yoki ishlamasligini ham bilmas edi. Qo'ng'iroq uyning to'rigacha, ham pastki, ham yuqori qavatga eshitaladigan qilib o'rnatilgan, yillar silsilasida qalin chang bilan qoplangandi. Janob Gam hayrat bilan unga qarab turganida qo'ng'iroq tag'in jiringladi. Qayta-qayta jiringlayverdi, jiringlayverdi. Changlari o'z-o'zidan uchib ketdi. Allakim «Boshqaruvchi» degan taxtacha osilib turgan eshikning tugmachasini astoydil bosayotgandi.

Mayli, turib-turib ketib qolishadi.

Janob Gam projektorni o'rnatdi. Biroq, u ketmadi.

Quduq tubidan qandaydir tovush eshitildi, ammo Gam uning ma'nosiga ham qiziqib ko'rmadi. Xuddi o'sha kimdir eshikdagi tugmachaga suyanib turgandek qo'ng'iroq tinimsiz jiringlashda davom etardi.

Yaxshisi, tepaga chiqib, kim kelganligini ko'rib keladi. Uzun stvolli «piton» to'pponchasi xalatining cho'ntagiga sig'magani uchun uni ustaxonadagi stol ustida qoldirdi.

Zinapoyaning yarmiga yetganida birdan jiringlash tindi. Gam biroz kutishga qaror qildi. Atrof suv quygandek jim bo'lib qoldi. Baribir kim kelganini bilishga qiziqib, oshxonani kesib o'tayotganida orqa eshikning gursillashidan sapchib tushay dedi. Orqa eshik yonidagi plita ichida sochma o'q otuvchi ov miltig'i turganini va uning o'qlanganini esladi. Quddudan chiqayotgan qichqiriqlar qanchalar baland bo'lmasin, baribir quloqqa chalinmasligini bilgan holda u yerto'la eshigini zich qilib yopdi-da, orqa eshikka yo'naldi.

Taqillagan ovoz yana yangragach, janob Gam zanjirni tushirmasdan eshikni qiya ochdi.

– Old eshikning qo'ng'irog'ini bosdim, lekin hech kim javob bermadi, – dedi Kleris Starling. – Men Lipman xonimning yaqin qarindoshlarini izlayapman. Menga bu borada yordam bera olasizmi?

– Ular bu yerda yashashmaydi, – janob Gam shunday deya eshikni taraqlatib yopdi.

Yerto'laga olib tushuvchi zinapoyaga yo'l olganida gumburlash bu safar har qachongidan-da kuchliroq yangrab ketdi. U noiloj ortiga qaytib, eshikni qiya ochdi. Yoshgina ayol eshikning ochiq turgan joyiga o'zining guvohnomasini yaqinlashtirdi. Bu Federal Qidiruv Byurosi tomonidan berilgan guvohnoma edi.

– Meni ma'zur tuting, ammo siz bilan gaplashmasam bo'lmaydi. Lipman xonimning oila a'zolarini topishim nihoyatda zarur. Uning shu uyda yashaganini bilaman. Iltimos, mendan yordamingizni ayamang.

– Lipman xonimning vafot etganiga ancha yil bo'ldi-ku. Uning hech bir qarindoshini tanimayman.

– Advokati yoki hisobchisini-chi? Uning moliyaviy hujjatlarini kimdir yuritgandir? O'zi uni shaxsan tanirmidingiz?

– Yuzaki tanirdim. Nima masala yuzasidan bu kerak bo'lib qoldi?

– Frederika Bimmelning qotilligi bo'yicha surishtiruv olib boryapman. O'zingizni tanishtiring, iltimos.

– Jek Gordon.

– Frederika Bimmel Lipman xonimning qo'l ostida ishlagan paytlarida uni tanirmidingiz?

– Yo'q. Jussasi yirik, semiz qizmidi? Balki, unga bir-ikki bor ko'zim tushgandir. Aniq esimda yo'q. Sizga qo'pol munosabatda bo'lganim uchun uzr. Ko'rib turganingizdek, uxlab yotgan edim. Lipman xonimning advokati bor edi, menda uning tashrif qog'ozi ham bo'lishi kerak. Qayerdadir yotibdi. Izlab ko'raman. Ichkariga kirib tura olasizmi? Tashqarida shamol esayotgan ekan, muzlab qolay deyapman. Mushugim lip etib hovliga chiqib ketishi mumkin. Uni keyin tutishning o'zi bir azob.

Janob Gam oshxonaning bir burchida turgan dumaloq stolning yoniga yaqinlashib, uning javonlarini birma-bir ochib, qidirishga tushdi. Starling ichkariga kirib, sumkasidan yon daftarini chiqardi.

– Bimmel bilan bo'lgan dahshatli voqeani eshitgandim, – deya timirskilandi janob Gam. – Har safar shu haqda o'ylaganimda tanam jimirlab ketadi. Mabodo bilmaysizmi, jinoyatchini topishibdimi?

– Hozircha yo'q, lekin tergov davom etyapti. Janob Gordon, bu uyga Lipman xonimning o'limidan keyin ko'chib kelganmisiz?

– Ha.

Gam Starlingga orqa qaratib, stolga egildi va bitta javonni chiqarib, tita boshladi.

– Uyda hech qanday hujjat qolmaganmi? Masalan, ishga oid hujjatlar yoki qog'ozlar?

– Yo'q, hech nima qolmagan. FQBning qandaydir taxmini bormi? Mahalliy politsiya hech narsadan xabari yo'qdek yuribdi. Jinoyatchining tashqi ko'rinishi tasviri yoki barmoq izlari yo'qmi ularda?

Shu tob janob Gam kiygan xalatning bel qismidagi burmadan «o'lik bosh» kapalagi tepaga qarab o'rmlab chiqdi va naq yurakning to'g'risiga kelganda to'xtab, qanotlarini yoydi.

Starling shu zahoti daftarini sumkasiga soldi.

«Bu janob Gamning o'zginasi ekan-ku. Yaxshiyamki, palto-
imning tugmalari qadalmagan. Uni gap bilan chalg'itib, nima
qilib bo'lsa ham telefon topishi lozim. Yo'q. U FQB agenti ekan-
ligimni biladi. Bir daqiqaga yolg'iz qoldirsam ham Ketrinni
o'ldiradi. Buyragiga o'q uzadi. Uning manzilini aniqlashlari
bilan darhol qo'lga olishadi. Qani telefon? Bu xonada telefon
yo'q. Undan iltimos qilib ko'rsinmi? Raqamni terib, ular bilan
bog'langan zahoti to'pponchasini olib, uni polga yuztuban qi-
lib yotqizadi va politsiya kelishini kutadi. Ha, shunday qilishi
maqsadga muvofiq. U ortiga o'girilyapti».

– Mana, advokatning tashrif qog'ozini topdim. Telefon
raqami ham yozilgan, – dedi u.

«Undan tashrif qog'ozini olsinmi? Yo'q, olmaydi!»

– Juda soz! Minnatdorman, janob Gordon. Telefoningiz-
dan qo'nqiroq qilib olsam bo'ladimi?

Janob Gam qog'ozni stol ustiga qo'ygan paytda kapalak
pirillab uchib, uning boshi atrofida aylandi va rakovinaning
tepasidagi idishlar qo'yiladigan javonga qo'ndi.

Gam kapalakning harakatlarini kuzatayotganida Starling
uning yuzidan ko'zini uzmay qarab turdi. Gam nimanidir sez-
gandek bo'ldi. Nihoyat, ikkalasining nigohlari to'qnash kelgan on
barchasi ayon bo'ldi.

Janob Gam boshini sal og'dirib, zo'rma-zo'raki jilmaydi:

– Omborda radiotelefonim bor. Hozir borib olib kelaman.
Yo'q! Uni hoziroq qo'lga olish kerak!

Starling qo'lini darhol to'pponchasining qiniga olib
bordi-da, juda ko'p marotaba mashq qilgan epchil haraka-
tini amalga oshirdi: jangovar holatga kelib, to'pponchasi-
ni ikkala qo'li bilan mahkam ushlagancha kerakli nuqtaga
o'qtaldi. Butun dunyo birdan torayib, nishonga olgichning
teshigiga hamda Gamning ko'ksiga jo bo'lgandek tuyuldi.

– Qimirlama!

Gam labini jiyirdi.

– Qo'llaringni ko'tar! Hoziroq qo'llaringni yuqoriga ko'tar!

«Uni bu yerdan olib chiqmog'i lozim, ammo o'rtadagi masofani saqlashga ham e'tibor berishi kerak. Oralarida faqat stol bor. Uni ko'chaga olib chiqadi. Ko'chani o'rtasiga yuztuban qilib yotqizadi va o'tgan-ketganlarga guvohnomasini ko'rsatadi».

– Janob Gam... Janob Gam, siz hibsga olindingiz! Men bilan hozir sekin tashqariga chiqasiz!

Gam o'zini beparvodek tutib, xonadan chiqib ketdi. Agar u cho'ntagiga yoki orqasiga qo'l uzatganida yoki bo'lmasa uning quroli borligini payqaganida Starling o'sha zahoti unga qarata o'q uzgan bo'lardi. Lekin Gam ortiqcha harakat qilmay, xonadan chiqib ketdi.

Uning yerto'laga olib tushuvchi zinapoyalarni tez bosib yugurib ketayotganini eshitib, Starling stolni aylanib o'tib, o'zini eshikka urdi. Biroq, u allaqachon ko'zdan g'oyib bo'lgan, charog'on zinapoya bo'm-bo'sh edi.

Tuzoq! Hamma tomoni ochiq bunday charog'on zinapoyada u nishonning o'zginasi bo'ladi, shu bois o'rdakka o'xshab yo'rg'alab tushgani ma'qul. Shu tob yerto'ladan nihoyatda nozik ovozdagi nola yangradi.

Starlingga bu mudhish zinalar yoqmadi, umuman yoqmadi.

«Tezroq qimirla, Starling! Qani, olg'a! Aks holda, ulgur-maysan!»

Ketrin Martin tag'in faryod soldi.

«Gam hozir uni o'ldirib qo'yadi!»

Starling axiyri, bir qo'li bilan panjaralarni, ikkinchi qo'li bilan to'pponchasini ko'zidan sal pastroqda tutib, oldinga o'qtalgancha lapanglab pastga tusha boshladi. Goh o'ngga, goh chapga o'tib, pastlab borayotganida to'pponcha tutgan qo'li boshi bilan birga borib kelardi. Zinapoya tugagan joydagi ikkita eshik ochiq turgan edi.

Barcha chiroqlari yoqilgan yerto'la bamisoli kunduz kунidek charog'on bo'lib ketgandi. U ikkinchi eshikka orqa qaratmasidan birinchi eshikdan o'ta olmasdi». Tezroq! Tezroq qimirla! Endi chapga buril, qichqiriq ovozi o'sha yerdan kelyapti».

Ko'zlari birinchi bor haddan tashqari kattarib ketgan Starling eshiklarni chaqqonlik bilan tekshirib, qum to'shalgan xonaga kirdi. Gam yashirinishi mumkin bo'lgan yagona joy – bu quduqning orqa qismi. Starling ikkala qo'li bilan to'pponchani ushlagancha tepkini yengil bosib, devor bo'ylab pusib yura boshladi. Quduq atrofida hech bir zog' yo'q edi.

Quduq tubidan dastavval nozik bulutdek qichqiriq, so'ng-ra kuchukning akillashi quloqqa chalindi. Starling eshikdan ko'zini uzmasdan quduqqa yaqin kelib, chekkaroqda turgancha pastga razm soldi. Qizni ko'rishi bilan tag'in eshikka qarab oldi, so'ngra yana qizga qaradi va garovga olingan odamlarni tinchlantirish uchun bunday vaziyatlarda nimalar deyish o'rgatilgan bo'lsa, o'sha so'zlarni aytdi:

– FQBdanman! Hammasi joyida! Hayotingizga hech kim xavf solmayapti.

Jin ursin, qanaqasiga xavf solmayapti? Uning qo'lida to'pponchasi bor-ku! Meni bu yerdan olib chiq! OLIB CHIQ!

– Ketrin, hammasi yaxshi bo'ladi! Jim bo'!! Uning qayoqqa ketganligini bilasanmi?

– MENI BU YERDAN OLIB CHIQ! OLIB CHIQ! UNING QAYERDALIGI BILAN ISHIM YO'Q! OLIB CHIQ MENI!

– Seni olib chiqib ketaman. Jim bo'lib, menga yordam berishga harakat qil. Jim bo'lsang-chi, hech nimani eshita olmayapman, axir! Kuchukning ham ovozi o'chir!

Starling quduq ortida cho'qqayib o'tirib, eshikni mo'ljal qilgancha duk-duk urayotgan yuragini tinchlantirishga urindi, chuqur nafas olib, chiqardi. Uning nafasi quduq devoridagi changni uchirib ketdi. Gamning qayerda ekanini bilmasdan turib, yordam chaqirish maqsadida tepaga chiqishi xato bo'lardi, u Ketrinni bu yerda yolg'iz qoldira olmasdi.

Eshikka yaqinlashib, uning orqasiga berkindi. U yerdan zina-poya supachasi va ustaxonaning bir qismi ko'rinib turardi.

Starling nima qilishni bilmasdi. Gamni topishga urinib ko'rsinmi? Lekin u allaqachon qochib ketgan bo'lsa-chi? Yoki Ketrinni qutqarsinmi?

Yelkasi osha tez qarab olib, qaznoqda kimsa yo'qligini ko'rdi.

– Ketrin! Ketrin! Bu yerda narvon bormi?

– Bilmayman. O'zimga kelganimda shu chohda yotgan ekanman. U paqirni arqonga bog'lab, pastga tushirardi.

Starling tag'in yelkasi osha qarab, shiftdagi to'singa mahkamlangan richagni topdi. Ammo uning barabanida arqon ko'rinmasdi.

– Ketrin! Seni qanday chiqarib olishimni oldin o'ylab olay. Yura olasanmi?

– Ha, faqat meni yolg'iz tashlab ketma.

– Bir daqiqaga bu yerdan chiqib ketaman.

– Hoy! Meni tashlab ketma! Qani, tashlab ket-chi, onam seni...

– Ketrin, jim bo'l! Shovqin qilaverma! Hech nimani eshitmayapman! Hozir jim bo'lsanggina tirik qolasan. Tushunyapsanmi? – Starling ovozi ko'tardi. – Boshqalar ham yetib keladi hozir. Shuning uchun jim o'tir. Seni bu yerda qoldirib ketmaymiz.

Gamning qayerdadir arqoni bo'lishi kerak. Qayoqda ekan-a? Izlash zarur.

U bitta chaqqon harakat bilan zinapoya supachasidan ustaxona eshigiga o'tib oldi. Eshik eng xavfli joy. O'ziga eng yaqin turgan devor yoqalab, xona ichiga tez nazar tashladi. Akvariumlarda allaqanday tanish sharpalar suzib yurar, Starling qo'rquvni unutib, diqqatini jamlagancha akvariumlar, hammomlar va qafasning yonidan jadal yurib o'tib, xonaning to'riga bordi. U yer-bu yerda uchib yurgan katta kapalaklarga e'tibor bermaslikka tirishdi.

Ustaxonadan keyingi yo'lak ham to'liq yoritilgan edi. Shu tob qo'qqisidan orqasidagi muzlatkichning motori guvillab ishlab ketdi. Starling shu ondayoq tepkini bosishga shaylanib o'sha tomonga shartta o'girildi. Buning shunchaki tasodif ekanligini fahmlagach, barmog'ini tepkidan oldi va yo'lak bo'ylab yurishda davom etdi. Unga burchakdan turib, sekin mo'ralashni o'rgatishmagan edi, shu bois u to'ppon-

chasi va boshini tanasidan oldinroqqa chiqargancha sal pastroq tutib ketaverdi. Yo'lak ham bo'm-bo'sh edi, uning nihoyasida studiya joylashgan bo'lib, u yerda barcha chi-roqlar nur taratib turardi.

Starling shiddat bilan oldinga yurib, yopiq eshikni tekshirmasdan tavakkal qilib o'tib ketaverdi. Eshikdan sariq rangli emanlarga ajralib ko'rinib turuvchi oppoq studiyaga kirdi. «Kiraverishni tekshirish ham shart emas, jin ursin, tezroq qimirlashi kerak! Maneknlarni chindan ham maneken ekanligini tekshir, ko'zgudagi har qanday aks jonsiz ekani, qimirlayotgan yagona tana o'zingnikiligiga ekanligiga ishonch hosil qil».

Studiyadagi ulkan qora shkafning eshiklari lang ochilib yotar, ichida hech narsa yo'q edi. Narigi eshik yana qorong'i yerto'laga olib chiqardi. Bu yerda na arqon va na arqon ko'zga tashlanar, eshik ortida esa zarracha ham yorug'lik yo'q edi. Starling o'sha eshikni zichlab yopib, kursini sudrab, su-yanchig'ini eshikning tutqichiga mahkamladi va tikuv mashinasini ham tortib, tirkab qo'ydi. Agar Gam yerto'laning ushbu qismida emasligiga ishonch hosil qilganida tepaga chiqib, telefon qidirishga urinib ko'rgan bo'lardi.

U yo'lakka qaytib chiqdi. «Mana, boya tekshirmay o'tib ketgan eshiklaridan biri. Oshiq-moshiqlarning qarama-qarshi tomoniga o't va bir harakat orqali eshikni darhol och». Eshik qarsillab ochildi. Uning ortida hech kim yo'q edi. Tashlandiq hammomda uning ko'zi arqon hamda richagga tushdi. Hozir birinchi bo'lib telefon qidirsinmi yoki Ketrinni qutqarsinmi?

Quduq tubida o'tirgan Ketringa daydi o'q xavf sola olmaydi. Lekin Starling halok bo'lsa, Ketrin ham tirik qolmaydi. Ketrinni tortib olib, telefonni u bilan birga qidirgani ma'qul.

Starling hammomda ortiq qolishni istamadi, chunki Gam istalgan daqiqada kelib, unga hamla qilishi mumkin. U yo'lakka bir ko'z tashlab, arqonni olish uchun yana ehtiyotkorlik bilan qaytdi. Burchakda turgan kattakon vanna to'q qizil rangli qattiq modda bilan limmo-lim to'lgan, ko'rinishidan

teri oshlash eritmasiga o'xshab ketar, eritmada qurib qorayib ketgan inson qo'li chiqib turar, tirnoqlari pushti rangga bo'yalgan edi. Bilak qismiga bejirim soat taqilgandi. Starling bularning barini – arqonni, vannani, qo'l va soatni bir qarashda ilg'adi. Soniya millari siferblat bo'ylab asta-sekin o'rma-lardi. U ko'rgan eng so'nggi manzara shu bo'ldi – chiroqlar birdan o'chib, hamma yoqni zulmat qoplad.

Yuragi qinidan chiqib ketadigan darajada qattiq urib, ko'ksini va qo'llarini titratib yubordi.

«Atrof zim-ziyo. Nimanidir ushlab olmasa bo'lmaydi. Hech bo'lmasa vannaning chetini. Vanna...Bu yerdan chiqib ketishi kerak. Hoziroq! Gam qorong'ilik ichida bu eshikni topgudek bo'lsa, uning o'qidan himoyalanişga imkoni qolmaydi. Bu yerda berkinadigan joyning o'zi yo'q. Ey Xudo! Bu yerdan tezda chiqib ket! Pastroq egilib, yo'lakka chiq. Chiroqlarning hammasi o'chganmi? Ha, hammasi o'chgan. Gam asosiy saqlagichdagi dastakni bosib, elektrni o'chirgan. Asosiy saqlagich qayerda ekan-a? Asosiy saqlagichlar o'zi odatda qaysi joyda bo'ladi? Zinapoyaning yonida. Ko'p hollarda zinapoyaning oldida bo'ladi. Agar shunday deb olsak, Gam bu yerga zinapoya tomondan kelyapti. Demak, ayni damda u men bilan Ketrinning orasida».

Uning qulog'iga Ketrin Martinning oh-u nolasi chalindi.

Shu yerda Gamning kelishini kutsinmi? Qancha payt kutishi mumkin? Umrining oxirigachami? Balki, allaqachon juf-takni rostlab bo'lgandir. Mening bir o'zim kelganimni anglab yetmagandir. Yo'q, u taxmin qilgan. Lekin baribir tez orada meni qidirishga tushishadi. Bugun kechqurun qidirishga tushgan bo'lishadi. Zinapoya qichqiriq yangrayotgan tomonda. Hozirning o'zida bir qarorga kelishi lozim.

Starling shovqin chiqarmaslikka tirishib, yelkasini devorga xiyol tekkizgancha sekin-asta oldinga yura boshladi. U bir qo'li oldinga cho'zib, ikkinchi qo'li bilan esa to'pponchasini kamariga, qizib borayotgan taniga yaqin tutib borardi.

«Xo'sh, endi ustaxonaga. Diqqat, oldinda ochiq maydon.

Katta xona. Cho'kkalab o'tirgancha bir urinishda ichkariga kir. Qo'llaringni oldinga cho'z va to'pponchani ikki qo'llab ushla. Axir, to'pponchaning qayerdaligini ko'rmasang ham yaxshi bilasan-ku - u ko'zingdan sal pastroqda. To'xta! Atrofga quloq sol. Butun tanang: boshing, qo'llaring bilan minora singari bir vaqtning o'zida ohista qayril. To'xta, atrofga quloq sol».

Zulmat bag'rida suv quvurlarining pishillashi va suvning jildirashi eshitilardi, xolos. Starlingning dimog'iga echkinning sassiq hidi urildi.

Ketrin yana zorlanib, qichqirdi.

Infraqizil ko'zoynaklarini taqib olgan janob Gam devor ostida Starlingning harakatlarini kuzatib turardi. Uning o'ziga urilib ketishidan aslo tashvishlanmayotgandi, chunki ikkalasining o'rtasida dastgoh bor edi. Gamning nazdida Starling nihoyatda ozg'in va uning terisidan hech qanday foyda bo'lmasdi, lekin boya oshxonada turgan paytlarida uning chiroyli sochlarini ko'rgandi. Uning sochidan mukammal ulama soch yasasa bo'ladi-ku! Ikki daqiqada ishni saranjom-sarishta qilishi mumkin. Sochni teri bilan birga qo'shib shilib oladi va o'zining boshiga taqadi, tamom-vassalom. Keyin esa quduqqa egilib, tutqunlikdagi jonzotga «Kim kelganini top-chi!» deydi.

Uning bu yerdan chiqishga urinayotganini tomosha qilish qanchalar maroqli! Mana, rakovinaga belini tekdzib, to'pponchasini cho'zganicha mushukdek pusib qichqirib ovozi kelayotgan tomonga yurib ketyapti. U hali biror marta qurollangan ayolni ovlamagandi. Bunaqa ayol bilan uzoq vaqt qorong'ida mushuk-sichqon o'ynash ko'ngliga yoqib tushgan, nihoyatda zavqlangan bo'lardi, lekin bunga fursat yetishmasdi. Afsuski, fursat yo'q. Vaqtni boy bermasdan hoziroq uning yuzini mo'l-jallab otadi. Oradagi masofa ikki yarim metr. Juda soz!

Janob Gam tepkini ko'tarib, to'pponchasini yuqoriroq ko'targan onida Starlingning siymosi chaplashib, ko'z o'nggida yashil uchqunlar alangalana boshladi. Qo'li bo'shashib, to'pponchani tushirib yubordi. Gursillab yerga yiqilganida boshqalarga ko'rinmaydigan chirog'i yonib, shiftni yoritdi. Chalqancha yotib qolgan Gamning ko'zlari shiftni ravshan ko'rardi.

Birdan otilib chiqqan uchqunlardan ko'zi qamashib ketgan Starling polda yotar, ikkita to'pponchaning gumburlashidan quloqlari teshilgudek bo'lib, hech qanday tovushni ilg'ay olmay qolgandi. Ikkalasi ham eshitish qobiliyatini yo'qotib qo'ygan soniyalardan foydalanib, shosha-pisha o'qdonni ochib, otilgan gil'zalarni yerga tashladi. Paypaslana-paypaslana ularning barchasini to'kkaniga ishonch hosil qilgach, tez quvvatlovchi uskuna hamda zaxira o'qlarni olib, o'qdonga soldi-da to'pponchaning silindrini yopdi. U ikki martadan hammasi bo'lib to'rtta o'q uzgan edi. Janob Gam esa faqat bir marta otdi. Starling paypaslanib, polda yotgan gilzalar orasidan ikkita butun patronni topdi-da, ularni qayerga solish haqida bir necha soniya o'ylab, tez quvvatlovchi qurilmaning halqasiga joyladi. So'ngra qimirlamay yotdi. Quloqlari eshitmayotganidan foydalanib, oldinga harakatlansa-chi?

To'pponcha tepkisi tushirilganida chiqadigan «sharq-shurq» ovozi boshqa ovozlardan aslo adashtirib bo'lmaydi. Starling stvoldan portlab chiqqan olovli uchqunlardan bo'lak hech bir narsani ko'rmasdan, faqat o'sha ovoz kelgan tomonga qarata o'q uzgandi. U Gamning hozir mo'ljalni taxminan olib, o'q uzib ko'rishidan, shu orqali uning uchqun chiqqan tomonga qarata o'q uzishiga imkoniyat yaratib berishidan umid qildi.

Quloqlaridagi otishma aks sadosi hali ketmagan bo'lsa ham Starling asta-sekin tovushlarni ilg'ay boshladi.

«Bu qanday tovush? Kimdir hushtak chalyaptimi? Xuddi suvi qaynab ketgan choynak tovushiga o'xshaydi, faqat to'xtalishlar bo'lyapti. Nima bu o'zi? Nafas olib, chiqargandagi ovozmı? Mening nafasimmi? Yo'q, men emas».

Starlingning iliq nafasi polga urilib, yana yuziga qaytayotgandi. «Ehtiyot bo'l, bu yer changga botgan, aksirib yuborma! Ha, bu aniq nafas!» Gamning ko'ksi yaralangan, hushtakka o'xshash ovoz uning ko'ksidan chiqyapti!

Starlingga bunday jarohatni ko'rganida qanaqa choralarni ishga solishni, havo kirmasligi uchun yarani nima bi-

lan yopishni va o'pkaga yana havo to'lishi uchun qattiq qisib bog'lashni o'rgatishgandi. Demak, o'q uning ko'ksiga tegibdi-da! Endi nima qilishi lozim? Kutadi! Qancha ko'p qon yo'qotsa, shuncha yaxshi. Kutadi!

Shu tob Starling chakkasining achishayotganini his qiladi, lekin yaraga qo'lini tekkizmadi, chunki qon oqayotgan bo'lsa qo'li yopishqoq bo'lib qoladi.

Quduq tomondan oh-voh, yig'i-sig'i ovozlari yangradi. Ketrin bir nimalar deb, ho'ngrab yig'layotgan edi.

Hechqisi yo'q. Kutishi lozim. Ketringa javob berishning payti emas. Tovush chiqarmasdan va qimirlamasdan faqat kutadi. Kutadi.

Janob Gam shiftga ko'zlarini qadagancha yotar, shift uzra o'ynoqlayotgan ko'zga ko'rinmas chirog'ini teskari o'girishga harchand urinmasin, na qo'llari va na boshi o'ziga bo'ysunmasdi. Malayziyadan keltirilgan ulkan kapalak shiftning o'sha joyidan uchib o'tayotganida infraqizil nurlarni sezdi va Gamning linzalarida yashil tusga kirib, burala-buralla pastlay boshladi. Pastga tushgan sari kapalak qanotlarining shiftdagi aksi kattarib borar va bu manzara faqat Gamgagina ko'rinardi.

Janob Gam har nafas olganda chiqayotgan hushtakka o'xshash tovushlar orasidan Starling uning g'ayrioddiy bo'g'iq ovozi eshitdi:

«Shunchalik darajada go'zal mavjudot ham bo'lishi mumkinmi?»

So'ngra qisqa qulqullash va xirillash ovozlari eshitilib, hushtak ovozi tindi.

Starlingga bu ovoz juda ham tanish edi. Otasi vafot etganida ham shunaqa ovozlarni eshitgan va ular quloqlariga umrbod mixlanib qolgandi.

U stolning chetini paypaslab topib, o'rnidan turdi. Yo'lni ham chama bilan topib, Ketrinning ovozi kelayotgan tomonga yurib ketdi. Zinapoyaga yetganini sezib, zulmat ichida yuqoriga ko'tarila boshladi.

Unga oradan juda ham uzoq vaqt o'tib ketgandek tuyuldi. Oshxonadagi stol tortmasidan sham olib, zinapoya tagidagi

elektr saqlagichni izlab topdi va chiroqlar yonganida sapchib tushay dedi. Gam saqlagichning yoniga kelib, chiroqlarni o'chirish uchun yerto'laning boshqa bir tomonidan chiqib ketgan va yana Starlingning izidan qaytib kelgan edi.

Gamning chindan ham vafot etganiga ishonch hosil qilishi kerak edi. Starling ko'zlari yorug'likka moslashguncha joyidan jilmasdan kutib turdi, so'ngra ehtiyotkorlik bilan pastki qavatdagi ustaxonaga tushdi. Birinchi bo'lib Gamning stol tagidan chiqib turgan yalang oyoqlariga ko'zi tushdi. To'pponchani oyog'i bilan nariroqqa tepib yubormagunicha Gamning qo'lidan ko'z uzmadi. U jonsiz edi. Katta-katta ko'zlari bir nuqtada qotgandi. O'q uning o'ng ko'kragiga kelib tekkan va badani yarasidan oqqan qonga belanib qolgandi. Egniga yo'l-yo'lakay shkafda turgan ijod mahsullaridan birini kiyib olgandi. Starling unga uzoq tikilib tura olmadi. Rakovinaning oldiga kelib, to'pponchasini stol ustiga qo'ydi va sovuq suvning jumragini burab, qo'llarini namladi-da, yuzini arttdi. Qo'llarida qon yuqi yo'q edi. Kapalaklar shiftdagi chiroqni qoplab turgan to'r atrofida gir-gir aylanishardi. Starling jasadni aylanib o'tib, poldan «piton»ni oldi. So'ngra quduqqa engashib, «Ketrin, u o'ldi! Endi senga hech nima qila olmaydi! Men hozir tepa qavatga chiqib, qo'ng'iroq qilaman...» dedi.

– YO'Q! MENI BU YERDAN OLIB CHIQSANG-CHI! OLIB CHIQ! OLIB CHIQ!

– Ketrin, quloq sol! U o'ldi, deyaipman senga. Mana uning to'pponchasi. Taniyapsanmi? Hozir politsiyaga va o't o'chirish xizmatiga qo'ng'iroq qilaman! Seni bitta o'zim tortib ololmayman! Arqon uzilib ketsa, yiqilasan. Ularga qo'ng'iroq qilishim bilan yana shu yerga, oldingga qaytaman. Ularni birga kutamiz. Xo'pmi? Kuchukni tinchlantirgin, iltimos.

Mahalliy televideniye kanallarining suratga olish guruhlari o't o'chiruvchilar bilan ketma-ket kirib keldi, ulardan keyin esa Belveder politsiyasi hozir bo'ldi. Muxbirlarning yorqin

yupiterlaridan¹ jahli chiqqan o't o'chiruvchilar jamoasining boshlig'i ularni yerto'ladan haydab, zinapoyalardan tepa qavatga chiqarib yubordi. Qo'l ostidagi ishchilari esa Ketrin Martinni quduqdan chiqarish uchun richag va boshqa kerakli narsalarni tayyorlashdi. Janob Gamning shiftga mahkamlangan richagi va shkiylari ularga ishonchsizdek tuyulgandi. O't o'chiruvchilardan biri quduqqa tushib, uni qutqaruv kursisiga o'tqazdi va kamar bilan tang'idi. Ketrin kuchukni bag'riga bosgancha yuqoriga chiqdi. U «tez yordam» mashinasida ham kuchukni qo'yib yubormadi. Biroq, kasalxonaga yetib borishganida kuchukni ichkariga kiritishga ruxsat berishmadi va egasiz hayvonlar boshpanasiga eltish buyurilgan o't o'chiruvchilardan biri uni o'zi bilan birga uyiga olib ketdi.

LVII BOB

Vashington Milliy aeroportida Ogayo shtatining Kolumbus shahridan havoga ko'tarilgan tungi reysning yetib kelishini mushtoqlik bilan kutayotgan elliktacha odamning deyarli barchasi uyqudan kechib, yaqinlarini kutib olishga chiqqan, ba'zilarining egnidagi pidjklari ostidan ko'ylaklari osilib turardi. Ular orasida Ardeliya Mepp ham bo'lib, u Starling samolyotdan tushib kelayotganida rangida rang qolmagan, ko'zlarining tagi qorayib ketgan, ustiga-ustak chakkasida porox izi qolgan dugonasiga boshdan-oyoq razm soldi. Starling uni ko'rib qolib, yoniga keldi va ikki dugona quchoqlashib ko'rishishdi.

– Salom, dugonajon! Yuking bormi? – dedi Mepp.

Starling boshini chayqadi.

– Unda ketdik. Jeff tashqarida mashinada kutyapti. Qani, yur, ketdik uyga!

Aeroport binosidan chiqqanlarida avtoturargohda Jek Krouford turganini ko'rishdi. Tuni bilan dafn marosimiga kelgan Bellaning qarindoshlarini kutib olishdan bo'shama-gan Krouford mashinasini furgon yoniga qo'ygandi.

¹ Yupiter – kuchli yorituvchi elektr uskuna.

– Men... Siz qanday buyuk ishni amalga oshirganingizni tasavvur ham qilolmaysiz. Siz hal qiluvchi qadamni qo'ydingiz, – Krouford uning yonog'ini sekin siladi. – Bu nima?

– Porox izi. Shifokor bir necha kundan keyin o'zi ketib qoladi, ko'chirib tashlagandan biroz kutgan afzalroq, dedi.

Krouford Starlingni o'ziga tortib, bir necha soniyaga qattiq quchdi, so'ngra qo'yib yuborib, peshonasidan o'pdi.

– Siz qanday ishni ado etganiningizni tasavvuringizga ham sig'dira olmaysiz, – deya tag'in takrorladi u. – Endi esa uyingizga jo'nang. Miriqib dam oling. Ertaga gaplashamiz.

Tashqi kuzatuv xizmatiga mo'ljallangan yangi furgon uzoq vaqt davom etuvchi pistirmalar uchun maxsus ravishda juda qulay qilib ishlab chiqarilgan edi. Starling va Mepp mashina salonining to'ridagi ulkan va chuqur o'rindiqlarga o'tirishdi. Krouford o'zining mashinasida ketgani uchun Jeff furgonni odatdagidan tezroq haydadi va ular Kvontiko tomon uchib ketishdi.

Starling ko'zlarini yumib oldi. Bir necha milya yurishgach, Mepp sekin uning tizzasini turtib uyg'otdi va allaqachon ochib qo'ygan koka-kola idishlaridan birini Stardingga uzatdi, so'ngra sumkasidan yarim pintalik idishdagi «Jek Daniels» viskisini oldi. Koka-koladan biroz ho'plashdi.

– Oh, qanday yaxshi! – dedi Starling.

– Mashinaga to'kmanglar! – deya ularni ogohlantirdi Jeff.

– Tashvishlanma, Jeff, – Mepp unga javob qaytarib, Starlingga ovozini sal pasaytirgancha gap qotdi. – Jeffning vino do'koniga kirib ketganimdagi ahvolini bir ko'rsang edi! Bechora xuddi mina tashlangan hududda turib qolgandek shunaqa tipirchiladi!

Viski o'z kuchini ko'rsata boshladi. Starling bo'shashib, o'rindiqqa chuqurroq o'rnashib o'tirgach, Ardeliya nihoyat, undan hol-ahvol so'radi.

– O'zim ham bilmayman qanaqa ahvoldaligimni, Ardeliya.

– U yerga yana borishing kerakmi?

– Balki. Keyingi hafta bir kunga borib kelarman. Lekin ishlar tezroq bitib, borishimga hojat qolmasligini istayapman.

AQSH bosh prokurorining shaxsan o'zi Kolumbusdan uchib keldi. Hozir Belveder politsiyasi bilan birga ishlayapti. Men barcha ko'rsatmalarni berib keldim.

- Senga aytadigan ikkita xushxabarim bor. Kecha kechqurun Betesdadagi senator Martin qayta-qayta qo'ng'iroq qilaverib, telefonni portlatishiga sal qoldi. Ketrinni Betesdadagi harbiy-dengiz kuchlari kasalxonasiga olib ketishganidan xabaring bormidi? Uning ahvoli ancha yaxshi ekan. Gam unga jismoniy shikast yetkazmagan-u, ruhiy jihatdan, albatta, hali shok holatidan to'liq chiqib ketmagani bois shifokorlar aniq bir gap ayta olmayotgan ekan. Biroz vaqt uni kuzatishga qaror qilibdi. Akademiyadagi o'qishing borasida ham tashvishlanmasang bo'ladi. Krouford va Brigem allaqachon barcha muammolarni bartaraf etishibdi. Masalang hech qanday kengashga qo'yilmaydi va tushuntirish xati ham yozmaysan. Krendler ustingdan yozgan shikoyatini qaytarib olibdi. Bunday odamlarda yurak yo'q, uning o'rnida faqat unvonlar tabeli bor, xolos. Biroq, seni baribir tinch qo'yishmaydi. To'g'ri, Konstitutsiyaga kiritilgan to'rtinchi o'zgartirish bo'yicha ertaga bo'ladigan imtihonga kelmasang ham bo'ladi, ammo dushanba kuni topshirmasang bo'lmaydi, undan keyin esa jismoniy tayyorgarlik fanidan imtihon. Demak, shanba va yakshanba kunlari kitob titib, imtihonlarga tayyorgarlik ko'rishga majburmiz.

Dugonalar Kvontikoga kiraverishda viskini tugatib, ashyoviy dalilni magistral yo'l yoqasidagi axlat qutisiga irg'itishdi.

- Aytgancha, senga Pilcher naq uch marta qo'ng'iroq qildi. Smitson institutidagi doktor Pilcher. Seni ko'rishim bilan qo'ng'iroq qilganini aytishga qasam ichganimdan so'nggina tinchlandi.

- U aslida hech qanaqangi doktor emas.

- Xo'sh, undan nimanidir kutish mumkinmi yoki yo'qmi?

- Balki. Hozircha o'zim ham bilmayman.

- Juda xushchaqchaq yigitga o'xshaydi. Men erkaklardagi eng yaxshi xislat nima ekanini endi angladim. Ular xushchaq-

chaq bo'lishlari kerak! Albatta, birinchi o'rinda boyligi va gapga ko'nuvchanligi turadi.

- Ha. Axloq-odobi ham muhim. Buni esingdan chiqarma.

- To'g'ri. Axloq-odob bobida benuqson bo'lishlari shart. Eng muhimi, bu la'natilarning o'zini tuta bilishi!

Starling hammomdan chalajon odamdek chayqalib chiqib, darrov o'rniga yotdi. Mep esa uning nafas olishi bir maromga tushishini kutib, kitob o'qib o'tirdi, keyin chiroqni o'chirdi. Starling uyqusida to'lg'andi, yonog'i qichidi va bir marta ko'zlari katta-katta ochilib ketdi.

Kun yorishmasidan uyqudan uyg'ongan Mepp xonada bitta o'zi ekanini payqab, chiroqni yoqdi. Starlingning karavoti va kir-chirlarini solib qo'yadigan ikkala savati bo'm-bo'sh edi. Mepp savatni ko'rgan zahoti uni qayerdan izlashni tushundi.

Starling iliqqina kir yuvish xonasida kir mashinasining bir tekisdagi guvillashi ostida uxlab qolgandi. Xonani kir yuvish kukuni, sovun va oqartiruvchi vositaning hidi tutib ketgandi. Starling oldin psixologiya yo'nalishi bo'yicha o'qigan, Meppning birinchi mutaxassisligi esa huquqshunoslik bo'lsa-da, kir mashinasining ritmik guvillashi kuchli yurak urishini eslatishini, ichidagi suvning shovullab oqishi esa ona qornidagi bolaga eshutiluvchi tovush ekanligini Mepp fahmlab yetgandi. Bular aslida to'laqonli halovat va tinchlik davridan yodgor bo'lib qolgan eng so'nggi xotiralarimizdir.

LVIII BOB

Tunda xonasidagi divanda uxlab qolgan Jek Krouford barvaqt uyg'ondi. Butun boshli uyni dafn maromisiga kelgan uzoq-yaqin qarindoshlarning xurragi tutib ketgandi. Yangi kunning son-sanoqsiz yumushlari yelkasidan bosib tushishiga hali bir necha daqiqa bor payti yana Bellani esladi. Uning bu dunyoni tark etayotgan vaqtini emas, so'nggi bor hushiga kelganida, atrofga aniq-ravshan va sokin nigoh

bilan boqqanida aytgan gapini esladi. U Krouforddan «Hovlimizda nimalar qilishyapti?» deb so'ragan edi.

U Bellaning qushlar uchun don solingan idishini ko'tarib, egnidagi xalati bilan hovliga chiqdi va o'zi va'da qilganidek, qushlarga don berdi. Hali uyg'onmagan qayin tarafidan kelgan odamlarga qisqa maktub yozib qoldirib, quyosh hali osmonga ko'tarilmasidan burun uydan chiqib ketdi. Krouford hamisha Bellaning yaqinlari bilan yaxshi muomalada bo'lgan va ayni damda uyni to'ldirib turgan shovqin-suronlari unga dalda berayotgandi. Shunday bo'lsa ham nihoyat, Kvontikodagi ishiga ketayotganidan xursand edi.

Starling kelib, eshik oynasiga burnini bosganida u tunda faks orqali kelgan xabarlar bilan tanishib bo'lib, televizordagi yangiliklar dasturini tomosha qilayotgan edi. Krouford kursining ustidagi qog'ozlarni olib tashlab, uni o'tirishga taklif qildi va miq etmasdan, yangiliklarni tomosha qilishdi. Teledastur oxirida Buffalo Bill ishining nihoyaga yetgani haqidagi reportaj taqdim etildi.

Dastavval Belvederdagi Jeym Gam yashagan eski uyning old tomoni namoyish etildi. Ilgari do'kon vitrinalari sifatida xizmat qilgan bo'm-bo'sh derazalar og'ir to'siqlar bilan ihotalangandi. Suxandon «dahshatlar zindoni» deya atagan binoni Starling arang tanidi. Quduq va yerto'laning tiqilinch ichida shosha-pisha olingan uzuq-yuluq tasvirlari... Telekameralar xalaqit berayotgani uchun jahli chiqib, fotomuxbirlar va jurnalistlarni haydayotgan o't o'chiruvchilar... Yupiterlarning yorqin nuridan qattiq bezovtalanib, o'zini chiroqqa urayotgan kapalaklar... Mana, bittasi polga qulab, chalajon qanotlarini behol silkiy boshladi.

Politsiyachining paltosi yelkasiga tashlangan Ketrin Martin zambilga yotishni rad etib, «tez yordam» mashinasi tomon o'zi yurib bormoqda... Paltoning yoqasidan atrofga olazarak boqayotgan kuchuk... Mana, Starlingning o'zi. Boshini xam qilib, qo'llarini cho'ntagiga tiqqancha mashina tomon ildam odim otib borayotganida uni orqa tomondan suratga olishgandi.

Ko'rsatuv efigra uzatilishidan oldin tahrirlanib, qo'rqinchli sahnalar tasvirlari olib tashlangan edi. Ekranda yerto'la-ning to'ridagi Gam o'zining yurakka vahima soluvchi eng qimmatli «durdona asarlar»ini saqlagan xonaga olib boruvchi eshiknigina ko'rsatishdi. Shu paytgacha u yerdan olti nafar qurbonning izlari topilgan edi.

Krouford ikki bor Starlingning chuqur nafas olib, chiqarganini eshitdi. Dastur nihoyasiga yetgach, ekranda reklama namoyishi boshlandi.

– Xayrli tong, Starling.

– Salom! – dedi Starling xuddi tong payti allaqachon o'tib ketgandek.

– Bosh prokuror Kolumbusdan faks orqali ko'rsatmalaringizni jo'natdi. Shuning bir necha nusxasiga imzo chekib, unga yana qaytarib yuborishingiz lozim. Demak, Frederika Bimmelning uyidan chiqib, Steysi Xubkaning yoniga borgansiz, keyin esa Bimmel buyurtmaga kiyim tikib bergan «Richards» do'konini yurituvchi Bardin xonimning oldiga yo'l olgansiz. Bardin xonim sizga Lipman xonimning eski manzilini bergan, ya'ni o'sha uyni.

Starling bosh iring'ab, uning gapini tasdiqladi.

– Steysi Xubka bir-ikki marta Frederikani olish uchun u yerga borgan, lekin mashinani uning do'sti boshqargani uchun manzil esida qolmagan ekan. Bardin xonim esa aniq manzilni yozib berdi.

– Bardin xonim Lipman xonimning uyida kim yashayotgani haqida hech narsa demaganmidi?

– Yo'q.

Televizor ekranida Betesdadagi harbiy-dengiz kuchlari kasalxonasidan olingan reportaj namoyishi aks etdi. Senator Rut Martin o'zining limuzini derazasidan gapirardi.

– Ketrinning tez orada to'liq sog'ayib ketishidan umid qilyapman. Hozir ancha tuzuk. Uxlayapti. Unga tinchlantiruvchi dori berishdi. Ha, qay darajada xursandligimni so'z bilan ta'riflay olmayman. Yo'q, oldin ham aytganimdek, u kuchli darajadagi shokni boshdan kechirgan, ammo hammasi joyida.

Tanasining bir nechta joyi ko'kargan, bitta barmog'i singan. Qolaversa, organizmi ancha suvsizlanib qolgan. Minnatdorman, – u haydovchisining yelkasini turti. – Rahmat. Yo'q, kecha mendan kuchukni so'radi. Kuchuk borasida hali bir qarorga kelganimiz yo'q. Shundoq ham uyimizda ikkita itimiz bor.

Reportaj hali Kettrin bilan ko'rishmagan, lekin bugun kechqurun uning yoniga kirib, u olgan ruhiy zarbalar kuchini aniqlashga bel bog'lagan allaqanday mutaxassisning bema'ni nutqi bilan tugadi.

Krouford televizorni o'chirdi.

– Ahvolingiz qalay, Starling? O'zingizni qanday his qilyapsiz?

– Karaxt bo'lib qolgandekman. Sizchi? Siz hammi?

Krouford boshini silkib, suhbat mavzusini darhol burib yubordi.

– Senator Martin qo'ng'iroq qildi. Shaxsan o'zi kelib, sizga minnatdorchilik bildirmoqchi. Sog'ayganidan keyin Kettrin ham keladi.

– Bundan faqat xursand bo'laman.

– Krendler ham kelish istagini bildirdi. Darvoqe, u shikoyat xatini qaytarib olibdi.

– Aslini olganda, kutilayotgan tashriflardan unchalik quvonmadim.

– Sizga maslahatim: senator Martindan foydalanib qoling. Kelib, o'z tashakkurini izhor etsin, sizga nisbatan qanday munosabatda ekanini baralla ifoda etishiga qo'yib bering. Minnatdorchilik hissining umri qisqa bo'ladi, shu bois imkoniyatni boy bermang. Tabiatigingizdan kelib chiqadigan bo'lsam, uning yordami sizga zarur bo'ladi.

– Ardeliya ham shunday dedi.

– Dugonangiz Meppmi? O'quv bo'limining boshlig'i Mepning sizni dushanba kungi imtihonga tayyorlamoqchi ekanini aytgandi. U ballar miqdori bo'yicha yirik raqibini ortda qoldiribdiku. Buni Springfelloining o'zi aytdi.

– Nima, bitiruv kechasida nutq irod etishga intilyaptimi bu qiz?

– Shunaqaga o'xshaydi. Lekin Springfellow ham anoyilardan emas, og'zidagi oshni oldirib qo'ymaydi. Mepp mendan o'ta olmaydi baribir, dedi.

– Bekorlarni aytibdi!

Krouford stoli ustida qalashib yotgan qog'ozlar ichidan doktor Lekter qog'ozdan yasagan tovuqni olib, dumini ko'tarib-tushirganida tovuq bir-ikki marta cho'qiladi.

– Hozirda Lekter mashhurlik cho'qqisiga chiqqan. Qidiruvga berilgan eng xavfli jinoyatchilar ro'yxatida uning ismi birinchi turibdi. Biroq, u hali-beri o'zidan darak bermasa kerak. Sizga yana bir maslahat beraman: xizmatdan tashqarida paytingiz ba'zi xavfsizlik choralarini ko'rib yurishga odatlaning.

Starling rozi bo'lgandek bosh irg'adi.

– Ayni damda u juda band. Lekin qilishga ishi qolmay qo'ysa, o'ziga ermak qidirib qolishi mumkin. Umid qilamanki, uning sizga rahm-shafqat ko'rsatib o'tirmasligini yaxshi bilasiz. U boshqalarga qanday munosabatda bo'lsa, sizga ham mamnuniyat bilan shunaqa munosabat ko'rsatadi.

– O'ylashimcha, Lekter burchakda pusib turib, orqamdan hamla qilmaydi. Bu qo'pol harakat bo'lgan bo'lardi. Qolaversa, u bunday taxlitda menga savol ham bera olmaydi. Agar uning qo'lga tushsam-u birdan mendan zerikib qolgudek bo'lsa, bu unda boshqa masala...

– Nima bo'lishidan qat'i nazar, ba'zi ehtiyot choralarini ko'rib yurishga odatlaning. Xizmat hududidan chiqib ketganingizda telefonda tanimagan odamingizga o'zingiz bo'lib turgan joy manzilini aslo ayta ko'rmang. Agar qarshi bo'lmasangiz, sizga kim qo'ng'iroq qilganini aniqlash uchun telefoningizni maxsus tizimga ulab qo'yishadi. Tizimga ulanish uchun bittagina tugmachani bosishingiz kifoya. Boshqa paytlari esa oddiy telefondek ishlayveradi.

– Doktor Lekter meni ta'qib qilishga tushadi, deb sira o'ylamayman.

– Aytganlarimni tushundingizmi?

– Ha, tushundim.

- Unda mana bu ko'rsatmalingizni olingda, ko'rib chiqing. Qandaydir qo'shimcha kiritmoqchi bo'lsangiz, kiriting. Tayyor bo'lgach, imzoni bizning guvohligimizda qo'yasiz va ularni qaytarib jo'natamiz. Starling, siz bilan faxrlanamiz. Brigem ham, direktorimiz ham.

Kroufordning so'nggi gapi ko'nglidagidek chiqmagandek, quruq va beo'xshov jaranglagandek tuyuldi.

U Starlingni eshikkacha kuzatib qo'ydi-da, kimsasiz yo'lak bo'ylab yurib, o'zidan tobora uzoqlashib borayotgan qizning ortidan qarab qoldi. Nihoyat, yuragini kemirayotgan qayg'u va hasratni yengib chiqishga muvaffaq bo'lib: «Starling, otangiz siz bilan faxrlangan bo'lardi», dedi.

LIX BOB

Jeym Gam oxirgi manziliga kuzatilganidan keyingi o'tgan bir necha oy mobaynida ham u haqidagi maqola va reportajlar matbuotda asosiy o'rin egallab turdi. Muxbirlar uning Sakramento okrugida boshlangan bolalik chog'laridan tortib to umrining so'nggigacha bo'lgan tarjimai holi ishlab chiqishdi. Onasi unga bir oylik homilador paytida 1948-yilgi «Sakramento go'zali» go'zallik tanlovida ishtirok etgan, ammo sovrinli o'rinni egallay olmagan. Uning tug'ilganlik haqidagi guvohnomasiga ro'yxatga oluvchi xodimning xatosi sababli «Jeym» deb yozilib ketilgan va undan keyin biror kimsa bu xatoni to'g'rilashga bosh qotirmagandi. Onasining aktrisalik bobida omadi kelavermagach, ichkilikka berilib, yomon odatlar orttirgan. Jeym ikki yoshga to'lganida Los-Anjeles okrug hukumati vakillari Gam xonimdan onalik huquqini tortib olib, Jeymni bolalar uyiga joylashtirgan. Kamida ikkita ilmiy jurnalda Gamning uy yerto'lasida ayollarni o'ldirib, terisini shilganiga sabab sifatida uning og'ir kechgan bolalik davri ko'rsatilgan maqolalar chop etildi. Ushbu maqolalarda «telbalik» yoki «yovuzlik» so'zlari biror marta tilga olinmagan edi.

Jeym Gam ulg'aygach ham qayta-qayta tomosha qilishni kanda qilmagan go'zallik tanlovi haqidagi sevimli videofilmi haqiqatdan ham uning onasi ishtirok etgan tanlovda olingan, biroq, hovuz tasviri tushirilgan videofilmdagi ayol uning onasi emas edi. Bu qiyosiy tadqiqotlar orqali o'z isbotini topdi.

O'n yoshga kirganida Jeymni bobosi va buvisi xarob ahvoldagi bolalar uyidan o'zlarining xonadoniga olib ketishgan, oradan ikki yo'l o'tar-o'tmas Jeym ularni otib o'ldirgan.

Sud qaroriga binoan Gamni Tularedagi yopiq turdagi ruhiy kasalliklar shifoxonasi qoshidagi reabilitatsiya va kasbga tayyorlash markaziga joylashtirishgan, u o'sha yerda tikish-bichish ishlarini puxta o'rganib, tikuvchilik sohasida favqulodda qobiliyat namoyish etgan.

Gamning faoliyat yuritgan joylari va kim bo'lib ishlagan to'g'risidagi ma'lumotlar uzuq-yuluq va to'liqsiz edi. Jurnalistlar surishtiruv o'tkazib, uning bir necha restoranlarda soatbay yollanib ishlaganini aniqlashdi. Ba'zan esa har xil matolardan kiyimlar tikib, buyurtma olib turgan. O'sha vaqtlarda uning qotillik sodir etgani bo'yicha bironta dalil-isbot topilmagan bo'lsa ham Benjamin Raspayl uning oldinlari ham odam o'ldirganini tasdiqlagan.

Gam plastikdan yasalgan kapalakli bezaklarni sotuvchi osori-atiqalar do'konida ishlab yurganida Raspayl bilan tanishib qolgan va bir qancha vaqt uning qaramog'ida yashagan. Aynan o'sha paytlarda Gamning kapalaklar va parvonalarga, ularning o'z rivojlanish davri mobaynida boshdan kechiruvchi o'zgarishlarisha qiziqishi oshgan.

Raspayl uni tashlab ketgach, Gam uning yangi jazmani bo'lmish Klausni o'ldirib, boshini tanasidan judo qilgan va terisining bir qismidan o'ziga fartuk tikkan.

Oradan biroz muddat o'tgach, Sharqiy qirg'oqda yashayotgan Raspaylni yana izlab topgan. «Quloqsiz bolalar»ni ko'rganida to'liqlanib ketaveradigan Raspayl uni doktor Lekter bilan tanishtirgan. Bu Gamning o'limidan bir hafta o'tgach, FQB Raspaylning yaqin qarindoshlari orasida uning doktor Lekter

bilan suhbatlari yozib olingan magnitofon tasmlarini musodara etgan chog'da o'z isbotini topgan.

Bundan bir necha yil muqaddam doktor Lekter «aqlidan ozgan» deya e'lon qilinganida, uning bemorlari bilan o'tkazgan muolaja seanslari yozib olingan tasmlar doktorning qurboni bo'lgan odamlarning qarindoshlariga taqdim etilgan va tasmlarni yo'q qilish tavsiya etilgan. Biroq Raspaylning mijg'ov qarindoshlari undan qolgan meros taqsimoti haqida chiqqan sud qaroriga e'tiroz bildirish imkoniyati tug'ilib qolganida foydasi tegib qolar, degan umidda tasmlarni saqlab qo'yishgan. Ular bir nechta tasmani tinglab ko'rib, nuqul Raspaylning maktab chog'lari haqidagi zerikarli xotiralaridan iborat bu yozuvlarga ortiq qiziqmay qo'yishgandi. Matbuotda Jeym Gam ismi tilga olina boshlangan kezda esa qolgan tasmlarni ham tinglab chiqishgan. So'ngra advokat Everett Youga qo'ng'iroq qilib, unga sud qarori bo'yicha ixtilof chiqqani yuzasidan da'voga o'zgartirish kiritish talabi bilan tahdid qilishgan. You o'z navbatida bu haqda Kleris Starlingga xabar bergan.

Yozuvlarda Raspaylning doktor Lekter oldiga so'nggi bor kelgan paytidagi o'limoldi suhbatlari aks etgandi. Undan ham muhimrog'i, Lekterga Jeym Gam to'g'risida Raspayl so'zlab bergani shu yozuvlardan so'ng aniq bo'ldi.

Raspayl unga Gamning kapalaklarga mukkasidan ketganini, ilgarilari ham odamlarning terisini shilganini, Klausni o'ldirganini, Kalyumet shahridagi «Janob Xayd» atelyesida ishlab, teri mahsulotlaridan kiyim-kechak tikkanini hamda o'sha atelye uchun astar tikib bergan Ogayo shtatining Belveder shahrida yashovchi bir kampirndan pul olib turganini bayon qilgan, kampirning vaqti-soati yetganida bor-budini Gamga meros qilib qoldirishini ham qistirib o'tgandi.

– Lekter gazetada ilk qurbon Belvederdan ekanligini va qotil uni o'ldirish bilan cheklanmasdan terisini ham shilib olganini o'qiganida, bu mudhish jinoyat ortida kim turganini darhol tushungan, – dedi Krouford Starling bilan birga yozuvlarni tinglayotganida. – Agar Chilton ahmoqlik qilib,

burnini suqmaganida bizga Gamni qo'shqo'llab tutqizgan va o'zini daho qilib ko'rsatgan bo'lardi.

– U xaritaga murdalar tashlab ketilgan joylarning nihoyatda tasodifiy ekanini yozganida shunga ishora qilgan. Bundan tashqari, Memfisda oldiga borganimda kiyim tikish qo'lingizdan keladimi, deb so'ragan edi. Qiziq, u nimani kutgan?

– Lekter shunchaki vaqtichog'lik qilishni istagan, xolos. Uzoq muddat ermak qilib yurish uchun o'ziga shunaqa yo'l tanlagan.

Yozuvlar orasidan doktor Lekterning Jeym Gam bilan bo'lib o'tgan suhbatini topilmadi. Gamning Raspaylning o'limidan keyingi hayoti ishga oid yozishmalari, yoqilg'i uchun amalga oshirgan to'lovlari, attorlik rastalari va kiyim do'konlari egalaridan olingan ma'lumotlarni o'rganish asosida salpal oydinlashdi.

Lipman xonim vafot etgan chog'da Gamga o'zining barcha mol-mulkini, shu jumladan, atelye, vitrina, yashash joyi va kattagina yerto'ladan iborat uyini hamda durustgina pul mablag'ini meros qoldirgan. Shundan keyin Jeym Gam «Janob Xayd» atelyesining buyurtmalarini qabul qilmay qo'ygan, biroq Kalyumet shahridagi uyida yana biroz vaqt yashab, o'sha manzilni ko'rsatgan holda Jon Grant nomiga kelgan jo'natmalarni olib qolgan. U o'zining ba'zi eski mijozlariga xizmat ko'rsatishda davom etgan va «Janob Xayd» atelyesida ishlagan paytlaridagidek, mamlakatning turli burchaklaridagi attorlik rastalari va kiyim do'konlarini muntazam ravishda kezib, maxsus buyurtmalar uchun o'lchamlar olib yurgan. Kiyimlarni o'zining Belvederdagi uyida tikkan. Shunday safarlar mobaynida o'zining bo'lajak qurbonlarini ta'qib qilgan hamda terisidan foydalanib bo'lgach, murdalarini tashlab ketgan. Uning jigarrang furgoni federal shosselarda tez-tez ko'zga tashlanib turar, kuzovdagi ilgakka qator qilib ilingan tayyor teri mahsulotlari orasida, rezina qopning ichida navbatdagi qurbonining tanasi yotardi. Kattagina yerto'la xuddi uning uchun maxsus qurilgandek edi go'yo. U yerda ham ishlashi,

ham vaqtichog'lik qilishi mumkin edi. Avvaliga bu shuncha-ki o'ziga xos o'yin tarzida boshlangan edi – qorong'i xonalar bo'ylab yosh-yosh ayollarni quvar, so'ngra ularning jasadlarini yerto'laning eng to'ridagi xonalarga olib borib, eshikni qulflar va har zamonda ohak sepish uchun eshikni ochardi.

Lipman xonimning umri poyoniga yetay deb qolgan paytda Frederika Bimmel uning qo'l ostida ishlay boshlagan. U odatda buyurtmani atelyening o'zidan olib ketgan va o'shanda Jeym Gam bilan tanishgan. Frederika Gamning qo'lida o'lim topgan birinchi ayol bo'lmagan esa-da, terisi uchun o'ldirgan ilk qurboni aynan u bo'lgan.

Gamning buyumlari orasidan Frederikaning unga yozgan maktubi topilgan edi. Starling ushbu maktubni o'qishga o'zida arang kuch topdi, chunki Frederika unda qanchadan-qancha umidlarini, dilidagi g'am-qayg'ulari, yolg'izlik azobi va Gamga bo'lgan chin muhabbatini ifoda etgandi:

«Qalbimdan joy olgan eng qadrli va sirli do'stim! Seni sevaman! Bu so'zlarni kimgadir aytaman, deb sira ham o'ylamagandim. Buni xuddi shunday so'zlarga javoban aytayotganimdan behad shodman!»

Jeym Gam qachon o'z yashirin niyatini unga oshkor etgan? Balki, Frederika yerto'ladagilarni ko'rgach, barini tushungandir? Gam asl niyatini namoyish etgan onda Frederikaning yuzida qanday ifoda akslangan? O'shandan keyin u yana necha kun yashagan?

Eng ayanchilisi, Gam va Frederika juda qalin do'st bo'lishgan, hattoki, qizning o'limiga qadar do'stligicha qolishgan. Frederika eng so'nggi maktubini unga quduqdan turib yozgan.

Ommaviy axborot vositalarida Jeym Gamni endilikda «Janob Xayd» deya atay boshlashgandi. Jurnalistlar bu nomni ilgariroq o'zlari o'ylab topmaganlari uchun biroz o'kinishdi va butun boshli hikoyani boshqatdan yozib chiqishga tushishdi.

Kvontikoning qoq markazida, xavfsiz hududda yashayotgani uchun Starling xira pashshadek yopirilib keluvchi muxbirlardan qutulib qolgan bo'lsa-da, baribir matbuot uni tinch qo'ymadi.

«National Tattler» gazetasi doktor Chiltondan Starling hamda doktor Lekter orasida kechgan suhbat yozuvini qo'lga kiritib, shuning asosida «Drakulaning kelinchagi» sarlavhasi ostida maqolalar to'plamini bosib chiqara boshladi. Maqolalarda Starlingning o'ziga kerakli ma'lumotlarni olish evaziga doktor Lekterga oshkora tarzda ishqiy munosabatda bo'lgani iddao qilingan edi. Shundan so'ng Starlingga «Yoqimli suhbatlar: telefondagi ishq» nomli boshqa bir gazeta tahririyatidan qiziqarli taklif kelib tushdi.

«People» jurnalida esa Starlingning Virjiniya universitetidan hamda Bozmendagi lyuteran bolalar uyidan olingan fotosuratlarini ilova qilgan holda u haqida ijobiy ruhdagi kichikroq maqola chop etildi. Suratlar orasida bolalar bilan to'lgan aravani tortib ketayotgan oti Xanna bilan tushgan surati Starlingga ko'proq yoqdi va gazetadan Xannaning surati ni kesib olib, hamyoniga solib qo'ydi. O'zida faqat shunigina saqlab qolishni istadi.

Starling sekin-asta o'ziga kelayotgan edi.

LX BOB

Ardeliya Mepp ajoyib o'qituvchi bo'lib chiqdi. Ma'ruza darsida o'tirgan paytidayoq xuddi bir chaqirim nari-dagi o'ljasini sezgan leoparddek, imtihonda u yoki bu mavzuda qanday savollar tushishi mumkinligini chamalab chiqdi. To'g'ri, jismoniy tayyorgarlik fanidan bo'lib o'tgan imtihonda Starlingga yordam hera olmadi, chunki o'zi ham uncha yaxshi yugura olmasdi. Buni u «olgan bilimlaridan tanasi og'irlashib ketgan»iga yo'yib qo'ya qoldi.

Yugurish yo'lagida u Starlingdan orqada qolgan bo'lsa-da, FQB yo'lovchi tashuvchi samolyotlarda uchrovchi betartibliklarni bartaraf etish va garovga olinganlarni qutqarish bilan bog'liq vaziyatlarga tayyorgarlik ko'rish uchun foydalanuvchi eski DS-6 samolyotining salonida unga baribir yetib oldi.

Nihoyat, yakshanba tongi ham otdi. Ikki kundan buyon kitobdan boshini ko'tarmayotgan Mepp va Starlingga toza havo va qishning rangpar quyoshi yoqib tushdi.

– Pilcher senga telefonda nima dedi? – Mepp samolyot shos-sisiga suyanib, Starlingga savolomuz boqdi.

– Chesapik ko'rfazi qirg'og'ida opasi va o'ziga tegishli uylari bor ekan.

– Xo'sh, shunga nima bo'libdi?

– Opasi eri, farzandlari va itlari bilan hozir o'sha uyda yashayotgan ekan.

– Xo'sh-xo'sh?

– Ular qirg'oqdagi qadimiy uyni buvisidan meros qilib olishgan va opasi uning bir qismiga egalik qilar ekan.

– Cho'zavermasdan, gapning po'stkallasini ayta qolsang-chi!

– Uyning ikkinchi qismi Pilcherning ixtiyoriga berilgan va u meni keyingi hafta dam olish kunlari o'sha uyiga taklif qildi. Aytishicha, xonalari juda ko'p ekan. «Hammaga joy yetadi», dedi shekilli. Yana shuni aytdiki, opasining shaxsan o'zi menga qo'ng'iroq qilib, mehmonga taklif qilar ekan.

– Bunisi boshqa gap! Ulardek yaxshi odamlar bu dunyoda qolmagan bo'lsa kerak, deb o'ylardim.

– Pilcher dam olish kunlari qiladigan barcha ishlarimizni allaqachon rejalashtirib qo'yibdi. Hamma tashvishlarni unutib, qirg'oq bo'ylab sayrga chiqamiz. Keyin uyga kiramiz, u yerda olov yoqilgan, atrofda itlar irg'ishlab o'ynayotgan bo'ladi, qum yopishib qolgan ulkan panjalari bilan senga tomon intilishadi.

– Axir, bu rohatning o'zginasi-ku! Xo'sh, ulkan panjali itlar bilan o'ynaysan. Keyin-chi?

– Hali meni uchrashuvga takfil qilmaganini hisobga oladigan bo'lsak, bu menga juda ham ko'plik qiladi. Uning aytishicha, havo sovuganda ikkita yoki uchta it bilan uxlash ajoyib bo'larmish. Uydagi itlari hammamizga yetarmish.

– Tushunarli. U itlari orqali seni qarmog'iga ilintirmoqchi bo'lyapti. Xo'sh, o'ylab o'tirmasdan uning taklifiga rozi bo'ldingmi?

– Mazali ovqatlar pishirishni eplayman, dedi. Opasi ham bu gapini tasdiqladi.

– Demak, opasi bilan allaqachon gaplashibsanda.

- Ha. Menga qo'ng'iroq qildi.
- U senga yoqdimi?
- Ha. Ajoyib ayol ekan. Xuddi chindan ham uyning narigi burchagida o'tirgandek tuyuldi menga.
- Unga nima deb javob berding?
- «Ha, albatta, boraman. Katta rahmat», deb aytdim.
- Barakalla! Juda soz! U yerda dengiz qisqichbaqalaridan tatib ko'rasan. Pilcherni ko'rishing bilan bag'ringga bos va yuzidan cho'lpillatib o'p, hislaringga erk ber!

LXI BOB

Ofitsiant aravachasini «Markus» mehmonxonasi yo'lagini qoplagan gilam ustidan shovqin chiqarmasdan itarib keldi. «91» raqami yozilgan xonaning eshigi oldida to'xtab, qo'lqop kiygan qo'li bilan eshikni ohista taqillatdi. Boshini sal engashtirib, ichkariga quloq soldi va xonada yangrayotgan Baxning Glenn Guld ijrosidagi «Ixtirolar» kuyi ovozinı bosish maqsadida bu safar qattiqroq taqillatdi. Niho-yat, ichkaridan «Kiring» degan ovoz eshitildi.

Yuzi bint bilan o'ralgan, egniga tungi xalat ilib olgan erkak stolda nimanidir yozib o'tirardi.

- Deraza oldiga qo'yib keting, iltimos. Vinoni ko'rsam bo'ladimi?

Ofitsiant vinoni olib kelgach, yuzi bint bilan o'ralgan kishi uni stol chirog'iga tutdi, yonog'iga tekkizib ko'rdi.

- Vinoni oching, lekin muz ichida qoldirmang, - dedi u va to'lov qog'ozining tagiga saxiylik bilan choychaqa yozib berdi. - Uni hozir ichmayman.

U ofitsiantning vino quyib, o'ziga uzatishini istamadi, chunki ofitsiant qo'lga taqib olgan soatning tasmasidan taralayotgan hid unga yoqmagandi.

Doktor Lekterning kayfiyati a'lo edi. Bir hafta juda yaxshi o'tdi. Tashqi ko'rinishini o'zgartirish borasidagi urinishlari o'z natijasini berayotgan edi. Dog'-dug'lar ketib, yuzining rangi

tiklanishi bilan bintlarni yechib, pasport olish uchun suratga tushadi.

Barcha ishni yolg'iz o'zi bajardi: burniga bir necha bor qat-tiq silikonli ukol qildi. Silikon gelni bimalol sotib olish mumkin, lekin shprints va novokainni shifokor retseptisiz hech bir dorixona sota olmasdi. U qo'li-qo'lga tegmay xaridorlarga xizmat ko'rsatayotgan dorixonachining ko'zini shamg'alat qilib, bitta retseptni o'g'irlash orqali bu muammoga ham yechim topdi. Shifokorning gajakdor imzosini mashinkada harf teruvchilar o'z xatolarini to'g'rilashda ishlatadigan oq modda bilan bo'yab, nusxa olish uskunasi retsept qog'ozidan bir nechta nusxa yasab oldi. Retsept qog'ozini yo'qolganini bilib qolmasliklari uchun birinchi bo'lib, o'zi o'g'irlagan retseptni qayta ko'chirdi va o'sha dorixonaga yana qaytarib qo'yib ketdi.

Shishib ketgan burni yuzining nozik chiziqlari bilan uyg'unlashmadi, qolaversa, ehtiyotkorlik bilan harakat qil-masa, silikon boshqa joyga ko'chib ketishi mumkin edi. Shunday bo'lsa ham u burni u Rioga yetib borgunicha o'ziga kerakli shaklga kirishini tasmalladi.

Ilk bor politsiya tomonidan qo'lga olinishidan avvalroq, uni tamomila noodatiy mashg'ulot o'ziga tobora rom etib borayotgan kezlarda doktor Lekter qachondir qochib keti-shiga to'g'ri kelishi mumkinligini hisobga olib, shunga mos choralar ko'rib qo'ygandi. U Saskuexanna daryosi bo'yidagi dachalardan birining devoriga katta miqdordagi pul, boshqa ism-familiya qayd etilgan hujjatlar, shu jumladan, pasport-ni yashirib qo'ygandi. Bulardan tashqari devorda pasport uchun rasimga tushganida ishlatgan kosmetika vositalari ham bor edi. Pasportning muddati allaqachon o'tib ketgan bo'lsa ham uni cho'zdirish mushkul ish emas.

Doktor Lekter bojxona va pasport nazorati bo'limlariga ko'ksiga katta sayyohlik nishonini taqqan holda sayyohlar jamoasining ichida borishni ma'qul ko'rgani uchun «Janubiy Amerika mo'jizalari» degan g'alati nom bilan ataluvchi sayo-hatga ro'yxatdan o'tgan va ular bilan to Rio-de-Janeyrogacha birga borishga qaror qilgandi.

U mehmonxona to'lovlari uchun marhum Lloyd Uaymenning nomidan bitta chekka imzo qo'yishi kerakligini yana bir bor o'ziga eslatdi. Chek bankka yetib borib, pul yechib olingunicha yana besh kun vaqti bor. «American Express» kredit kartasi orqali to'lov qilish xavfli, negaki kompyuter darhol uning turgan joyini aniqlashi mumkin.

Bugun tunni Lekter maktub yozishga bag'ishladi. Anchadan buyon u hech kimga maktub yo'llamagandi. Maktublarni Londondagi jo'natish xizmati orqali yuboradi.

Birinchi bo'lib Barniga ruhiy kasalliklar shixofonasida qilgan xizmatlari uchun mukofot sifatida yaxshigina pul va tashakkurnoma yubordi. So'ngra federal hukumatning himoyasi ostidagi allaqaysi qamoqxonada biqinib yotgan doktor Frederik Chiltonga noma yo'llab, tez orada uning oldiga borishini bayon qildi. O'z maktubida u tashrifidan so'ng shifokorlar qog'ozni tejash maqsadida Chiltonni ovqatlantirish haqidagi yo'l-yo'riqlarni bevosita uning peshonasiga tatuirovka qilib yozib qo'yishlari mumkinligini qistirib o'tdi.

Va nihoyat, Lekter o'ziga oliy navli burgund vinosidan quyib, Kleris Starlingga maktub yozishga kirishdi.

«Xo'sh, Kleris, qo'zichoqlar ma'rashdan to'xtadimi?»

Ular ma'rashdan to'xtaganida, menga xabar qilishni va'da bergandingiz va men intiqlik bilan o'sha xabaringizni kutypman.

Xabaringizni istalgan yirik gazetaning, masalan, «Times» yoki «International Herald Tribune»ning oy boshida chiqadigan sonida chop ettirsangiz bo'ladi. «China Mail» gazetasi ham to'g'ri kelaveradi.

Javobingizning «Ha» yoki «Yo'q» bo'lishi meni uncha qiziktirmayapti. Qo'zichoqlar endi biroz vaqt ma'rashmaydi.

Biroq, shuni yodda tutingki, Kleris, siz o'zingizga umuman to'g'ri baho bermaysiz. Femida bejizga so'qir emas va uning tarozisi hamisha chayqalib turadi. Siz ushbu tabarruk sukunatni o'z taqdiringizdan qayta-qayta so'rab olishga majbursiz, chunki o'zgalarning boshiga tushgan kulfatni ko'ra bilasiz va ayman u sizni harakatga keltiradi, sizga turtki beradi. Vaholanki, kulfatlarning adog'i yo'q, ular bu dunyoda abadiy qoladi.

Huzuringizga borish niyatim yo'q, Kleris. Toki siz bor ekan-siz, bu dunyo ham menga aslo zerikarli tuyulmaydi. Kaminaga ham shunday iltifot ko'rsatishingizni kutib qolaman».

Doktor Lekter qalamini labiga tekkizdi. Tungi osmonga tikilib, jilmaydi.

«Endilikda mening ham derazadan qarashga imkonim bor. Orion yulduzi Yupiterning yonginasida, ufqdan xiyol balandda turibdi. U nihoyatda yorqin nur sochmoqda. To 2000-yilgacha endi bunday yorqin nur taratmaydi. (Hozir soat nechligi va yulduzning ufqdan qanchalik balandda joylashganini aytib o'tirishni ep ko'rmayman.) Lekin, umid qilamanki, siz ham hozir unga tikilyapsiz. Darvoqe, yulduzlar jadvalidagi ba'zi yulduzlar bir-biriga juda o'xshaydi.

Omon bo'ling, Kleris!

Gannibal Lekter».

«Markus» mehmonxonasidan ancha olisda, sharqdagi Chesapik ko'rfazining sohilidagi ulkan uy uzra tungi osmonga ko'rk bag'ishlagan Orion yulduzi yarqirab turar, kamin ichida yonayotgan olov uchquni mo'ri ustidagi shamol bilan ohista o'ynashardi.

Katta karavotning choyshablari ustida va ostida bir nechta ulkan it uxlab yotar, xira yoritilgan xonada itlarning yonida kim yotganini ko'rib bo'lmaz, bu odam, aftidan, Nobel Pilcherga o'xshab ketardi. Biroq olov ta'sirida qizargan yuzini yostiqqa qo'yib uxlayotgan qizning Kleris Starling ekani ma'lum edi. U tinch va osoyishta uxlar, qo'zichoqlar sukunatga ketgan edi.

Doktor Lekter Jek Kroufordga ta'ziya izhor etish asnosida Jon Donning «Isitma» deb nomlanuvchi she'ridan parcha keltirib o'tdi, ammo she'r muallifini ko'rsatmadi.

Kleris Starlingning xotirasi T.Eliotning «Kul rang chorshanba» she'ridan olingan satrlarga jo bo'ldi. Unga shu ko'proq mos tushadi.

1988-yil

TAMOM

TOMAS HARRIS

QO'ZICHOQLAR SUKUNATI

Detektiv roman

Muharrir

Feruza EGAMOVA

Badiiy muharrir

Boychechak RAHMATOVA

Kompyuterda sahifalovchi

Azim JO'RABOYEV

Texnik muharrir

Surayyo AHMEDOVA

Litsenziya raqami: AI № 252. 02.10.2014 da berilgan.

Bosishga 31.07.2023-yilda ruxsat etildi.

Bichimi 84x108 1/32.

Garnitura «Bookman Old Style». Ofset qog'ozi.

Bosma tabog'i 15,5. Shartli bosma tabog'i 26,04.

Adadi 2000 nusxa. Buyurtma №. 224-23

Bahosi kelishilgan narxda.

«Yangi asr avlodi» NMMda tayyorlandi.

«Yoshlar matbuoti» MChJda chop etildi.

100113. Toshkent, Chilonzor-8, Qatortol ko'chasi, 60.

Murojaat uchun telefonlar:

Nashr bo'limi – (71) 230-00-50;

Savdo va Marketing bo'limi – (77) 013-00-50;

(77) 013-00-60;

www.book.uz;@bookuzbekistan

e-mail: yangiasravlodi@mail.ru

MAZKUR ROMAN SHU VAQTGACHA dunyo BOYLAB
10 MILLIONDAN ORTIQ nusxada sotilgan,

ASAR 1988-yilda «ENG YAXSHI ROMAN» TOIFASI
BOYICHA BREM STOKER MUKOFOTIGA, 1989-yilda
«ENG YAXSHI ROMAN» YO'NALISHIDA «WORLD
FANTASY AWARD» MUKOFOTIGA SAZOVOR BOLGAN,

1991-yilda ASAR ASOSIDA SURATGA OLINGAN KINO
5 TA NOMINASIYADA «OSKAR» MUKOFOTINI QOLGA
KIRITGAN.

WWW.BOOK.UZ

ISBN 978-9910-9721-7-1

9 789910 972171

YANGI ASR AVLODI

@bookuzbekistan